

પુસ્તક ૯૫૦

અંક ૨ નો.

સત્સંગ

ભાદ્રપદ.

સં. ૧૯૭૩

કાવ્યશાસ્ત્રવિનોદેન કાલો ગચ્છતિ ધીમતામ્ ।
અસનેન વૃ મુર્ચ્ચાણામ નિદ્રયા વલ્લહેન વા ॥

*** માસિક ***

રહાજો મહેને થોડું બલે

ભોરત માતાને.

રહાજો પરતુ સર્વદા

(સં. સ્તોત્રસાગર)

કૃત વિવૃણિત.

લેખક-શ. જાનકી. દાતાભાઈ યજ્ઞસ્વામી.

(૧)

આવે, વચનતઃપતુ યહા

કોપલ મધુર ગાય છે;

જાતાં વસન્ત ઋતુ અહા,

મુંગી બની સંતાપ છે;

એવો મહેનેજમતા નથી,

સહકાર થોડા સમયના-

રહાજો મહેને થોડું બલે,

રહાજો પરતુ સર્વદા !

સમત.મા. દગું હું તુજ પાદમાં,

હૃદયથી વહું વહે આતરમ;

(તોટકા)

જનની, મમ ઉર વીણા અહા ! તું,

જનની, મમ ધર્મ સહુ મમ હા;

તુજમાં મમ આત્મા દહે ઝરણાં,

જનની, મધુરાં વહતાં સપનાં.

મુજ અંગ મહીં તુજ આત્મ જહાં !

વહતું વપુમાં તુજ રૂધિર મા;

નવ જીવનના ઝરણાં તુજથી,

વહતાં મમ દીન લાલો જનની;

મુજ બાહુ મહીં બળ તુજના મા,

મુજ આંતરમાં તુજ લક્ષિ અહા !

સુરા માંસાદિક ધૂતોએ પ્રવતીઓં છે. વેદમાં એ છેજ નહિ, અને એ આપદમંત્રુ કારણ એમનાં માન મોહ અને લોભ.

(૨) આમ એક તરફ માનધર્મે પશુહોમને નિન્દા કરેવતો હતો, તેમ બીજી તરફ એજ કાર્ય બક્તિપ્રધાન બાગવત પન્થ કરતો હતો. ભગવદ્ગીતામાં યજ્ઞ એ આખા વિશ્વની ભાવના યજ્ઞ બધા છે; અને એ ફેરફાર અપૂરે વિચાર-પરિવર્ત નહોતો પણ વેદના શ્રાદ્ધાયુભાગમાં યજ્ઞનું જે સ્વરૂપ બતાવ્યું છે તેનુંજ એમાં સ્ફુટરૂપે પ્રતિપાદન થયું હતું. હિંસાત્મક યજ્ઞ સામે બાગવત ધર્મનો વિરોધ મહાભારતના નારાયણીય પર્વમાં સ્પષ્ટ રીતે જણાય છે.

પણી, બાગવત ધર્મમાં પશુહિંસાનો નિષેધ કેટલા અત્યધીક કરવામાં આવ્યો હતો એ શ્રીમદ્ભાગવતના નારદમુનિ અને પ્રાચીનગર્હિય રાજાના સંવાદમાંથી જણાઈ આવે છે. એ સંવાદમાં રાજા જેણે અસંખ્ય યજ્ઞો કર્યા હતા તેને નારદ કહે છે:-

મો મો પ્રનાપતે રાજન્ પશુન્ પશ્ય સ્વયાધ્વરે ।

સંજ્ઞાપિતાઙ્ગીવસંવાન્ નિર્ઘુણેન સહસ્રશઃ ॥

एते स्वां संपत्तीक्षन्ते स्मरन्तो वैशसं तव ।

સંપેરેતમયઃ કૃદૈશ્વિઝન્દન્ત્યુશ્ચિતમન્થવઃ ॥

હે રાજા ! તે નિર્દયતાથી હજારો પશુઓને યજ્ઞમાં માર્યા છે એ જો; તેઓ, તારી ફરતા સંભારીને, કપાડે એ મરે કે આ મોદાના ચરોતરી એને કાપીએ-એમ ક્રોધથી બરાહ, પરશ્વેષમાં તારી પાટ જોતાં જોઈ છે.

(૩) આમ આપનિષદ અને બાગવત ઉપદેશ પશુહોમને નેરથી નિન્દા છે, પણ તેઓ કાંય પૂરેપૂરું ક્ષેત્રમન્દ ધાર્મિક નહિ, જે દિન્દુ ધર્મના મધ્ય ભાગમાં—વેદમાં વીજાતી કરાડ છે તેમ-એને ટકરી રાખનાર જેમણી અનુક્રમના વેદના શ્રાદ્ધાયુગાગના વા તે કરનાં પણ કદાચ

પૂર્વના કાળથી ચાલતા આવેલા પંગમકાયના ધર્મમાં રહેલી હતી. એ પંચ મહાધર્મમાં બૃત-પરમ્પરા પ્રાચિનાત્મની બન્યુંતો અનુભવના માટે-પરમ્પરા અને ક્રીડા પૂર્વજાને-ગૃહસ્થે જાતે પ્રતિ-દિન અભ્યાસ કરવાનો વિધિ હતો. આ પ્રતિ-દિન અનુભવાતા બન્યુંતોવે પચ્ચમમાં અહિં-સાને પહેલી મૂકી હતી-અને એ પચ્ચમ-શ્રાદ્ધ, જૈન-અને બૌદ્ધ-સર્વનું એકસરખું મત છે, લયમમ એકજ શબ્દોમાં એનું પ્રતિપાદન થયું છે. પણ આ અહિંસાધર્મની સાવનાએ પ્રજાના જ્ઞાત યજ્ઞ ઉપર પણ ઘંટી અસર કરી; વર્ષે જુદે જુદે યજ્ઞ-સન્ધિને કાળે ક્ષુતિમાં જે યજ્ઞો કરવાના કલા હતા તેમાં ગદ્ ગાગે પશુનું અસિદ્ધત્વ આપવામાં આવતું એને રથાને ધાન્યનો પ્રયોગ હાખલ થયો-અને જ્ઞાત યજ્ઞોએ ધીમે ધીમે કાળ જતા રમાઈ ઉતસયોનું રૂપ લીધું.

(૪) આપ આપનિષદ બાગવત અને પંચ-ગણપ્રધાનના ધર્મે અહિંસા ધર્મને વિસ્તાર્યો. પણ આ માર્ગમાં વહેતું સૌથી મોટામાં મોટું વ્હેણ મહાવીર સ્વામી અને ગૌતમ બુદ્ધે પ્રવર્તવેલા ઉપદેશથી છે. ગૌતમ બુદ્ધે દિંસા કરવી પણ વિશાળ અનર્થરૂપ જે વાસના યા અર્થશુદ્ધિ (‘આત્મવાદ’)—જેમાંથી સ્વર્ગની લાલસા અને સ્વર્ગાર્થે યજ્ઞ ઉપજ થાય છે તે ઉપરજ કુદારી માર્યો—અને પ્રાચીન આપનિષદનો વેરગ્રાધર્મ ચારે વર્ગમાં વિસ્તાર્યો; આમ ‘આત્મવાદ’ અને વાસના સાથે દિંસા પણ કાઢી. મહાવીર સ્વામીએ સંસાર અને કર્મનાં બન્નન તોડવા માટે તપને મદિગા કર્યા; પણ એમના આખા ધર્મને ગોખરે-પંચવ્રતમાં મુખ્ય મત—અહિંસાને મૂકી. આ વ્રતનો સ્વીકાર એમના પહેલાંથી ચાલતો આવ્યો હતો, પણ એમને એનો એવો સમર્થ ઉપદેશ કર્યો કે આપનિષદ અને બાગવત ધર્મની જગત-મનુસ્મૃતિમાં વર્ણવી છે તેની-જે દેખીઆવતી સ્થિતિ પ્રવર્તતી હતી તેમાંથી દેશના મોટા ભાગને તાર્યો; દગ્ગરો સી-પુરોએ ‘અહિંસા પામો ધર્મ’ એ સિદ્ધાન્તને અવતરો

મહામન્ત્ર હશે, અને આજ કિન્દુસ્થાન અહિંસા ધર્મના આચાર વડેજ પૃથ્વીના સર્વ દેશોથી જે જુદો અંકાદ્ય આવે છે એ મહિમા ધણે ભાગે મહાવીર સ્વામીનો છે. જાતમુ મુદ્ધ અને મહાવીર સ્વામીના ઉપદેશનેજ પ્રતાપે પ્રાણીઓની કિંસા ન કરવી એટલુંજ નહિ, પણ પ્રાણીઓને સુખી કરવાં એવી બાવના અશોક રાજના વખતમાં દેશમાં સ્પષ્ટ સ્થપાઈ ગયેલી આપણે જોઈએ છીએ. રાજાએ પોતે માંસાહાર ત્યજ્યો એટલુંજ નહિ, પણ પશુઓને માટે એપધચાળાઓ ગ્રાંથી જમાવી આપણી પાંચસપેણોની સરથા ઉત્પન્ન થઈ છે. પણ અશોકનું સામ્રાજ્ય એ ખરેખર ધર્મચક્રપ્રવર્તનરૂપ હતું અને તેથી આમાં જુલમી કાપદા કરતાં હૃદયના ઉપદેશથી કાર્ય કરવાની રીત વિશેષ સ્પષ્ટ કિન્દુસ્થાનના સર્વ ભાગમાંથી પશુહિંસા સર્વથા રજુ પડે ઘટ શુદ્ધ હશે એમ અનુમાન કરી શકાતું નથી. ગમે તેમ હો, પણ જોતાં સંખ્ય પછી કિન્દુ ધર્મના શ્વેત પ્રીતિપટ ઉપર સ્થાપિત છાંડા દેખાયા કરે છે. અનુક્રમાદિ પશુ પશુમારણકર્મ દારણ્ય દ્રાવિડ દાલિતસમાજ સમયમાં પણ છે. અશ્વમેધ ધર્મ વચ્ચે વચ્ચે થતા જાય છે, અને પશુકોમ કર્મનો સંપ્રદાય શાકજોતા કેટલાક વર્ગમાં થોડો ઘણો પણ ચાલ્યા કરતો દરો એમ નિઃશંક અનુમાન થાય છે. કાદંબરી— જે લાંબાં સમાસ, લાંબાં વાક્યો, અને એક ચમ્પદના અનેક અર્થ સમજવાની છુદ્દિની વ્યવા- મશાળાજ કે મનોહર વર્ણનોના મિત્રપણ નથી—જે કિન્દુસ્થાનની તે મમયની ધાર્મિક સ્થિતિ ઉપર બહુ પ્રકાર નાંખે છે. એમાંથી એક તરફ જ્યાંલિ મુનિના આશ્રમનું અને બીજી તરફ દ્રાવિડ ધાર્મિકના નિવાસસ્થાનનું એક તરફ મહાશ્વેતાના શિવાંકથનું અને બીજી તરફ એજ દ્રાવિડ ધાર્મિકની ચરિકાના મંદિરનું વર્ણન મુકશે તો કિન્દુસ્થાનના મેમાં જગજા અને ધર્મવિભાગનું દર્શન થશે, અને એમાં ખરેખર આર્ય ધર્મ તે જગજા છે, અને મોટો ધર્મ બહુલ.

અનાયન છે એ અગિયોચ પ્રતીત યત્ર વિના રહેશે નહિ.

આ અવલોકનનો હેતુ અહિંસા પરત્વે આપણા દેશની ખરી અતિહાસિક સ્થિતિ વર્ણનવાળો છે. એ સ્થિતિ જાહેર અહિંસા-પ્રધાન છે—અને એને પરિણામે ખંગાલ, પંગમ, કરમીર અને સિન્ધ બાદ કરતાં કિન્દુસ્થાનના મોટા ભાગે—ખાસ કરી જેના કિન્દુસ્થાન-હિંસા ત્યજી દીધી છે. એ સ્થિતિ સાધવામાં ઔરંગઝેબ અને બાગવત ધર્મ, તેમજ પંચ મહાવચ્ચ અનુષ્ઠાનરૂપ સ્મર્ત ધર્મ (આલેખ્ય કાગથી ચાલતો આવેશે)—એઓએ ઘણો ભાગ લીધો છે; અને એજ દિશામાં સૌથી માનવંતું કાર્ય જૈન ધર્મે કર્યું છે. એ ધર્મ અહિંસાને આપેલું પ્રાધાન્ય સુપરસિદ્ધ છે એટલે જૈન મંથોમાંથી હું એ સંમન્થી પચન દાંડીને તમારો વખતે લેવા માગતો નથી. કિન્દુ શાસ્ત્રમાં કોઈ કેટલે સ્થળે માંસાહાર અને માંસ બંધિદાનનાં વાક્યો જોઈને મજાવાતું નથી—એ વાક્યો ઉપર દાંડ પીછોડો નાંખવાનો અવગમણિક માર્ગ લેવાતું કાંઈજ કરજી નથી, વસ્તુતઃ એ વારણે તે તે સમયની વસ્તુસ્થિતિના માત્ર અનુસાર રૂપ છે—અર્થાત્ પ્રચલિત આચાર એ નોંધે છે; પણ એ આચાર સારો છે કે કેમ એ પ્રશ્ન જ્યાં હો છે ત્યાં—ઓપનિષદ, બાગવત, પંચમહાધ્ય- યાદિક ધર્મ—જૈન ધર્મની પેરેજ—એકે અવાજે અહિંસાનોજ વિધિ કરે છે અને જે વિધિ તેજ આપણું કર્તવ્ય; અનુસાર તો પ્રાકૃત સ્થિતિનો પણ દેખા.

સદ્યદરેજો, આ અહિંસા ધર્મનો આપણા દેશનો ઇતિહાસ આપણામાં જે આવડો ઘણો વખત રોળો મુજ તેમ જગ્યામાં મારો મુખ્ય હેતુ કેમક બાબતારિકજ છે, અને તે એ સ્વચ- વાળો કે એ ધર્મ-બોધક અને જૈન બંનેનો છે—જેઓએ એ સર્વનું પટ્ટનમાં ઉતાર્યો છે, તો આલેખ્યોએ એને ધર્મ બાવના તરીકે માન્ય કર્યો છે—જે કે એને સંપૂર્ણ અમતપૂ.

રાકષા નથી. તો હવે બ્રાહ્મણોની દરજ્જા છે કે તેઓએ જેનો સાથે મળી એ ધર્મનો ઉવનમાં સંપૂર્ણ સ્વીકાર કરવો જોઈએ.

હવે હું આ વિષયની ટેલીક વ્યવહાર બાબત ઉપર આવીશ.

(૧) દસેરાને દિવસે પરદારે તેમજ માનતા વગેરે ખીન્ને અનેક પ્રસંગે વ્યવહાર મુચનાઓ. જેનીના મંદિરોમાં, પશુ-હિંસા થાય છે તે અટકાવવાના શાન્તિથી અને ઉપદેશથી પ્રયત્ન કરવા જોઈએ. કારણકે આપણા વિશુદ્ધ ધર્મ ઉપર આ હિંસા કલંકરૂપ છે. દસેરાને દિવસે પાંડો (મદિય) મારવાથી દેવીએ કરેલો મહિષાસુરનો વધ આપણે અનુભવીશું નહિ. એ વધનો સહા-ત્કાર હારેજ થશે કે જ્યારે અગાનરૂપી પાંડો-એ અમરાજ (મત્સ્ય) નું વાહન હલવાય છે-તે પાંડોને આપણે વધ કરીશું. દેવી આગળ નિર્દોષમાં નિર્દોષ પ્રાણી અસંખ્ય બિચારાં બકરાંઓને રેસીશું તેથી આપણે કષ્ટાચ્છુ થવાનું નથી. ખરી 'અળ' તે 'ગજામેક્કા હોદિત્તુલ્લુક્કા' એ મોક્ષવતર શ્રુતિમાં વર્ણવેલી અનાદિસિદ્ધ સત્ત્વ રજસ અને તમસ્મની બનેલી પ્રકૃતિ છે-એને વિહારવી, અને એના સંબંધથી અવિદ્યાબદ્ધિન અનાદિસિદ્ધ ચૈતન્ય 'અળ' રૂપ જીવ બનેલો છે તેનો નાશ કરવો-એજ ખરું બલિદાન છે. પણ આગકાલ-જોકે પૂર્વેપણ તેમ નહતું એમ નહિ-કતલખાનાંમાં અસંખ્ય પ્રાણીઓનો વધ થાય છે ત્યાં પૂર્વોક્ત યગ્નહિંસા અટકાવવાથીજ સન્તોષ માને કેમ ચાકરી? એ યગ્નહિંસા અને એ કતલખાનાં અટકાવવાં જરૂરનાં છે, પણ એનો ખરો માર્ગ મારા તંત્ર મત પ્રમાણે દેહી રાજ્યોને અને બ્રિટિશ સરકારને અરજી ઉપર અરજ રૂપી કે બર્ફી ઇલેક્ટ્રીક સામે મુલેકનો વર્ચ કરવો એ નથી. કોઈપણ ધર્મનો આચાર ખરા હલખમાંથી ઉદ્ભવે નહિ ત્યાંમુધી એની કાંઈજ મિત નથી. દેશમાં અદિંસાને ઉપદેશ નિ-

સ્તારો અને કતલખાનાં એની મેજા જતાં રહે એવું કરો. શુદ્ધવાચના મેળામાં અને પર્વપણ તહેવારોમાં કતલખાને લઈ જવાતાં પશુઓને ખાટકીને મ્હોંમાંગ્યું દ્રવ્ય આપી-હોડવામાં આવે છે એ ખોટું નથી. ત્યાં મુધી આપણાં દ્રવ્યની દરકાર ન કરતી અને અર્થશક્તિના નિયમોથી ન અંતલી એવી તીવ્ર જીવજાતી સાગણી છે ત્યાંમુધીજ જીવજાતો વાવટો આપણે ઉભો રાખી રાકીશું. પણ સાગણી સાથે વિચાર ભેળવીને, આપણી દવાને ખરેખર દવારૂપ કરીએ અને ખાટકીઓનાં ખીસાં આપણે એવી રીતે નં ભરીએ કે જેને પરિણામે વધારે હવો. ખરીદી વધારે જોરથી પોતાનો ધંધો તેઓ ચલાવી લકે તે મારે આપણે સંભાળ રાખવી જોઈએ.

હિંસા એટલે કેવળ પ્રાણી હરેમ એમ નથી. પ્રાણને હાનિ યાને કોષપણ પ્રકારને શારીરિક વ્યથા એ હિંસા છે, અને તેમાં મુંગ્ર પ્રાણીઓને પડતાં દુઃખો જેમ અને તેમ રાજવા આપણે મનુષ્યોએ પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. આપણા જીવનબંધારમાં પશુઓ. સંપત્તિનિયત થાય છે. તેમાં એ જે દામ આપે છે તેના બદલામાં આપણે એમને ખોરાક આપીએ છીએ, પણ મનુષ્ય તરીકે આપણી દરજ્જા માન. એ બદલો વાગવા હતાં આગળ જાય છે. જ્યારે એ પ્રાણીઓ રોગ, જીવાવરથા વગેરે કારણથી આપણને નકામાં થાય છે, ત્યારે પણ એમનું પાલન-પોષણ કરવાની આપણી દરજ્જા છે, એ દરજ્જા સ્વીકારી આપણે પાંજરાપોળો બાંધી છે. પણ એની દુર્ભવરથા ધણી વખત અદિંસા ધર્મવિમુખ જનો તરફથી હાંસી ઉત્પન્ન કરે છે. એ દુર્ભવરથામાં એક કારણ અધુરી દ્રવ્યશક્તિ હોય છે, પણ વિશેષમાં અગાન પણ એમાં થોડો ભાગ ભેગું નથી. એ પાંજરાપોળો અર્ચાચીન પશુવેદક આ સામાન્ય આરોગ્ય-શાસ્ત્ર તથા જનશાસ્ત્રનો પૂરેપૂરો લાભ લખે

કામ કરે તો આ 'ખોડાં' દોરનાં નરક સુંદર પશુપખીઓથી વસેલા બગીચાએ બની જાય. ખેરાક, એ કામને એની શ્રેષ્ઠ શૂનિકાએ પહેાંચાડવા માટે અધિક દ્રવ્ય જોઈએ, પણ એ દ્રવ્ય આવી મળશે--ત્યારે આવી મળશે કે જ્યારે દ્રવ્યનો સારો ઉપયોગ થશે એન તટસ્થ પ્રભને વિશ્વાસ આવશે. તથા એ રથાનોમાં જોવા આવનાર સ્ત્રી-પુરુષોને આ પશુનાં રથાન મનુષ્યનાં વસતિગૃહો અને હોસ્પિટલો જેવાં દેખાશે, અને પશુ અને મનુષ્ય વચ્ચે તે બન્નુભાવનો અનુભવ ઉપત્ત કરી શકશે. પશુઓ ખિચારાં ધરકાં, આંધળાં કે પાંગળાં થઈ જાય ત્યારે આપણા ધર્મખર્ચનો ખોજો ઉતારવા માટે એમને પાંજરાપોળમાં મોકલવાં એ જીવદયા નથી; બદલે પાંજરાપોળ ઉપર જેટલો ખર્ચનો ખોજો ખસેડવામાં આવે છે તેટલા પૂરતી એ જીવદયા છે એમ કહીએ તો પણ ચાહે. તે માટે પશુ રાખનાર દરેક ધનવાન ગૃહસ્થની દરમ છે કે પશુને પાંજરાપોળમાં મોકલવામાં આવે ત્યારે એના બાકીના જીવનનો નિર્વાહ કરવા માટે જોઈતાં પૂરતાં નાણાં (હાલ કેટલેક રથજે નાંખની રકમ આપાય છે તેમ નહિ) એ સંસ્થામાં ધર્મોદા.આપવાં. આ વ્યવસ્થા પૂરેપૂરી અમલમાં મૂકવામાં આવે તો પાંજરાપોળમાં કેવળ ધર્મોદા વરીકે નિભાવવાનાં માત્ર ગરીબ ખેડૂતોનાં અને રથારીનાં દોરજ રહે, અને એમનોજ ખરી રીતે આવા ધર્મોદા ખર્ચ ઉપર હે છે.

ખીજું-જનાર પ્રત્યે કૂરતા અટકાવવાના કાયદાનો અમલ કરવામાં સર્વ જીવદયા સંસ્થાએ આલાક રહેવું જોઈએ. પશુઓ ઉપર ચક્રિત કરતાં વધારે ભાર ન ભરવો, શક્તિ કરતાં વધારે કલાક કામ ન લેવું, શરીરે આંદાવણાં કે પંજે ખોડગાતાં પશુઓ જેવામાં આવે તો એના ધણીને એનાથી કામ લેતાં એકદમ અટકાવવો; એટલુંજ નહિ પણ એટલામાં

કર્તવ્યસમાપ્તિ ન માનતાં એ પશુને પાંજરાપોળમાં લઈ જઈ એની સારવાર કરી સાતું કરી ધણીને સોંપવું. ધાંચી, કુંભાર, ગાડીવાળા વગેરે ગરીબ સ્થિતિના પશુ ધંધાદારી શહેરી લોકોનાં પ્રાણી-ઓની સારવાર કરવામાં એમની સ્થિતિના પ્રમાણમાં તેઓ પાસેથી ખર્ચ લેવું. પણ આ એક પાંજરાપોળનું જરૂરી કર્તવ્ય માનવું અને તે માટે શરતા ઇન્સ્પેક્ટરો રાખવા. પશુઓ માટેની દવા લોકમાં ખરેખરી કેળવશે ત્યારેજ ગામમાંથી ફરતાર એકાં કરવા ઉપરાંત પાંજરા-પોળનું ધણું કર્તવ્ય છે એ સમજવામાં આવશે.

આ સિવાય પશુઓની ભતિ સુધારતી એને પણ દુ જીવદયાના કાર્યમાં ગણું છું. જેમ ડોક્ટરનો ધર્મ માત્ર રોગ મટાડવાનોજ નથી. પણ રોગ થતા અટકાવવાનો અને પ્રભની તંદુરસ્તી વધારવાનો છે, તેમ જીવદયા ના ખાતાએ ગામડાંમાં દરો દોરની સ્થિતિથી જાણીતા થઈ, એમને રાખવાની રીતમાં ખેડૂતો પાસે સુધારો કરાવી તથા અરોગ અને ખલવાન પશુસંતતિ થાય તેવી મોકલવું દરો-પશુપાલનની બાબી સુરેક્ષીઓ પ્રથમથી ઓછી કરવાનો પગલાં ભરવાં જોઈએ. આ બાબતમાં હાલની સ્થિતિ માટે કદાચ ખેડૂતોનું દારિદ્ર જવાબદાર હશે, પણ એમનું અચાનક પણ એનાં કારણ-જૂન છે. અને મુજ અનુપાયતા -પણ ધણાં વર્ગો આદ્યા કરવાથી અચાનક રૂપે જાતી ગઈ છે એમ લાગે છે. એ દુર કરવા આપણા ખાતાએ સરકારના વેટરિનરિ (પશુવૈદ્ય) અને એગ્રી-કલ્ચરલ (કૃષિ) ખાતાની મદદ લેવી જોઈએ, તેમ જ ખાતાને મદદ આપવી જોઈએ.

આમ સરકાર સાથે ગૂંથાઈને કામ કરવા ઉપરાંત પ્રભના સર્વ ભાગને આપણા કાર્ય પ્રત્યે આકર્ષવાની જરૂર છે. તે માટે મારી એક એ સૂચના છે. દુ જોઈ છું તે પ્રમાણે "જાગ્રે સુમેનિટેરિયન લીગ" તરફથી એ અમલમાં પણ મુશ્કેલ જુદી છે-તે જ કે ધર્મ અને જાતિનો બેદ બાજુપર મૂકી દેશી વિદેશી, ખ્રિસ્તી, હિન્દુ,

ફેડવાની ઓળે સુચવે છે, જે જેવા અજ્ઞ મગ છે, માત્ર રહિત છે, તેવા દમચ રહેજો !! અને પ્રપચને શુકિત પ્રશુકિતથી ભારી હજાવજો !! પણ અફસોસ છે કે તેમ બનતું નથી અને નૂતનવર્ષનો દિવસ પસાર થતાં, જેવા હતા તેવા ને તેવાજ બની જાય છે. અને તેથીજ ખાર ખાર માસના અંતરે નૂતનતા આવી નવીન બનાવના પ્રયાસ કરે છે, પણ તે સફળ થતી નથી. અને તેને તેથીજ પોતાનો કેમ ચાલુ રાખવો પડે છે. જે તેમજ થતે તો નૂતનતાની જરૂર રહેતે નહીં !! અને પૃથ્વી ઉઘની અવકાશપુરી બની જતે !!!

ચાલો ત્યારે આપણે પણ શું કરીએ ? ! એ વિચારી નૂતનતા ચોપાંસી લઈ દેરા કરવા સરખાવવી હશે ! વિધિનું ધર્મ્યુ ફરવા માનવીનાં શું હિસાબ ? ! ચાલો ત્યારે મહેરમાન તમને બજેલી સુખારકાદી લેખી આમારી બેચાર અમરમગડમ લીડીએ પણ ગણી લેજો !! જે તમારાં ભાગ્યનો જીવ્ય યાય !! કામચુ ભોળાયાની વાણીમાં જરાપણ સત્યતા હોય છે !! અને તેથી શોકા ભોળાં હલવાનને બસો ગણે છે !!

ગમડો.

નવિન આવર્ષને વિશે, સરખા આજાબી હોજો ! ! વળાઆનંદમાં વિચરી, જગે કિર્તિ અરપા દો ! ફરજ કરવી અદા સૌને, હલ્લે મંત્ર છે ધરવો; જગતના ન્યાયથી ચાલી, અરપમ લાખ છે કરવો. બનું કરવા બીજનું કંઈ, કરો મહેનત યથાશક્તિ, સફળ કરવા સરખા આરા, કરો હરિહરતણી ભક્તિ.

+ + +

વળા વિશેષમાં કેટલાક ચકરનો દિવાળીને દિવાની કરી મુકે છે ! આમાં શુભ ચંજીએ જ્યારે હોય વાસનાઓને સ્થાન આપવાની આવશ્યકતા રહેલી છે ત્યારે એવા પ્રસંગને કેટલાકે જુગાર રમવાનો અત્યુત્તમ દિવસ ગણી !! અને તેમાં કોનો ચામરકે બની આનંદને સ્થાને હલ્લમાં દુઃખને સ્થાન આપે છે ! એ શું એવાં હલ્લીઓનું અપમૃત્ય નથી ? ! ચાલો ત્યારે આપણે સર્વને સુખારકાદો આપી નમન કરીશું ? ! !

સુખારક દો ! સુખારક દો !! સુખારક દોનું દિવસુખારકા નૂતન સુખારકા સતસંગ સુખારકા !! સુખારક !! સુખારક !! ભોળીયા રાજા.

પ્રાણી પ્રત્યેદ્યારાખો.

જુજી ૭૬.

જુઓ માય આવી બધી દુખ દેવા, દહાં થી તમે ખાઓ છો ખુબ કેવા; પડે સંકટો તે તમે નિત્ય રાખો, ભસાં હિન્દના બાળકો માય પાળો.

કરે ખેડુનો ખેડને નિમ સારી, કંજો નીપજારે દુઃખો વેદી ખારી; સહે છે દુઃખો તે તમે સર્વ બાળો, ભસાં હિન્દના બાળકો ધોરી પાળો ૨.

જુઓ રંગ કાળો નિરંતર ચરે છે, ધણું ઘાસ ખાયા દમચાં ફરે છે; વધે દુખ દેવા મઠાં સો નિહાળો, ભસાં હિન્દના બાળકો ભેસ પાળો ૩.

ધણી જાત ભોળા અભની વિચારી, લહો શુભ તેવા મનુષ્યો વિચારી; દસાઈ કરેથી તમે સદા વાળો, ભસાં હિન્દના બાળકો તેજ પાળો ૪.

ધણું અંગ બારે, વળા હન ધોળા; ફરે ખેતરોમાં જુઓ નિત્ય રાળી ! પીઠા પાડતા લોકનાં ચિત્ત ગાળા ! ભસાં હિન્દના બાળકો પેટું પાળો ૫.

ધણા ગાડિ ચાલી મઠા કદ વેડે, ફરે નોકરો કામ તેનીજ પેડે; બધાં દુઃખ કાપીજ રાખો સુખાલો, ભસાં હિન્દના બાળકો અથ પાળો ૬.

ધણો ખાર વેદી કરે કામ કેવું ? મજુરો ધો જે સહે કદ તેવું ! કરાવી મખા વૈનર દોષવાળો, ભસાં હિન્દના બાળકો રોજ પાળો ૭.

રણોમાં બધા. ગાઠ ને કાણ કાપે ?
મહા કષ્ટ વેઠી જુઓ મુખ આપે;
છતાં છવ લેતા તજ્યા માર્ગ આપો,
ભક્ષાં હિન્દના બાળકો ઉંઠ પાળો.

Self help

જાત મહેનત-સ્વાત્મબળ-
વીર્યંયાપાર.

(વિષ્ણુ-સદ્ગુણાનુસારમુનીશ્રી કપૂરેવિજયજી)

શ્રી રામભત્રી રાજની સ્વારી સારી;
કર્મ કરતારે બધાં પ્રાણી ભારી;
ધણ દુઃખ નોધજ આવે ઉઠાવે,
ભક્ષાં હિન્દના બાળકો હાથી પાળાવે
કરે કામ કેવું કષ્ટનુંય ખારી,
વેદાદાર પ્રાણી કરે ચોકી સારી;
જરૂર તને ન રાખો નિરાણે,
ભક્ષાં હિન્દના બાળકો શ્યામ પાળાવો.

કોહરો.

શ્રી પાળો પ્રીતથી, કરવા જમ કરવાય ?
‘દેશ’ થશે આપાદને, રાહ દીન દયાળી ! !
‘મુરંદ’ સોગવદર.

ધામણીની ઉત્પત્તિ.

૧૫ શ્રેણીમાં ધામણને બ્લેકેટ કહે છે એની ઉત્પત્તિની એક અજ્ઞા કપા વિચારવાના ઉઠી કોનીકલે પ્રકટ કરી છે. આ વાત આજની નહિ પણ સને ૧૮૪૦ ની છે. ટાગ્સ બ્લેકેટ નામનો એક વેપારી જે બ્રિટલમાં આવી રહ્યો હતો, તે એક દિવસ વરસાદથી ધણે કાપર થયો. રાતના સરહીને લીધે એને કાષ્ઠજ્ય પ્રકારે લઈ આવી નહિ, અને તાપણી માટે લાકડા કે કાપણની સગવડ કરી રાખે નહિ ત્યારે આમ તેમ ચોદવાને માટે કાષ્ઠ ચીજની તપાસ કરવા લાગ્યો. તેને ત્યાં એક કાપડનો ટુકડો પડેલો જણાયો. એને ચોદી તેણે રાત કાઢી. બીજા દિવસે એણે એવી તરલવું એક કપડું બનાવવાનાં ચોક્કર આપ્યો અને તેણે નામ પોતાના નામપરથી બ્લેકેટ રાખ્યું. આ પ્રમાણે આ કપડું બનાવી તે વન કમાયો, અને ચોતાવું નામ પણ અમર બનાવ્યું.

He will conquer who works with will ને છવ દહને દ્રઢ સંકલ્પે બળથી ઉચમ કરશે તે જરૂર જયથી વરશે વિજય પામશે Patience & Perseverance overcome Mountains ધીરજ અને ખંત પૂર્વક સદ્ ઉચમ કરવાથી ગમે તેવા મહાભારત કામ યજ શકે છે. Man supposes and God disposes માણસ ધારે અને ખૂદા પાર ઉતારે. હિંમતે મરહ તો મરહે ખૂદા. પુરુષાર્થથીજ કામ સિદ્ધિ યામ છે. No Labour no Fruit-મહેનત કર્યા વગર ફળ મળી શકશે નહિ, As you sow, so you reap-તમે જેવું વાવશો એવુંજ લજશો. First, deserve and then desire જે વસ્તુની ઇચ્છા અગિયારા કરો તેની યોગ્યતા સંપાદન કરો તેવા અસ પ્રયત્નશીલ બને.

જાની મહાશયો કહે છે કે ચોખી સમજથી અને અટલ તથા હિંમતથી કાર્ય કરવાની તકારી જરૂર છે. જળને માટે અધીરાઈ કરવાની જરૂર નથીજ. સમય, દેશકાળ બાવ નોધને ચાલવાની આપણને અનિવાર્ય જરૂર છે. ખરી દિક્ષા (સમજ) - સાધ અડગ અદ્વાન હોય તો કાર્યસિદ્ધિ યથા વંચર કમ રહે ? જેમ આપણી ઉમેદો ઉચી તેમ તેને પાર પાડવાનું સંકલ્પ બળ પણ અધિક નોધવું, ‘પારડી આશા સદા નિરાશા’-આપણી જરૂરો તો પૂરી પાડવા માટે આપણે જાતે ન્યાય સર ઉચમ કરવો. નોધવું. છતી શક્તિ ગ્રેપવી રાખી બીજા કાષ્ઠ આપણે માટે કરી આપશે એવી આશામાં મોં વિદાસીને બેસી રહેવું

કામગણતું એક કારખાનું ૬ લાખ રૂપીઆથી સારી રીતે ખુલી શકે છે. જેમાં સાધારણ કામગીરી તૈયાર કરવામાં ૧૨૦) દર ટને ખર્ચ આવે છે. અને દરમિયા ૪-૪-૦ ખર્ચ આવે છે. અને કમમાં કમ તે ૬ રૂપીએ મજૂર વેગવામાં આવે છે. અને તેથી ધણી લાભ મેળવનાર સંભવ છે. ધારા કે ગોઠામાં ગોઠા પાંચ હજાર ટન પ્રતિવર્ષ કારખાનામાં કામગીરી તૈયાર થાય તો એ લાખ પચાસ હજાર રૂપીઆનો લાભ થાય છે. જે બ્યાનથી પ્રાપ્ત કરવા એ અસંભવિત છે.

દક્ષિણ ગાંધીકાર અને ખર્ચમાં વાંસ અધિક થાય છે. વાંસના કામગીરી ધણી સરસ બને છે. નામદાર સરકારનું ધ્યાન એ તરફ મળે હતું પરંતુ સરકાર કેટલા કામ કરે. હવે આપણા હિંદુસ્તાનના શોકોએ આ લાભદાયી બ્યાપારની વિનિયત કરી સ્વ-પરંતુ કરવાનું કરવું જોઈએ. પ્રજા-મંડળ } અભેલાલ સવરામભાઈ દેશાઈ. અગ્રધાણ.

શ્રી જીવહયા જ્ઞાનપ્રચારક મંડળ આણંદ.

અને તા. ૨૮-૭-૧૯૧૭ ના રોજ શ્રી જીવહયા જ્ઞાન પ્રચારક મંડળ એ નામની સંસ્થા સ્થાપન કરવામાં આવી છે. તેના મુખ્ય ઉદ્દેશો નીચે મુજબ છે.

(૧) માંસાહાર, તથા જુગાર, મદ્યપાન વગેરેના ગેરકાયદા પ્રબળને સમજાવી તેમને તેની વસ્તુઓ ત્યાગ કરવાનો ઉપદેશ આપી, તેમને નીતિના રસ્તે ચલાવવા.

(૨) સમજા પ્રકારના ધાનકી પણામાંથી જનવચે તથા પક્ષીઓને બચાવવા માટે પ્રયત્ન કરે.

(૩) ગાંધીને ફેલાવો કરવા પ્રયાસ કરવો.

ઉપરના મુખ્ય ઉદ્દેશોને અનુસરી ઉક્ત મંડળની સ્થાપના કરેલી છે. તહેવારોના દિવસે જોઈને સભાઓ બરી લોકોને ઉપદેશ ફેરવવા મટે, મંડળની સ્થિતિ પ્રમાણે મોઝા ગોઠવાનું કરવામાં આવશે.

હરિલાલ મંગળદાસ મહેતા, જાનરેરી સેક્રટરી.

લેખક:-રા. મણિભાઈ રણછોડા દેશાઈ પલસાણાકર.

સ્વામીના જીવસ - અને શ્રીકા મેં જીવ કંઈક પ્રસન્નતાની રેખા નિહાળી લક્ષ્મીએ ખીલા-નામાં સુતાં પ્રક્ર કર્યો "કેમ નાટક કંપનીએ આપનો ખેલ મંજૂર કર્યો?" અર્ધાંગનાના રોમથી જન્મિત થયેલા મુખ અને શરીર પર દિગ્દેશો રમેશો જવાબ આપ્યો "હા! કંપનીના મેનેજરને નાટક બહુજ પસંદ પડ્યો છે, અને કાલથી રિહર્સલ પણ શરૂ થઈ. વળી ખેલની કિંમતના રૂપીઆ જે દિવસે ખેલ મુકાશે તેજ દિવસે મળી જશે" અભાગી લક્ષ્મી જ મહીનાથી રોગદોષી જીવર પડી હતી. લાંબા સમયથી તાવ તેના શરીરના દરેક અંગવ્યોમાં ઘર કરી રહ્યા હતા. રમેશો પણ પોતાની શક્તિ અનુસાર જેટલા ઇલાજ બન્યા એટલા બળ-વધમાં ટોપ પણ પ્રાકરની ન્યૂનતા રાખી નહિ. યવિસ રૂપિઆના માસિક પગારમાં ફિલ્લીને ખર્ચે ચલાવતાં મજૂર વર્ષ દરમિયાન જે કંઈ પચાસ સો રૂપિઆ લક્ષ્મીએ પોતાની કરકસ-રતાથી બચાવ્યા હતા, તે સંધ્યાનો પણ બંધ થઈ ગયો, જીવરોત બસો ત્રણગો રૂપિઆ રમે-તને દેવું થયું. એવી રીતે ડોક્ટરનું ઘર બંસવા લાગ્યું પરંતુ લક્ષ્મીની તંદુરસ્તીમાં લેરા માત્ર પણ ફરક થયેલ નહી. રમેશની મુશ્કેલી દિન પ્રતિદિન વધતી ચાલી. હવા લાવવાનો તથા ગૃહકર્મોને બોલો પોતાના શરીર પર લેવાથી આંદોસે અનિયમિત જવાતું. અને એજ સમ-બને લીધે સાહેબની કટાક્ષ વાણી સાંભળવી પડતી. જ્યારે એક દિવસે કંઠાળી સાહેબે રમેશના ઉપર ચીઠ્ઠી લખી રૂપીઆ વિસતી નોટ સાથે મોકલી, લખ્યું હતું કે "આપ

નિત્ય અનિયમિત હાજરી આપતા હોવાથી આપની જગ્યા ઉપર ખીમ માણસને મુકર કીધો છે, અને બાકીના વિસામના રૂપીયા વીસ ચીકો સાથે મોકલ્યા છે.” માથાં ઉપર હાથ મુકી રમેશ ઘેર આવ્યો. નાચેનાં ખંડમાં બેસી પોતાનાં અનિવાર્ય દુઃખોપર અશ્રુ મારવા લાગ્યો! પરમેશ્વરની પ્રાર્થના કરી કરીને થાક્યો પરંતુ લક્ષ્મીની તદ્દરસ્તીમાં જરા પણ સુધારો થયો નહીં. લક્ષ્મી પણ પતિનાં દુઃખોને સમજતી હતી, સમજતે સમયો ને સમયો મુંઝાતી હતી, પરંતુ પોતાની અચક્કત હાલતથી જાણ્યાર હતી, સમયપર પતિને આવ્યાસન આપતી, પોતેપણ ધિરજ ધરતી પરંતુ એકાંતમાં તેનાં નપનો મોઢાર અથુનાં પ્રવાહથી હલકાઈ જતાં. આખરે તેણીએ સલાહ દીધી કે આપ ચાલુ જગાનાંને અનુસરી એક આયુરતમ નાટક લખી કાઢ, કંપનીને વેચો જોથી આપણી મુશ્કેલીઓ પણ કંઈક ઓછી થશે. રમેશને બાલ્યાં વરંધાથીજ લખવાનો ધણો શોખ હતો. તેણે દેહલાંક જાતમ કાંચે પણ માસિકોમાં આખાં હતાં, કેંઈ જપ-માંસ પણ લખેલાં તેજાર હતાં, પરંતુ ધનનો સંકોચને લઈ છપાવી જનસમુદાયનાં કરકમજમાં મુક્યાં આમથાળી થયો હતો નહીં. લક્ષ્મીએ ઉપલાં કાંચે વગેરે પોતે વાંચ્યા હતાં અને તેથીજ તેને સંપૂર્ણ વિશ્વાસ હતો કે જો તે છપાવી વેચાય તો એકજ દિવસમાં એક દળર રૂપીઆનું વેચાયુ થઈ શકે. પરંતુ દુર્ભાગ્યવશાત્ તે છપાવી શક્યાં નહીં. હવે દરિદ્રતાથી જલકાઈ જઈ જીની નસાદ મોઢા ધારી એક નાટક રચ્યો અને તેનું નામ “કાળરાત્રિ” રાખ્યું. કાળરાત્રિ નાટકની મોપડી લઈ કેટલીક કંપનીનાં મેનેજરોને મળ્યો, પરંતુ કાંઈએ કંઈ માણા Up-to-date નથી. કાંઈએ કેવું ગાંધો જાતમ નથી. વળા કાંઈએ કંઈ “અમે તો ફક્ત માર્ગિક એસોસિયેશન રાખીએ છે. આખરે એક કંપનીનાં મેનેજરે મુજબની કદર તેમજ એકની પ્રશંસા કરી કાળરાત્રિ નાટક લીધી.

અને નાપદો કીધો કે પ્રથમ બેલને દિવસે રૂપિઆ જશે આપને આપવામાં આવશે.

રમેશ ઘર આવી ઉપરોક્ત બીજા લક્ષ્મીને કહી સંભળાવી. લક્ષ્મીનાં રોગી મુખ પર થોડાક સમયને માટે પ્રમત્તાતાની ઝમક ફેલાઈ રહી. લક્ષ્મી તો લાંબા સમયથી પતિની રચના કાંઈના હાથમાં જાય તો તેની મોઢા કદર થાય એમ ચાલતી હતી પરંતુ આજ મુખી એવો સમય પ્રાપ્ત થયો હતો નહીં. આજે એ પ્રસંગ હારપર આવીને ઉમેશે એક લક્ષ્મીની પુશીને દયાવનાતું સ્થાન પણ રજુ નહીં. લક્ષ્મીએ કહ્યું “હું તો આપને પ્રથમથીજ કહી મુકી હતી કે એની હાથોહાથ માંગણી થશે. રમેશે કહ્યું કે “રૂપિઆ રાત્રીનાં સાથેજ કરજદારોને પતાવી તને કોઈકરતી સલાહનુસાર હવેકે કલ્યાણ લઈ જઈશ” રમેશ ત્યાંથી જતાતી સાથેજ લક્ષ્મીની આંખમાંથી અશ્રુ સરી અધરને સ્નાન કરાવવા લાગી. લક્ષ્મી ગળગળાવ ચલાં રવામત કંઈ “હાલ ! એ મારે સાર કેટલું કરી રહ્યા છે ? આટલી ગરીબીમાં પણ એ મારાં મુખની વાત યાદ કરીકેટલા પ્રસન્ન થાય છે ? અને હું ? ફક્ત મુખને ખરે દુઃખજ અર્પી રહી છું ! કેટલી અભાગી !

(૨)

કાળરાત્રિનું, રિહર્સલ ચાર થયું હતું, મેનેજરના આમંત્ર્યથી રમેશને નિત્ય નાટકશુદ્ધમાં જવું પડતું હતું, રિહર્સલ જોતાં મેનેજર નાટકની બહુજ પ્રશંસા કરતો હતો. આથી રમેશનું હૃદય ફૂલતું પરંતુ યાજુનાં પરપોટાની માફક જીનજ સમાઈ જતું હતું. બ્યારે એ એન્ટ્રેન્સમાં અભ્યાસ કરતો હતો-ત્યારથીજ એ કવિતા રચતો હતો. એનું હૃદય ખરેખર કવિ-તમજન હતું. પરંતુ આ સમયે તેને પ્રશંસાને સ્થાને જરતી વધુ આચર્યકતા હતી. સવાર સાંજ કરજદારો આવી માથું ખાનાં હતાં, પિંકો સિવાય લક્ષ્મીને માટે પણ દવા અને ખેરાકમાં ન્યૂનતા રહેતી હતી. અને હવન સદ્યાવિષ્કી

ન રહી તો જીવેને પણ શું કરીય ! લક્ષ્મીના અત્યંત આમહને લઈ કાળરાત્રિ નાટક મુની-સિંધાલીટિની સરકારી ખાતીના ઊભાસમાં ખેસી લખ્યો હતો. તેણીનીજ હિંમતે તે નાટક લઈ કંપનીઓના મેનેજરની પાસે ગયો ફરતો હતો. આ ગધું ફક્ત એક જ જીવને માટે હતું. 'અરેખર કવિનું' હૃદય સાચી પ્રશંસાની સામે ત્રણે લોકની વસુધાને છોડવા પણ તૈયાર હોય છે ! પરંતુ રમેશ એવી હાલતમાં આવી પડ્યો હતો કે આ પ્રસંગે તેને પ્રશંસાથી પણ અધિક રૂપી-આની જરૂર હતી. ડોક્ટરના દિકાસાથી એને આશા હતી કે હવાફેરથી લક્ષ્મીની તંદુરસ્તી સુધરી જશે, આગળના વેદા ઊપર નાટકના દિવસની રાહ જોતો હતો કે ક્યારે ખેલ પડે ને રૂપીઆ મળે કે તેજ દિવસે લક્ષ્મીને લઈ હવા ફેર કરવા જઈ કંપનીના મેનેજર જ્યારે નાટકની પ્રશંસા કરતો ત્યારે તેનું હૃદય કષ્ટથી ઊભરાઈ જતું હતું. તેની સામે રોગથી ટુરન થઈને લક્ષ્મીનું મુખ દર્શન હતું, તેજ સમયે મેનેજરની નજર ચુકી તો બે આંસુ પોતાની મેલી પોતાના છોડાથી છુછી લેતો હતો. લક્ષ્મી નિત્ય તેને મેનેજરની વાતો પૂછતી, રમેશ પત્નીના બીજાનામાં ખેસી દરેક વાતો કહેતો હતો. લક્ષ્મીનું હૃદય સ્વામીની કીર્તિ સાંભળી ગૌરવથી ઊભરાઈ જતું હતું. પરંતુ લાંબા સમયથી તાપ તેના દરેક હાડકામાં પ્રવેશી ચૂક્યો હતો. ફક્ત સ્વામીને ગત-લાવવાને આતરજ તેણી હસતું મુખ રાખવાની કોશિશ કરતી હતી, પરંતુ સર્વ વ્યર્થ હતું !

નાટકને દિવસે લક્ષ્મીએ ઘણાજ આયહથી સ્વામીને કહ્યું "આજે નાટકમાં કંઈ જતા નથી ? હું તો સારી છું. જરૂર જાય, આજે પહેલોજ ખેલ છે. મારી એકની ચિંતા ન કરો !" રમેશનાં હૃદયમાં પોતાના પહેલોજ ખેલ જોવાનો જરાપણ આશંક નહીં હતો. બે વર્ષ આગળ છાપામાં પોતાનાં દાવ્યો જોઈને પ્રસન્ન થતો હતો, તેના એક અંશ પણ આજે પોતાના પ્રથમ નાટક જોવાને તેનામાં પ્રસન્નતા ન હતી.

તેનું કંઈક દિલ તો હતું પરંતુ લક્ષ્મીને એકલી છોકરીને કેમ જઈ શકે ? સ્વામીના હૃદયના ભાવ-અવલોકીને લક્ષ્મીએ કહ્યું "આજે તમારે જવું જ પડશે. આપે એમજ મારી લેવું" કે હું આપની આંખ દારાજ નાટક જોઈ રહી છું. લક્ષ્મીના અત્યંત આમહને લઈ રમેશ જવાને તૈયાર થયો. ધોખેલું પોતાં, ફાટેલાં જોડા, તેમજ સાધારણ બેંગલોર ટેપી સુધી રમેશ લક્ષ્મીને સાવધાન રહેવાનું કહી અહાર નીકળ્યો.

આઠ દિવસ આગળ રહેરમાં "કાળરાત્રિ" નાટકની મોટી મોટી નાટિકો લોકોનાં ઘરની દિવાલોને સુશોભિત કરી રહી હતી. પુષ્કળ હેઠ્ઠિલો વેચવામાં આવ્યાં હતાં. દરેક પર "પરિત રમેશચંદ્ર રામોના જનાવેલો અદ્ભુત કાળરાત્રિ નાટક" કરી લખ્યું હતું. આથી રહેરમાં રમેશનું નામ ટેકેકાણે પ્રસરી ગયું હતું. આગળથીજ સીટો રિઝર્વ થઈ ચૂકી હતી.

નાટક શરૂ થયો, ગોપન પર ગાયન, અંક પર અંક, નાચ પર નાચ અને બાપા તમા સમ્મતી શુભાર્થતા જોઈ પ્રેક્ષકો મોહિત થઈ ગયા. કોઈ કોઈ એકટર પર તો બને અચ્ચાર-વખત ૦૦૦૦ મોરો નો અવાજ નાટકમંડળને ધરતીકંપની માફક મુજબના લાગ્યો. પ્રેક્ષક વર્ગમાંથી રમેશની પ્રશંસાના પોકારો પણ આવવા લાગ્યા. મોહોમોહો પૂછવા લાગ્યું કે નવો લેખક કોણ છે ? પરંતુ રમેશને કોઈ જાણખતું હતું નહીં.

બીજે અંક શરૂ થયો. કાળરાત્રિના શીન જોઈ લોકો કોંપના લાગ્યા, બંદે પોતાવત પણ જીવી ગયા. સર્વે કોઈની છાતી આશ્ચર્ય જનક જનાર જોઈ ધંડકવા લાગી, સર્વે એક તાર હતા. રમેશને ચક્ર આરવા લાગ્યા, તેણે પ્રેક્ષક વર્ગ તરફ દ્રષ્ટિ ફેંકી તો એકી નજરે જોતા હતા. સમય એવો પારીક હતો કે "સેજ પણ અવાજ લોકોનાં કર્ણમાં ખસેલ પેહોંચાડતો હતો." આ સમયે રમેશને લક્ષ્મી યાદ આવી. તૂટેજ ઊઠી જાદાર આવ્યો. મેનેજરે કહ્યું

“આપના નાટકે તો એકજ રાતમાં નામનાં
કરી લીધો છે. અગત્ય છે ! કંઈ જાદુઈ કલમથી
લખાયેલો જણાય છે ! પધારો કેટલાક સુચિ-
ખ્યાત પુરોષો આપની મુલાકાત અર્થે બેઠા છે,

વિનયશઃ સર્વેની મુલાકાત કરી રમેશ પર
તરફ પ્રયાણ કર્યું. તેનું માથું ‘રત્ન’ હતું.
શેરીમાં દાખલ થતાંની સાથેજ એકદમ કાંપી
જાયો, મહાકંઠે ધરની પાસે આવ્યો, દારપર
હાથ મૂકતાંજ તેનું હૃદય ધ્રુજવા લાગ્યું, ધ-
ડકતી છાતીએ દાર બોલી ધરમાં પ્રવેશ કર્યો.

આચમતા ગંદતી રોશની ખડકી દારા
લદમીનાં મોં બેપર પડી રહી હતી, મોંનો કે
તેણી ‘દર્શન’ની ચાંતિમાં મુગ્ધ રહી હતી !
રમેશ લદમી, લદમી ? કરી જૂઠા પાડી પરંતુ
વ્યર્થ. જાતરજ નહીં ! ધડકતાં હૃદયે તેણે તેણીનો
હાથ પોતાના હાથમાં લીધો, પરંતુ તે ઠડો
થઈ ગયો હતો, છાતી બેપર હાથ મૂકતાં તે
પણ ધડકતી બંધ હતી !

“લદમી” “લદમી” નો પોકાર કરતો રમેશ
તેણીની પાસે ચાંતિથી બેઠો અને તેની
નિર્જીવ છાતીપર નયનાશ્રુ વર્ષાવતું પોતાનું માથું
મુક્યું ! કરી તે દરિદ્રતાનું અસહ્ય દુઃખ સહન
કરવા પાછું ન જાયું તે નજ જાયું ! !

ખીજે દિવસે “પં. રમેશચંદ્ર રામોનાં
પોતાની પત્ની સહિત સ્વર્ગે સિધાબ્યાના
સમાચાર પેપરોમાં પ્રસિદ્ધ થયા” તેનો સ્વહસ્તે
“કાળરાત્રિ” નો નાટક ખરેખર પોતાને મારેજ
“કાળરાત્રિ” નિવડયો. આવા એક સર્વોત્કૃષ્ટ
સાહિત્ય સેવકનું દરિદ્રતાનાં કટથી અદાજ મૃત્યુ
થાય તો કયા અંબાગીતું હૃદય ખિલ થયાંજિના
રહેશે ? પ્રશ્ન એવા નિઃસ્વાર્થો પ્રેમી આત્માઓને
અમર શાંતિ આપો ! !+

નહિંદી બેપરથી.

પંખજકેસરી રણજીતસિંહનું નામ ઇતિહા-
સમાં અમર છે. તે ધણે પ્રતાપી રાજા હતો.
સીખ પ્રજાનો ઉદય જેમ આ રાજાના રાજત્વ
થી થયો હતો તેમ સીખોનો અંત પણ એ
રાજાના અવસાનની સાથેજ થઈ ગયો હતો !
રણજીતસિંહનો પુત્ર પણ તેના જીવોજ પરાક્રમી
હતો. કાવ્ય અને સાહિત્યને તેને ધણે શોખ
હતો. મહારાજાએ તેને વટાવી પ્રાંતની હાકેમી
આપી હતી. શરૂઆતમાં તો તેણે સારી છાપ
બેસાડી હતી પણ પાછળથી ખરાબ મિત્રોના
પરિચયને લીધે તે એશઆરામી અને સ્વચ્છંદી
બની ગયો હતો. ચોખાસા-શિયાળામાં તે વટાવી
માં રહેતો અને ગરમીના વખતમાં દાના નગરમાં
રહેતો. દાનાનગર વટાવીથી દશ મૈલ ઉત્તર દિશામાં
છે. ત્યાં તેણે એક વાટિકા અને રાજમંદિર
બનાવ્યાં હતાં. એ એક પહાડી પ્રાંત હોવાથી
સ્થળે સ્થળે પાણીનાં ઝરણો દષ્ટિગોચર થાય છે.
ઝેડી બિયાસ નદીએ પ્રદેશમાં વહન કરી રહી છે.

એક દિવસ કુંવર બિયાસ નદીને કિનારે
આવેલા વીરાવલ ગામની પાસે ખેતરોમાં એકરો
કરી રહ્યો હતો ત્યાં તેણે કટલીક સ્ત્રીઓ અને
કન્યાઓનું રોળું જોયું. તે સર્વે પાણીના બેડાં
પોતાના ચિર ઉપર રાખીને ધર તરફ જતી
હતી. રાજકુમાર તેમની પાછળ ગયો તે એક
સર્વોચ્ચ સુંદર કન્યાના રૂપથી વિમોહિત થઈ
ગયો હતો. ગામમાં જઈને તેણે ખાત્રી કરી
તો માલખ પડ્યું કે તે કન્યા એક ધનાઢ્ય
જાતની પુત્રી હતી. કુંવરને તેની સાથે વિવાહ
કરવાનો વિચાર હતો. તેથી તેણે તે દિવસથી
હંમેશા વિરાવલમાં આવવાનો આદેશ કરી દીધો.

ગામના સાદા જમીનદારો કુંવરને ઓળખતા
નહોતા. તેણે દાનાનગરના એક સરદારના પુત્ર
તરીકે પોતાનો પરિચય દેરાયો ને વંખનો

વખત પોતાની પ્રિયતામાના કુટુંબને મળતો હતો અને તેમને પોતાના ગામમાં તેડી જઈ મોડું આદર-માન આપતો હતો યોગજ વખતમાં તેણે તે જાળવે વસ કરી લીધો અને પછી વિશેષ ધ્યાન-ધુમ વિના તે જમીનદાર પોતાની પુત્રીને તે કુંવરની સાથે વિવાહ કરી દીધો.

રાજકુંવરના મિત્રો અને ભૂતોને આ જોઈ આશ્ચર્ય થયું. પણ કોઈ કંઈ બોલી શક્યું નહિ. તે તરણ નવદંપતી સ્વર્ગીય મુખમાં પોતાના આનંદજનક દિવસો વ્યતીત કરવાં લાગ્યાં. એમ કરતાં દોઢેક વર્ષ તે પ્રેમાશ્રમમાં સ્વમસદસ વ્યતીત થઈ ગયું. એક દિવસ લાહોરથી એક દૂત મહારાજાની આજ્ઞાપત્રિકા લઈને કુંવરની પાસે ઉપસ્થિત થયો. કોઈ અગત્યના કામ માટે કુંવરને મહારાજાની સેવામાં હાજર થવાનો હુકમ હતો.

દૂતને વિદાય કરીને દુઃખિત અવસ્થામાં કુંવર પોતાની રાણી પાસે રજા માગ્યાં આપ્યો. રાણીની આંખમાં આશ્રુપાતનો આરંભ થઈ ગયો તે મદગદિત સ્વરે બે હાથ જોડી બોલી 'આ દાસીને કદાપિ બાહરી નહિ' એમ કહીને કૂસની માળા પતિના ગળામાં નાંખી તેને વિદાય કર્યો.

બીજો દિવસે કેટલાક સવારોને સાથે હજી રાજકુમાર વટાહીથી આવ્યો અને સત્વર અમૃતસરમાં પોતાના પિતાની પાસે આવીને હાજર થયો. મહારાજા રજુછતસિંહને ભારત સરકારના પ્રતિનિધિને-ગવર્નર જનરલને મળવા જવાનું હતું. તેથી તેણે મોટી તૈયારી કરી હતી. લાખો રૂપિયાનું ગરીબોને દાન આપ્યું હતું. રાજકુંવરને અમૃતસરમાં આવેલા જોઈ તેણે તરત કોઈ આવશ્યક કાર્યને માટે તેને કાપુલ રવાના કરી દીધો. પછી રૂપોતે અંગ્રેજ અધિકારીને મળવા ગયો. બે સપ્તાહ સુધી એ સંખર્ષ બેઠાપ-રેલા. અંગ્રેજો એ સીખ રાજાનો વેતન, રાજ્યવ્યવસ્થા અને જહોજલાલી જોઈને આશ્ચર્યચકિત થઈ ગયા. છેડે જુલમ : ખત્રી

વખતે મિત્રતા કાયમ વિભાવવાની સરત કરી રજુછતસિંહ પોતાની રાજધાનીમાં પાછો આવ્યો.

કુંવર કાપુલથી પાછો આવ્યો ત્યારે તેને સુલતાન મોઝલવામાં આવ્યો. અને એ અનુધિમાં બે વર્ષ નીકળી ગયાં. વટાહીમાં પાછા આવવાનું તેનાથી બની શક્યું નહિ. વંચી તે જ્યાં જ્યાં જતો ત્યાં ત્યાં તેનો પિતા તેની સાથે જ જતો. આથી વિરાગમાં જઈ પોતાની હૃદયવલ્લભાને મળી આવી તેને આશ્વાસન આપવાનું અશક્ય હતું. કુંવરને ઘણીવાર એમ થતું કે સર્વ ઘટનાનો પિતાની પાસે ઉલ્લેખ કરી ક્ષમા માગવી; પરંતુ રાજાના રોષની બીકે તે તેમ કરી શક્યો નહિ.

રાણી જિંદા રજુછતસિંહની પહોંચી પાની હતી. રાજપુત્રનો વિવાહ પોતાના એક સખ્ત ધોની કન્યા સાથે કરવાનો તેનો વિચાર હતો. તે ઘણીવાર વિવાહની વાત કારંતી પણ કુંવર તેનો ધનકાર કર્યા કરતો હતો. લાંબકે, હાથર થયા છતાં કુંવર, શા માટે સર્વ કરતો નથી એ પ્રશ્ન રાણીના હૃદયમાં ઉપસ્થિત થયો અને તપાસ-કરનાતાં બાલમ પડ્યું કે કુંવરે ધુપ્ત વિવાહ કરી એક સાધાગ્રજ નંદ પુત્રીને પ્રેમાર્પણ કરેલું છે. રાણી ક્ષમાભિમાનીની હતી. તેને એ વાત રૂચિ નહિ. કુંવરની ઉપર તેણે સખત નંપનો રાખ્યો.

આ પ્રમાણે વળી એક વર્ષ વધારે વ્યતીત થઈ ગયું. પતિવ્રતા નંદ કન્યા પોતાના પ્રિય પાત્રના વધારે વિયોગ સહેવા માટે હવે અસમર્થ થઈ. તેણે પોતાના પિતાને, સર્વ હકીકત કહી અને વેરા બદલી મહારાજાના મહેલમાં જવાનો પોતાનો વિચાર વ્યક્ત કર્યો. ગિચાણે જમીનદાર તો બહુજી કરતો હતો. તેણે પોતાની પુત્રીને આગમી ભવનું બહુ બહુ રીતે સૂચન કર્યું. પણ તે પ્રેમાન્માદિની ધુવતીએ તે ઉપર કંઈ પણ ધ્યાન આપ્યું નહિ. બીજો દિવસ તે જી રાજમહેલમાં જઈ મહારાજાના વેરામાં કામ કરવા લાગી. તેણે

બાગમાં જઈને એક છુટ્ટી સ્ત્રીને પૂછ્યું કે
“આજકાલ રાજકુમારનો કંઈકો ઉપર પ્રેમ છે?”

છુટ્ટીએ જવાબ દીધો “રાજપુત્ર તો
વિવાહના નામથી જ દૂર નાસે છે. તે કોઈપણ
આત્મરૂ વેદનાને લીધે મદ્ય દુઃખી અને ઉદાસ
રહે છે”.

એટલામાં કુંવર પશુ ત્યાં આવી ચડ્યો.
છુટ્ટી એટલું કહેતી કહેતી ત્યાંથી ગાંધી ગઈ.
તે મળુરણે કુંવરના પગમાં આશ્રય લીધો.
કુંવરે તેને ઝોળાંખા લીધી. કેટલીકવાર સુધી
ખાતે જઈને સ્તબ્ધ અને અચાજ રહ્યાં. અને
રાણીએ પોતાના અપરાધની ક્ષમા માગી. રા-
જકુંવર તેનો હાથ પકડી તેને રાજ મહેલમાં
જ્યાં રાજ્ય બેઠો હતો ત્યાં લઈ ગયો. દરકોઈ
બાળ્ય જ્યારે અસહ્ય યષ્ટ પડે છે ત્યારે
માણસો-અને તેમાંએ વિશેષ કરીને ખામ
પ્રણયી માત્રો સાહસિક જન્યો વિતા રહેતાં
નથી! પ્રેમનો અપ્રતિહત વેગજ સાકમને
હાવના કરે છે!.

રાજપુત્ર અને તેની પત્ની રાજના પગમાં
પડ્યાં. મદ્યગદિત સ્વરે કહ્યું ‘આ આપની પુત્ર
વધૂ છે. મને અને એને ક્ષમા આપો’

રાજાએ કહ્યું ‘કુંવર! તે’ આ સાહસ કર્યું
છે. યુવાનીના તરંગમાં ને અચેત્ત્ય ચેત્ત્યને
વિચાર કર્યો નથી. પણ જ્યારે હું નિશ્ચય
પ્રેમથી નોડાયો છું ત્યારે મારે તેનો સીધાર
કરવો જોઈએ.

ચોક્કસ મમય પછી રાજકુંવરને માટે મહે-
લનો એક વિભાગ ખાસી કરી અપરાધમાં આવ્યો.
કુંવર અને તેની રાણી તેમાં સુખથી રહેતા
લાગ્યાં. તે દંપતીના સોજન્યથી સર્વ પ્રસન્ન
હતાં. કિન્તુ જિન્દા રાણીનું ચત્તરથી પણ
વધારે કઠિન દિલ ખીંગળી ચક્રું નહિ. તે સદૈવ
પોતાની પુત્રવધૂને પજાતા લાગી. દલકા
કુમળી કન્યોને તે પુત્રવધૂ તરીકે રાખવા કબૂલ
નહોતી! તેથી તેને વારંવાર નુકશાન પહોંચા-
ડતી હતી. સદીલ પુત્રવધૂ સાસુનો જીવન

મુગે મોટે સહન કરતી! તે ઉદાર હૃદયથી
છુટકા મગી જતી હતી! અને કોઈક દિવસ
જરૂર સુખની ધડી આવશે એમ આશ્વામાં
દિવસો નિર્ગમન કરતી હતી.

કેટલાક દિવસો વીતી ગયાં. એક દિવસ
પ્રાતઃકાળમાં તોપો અને ગંદકોના અરાજકીયા
કુંવરને ત્યાં પુત્રજન્યની વધાઈ પ્રદર્શિત થઈ.
રાણા રજીજીતસિંહે વધામણી લાવનાર સેવકને
પોતાના ગળામાંની મોતીની માળા પ્રદાન કરી.
વળી હાથે ભિશુકોને અને અનાયોને ધન-
ધાન્યાદિની બક્ષીસ આપી.

કુંવર એક મહિનાનો થયો ત્યારે તેની
જનની તેને તેડીને સર્વની મના છતાં પોતાની
સાસુ જિન્દા રાણી પાસે ગઈ. તેણે તેની પાસે
જઈને બાળકને હાથમાં લઈ કહ્યું ‘માતાજી!
મારી કાંઈ તકસીર હોય નો તે આ બાળકની
ખાતર ક્ષમા કરો. હું આ આપના વંશવંધક
પુત્રની આપને બેટ કરું છું’.

જિન્દાની બાબોમાંથી અમિના કશું વરસવા
લાગ્યા. શરીર કોષથી કંપવા લાગ્યું. તેણે રાણા-
તિશયથી જિન્દાના બાળકનો પગ પૂકડી તેને
સો મજ નીચે આવેલા એક વાડામાં ફેંટી
દીધો. કામ-દારીઓ તો તેણે આ નિર્દય કાર્ય
નેમ્મ સ્તબ્ધજન થઈ ગયાં. સર્વના મોઢામાંથી
‘હાય’ એવો દેરુનિ નીકળ્યો. રાજપુત્રની રાણી
તો તદ્દન એણુદ બની અચાક થઈ ગઈ!
જ્યારે તે શુદ્ધિમાં આવી ત્યારે મહારાજ રજી-
જીતસિંહ પાસે જઈ પહોંચી. રાજની આગળ
તે વખતે હાથે માણસો બેઠો હતો; છતાં
તેથી જરાપણ સંકોચ ન પામતાં તે વિખરા-
એલા વાણે, લાલ નેત્રોથી રાજની સામે
નેમ્મ રહી. રાજાએ તેના આગમનનું કારણ
પૂછ્યું, ત્યારે તેણે ઉઠેરાએલા અવાજે જિન્દા
રાણીના સર્વ અધ્યાચારની ઘાત કહી અને પુત્ર
વિયોગથી બહાવરી બની તે રાજાને પૂછ્યા મા
મી. ‘પિતાજી! મારું બાળક ક્યાં છે’

એ કુમળું ફેલ ક્યાં!

એ ફળ મોળી નાંખ્યું ! છાત્રી આરો. એ જા-
ળકને ! શું તમને મારી દયા નથી આવતી !
શું તમે પણ એ પિશાચિણી. રાણી જેવા
નિર્દય યશો ? મારો કુંવર જીવ્યો યશો હશે !
તેણે ધણીવારથી સ્તનપાન કર્યું નથી. મહારાજ !
શું એ કુંવરને મારી કુદા સાસુએ-આપની
સંકસી રાણીએ મારી નાંખ્યો ? હામ હામ !
આ ખાલસા રાજ્યનો પણ પરમાત્મા એ રીતે
નાશ કરે !!

આટલું કહી રણજીતસિંહની એ પુત્રવધૂ
જમીન ઉપર બેઠાન થઇ પડી ગઇ ! દાસીઓ
એ તેને શુદ્ધિમાં લાવવા ધણી યત્ન કર્યા પણ
વ્યર્થ ! તેના પ્રાણ પરમેકે પ્રયાણ કરી ગયા
હતા ! પુત્રના ત્રિરહથી તે જમીન ઉપર પડતાંજ
મરણ શરણ થઇ ગઇ હતી ! જિન્દા રાણીની
અંતરેચ્છાએ ઉતરતા કુળની તેની પુત્રવધૂ
મરણ તો પામી, કિન્તુ સતીનો શાપ મિથ્યા
ન થયો ! ખાલસા રાજ્યનો તરતજ નાશ
થઇ ગયો !

ખરવાળા]

ધીરજ.

ખાસ સ્ત્રી તથા બ્રમ્યાંઓનું દેશી
દવાખાનું કયા છે !

દેશી ઔષધાલય.

ઝાંપાબજરની ખરાદી શેરીને નાકે

તમારે દેશી દવા વાપરવી હોય તો
મળે. તમને દરેક રોગનો દેશી દવાએ
મળશે. તથા ખાત્રી પણ થશે માટે
જહેને નાશીપાશ ન થાઓ અને એક
વખત દવાખાનામાં આવી સુલાકાત દ્યો
તેથી તમારા મનની ખાત્રી થશે. માટે
એકવાર જરૂર પધારશો.

૬૧૦ સરસ્વતીબાઈ ભગવાનદાસ.

વિવિધ વિષય.

મોટર ઘોડા

મોટર ઘોડી પછી મોટર ઘોડા પણ આવી
પહોંચ્યા, અમેરિકન કારીગરોએ 'ગેસો-
સિન-મોટર-એન્જિનની' મદદથી એક એવું
યંત્ર બનાવ્યું છે કે તે ઘોડાનું કામ કરે છે.
એની-શિક્ષણ ઘોડા જેવી નથી, તેમ તે ઘણો
કે માસ પણ ખાતો નથી તો પણ તે ઘોડો
છે, અને તેની પેડે લગામથી ચાલે છે, અને
ઘોડીઓ જેવે છે. એ એક પેટીના આકારનું
યંત્ર છે. તેના ઢાંકણ પર એક નાનું પીપ જ-
ડેલું છે, તેમાં કેટલીક મશીનરી (યંત્રકામ) છે.
પેટીમાં એ મોટા મજબૂત હાથાઓ લગાડેલાં
હોય છે. એક મોટી સાંકળથી તેને ઘોડી સાથે
જોડી દે છે. તે ઘોડીથી લગભગ એ મજ
આગળ રહે છે. અને પીપ પર કેટલીક હસોળાં
લગામ ફેરવેલી હોય છે. ઘોડીપર બેઠેલા કા-
ચમેન એ લગામ પકડી રાખે છે. અને ઘોડા-
ની પેડે તે. યંત્રને ચલાવે છે. લગામના
ઝટકાથી જમ ઘોડા ખાલવા માંડે છે, ખેંચવાથી
બટકે છે, જરા વધારે ખેંચવાથી પાછો હડે
છે, એ પ્રમાણે તે યંત્ર પણ ચાલે છે, બટકે
છે, પાછું હડે છે, તથા ઝાણું જમણું વળે છે.
લગભગ ૨૮૦ મણુ સુધી વજન એક સાધારણ
યંત્ર ખેંચી શકે છે. અમેરિકાના લશ્કરી વિખા-
નમાં એનો ઉપયોગ તોપ વગેરે ખેંચવાના
કામમાં સારી રીતે થાય છે. ગેસિસિન મોટર
એન્જિનના અનેક ઉપયોગોમાંના આ એક છે.
હવેથી વધારે ઉદાયવામાં સમુદ્રીય વહાણો
ચલાવવામાં ખેતીના વગેરે ધણાં ઉપયોગોમાં
મોટર એન્જિનની મદદ લેવાય છે. આ મોટર
ઘોડાનું કામ જોઈ આપણે હીમંતથી કહી
શકીએ કે 'મોટર મનુષ્ય ચાલતા ફરતા જોવાના
વિવેકો હવે દૂર નથી !

ધોળકાનાં સુવિખ્યાત વૈદ્ય જીવરભાઈ જીવણભાઈની

રામબાણ દવાઓ.

૩૦ પ૦૧નું ઈનામ,

શુકસંજીવની ગુટકા.

દરેક માણસ સમજે છે કે ધાતુની મજા-
પ્રતીતીની શરીરની શક્તિ અને મજાપ્રતી શ-
યમ રહે છે, આવી જીવનશૈલી ધાતુને કોઈ પણ
કુદરતી કે અનીયમીત રીતે ગેરઉપયોગ કર-
વાથી શરીર નિર્બળ થઈ જઈ કફતર, વાંસાનું
ફાટવું, પહેરાનું શીકું પડી જવું, ચાનતંતુ-
ઓતી નખળાઈ, ઘોડી મહેનતે વધારે થાક
લાગવો, મગજનું ખાલી પડી જવું, બેચેની,
કામ કરવા ઉપર કંટાળો, હોઝરીનો ત્રિમાસ,
વાદ્યક્રિતનું કમી થવું, ઉધરસ, ક્ષય, આસ
વિગેરે વિગેરે અનેક રોગો ઉત્પન્ન થાય છે.
તેના અને તે સિવાય ધાતુ ત્રિમાસથી થયેલા
તમામ દરોનો નાશ કરી શુકસંજીવની ગુટકા
કાપમનું હૃદયપર બાજે છે, તેમજ આયનશક્તિ
ને સુધારી દરવને સાદા લાવી કોઈ પણ રસ્તેથી
જતી ધાતુને આટકારી ગમે, તે કારણથી પ્રાપ્ત
થયેલી નામદીનો નાશ કરી શક્તિ અને
વિચેને વધારી શરીરને મજાપ્રતી ફરી પરિપૂર્ણ
મરદાઈ બક્ષવી એ તેનો મુખ્ય શુભ છે. છતાં
કોઈ શખસ સાબિત કરી આપશે કે શુકસંજી-
વની ગુટકામાં શક્તિ અને વિચે વધારવાનો
શુભ નથી તો તેને ૩૦ પ૦૧નું ઈનામ
આપીશું.

ગોળી ૧૫૦ની ૭૫ની ૧ની કી. રૂ. ૨-૮-૦

તાલુકાથી ચોખ્ખું તિલ્લો.

ગમે તે કારણથી નરમ પડેલી શુદ્ધ બા-
મતી રોગ ઉપર આ તિલાને માલેસ કરવાથી
ફરીથી ટટાર બની રોગની કમજોરી દૂર થાય છે.

કીમત શીશી ૧નો ૩૦ ૧-૦-૦

આમી દરેક દવાની માહિતી માટે ધાતુપુષ્ટિ નામનું પુસ્તક મંગાવી વાંચો.

૩૦ પ૦૧નું ઈનામ,

જીવરહર-ગુટિકા.

આમી જીવરહર ગુટિકાથી દરેક જાતના
તાવો ન જાય તો લીધેલા પૈસા પાછા આ-
પીશું અને ચોથીઓ તાર નથી જતો એવું
સાબિત કરનારને રૂ. ૫૦૧નું ઈનામ આપીશું.
ગોળી ૬૪ની ૭૫ની ૧ની કી. રૂ. ૧-૦-૦
તદન મફત.

ધાતુપુષ્ટિ નામનું પુસ્તક—નકારી સોખત
અને ખરાબ વિચારોથી મનુષ્યને શરીરને
પાપમાત્રી કરનારી કુદરતે પડે છે. તેથી કુદરતે
માંથી મુક્ત કરવામાં આ પુસ્તક એક સાચા
મિત્રની મરજ સારે છે અને તંદુરસ્તી સાથે
લાંબુ આયુષ્ય, ઉમદા વિચાર અને સંપૂર્ણ સુખ
મેળવવાના અખુર સાધનો બતાવે છે તે સી-
વાય આમી અકસીર દવાઓની સંપૂર્ણ મા-
હિતી મળે છે ફક્ત એક પોસ્ટ કાર્ડ લખ-
વાથી તદન મફત મોકલવામાં આવે છે.

પરમિયાની અકસીર દવા.

આ દવા ગમે તે કારણથી થયેલા અને
ગમે તેટલી મુદતનાં તેમજ કોઈ પણ જાતનાં
પરમિયાને જડમળમાંથી નાશ કરી તંદુરસ્તી
સાથે તાકાત આપે છે અને થતી બળતરા,
ચાલનું પડ, (રસી) સાંધાનો અને પેદનો
ડબાવો, કળતર, નિચેની રગમાં થતી પીડા,
પાતળા પડેલી ધાતુ, ટીપે ટીપે આવતો રોગ
ઉપરના ભાગનો સોજો, વગેરે દરો અને આ
સીવાય પરમિયાથી થયેલા તમામ દરોનો હુક
વખતમાં નાશ કરી આવેલી નિર્બળતાને દૂર
કરી શરીરને શક્તિ આપે છે.

૭૫ની ૧ની કીમત રૂ. ૨-૦-૦

ધાતુપુષ્ટિ નામનું પુસ્તક મંગાવી વાંચો.

વૈદ્ય જીવરભાઈ જીવણભાઈ.

આરોગ્ય વધારક ઔષધકાલય-મુ. ધોળકા—(ગુજરાત)

CAUTION

CAUTION is however required when ordering not directly please see that the bottles contain our Trade-Mark ACHING-HEAD. The wonderful success of *Dr. G. B's Medicated Snuff* has given rise to many worthless imitations. REFUSE of THEM! they will not give your customers the same degree of satisfaction and the substitute may be valueless for the purpose for which you have purchased it or its composition is positively harmful.

Avoid substitutes also write for Free Sample.

Guru Basava & Co.

Snuff Manufacturing Proprietors,
Madras E. C.

બાસ સુચના

ડાક્ટર જી. બી. ની ઔષધિ તપખીર

ગમે તે કંપની પાસે ન લેતાં કોઈપણ દુકાનદાર પાસે વેચાતી લેતાં તે તપખીરની શીશીપર તેનો ટ્રેડમાર્ક (માથું દુઃખવું) તપાસી લેવા બદલ 'કાળજી રાખવી' કારણ આજ ઘણા વર્ષના અમારા અવિશ્રાંત પરિશ્રમને લીધે તથા નિષ્કલંક પ્રસિદ્ધિને લીધે આ તરફ ઘણાઓએ અમારી નકલ કરેલી છે પરંતુ જે નકલી તપખીર કંઈ કામની ન હોય તે માટે આપણે વેચાતી લઈએ છીએ તે ક્ષાયદો ન થતાં ઉલટું તુકસાન થવાનો બચાવ સંભવ છે. તે માટે એવા નકલી માલથી સાવધ રહો. અને અમારી નમૂનાની શીશી મફત મંગાવી. ખાતરી કરી જુઓ.

ગુરુ બસવા એન્ડ કંપની

પોસ્ટ બોક્સ નં ૫૧૦ મદ્રાસ ઇ. સી.

અમૃતખિન્દુ

સઘળા પ્રકારનો દુખાવો, લકવા, સંધીવા, સુળ, ચુક, ઉલટી, ઝાડો, -મરડો, ટોલેસ, અરૂચી, અલ્લર્જી, ખાંસી, દમ, સળેખમ, સરદી, માથાનો દુખાવો, દાંત કે દાઢતું ફળતર અવાળો દુખાવો, મોંમાંથી દુર્ગંધ છુટવી, મળચ આવવી, ખાટો કે તીખાં ઘચરકાં, કનતું પાકતું, પડ વહેતું, આંખો દુખવી, શરીરે સોજા આવવા, ઘા લાગવા, ઘસાર પડવા, હાથ પગમાં ચીરા પડવા, ઘાતુ પાકતું, ઘામાં જીવ પડવા; રાંઝણ, નાંસુર, પીન્નસ, સુસ્તી, બેચેની, નખખાઈ, નામદાઈ, હરસ, પ્રમેહ, ચાંદી, વિરોધાટીક, બરોળ, અંકટૃષ્ઠિ, પ્રદરરોગ કોઈ પણ જાતનો તાવ, વાંખો, નહાડ, વિગેરે અનેક રોગ આ એકજ દવાથી તત્કાલ દુર થાય છે, વળી બમ્બરી, મધમાખ, વીંછી, વિગેરેના ડંખ ઉપર આ એક જાદુઈ દવા છે. માંકઠ મચ્ચર, વંદા, કરોળીયા, કસારી ઉપેઈ વિગેરે નુકશાનકારક જંતુનો નાશ કરે છે.

સંખંતમાં સખંત માથાનો દુખાવો માત્ર એકજ મીનીટમાં દુર થઈ જાય છે. માત્ર પેટની ઉપર ચોળવાથી પણ પેટમાંનો દુઃખાવો મટી જાય છે. પવેન છુટવા માંડે છે. અને ખાટી-જાંઘળમી દુર થાય છે. દાંત અને દાઢતું જંજનને એકજ મીનીટમાં શાંત પડી જાય છે. વીંછીના ડંખ ઉપર તે તેનો ચમત્કાર અલૌકિક જ છે. ઉંચામાં ઉંચી જાતનાં કોઈપણ પેનકીલર કરતાં અમૃતખિન્દુ ઘણી ઉંચી જાતની દવા છે. વિલાયતી દવાની દરેક દુકાન ઉપર તે વેચાય છે. હાલમાં તેની ઘટાડેલી કીંમત માત્ર રૂ. ૧૫૦ પોસ્ટેજ સાથે છે. છંદશીશીના રૂ. ૮૦ પોસ્ટેજ માફ.

કેટલોગ મફત મંગાવો.

સીરનોમુ:—

“અમૃતખિન્દુ”—આફીસ

નડિયાદ

રવિકાન્ત ભાગ ૧લો.

સન્માર્ગ દર્શક—સુખોદય, રસમય, ધાર્મિક, નીતિમય—અંધ, સદરહુ પુસ્તક સરકારી કેળવણી ખાતા તરફથી લાયબ્રેરીને માટે મંજૂર થયેલ છે. તેમજ સાક્ષરોના તથા વિદ્વાન્ સંજ્ઞાના તથા પેપરો તેમજ માસિકોના ઓડિટરોના ઉત્તમ અભિપ્રાય મળેલ છે. પુસ્તકનું સાધ્ય-સાર સફેદ બ્લેઝ સી-તેર રતલી કાગળ સુપરરોયલ બાર પેજ ફરમા પૃષ્ઠ ચાલુ પૈકા ટાઈપના ૪૨૦ સોનેરી નામોવાલું પાકું પૂઠું કી ૩. ૨) પો. સાથે. હિન્દુસ્તાન બહારવાળાની કી. ૨-૪-૦ પો. સાથે..

યુ ૦ ટ્રે ૦ કોલેજના લેઈટ 1 પ્ર૦ મે ૦ ક ૦ પ્રા ૦ ત્રિવેદી-પુસ્તક ઉત્તમ પ્રકારના સહબોધને આપવાવાળું છે. અંધકારે અંધકાન્તના લેખકની શૈલી આદરી છે. જ્ઞાન ભક્તિ, પરોપકાર, કર્મ, કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ, મદ, મત્સર ઇત્યાદિ વિષયોનું વિવેચન ઘણુંજ રસિક અને અસરકારક રીતે કર્યું છે. જીવનયાત્રા સપૂર્ણ કરવાનો ઉત્તમ માર્ગ કયો છે તેનું આમાં બહુ સારી રીતે પ્રતિપાદન કર્યું છે. કર્મ, જ્ઞાન તથા ભક્તિ અન્યોઅન્ય કેવો સંબંધ ધરાવે છે તે આ અંધમાં સ્પષ્ટ કર્યું છે. દરેક પાનામાં જીવનને સદ્દલક્ષણી અને સુખમય કરવાનો માર્ગ લેવામાં આવશે.

અમદાવાદના આ ૦ જહજ મે ૦ મા ૦ ઝ ૦ યાત્રક-આ પુસ્તક યુવાન કિંવા સ્ત્રી હરકોઈને અતિ ઉપયોગી થઈ પડે એમ છે. તેની શૈલી સરલને રસમય છે. જે કારણને લઈને મનુષ્ય સહપુરુષાર્થને પંથે વળી પોતાની ઉન્નાતને સાધી શકે તેનું આમાં બહુ સારી રીતે વિવરણ થયેલ છે. તેના દરેક વિષય દાખલાં 'દ્રષ્ટાન્તથી' યથાર્થપણે સમજાવ્યા છે. આ પુસ્તક મર્વાશે બોધક હોઈ વાંચનારને તેનું કલ્યાણ થાય તેવા માર્ગ પ્રેરે તેમ તથા પ્રભુ પ્રત્યે શ્રદ્ધા ને ભક્તિભાવ ઉત્પન્ન કરે એમ છે.

મે. સાક્ષર શ્રી ન ૦ યુ ૦ સંઘવીજ-આ પુસ્તકમાં નીતિ વૈરાગ્ય અને ભક્તિના વિષયો ઘણાવિસ્તારમાં લીધેલા છે. ઘણાં પુસ્તકો વાંચીને તથા પોતાની પલ્લ માત વાંપીને કર્તાએ આ પુસ્તક રચ્યું છે. આવાં પુસ્તકો અભ્યાસ, માટે-ઉન્નતિ માટે ઘણાં લાભકારક છે.

હ ૦ ટે ૦ કલેક્ટર મે ૦ મ ૦ અ ૦ કોરે-આ અંધ ઉત્તમ પ્રકારના સહબોધથી યુક્ત છે. તેમજ રસમય તથા અસરકારક છે. તેના વાંચનથી જ્ઞાન સાથે જ્ઞાન મળે એમ છે જેથી સદ્વર્તન શીલ સહપુરુષાર્થ જની સુખી થવાય તેવા સાધનોનું આમાં બહુ સારી રીતે વિચારણ થયેલ છે.

સાહુત્ય માસિક-સદરહુ પુસ્તકમાંથી દરેક વ્યક્તિને ઇશ્વર સંબંધી નીતિ સંબંધી વ્યવહાર સંબંધી જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય એમ છે.

જૈન એડવોકેટ-સદરહુ પુસ્તકના વિષયોનું એવું તો ઉત્તમ પ્રકારે વિવેચન થયેલ છે કે વાંચકના મનમાં તેની ઉડી છાપ પડતાં તે વાંચકોના જ્ઞાન-ગભીર અને મીઠા બોધ મુમુક્ષુને મળી શકે એમ કહેવું જાયતજ છે. તેમજ મુમુક્ષુ-જ્ઞાનને પોતાની જાણસા પુરાય એવી મહત્વની જાણતોનું દર્શન કરાવનાર આ પુસ્તક છે.

આ શિવાય વિદ્વાન સંજ્ઞાના પણ આ પુસ્તક વાંચે સારા આભપ્રાય મળેલ છે. પરંતુ સ્થળ સંકોચને લીધે પ્રકટ થોડાક જનોનાજ અભિપ્રાયનું ટુંક ટાંચણ અત્રે કરાવેલ છે. સદરહુ પુસ્તક અમારે ત્યાંથી અગર જુકસેલરોને ત્યાંથી મળશે.

ચુનીલાલ નરસેરામ દેસાઈ ધાસીરામની પોળ અમદાવાદ.

પટેલની કંપનીના
નાણીયા રૂંદ

ખેતી માટે

પાણીનું
સસ્તું સાધન છે

જેની ઉત્તમતાને માટે વડોદરામાં ભરાયેલા પ્રદર્શનમાં ઉંચા પ્રશ્નરત્નો
ચાંદ તથા સરટોકીકેટ મહત્વાં છે

સાધી ફાયદાકારક મજાબુત સસ્તા અને આદા છે.

એન્જીનથી અને બળદથી ચાલે છે એક બળદથી બે કોસનું પાણી આપે છે
અને એન્જીનથી ચલાવે ત્યારે બીજા કોઈપણ બાતના પંપ કરતાં અડધા
અડધ જોડા હોઈ પાવરથી ચાલે છે.

૧ થી ૮૦ ફુટ જીંડા કુવામાંથી પાણી ડ્રાઉ છે અને એકથી આઠ કોસનું
પાણી આપનાર નાના મોટા તૈયાર મલે છે. કીંમત રૂ. ૧૫૦ થી ૫૦૦
વધુ ખુલાસા માટે રૂબરૂ મળેા યા લખો.

અખાલાલ એસ. પટેલની કંપની.

દરેકબાતના પંપ અને એન્જીન વેચનાર તથા દુરસ્ત કરનાર
૬૦ દરીયાપુર, નાની સાલેપરી—અમદાવાદ.

કલકત્તા અને મદ્રાસના આયુર્વેદીક પ્રદર્શનમાં સોનાના ચાંદ મેળવનાર.

શાસ્ત્રોક્ત દેશી દવા બનાવનારા.

મંડુ

શાસ્ત્રપુરિક્ત વર્ષિ,
બેથિન્ટન રોડ, મુંબઈ.—

મંદાગ્નિ વટિ.

પાચનશક્તિ નબળી પડી ગઈ

હોય. કમજબત રહેતી હોય અને

Dyspepsiaનો અકસીરકજાવ.

ના રતબની બારલીની દીંમન રૂ.૧.

અયવન પ્રાણવલેહ જીવન.

શરીર અને મગજને ખરેખરી

શક્તિ આપનાર આ ઔષધ સમગ્ર

દિશમાં પ્રસિદ્ધ છે. અમારી બનાવટ

કેવલ શાસ્ત્રોક્ત છે.

રતબ ૧ની બારલીની દીં. રૂ. ૨૫

તાવની રામબાણ દવા.

રૂ. ૧૦૦. ઇનામ.

કોઈપણ જાતનો તાવ અમારી દવાથી ના કિતરે તો પૈસા પાંછા આપીશું. ચોથીઓ તાવ નથી કિતરતો એવું સાબિત કરનારને રૂ. ૧૦૦) ઇનામ આપીશું. ડબ્બી ૧ ની કિ. રૂ. ૧-૦-૦ ખાસ પરેજ નથી.

શક્તિ સજીવન.

શક્તિ સજીવનમાં શક્તિ લાવવાનો અને વિર્ય વધારવાનો શુભ નથી એવું સાબિત કરનારને રૂ. ૧૦૦) સો ઇનામ આપીશું. શરીરના તમામ અવયવો મજબુત કરી ધાતુના તમામ દરદો મટાડે છે. ડબ્બી ૧ ની કિ. રૂ. ૨-૮-૦ પરેજ નથી.

ધાતુ વિકાર.

લયકર દરદોથી બચવું હોય અને તમામ દરદોની દવાથી માહિતગાર થવું હોય તો એક પૈસાનું કાક લખી ધાતુ વિકારનું પુસ્તક મફત મંગાવી લેવું.

વૈદ શા. ગીરધરલાલ કાહાનજી

મું. ધોળકા જી. અમદાવાદ.

લોકહિતાર્થે માત્ર લાગત હિમતે નીચળતા

ઉત્તમ અને સરતા ગ્રંથ

રોયલ ગ્રાઠ પેઠ મોટા ગ્રંથો.

ગ્રંથનું નામ.	પૃષ્ઠ સંખ્યા.	મુદ્દત.
યોગવાસિષ્ઠ સંહારામાયણુ-ને લાગમાં	૨૦૦૦	૬
શિવાંછ.છત્રપતિ, ઉત્તમ મોટું અસ્તિ	૩૫૦	૧
શાન્તિપર્વ મહાભારતનું	૮૫૦	૨૦
ભગવતી ભાગવત ગાયના દેવી ભાગવત	૬૫૦	૨૫
આર્યસિપક વેદક ગ્રંથ નવી મુદ્રાદેલી આગૃતિ	૭૦૦	૨
રાજસ્થાનનો ઇતિહાસ ભાગ ૧લો મેવાડ	૮૦૦	૨૦
દાસબોધ નવીન ભાષાન્તર.	૪૦૦	૧

નાના કદના ઉત્તમ અને સરતા ગ્રંથો.

ભગવદગીતા જુલોક તથા અર્થ સંહિત ૦/૮, પાકું પૂકું ૦/૮, દેશમી ના
સદગુણી બાળકો ન બાળકોની વાંતો ૦/૮, બાળસદગોધ ૦/૮
ભગવતસાગર ૦/૮ ચોકાદશ રકમ વાંચના મનહર પદ ૦/૮.

પોસ્ટેજ ભુલું વિગતવાર સૂચિપત્ર મુક્ત.

વિવિધ ગ્રંથમાળાના આદુ સં. ૧૯૭૩ના મથો-સ્વામી વિવેકાનંદનો ૬
પદેશ ભાગ રજો, અમેરિકાનો પ્રવાસ (આ બે ગ્રંથો તૈયાર છે); પાંકોમ નિમંષા
વલ્લિ, સંસ્કૃત સાહિત્ય વર્ષિક કાર્યાલયનો દશ વર્ષનો હિસાબ અને દિર્ઘાદિ વિદે
સ્કન્દના સદૃષ્ટેશ ભાગ ૪ થે (આ મુસ્તકો છપાય છે), ઉલ્લેખ, મુસ્તક પા
ઉત્તમ ૫૫૬ મથો. કુલ પૃષ્ઠ ૨૦૦૦, વાર્ષિક મૂલ્ય રૂ. ૨, પાકા પૂરું સામે
રૂ. ૩. પોસ્ટેજ વપ ગ્રંથ સતાં મુદ્રીત માર્ક તે પછી બહુ.

સસ્તું સાહિત્યવર્ધક કાર્યાલય. } કાલબાદવીનો મુબાઇ-
સેલ-સેલ. પોસ્ટ-પ્રેમશયાદ.

પ્રસિદ્ધ કવિ ત્રી દાસવરાય દાહ્યાદેશાઇ, સત્તામ સિપીસ અંગ્રેજી-ગુરુત
ગુરુત અંગ્રેજીના માધ્યમ, વાંચનાની પોળ, લક્ષ્મીનાથનું નીચીમાં આવેલા "જેન ત્રિવંધ

ધનામો!

ભેદો!!

ધનામો!!!

દર માસે રહસ્યપૂર્ણ, નીતિમય ઐતિહાસિક, સાંસક્રિક, હીટેકરીન અને ધાર્મિક
વાર્તાઓ, રસમય મનહર કાવ્યો, અનંતના વિષયો, જીવન ચરિત્રો,
ધનામની હરીફાઈઓ; વિનોદ કુચ વગેરે સાથે પ્રગટ થતી

પુષ્પહાર વાર્તામાળા.

ગુજરાતના જાણીતા પેખરો પી કદામ પી કદામ પી સપાવની રંગ સંપૂર્ણ વાર્તાઓ
કાવ્યો, વગેરે સાથે ૩૭૦ પૃથ્વી સાત પુન પ્રગટ થઈ ગયા છે. રોકડા ધનામોની
હરીફાઈ. આ સર્વ છતાં વાર્ષિક લયાનુસાર—

માત્ર રૂપિયા એક.

પોસ્ટલ સાથે. પી. પી. ખર્ચ એક આનો જુદાં. આજુ મામમાં આદર યનારને
“શુભલક્ષ્મી” નામે સચિત્ર નોવેલ બેટ ગુસ્તખ આ પત્રના નામ સાથે લખો—

“પુષ્પહાર” વાર્તામાળા ઓફીસ,—સુરત.

ખસ સ્ત્રી તથા ગ્રમ્યાંઓનું દેશી
દવાખાનું કયા છે!

દમ, હાંફે અમુઝણના

○ પ્રખ્યાત વેધ ○

દેશી આપધાલય

ઝાંખાખજરની ખસદી શેરીને નાકે

તમારે દેશી દવા કાપરચી હાય તો
મળે. તમને દરેક રોગની દેશી દવાઓ
માળશે. તથા ખાત્રી પાળુ થશે માટે
મહેનો નાશીયાશ ન થશે અને એક
ખાત્રીમાં આવી મુલાકાત હશે
સરતુ સોનો થશે માટે

તરફથી જાહેર ખાત્રી આપવામાં આવે
છે કે દમારા દવાખાનવા આખના તમામ
રોગની દવાઓની જગત પ સેથી ફી લેવામાં
નથી. સેકેટાઈઝ આખના દરદીઓ
સારા યજ્ઞ ગયા છે, તેના દમારી પાસ ખાત્રી
પુરાવા જોઈએ તેટલા મોજુદ છે. તેમજ દમ
દાંષ, અમુઝણ, ઉપરસ ગમે તેટલા જુન હોય
તો પજુ રિપસ આરમાં આરામ કરીએ છીએ.
ગીમ થી રપ વર્ષના જુનામા જુના દમ
દમાએ સાગ કરેલા છે. તેના દાખલા તથા
સરનામાં દમારી પાસે છે. જેથી આપને ખાત્રી
થશે, (લીક અને પ્રજાના) ખસા વારને આ
જાહેર ખાત્રી છાપવાની જરૂર પડી છે,
ફી માટે યોગ્ય સગવડ કરી છે.

પ્રિન્ટર જગત તંબી દાહલ.

સુરત ખાત્રીયા ચકલા, તાલુકા ખાત્રીયા.

જુન અડીપરપરા } આખના પર્વત આપધાલય
કાંસાશેગમાં } વેધ શીવશંકર
આપધાલય તરફ

કુસ્તક ૯૫.
અંક ૫ મા.

સત્સંગ.

માર્ગશીર્ષ.
સં. ૧૯૭૪.

કાવ્યશાસ્ત્રવિનોદેન કાલો ગચ્છતિ ધીમતામ્ ।
વ્યસનેન તુ મૂર્ખાણામ્ નિદ્રયા કલ્હેન વા ॥

ભાસિક

લાંચખેરીઓને “સત્સંગ” મફત.

શ્રી હવડયા સાંન પ્રમારક ફંડ તરફથી મળેલી મદદને આધારે સગવળ ૬૬૦ લાંચખેરીઓને ‘સત્સંગ’ ફક્ત પોષ્ટ ખર્ચથી આપવાનું નક્કી કર્યું છે.

કાર્તિક સં. ૧૬૭૪ના અંકમાં જણાવ્યા પ્રમાણે ૪૨૬ લાંચખેરીઓનાં નામ નોંધાયા છે.

આ અંક નીકળતાં મુધીમાં ગીલ ૩૭ નકલની માગણી થઈ છે. તેમાં ત્રણની માગણી નામંજૂર રાખી ૩૪ લાંચખેરીઓને મોકલવા શરૂ કર્યું છે.

એકંદર ૪૬૦ લાંચખેરીઓ નોંધાઈ છે.

દલ ૧૪૦ લાંચખેરીઓને આ લાલ મળશે.

તંત્રી.

સ્વપ્ન સંયમ.

(લેખક:—મગીભાઈ રબરોડલ દેશાઈ પલસાણાકર—રતુન.)

હરિગીત.

(૧)

વિદરે સ્વપ્નદેશ્યામ વાદળ બ્યોગમાં અંધારા છે,
નિસ્તેજ હાલન જોઈને રે ! ચંદ્ર દિલ હુઆમ છે,
રે ! પહાડનાં શિખરો કહીં વિચારમાં વીંટળાયાં છે,
કોં ચંદ્ર હાલત તેજ હીજી રી દુહા આ થાય છે ?

(૨)

જાલ્ય પછી છે અસ્ત હો, ચડતી પછી પડતી ખરે,
અધિકારની છાયા રહે, ગંગોતા દીવા પાછળ અંધર,
અનુભવ અરે એ રીતનો નિશ્ચય ધણીને થાય છે,
તોપણ સમજ સક્તિ તણું નવ દાર કદી ખોલાય છે.

(૩)

કંઈ પૂર્ણમાં પળણું પછી સજ કાર્યથી નિવૃત્ત થશે,
પણુ બાન કંઈ રહેતું નથી કે કશું પછી શું શું થશે ?
શક્તિ નથી કંઈ કોઈને ને પિંચત છેલ્લ કરે,
તો ક્યાં પછી તીજ દેહને લાગો ભરશે તે કરે.

(૪)

કેવા સમજવા તેહને ને કાલતી વાતો કરે,
એવી રીતે આ ભવ વિશે તે ધર્મ કાર્ય ટીલ કરે,
નિરખોપનઃ આ ચંદ્ર નિજ પ્રકાશને ફેંકી રહ્યો,
તે બ્યોમનાં સૌ તારણમાં શ્રેષ્ઠ તે અજગો યશે.

(૫)

આ શું થયું ? આ શું થયું ? એ તારણે ક્યાં જઈ પડ્યો,
પડતી થતાં તેની હંતો, તે નહી હંતો એ થઈ રહ્યો,
એવી દશા છે સર્વની, રાંગ અદિપતિ હો ! કહે,
જરુરેર વળી સત્તા વિશે ને ગર્ભમાં ફર્યા કરે.

(૬)

નિજમાન મોટા મંગતા કે પાનમાં રાજ હતા,
મોટાજ ગણુતાએ મહી આજે અરે ક્યાં જઈ ચડ્યા,
નેજે હતા તે નહી હતા આજે યવા ઠાં પરદયો,
પણુ નામ તેવું છે ગાંડ ને ધર્મમાં ચૂરત રહ્યા.

(૭)

તુલસી અને નરસિંહનાં કાબ્યો અમોલાં ને લખ્યાં,
તળી રામદામ મીરાંતણાં, એક એકથી અઢકા એકથાં,
એ નામ લેતાં ભાવનાં, એક દિવ્ય તેજ દ્રષ્ટી પડ્યું,
અગિમાન સર્વે તો ગળ્યું જ્યાં તેજ તે દ્રષ્ટી ચડ્યું.

(૮)

સ્તમ્ભ હવે હું જોઈને તે દિવ્ય તેજ પ્રભાવને,
જ્યાં તેજ મંદે એક મતિ આવતી ધીમે ધીમે,
કરુણા થઈ જગદીશની, દર્શન અદ્વૈતમતો ધ્યાં,
કી હરત સેવક જેકના, પ્રભુઅર્ણમાં જોઈને પડ્યા.

(૯)

નિશ્ચય થયો પછી માહયરો એ પ્રાપ્ત પદ નવ હોંડ્યું,
આજીવન આણું જગજીવનનાં નામ મહીં બસ જોડ્યું,
વત્સા કહી મમ કર થયો હું હૌં ભર ઉમો થયો,
હસ્ત જોડી કરજી રામચો સ્નેહ ભર દરીસુ પંથો.

(૧૦)

આપે કહ્યું આજીવન ગીતા મદો એવું અરે !
દર્શન મારું દોલણાં કોટી પ્રયાસે તે મજે,
દોલણાં દર્શન અરે ? કોટી પ્રયાસે અપ્રાપ્ત ને,
તે હાથથી સાને તણું કિંચિત પ્રયાસે ને મજે.

(૧૧)

તું દે જાણ ! તુજ હૃદય જાંચ્ય-વળી ભાવ સજીથી
શુદ્ધ છે;
જે સમજ શક્તિ શ્રેષ્ઠ પચ-ગમ ભાવ નવ સમજ શકે,
તે ભાવમાં છે ધર્મ તત્ત્વ સુપ્ત શક્તિ નાજી તું;
સ્વપ્ન સમજ ને શકે તેનો અરે ! હું દાશ હું.

(૧૨)

તેવા જનોને તિર્થયાત્રા પન નહી ભમવું પડે,
જમી મંત્ર ભમજીતી અરે કિંતુ જરુર કદી નવ પડે,
જેવારમાં ને કેલણ રહી ને ! શુદ્ધતાથી હું ભજે,
તેવા જનોની મેવામાં, મારે સદા વસવું પડે.

(૧૩)

આ ત્રિશમાં હું એક છું, આ ત્રિશ આધું હું છું છું, મારું અને તોરે વળી કંઈ ભેદભાવ હતો. છે વાસ મારો સર્વમાં રજ રજ મહી હું છું બાપુ. એક માતા બાળસખ મો. સાથમાં રહેતાં છે મૂર્ખ માનવ ને અરે! તે મોહમાં વશ થાય છે. કષ્ટ વધના બંધુ બાળકો કંઈ ધરે સેવે. ચોરાચીના ફેરા મહી, નિશ્ચય અરે! અથડાય છે. વળી સિંહ વ્યાઘાદી બેપરે સ્વાર થઈ ફરતા

(૧૪)

તે માર્ગ સાચો છે બહુ માર્ગે અડધા અળખા અરે! કંઈ અરે! કાયા મમ, યરયર નિહાળીઆ અને તેજ માર્ગે આલીને મળતા અને તેતો મયે મભરાઈમાં હરીમુ વધો. “શું થાય છે પ્રથમ અરે! કરણ રવરથી હું વધો. “અહીં મમ માર્ગ અને કહો. પછી હવે બર હરિ તો વડા એવું નયો કંઈ માળ અહો આપે કષ્ટવું છે અરે! એ ભૂલ અહીં તો થાય છે. નિચતા નથી બેરી અરે! આ દેશ પવિત્ર ભૂમિ

(૧૫)

કૃપા કરી આ રંક પર, માર્ગે બતાવો તો કંઈ. રે સર્વ પોતા વન ગણી સહ સાધમાં, વિચરે અને જોથી કરીને સર્વનું કલ્યાણ થાયે રે! અહીં નુશ્વાન કરતો કો નથી, સૌ રહાય અહીં કરતા માર્ગ નથી શું એ તજો કે આપનું કાર્ય નહીં, અન્ય તથા બાપુ, પુચ્છીને આનંદ તેમાં મો. વિસ્તારથી અને એ કહો કે સાંત થાજે હું વરી.” રે! માનવી સૌ અહીં તજો, હું છું કદી નથી બાપુ.

(૧૬)

મમ કર અહો પ્રભુએ અને રે! સાથમાં લીધો અને ચતુરેશ પુત્રવચન. એ સર્વનો મન, મહી કંઈ આપું શક્તિ આપતાં, આકાશમાં બેડતા અને પવન અને છે સર્વનું એ મનને લેખ શક્તિ પહોંચ્યા અને મીરીમુંગ પર છાડ્યો અરે! ને કર અહો, એ મનની રહાયે કરી. સૌ અદ્દ મગ્ગતિ. મધ્ય આપા કરી પ્રભુએ પછી, “હે વત્સ અવલોકો દવે રે! હું અને મારું તણ, સહ રાગથી મુકત રહો

(૧૭)

વિરમય હવો તે જોઈને હો સહી નજરે આવતી, ને દેશનું ફેરન કરે, તે દેશ સર્વને કહેનાય છે રજ પશુ રજ ત્યાં છે નથી ને સ્વર્ગની કહેલાવતી, આ સ્વર્ગથી છતરે નહીં, ને પૃથ્વી પર જીવ જન્મ છે પ્રજા દેવ ત્યાં દાસે નહીં રનેહ શું ત્યાં નજરે પડે, પ્રજા સર્વ મે મતીનાં માનવી, એ પૃથ્વી પર દાસે મધ્ય છે માન બાવનું સ્થાન એ સજી સંજમાં સજે રહે. ને હાલ અવનતી નેહવી, તે પાપ એ સોનાં નકલ.

(૧૮)

તપના પ્રભાવે પુષ્પનો, પ્રકાશ વહે તો હોય નેમ, એ પૂન: તેને પરમ પદ પર, સાવવા છાંછો તજો; જળધારા વહે પવન તજી જળધ્વની કરતી હોય તેમ, તો હું અને મારું તણ એક કુટુંબ સમ વર્તન કરો. કલ્પેલ કરનાં પશ્ચિમ સૌ જુદામાં બીડી રજા; નેથી તમારી પછી સારી, સર્વથી અંકજ યદો; વગી કેરલાં સસ્તિ તડે, કાલેલ કરી બેસી રજાં ને પ્રાણીએ સૌ રજાં કરતાં, શેષ સ્થળ ભેડા અને.

(૧૯)

હરજો અરે કંઈ રામરંગી, ઉમકિમાટ કરી રજાં અધકારથી બચત દવે! એ અહો કહે તો પડ્યા; મલ, કેસરિને ગામ થકરી, રે! સાથમાં વિચરી રજાં, બચત થઈ હું એક તો રે! પોંચના ટોરા પડ્યા રે! માનવી મહાનરમાં સૌ રજા થઈ ફરતા હતા, રે! સર્વ સખને પામતા છે મર્મ ક્રેષ્ઠ માર્ગ આ! સ્વંસા અને વળી દેશ આદિ દુઃખથી મુક્ત હતાં, સત્વર અહો એ દિન સૌને સર્વનું મધ્ય મળુવન.

(૨૦)

(૨૧)

(૨૨)

(૨૩)

(૨૪)

(૨૫)

(૨૬)

“તુંહિ તુંહિ રત આનંદ.”

તુંહિ તુંહિ રત આનંદ
 હે મન ! તુંહિ તુંહિ રત આનંદ.
 તુંહિ રામ હે, તુંહિ કૃષ્ણ હે—
 તુંહિ લાલ મુન્દ,
 હે મન ! તુંહિ તુંહિ રત આનંદ.
 કાંશી તીર્થ ગિરનાર ગુફામે—
 મિત્રા ન પરમાનંદ
 હે મન ! તુંહિ તુંહિ રત આનંદ.
 બેડક બાડક સુરનાર ચરનમે—
 જળ આપો મેં રક,
 હે મન ! તુંહિ તુંહિ રત આનંદ.
 સુરને એકંદિ; શબ્દ શીખાયા—
 વેદ પ્રશિત્ત સોદય,
 હે મન ! તુંહિ તુંહિ રત આનંદ.

તન કાતી હે મન ગીરનારી—
 યદિ જુલા આત્મન
 હે મન ! તુંહિ તુંહિ રત આનંદ.
 આત્મ માન પ્રસાદ પીલાયા—
 તુટ મધો જમકંદ
 હે મન ! તુંહિ તુંહિ રત આનંદ.
 પ્રાણી માત્ર જડ ચેતનમે—
 દિખલાયા પરબ્રહ્મ,
 હે મન ! તુંહિ તુંહિ રત આનંદ.
 મર્ગન નિશાલિ એમ મત્ત હમ—
 સત ચિત્ત ને આનંદ.
 હે મન ! તુંહિ તુંહિ રત આનંદ.
 અલખ મન્દિર } “ નસિનીકાન્ત ”
 ગિરનાર }

ગુરુદિ આનન્ધ પ્રેમ. ❀

અનન્થોઽશ્વિનયંતો માં યે જનઃ પર્યુમાસતે,
 તસ્માં સનત મુક્તાનાં યોગસેવ વહામ્વહમ્ ॥

હરિણી.

અનિશ્ચે પેટાઓ છે પ્રગલ્ભ કર્યા પછી,
 ઉકળવા મુક્યું તોએ હજી ઉકળ્યું નથી;
 જૂળી રાધા જાણી પ્રભુ જાડુ ફેંકતા,
 ત્પર હડી રક્ષા સાધુસમા પ્રભુ દીસતા.
 સમિપ આવીને લાગ્યા કળાં પ્રભુજી કને,
 હુકળનું ડોરને માટે પછે કપડી મને.
 શ્રમ લહો, લાવો, આહું નહિ લગને મટે,
 મુગરને કહેતે તો ન શું હું ઉઠાવતે ?
 મહીં તો લામા છપાં યદી-જગતી કતી,
 ઉકળતું રાધા માટે હતી પૂરું જાણવી;
 પૂજનાં “રાધા માટે” યદા પ્રભુજી કહે,
 કંઈ છે આપી આપું જઈ જ તોડને !
 નમતું જેને આપું પ્રભુ નમતા મ્હને,
 મનવિષે લામાજીને હતો અભિમાન એ;
 મનેમાં આવી હીલા પ્રભુ કરેના હતા,
 દિનનો એનો એનો અભિમાન ઉતારતા.

ભગવદ્દીતા,

કપ લઈ ગમે જાણો થઈું કરી પણ આપજો,
 દીક કરી મધો આવો પીજો મળે નહિ લાખ જો;
 વખત વહતાં જનાં જાણી યદો દૃષ્ય તાલકું,
 મુક લઈ જઈ લેને તેજે ફરીથી ઉમાળીયું !
 પપ લઈ જઈ આપ્યું રાધા તણે કર ઉચ્ચજી,
 જગજગતું ચે તેજે પીધું વડી મુખ “કૃષ્ણજી” !
 તુરત તહીંથી આપી આવી અડા ! કહેના વળે.
 “દૃષ્ય મુખ આ સાધી લાગ્યા ખળે નહિ એ ખળે,
 પ્રભુજી વહતાં લાગ્યા સર્વે કળા સ્કમજી ગઈ
 પપ લઈ પીધું રાધાએ ત્યાં જાણે કર છે અહીં;
 નિજ જમતને ચાતાં કંઓ સડુ પ્રભુજી સડે,
 યદુષતિ અને ! રાધા એ પ્રેમ અનન્થ છે !
 મુજ જુલ ઘણ વાચુ છું હું કામા ચરણે મુકી *
 નિજ સિર પડી, પૂરા પ્રભુ આજે શુંકી ! !
 ઉઠાવ
 તા. ૧૫-૧૨-૧૭ | જનાર્દન ન્દાનાભાઈ
 પ્રભાસકર.

* રા. લલિતે કહેલા એક કથાનક ઉપરથી.

ભોળીરાજનો ભડભંડાટ.

હો ! શું ગયા ? હા ! અરે શું ગયા ?
હારે હાં ગયા ગયા ! અરે પણ કાણ ગયા ?
રે ગયા ! આપણા ભણીતા માનીતા લોકપ્રાંમ !
કાળ્ય રસિક ! પ્રધાન અરે ગુજરાતને તોરે !
અને દેશ ભકતો ધીરો ! કવીરાજ જીવનરામ
અજરામર ગયો ! સ્વર્ગે સીધાઓ ! પણ હું તો
માત્ર હું કે કાલ્યરસનો અમી અરણ્ય યુધી
અમર થયા છે ? જુની દળના ને અત્યંતમ
કાળ્યનો રસમય સ્વાદ ગુજરાત-કાલીવાવાડને
એઓશ્રીએ ચખાડ્યો તેજ ! જાકોનું સોએ
સો ટકા સાચે લઈ ગયા છે ? અરે અરેખર
એજ શોકાગ્નિ પ્રગળાવે છે. અરે પણ લોકો
શા માટે એથી દીલગીર થતા હશે ? લોકમાં
ગુજરાત-કાલીવાવાડમાં કવીઓના શું તોરો
છે ? ઘેર ઘેર કવી ! છાપરે છાપરે કવી !
અને રસ્તામાં રજગતા મુરસીરો પણ કવી !
અને બાકીમાં રહેલો આ ભોળીયારાજ પણ
કવી (કયો નહોં દા') ન્યા જુઓ ત્યાંજ
કવી ! એ મારે તો આપણા પેના લોકપ્રાંમ
રા. બોધ્યા નેપાંતે ગુજરાતનો દિવાળીના
અંકમાં " કવીની કવાલી " નામનું કાળ્ય
રમી બહાર પાડવું પડ્યું હતું.

બ્યાં બ્યાં નગર મારી ચડે
બાણ કવીનાં જુથડાં,
રેખી અસ્ત થતાં વારલા
અગમ કરે ગુજરાતમાં.

(દરબાર)

બ્યારે કવીઓનાજ જુથો જણાય છે
ત્યારે તેમણી એક કવી ગયા તો શું ગાં નણે
કાનખજુરાને એક પગ તુડી ગયો તેથી શું
તે લંગડો થયો ? હા.

પણ સચ્ચર ધિમ વાંચક ! કાનખજુરાનો
એક પગ ન તુડતાંજ મરુનું તુડી ગયું તો
શું રહ્યું ? નિહાળ જોણુ ! ત્યારે આ પણ
તેવુંજ સમજવાનું. ગુજરાત-કાલીવાવાડના
કવીઓ તે લાણે અંક કાનખજુરા ! અને તેનું
માથું તે કવીરાજ જીવનરામ અજરામર તે
ગયા ! બહારે તુડી ગયું એટલે શું રહ્યું ? કંઈજ

નહી ! છેલ્લા દેશની નીચાની આપતા
તારકે કરતા યોડીયા રજા ! ત્યારે બેરે
કવીઓ-કવીઓ પોતાના દોષમાં કઈ
દુકિત ધરાવતા હોય ! પણ આપણે તો
નિહાળ જોણુનું ગણીશું ! અને એ
ભાના આભાની સદા સાંતી હાંચીશું !
અપાન ! અપાન ! અપાન ! બિનબી
ચિત્તર ઉપર અપાન ! આને પોતાની સા
સંપૂર્ણ સાધવામાં રોકાણું અપાન ! કોકેતે
અજોડા કવિઓ નમુનો દામે છે. જેના નંપા
નીસો ખતીલાં તેમજ ધર્મચાન છે. તેવા
એ લોકોના વિતરિવાળે પણ વર્ગમય છે. થણ
લેખકોએ એ લોકોના વિચિત્ર રાગને દર્શા
ઈ, તેમ હું પણ નાતે નોંધે. ત્યાં સાંજની
લણ તો શું ખોટું ? ! !

(૧) નંપાનીસો બ્યારે પોતાના અસલ
પહેરવેશમાં નિલુપિત થાય છે ત્યારે મારક બને
કોરત કાણ ? એ એક મહારો સંપાદક થઈ
પડે છે. તેથીજ લોકોને જામીશોની પણ છે !
(૨) નંપાનીમ મહારો પોતાનું તમા
પોતાના માલોનું તમા મહારોજી, રૂપાનનામું
નામ પોતાની ટોપી ઉપર ત્યાં પીક ઉપર લખી
રાખે છે ! !

(૩) નંપાનીસોનાં રાગનોં વિવાદ પણ
ધણા વિચિત્ર છે. માંમાપ કન્યા પસંદ કરે છે
ત્યાર બાદ છોકરાઓની જાનમતી લેવાય છે.
વળી લગ્ન કરાવનાર એક મહારોનાં માણસ
રહે છે તેને નેતું માણસ પર્વત પોતાનાં મુરખી
રચાને ગણે છે એને છે. અને તેના બોલોને
બોલાવતું નથી ! !

(૪) નંપાનમાં મહોંએ વારતા કહેનાર
પણ હાથ છે, અને નેણા પોતાનું જીવન
પણ એમાંથી સારી-ચીન મલાવી રાકે છે ! !

(૫) નંપાનીસો પોતાનાં રેકને નંપાના
નેણમે પણ સાચવે છે.

(૬) મવીઓના છોકરા પોતાનાં વાલીની
તકા રોકાણી એક ગોળી, લખી ગજે બાંધી
મુકે છે ! નંપા રજા, રડનાં કાકાની, પણ
રહાય વસ શકે ! !

(૭) નંપાનીસો પોતાનાં ઘરમાં મોઝો
ઘરા રાખે છે પરંતુ તેમાંને બોસાડે બપોરોન
પમારે જુગ આપણમાં આવે છે.

ભોળીયારાજ.

વિવિધ વિષય.

યરમા ફેન.

આત્યાર સુધી ટેલીફોનને અદ્યોક્તિક સમજાતું હતું પણ હમણાં એક “યરમા ફેન” નામનું નવું યંત્ર નીકળ્યું છે, તેના સંબંધમાં એમ કહેવાય છે કે તે ટેલીફોનને બંધ કરી દેશે. આ યંત્રની શોધ ઇંગ્લેન્ડનાં એક શિક્ષક મિ. ડી. વી. લેંગ, જેઓ ઉદરચટ વિદ્યાલયમાં કામ કરે છે તેમણે કરી છે આ યંત્ર ધણું અમુલ્ય તથા ઉપયોગી થઇ પડશે વાપરેલે ટેલીફોનમાં પણ એનો ઉપયોગ કરી શકાય છે. આમરરડામના અમેરિકન એલચીએ એના સંબંધમાં લખ્યું છે કે આ યંત્ર એટલું નાનું છે કે ગળવામાં ધડીઆલની પેઠે રાખી શકાય છે. એના રિસીવર તથા ટ્રાન્સમીટર એટલાં બધાં નાના છે કે તેને જોતાં આશ્ચર્ય થાય છે. નાનામાં નાની ધડીઆલના આકારનું પણ બની શકે છે. યંત્રની નવાઇ એ છે કે તેમાં ઝાઝો ખર્ચ થતો નથી. યંત્રમાં સખ્તો તદ્દન રપટ અને શુદ્ધ સંબળાય છે. ટેલીફોનમાં કોઇ કોઇ વિદ્યુત તરંગોથી તાર ગરમ થવાથી પકડનારને ઇજા થાય છે આમાં તે બધ નથી. રિસીવર હલકો તથા સુન્દર છે, કે તે કાન સાથે ચોટી જાય છે, અને સર્વ રપટ સંબળાય છે. હાથ લગાડવાની જરૂર રહેતી નથી. હાથથી લખતા જાય તથા કાનથી સંભળાય એવી સગવડ પણ રાખવામાં આવી છે. એમાં જે તારા જોડવામાં આવે છે તે મજોળ જીજો હોય છે. સાધારણ રીતે એનો ઉપયોગ ટેલીફોનની પેઠે થાય છે. કહેવાય છે કે જર્મન સમ્રાટ કયસર પાસે આવું યરમાફેન છે, જેથી તે શુદ્ધેષ પરની સર્વ વિગતો જાણી લે છે. શોધ કરનાર કહે છે કે થોડા દિવસમાં આ યંત્ર દ્વારા જહોરાં તથા મુંગા માણસો પણ સાંભળી શકશે.

ફરીદપુર (બંગાળ) માં રાત્રે સવું આદે.

ફરીદપુર (બંગાળ) જીલ્લામાં એક એવું ખજુરીનું ઝાંડ છે, જે સવાર થતાં પાંદડાં સહિત રીધું-ઉધું થાય છે અને માંજ થતાં ધીમે ધીમે તે નમતું જાય છે, અને છેવટે ઝાંડ જમીન પર આડું થઇ જાય છે અને પાંદડાં જમીનને અડકે છે. આ પ્રમાણે દરરોજ થતાં કરે છે. પ્રમિદ્ધ વિજ્ઞાન શાસ્ત્રી સર જ. ગદીશયંદ્ર જોડે આ ઘટનાનું કારણ બે વાર તેની તંપાસ કરી, તથા એક ખાસ યંત્ર બનાવી તેની પ્રતિકા પણ કરાવી, જેથી માલુમ પડ્યું છે કે જલ્દમાં રહેલાં કેટલાંક તરંગો કે જેનાથી આની ક્રિયા થાય છે, તે ધણાં જોડાવર છે. અને જે આકર્ષણથી તે નીચે નમે છે, તેનું ધણું દળાણ (Pressure) છે. આ પ્રમાણે રાત દિવસ જલ્દમાં સૂતા ઉઠવાના કારણની શોધ કરી છે. જલ્દમાં પણ એતન શક્તિ અવસ્થ છે, એની પણ આથી ખાતરી થાય છે. અને જલ્દમાં એતનશક્તિ છે એવા ડો. જોઝના મતને પુષ્ટિ મળે છે. મુખ્ય ગતિ એટલો શ્રમ કરે તોપણ આ સ્થાવર જગતનો પાર પાળી શકશે નહિ. દિનદિન નવીન નવીન અમતકારો આપણી આંખ સામે ખડા થતા જાય છે, અને મનુષ્યને ચક્રિત કરે છે.

પ્રાણ વાયુનો ભાર.

અમેરિકાનો ડૉક્ટર મિ. ડેન ગ્રેક-લોનરે એક મરનારાના રોગીને ખાટલા સહિત વાજન વામાં પર સુવડાવ્યો અને વજન કરી લીધું. જાદ જોમ જોમ રોગીનો દમ નીકળવા લાગ્યો તેમ વજન પણ કરી થવા લાગ્યું. દરેક કલાકે લગભગ પાંચ તોલા વજન ઓછું થતું ગાથું રોગીના શરીરથી પસીનો નીકળી રહ્યો હતો એજ કારણ વજન ઓછું થવાનું હતું. પ્રાણ વાયુના જમાં ઉડી ગયું કે ત્રાજન વાની એક લંડી ઉપર થઇ ગઇ શકે છે સારેબે આ શોધ કરી જતાથું છે કે રોગીના શરીરના પ્રાણ વાયુનું વજન ત્રણ તોલા દશ માંસ હતું જે કોઇ પ્રાણ વાયુને દ્રવ્ય માનના નથી. તેમને હવે ખામતું પડશે.

પ્રશ્ન માનવી તરીકે આપણું કર્તવ્ય.

(આપણા ફરજતું જોઈતું જ્ઞાન)

લેખક-શ્રી સદગુણાનુરાગી મુનિ શ્રી કપૂર વિશ્વમજી.

અતિ દુર્લભ મનુષ્ય જન્મ, ઉત્તમ કૃત્ય, જાતિ, સર્વ ઇન્દ્રિય પટુતા, -શરીર આરોગ્ય. હીર્ષ આયુષ્ય, નિર્ભય બુદ્ધિ અને સત્સમા ગમણીએ રૂઢી શ્રદ્ધા પામીને આપણે આપણા આત્માર અવસ્થા સુધારવા જોઈએ.

૧. સદ્યમે સદાય શક્તિ અનુસારે જ્ઞાન સંહિત સુપાત્રને ધન આપવું, દુઃખીને મદદ કરવી અને ઇન્દ્રિયોત્તમ દમન કરવું.

૨. જેઓ પોતાનું મન નિર્ગળ-નિર્વિદ્યાર રાખે છે તેજ પ્રશ્ન પવિત્ર છે. કેવળ જળ-સ્નાન માત્રથી પવિત્ર થવાનું નથી પરંતુ રથા, સ્વલ, પ્રમાણિકતા શીલ અને પ્રતિષ્ઠાદિક મત અને તપ વડે પવિત્ર થવાય છે.

૩. ભક્ત્યાભક્ષ્ય, પેષાપેષ, કૃતાકૃત્ય, ગમ્યાગમ્ય દિતાહિત અને શુભદોષાદિકને સ્પષ્ટ સમજવનાર વિવેકનીજ બલિદારી છે.

૪. સદમોષ ધાતા સુરતું પ્રાણુનંતે પણ અપમાન કરવું નહિ.

૫. માનવદેહની અમૂલ્ય ક્ષણે સ્વપરદિન કરવા વડે સૂક્ષ્મ કરી લેવી જોઈએ.

૬. શમાન્ધ શ્વ શુભ દોષનું હીક પારખવું કરી નજ ચક્રે. તેથીજ નિર્પેક્ષ જનનું જોઈએ.

૭. વિષયાન્ધ શ્વક્ષણિક મુખ માટે પોતાનું અવિધ્ય બગાડી નાંખે છે.

૮. આહાર નિદ્રા અને વિષય વૃષ્ટિ વધાર્યા વધે છે અને ધરાડ્યા ઘટે છે.

૯. આજ્ઞાસ-પ્રમાદ સમાન કોઈ કદો ચતુ નથી અને ઉદમ સમાન સાંચો ગિય નથી.

૧૦. મરણ સમાન કોઈ દુઃખી નથી અને નિરપદના સમાન કોઈ મુખ નથી.

૧૧. સ્ત્રીનાં નખરાં (દાઢ આવ) થી જે ન લોભાય ખરી ઘરનીર તેનેજ જાણવે.

૧૨. સદુપદેશ સમાન કોઈ ઉચ્ચ અમૃત નથી.

૧૩. કોઈની પાસે અંગત સ્વાર્થ માટે યાચના કરવી નહિ અને અન્યે કરેલી યાચના (જે વ્યાજની ન હોય તે) નો ભંગ કરવો નહિ.

૧૪. અન્યની પ્રપંચ જાળથી મચવા સાવધાન રહેવું જોઈએ.

૧૫. સ્ત્રીચરિત્રાદિકથી લલચાય કે હમચ નહિ તેજ પ્રશ્ન ચાતુર.

૧૬. અસંતોષ એજ દારિદ્ર્ય અને સંતોષ એજ અનીરાશ—(સાચો સાહેબી.)

૧૭. કુગતસનાદિક કલંકથી સંહિત અને સદાયસ્વચ્છપરાયણ જન શુભરતું એજ ખરું જીવન.

૧૮. છતી બુદ્ધિએ અબ્યાસને અનાદર કરવો એજ ખરી જડતા.

૧૯. સ્વપરદિત કરવા સાવધાન રહેનારજ સદા જ્યોત્સના અને તેની ઉપેક્ષા-એકરૂની કરનારજ સદા ઉદ્ધનો જાણવો.

૨૦. શ્વની અજ્ઞાનતા એજ આકરો અધકાર અને જ્ઞાન એજ પ્રશ્ન પ્રકાશ.

૨૧. યોચન લગી અને આયુષ્યનો વિ-આમ રાખી એસવા જેવું નથી.

૨૨. ખરા સંત-સાધુજનોજ અંદરના જેવી ખરી શી રમતા અર્પા રાકે છે.

૨૩. પરચલતા-પરાધીનતાનેજ નરક સમાન લેખવામાં આવે છે. અને સ્વાધીનતા-સ્વતંત્રતાનેજ સ્વર્ગ સમાન માનવામાં આવે છે તેથી જેમ જાતે તેમ મન અને ઇન્દ્રિયોને કળજે રાખનાં ચિખવું જોઈએ.

૨૪. સર્વ પ્રકારની વિષય આસક્તિ તજવી એજ સર્વ શુખતું મજ છે.

૨૫. સ્વપરને દિન-કલ્યાણ રૂપ થાય એવું વિષ અને પથ્થ તેજ સત્ય.

૨૬. જેવી રીતે આપણને મુખ વિષ છે તેમ સફુને પ્રિય હોયજ.

૨૭. જેવી રીતે આપણે દુઃખથી કરીએ છીએ તેમ સફ કોઈ દુઃખી કરેછેજ.

૨૮. ફળના બદલાની ઇચ્છા રાખ્યા વગર
રજ દેવાય તે દાન ખરું.

૨૯. પાપથી પાછા નિવર્તારી સુખ (ધર્મ)
માં જોડે તેજ ખરો મિત્ર.

૩૦. શીઘ્ર-સદાચરણ એજ ખરું ભૂલણ
અલંકાર.

૩૧. મનને મોકળું મૂકી, આકાશમાં કિલ્લા
બાંધવા તેજ અનર્થનું મળ.

૩૨. સર્વ કોષનું એકાન્ત દિત ચિન્તવન
તેજ ખરી મૈત્રી.

૩૩. દુઃખી છુપોને તનથી મનથી વચનથી

અને ધનથી દુઃખ મુક્ત કરવા દરેક રીતે પ્રે-
યન કરવો-કરાવવો અને તેમને સન્માન

ચઢાવવા એજ ખરી કહેણ કે અનુકંપા જાણવી.

૩૪. સુખી કે સદગુણીનું દેખીને કે સાં-
ભળીને રાજ-ખુશી થઇ તેવા સુખી કે સદગુણી

થવા બનતો પ્રેયન કરવો તેજ ખરો પ્રમોદ.

૩૫. નિર્દય-કઠોર કામ કરનાર ઉપર પણ
દેવ નહિ કરતાં તેને કર્મ વરા સમજી, બીજાને
હિતકર્મ સદ્ભાવથી કર્યા કરવાં તે સમભાવ.

હતિશમ

કુદરતી જીવન-આરોગ્યનું રહસ્ય.

(શ્રી સદગુણાનુરાગી મુનિશ્રી કપૂરવિજયજી.)

Drink Solids—ઠઠણુ પદાર્થને ચાવી
રસ રૂપ કરી પછી ગળે ઉતારવા.

Eat Liquids—પ્રવાહી પદાર્થોને ઠઠણુ
પદાર્થની પેઠે મુખમાં સારી રીતે યાગીલ્યા
પછીજ તે ગળે ઉતારવા.

સ્વચ્છ હવા પાણી એ આરોગ્ય સાચ-
વવામાં ધણીજ મદદ કરે છે જે પાણી અસ્વ-
ચ્છ-મલીન જેવું દેખાય તે શીઘ્ર કરવાથી
અથવા ઉકાળેલું વાપરવાથી શરીરને
તુકશાન કરી શકવું નથી.

ઝાડા, પેશાબ વિગેરે મળતી અશુદ્ધિ એક
સ્થળે વધારે જમે યવાથી તેમાં કે હાણુ ચતાં
જીવ જંતુ પેદા થવાથી હવામાં બીજાડો થાય
છે. તેથી જોખ અને તેમ તેવી અશુદ્ધિ એક
સ્થળે જમા થવા દેવી નહિ.

એક સ્થળે અશુદ્ધિ જમે થતી હોય તે
સ્થળે પેશાબ કરવો નહિ તેમજ મળ-નિસર્ગ
કરવો નહિ. જે જગો સ્વચ્છ હોય તે સ્થળે
જમને પછીજ તેમ કરવાથી શરીરમાં રોગા-
દિક નિગાહ થતો અટકશે. શરીરને નેમજ
મનને હલ ગડાર જોખ રૂપ થાય તેવું કામ
જમ ઉપરાંત ન કરવું કેમકે એથી તનમનથી
કામમનો લેવાતો લાભ હાથ અટકી પડે
તીખાં તમતમાં બનાવેલાં ખાનપાનથી પરહેવ

રહેવું કેમકે તે ધીમે ધીમે હોજરીને (પાચન
શક્તિને) કમજોર કરી બદદખખી પેદા કરે છે.

ચા, ઠાશી અને એવાજ માદક પદાર્થોથી જેમ
અને તેમ જરૂર દૂર રહેવું કેમકે એવા પદાર્થ

વીર્યને તાલી નાંખી વીર્યહીન-કમ તાકાત
બનાવે છે. સાત્વિક પ્રકૃતિ પેદા કરવા અને

સાચવી રાખવા ઉપર જાણાવેલા પદાર્થો બિંધાર-
ન્ત રમેણુ અને તમેણુને પેદા કરનાર

ખાટાં, ખારાં અને તીખા રસ-વસ્તુ પાન-
ધોથી ખાસ પરહેજ રહેવા પ્રવૃત્તિ કરવો

જોઈએ. યથાયોગ્ય શરીરની મજબૂતી તથા
મનની કસરત વિચાર શક્તિ

તન મનનું આરોગ્ય ઠીક સચવાય છે અને
તે બીજાનું પણ જાન-દે-એવાખાનુજાણીનું

એવન કરવાથી તથા સર્વસનાન (Sun bath)
સર્વોં કરતા રહેવાથી હકીકત રોગો પણ દૂર

યાય છે, સર્વોં નિરોગી થાય છે. અને આ-
રોગ્ય સચવાઈ રહેવા ઉપરાન્ત બારે શાન્તિ

પ્રમટે છે. દરેક ઝગતુ યોગ્ય સ્થિત તાપાદિક
સહન કરવાની ટેવ પણ આરોગ્યવર્ધક છે.

હતિશમ

✽ માંસાહારી અને વનસ્પત્યાહરી. (સંવાદ)

(લેખક—Minochor K Spencer, Karachi.)

માંસાહારી—તમે શાકાહારી હોએ ચક્રમજ હો. જ્યારે કુદરત પોતેજ માંસના ખોરાક પર રહેતું કાપેદસર ગણવા પુરતી સાંખીતીઓ આપે છે, તો પછી માંસાહાર વિરુદ્ધ ગોઠું થઈ શકે જ્યાંવતું એ કેવી સુખાંધ?

શું પક્ષીઓ કીડા ખાઈને નથી છૂવતાં? શું વંશ અને શિયાળો મેઘાંના જગ્યાને પોતાનો ખોરાક નથી બનાવતાં? અને શું દરીયામાં રહેનારાં પ્રાણીઓ એક બીજાને મારી ખાઈ સુખરો નથી સ્વાસ્થ્ય?

સ્વરક્ષણને માટે બીજાને મારવું એ કુદરત પોતેજ સીખવે છે. જુદો પથ માંસાહારી હોય છે. એ તમે નથી સંભળ્યું? એવા ઝડપથી હોય છે કે જે પોતાના સપાટમાં આવતાં નાનાં જીવંતોનાં વિગેરેને પકડીને ખાઈ જાય છે.

શાકાહારી—જુદો. માંસાહારી હોય છે. તેનું કારણ વિજ્ઞાનીઓ એમ આપે છે કે જુદોને “નાઇટ્રોજન” નામની હવા જીવન ટકાવી રાખવા માટે જરૂર છે. અને એ “નાઇટ્રોજન” દરેક જાતનાં પશુ પક્ષીઓમાં પુષ્કળ હોય છે. હવે જે માંસાહારી ઝાડની તમે વાત કરો છે તે ધર્ણખર્ રેતીના રણો અને પત્થરની જમીનમાં-હો છે કે જ્યાં જરાપણ નાઇટ્રોજન જળી શકતો નથી, અને તેથી ફરોને આ જુદોને જીવંત પકડવાં પડે છે.

વિજ્ઞાનીઓનું કહેવું છે કે “આ હોડોને જે પુષ્કળ “નાઇટ્રોજન” મળી શકે એવી જમીનમાં રાખ્યાં હોય અને છતાં પણ જે માંસ અને જીવંત જાતનાં હોય તો તે હોડો મૃત પ્રાયઃ થઈ જાય છે.” હવે જે માંસાહારી પ્રાણીઓને માટે તમે

વાત કરો છો તેને માટે તમારે એ ક્યાંનાં રાખવું જોઈએ છે કે, માણસ અને પશુને કુદરતેજ બુદ્ધિ બતાવ્યાં છે. અને તમે જે માણસને પશુનો વ્યવહાર પગાવતા મોંઘો છો તે બની શકશે નહીં.

માંસાહારી—શું માણસને માંસાહારી પશુઓની કાઠીમાં નહીં મળી શકાય?

શાકાહારી—એ હવે શાસ્ત્રીય રીતે સિદ્ધ થયેલી બાબત છે, કે માણસ કદાચિ ખાતાં પ્રાણી છે. જેના પુરાવા માટે હું તમને કેટલાક વિદ્વાન વિજ્ઞાનીઓના અભિપ્રાય કહી બતાવીશ.

“લીનાકસ (Linnaeus) કે જેના પ્રાણીવિજ્ઞાના સિદ્ધાંતો સર્વમાન્ય છે તે મનુષ્યને આંચળવાસા પ્રાણીઓમાંના સર્વ શ્રેષ્ઠ પ્રાણી તરીકે ગણે છે. તે મનુષ્યને પુછડી વગરના વાંદરાં (Apes) ની સાથે સરખાવે છે કે જેની શારીરિક રચના મનુષ્યને ધણીજ મળતી આવે છે અને જેનો કુદરતી ખોરાક કદાચિ કદાચિજ છે.

પ્રોફેસર બેરન કવીયર (Prof. Baron Cuvier) જણાવે છે કે મનુષ્ય શાકાહારી પ્રાણીઓને દરેક રીતે મળવું આવે છે અને માંસાહારી પ્રાણીઓને કોઈપણ રીતે મળવું આવતું નથી.

પ્રોફેસર વિલીયમ લોરેન્સ, એફ.આર.એસ (Prof. William Lawrence F. R.S.) જણાવે છે કે મનુષ્યના અને માંસાહાર પ્રાણીઓનાં દાંતની રચના જરાપણ મળતી આવતી નથી.

ડૉ. એફ. એ. પોચેટ (Dr. F. A. Potchet) પી યુનિવર્સિટી કર્તા (Author

જો રા. જગનલાલ પી. નાણાવટી (જીવલેખા ચાન પ્રસારક ફાઉન્ડેશન) તરફથી અંગ્રેજીમાં મળેલો લેખ અને અનુવાદ કરી આપ્યો છે.

of the Universe) કહે છે કે. માણસને ઈલાહારી પ્રાણી કહ્યું છે તે ખરું જ છે. તેની હોઝરીની અને દાંતની રચના એ વાતને પુરતી રીતે સાબીત કરી આપે છે.

પ્રોફેસર સર ચાર્લસ બોલ એફ. આર. એસ, (Prof. Sir Charles Boll. F. R. S.) કહે છે કે મનુષ્યની શરીર રચના સાથે સંગ્રહ કરાવતી દરેક બાબતો માણસ ઈલાહારી છે, એમજ સાબીત કરે છે. આ અભિપ્રાય રક્ત મનુષ્યના દાંત અને જઠરના અવયવો ઉપરથી તેમજ મનુષ્યની આંખનીના અને બીજા અવયવોની સાધારણ બધારણના રચના ઉપરથી આપવામાં આવે છે.

પ્રોફેસર સર રીચર્ડ ઓન (Prof. Sir Richard Owen) કહે છે કે-“ વાંદરાઓ જેની દાંતની રચના મનુષ્યને સમાનમ મળતી આવે છે તે પોતાનો શુભરો ફળ, અનાજ કંદુશુભ, અને અિવાજ પદાર્થો પર કરે છે. અને આ દાંતનું મળતાપણું સાબીત કરે છે કે મનુષ્ય સૃષ્ટિની શરૂઆતથીજ ફળફળાદિ ખાનાર છે.

ડૉ. જોશીઆહ ઓલ્ડફિલ્ડ Dr. Joshiah Oldfield લખે છે કે “ મનુષ્ય માંસાહારી પ્રાણીની કોટીમાં નથી પણ ઈલાહારીની કોટીમાં છે એ વાત એક શાસ્ત્રિય સિદ્ધાંત થઈ ગઈ છે.”

માંસાહારી-શયુર કરો દરે વધારે અભિપ્રાયો ટાંકવાની જરૂર નથી. કદાચ માણસની દાંત રચના અને હોઝરીની રચના કાચું માંસ ખાવાને માટે નહીં અનુકૂળ પણ હોય. પણ તમે જાણો છો કે મનુષ્ય એ કેળવણી પ્રાણી છે અને કાચા માંસનો દેખાવ ગમે તેવો કંટાળા બરેકો હોય તોપણ તેને પેતાની પુત્રિ અને અફલકથી રચાઈ અને પાચન બનાવી શકે છે તો પછી માંસાહાર કુદરતી એટલે નથી એ માન્ય કરવાની ગાથા ફોડવી જરૂર નથી? જો માંસાહાર કુદરતી ખેતર

નહીંજ હોત તો આપણા ધર્મ શાસ્ત્રોમાં પણ ચોખ્ખી મનાઈ કરી હોત. જો હું સુધનો નહીં હોઉં તો દીશ્રીયન પાંદળમાં પણ માંસાહાર કરવો એ પાપ છે એવો ઉક્તિ ખારી જાણતાં નથી.

શાકાહારી-હું કોઈ જરૂરથી ધર્મ પુસ્તક કે દીશ્રીયન ધર્મ શાસ્ત્રોનો અભ્યાસી નથી છતાં પણ વિવેક સુદિધી અને એમ લાગે છે જે ધર્મનો મુળ પાયો પ્રેમ, પરિવ્રતા અને સાચ ઉપર રચાયો છે તે ધર્મના રચાયેલા માંસાહાર કરવો એવો બોધ તો કદી નહીં કરે જો તેઓ આવો બોધ કરે તો પછી વિશ્વ પ્રતિ દયા બાવે વર્તવાનો તેમનો સિદ્ધાંત એ બોધ સાથે મેળ ખાત નહીં. દાખલા તરીકે પાંદળમાં એવું ફરમાન છે “ બીજા તરફથી જેવી જાતના વર્તનની તમે આશા રાખો. તેવીજ રીતે બીજા સાથે તમે વર્તો.” હવે જે માણસ આવો બોધ કરે છે, તેજ માણસ શું માંસ ખાતું એવો બોધ કરી શકે? એથી વધારે તો મને “ જનારો” માંના એક વાણે અસર કરી છે જ્યાં કહ્યું છે કે-

“ અને ધરે કહ્યું જુઓ મેં તમને જેને બીજા આવે છે એવી દરેક જાતની વનસ્પતિ આપી છે અને એવાં દરેક જાડ બદ્ધો છે કે જેનાં ફળમાંજ તેના બી પણ હોય છે તમને તે માંસની જગ્યાએ ચાલશે.” આથી વધારે સંગીન વધારે સાબીતી કોઈ હોઈ શકે નહીં. માફ-માનવું છે કે મનુષ્યનો કુદરતી ખોરાક વનસ્પતિ અને ફળફળાદિજ છે. અને જો તે માંસાહાર કરતો હોય તો તેટલો તે કુદરતના કાયદાનું ઉલ્લંઘન કરે છે.

માંસાહારી-પણ હવે માફ માનવું છે કે માંસાહાર એ કુદરતી ખોરાક હોવો જોઈએ કારણ કે માંસાહારથી તંદુરસ્તી, ચક્તિ અને ચપળતા જગવાઈ રહે છે. દાખલા તરીકે મને જોઈ લેવો. હું કેવો મજબુત છું. અને આ પછી જેવા મીસીસ બીનેન્ડ પર અંધ શ્રદ્ધા

રાખનાર ચીથોસોફીસ્ટ. મીનને જુઓ તો આંખમાં ફૂલો પડેલાં, જેવી ગયલા ગાલ અને સાલતાં એક જીભમાં બેરવાતા પગ ભાલમ પરશે માટે છત્તરને ખાતર આ તમારી, શાકાહારી પશુની મુખાંધ હવે વધારે જતાવવાનું બધું રાખો. કારણ મને લાગે છે કે શાકાહારી થવું એનો અર્થ સારી તન્દુરસ્તી અને સારીરિક અને માનસિક શક્તિને તિલાંજલી આપવી એવો જ થાય છે.

માંસમાં મોટા જરથામાં 'આલ્બ્યુમન' નામનો પદાર્થ રહેલો છે. અને "આલ્બ્યુમન" માં ઘણું જ પોષક તત્ત્વ છે. અને એ પોષક તત્ત્વથી જ રનાયુઓ મજબુત થાય છે. મજબુત શક્તિ વધે છે અને શરીરના દરેક અવયવને પુષ્ટિ મળે છે. હંડા મુઠકમાં રહેનારાઓ માટે તો માંસાહાર અત્યંત આવશ્યક છે.

શાકાહારી-જેટલા બધા ઉતાવળા થાઓ નહીં. હું તમને સાબીત કરી આપી શકીશ. કે વનસ્પતિનો ખોરાક માંસાહાર કરતાં ઘણો જ પૌષ્ટિક છે.

આપણું શરીર એક યંત્ર જેવું છે કે જેને હમેશા ધસારો. લાગ્યા કરે છે અને આ ધસારાને પહેંચી વળવા પુરતી જ ખોરાકની જરૂર છે. હવે જો આપણે શરીર ચાલતો અભ્યાસ કરશું. તો ભાલમ પરશે કે શરીરને ટકાવી રાખવા માટે (સ્ટાર્ચ, આલ્બ્યુમીન, ફેટ, અને સોલ્ટ્સ) વિગેરે પદાર્થોની જરૂર છે. સ્ટાર્ચ, શરીરમાં ગરમી અને શક્તિ લાવે છે. ફેટ (ચરબી) નો યજ્ઞ પશુ ઉપરના જેવો જ છે. તદ્વાત્ત માત્ર એટલો જ કે સ્ટાર્ચથી ઉપજેલી ગરમીના સાધારણ અવ-હારમાં દાર થાય છે. જ્યારે ચરબીથી નોખ-જેલી ગરમી શરીરનાં એકઠી યજ્ઞ જળનાંધ રહે છે જે અકસ્માત વખતે કામ આવે છે. આલ્બ્યુમન નામે એલબાતો પદાર્થ, રનાયુઓ, તંતુઓ, રસની કાચખાઓ, વિગેરે બધું અને પુષ્ટિ આપે છે.

હારો પશુ શરીરને માટે જરૂરના છે. અને આ ખોરાકના પોષક તત્ત્વોનું કોષ્ટક કે જે મોટા વિદ્યાનીઓએ તૈયાર કરેલું છે તે જો એક વખત જોઈ જશે તો તમારી ખાત્રી થશે. આ કોષ્ટકથી આપની તરવજ ખાત્રી થશે કે શરીરના બંધારણને જોઈતા દરેક પદાર્થ વનસ્પતિમાંથી મળી શકે છે. સ્ટાર્ચ, બટાટા, અનાજ અને લીલાં ફળોમાંથી પુરતા જરથામાં મળે છે. અનાજમાં જો કે ચરબીના ભાગ ઘણો આછો છે પણ તે નાળાંજીર, બદામ, અખરોટ, મગફળી, વીગેરેમાં બરપુર છે.

આલ્બ્યુમીન કે જેને માટે તમે કહો છો કે "એ પદાર્થ માંસમાં મોટા જરથામાં છે. અને તેથી કરીને માંસાહાર પૌષ્ટિક છે." તે જો કે દૂધ અને અનાજમાં ઘણો થોડો છે. પશુ નાળાંજીર, બદામ, પીસ્તા, અખરોટ, વીગેરેમાં તે જોઈએ એટલો છે. ઘણાં પશુ એક જાતનો ચીકણો પદાર્થ છે જે વંશમાં આલ્બ્યુમન ને મળતો જ છે અને તેથી કરીને ઘણું અનાજમાં સૌથી વધારે પૌષ્ટિક મળાય છે. અને માંસ કરતાં પશુ વધારે પૌષ્ટિક છે. માંસમાં જો આલ્બ્યુમીન છે તે ઘણું બાગે વપરાયેલો હોય છે. જ્યારે વનસ્પતિમાંથી મળતો આલ્બ્યુમીન તાત્તે અને ખોરાકને લાયકનો હોય છે. એકઠો માંસાહાર જ શરીર પોષણને માટે પુરતો છે એવો જો કંઈ વિચાર તમારા મગજમાં ધુસી ગયો હોય તો તે કહાડી નોખજો. શાકાહારને અંગ્રેજીમાં વેજેટેબલ ફૂડ કહે છે. "વેજેટેબલ" કે જે "વેજટસ" ઉપરથી નીકળેલો છે. તેનો અર્થ જ "જમ" થાય છે. શાકાહાર ઉપર જ રહેનારા અનાજ જેવા સેંકડો દાખલા હું આપી શકીશ કે જેઓ આતુલ સારીરિક અને માનસિક બળ ધરાવતા હોય. મિલિટરીમાંના યુવા, અને શીખ થોડો જે કે જાન વનસ્પતિ પર છવનારા છે તેની લડાયક શક્તિ વિશે કંઈ અનુભવ નથી. લાયક દાખની લડાઈમાં કેટલાં પશુ યુરોપી પ્રબ

તેને છતી શકે એમ નથી. જુના કંતિદાસ તરફ દ્રષ્ટિ નાંખીએ તો દુરોમન સીપાઇએને તેમના ખોરાકમાં એક શેર જવ અને ત્રણ આઉંસ તેમ આપવામાં આવતું હતું. ધણી નામાંકિત પહેલવાનો પલ્લુ શાકાલ ખાનારામાં નો હતો. એક લેખક લખે છે કે “જીમનાસીયા એક ડેમી એન્ડ એથલેટીક પ્રેફેસર” ના વડાએએ શરીર શક્તિ વધારનારા અને શરીરને લાંબો વખત સુધી મહેનત કરતાં યાક નહીં લાગે એવું જનાવવાને જે ઉપાયોરોધી કહાડ્યા છે તેમાંના એક મુખ્ય ઉપાય એ છે કે “અંજી, વાગા, પીંડી, નાળીયેર, મમ્ફળી અને મક્કાઈની રોટલી એ ખોરાકમાં વાપરવા અને દાઝ તદ્દન પીગે નહીં.”

આવસાંડ અને હંગરીને મજુર વર્ગ કે જે ફક્ત શામજ ઉપર રહે છે, તે લાંબા આયુષ્યને માટે જાણીતાં છે.

અપૂર્ણ

ગાંજની ગીરફતારી.

ગજલ કુવાલિ.

ગુમાવે માંડુ માંજમાં, જનેલી દેહ આ તાજ;
પીનારા જિંદગીઓ જગ્યા, રહ્યા છે વ્યસ્તમાં રાજ.
જરાયા રંગી મોવાલી, તણકા મારતા પીને;
ચઢાવી જીવ ચકડોળે, નીશમાં ડેલતા પાછ.
ગંજેરી ગોડીવા બેજા, યુસે ચલમો જતાવીને;
દીવાના આપ મલગીયા, નથી મરતા કહી લાજ.
ખદનવું હીર જાગીને, દીએ પુજી બધી ટાળી;
અક્ષતના-ફરગનો એવા, બહુ મનવે કહી લાજ.
મરે છે ખેતમાં ઝૂરી, પીડાઈ દેહના દે;
કપી થામ્યા ધણી ફરિયા, પુરાણી પડિતો દાજ.

[ધેળકા]

જી. બી. પવાર.

મદિરા-પાન ઉપર

સખત પ્રહાર.

લેખક-શ્રીયુત રમેલચોગી (ધુલીઆ)
જ્યારથી મૂરોપમાં પ્રચંડ-યુદ્ધનો આરંભ થયો છે, તે દિવસમાં એ દેશમાં મદિરા-પાનના ઘાતક પરિણામોનો પૂરેપૂરો અનુભવ જન-સમ-જને થવા લાગ્યો છે. આવો અનુભવ તેઓને યુદ્ધની પૂર્વે કદાપિ થયો નહોતો. રશીયા, ફ્રાન્સ અને એટલાંમટા દરેક હવે પરીપૂર્ણ રીતે ઘણ ગયા છે કે, મદિરાનો વ્યાપાર ધમધીકાર નિરંતર ચાલુ રહેવાથી લગાઇમાં અનેક તરેહના વિધિ ઉપરિધત થવા કરે છે, રાષ્ટ્રીયતા ફીલ્ય થાવ છે, અરે ધનનો દુરપયોગ થાય તે તો જુદાજુદા-મદિરા સેવનથી અગર તેના વ્યસનથી યુદ્ધ-સામગ્રી તથા અન્ય રાષ્ટ્રીય મક્તા રાખવાવાળા કારખાનામાં કાર્ય કરનાર કાર્યચંદકો સમયનો દુરપયોગ કરવાવાળા, અનિયંત્રિત અને અવિશ્વાસી થઇ જાય છે—અર્થાત્ તેઓને ન તો સમયની કિંમત છે. ન તો નિયંત્રિતાના લાભની કદર છે, અગર તો ન વિશ્વાસ કરવા લાયક રહે છે. એટલુંજ નહિ—મદકે જે દાર ખાનામાં મદિરાના પૂનરીયો કામ કરે છે. તે જરાજર નતો સામાન ચંતાવી શકે છે, અને કદિ જનાવે છે, તોતે નિરંજનયોગી જનાવે છે. મોદરની આદત મનુષ્યને બેમાં જનાવે છે, એક-પેષોરમાં તે અપાતલ પેષોરમાં, બીજામાં, આકમણ તથા અન્ય અપરાધો કરાવે છે, આ દાખરો કારખાનાના મદિરા ઉપાસીઓ માટે કહ્યો છે તેવાં દાખલા ન્યૂયાંપિ ક પલ્લે લરકરી નોકરોમાં તથા જીવન નિર્વાહના અનાન્ય માર્ગોનું અનુસરણ કરવાવાળા મનુષ્યોમાં પણ જનવા પામે છે. આવા અનેક વિષયો કે દ્રષ્ટાંતોનો અનુભવ થવાથી ઉપરોક્ત દેશના સખોએ તથા અધિકારીઓએ મદિરા-પાનને

ખેનુંતા ઉપાયે કમની કરવાના હોયે' હાથપર' પામ્યો હતો. અર્થાત્ રશીઆની એક કલમ લીધો છે.—તેના ઉપાયો અમલમાં મુક્યા; હજારોથીજ ત્યાંજ જમરમસ્ત માનિ થવા લાગ્યા છે.

રશીયા સરકાર પોતાના દેશમાં મહિરા ખેનુંતાવવાનું તથા વેચાણ કરવાનું તેમજ મહિરા પિયાનું બંધ કરી દીધું છે. રશીયામાં જે મહિરા બને છે તે મહિરાને આપણા શોકો 'વોદકા' (Vodka) નામે ઓળખે છે. વોદકાનો અર્થ દલકે પાણી એવો થાય છે વોદકા એક દલકા પ્રકારનો તીવ્ર મદિગ છે, અને તેની બનાવટ શઘ નામના અનાજમાંથી અગર આલુમાંથી થાય છે. વોદકા નામના મહિરામાં દર સાલ રશીયાનો દોઢ અજાજ રશીયા ખર્ચ થતો હતો. તે હવે રશીયામાં દોઢ અજાજ રશીયાનો સમાવ થશે. અર્થાત્ રશીયાની પ્રજા દર સાલ દોઢ અજાજ રશીયાનો દર પીતી હતી તે હવે બંધ થવાથી સદરદુ રકમ ખચત રહેશે. રશીયાના મૂનપૂર્વ મહારાજા ઝારે ન્યારે વોદકા નામના મહિરાને દેશ નિકાસ કરવાનું—મહિરા પીવે નહિ એવો—રીતનું આજ્ઞા પત્ર કહાડી તે ઉપર પોતાની મહો કરી તે સમયે તેઓનીના મગજમાં ઘણી સારી કંસી મળું હતું કે, મહિરા—પાન બંધ કરવાનું આજ્ઞા પત્ર કહાડી પોતે પોતાની પ્રજાનું કલ્યાણ કરે છે. આથી પોતાના સન્માનનીજ અભિવૃદ્ધિ કરે છે. અને એટલા મારેજ કહેવાય છે કે તે—આજ્ઞા પત્ર કહાડી તેના ઉપર સહી કરતાં રાજ્યની ઉપજમાં લાભ પા દાનિનો કંઈ પણ વિચાર કર્યા વિનાય એકદમ સહી કરવામાં આવી હતી. સારાંજ કે તે આજ્ઞા પત્રિકા ઉપર પક્ષા નિયમથી સહી કરવામાં આવી હતી.

પ્રથમ રશીયાની પ્રજા પોતાના દેશની શક્તિના નિમિત્તે મહિરા—પાન કરતી હતી. પરંતુ અત્યારે તિરસ્કારમુક વચરોથી મહિરાનો નિબેધ કરવામાં આવ્યો છે. આજા નિબેધથી

ક્રાન્સ સરકાર પણ પોતાના રાજ્યમાં બનતો એક પ્રકારનો દારૂ તદ્દન બંધ કરી દીધો છે. લાઘાની પહેલાં ક્રાન્સની તમામ વ્યક્તિઓ—આ પુરો—તે મહિરાનું સેવન કરવાં હતાં. ચિકિત્સક તથા યૌવધ-શાસ્ત્રીઓ ક્રાન્સમાં બનતા મહિરાને—તેજ નામના ઝેરો પદાર્થ તરીકે પિણચુતા હતા. અર્થાત્ તેઓનું મનનું એવું હતું કે, તે મહિરા રી. કરતાં વધારે ઝેરી છે. ક્રાન્સની દેશમજા વ્યક્તિગતી આ બાબતની ચર્ચા હજારો હતી કે પોતાની ચર્ચાથી પોતાના દેશબંધુઓ આ વિષયનાથી બગી શકે, પરંતુ તેમાં તેઓને પરીપૂર્ણ સફલતા મળી નહોતી. ક્રાન્સની રેવલ ઉપરોક્ત પ્રધાનો વિરોધ કર્યા વિનાય મહિરા પાનમાં ઘણા દબાવે બંધ કરવા લાગી હતી. પરંતુ હવે ક્રાન્સમાં મદિગ—પાનનો તદ્દન નિબેધ થઈ ગયો છે. અગમ્ય જેવી વાત છે કે અત્યારે ક્રાન્સના રોક કેરી રીને મહિરા મિચાય પોતાના મન સંતુષ્ટ કરે છે, તે ઉપર ખરેખર ધ્યાન દેવા મોગ છે. ક્રાન્સમાં મુદારબ પછી કેટલાક દિવસે આ નિબેધ નિયમ પ્રચલિત થવા પામ્યો હતો. અવાગિન ક્રાન્સમાં તે મહિરાને કાઠ હાથ સરખો પણ લગાડી સકતું નથી. કણુલ કરતું વડે છે કે રોટલક સામગ્રીના દારખાનાઓમાં તેનો ઉપયોગ હજુ પણ કરવામાં આવે છે. ક્રાન્સ સરકાર એક કુદમ કહાડી અન્ય મોઢક પદાર્થોનો નિબેધ કરવાનો પ્રયત્ન કરી રહેલ છે. આજા નહિ-મદકે નિશાસ રાખવામાં આવે છે કે, તેઓથીનો આ પ્રયત્ન સમયે નિવડશે.

દમ્પુસધી શ્રેટ મિટન આ વિષે વિગેય બજાર ઘણું નહોતું અત્યારે કપક કંકક બન મૂન થવા લાગ્યું છે તો પણ અત્રેની સરકારે

કરેલી નથી તેમજ કાષ્ઠપણ, જગ્યાએ મદિરા
લાવવો નહિ તેમજ પિયો પણ નહિ અને
વેચવો પણ નહિ આવી રીતનો પ્રતિબંધ કર્યો
નથી. તો પણ લગાઇ પહેલાં મહારાજ પાંચમા
જ્યોત્સ્વ પ્રતિગા કરી છે કે, જ્યાં સુધી રણ
સંગ્રામ ચાલુ રહે ત્યાં સુધી પોતાના કુટુંબમાં
મદિરાનો મંધ પણ ન આવવા દેવો.
સ્વર્ગવાસી લોહ કિચનરે પણ તેજ દિવસે
એજ પ્રકારની પ્રતિગા લીધી હતી, આવખતે તેઓ
લગાઇ પોતાના પ્રધાન હતા. હજુ પણ એટ
ક્ષિટન સરકાર મદિરા-નિબંધ માટે તદ્દન રાજ્ય
તો નથી. તેઓશ્રીએ તેજ મદિરા પર પોતાની
જગ્યાત વધારેલી છે, એરી આતિ માદક-મદિ-
રાનું ખર્ચે કમતી કરવાની આવખતમાં કાષ્ઠજો
કરી દીધેલા છે. લગાઇ પહેલાં ઇંગ્લંડના મદિરા
ગૃહો જેટલો સમય ઉપાડા રાખવામાં આવતાં
તે અત્યારે રહેવા પામતાં નથી-અત્યારે તો
ફક્ત પહેલાના વખત કરતાં અરધો સમય તે
ખુલ્લા રાખવાની છૂટ આપેલી છે, અને તેમાં
વળી કરાવેલા સમય કરતાં બે-ત્રણ કલાક
અમાઠ મદિરા-ગૃહોખંધ કરવામાં આવે છે
કે, અડધી રાત સુધી લોક મદિરા પાન કરવા
પામે નહિ. લગાઇ અગાઉ અંગ્રેજી લોક રાતના
બાર બાર વગા સુધી મદિરા ગૃહો ઉપર બીડ
મચાવી રહેતા હતા કોઇ પણ વ્યક્તિ
બીજી વ્યક્તિને માટે મદિરા ખગેરી રાતો
નથી-અમે તેવો નિકટનો સમજાવે તે કેમ ન
હાય! અમે તો મોટા લોકોના નિગ્રામ-ગૃહ
(club) ગમે તો હલકા પ્રકારના બોજનાસપ
અને દુકાનો, ગમે તો નાટ્ય-મંદિર તથા
પ્રમોદ-બવન, અગર ગમે તો નાંતી નાંતી
દુકનો, દરેકને આ નિયમ સમજાવે લાચ
પાડવામાં આવેલ છે. સિવાઇએના નિવાસસ્થાન
અને રજીસ્ટ્રારની સાગતીનાં કારખાનાઓ નજ-
દાકની મદિરાની દુકાનો ઉપર તો એથી પણ દડક
રીતે આ કાષ્ઠનો અમલ કરવામાં આવે છે.

ઉપરાંત કાષ્ઠજોથી દેશનું ચોડું, ધણું
પણ કિત-સાધન અવરથ થવા પામેલ છે.
પરંતુ દેશકિતેશ્વરજોનાં મનનું સમાધાન આ-
ટલેથી થાય તેમ તો નજ કહેવાય. તમે
અહિંયાં અમે તે મંત્રીનાં, દૂતમંત્રીનાં, કાર્ય-
વનિક સ્થાનનાં હવે જવને જ્ઞેશો તો કાષ્ઠ
પણ મનુષ્ય મદિરામાં ગકચુર થયેલો તમને
મજશે નહિ. અત્યારે લુદ્ધ-સામગ્રી તૈયાર કરવા
વાળા કારખાનામાં કામ કરનારાઓની જેલ-
જરી કે શિકામત સાંભળવામાં તમને આવશે
નહિ. તેમજ તેઓના અનિયમિત પણાની કે
કામની ફરીયાદ જરા પણ આવશે નહિ.
લગાઇના પહેલાંજ એટક્ષિટનમાં મદિરાનો
શોખ કમતી થવા લાગ્યો હતો. વીસ,
ત્રીસ કે પચાસ વર્ષ પહેલાંની અવેશો તો
અત્યારે ધણીખરી અહિંસા મદિરા-પાનની
કમતી થઇ ગઇ હતી. મદ્યપાન નિબંધકનાં
આન્દોલનોએ ધણી અકિતઓને મદિરાના
કદા દુસ્મન બનાવી મુક્યા છે કેટલાએક
લોક અત્યારે મદિરાને અડકતા પણ નથી.
તેમજ કેટલાક લોકોએ મદિરા-મિશ્રણ દરનો
પણ ત્યાગ કરેલો છે, અને તેથી કરીને ધણી
ગિકિતકોને પોતાના નુસ્રખામાં ફેરફાર કરવો
પડે છે. કેટલાક પ્રતિષ્ઠિત ગૃહરથોએ તો જેટલે
સુધીને પ્રતિબંધ કરેલ છે કે, ઉત્સવોમાં પણ
મદિરાનો ઉપયોગ કરવા દેવો નહિ. કાષ્ઠપણ
સારા કાર્યમાં પણ મદિરાનો ધજોજન કમતી
ઉપયોગ કરવામાં આવે છે. પરનોક વાસી
મહારાજ સાતમા એપ્રિલનું પણ એવુંજ દેહલું
હતું કે, મદારી પ્રબમાં મારા મંગળ કાર્ય
બાદ કેવળ પાણી પીજો. ચર્યાતંત્રીજ અહિંની
જન-સમાજનો નિશ્ચય દદ કરવાનો સતત
પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો છે કે, મદિરા-પાન તે
દેશનો મહાન ચતુ છે.

આવી રીતનો મદા બગીરથ પ્રયત્ન કરવા
જનાં પણ મદિરા-ગૃહમાં દારૂડીઆની સંખ્યામાં
કંઇપણ ઘટાડો થયેલો જ્ઞેવામાં આવતો.

તથા-જ્યારે ને ત્યારે તે સંસારબદ્ધઓની બીડ કાયમ જોવામાં આવે છે. જો કે મદિરા-મૃદનો ઉપાડવા બંધ કરવાના વખતમાં-જેવંદ ધરોડો કરવામાં આવ્યો છે, પરંતુ તેના વેચાણમાં એક શિંગસ પાછો પંચુ ધરોડો થવા પામ્યો નથી. બિન બિન હોટેલોમાં-ભોજનાલયોમાં-ન્યા-ધનવાન અને ગરિમ સ્થિતિના મનુષ્યોની હરનિશની આવજન થાય છે, ત્યાં વાદન અને સ્પિરિટના ખાટલાઓ જરૂરયાબ ધોડેલવામાં આવે છે. આવી હોટેલો તથા ભોજનાલયોને પંચુ મદિરા મૃદનો સગવડો કાયદો લાગુ પાડવામાં આવેલો છે તે પંચુ મત સાક્ષમાં રૂ.૨૯,૫૦,૦૦,૦૦૦ કરતાં વધુ રકમ પંચુ દારૂના બચમાં ખર્ચ થઈ હતી. આવી જગ્યા રકમ દારૂ જેવાં માદક-પીણામાં રવાદા થઈ જતાં કેટલાંક આશ્ચર્યનાથી લાગતું? અવીગીનની બગાઈ લાકાઈમાં દરેકજા આદરેલ રૂપિયાનું ખર્ચ થાય છે, ત્યાં મદિરા જેવા માદક પ્રદાર્થમાં લગભગ અડી અબજ નોટશી રકમનો હુકમોગ-લાગ છે તે કેટલું શોચનીય કહેવાય? આવા પ્રકારના ધન-સમસાચે દેશ-વિદેશનું દુરદર્શી નેતાઓનો ગારો સમજાય છે. *

(અપૂર્ણ)

ગાંજની ગીરફતારી.

બહે પીત્તે બરી ગાંજે, તમારું યુર કરવાને,
બહે પીત્તે બરી ગાંજે, બદલતું હુર દરવાને.
બહે પીત્તે બરી ગાંજે, યુમાવી દેહ મરવાને;
બહે પીત્તે બરી ગાંજે, નીસામાં નીલ ભગવાને.
બહે પીત્તે બરી ગાંજે, પીતાતું નાનભોગવાને;
બહે પીત્તે બરી ગાંજે, બદન યુગમાં રોગવાને.
બહે પીત્તે બરી ગાંજે, મમજ છાની ભાગવાને;
બહે પીત્તે બરી ગાંજે બપો દાંજી ભગવાને,

છ. બી, પવાર, ધોળકા

* હિંદી 'સરસ્વતિ'માંથી અનુવાદ

જાપાન અને હિંદુસ્થાન.

(લેખક-દક્ષતરી નંદલાલ, વનેગંદ ધીરાજી)
આપણો દેશ હિંદુસ્થાનમાં બીજા દેશો કરતાં કેટલો બધો પાછળ છે તેનીચેના મુકાબલાથી માણ મપડો.

જાપાન દેશમાં મેકેટ સત્તર ટકા જમીન યાવેતર કર્યા વિનાની પડતર રાખવામાં આવે છે. અને તેનો કુપયોગ જગલને માટે કરવામાં આવે છે. જાપાની શેકાને જંગલ સુરક્ષિત રાખવાનો જબુર શોખ હોય છે. એવો નિદાય કરવામાં આવ્યો છે કે જાનિયુ સંખ્યાની વૃદ્ધિ માટે વન વિનાશના શિક્ષણાનુભાર જંગોને પ્રતિબંધ કરીને જોડાયે.

મને ૧૯૧૦માં જાપાનમાં ૨૮૬૮૦૦ એકર રાજ્યનું જંગલ હતું. ૧૫૨૧૪૦૮૫ એકર રાજ્યનું પીતાતું જંગલ હતું અને ૨૦૮૩૩૧૭ એકર વિશેષ વ્યવસ્થીમાં મ્યુનિસિપાલિટીઓ અને ધર્માલ સંસ્થાઓનું જંગલ હતું. આમ રાજ્યના જંગલમાંથી ૭૧૦૦,૦૦,૦, પૈકીનો કાયદો થાય છે. રાજ્યને પીતાને પીતાના જંગલોનો ૧૫૦૦-૦૦૦ પૈકીનો કાયદો થાય છે. અને જીવ પ્રકારના જંગલોમાંથી પાંચ વસ્ત્રમાં મેકેટ ૬૦ ટકા કાયદો થાય છે.

જાપાને પીતાની પ્રાચીન કારીગરીનું રક્ષણ કરી દુનિયાની વિભિતિ માટે ધણું કયું છે, નવી નવી કારીગરીઓનો ફેલાવો કરવામાં કયાકા રાખી નથી, રેશમના કીડા ઉછેરવાનું કામ કે જેમાં ૨૦૦,૦૦,૦૦, કુડો રોડાવા છે અને તે કામ ધણા મોટા પાયા પર ચાલે છે તેમાંથી કિલ્લન થતું રેશમ વધુતર માટે જાપાનમાં પાંચ ૭ લાખ ઘરોમાં આઠ દસ લાખ આદમીઓ કામે લાગે છે આ કામ માટે યોજનામાં યોજી દસ લાખ યાજો ચાલે છે. કામગીરનારના માટે ૫૦ દળર કારખાનામાં

અને ધરોમાં લગભગ એક લાખ એકી હજાર માણસો કામ કરી રહ્યા છે. ચટાઇએ અને ટાપલીઓ બનાવવાનું કામ વિશેષ કરીને જાપાની લોક ધરમાં કરે છે જે કારખાનાં આસે છે તે બંધાં ધરમાં કામ કરનારઓને સહાય કરના માટે છે. આને માટે આશરે અઢી લાખ માણસો કામ કરી રહ્યા છે અને કંઈ નહીં તો લગભગ પંચ લાખ પૌંડ પ્રતિ વર્ષે કમાઈ શકે છે.

પૂર્વે વિજયી અગર વરણથી આવતાં કારખાનાં જાપાનમાં ઓલક્રમ દિનદિનમાં પરંતુ હેઠનાં પચાસ વર્ષમાં વિવેક ધધાની આ સાખાની ઉત્તરિ અદ્યુત રીતે વધી ગઇ છે. સને ૧૯૧૨માં ૪૬૦૦ કારખાનાંઓમાં સાં આથી કપડા વણવાનું કામ થતું હતું. ૧૧૭૫ કારખાનાં સાંયા કામ અને લોખંડની વસ્તુઓ તૈયાર કરતાં હતાં અને પરચુરણ મીએ તૈયાર કરવાનાં કારખાનાં ૧૨૬૫ હતાં. છપાઈતું કામ, કામળ બનાવવાનું, આગાતું અને એવાં બીજાં અનેક કામો કરવાનાં કારખાનાંઓ પણ સંખ્યા ગણે હતાં એકદર રીતજીક જાળથી માલતી ૧૨૫૦ કારખાનાંમાં ૮૦૦૬૦૦ પુરમે તથા સ્ત્રીઓ કામ કરતાં હતાં. આ કારખાનાનાં સાંયા કામ ચલાવવા ૨૮૦૦૦૦ હોસે પાવર ખરચાતી હતી. જાપાનના વેપારનું અનુમાન એટલા ઉપરથી થઈ શકે છે કે સન ૧૯૧૦ માં ૪૫૮૪૮૯૦ પૌંડનો માલ દેશમાંથી બહાર મોકલવામાં આવ્યો અને ૯૨૨૬૨૨૮૦ પૌંડનો માલ બહારથી જાપાનમાં લાવવામાં આવ્યો હતો.

સને ૧૯૧૦માં ખુર: જાપાનમાં ૯૫૭૫ ખાણો હતી અને તે ૨૦૫૮૧૩૨ એકર જમીનમાં ફેલાયેલી હોઈ તેમાં ત્રણ લાખ મજુરો કામ કરતાં હતાં, તેને જોડીને ૧૩૦૦ માઈલ દેશથી ચાલનાર ટ્રામે હતી અને તેલ વિષે લઈ જવા માટે પંપ નાખવામાં આવ્યાં હતાં તે સાથેમાં કદ:

વામાં આવેલાં ખનીજ પદાર્થોની ઉપજ ૧: ૫૨૮૪૦ પૌંડ થઈ હતી. ખાણોનું મહત્વ નમાં કેટલું છે તે એટલા ઉપરથી કે મંધક વેલ કરનાર તરીકે આખી દુનિયાં બધા દેશોમાં જાપાનનો નંબર બીજો માંડીતું તેજ બનાવવામાં તેનો નંબર નાં છે. સન ૧૯૦૫ થી કાલમાં જાપાનમાં તેનો નંબર આઠમો છે, આથી રીતે જાપાનની આર્થિકજનક ઉત્તરિ સાથે આપણા દેશને મુકામસો કરવાની સકળ માહુમ પડે છે, જે તે માંડેનો કોઈ પણ ભાંગેલો દુષ્કર હિંદુસ્તાનમાં નથી એમ કહીએ તો સાસે. આ શું એકું શોચનિય છે.

નેપોલિયનના વિચાર.

પોલોએતું ધર્મ પુદ્ધ છે, જેમાં તે અર્થમાં નથી લોકે જેને ધર્મ કહે છે તે તો 'ભીઓ' તથા પુરોહિતનો વ્યાપાર છે. હું જાણી જો દેસનું શાસન કરું છું, ત્યારે તે દેશનો ધર્મ તે મારો ધર્મ છે. હું કાંઈમાં રોમન ક્રીસ્ટિયન છું. અને મિસરમાં મુસલમાન છું. જે કહી માફીએતું શાસન મારા હાથમાં આવે તો સંપ્રમાનનું દ્રેડું મંદિરે ફેગીયા બનાવીશ.

ચતુષ્પ જાતિનાં હાથ, પર જે કંઈ સ્થિતિ રાખવામાં આવે તેજ અમરવા છે. જેના કાસ કંઈ કાર્ય સિદ્ધિની સમજાવના હોય છે, તેની સાથે વાગે પ્રેમ કરે છે. જ્યારે એ સંભાવના મરી જાય છે ત્યારે પ્રેમ નથી રહેતો.

બાઈની ઇલ એલા કરતાં ચતુની અનિલ એલા સારી છે.

દેશોમાં જુદીમાનોતી કમી નથી. એમને મોગવાનુસાર સ્થાન આપવું એજ સુચવરશા છે. જયારે કોઈનાર મંત્રીમંડળમાં સંમતિ આપી શકે તેમજ મંત્રી જગદ સુચવરશા થાય છે.

હોવો જોઈએ, અને તે ચમત્કારને લીધે મારી પ્યારી ધડીકમાં સરી જાય છે અને પાછી પુરત આ તેના “જાને-મન” સાર જીવતો થાય છે. મને આ વિચાર આવતો તેના પ્રત્યે અત્યંત રોડ ઉમરાવો અને ટેકોફિનના જુગ જાંમાં એ પાંચ સાત યુગનો કરી ખાડ્યો. મારી બહાલીના કાને જઈ ખરે પણ આશુ ? યુગનના યુગકારા તે દેહ ચડ્યા અને તર્તજ સામેથી પ્રત્યુત્તર આવ્યો.

“એ યુયુક યુયુક કંઈ મારી શોખીન સાથે કરો છો ?”

ગીઝીસ પુરાં ખીજ્યા, હવે પુરી કમગમ્તી ! જરૂર કંઈ ઉંડું ચંપું સમજી ગઈ, જેમ જાણી મેં દાઢાં આપ્યાં સર ક્યાં—ના, બહાલી ! અહીંયાં તો કોઈ તારા જેવી એક પણ પરી નથી. એ તો તારા ચમત્કની તાસાવેલીયી આ ટેલીફિનના જુગજાંપર યુગકારા બોલ્યા છે.”

“હાં હાં હું જાણું છું. બધું જાણતી છું. મને પણ સમજાવતો બધું આપે છે. સમજાવતો પણ એ રાંડને તો ચોરસો પકડીને ધૂણાવી નાંખીશ.”

“જો એવું ના કહેતી. અહીંયાં તો કોઈ નથી. આ તારો બહાલી એકસો એકસો બેસી સીગરેટના ધુમાડા કાઢતો હતો અને જરા આરામ ચેરપર લોટી ગયો હતો. અને હમણાં તું મારી બહાલી સાથે વાતે વળ્યો છું.”

“ના ના” મને લાગે છે કે કંઈ દાગબા ઢાળું છે.”

“જો એવું ના કહીશ. શું એવો નકમો સવારો બકગર ક્યાં કરે છે ? ચાલ. માંડીયાળ તારું સાથ ખામાતું રસાયું ! અને લલકાર—

જરા કહે દો સાંધરીયરે આપ્યાં કરે દીને સપદાન જાતી જલાયા કરે—કોઈ દરેક—આપ્યાં કરે મન ભાગા કરે.....

.....
એવી કોઈ અધુર રાગણી ચલાવ કે અને બધા. આરામ દિલ રહેના !”

“મરે, આજે આ ધર્તીય શું લઈ બેઠા. અને લાગે છે કે આજે તમે યુગમાં રહેવાનું છે ! તમે ધેર તો આવો, આજ એવું તો “પણ” લેવાહું. કે આખો બંધ યુગરી જાય !”

“હાં હાં, સાર, તું મને તેમ બોલતી બચતી હોય પણ મારા દીલમાં તો એજ છે કે બહાલી, સુણાવ. સુણાવ, તારા મીડકા ટકુ કાપી લલકાર ચલાવ !”

“બુજો, પંછી હું ખીજવાઈ જવાની છું હાં. સીધા સીધા ધેર આવો, પછી તમને બધું સુણાવું છું.”

“ના, ના પ્યારી સુરત, મનમાંની સુરત, મારી દાનાઈ બરેલી દીકમર, આ ટેલીફિન માંજ એક ચલની ચલાવ ! જરા જોતો ખરી, તેલીફિનમાં અજાગ કયો, મીઠો મીઠો લાગે છે. જોયે ફોનોગ્રાફની એકાદ સુરી (રેકાર્ડ) ચાલતી હોયની ! ચલાવ, ચલાવ, જો મારી ફોનોગ્રાફની સુરી ! ચલાવ તારું યુગયુગી, ગાતું સુણાવ.”

“મુઠ સુરી થતી હું ! તમારે માટે તો સુરી નહીં પણ સુરેલ જોઈએ ત્યારેજ તમારો ગ્રામી અનખરો ગેરીગામ નાં જાણે પડેયો જાય.”

“વાર, પણ તું નહીંજ બોલવાની કે ? જો હું તને સાફ સાફ કહી દઉં છું કે બોલ ! નહીં તો પછી વિચારવું જારમુ થયું સમજી ચેર ! તારા યુગચંદન ગુણે ગુલાબ સરખાં તન બદનપર આ-જનન કર્યાન છે, ત્યાં સુધી તને બહાલી, પ્યારી, જાન, વીચેરે ચમત્કની મીઠું મનાઈ છું. નહીંતર તારા દાહ હગલ કોઈ બુદ્ધાજ હોત, બહાલી જરા માની જાણો !

“પણ તમોને ના કોણ કહેતું છે ? મારા વિચારના પાતંગીપણને મારાથી ના પણ કહેવાન મારી કે ! તમે ધેર નો આવો. મદિરાદાનના મેલા, અને મારા લાકડા પિયુછ ? પધારો ધેર, પછી ઉઠાડીએ રહેર !”

“જાલી મારી, તું ડાહી તો મળી હો કે !
હું હમણાં જ આવ્યો છું ! આપણી પોટમાંથી
હમણાં જ આવશે, કે પછી આ તારો એકનોએક.
જાનીમાર તેમાં ચડી બેસનાં વાર નથી કરવાનો
પણ એટલીવારમાં તું અધીરી નાં શ્રમ જતો
હો કે !”

“વાર આવે તમારા નામના કંકડા કે હું
હું. અરે, પણ આ હમણાં પેલા પેસ્તનજી
દાર વાહાનું આલુ માસનું બીજ રા. - ૧૨૭૫)
તું અજીબ છે તે એટલું જણાવ્યુંથી બચ્યું ?
ક્યા કીકાના લગન વેરામાં વાવર્યું ?

“હા, રે હા. તું ચુકરી દેજે ! ને ને
એને ચુકવવામાં વિલંબ ન કરતી !”

“અરે, પણ ચોડું ને શણું રા. ૧૨૭૫)
તું બીજ ? તમને તે શું કહું જણે ? આંખને-
આમ બધું ચુમવાવાનાં છે તે રાત્રે છેડાં રંગ-
વવાનાં તમારાં લગણુ હરે તો કંઈ તને ?”

“આલ બેમ, વળી પાછી વિદી કે ?

“હું તો વિદીએ નથી ને વિદીએ
નથી, પણ એટલું જણું ક્યા મહેમાનની
મહેમાનગીરીમાં હિંમત. કેટલાક ગરવસાલ
સાથે મરેલા છે ?”

“આલ હોહ તારી લવરી ! તું શું સમજે ?
પેસ્તનજી કાઠને ત્યાં જઈએ તો પ્રથમ આવકા-
રમાં માનપાન મળે, બીજી સરમરા મદિસાની
ધામ અને છેડે જાંદાર નીકળી, કોઈ અજીબોલી
મોજ ભોગવાય. આ ગધી દેજત કોનાં
કરમમાં લખાયલી હોય ! બાગ્યવાન સિવાય
આટલો અધો દાંમદગામ બપડો અને લખ
હુટ ખર્ચો કોણ અમાગી કરી શકે ? જલ્દરમાં
કેટલી ઇજાત પડે ? જેમ આપણું ખરચા
પાણી વધારે તેમ માનું મરતવાના પેદારો
વધે. ! તને આ વાતની ખબર નથી તો પછી
નકામી તકલીફ શાની કરી રહી છે ? તારે તો
નથી દેવા પડના ? તારા આપણાં એ પોલીસ
પોલીસ અધિકારી આપી છે ? પેદા દરવાજો
અને વાપરવાળો, આ તારો પાંચ દરજો
જીવાન પડ્યો છે, પછી તારે એટલી ગધી

લાવરી કરવાનું કંઈ પ્રયોજન ?” થોડાં ને
હાર્યા સમારથી.”

આ છજીછજાટ બરેલા જવાબથી મને
જરા તાલો લાગ્યો, અને એક એકાંટ ખેંચી
કાઠી. પણ અંરે, પ્રાણુ પ્રિયાનાં ગુલામી માલ
પર મારાં આંગળાંના લીસોટા પડ્યા જોઈએ,
તેને જદમે આ તો મારો લાય છેલાતાં મને
સમજ આવી કે મેં, મદિસા રાજનાં ફરમાનથી
ટેલીફિનના જુગળાંપર ચપ્પડ લગાવી દહતી.
ફિનુ તેથી મારું મગજ દલેદરીકે એટલી ગોઠવી
હોય તેમ હલકું દુલ પાવર ચાલવા આંધુન-
ચુપકર, નાકરગાન, બેકર મહી ! તારી લુલી
દહાડે દહાડે લંબાતી જાય કે ?

“જાણું જાણું, હવે જરા કાલ્યાં હમરા
જનો. મારાથી તો આ તમારા બટવેલા ન
મદન થાય ! આ જાણું જુડો છે તે તમે નથી
બોલના, પણ તમારા પેટમાં પડેલા મદિસાની
મરતી છે.”

“તારી બધી લખપત જાપન અને માથા
ફોડ રહેવાં દે તને તે દિવસે એક કોરી ભર
જેવાને કહ્યું. રે આટલો આટલો આમદ કર્યો,
પણ તારા દિલમાં ન વચ્યું, એટલે પછી તને
એની નેસરદાર દેજનની શી ખબર મારી
નાજની ?”

“છી: છી: જોઈ દેજન ! કેટલી વખત
તો જુમડાંના લયકા કરીને ઓળ્યા અને કંઈ
કેટલી વખત તો પેલી રોડ મૂક કીમીયાંભાનના
પેટ અર્ધો. પછી એનાથી તે કેટલીક દેજત
હોય વાર ! વાહ, તમારી દેજતવને પંદુ શું
કહું ? જાણે એવાં જાતરડાં આવે છે કે એ
મદિસાને તો આખા દિન્દુસ્તાનમાંથી દેશ-
નકાલ કરે ?”

“વાર વાર, દેશનિકાલ કરજે હો કે ?
પણ તેને ક્યાં મોકલશે, આન્દામોન કે ?
મજરાની રજે ! હું પણ તેમાં તને મદદ
લાગીશ, પણ હેં - હેં ! જાલી,
જો તું ચિકોરીઆની ગાડી પર ચડી બેસીને
દરેક પીટ, તોપણ તારું ટકુ ન, ચાલે સમજ

કે. ૧૧ કમકે એના મોજામણા કંઈ તારા જેવાં
આ બગેરે રાખવાનું જાણે યોડીન મગવાની
છે ? આધ, હું કમકે આપો હું ! પછી
પણ નિરાંતે બોલીશું અને સાંભળીશું
આપારે તો—

“મને આવું છે ફર, યુધે માર” મન
હો સખી !”

તેમ મારે મગજ તારી વાતનાં ટુકડાથી ચક્ર
ભ્રમર ચાકે ફરી રહ્યું છે. “આટલું
બોલતાં અને વાતનું અંતિમ લાવતાં
બહાલીને ‘કીમ’ યાને ચુમન કિંવા બોડી
કરવાને માર” મન તણપાપડતા ધરાવતું હતું
જેથી ટેલફોનનાં જુગળમાં એક જોરથી ડાકું
માર્યું. મારે કમનસીમ, અરે ભાગ્યવાન કેદાંત
પડતાં પડતાં ગમી ગયા. મને જરા તમ્મર
આવી ગયાં અને દાધમાંનું જુગળ ધગાક
હંમે નીચે લટકી પડ્યું આરામચેર નજીકમાં
હતી જિલ્લે તે પર ગમડતાં ગમડતાં મે મારે
આરામ લીધું. અને મારા કસન નોડરને હાંક
મારીઃ—અર્યા કહના ! અરે, એ કસન ! ક્યાં
મરવા પડ્યો ! જરા અહીં આવતો ! ના, તમે
લાખાંથી મોટર લાવવાનું કહી દે

“મારા બીડાનું જન કસને મને જરા
આરામ લેવા યોગ્યો દીધો. અને તરત મોટર
ટ્રાઇવરને ખબર આપવા દોડ્યો. કારણ મારો
કસન મોટરકારનો બધુ શોખીન હતો. તેણે
બાપ જનમમાં પણ મોટરકાર કેવી યાવ
તે જોઈ ન હતી. આજ એ તણ મહીના ઉપર
જ્યારે હું એને ખૂબે ખાંચરેના એક નાના
ગામના દુબલવાડામાંથી ખેંચી લાગ્યો, ત્યારે
તો છેક અનધડ અને રાત્રી ગાંધાગીઆ જેવો
હતો. જ્યારે પહેલ વહેસો મારી સાથે સુરત
નગરીમાં ધ્રવેશ લીધો ત્યારે તો, એ છેક
બાહક બની ગયો હતો. જ્યારે મારી સાથે
મોટરકારમાં બેસે છે ત્યારે તો એટલો જમો
દરખાપ છે કે જો કોઈએ હુણા કમારાથી એનો
ફોટો ઉતારી લીધો હોય, તો રમુછ પીકારની

પીકારીથી ફોટો ઉઠાવવાને ધેર ના
ટકામાં બરાબ.

વાંચનાર અચળ ! જો તમારે તાલેલ
ખાનુ હોય તો પત્રારજી, ૨૫ જાન, તે
માર્ચે તમેજામાં વૃદ્ધો કે. અત્યારે મોટર
આવશે અને આ નામર સંગાથે એ મોટર
રમુછ કસન-દા બાં માં બેસીને બધાર નીક
ળશે. એ વખત સાંધી તમે તમારો કમિયો
મલાવી લેજો કે ગમ આપાદે મોટર !”

મોટરકાર આવનાર મોટર કસને
મને વરદી આપી, પણ હું મહિસારોજ સાથે
જાથમખાથીમાં ચક્રચરે હતો એટલે કસને કંઈ
સહેલકરે અને મોટર સુધી લઈ જાય તેમ
નહોતું. તેણે મને ખુબ દરેકરો. હું તેનો શો
હતો એટલે બચેલો. અગર જો કોઈ તાલીન
હોત તો જરૂર મારે કસન-તેને જોખરો ફરી.
સાલપાંસળી જુદી કરી નાખતે, તેમાં કંઈ નવાં
નહોતી. તેણે મને ખામાંનું ટેકણ આપ્યું એટલે
આપણે શી અર્ધા પંસડાના ને કડી કડી પગ
ઉઠાવેના મોટર પારો જઈ પહોંચ્યા. હું તે
મોટરમાં બેસતાં જ ખૂબો પકડીને ખુમારી માં
ખુમારીમાં પડી રહ્યો, પણ મારો કસન ! અરે
તેણે તો મોટરનાં પગમાંમાં પર પગ ચક્રતો
પોતાનું હાથ ચોળું-પૂરેપૂરા. સુરમાં છે
સુધું. જાણે હાથપની ચાવી મોટરમાં જ નહીં
શી હોય-પ !

“શો સાહેબ, મોટર કહ તરફ વાળું
મારા ટ્રાઇવરે નમ્રતા બરી અદા વાપરી સખો
આર થયો.”

મેં બોંબ ઉપાડી ઉતર આપ્યોઃ—“ક્યાં
હું મને શું કામ પુછે છે, લાઈ ન કોમીય
ખાનને ત્યાં !”

મારા કસને જણ્યું કે આતો કીક ન અણ
મારા રોડે કાચું કાચું, કોમીયા જાનનું ધર છે
નજીક, એટલે એક બે મિનિટમાં તો મોટર
ત્યાં ઉતારી નાંખવાની એમ સમજી તેણે ટ્રાઇ
વરના કાન પુકા અને મોટર ફરી. જેમ જેમ

મોટર વેગ વધતો, તેમ તેમ મારા કસનને કુદકારો પળી મેં સમાતો. જરાવારમાં તો અમે હોપપુત્ર પસાર કરી સુરતનું નાકું છોડી દીધું. અમે રોંદેરના રસ્તે વળ્યા હતા. રસ્તો પથ્ય એવો ટકોરાંબધ હતો કે મારો કસન, જેમ મોરલીપર સર્પ ધુમવા લાગ્યો. હવે મારામાં જરા એતન આવવા માંડ્યું હતું. હું મારે નધુ શુદ્ધિમાં આપ્યો અને જોઈ છું તે કીમીયાં જનનને બેઠે આ તો આલપાડની ઝાંખી થઈ. મેં કાંઈપરને પૂછ્યું: અથવા ક્યાં ?

“કસને કહ્યું ત્યાં” કાંઈવરે જવાબ આપ્યો.

“પથ્ય તને શું બજાવ્યું ?”

“મને કસને કહ્યું કે શેઠ તો અતારે ગમે તેમ કહે, પણ આપણે પેલા ચોખપાડવાળા માણેકચંદ પાસે લેણા રૂપીઆની કિંમતણી કરવાની છે. માટે આલ, મોટર ફેરવ.”

“તેથીજ તો આ તરફ છોડી મૂકી કે ?”

“હા, છ.”

“આશો ઠીક થયું. મારો વહાલો કસન ક્યાં તો થયો ! ચમગક પણ અધાગ, ચાલક પણ બેહદ, યાદદારિયાં તો બી. એ. અને એમ. એ. ની ગોળગુપ્તીને પાછી મપાવે તેવો.” મેં બજડવા માંડ્યું. પથ્ય બજડાટમાં લપ્પન છપ્પન કરતાં, કસનની બાહોશીની પ્રશંસા વધારે પ્રમાણમાં હતી. ખરું કહું તો મારા કસને મોટરની હરખધુનમાં મારો એકે શબ્દ સાંભળ્યોજ ન હતો.

આલપાડની બાજેબાજમાં બસતાંજ રેલમે મી. લટકુમીયાંના દર્શન થયાં. અમે તેને જોઈ મોટર ચોમાલી, અને લટકુમીયાંને પણ મારે લીધા.

મોટરનું પગથોડું ચડતાં ચેલનાં લટકુમીયાંએ ચોતાની શુદ્ધ વાણીમાં સલાવવા માંડ્યું:—“કયું, અમે શેઠ-મંડેરીયજ ! આપ આજ આલપાડ : મેં આપે ?”

મેં કહ્યું:—“બધું થયું બાંગી જંગમ” તમે મળી ગયા તે ઠીક થયું. પેલા માણેકચંદ

પાસે દોહસોથી બમણા અને પોત્રોસોથી ચાર-મણા એટલે રૂપીઆ ત્રણસો કલદાર લેવાના છે. ને તમારાથી- સીધો ઉતરશે. અમને તો વાયદે કડાવે છે.”

“શેઠ, વાત તો ખરી ! પણ મારે કીમીયાં ?”

“કીમીયાંમાં કીમીયાં જનનનો જલસો.”

“મસ, મસ, મારી મહેનત સફળ ! સાલી કીમીયાં જન બી બડી ચમગક રંડી હજી અમે આજ ફરને ઠીક કર દેવે.” લટકુમીયાં કીમીયાં જનની ધૂનમાં ચારે બાજુ ઘટાર મારતા હતા એટલામાં અમારી મોટર માણેકચંદના ચાર-બાજાં આવીને ઢબી હતી. લટકુમીયાં કીમીયાં જનની લાલચમાં સપડાયલા હતા એટલે તે દાંના માર્યાં કુદી પડ્યા અને તેથી જરા સારી પેઠે કુટાવા કેમકે મારા કસને બસ્યું હતું કે મીયાં ઉતેથી કુદશે તો બરાબર હાડકાં દોરશે થઈ જશે, તેના કરમાં જરાવાર ચોખી નહીં ધીમેથી ઉતરવાનું કહ્યું એમ જાણી હલંગ મારતા લટકુમીયાંનો પણ પકડી લીધો અને તેથી મીયાંના બરાબર દાણા વેચાયા ! ધ્યાપા અને સાપારી પણ એવો થયો કે જો મોટરને જાડે કલચ બગદ માડી કે એ સાગ હી હોત, તો તેનાં જનવરો મકકીને કંઈ કેટલે દૂર બાગી મપાં હોતા ! પરંતુ પથો નદી. લટકુમીયાં એવા કદાવર નર હતા કે એ ત્રાવને બારી પડે ! લટકુમીયાંનો આ પડતો આખરનો બાવંર સપાટો જોઈ જિયારો માણેકચંદ પે ચો પડી ગયો. જરાપથ્ય લાંગી ચોડી કરતા વિના ચદ ને પદ રૂપીઆ બખડાવી નાંખ્યા. મેં બજડ્યું કે હવે તો લટકુમીયાંને કીમીયાંજનની ઝાંખી કસાવીજ પડશે, નહીં જુનો લટકુમીયાં આપણા જવાને તો આ સપાટામાં બહાર-બહાર જનવી નાંખે.

મેં કહ્યું—લટકુમીયાં, ચાલો મેમો મોટરનાં !

લટકુમીયાંનું નામ સાંભળી મારા કસનને હસ્યું આવ્યું અને સરાસ. ક્યાં. કે:—“મું, શું લટકુમીયાં ?”

મકર ધ્વજની ગજુગીમાં મૂકી સારી પેઠે સહેલ દસાવી છે. મેં બહુ યાદ કર્યો પછે યાદ આવ્યું કે સુરતમાં ટેલીફોન નથી, પણ મેં મુંબઈના દલાલખાનામાં પીવા બદલે નોકરી કરી હતી, ત્યારે ટેલીફોન બેઠા હતા અને સર પણ સાંજભર્યા હતા. આજે તેજ ધુનમાં સુન્તને ટેલીફોનવાળું બનાવી એક વખત મુંબઈ રવન મેલે છડ્યો. જો એ રવન કાચમું રહ્યું હોત તો અજો સુન્ત નગરીના લોક ટેલીફોનમાં વાત કરતા થયા હોત !

ઝોટલામાં પોર્ચાની ડોમી છણુછણુટ કરતી આવી અને આબાદ વિહુલને ઘસાતી ઘસડતી ધનમાં લક્ર ગમ. ગરમ પાણીએ નંદરાગ્યો, એટલે હું બરોબર શુદ્ધિનાં આવ્યો. કોણ જાણે કેમ, આજે હું અત્યંત શરમીલો જાણ્યો અને તેની મેં પોતે કાન પકડ્યા અને નીચે પ્રમાણેનું પાણી મુક્યું:—

“જે રવનમાં અતુલવ્યુ” છે કે અકળક ફાલત હોય, તે પણ આવાં પી-ધેલપણામાં તાત્કાલીક નાશ થાય છે. માટે આજથી હું મારા બાલ જાન્યોંઓ સાથે નિશા નામે દરેક વ્યસનનો ત્યાગ કરી, મુખરૂપ દિવસ મુન્તરવાની પ્રતિશા કરું છું.”

પોર્ચાની મા એક ઝીણી હાથ મારી, ખુશ થતાં બોલી:—પરમેશ્વરે આજે અમે રંક તર જોયુ છે. હે જગત્તાન ! એવી ખુદિ સદા નિભાવજો !

ત્રિપુટી. વિદાર } ગાંડાભાઇ પ્રાણભાઇ
રંજુન } દેશાન મરેલીકર.

નોંધએ છે.

જીવણા દુકામાં ગદ્દ ગજાવી રહે તથા ‘સારસંગ’ માસિકનો ફાલ્ગુની કરી રહે એવા પગારથી અથવા કમીસનથી કામ કરનાર એજડો.
દુકાન-સારસંગ આદિયા, મુન્તર.

ત્યારે હાલ નાચેની ‘લેટર બોર્ડ’માંના પત્રો કાઢી નોકરે તેને ગધ કરી ત્યારે પ્રજાત-કુમારની આંખ ઉઘડી મઠ. ‘અરે ! છ વાર્ગી મયા’ એમ કહેતાં તે પત્રંગપર બેઠો થયુ મયો. બેઠાં બેઠાં મેલથી વેરામયાં આકાંસને તેણે જંચું. પછી દરેક રથને પાણી બેઠને તે વિચાર કરવા લાગ્યો. આજ દુકાનો મોડી ઉઘડશે. ટુંકમાંથી પોતાની પત્નીનો પત્ર કાઢી ચાંચવા લાગ્યો. એમાં લખ્યું હતું કે ‘ગરમીની’ રત્નમાં આપ અમે પધારજો. મેં કેટલાંક વિચો ચિતવાં છે તે આપને બતાવવાં છે’ (ચિત્રો જોવાને પ્રજાતનું હૃદય વ્યોકુલ થઈ રહ્યું હતું. આજ સાંજની પંજનમ મેલમાં વેર જવાનો કરાવ હતો. કાચુકે આવતી કાલથી હોહ મહિના સુધી કોલેજ જન્ધ રહેવાની છે. બોર્ડિંગના સર્વ વિદ્યાર્થીઓ ધણા દિવસથી વિચાર કર્યા કરતા હતા કે ગરમીની રત્ન ક્યાં માળીશું. પ્રભાતે નિશ્રય કર્યો હતો કે રત્નનો સફરપોગ અસુર પક્ષમાં રહીને કરીશું.

ત્યારે બેઠા બેઠાં પ્રજાતનાં વિચારપુખ્તો પાત્રી રજાં હતાં ત્યારે બોર્ડિંગના સર્વ વિદ્યાર્થીઓ જન્યત ઘણેલા-હતા. પ્રજાતનો આરડો સર્વ વિદ્યાર્થીઓનું બેલવાનું રથાન હતું. પ્રજાતમાં સર્વનાં ચાલ પાણી પણ આવી જ થતાં હતાં. વનજોહને ઉડીને કહ્યું ‘ઓહો ! પ્રજાત કુમાર આજ આટલા બધા બેઠા ક્યા ? રત્ન તો સગવાનો’ બીજા આવ્યુથી ચિતારજન, દલાલંદ, રાજકુમાર સર્વ ઉડીને ત્યાં આવી બેઠા. રત્નપર ચાલતું પાણી થયું લાગ્યું. અને સર્વ વિચો ‘ગરમીની રત્ન’ કેવા

પ્રકારે ગુજરાતી તે વિશે વાતચિત કરવા લાગ્યા. પ્રેમાતે કહ્યું “મારે કેટલીક વસ્તુઓ ખરીદવી હતી, પણ વપાઈને લીધે આજ દુકાનો મોડી ઉઘડશે.”

દયાચન્દ્ર પ્રમાતનો સહાધ્યાયી હતો, તેણે કહ્યું “યોગ્ય વખત પછી દુકાનો ઉઘડશે. વસ્તુઓ ખરીદેલી એમાં કેટલો રાધમ લાગશે?” પ્રમાતે કહ્યું:—“કેટલુંક ગુજરાતી પુસ્તકો મારે ખરીદવાં છે.”

મુઠ્ઠા હાથ કરી દયાચન્દ્રે કહ્યું “હું ધારું છું એ દર મેન્ટેરીસ સર્વિસને માટે દરો દીક !

(૨)

ચાલ પીતાં પીનાં રાજકુમારે કહ્યું “તમારે તો તમે આજ પંચગવેલમાં જરો નદી વાડ?”

પ્રમાતે કહ્યું “પંચગવેલથી જ નહીં.” દયાચન્દ્ર—સહારનપુર મુઠ્ઠી સાથે જતા માટે બે દિવસ યોગ્યો? હાં પણ તમારે એક એક મિનિટ યુગ જોવી જાય છે, કારણ કે ત્યાં ચિત્રોનો રંગ ઝાંઝો થઈ જાય છે, કેમ પ્રમાતભાઈ !

પ્રમાતની મશ્કરી કરતાં સર્વે દસી પડ્યા. પ્રમાતે શરમને લીધે નીચું જોયું.

એ વખતે એક ઉચો અને ચરીરે પુટ મધ્ય પુરૂષ સમાન વસ્ત્ર ધારણ કરી દરવાજા પર આવીને હમો રહ્યો. જોતી સાથે પાછળ બે પોલિશના સિપાઈઓ ઠના. તેને જોઈને સર્વે વિદ્યાર્થીઓ હમતા ગયે થઈ ગયા.

આગનુકે પુછ્યું “આ બોર્ડિંગ છે ને?” દયાચન્દ્રે કહ્યું “હાલ”

આગનુકે-એમાં પ્રમાતકુમાર મિત્ર નામનો કોઈ વિદ્યાર્થી છે? પ્રમાતનું હૃદય ધડકવા લાગ્યું. સર્વ વિદ્યાર્થીઓએ આશ્ચર્ય ચકિત થઈ પ્રમાતના મુખ સમુ જોયું. પ્રમાતે કહ્યું “હાલ, મારું જ નામ પ્રમાતકુમાર છે”

—“આપનું ઘર અરુણાચામાં છે?”

—“હાલ”

—“આપ Third year માં અભ્યાસ કરો છો?”

—“હાલ”

—“આપનાં લગ્ન લાડોરના દુર્ગોદાસની ન્હાળી પુત્રી સાથે થયાં છે?”

પ્રમાતનું મુખ ક્રમશઃ અકેક સવાલનો ઉત્તર આપતાં ઠરમાવા લાગ્યું. તેનું હૃદય ધડકવા લાગ્યું. અંતિમ પ્રશ્નના ઉત્તરમાં ‘હા’ કહી તેણે એક દીર્ઘ નિઃશ્વાસ યુક્તો

આગનુકે કહ્યું “હવે હું સત્ય જણાવું? હું પોલિસનો માણસ છું. અને સી. આઈ. ડી. નો એક ઇન્સ્પેક્ટર છું. ધણી મહેનત બાદ અમને ખબર ગળી કે આપ અહીંયા છો. અને હું મારા ઉપરી અમલદારના હુકમથી અત્રે આવ્યો છું માટે તમારે મારો સાથે ચાલવું પડશે.

—“ત્યાં આવવું પડશે?”

—“પ્રથમ તો મોટા સાહેબની પાસે તમારે આવવું પડશે.”

—“પછી?”

—“પછી મોટા સાહેબનો જે પ્રમાણ હુકમ હશે તે પ્રમાણે કરવામાં આવશે.”

સર્વ વિદ્યાર્થીઓ એક બીજાનાં મુખ સાથું એવા લાગ્યા એક બે જગ્યાએ ત્યાંથી ખસવાનો પ્રયત્ન કર્યો એટલામાં ઇનસ્પેક્ટરે કહ્યું “તમે કોઈપણ અહીંથી ખસવાનો પ્રયત્ન કરશો નહીં; નહીં તો મારે લાયકારીએ પોલીસની કાર્યવાહી બબ્બરી પડશે.”

સર્વે એક બીજાનાં મોંમાં તરફ જોઈ રહ્યા ઇન્સ્પેક્ટરે કહ્યું “હવે પ્રમાતકુમારની જરૂરી પડશે માટે તમારે પચેના સાક્ષી બનવું પડશે.”

દયાચન્દ્રે કહ્યું “શુભા કરો! અમે અમારા નિરપરાધી મિત્રના સાક્ષી બની શકતા નથી.”

ઇન્સ્પેક્ટરે કહ્યું “જો તમારી સર્વેની ઇચ્છા છેવટે મારે ન્હાવથી કોઈ પણ માણસને બોલાવવા પડશે.”

વધીજની, સજાક લાઇ કંઈક છોડવવાનો પ્રયત્ન કરીએ.”

તેણે પ્રભાતના સહાધ્યાયી હસીને વધીલ પાસે જવા નીકળ્યા.

પ્રભાતને લઇ જતી ગાડી દંડો સડકપર તેડવા લાગીએ. જુમ્મા મસ્જદ, પરેડનું મેદાન, કિસ્સો, એ સર્વનું સુંદર દરય પશુ પ્રભાતના ચિત્તને પ્રસંદ કરી શક્યા એકપર પાકેનો સુંદર વાંચુ પશુ તેને સારો ન લાગ્યો. તેના હૃદયમાં એમ થયા હતું હતું કે ઘોડાઓ એક એક કદમ ચાલી કઠોર કેદખાનાં તરફ લઇ જાય છે. કેદખાનાનું કાળું અંધાર, પ્રભાતના હૃદયપર આગળું હતું તે ચાસ પશુ હેલો નહોતો. સડકના કુટવાયપરથી જોતો લઇ મજૂર ચાંદની એક તરફ જતા હતા. પ્રભાતે વિચાર્યું કે, આ મજૂર તો છે, પણ સ્વતંત્ર છે. હાયા આને હું પ્રભાત ન હોત અને એક મજૂર હોત તો હું આને સ્વતંત્ર હોત પણ હું પ્રભાત છું તેથી કેદી છું. પોલિમના હાથમાં કેદી તરીકે છું. આજુબાજુ પશુમાં અપરાધી હાંસી દીધો છે.

પ્રભાતના વિચારનો અન્ત આવતો નહોતો પણ વિચાર દર્શાવી શો લાભ? જાગે કોઇ કહેતું હોય કે “તું મુક્ત થવાનો નથી.” એવો પ્રભાતને વાસ દતો હતો.

દરિયાગંગનો કિનારો છોડી ગાડી ચિરજ તરફ જવા લાગી અને કોઠી હતી ત્યાં આવીને યોમી. કોઠીની ચારે બાજુ સુંદર રમણીક બાગ હતો. બાગમાં પુષ્કળ પુષ્પો ખોલેલાં હતાં, અને પુષ્કળ ખીચવાનાં પશુ હતાં.

ઇન્સ્પેક્ટર ગાડીમાંથી કૂતડી પડ્યો. સાથે સાથે પ્રભાત પણ ઉતર્યો. તેને અંદર લઇ જવામાં આવ્યો. જોરડો સર્વ સામાનથી મુક્ત દિવત હતો પણ પ્રભાતનું હૃદય નેતાથી પણ આનંદ પામ્યું નહીં. કારણકે તે કેદી છે. અપરાધી છે.

વચમાં એક સોદા માંખિલની મેજ હતી. અને તેની ચારે બાજુએ કેટલીક ખુરશીઓ ગોઠવેલી હતી ઇન્સ્પેક્ટરે પ્રભાતને કહ્યું. “તમે અહીં ખુરશી પર જેસો હમણાંજ મેટા સાહેબ આવશે.”

પ્રભાતનાં હૃદયે ધીરજ ન ધારણ કરી. તે રાઇ પડ્યો. તેણે કહ્યું “હું સત્ય કહું છું કે હું પોલિમિકલ કેસ વિરે કિચિંત પણ ના જુતો નથી. મને અત્યાસ શિવાય અન્ય કંઈ ખજારજ નથી. હું કોઇ વર્તમાનપત્રો પણ વાંચતો નથી. દયા કરી મને છોડી દો. હું સાચું કહું છું કે મેં કોઇ પણ જાતનો અપરાધ કર્યો નથી.” એણે કહી પ્રભાતે ઇન્સ્પેક્ટરના મુઠોમાં પોતાનું શીશ મુક્યું.

ઇન્સ્પેક્ટરે પ્રભાતનું શીશ હૃદયકતાં નમ્ર સ્વરે કહ્યું “જુઓ! એ વાત મને કહેવાથી કોઇ પણ જાતનો શયદો નથી. હું તો હુકમનો તાબેદાર છું. મોટા સાહેબના હુકમથી હું તમને અંતે લાગ્યો છું. તે જો તમને છોડી મુકવાનું કહે તો હું એક સેકન્ડ પણ વાર લમાડું નેમ નથી. આ પડગાની પેની બાજુ મોટા સાહેબ છે અને મારી ઓફિસ પણ ત્યાંજ છે. હું જરૂરે મારું ઓફિસ વડે કરું છું તમે અહીં બેસજો. હમણાંજ સાહેબ આવે છે.”

ઇન્સ્પેક્ટરના જવા આદ પ્રભાતે વિચાર્યું કે પોલિમનાં માણસો પત્થર હૃદયના હોય છે—હૃદયહીન હોય છે. દયા અને મમતાનો તદ્દન તેઓમાં અભાવ હોય છે. હાયા! મને મનુષ્યની વચમાંથી લાગી ચમ દૂતોની વચમાં લાવવામાં આવ્યો છે. પ્રભાત રેગમ પર શીશ મુકી અજુ સારવા લાગ્યો.

(૫)

“પ્રભાત” કોઇએ મીઠા સ્વરથી કહ્યું પણ પ્રભાત તો વિચાર કરતો હતો કે આ પરાધોનતાનો જાળમાંથી શીશ હૃદયજ કરીશ નહીં.

પુત્ર: કોઈએ તેવાજ મીઠા સ્વરથી કહ્યું
“ પ્રભાત ! ”

શીશ ઉઘડું કરીને તેણે જે કંઈ જોયું
તેનાથી તે સ્તબ્ધિત થઈ ગયો. તેણે વિચાર
કર્તા કે આ સ્વપ્ન છે કે હું દિવાનો બની
ગયો છું ?

પ્રભાત એમ પાસેના તો કે એક શરીર
રૂઢપુર લાંબો, પહોણો અંગૂઠા આવીને
મને પુછશે કે “ કુમ સય કડો. ” પણ
તેના બદલામાં એક સર્વાંગ સુંદર સુંદ-
રીને જોઈ તે અવાકજ બની ગયો. તેણે
મનમાં ધાર્યું કે આ પોલિસની નથી જાણ છે.
સુંદરતાની જાળમાં નિરપરાધીઓને ફસાવવાનો
આ એક કન્ડ છે. મને એમ ખબર ન
હોતી કે પોલિસમાં આ દિગ્દર્શી પણ
હોય છે.

મુવતોએ કહ્યું—“ તમે મને ન ઓળખી
પડ્યા એવું એક કારણ છે કે, હું તમારાં
સાથે વળતે આવી નહોતો. ત્યારે પ્રેમ આક
લસનો હતો. હું સુશીલાની બહેન છું. ”

સુશીલા પ્રભાતની પત્નીનું નામ હતું. પ્રભાતે
વિચાર્યું કે પોલિસ કેટલી ઊંડાદ છે ? કુકરી
જાળ પાથરી છે ? તે મોન્યજ રહ્યો. સુંદરીએ
કહ્યું “ તમારી ફોરેજમાં રજા પડી ? ”

પ્રભાતનું હૃદય વિદીથી વેદનાઓથી ભેદ-
યજ્ઞ હતું. તેણે કહ્યું “ સાચું હતું છું કે મને
લાહોરના કેશની જરાપણ ખબર નથી. આપ
ગુસ્સે ઘસો નહીં. ”

“ લાહોરનો કેશ ? ” લાહોરનો કેશ કેવો ?
તે સુંદરીએ પૂછ્યું.

પ્રભાત—“ તમે જે કેશને માટે મને અને
પકડી મંગાવ્યો છે તે કેસ. હું કમરના
સોગન્દ ખાંડને કંઈ છું કે હું કંઈ પણ
જાણતો નથી. ”

“ પોલિસ કેસ કેવો ? મને તમે ઓળખતા
નથી ? હું સુશીલાની બહેન છું તમારી
સાથી યાદ છે ” સુંદરીએ કહ્યું.

જરા વાર રહીને પ્રભાતે કહ્યું “ તો તમે
આ યાણમાં શા માટે આમ્યા ? ”

“ થાણું કેવું ? આ તો અમારું ઘર છે.
પરમ કિસ્સે લાહોરથી એમનો બહલી દિલ્લી
થઈ અને તે સીંઘ આઈંડી બાતામાં. મેં
ધાર્યું હતું કે તમે અહીં આ છો. અને તેથીજ
સુશીલાને પણ મેં અને ઓલાવી છે. તેમને મેં
કહ્યું હતું કે ‘ બોર્ડિંગમાંથી તમને બોલાવી
લાવે. ’ સુંદરીએ બેઠે બાંધતાં કહ્યું.

તેજ વખતે આરણમાંથી નીકળી ધનુષે-
કટ્ટર કહ્યું “ પ્રભાત ! મારા મ્હોટાં સાહેબ એમ
છે. હવે તમને મુક્ત કરવા ન કરવા તે એમની
ખુબીયર અવલંબેલું છે. ”

એક ક્ષણમાં પ્રભાતની સમજમાં સર્વ ક્ષી-
કત આવી ગયું. સર્વેકટ્ટર એનો સાથો અને મુવતો
એની સાથી છે. ઉગ્ર પ્રભાતના લગ્ન સમયે
આવી રાક્ષાં નહોતાં તેથી. પ્રભાતે તમને
પીછાણી રાક્ષો નહીં.

સુંદરીએ પોતાના પોતને કહ્યું “ તમે
પણ છોકરાની જેવી મજાકી કરો છો કે ?
તેનું મુખ કરગાળને જરાક યાદ મધું. ” કહીને
તે પ્રભાતને સુશીલાના આરણમાં લઈ ગઈ કે
જ્યાં સુશીલા બેઠી હતી.

બીજા કિસ્સે ધનુષેકટ્ટર સાહેબે
બોર્ડિંગના સર્વ કિસ્સાથીઓને આમંત્રણ
કરી પોતાના છ માસના પુત્રના અનુપ્રાસન
સંસ્કારમાં બોલાવ્યા. સર્વે પ્રસંગતા પૂર્વક
જોજન કહ્યું. એ મસ્કરીની ચર્ચા બોર્ડિંગમાં
દિવસમાં એક બે વખત દર્શાવતાં થતી. *

“ પ્રણવ બચન ” } અબોલાલ સંપરામ
અલ્લાખ. } બાઈ દેશાધ.
(ચોરામથો.)

* દિલ્લી ઉપરથી.

પટેલની કંપનીના
નાણીયા રેટ

ખેતી માટે

પાણી
સસ્તું સાધન છે

જેની ઉત્તમતાને માટે વડોદરામાં ભરાયેલા પ્રદર્શનમાં ઉંચા પ્રકારનો
ચાંદ તથા સરટોકીકેટ મહ્યાં છે.

સૌથી ફાયદાકારક મજામુત સસ્તા અને સાદા છે.

એન્જનથી અને બળદથી ચાલે છે એક બળદથી એ કોસનું પાણી આપે છે
અને એન્જનથી ચલાવો ત્યારે બીજા કોઈપણ જાતના પંપ કરતાં અડધી
અથવા એકાઠા હોસ પાવરથી ચાલે છે.

૧ થી ૮૦ ફુટ. જોડા કુવામાંથી પાણી કાઢે છે અને એકથી આઠ કોસનું
પાણી આપનાર નાના-મોટા તૈયાર મળે છે. કીંમત રૂ. ૧૫૦ થી ૫૦૦

વધુ ખુલાસા માટે રૂબરૂ મળો ચા લખો.

અબાલાલ એમ. પટેલની કંપની.

દરેક જાતના પંપ અને એન્જન વેચનાર તથા દુરસ્ત કરનાર
૬૦ હરીયાપુર, નાની સાલેપરી-અમદાવાદ.

ફલકસા અને મદ્રાસના આયુર્વેદિક પ્રદર્શનમાં સોનાના ચાંદ મેળવનાર.

શાસ્ત્રોક્ત દરશી દવા બનાવનારા.

અંકુ કામારયુટિકલ વર્કસ,
એલફિન્સ્ટન રોડ, મુંબઈ.

મંદાગ્નિ વટિ.

પાચનશક્તિ નબળા પડી ગઈ

હોય દુઃખજન્ય રહેતી હોય આને

Dyspepsiaનો અકસીર દ્રશ્યજ.

૦૧ રતનની ગારલીની કીંમત રૂ. ૧.

અયવન પ્રાશાવલેહ જીવન.

શરીર અને મગજને ખરેખરી

શક્તિ આપનાર આ ઔષધ સમગ્ર

હિંદમાં પ્રસિદ્ધ છે. અમારી બનાવટ

કેવલ શાસ્ત્રોક્ત છે.

રતન ૧ની ગારલીની કી. રૂ. ૨૫

અમૃતબિંદુ

પ્રાણ પ્રકારનો દુખાવો, લકવા, સધીવા, સુળ, ચુક, ઉલટી, ઝાટા, મરડો, કાલેરા, અરચી, અજીર્ણ, ખાંસી, દમ, સળેખમ, સુરદી, માથાનો દુખાવો, હાંત ફે દાંહેતું કળતર અવાળનો દુખાવો, મોંમાંથી દુર્ગંધ છુટવી, મેળચ આવવી, ખાટાં કે તીખાં ઘચરકાં, કાનનું પાકવું, પડ બેલું, આંખો દુખવી, શરીરે સોજા આવવા, ઘા લાગવા, ઘસાર પડવા, હાથ પગમાં ચીરા પડવા, ઘાંતુ પાકવું, ઘામાં છુલ પડવા, રાંઝણ, નાસુર, પીન્નસ, સુરતી, ખેલેની, નખખાઈ, નામદાઈ, હરસ, પ્રમેહ, ચાંદી, વિસ્ફેટીક, બરેણ, અંડવૃદ્ધિ, પ્રદરરોગ કોઈ પણ જાતનો વાળો, ન્હાડ, વિગેરે અનેક રોગ આ એકજ દવાથી તત્કાલ દુર થાય છે, વળી બમરી, મધમાખ, વીંછી, વિગેરેના ડાંખ ઉપર આ એક જાદુઈ દવા છે. મોંકડ મરચર, વંદા, કરોળીયા, કસારી ઉપેષ વિગેરે નુકસાનકારક જંતુનો નાશ કરે છે.

સખતમાં સખત માથાનો દુખાવો માત્ર એકજ મીનીટમાં દુર થઈ જાય છે. માત્ર પેટની ઉપર ચોળવાથી પણ પેટમાંનો દુઃખાવો મટી જાય છે. પપન છુટવા માંડે છે. અને યાદી-ખદહજમી દુર થાય છે. હાંત અને દાંહેતું કળનર એકજ મીનીટમાં ચાંત પડી જાય છે. વીંછીના ડાંખ ઉપર તેા તેના અસર અલૌકીક જ છે. ઉંચામાં ઉંચી જાતનાં કોઈપણ પેનકીલર કરતાં અસર બહુ વણી ઉંચી જાતની દવા છે. વિલાયતી દવાની દરેક દુકાન ઉપર તે વેચાય છે. હાલમાં તેની ધરાવેલી કોમત માત્ર રૂ. ૧૫ પોસ્ટેજ સાથે છે છ શીશીના રૂ. ૮) પોસ્ટેજ માફ.

કેટલોગ મફત મંગાવો.

સીરનામું:—

“અમૃતબિંદુ”-સ્વાકીસ

નડિયાદ

લોકહિતાર્થે માત્ર લાગત દિખતે નીકળતા

ઉત્તમ અને સસ્તા ગ્રંથો

રાયલ આઠ પેજ મોટા ગ્રંથો.

ગ્રંથનું નામ	પૃષ્ઠ સંખ્યા.	મુદ્રય.
યોગયામિષ્ઠ મહારામાયણુ-એ ભાગમા	૨૮૦૦	૬,
શિવાજી છત્રપતિ, ઉત્તમ મોટું ચરિત્ર	૩૫૦	૧,
શાન્તિપર્વ મહાભારતનું	૮૫૦	૨૧
ભગવતી ભાગવત અથવા દેવી ભાગવત	૬૫૦	૨૧
આર્યભિષેક વૈદ્ય ગ્રંથ નવી સુવારેલી આવૃત્તિ	૫૦૦	૧,
રાજસ્થાનનો ઇતિહાસ ભાગ ૧લો મેચાડ	૮૦૦	૨૧
દાગબોધ નવીન ભાગ-૧	૪૦૦	૧

નાના કદના ઉત્તમ અને સસ્તા ગ્રંથો.

ભગવદગીતા શ્લોક તથા અર્થ સહિત ૦)૨, પાકુ પૃષ્ઠ ૦)૨, રેગમી ૦
સદગુણી બાળકો ૧ બાળકોની વાતો ૦,૨, બાળમનબોધ ૦)૨
'સાગરસાગર ૦)૨ એકાદશ સ્કંધ ગાતા મનહર ૫૪ ૦)૨

પોસ્ટેજ બુદ્ધ વિગતપાત્ર સચિપત્ર મુક્ત

મંગલ સર્વો વિશુ ન પ્રગલ્ભાતનોતિ

૧૦૬૧
૯ ૫૫૮૮

૧૩૩

૧૫-માર્ચ
સા. ૧૯૭૪

સત્સંગ

—વિધવાનુક્રમ—

વિષય	પૃષ્ઠ
૧ થા. ૨ કવિતાઓ; ૭ લેખોની નોંધ	૧૫૮-૧૬૪
૮ ગોળીઆરામના બાબતો; ...	૧૬૭
૯ કન્યાઓનો સવાર ...	૧૬૮
૧૦ મહિલાવાન પર સમ્પત પ્રવાર ...	૧૭૧
૧૧ મન અને તેના પાશનો મવાર...	૧૭૪
૧૨ નીનિ વચનાનુવૃત્ત ...	૧૭૮
૧૩ વિચાર્યા વગેરે બહુમત સંગ્રહી રિતવચન	૧૭૯
૧૪ મમાંગી મેંચા મળ્યું ફરી સહે ..	૧૮૦
૧૫ કળાવળી પ્રચાર અવગોષ્ઠન ...	૧૮૧
૧૬ મુકિદે જ આપણને શું શીખવે છે ? ...	૧૮૨
૧૭ મદા કવિ વિદ્વાનો: ૧૮ તીર દારેલિવસા ...	૧૮૫-૧૮૮
૧૮ સિમરીઓમાં જાણુદ વ મુદેરનો પેલો જોડતો દાખલો	૧૮૭
૨૦ નદિ દમ્યા કેમ; ૨૧ વસુતા ..	૧૮૫-૧૮૭
૨૨ કલિયુગી લેતાન; ૨૩ ગો. મદા લખા (કલ્યાણ) ૨૦૧-૨૦૮	

શ્રી કૃત્યસનનિષેધક ૭
દયા પ્રબોધક અને -કવિ-
ધર્મ મંડળ તરફથી

પ્રથમ વર્ણ માર્ગ ૫૧

જાણી
જાણી/મ
૨૦ ૧-૦-૦

મ. શ્રી પાદ
મુદ્રાનુસાર

૧૩૩ અને પ્રકાશ:

દેવતરાય દેવતાઈ દેવતાઈ

મંગળાદેવ-મુરત

આહકોનેજ? એક મહત્ત્વ ભેટ ચાલુ માંસ સુધીજ!!

બંગાળી ભાષાના સાહિત્યસમ્રાટ સુપ્રસિદ્ધ લેખક બાળીમયંદ્રની
પ્રસાદી કલમથી લખાયેલી ઐતિહાસિક નવલકથા.

મૃણાલિની.

આ અત્યુત્તમ નવલકથાનો સુપ્રસિદ્ધ ગુર્જર લેખક બાલકૃષ્ણની વિશ્વથી લેખીનીથી ગુર્જરાતીમાં અનુવાદ થયો છે. નામદાર ગાયકવાડ સરકારે હાનામ અને લાયબ્રેરી માટે મંજૂર કરી છે. પુસ્તકમાં આચાર્યનો દિગ્વિપદેશ, અદ્ભુત પાત્ર નંદ્યા, દુઃખના કુચરો, અકામ ધર્મ વગેરે વિષયો દારવ, અંગાર વીર અને કશ્ચારસથી ભરપૂર છે. તુમામ પત્રકારોએ એકે અવાજ વખાણેલી છે. ઉંચા એકાક કાગળો, પૃષ્ઠ ૨૦૦ છતાં મૂલ્ય માત્ર રૂપિયો એક.

માલવકેતુ.

દેશીકાના સુપ્રસિદ્ધ લેખક શેક્ષમીધરના "એકબેથ નામે અત્યુત્તમ નાટક ઉપરથી શ્રીયુત્ત નારાયણ વસનથ ઠક્કરે અનુવાદ કર્યો છે તે ઉંચા કાગળો પર છાપેલું આર આનાના મૂલ્યનું નાટક તદ્દન મહત્ત્વ ભેટ, પોસ્ટેજ બી. પી. જુદા બહુમ યોગી નક્કો છે. મહે દુગ્તમ મંગારી લો.

લખો:—"પુષ્પહાર" ઓફીસ—સુરત.

સ સ્ત્રી તથા પ્રમ્યાઓનું દેશી
દવાખાનું કયા છે!

દમ, હાંફે અમુઝાણનાં

ૐ પ્રખ્યાત વૈદ્ય ૐ

દેશી ઔષધાલય
અંબાબજરની ખરાદી શેરીને નાકે

તરફથી જાહેર ખ પર આપવામાં આવે છે કે દમારા દવાખાનામાં અંખના તમામ રોગની દવા અંખની જનાર પાસેથી હી લેવામાં આવતી નથી. સેકેશન ઓખના દરદીઓ સારા થઇ ગયા છે, તેના દમારી પાસે ખાંચી પુરાવા જોખે તેટલા મોજુદ છે. તેમજ દમ, હાંફ, અમુઝાણ, ઉધરસ ગમે તેટલા જીન હોય તે પછુ દિવસ ખાંચામાં આરામ કરીએ જોએ. વીસ થી ૨૫ વર્ષના જુનાના જુના દમ દમાએ સાસ રેલા છે. દાખલા તથા સરનામાં દમારી પાસે છે. જેથી આપને ખાંચી થશે, (લોક અને પ્રજાના) બધા નારે આ જાહેર ખખર છપાવવાની જરૂર પડી હી માટે યોગ્ય સગવડ કરી છે.

તમારે દેશી દવા વાપરવી હોય તો મળો. તમને દરેક રોગની દેશી દવાઓ મળશે. તથા ખાંચી પછુ થશે માટે જહેનો નાશીપાસ ન થાઓ અને એક વખત દવાખાનામાં આવી મુલાકાત હોયો તેથી તમારા મનની ખાંચી થશે. માટે એકવાર જરૂર પધારશો.

૬૧૦ સરસ્વતીખાઇ ભગવાનદાસ.

સુરત મંદીધરના
કમારોશીમાં

આવિહત નથી ઔષધાલય
વૈદ્ય શ્રીવશદર
કામરશકર જોશી

પુસ્તક ક્રમ

અંક ૬-૭૦

સતસંગ.

માહ-ફાગુ

અં. ૧૯૭૪.

કાવ્યમાત્રવિનોદેન કાલો ગચ્છતિ ધીમત્રામ્ ।

વ્યસનેન તુ મુર્ખાણામ્-નિદ્ર્યા કલદેન વા ॥

માસિક

દુનિયા અજળ્ય ઝુકતી રહી.

હસ તોરસે દેખો ખલક, હમી તોરસે દીખતી રહી,
જૈસી ઝુકતે આદમી, વૈસી અજળ્ય ઝુકતી રહી;
૧ ક્રમ દીખો. ૨ ક્રમ દિસે, દિલ્લા દીખો દિલ્લી રહી,
પુદ્ગલ અજળ્ય જૈસી ઝરર દુનિયા અજળ્ય ઝુકતી રહી.

૨ મંધી દિખો મંધી પડે, સરતી દીખો સરતી પડે,
હસ ચરમ સે દેખો ઝરરી દુનિયા અજળ્ય ઝુકતી રહી;
સપતાન દો સપતાન દો, ઘનેકું દાને દીખ પડે,
પુત્ર ખ્યાલ સે દેખો હસે, દુનિયા અજળ્ય ઝુકતી રહી.

૩ લખ્જો ન કમતે આપકે, પડકારી વૈયા ચલ પડે,
અદનામ કમું હસીકે કરો, દુનિયા અજળ્ય ઝુકતી રહી.
૪ બહસિ ગલક લોખ્ખ હસે, નો રમિયે રીઝાત લોખ્ખ નડે,
નારન દુઝાવન ગાલીએ, દુનિયા અજળ્ય ઝુકતી રહી.

૫ કલાન ખીયાબાન વો, મેઝીત મંદીર દીખ પડે,
સમસાન કબરસ્તાન વો, દુનિયા અજળ્ય ઝુકતી રહી,
ના ગલગ એ ખુદ સે ખલક, હો ખ્યાલ જૈસી દીખ પડે,
ખન અનજ દર સે દેખ હે, દુનિયા અજળ્ય ઝુકતી રહી.

દેસાધ મોતીલાલ મથુરભાઈ મહુધાવાલા.

ગો--ભારતી સંવાદ.

સોરઠો.

નંદન આનંદ કંદે નંદ, મજાકારી મજરાગ;
ગુણી ગોવિંદ ગોપાલ જો, સમજે પ્રથમ ગોઠાજ.

સોરઠો.

હમ્મઝા જોવાને થઇ મન વિષે, દેશો દશા, ભારતી-
નારી રૂપ ધરી રૂરે મલપતી, દુષ્ટી બધે સારતી,
સાન્ટી ને ગુપવાસમાં નિરખી સૌ. લાગી દિલે હર્ષવા,
યાતાં દુષ્ટ સમીપ માત સુરતી, યામી છ આશ્ચર્યતા.

સોરઠો.

પિતોફી નિજ દેશ, પ્રકુલ બની હૃદયે અતિ;
પણુ વનેતાં ગો વેશ, આન-સાન બૂલી ગઈ.

ભુજંગી.

પુછે ભારતી સુરતી દુષ્ટ આવી,
'કુજો કેમ હે ! દેસી કે' વૈર્ય લાવી!
છવાયો બધે હર્ષ આ વર્ષ પૂરો,
તથાપી તને કેમ દેખુ' અધૂરો !

લાવણી.

'શુ' પ્રશ્ન પૂછે છે માત મને પ્રિયકારી,
કોણુ દાદ સુજે છે કડો દળી મહી' મારી ?
દધ પોયુ' દહીં ને દૂધ-ધૂન વળા સારું,
મનુ જીવન ટકાવા જોડ ગણ્યું છે પ્યારું;
તહીં અંતરે સાખું લેરા હૃદયની માહી,
રાક-રાવ, વિદુ-ઝલાવ કોયમાં કપાંહી;
જો કરે સેવ મુજ મેવ, મેજરે ગમતો;
નયમ જેતી કરે જેકુત, દુઃખ સહુ ખમતો.
વળા ધાન્ય-ધન નિષ્કામ ને ઉત્કામ્યુ',
મુજ ઉદર ચકી બહુ પુત્ર એવં પરખાવુ';
કરે મહેનત દહાડો-સાત, રાક-તડામાં,
ઝુંઝે રોચક યજ્ઞ સાથ ધણી પડખામાં,
કદિયે નવ પાર્શ્વ હેત મણી મુજ પુત્રા,
તોપણુ ખમવાને દુઃખ ધડાવલ સુત્રા;
કપયોગી પણ નવ ખાપ વૃષ્ટિ વિષ્ટિ બીજી,

કરે નિજ ધણીને ન્યાય અંતરે રીઝું.
તદ્દેખી પુત્ર તનુએ મુજ રક્ષણ નવ કરતા,
ઇસ્લામી-ખ્રિસ્તી નિજ નાટ મુજ દેહ હણતા;
સંખ્યાબંધ ભરતી વિજુભોત પ્રતિ વર્ષે,
નવ બચાવ કરવા કોઇ વહાર કરે હવે,
હોરશે

સુણી વચનો મુરબી, અંતરે ત્રાસ હોયો;
કર્યામત મુરતી, ભારતી મુચવે છે.

ઉપગતી.

હવાસ શાને દીસ થાવ દેવી, હવે સેવશે પુત્રજ જેમ સેવી;
દુઃખી બધા હાલ હવે ગયા છે, સુખો તબ્બાં દિન ઝૂમી રહ્યા છે.
ત્રિચારી જોને ઉદ્યારન થાયે, અસ્તોલ્ય પાછળ છે સદાએ.
વિજુતબી એ મટમાળ છે જે, નહીં કદિ પાર પમાય તે તે.
કહું હવે આવત દિન રહે, જશે કળીનોજ પ્રભાવ ફૂટે;
મળી ગયા ખેડે તનુજ મારા, ચતા સડું દિત તણા સુધારા.
યશેજ હા! પ્રાપ્ત સ્વરાજ્ય જલ્દી, મોઝેમુ આવ્યા છ લઈજ તરડી,
બગીચમી નેરાનસ દોઝસે, કરાવ દીવાળ જે એક વેશે.
વળી સભા રક્ષણ માટે તારા, બગીચી જુદી તનુએજ મારા,
ન લેશ શંકા મનમાઠો હાવે, ચટપાછ વહારે વીર પુત્ર બાવે.

હોદરે.

પ્રસન્ન થઇ વચનો સુણી, હલ્લ મદી ગોખાત;
આપી આશીર્વાદ ગ્રેમથી, ભારત વીર વિખ્યાત.
“મન હાનિત દુઃખ મેગવો, મેગવો પ્રશુની મહેર;
તમ હારે વ્યાપી રહે, હરનિય લોહા હરે.”

‘ગ્રેમી’

તો શું!

જળું ઉરમાં, છતી રિપતિ હમારા દેશની તો,
જળું ઉરમાં અને ઉરમાં, કહો તેથી હમોને શું!
જહાં નેઈ બગીચી, નેઈ વજો પૂરો પૂરો,
નિદાગી સવાગીની જાણ, વહી શું હોગ હા! બીજું?
બાટકવો શહેર બાજારે, નિદાગયાં ગામડાંયે મહે,
વજો હું નેઈ વસતીને, નિદાગી ‘ઉર દાઝો’ મહે.
ન દીડું દેગને માટે. જગજુ કર મહે મહે,

ન દીકી દેશની દાઓ. ન દાએ દેશ માટે દા,
 ન સુણમાં દેશનાં ગીતો, મનતાં એની 'સા' ગીતો,
 ચણી જે ઉર ઉઠગણું, ગણું હું તો ધીમને શું ?
 મરી પડતાં દીકા લોકો, આ જગતના પ્રેમે,
 ન દીકા દેશનો પ્રેમ મરે હું તો ધીમને શું ?

૯૫-૧૭

સ્નેહ સાગર.

—૪૬૬—

અતિ જંજળી શેઠને એક મહાત્માએ લગાવેલો

જ્ઞાનનો ફટકો.

(પ્રયોગક:-શુભાનુરાગી મુનિશ્રી વિનયચંદ્રજી બરવાળા સંપ્રદાયના.)

મઝલ—કુવાલી.

અરે આ શેઠ જંજળી ? ત્યો શું મોઢમાં માલો,
 ન જોયું આપ નીહાળી, દેલો જડ ભાવને 'જાલી'—૧.
 કંઈ કર હીત સંભાળી, પડને પુણ્યની ડાળી,
 કરી માયાજ તેં વડાલી, શુભાવી છંદગી ખાલી—૨.
 વરસ આ સાક તો વીત્યા, ન માર્છ ધર્મની ગીતા,
 કરી ના આત્મની ચિંતા, પકડશે દાગ આચિંતા—૩.
 જમાયો શ્રાંતીમાં જુલો, ફસાયો કંદમાં કુલો,
 લદાય અહુ કર ખુલો, મગજ મુઠી ન ખાલી—૪.
 મળી આ દેહ બહુ મુલો, મયો દેવા વિષે, કુલો,
 પકડી (તે) પાખતી પુળી, કનક મુલો ધમે કુળી—૫.
 મુસાફર બે દિવસનો તું, મુસાફરી જંગલે આગ્યો,
 નથી આ જંગલે તારો, ટથા તું એલ મા મારો—૬.
 કહું છું પ્રેમથી વહાલા, હવે લે હાથમાં માળા,
 ઉપાલી ના તજ બલાં, લદયના ખોલને તાળાં—૭.
 હિમર આ રાખમાં રેતગી, ન જોયું ચિત્તમાં ગિતી,
 મળી તે મર્મની ગોળી, ઉદમમાં છંદગી બોળી—૮.
 નથી ધરજાર આ તારા, નથી સુત દ્રવ્ય કે દાન,
 ધની કે, ધર્મના પારા, કહું તું માની સં મારા—૯.
 હવે લે ગિતમા ચેતી, ધરગામી ખોડને ખેતી,
 લીખજી હું કહું કેનો, ટથા તું પીલ મા રેતી—૧૦.
 વિનય મુની વહે ખાદે, મઝલ બે પ્રેમથી ગાવે,
 શુભાવી મંત સમજવે, સમય આવો ફરી નાવે—૧૧.

ફકીરી બહુજ પ્યારી છે.

ફકીરી વાદા મજાની છે, ખુશી તહારી અલિ-પારી,
ફકીરની શરીઓ બદલી, ફકીરી બહુજ પ્યારી છે.
હવે હું છું બધું મેલી, અલખના લેખમાં હસી,
અમર્યા દેવને બૂલી, ફકીરી બહુજ પ્યારી છે.
ઉચ્ચાળા આ અધા મેલી, અલખના બાનમાં બૂલી,
ફકીરીમાંજ ફરવું છે, ફકીરી બહુજ પ્યારી છે.
અરે! આ કોષ્ટ દેહીને, ફકીરી મન દાદમાં મુખી,
સ્વરૂપ મહાર્ આદ! જોય, ફકીરી બહુજ પ્યારી છે.
અપાતી જે બધી જ્યોતિ, તલે કાળેજ એ દિગતિ,
અહા! એ દિવ્ય જ્યોતિની, ફકીરી બહુજ પ્યારી છે.
ફકીરોની ફકીરીમાં, જ્યાં વિસ્તે સમાયે છે,
ફકીરી ફંદ દરનારી, ફકીરી બહુજ પ્યારી છે.
અરે! ઉપલોમ શા કરવા, હવે પરગ નથી મરવા,
હું તુનો ચોગ એ કરવા, ફકીરી બહુજ પ્યારી છે.
ફકીરી હાલ સારો છે, અરે! સંસાર ખારો છે,
હરિ એ પંથ નારો છે, ફકીરી બહુજ પ્યારી છે

હરિ-મંદીર, પીઝ

હરિરામ.

તુજ પ્રેમને દિલ રહાય છે.

તુજ આંખમાં દાખલ બધું,	મમ હવ ત્યાં લટકી રહે.
કંઈ રનેદનું ગાદું બધું,	તુજ નેત્ર હો અમકી રહે.
જોતાં બધું હું જાણવરો,	તે પ્રેમ તુજ માથું પ્રિયા,
હૂપા ઇસારા નેનના,	ધાવલ કરે વહાલી પ્રિયા.
નવ જોસલી મુખથી કંઈ,	પરુ નેત્ર અમકે પગપજે,
લાખો રૂપે ના મયે તે,	રહેજમાં આવી મજે.
અનુભવ થયો પડો પ્રિયા,	તુજ નેત્રના પલકારથી,
કર વહાલ વહાલી પ્રાણુ તું,	સુખન તજા અધિકારથી.
આશક તજુ છે હાર ખુશ્લાં,	આંખના પલકારમાં,
તે આંખમાં વેદ બની,	માથુક બની તું પ્યારમાં.
તરસાવ ના તરસાવ દા?	મારી નવનના ખાણુને,
ધેસો મયે આ હવ માથુક,	તુજ નિના તે જાણુને.
કે દેવ જીવનમાં થાય છે,	કે દેવ હૃદય વેવાય છે,
બહુ થઈ અસ ખતમ કરે,	તુજ પ્રેમને દિલ રહાય છે.

નામદાર વાઇસરાયની ધારા સમામાં સવ-
ખાદાહર બી. એન શર્માએ
દારની બદી બંધ દારની બદી બંધ કરવા
કરવાનો ઠરાવ. તે માટે એક દરાવ મુક્યો.
હતો. કાનમાં એમ હતું
કે સરકાર દારની બદી બંધ કરવા માટે પોતાનો
નશ્વ કરી ધીરે ધીરે એ દુષ્ટ બદી ઝોછી
કરે. આ દરાવનો વિરોધ સર્વ યુરોપિઅનોએ
કર્યો તથા એમના પક્ષમાં ૨૦ વિરુદ્ધ ૩૩ મતે
દરાવ લીધી ગયો. સરકાર તરફથી એનો

આવીકાર કરતાં સર. જ્યોર્જ બાન્સે કહ્યું કે
“અમે પ્રજાની સ્વતંત્રતામાં હાથ ના-
ખવા માગતા નથી. વધુમાં જ્યો કહે છે
“આથી ગરીબોમાં ઘણો અવિશ્વાસ ઉત્પન્ન
થશે.” અમારે ગમે આ વાત નથી ઉતરતી
કે “જ્યારે એક રૂપિયાની નોટ અને નિકલની
એ આની ચક્ષાવવામાં ગરીબોમાં અવિશ્વાસ
ઉત્પન્ન થવાની આશંકા દરવામાં તું આવી
ત્યારે દારની બદી ઝોછી કરવાના સમજાવ્યોમાં
શા માટે દરવામાં આવી હશે ?”

ભોળીઆરાજનો ભડભડાટ.

તુલસી તબમે જાનીયો બરો ગરીબ નીવાજ
ભોળી કણુ મોંધા કીયા, મોંધા કીયા અનાજ.

* * *
કહેતી મીસરી ખાંટ હે, રહેણી વાવો લોક;
કહેણી કેવે રહેણી રમે, એસા રિરત્રા કોક.
વાહરે તુલસી ! ને વાહરે કપીર !! અજમ
મોહિની આ સાખીમાં સંચી ! હું તો મોરેમોટ
ભાંચાળ કડ ! ન થાકું કે ન પાકું !! પશું એ
આમુનસતું પાન ક્યાં કરે ! અને એની
ધનમાં લોટયાળ કરે !! રે શુલાંટ માર્યાળ કરે !
શું સાખીમાં મીઠાસ !! અરે જેમાં મીસરીને
ખાંડનીજ વાવ આવે ત્યાં મોંધાં પાણી કાંન
આવે ભલા ? !! પશુ સચુર આપણે તો ધીરી
રરતો ચૂકી ગલીકુંચીમાં ધૂરવા ! અને લાખની રે
કામની વાવ તજ ગામ ગપાટે ચડવા !! અરે
આપણી કહેવાતી મનલજ એજ છે જે એ
મેજે બકોતી સાખીનાં ન્યાય કટકો દોષી
રહો છે ? ! કહેણી કહેવા કરતા રહેણી રાખી
કહેણીને વિપાવવાને શું જાણું કહું છે ? !
આજ કાલ જ્યાં હોય. ત્યાં કરવા કરતાં
કહેવાનું વધુ ધમ ગયું છે ! લોકો ચાલવાં

આલવાં અમે ફલાણું કાર્ય આને માટે કરીએ
છે, એમ કહેતા જાય છે. પણ તેમાં પોતાનો
શુલ સ્વાર્થ સાધતાં બી જાય છે !! શું એ
એક રેખીતી હમ વિદ્યા નથી ? ! અરે આજે
કાજળ આજવાતું કહી તેઓ મેસના દીલા
માત્રે પશુ નથી કરતા ? ! એ એક દુનિયાની
નિગિતવર !! અધમતા યાને કાલમૂલતા જે કહેશે
તે ચાલશે !!

+
સ્વરાજ ! સ્વરાજ !! જ્યાં જુઓ ત્યાં
સ્વરાજના પોકારો ! કેવિસ સ્વરાજ માંગે !
લીગ સ્વરાજ માંગે !! આપું હિંદ સ્વરાજ
માંગે !! એકે અવાજે સાધન કરી, મિટિંગ
ભરી, ડેપુટેશન, રેપુટેશન વગેરે સર્વ ધમાલ
કરી જ્યાં ત્યાં આપણી માયાણુ સરકારને
કહેવાય રહ્યું છે કે “અમને અમારું દહ દે !
અમે સગીર દતાં તે લાયક થયાં હીએ ! અરે
પારણમાં જૂતરાં હતાં તે જવાને મદ થયા હીએ !!
માટે હવે વમારું ચાલીપણું તમને અને મમોને
અમારું પાણું દો !!” જ્યાં લકની વાત આવી ત્યાં
નાહકીઆઓના પેટમાં કાગ, દ્રસકો, ચૂક વગેરે

હાથને ધનંતન અને પોતેરે બોધવર ચાલુ થયાં
 છે. અને બખાગયા મંડી પડ્યા છે કે “ ના!
 ના!! એવું ના કરતાં!!! હજુ એમો ને મહા
 પચ્ચીસીમાં છે, એમો જાગલી બુદ્ધ છે. હોંશ
 કેશ વિનાના છે. એમો તો સનન્યા વિના
 ભીંતમાં માથું મારે છે!! અકલ્પ વિનાના
 જોયમીર છે. અને કાળાં દુન જેવા સીદી છે.
 માટે એવાઓ સ્વરાજ શું ચલાવશે? હજુ નો
 એમો સ્વરાજનો સંપૂર્ણ અર્થ પણ નથી
 સમજી શક્યા તો સ્વર્ગન ક્યાંથી ચવાવી શ-
 કશે? ” વળી તેમો સ્વરાજવાદીઓને ડાહ્યા
 ઉમરા થઇ શિખામથુ દે છે કે “ એ બખાગા
 તમારે શું કામના? તમારે સ્વરાજ શું?
 અને પરરાજ શું? સ્વતંત્ર શું? અને પર-
 તંત્ર શું?!! એ તો બધું સો દીકા દીકા! રે
 દીકા દીકા!! રે વગર અર્થની નહેનવ, મારે
 જવા દીમો એ વાત! અને નેવકમીઓના
 હુકમને છ જનામે આણી કરી ચલને દો અને
 ડમાઇ, જકાઇ, સંકડાઇ, અકળાઇ, અદ્વણાઇ,
 ઝીકાઇ જેમ પેટ ભરતા આવ્યા તેમ પેટ ખર્ચા
 કરો!!! અને નીચા નમી ચુદાર કર્યા કરો!!
 યંત્ર બિખારી શું કામની?!! ચિંતા વળે
 અને કાળો દુધ જેવા સીંધી રવી નમ્યાજ કરો!
 નમ્યાજ કરો!! નમ્યાજ કરો!!!

નમો અગેને! નમો અગેને!!

અગો નમાવીએ! જેમ તમેને!!

કરો અમારું! કરો અમારું!!

હજુ કરો તો! એવ તમારું!!

એવ તમારું! અગે હજુતમારું!!

નેવકમીઓના જૂઓ બખાગા!!!

અહો દિંદવીરા જાગો! જાગો!! આ

તમારા ડાહ્યા ઉમરા દિનેવીઓની શિખામથ

ખાન ધરો!! અને ચૂપ આપ દંડાગાર! જરૂરે

પકડ! જેવ થઇ શાંત રહેા!!! કેમ શું

ધાર્યું બસ? નાવ ખસાને પકડ ગતાં?!!

* * *

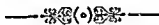
પણ સજુર આ ડાહ્યાં ઉમરા બખાગા
 મારના દિંદ દિનેવીઓને પેત્રી મરધા
 કહી વાવ કહેવી રવી ગઈ. જૂઓ સાંભળો,
 બનો દંડા અને દિંદુલ ધાન્ય ખાઇ તાજ
 માન જની રહેલા મોધાઓ દિંદની કાંઈ દાઝ
 ધરો! અને દિંદ સ્વરાજ્ય પામે તેનાં ખૂટાનખ
 બનો તેમાંજ હથર રાજ! ખૂટા રાજ!! મથ
 રાજ!!! યાને વિવિધ નામે કહેવાતો એક
 મહા પિતા પણ રાજ! રાજ!! રાજ!!! વાવ
 એમ છે જે એક મરધીને એ ધડી એટલે જે
 મરધા મરદ હતા! જે કે મરધી બેઝને અન-
 હદ પ્રેમથી ચાલતી હતી તથાપિ મરધાઓની
 સ્વતંત્રતા હુંડાવી હતી. એક મરધા એક
 એકની છપાને પાત્ર થયા હતા. એક દિરસે
 બેઝ મરધા સામ સામી ચાવી ગયા. એટલે
 પત્રી પૂરુંજ શું? ચાંચમ ચાંચ! રે બાથમ
 બાથ!! ને મારમાર પર ચાલુ! આ મહાન
 પૂદ્ધ જોવાને માટે માનવોતું રાણું બેથું થયું!
 જોનારને આગાહ ગર પેસાનો તમારી જોવાણું
 થયું! અને હં પેત્રો મરધો હાથોને પેત્રો છતો!!
 એમ ચાલુ થયું! વખત ધણેજ વીતી ગયો
 તથાપિ ચૂદ સમાપ્ત થયું નહી. આખરે બેક
 મરધા સોદો હુડાણ થઇ ગયા! માથાં ફર્યા!
 આંખ ફૂટી! ચાંચ બોખરી થઈ! પણ મરધા
 એક એક પર પૂર જોસથી પ્રહાર કરતા અટક્યા
 નહીં! એ તમાં એક પ્રેક્ષક વર્ગમાંથી હીચકારો
 ચાલુજ બકાર નાવી, મરધાઓને શિખામથ
 દેવા લાગ્યો!! ચારો તમે શાને માટે મરો
 છો? મરધી તમે બેઝને ચાહે છે તો સાચે
 રહો અને લડાઇ ટોરો ખંધ કરો! આવી
 હીચકારી સલાદથી જે એક મરધો ગીંયા
 માંધ જેવો કમળેર હતો અને જેની લડાઇમાં
 આંખ ફૂટી ગઈ હતી, તે બોલ્યો આ દિવસ
 મનવી! શું તું નથી જાણતો કે “ પરતંત્રમાં
 રહેવા કરતાં મોતને શરણ થયું ધણુંજ
 બહેતર છે! ” અર્ધાંથી ચાલ્યો જ અને

હવે તારો કિયકાર પડ્યા? એક સમયે પણ બોલીશ નહીં કે જે આદમ જાવને સ્થાનત બયોં છે! ના! અમે બેડ લડીશું! અને આખરે જીતશે તે મર્યાદાનો સોલ માત્રીક થશે. અમારું જીવન હંમેશાં સ્વતંત્ર જ હોય છે!! અમે પરવંતને સહન કરી શકતા નથી!!! બેથું બીજાદરો આ એક મર્યાદાનાં વાસ્તે અને

શું તેમણે શરૂ કર્યું?!! અહો સ્વતંત્ર એ સમયે બોલવાનું કેટલું સોડી વડી આવે છે! પ્રભુ હિંદને માથાળી અંગેજ સમકાર પાસે સ્વરોજ અપાવો!!! હિંદનાં જાગરો હંમેશાં તેમ જ બંધુ આદરો! અને તેનાં માનને માટે જન આપવા પણ તત્પર રહેશે!!! શાંતિ! શાંતિ!!! શાંતિ!!!

બોલીયા રાજ.

કન્યાઓનો સંવાદ.

૧લી કન્યા.

અહો! આજ કોણ જાણે કેમ અદ્ભુત ગાયનજ મારાથા ગવાયા કરે છે. કોઈ પારકું માણસ આરે છે તો મનમાં ગાઈ છું, પણ અત્યારે તો કોઈ નથી, તો લાવની, નાણીને ગાઈ!—

આજ ઉદ્ઘાસ—ઉદ્ઘાસ—અંતરમાં થાય!
રુદ્રે ઉડાણોમાં હાસ, સ્વર્ગ સરીખો બાસ:
દિવ્ય દશાનો રાસ રાગશિખો ગાય!

આજ ઉદ્ઘાસ—ઉદ્ઘાસ—અંતરમાં થાય!
(ગીત કન્યા પ્રવેશ કરે છે. તે આનંદમાં નહીં, પણ ચીકારેલ દેખાય છે.)

૨ જી કન્યા.

અમી, આંટો-જાણે આવેશ રાતો? હું ગાંડી તો નથી થઈના? શું બાઈના વિચારની વાત આપી, કે તારી પોતાની મગાઈ ચલ?

૧લી કન્યા.

વિવાદે નથી થયો, ને સગાઈ નથી થઈ. પણ બહેન, હું રાજ થાઉં તેમાં તારે શા માટે બળવું જોઈએ? કારણ જાણવું છે? આજ મને કવિરાજે પેતાના ભાંગના પ્યાલ-ભાંધી યોડી પ્રસાદી આપી, અને જાણીએ હા કહેવાથી હું પી ગયું, નેથી અત્યારે આ આનંદના ધોત કિતરે છે!

૨ જી કન્યા.

અરરર! તારા જાણી પોતે તો એ માંડા કવિની સાથે વટલાય છે, પણ સાથે લાગી વને પણ વટલાય છે કે શું? અમારું જીવન. દ. ડા. ના ઘરમાં તો અમે ભાંગ પીવી કે કોઈ પણ જાવનો નથી કર્યો, એ પપ સમજાવે છીએ.

૧ લી કન્યા.

હરો, અમારું ઘર જૂદું છે: અને તમારું ખ. દ. ડા. હું જૂદું.

૩ જી કન્યા.

જેટલું નહીં, બહેન. તમારા ઘરનો કાયદો એ દંદ હમિરનો કાયદો નથી. તમારા નીચ ઘરમાં તો આજકાલના પાખંડી બાવા-ઓની પૂન અને ત્રાસા મરન - મહા-માઓના અપમાન થાય છે.

૨ જી કન્યા.

ન્યારે શું કેદ કરવામાં પાપ નથી? અમારી શિક્ષાપત્રી ખોટી?

ચોથી કન્યા (માતી)

બહેનો, હું તો એમ સમજું છું કે મા-જીસની શિક્ષાપત્રી ખોટી અને પ્રભુની હોય તે સાચી.

૪ અરજીજી દિનિવારજી યાદરજી દરિનામ.

૨ છ કન્યા.

ત્યારે પાપ શેમાં હશે, બહેન ?

માતી.

સાંભળ, માણેક ! મારી કરવી; હિંસા કરવી; પર પુરુષ વસ્ત્ર નજર કરવી, એ આપ-ગણમાં પાપ છે. ઘણાએ પાપીઓ પાપને વખતે નશો કરીને વધારે અપરાધી થાય છે. પણ પ્રભુનાં સ્વયંન કરવાં, અને પોતાના સગ્ન અથવા માલીકની સેવા કરવી, એમાં પુણ્ય મેળેલું છે; અને એવા પુણ્યશાલી સેવકોમાં કેઈ કેઈ પોતપોતાના ઇષ્ટ દેવની ખૂટી લાઈને વધારે વીર વિક્રમ અને આસ્લાહના બંદા બને છે. એ માણેક, ઋષિએ તો સોભરસના પીનારા હતા ! ખરી વાત તો એ છે, કે બહારથી જે કંઈ માણસની અંદર રહે છે; તે જરૂરમાં જાય છે, અને નિકળવા યોગ્ય હોય તે પાછળથી નિાળી જાય છે. પણ એ રી કંવાની અને હિંસા કરવાની કુર્વસિના ઉદય-માંથી સ્ફુરે છે; એ કુર્વસિનાને પાપની સમજાવી. એ ગૌરી બહેન, સંભળાવો તો તમારો અંતર બહારનો સોરો !

(૮ મી કન્યા) ગૌરી.

સાંભળો, બહેનો !

અંતરથી અખડાય, સાચી આનડછેટ એ; બહાર બધે બહુ ન્હાય, તેથી કાંઈ વળે નહીં !

બધી કન્યાઓ.

“વશ રાખી દિલ આ રંગ મોઝાર—

“વીરતા દાખવો સંસારે !”

૧૫મી કન્યા.

ત્યારે બહેન, તમારું કેમ હશે ? ખીડી ગોળમાં કે હાંકે પીવામાં પાપ હશે ?

હકી કન્યા.

નોરે બહેન ! પાપ રાતું ? ઘણીએ રૂઝ-નમાં વહી ગયેલાં ખોડીઓ પીએ છે; અને આપણા દેશમાં પણ કેઈ કેઈ નરક બોરો

તેમની નકલ કરે છે. પણ એમાં કંઈ માફ નહીં. ખાલી નકારો ધૂસારો પેટમાં નાંખવાંથી કાયદો શો ?

૭ મી કન્યા.

આપણને મન ન થાય તો આપણે ન પીએ, પણ બહેન, જેને મન થાય અને જે પીએ, તેમને આપણે માફી આપવી નેહળી. આપણે તે ગે કરતાં કંઈ હૃદયમાં વધારે સાચું છીએ, એવું જાનિમાન ન રાખવું નેહળી પણ. માલો, મોલી બહેનને પૂછીએ ! (પાસે જઈને) મોની બહેન, કેંસલો આપશો કે ?

માતી.

તે શું. બહેન મારેજ માથે બંધા મારે નાંખ્યા કરશો કે ? ખેર, મારે તો ઉપાડ્યા વગર છૂટકો નથી. અરે ! મેનાં બહેન, સંભળાવ તો પેશો તારો ચોગવિયમનો દોહરો ?

(૧૨ મી કન્યા) મેનાં.

યજ્ઞી પ્રીતી ! સાંભળો, બંદનો—

વિવિધ વિવયવશ હોય જે તે વિધોના દાસ; વિવય સકલ સંન્યાસ તે યોગીના શુભ ખાસ !

બધી કન્યાઓ.

“વશ રાખી દિલ આ રંગ મોઝાર—

“વીરતા દાખવો સંસારે !”

૯ મી કન્યા.

ત્યારે, બહેન, અરીયુનું કેમ ?

૧૦ મી કન્યા.

અરીયુ લઈને રાજયુતો રણમાં વિક્રમ કરવા જતા, ત્યારે કમુંબાથી તેમણે પરાક્રમ જગતી નિકળ્યું ! પણ ઘેર બેસીને કમુંબો પીનારા તો ગિવાસ દયાપાત્ર બની જાય છે !

૧૧ મી કન્યા.

અને, તેમણે, દસ તરીકે અરીયુ નહુ સારી વસ્ત્ર છે. પ્રભાચુધી ભેનાં આવકે તો એ વિર નહીં પણ અમૃત છે, એમ મેં સાંભળ્યું છે.

મોતી.

એ ખરું, જાહેન! પણ હાલ કંઈ રાજ-
પુત્રોને પણ રણમાં ચડવાનું રહ્યું નથી. ક્રાન્સ
અને બેલ્ગિયમમાં જે લડવા ગયા હોય તે
બધે ત્યાં કસુબો કાઢે. બાની આંહીં તો મને
કંઈ ઉપયોગ લાગતો નથી! અરે હદય જાહેન!
સંભળાવ તો પેલી વારી સાચા વિકન્ની
(૧૬ મી કન્યા) હદય.

સાંતળો, જાહેનો:—

“નરો તો સમજે સાચો નાથન નાગનો વગે:
પરપોટા બધા : કાણુ વાત થતાં રાગે!

બધી કન્યા.

“વશ રાખી દિલ આ રંગ મોઝાર—

“વીરતા દાખવો સંસારે!”

૧૩ મી કન્યા.

ત્યારે જાહેન, કોઈ કોઈ શેકો દાર પીએ
છે તેનું કેમ?

૧૪ મી કન્યા.

તેનું જોમ, કે સત્પાનાથની તૈયારી! આ-
પણા ધર્મમાં જોયો હુકમ છે, કે લુગડા ઉપર
દારનો છટો પણ પડે તો તે ધેધ ન ખવું
જોઈએ; અને શરીર પર પડે તો નકાબું જોઈએ.

૧૫ મી કન્યા.

ત્યારે દ્રાક્ષારસ તો ધણુ વૈલો પીએ છે
અને પાંચ છે, તેનું કેમ?

જાહેનો, દ્રાક્ષારસને નામ વૈલો ક્રાંત વાર

દ્રાક્ષસવ પગ આપે છે, અને દ્રાક્ષાસવને નામે
કોઈ વાર “પોર્ટ વાઇન” પણ છુસી જાય
છે. સાચું પૂછવો, જાહેનો, તો એ બધામાં
કંઈ માત્ર નહીં. શરમન પીવું એ એકાદ હક
છે, પણ શરાવ? અરે તારા જાહેન, સંભળાવ
તે પેલી વારી શરાબીની ખરાબી વિશે જોવ?
(૧૭ મી કન્યા) તારા.

સાંતળો જાહેનો!

“શરાબી ખરાબી મધીવું નિદાન:

“વન આદમી એક જોડાં છે જન:

“જુલાયે બધી નીનિવું જોડ બાન:

“કગ ના મનુષ્યો કદી તેનું પાન!

બધી કન્યા.

અતિવ મદિન વણું પાન:

મનુષ્ય નિસરે નિગ બાન:

જો બાલાં!

નરક ધસડે મધ સાન:

રિપા મથવે તોફાન:

વગે તે વગે!

હા! નદિન જોડો પરપોટો ટકવાનો!

ને તિલા, તો મને તિલા: સજે ન દિલા

માર્ગ ન કલા!

“દુરિનોને નજવાનાં સુદિનોને સન્નવાનાં!

વશ રાખી દિલ આ રંગ મોઝાર

વીરતા દાખવો સંસારે!

(છુદ્ધ પ્રકાશ.)

‘કાન્ત.’

મહિરાપાન પર સખત પ્રહાર.

(૧)

સંસારાક્રે, તે ધનસપના જવાંપદાર જેએનેજ
મણુવામાં આવે છે. આવા બારિક સમયમાં
જન-સમાજ તો વિચાર કરે તો જોઈએ કે,
કોરી કોરી કરીને પણ ધનનો સંગ્રહ કરવો.

ખસ કહેક એવા દારણોને હદિન જન
સમાજને અપોલ કરવામાં આવે છે કે,
મહિરા પાનની અંદર થતું નકાબું ખર્ચ સદને
મોટે મોટે કરે. કહેક સર્વમાન્ય લોકો સરકારને
પણ અરજી ગમર છે કે, દરેક જવનો મહિરા

ખનાવવાનું, વેચવાનું, ખરીદવાનું અને ખીરાનું તદ્દન બંધ કરી દેવામાં પોતે પગખર બને. હક સમય ઉપર પ્રધાન મંત્રી મી. શ્રીમદ્ જ્યોત્સ્ના સુખમ્નાથી એવા રાષ્ટ્રો તીક્ષ્ણતા હતા કે જે આખરે હુસ્મનેનું જોર કમિ ખનાવવું હોય તો આખરે પ્રથમ મહિરા-પાતને તદ્દન કમિ કરી દેવો જોઈએ અર્થાત્ મહિરાપાતને સદાને માટે વિદાયગીરી દેવી જોઈએ. મી. શ્રીમદ્ જ્યોત્સ્ના એક પ્રમાણવાળી પુરુષ છે; પરંતુ એકલિટનના કલાલો (શરાગ-વેચનારાઓ) પણ એવા તેના નથી. તેઓને હર કાલે છે કે આ આન્દોલન (રીવાજ) અસંશય ન થઈ ગયું. અમેરિકાનાં સંયુક્ત-રાજ્યોએ કેટલાંક પ્રદેશોમાં તીક્ષ્ણ મહિરાને ખનાવવાનું, વેચવાનું ખરીદવાનું નથા ખીરાનું તદ્દન બંધ કરી દીધું છે. સમયાનુસાર ફક્ત દવાઓમાં મહિરાને ઉપયોગ કરાવિત્ કમિયત્ કરવામાં આવે છે. જે આન્દોલનની પ્રથાના ઉપરોક્ત સુધારો થયો તેવાતને આજ લગભગ સીતર ર્થે જવા આવ્યા છે, પરંતુ સને ૧૮૮૦ સુધે તેની જડ બરાબર જામી નહોતી, ત્યારથીજ દિનપરદિન તેનો પ્રભાવ અધિકારિક જમતો ગયો હતો. અને તેનું આખિરી પરિણામ એ આવ્યું કે, અમેરિકાના સંયુક્ત પ્રાંતોમાં થયું ખાં ફે જે ટલી જગોમાં (મંડુકન-રાજ્યોમાં) મિના ૧ વ્યાપાર બંધ જેવો થઈ ગયો છે-નજવાને પામ્યો છે. આ મદાન દેવના કુલી પણ વધુ વ્યક્તિઓએ કોઈ પણ પ્રકારનો તેજ મહિરા ખનાવવાનું કાવવાનું કે વેચવાનું બંધ કરેલું છે કમિયત્ દવાઓના અનુપાનના તેના ઉપયોગ કરવામાં છે, તે પણ ક્યારે, કેટલાંક ખાસ અભિયામ હોય ત્યારેજ. અત્રેના આ આન્દોલનોએ લગભગ ૨૦ રિપાસ-પાં પોતાના વિનયનો વાવડો કરાવ્યો છે. અને 'અનેનું' 'મદ-નિરોધક મંડલ' પોતાનું કાર્ય ઉન્નાદ પૂર્વક કરી રહેલું છે. જે મંડલનો

એવો મુદ્દા હોય છે કે, આખા દેશમાંથી મહિરા-પાત બંધ ન થાય ત્યાં નથી એક સરખી રીતે પ્રચલન થાતુ રાખવો-અર્થાત્ દેશમાંથી મહિરા-પાતને સદાને માટે બંધ કરાવવો.

મહિરાની બહુ ચલાવનારઓ, તથા મહિરાના પૂર્વ બકતો (પ્રીતાગઓ) મહિરા-પાત નિરોધકતા પૂરેપૂરા વિરોધી હોઈ, તેઓના પ્રયાનને તોડી પાડવાનો પ્રયાસ કરે છે. અને તેમ કંવામાં તેઓનો સ્વાર્થ સમાયેલો હોવાથી તેઓ તેમ કરે તે વાન સ્વાભાવિક છે. મહિરા દેવીના ભાગ-લું એવું કહેવું છે કે, સરકારને આ જાતનો કેઇ પણ જાતનો અધિકાર નથી. તે કોઇ પણ વ્યક્તિના ખાવાં પિવાંને બંધ કરી શકે. સરકાર પોતાની નામરિક-બંધિતિઓ-રિપક રાજનંદ નાં હરવ શોષ કરવો જોઈએ નહિ.

આ રીતે થી પણ એક વાત તદ્દન બૂઝી ગય છે કે, સરકારને કાપડો છે કે; બીજામાં ઉપયોગી પાંડા અવિરિત મિલેન-માદક પદાર્થનું વેચાણ કરવું તે પણ એક જાતની અપરાધ છે અને આ પ્રકારના અપરાધોનો વિકાસ થતો છે. તો પણ મહિરા જેવા રિપકે માટે આવા સમયમાં કાપડો કેમ કરવો ન જોઈએ? કેમકે તેની અસર રિપકાત પદાર્થોથી કંઈ કમતી નથી. રિપકથી મંડલ-માદક દેવીના બાને આ વાતનો પ્રકાર પણ નથી કંવા કે ચુલેખન. લોક મૂખતા પહે ર્થે રહે છે. મદોન્નત કદઆનાઓમાં પુરુષ પહે છે, અને એવી રીતે ૧૧ રાત્રીયોની મદક એકાન્તવાસ સેવનના લીધે અલગ કરવામાં આવે છે સરકાર-પણ આજના બાબતોને રૂઝના મોઝના માટે જવાબનું કરે છે, હર કાલે કેમકે ર્થે ર્થે. દેવીનાં કાપડો કરી દવાનું કરે છે. તેમજ જે ખાના-પિના પોતાનાં જાલ જમ્યા સુત્રોમાં નથી રાખેલ, જે ગંનાનના અરજ પોતને પ્રતિજ્ઞા નથી

એ એક સરિવાના સાગસાથેના કિનારાએ ઉપર આવેલા છે. કાનસાસમાં કેટલોક સમય થયો મદિરા-પાન બંધ કરી દેવામાં આવેલ છે. અને મદિરા-પાન બંધ કરવાથી નનસામના નગર જનોનું કેટલુંક રિવ થયું પાનનું તે વાત સરિવાના-સામે કિનારે આવેલા મિસેરી કરવાના નગરજનોથી અજ્ઞાન રહ્યું નહોતું. અને તેવું પરિણામ એ આવ્યું કે, તેઓએ પોતાના હિતની ખાતર બીજાને વર્ષથી કાનસાસનું અનુકરણ કરી મદિરા-પાન બંધ કરી દીધું.

સંયુક્ત-રાજ્યોના જે પ્રાંતમાં મદિરા-પાનનો નિષેધ કરવામાં આવ્યો તે સમયે મદિરા નિષેધક મંડલના વિરોધી (મદિરાપાન કરનારા) એએ તરફ તરહતા ઉત્પાતો કર્યા, તેઓ એવી છુપીની મદિરા બદારગામમાંથી લઈ આવી પિતા દતા; તે એટલે સુધી કે લોકો જુદી રીતે બિમાર પડતા હતા, અને ટ્રેકટરના હાથથી જુદો અપ્રાપ્ય મુકાવ લેવાની લેખ, દવામાં અનુપાન દારૂ કરવાનું લેવાથી લેવા હતા. અને એવા કેટલાએક વિનાશીન ડોક્ટરો મદિરા-પાનના ભક્તોના દુર્બલન શક્તિમાં મદદગાર બનતા હતા. સમય આવી પહોંચતાં ઉચિત દુષ્ટરતિ પણ કાપદાઓથા

અને મદિરા નિષેધક મંડલના ઉપદેશોથી સદાને માટે થયા પામ્યા.

જે વર્ગ મદિરા બનાવવાના ઉપયોગમાં આવતાં હતાં, તે યત્રો અત્યારે અન્ય વસ્તુઓ બનાવવામાં કામ લાગે છે. તેમજ જે મદિરા મંદિર હતાં તે અત્યારે બોજનાત્રય, કાર્યાત્રય, વગ્ન સંચાલક અને લાયબ્રેરીઓ તરીકે વપરાતાં બાજ નગરે પડે છે, જે જે સામગ્રીઓ અત્યારે એવા ઉપયોગમાં વપરાય છે કે, આમજ ઉપર કોઈપણ વ્યક્તિને મદિરા જેવાં દુષ્ટરત્રણામ આલે રહેશે એવું બોલવા સરિખી ખરું રહેશે નહિ.

યુરોપ અને અમેરીકામાંથી તો મદિરા જેવી રાક્ષસી દેવીનો પ્રક્રિયક થવા માંડ્યો છે; પરંતુ આ સર્ગિય ભારતમાં મદિરાનું ખર્ચ જે દિ પ્રતિદિન વધતું જાય છે, તે સુ આશ્ચર્ય તથા બેફકિ વાત નથી? ભારતના સંવતોએ આવ્યા બંધક દુર્બલનની જલદી મુક્ત થવું જોઈએ. પરમાત્મા આ ભારતના ખપિ સંવાન જેવા જાળકેમાંથી અ બંધકર દુર્બલનને સદાને માટે નાબુદ કરે એજ આ લેખકની અંતિમ પ્રાર્થના છે. અમર!!!

સ્નેહચેતી.

✽ સરસ્વતિ ઉપરથી.

“મન અને તેના પાળકનો સંવાદ.”

પ્રથમ પાળકને થયેલો પસ્તાવો.

(રામ આનંદ સાગર બાજ હિસ્ટરો મોતીડ મેડીસા વસ્ત્રા)

મનરખી મુગલુ આ દાડી, બાથો બરે બવમાગરમાં; મોતી વહનું માંડું બની પુરમાં, પૂજતું પૂજતું સરવે ધર્મનાં. વીંડું નિષ વટાળાયે આ પર, જન્મ તની આસ હોડી દમ દઈ તોએ દુઃખદે સડીને, પરહરી નીતિ આઠા તોડો રાખતું નથી બધે કોઈનો હિરમાં વાગરો ત્યારે જલ્હી રૂધા વળખાં બધે હું મુગીદે મુરખા, રજા હું સંમજ ના વીસરી જા

‘હે અભાગીયા મન! તું કોઇ માણસનું માથું
હજાર થવાનું નથી અને થયુંજ નથી. તું
એક મહીરા પીધેલ મઈટની માફક કંઈક વાંસ
પર ચડનાર માંકડું. યાને ત્યાંથી પગથીયાં
આદી કંઈક પાંચ ન જોતાં અંગનું ત્રણ નીચે
પડનાર વાદરજ છે. તું એક ધડીમાં પાતાળમાં
મેડું છે તો એક ધડીમાં આકાશમાં ફરે છે
તને કોઈપણ રોશ્યાને સમર્થ નથી તને તો
જલણે કૂચવાવર મળ્યો હોવાની એમ મદમાં થેલું
ચર્ચા મળેલું છે. બારીદરીમાં ક્યું છે કે “હે
મન! ચંપળવાથી તું પાતાળમાં પેસે છે. આકાશને
ઉલ્લંઘીને આગળ આપું” જલ્ય છે. દીશાઓના
મંડળમાં બટકે છે, પોતામાં રહેલા નિર્ભય ધર્મને
ભ્રાંતિથી પણ કેમ સંભારતું નથી અને તે
સિવાય શાથી તું નિરૂત્તિને પામીશ પરંતુ
શાસ્ત્રકારો ગમે તે કહે પણ તું તો એકક
જુસ્સાભેર પવનની વેગે પોતાને કાંચે ને ઠેકણે
હોરાંય છે. વને એમ નથી લાગતું કે આ તો ઈંદ
જુવન છે યાને આ તો રમણીય આગ છે યાને
આ તો નર્કનો કુંડ છે, તારી આગળ રાવે સંસ્કૃ-
ત છે, તને કોઈપણ જાતની તુંદિ ચડી નથી,
તું તો હરનીશ ભવમાગરમાં બટકવાજ ફરે
છે અને જાણે અનેક વસ્તુ નીરખીને આપણ
જાણે અમૃત બરેલું છે એમ ધારી અનુધાવો
કુદકા મારે છે. ધડીમાં બીજે સ્થળે જઈ જાણે
આજ કસ્તુરીના પુંજ હશે એમ ધારી એમાં
પડતું મુકે છે, એમ તું અનેક ઠેકણે વલખા
મારતો કુંસકા ખાવાને અનેક સ્થળે જઈએજ
ફરે છે પણ તારી ધારણા કદાપિ પણ જર
આવતીજ નથી. કદી તું શરી જલ્ય છે તો
પણ એવે કોઈજ ઠેકણે, બાકી સર્વે સ્થળેથી
તો તું નિરાશ થઈ વીજે મેડિ પાછું ફરે છે,
તું કેવડું મોટું છે. તારું શું કાંમ છે. તારું
કેવું રૂપ છે. તારે અહીં આવી શી ફરજ
ખબરવાની છે તેની તો તને ખબરજ નથી.
તેમ મને તો ક્યાંથીજ હોય કારણકે તેં મને

હો દીપો છે. મેં ધણુંજે જાણ્યું હતું કે તું
માત્ર છે પણ જો મન મરનાના યોગ! તે
વારી લગામ તોડી નાંખી; તોફાને ચડી જાયથી
તેમ નહી જઈ મને નહક સનાવી રહ્યું છે.
ક્યું છે કે.
એમ સર્વને માથું હું, પણ મુજને માથે મન,
મારી તુલના મન ચડી, સર્વથી મોટું મન.
એ મુજમ હે મન! તેં મને તારા દા-
નુમાં રાખ્યો છે. તેં જાલમુલકાને પણ જોજ-
વ્યા છે અને જોજવે છે તો મારી શી શુંજાશ,
પણ હવે હું તને મારી ગેડે સમજ્યો છું. ધીરે
ધીરે હવે તારા માટે જોસક તૈયર કરીશ પંજ
હાલમાં તો તું એવું ચંચળ, ચંપળ, અને
સુસ્મ વસ્તુ છે કે તું કોઈ પણ વખત કશાએ
કામમાં મરા કળામાં આવતું નથી, વને બહુ
જુરી જો પડી છે તે તું શાતું મારા કળામાં
આવી શકે? કહેવત છે કે “જુરી જો પડે તે કમલે કમલે
નડે” તેથી હે મનને ધારણ કરનાર એટલે
તારા પાલકે તને એકનું એકજ માની તું રંગીલું.
રસીલું કામળ ગમર ચૂસામી નાનકડું મોજીલું
મન જાણી ધણાં ધણાં લાડ લગામ્યાં, જલ-
જાવના મેવા મીઠાઈ, તથા તીખા વંમતમાં,
ખાટા મોખા મીઠા મુગધીદાર માવાના મજે-
દાર મસલા વીગેરે ખટકસ મખાડી જાતે.
જાવના રંગે રમડી જાવજાતની વારે માટે
મેં જોગવધજો કરી. તું પાણી માગતું તો
દુધ લાવી હાગર કરેતો, કદી વને એમ થતું
કે જસ આજ તો આં દાણ ભાત રોટકી ફરેલાં
નથી જમવાં તો હું તારા માટે અન્ય પકવાન
પકાવી જમાડતો તેની સાથે કોદલાં દુધ, ઇલા-
ચી, કેશર, કરવરી, સાકર, બદામ, પીરવા, વી-
ગેરે અનેક જાતો સેજનાં નાંખી વારી હજુરમાં
આ મજુર લાવી રહુ કરેતો. એમને એમ દિન
પ્રતિદિન જમ જમ મેં તને મેડિ ચણવ્યું તેમ
તેમ તું જો ઇચ્છીશ મન! દીવસે દીવસે કુસા-
ઈજ ગયું અને જોજનંતા મદમાં અનેક તરેહની

સાહચર્યીઓમાં હુમતું વને બીલકલ સારા નરસાની તો, ગમજ ના પડી. વને મેં નાનપણથી એટલે તું મનરૂપી કુમળું જ્ઞા હવું ત્યારથી તારું કાળું મરગી નાંખ્યું હોત તો તું આ વખતે આવા ઘરાઘાર અનેક કાળાઓથી ઘેરા-એકું ગંભીર ઝાડ થવા ન પામત પણ હાલ હવે હું શું કરું? તે વખત મને કાંઈ તારી લક્ષીત લહેરમાં અને તને લાડ કોડ લડાવવામાં કિચિત્ત માત્ર પણ ખગર પડી નહિ. હવે તો-

“પ્રથમ નહિ સમજ્યો મન માંહય
હવે પસ્તાવો કર્યું શું થાય.”

તેથી જેમ પાણેસો સાપ પોતાનેજ કશે તેમ હું એક ગરીબ બીચારા ભોળા પાળકને તું કસવા જમણે રેગ કરતો આવ્યો છું. તું આટલા બધા દરજ્જાને શાથી લાયક થયો તે બધા મારાજ વાંક છે, કેમકે જ્યારે જ્યારે તને જે જે ભાતની ઇચ્છાઓ જેવી કે દારૂ પીવાની, ગાંજે કુંડયાની, પર સ્ત્રી ગમનની. નાચ રંગની મિઠ ભોજનની, ચોરાચારામની બિંધ આજસની છેલાઈ બઝાઈની વિગેરે વિગેરે જે જે તારા વીચારે થયા તે તે વીચારેનો દુકમ મેં મધ્યે ચલાવી તે તે કષ્ટો વને તારા કલા પ્રમણે મેં તારી વમામ જ્ઞાસાઓ પૂર્ણ કરી, એમાંથીજ તને આ છુટ્ટી દેવ પડવાથી આ હરામ અશકો વને લાગ્યો છે. જેથી તું તારા અસલ સ્વરૂપે પ્રગટ થયું છે જેમ એક વાદનાં જન્મ્યાને જે પોતાની જનેતાના ઉદરમાંથી જન્મ્યો ત્યારથી તેને પોતાના જોરકે તગવી આનુષી જોરાકે ચાલુ કર્યો પણ લાગે દીવસે પણ કવચિત્ત તેણે લોહોડું એક બિન્દુ પડેલું ચાલવાથી તે તરતજ તેના અસલ કુદરતી સ્વભાવમાં આવી ગયો અને પોતાના પાળકનુંજ બક્ષણ કરવા તત્પર થયો તે સુજળ તેં મારા ઉપર હવે આ મુશીબતો વીતાડવા માંડી. મેં જન્મ્યું કે હવે આ મન કાંઈક સમજણ થયું હશે, પણ નહિ નહિ, તેની આદનો જેવી ને

તેવીજ છે, હવે તો ઉઘડું સાંધું થઇને મારાજ ગજે બેસી મારુંજ લોહી ચુસવા સમર્થ છે. જેમ નિર્દય કસાઇ સમય આવ્યે પોતાના પળેસા મેંદા ઉપર છરી ફેરવતા જરાપણ દયા ખાતો નથી તેવીજ રીતે આ વખતે તેં કરવા માંડ્યું છે. હું તારા વારતે ઘણેએ મથી મર્યો પણ તું અંદર ફેલેલું છે એટલે હું શું કરું? હમણાં જે બહાર હોત તો વને બાંધી મુસ્કેટાટ કરત, પણ તું તો મારા અંતઃકરણ ઉપર બેસી મારું કાચું કહેલું કરે છે. હવે તારો ત્રાસ મારાથી ખમાતો નથી. હવે તારાથી હું હબરવાર હાર્યો છું. તારાં મનગમતાં માગણ્યાં મારાથી પુરાં થઈ શકતા નથી. હરી હરી હુંજ હીણ ભાગી કે મેં પ્રથમથીજ વને મોઢે ચડાવ્યું, હવે મારા હુમની સીમા ના રહી. હાથનાં કરેલાં હવે હંમેશાં વાગ્યાં છે. હવે કાંઈ રીતે આં મનથી મુક્ત થવાની પારી સુઝતી નથી. હર હર દુષ્કર, હવે શો ઇલાજ કરેશે એમ વીચાર સામરમાં પાળક તથાથો છે તેવામાં આ મગર મન એકદમ જાગી ઉઠી બાહોરીથી બોલવા મંડી પડ્યું કે સાંભળે અડ્યા પાળક! તેં મને નાં જોળાવ્યું? મારું નામ શું? પાળક કહે, વાંડું નામ શું તે વળી મન મનજી દહે હાં હાં મન, મન. ચારે ભોળા ઓહીયા આદમી, આ મને તો આખી દુનિયા ફના કરી નાંખી છે અને કરી નાંખું છું જે વળી કરી નાંખીશ. જેણે મને પોતાના કળ-જગ્યાં રાખી ખરાબર કાલુષી કેળવી સારે રસ્તે શીખાવ્યું દઈ ચડાવ્યું છે તેનો તો હું સદાનો ચર્ણુ ચાંપનારો દાસ થઈ હાજર હાજર હરદમ હરદમમાં પડી બે હાથ જોડી ખરદાશ ઉઠાવું છું પણ જેણે આ મોટલા મનને ચાણે ચડાવી જડાવ્યું છે તેનો તો મેં મજામાંથીજ નાશ કરી નાંખ્યો છે. હે સુરખા પાલક! તને એકું જીવું ખાવાની દેવ પડી અને તારા સ્વાર્થને લીધે તેં મને દોડાવ્યું તો પછી સરકારનો દુકમ

થયો એટલે આ કામદાર ભાઈ તો એટલી વા-
ટજ નેહ રહ્યા હોયની તે પછી કાંઈ બાકી
મહેજ કે! કેમ પાળક પિતા! પછી હું શું
તેં મને, પુત્રાબધુ, કુલાબધુ. માંસી મરજી
મજબ ખોરાક, પોરાક, મોજશોખ, આકાર,
નિદ્રા, વ્યસન, વ્યભિચાર, વિગેરે વિગેરે તમામ
સ્વછંદે ચલાવી મન ગમતાં લાડ, લગાવી અને
ખગાડયું પછી કાંઈ બંદાના બહારની બાકી
રહેજ કે? નાના ભાઈ, કહો પછી કોઈ બાકી
રહે! કેમ અક્યા બીજાઓ સાક્ષી પુરતા નથી.
કે હાજરો પછી કાંઈ બાકી રહેજ નહિ. એવું
મુળ જોઈને તે ગમે તેવો બોણી વખરો
મનુષ્ય હોય તેને પણ એતન આવી જાય તો
હું તો એક મન રાતા મોવું મદીરા પીધેકું
મોકક પછી મારામાં કાંઈ મથા રહેજ કે?
જાણે મારો વેગ તે તો મોટારકાર ચાલી કે
કાંતો બે ઘોડાની ફરીન દોડી કે કાંતો સામકલ
પર બંદાની સ્વાની સાક્ષી નાના હ-
મણાની હવામાં ઉડતી સળમરીન અને બહુન,
યાને ઘેર આગળોટ દોડી, કેમ પાલક બાઈ
ખોલતા નથી, મારામાં આપના પ્રતાપથી એ-
મળ આવી ગયું છે કે પવનના વાયરે એટલે
સુધી હું ચડી શકું છું કે ઘડીમાં અમેરીકાના
પાસિફિક મહાસાગરમાં આજોડું છું, ઘડીકમાં
ભુમધ્ય સમુદ્રમાં મજબ ચલાવું છું. ઘડીમાં
એરેબીયન સમુદ્રમાં સ્કીમર ચલાવું છું. ઘડીમાં
છ. આઈ. પી. અને પંજબ મેલવું ધનદન
ધકેકું છું, ઘડીમાં હીનાલપ પરવના ધવલ-
ગીરી શીખર ઊપર ચડીને કુડું છું, ઘડીમાં
લંકાપુરીની ખજર લાઈ ધશમશીયું દોડી આવું
છું, તો ઘડીમાં આડનાં આડ નેવાડના વાડ
જામેડી નાખું છું. તેમાં કોઈ સાચું કામ કર-
વાના તો સોગનજ છે, આ તો મારા મનના
જાંઠાં મારા હવાઈ વીચારોને જતાં કાંઈ
વાર છે! મારા પાલકને કાને દાંઈ વાત
આવી કે વરતજ બંદાની જાગી જોડાઈ છે

ને? પવનના વા. વઝોડાના અરબી ઘોડાઓ
જોડાય જ છે ને! અને બંદા બંદરમાં બંદરાની
માફક પહોંચી આમ તેમ ડોહીયાં કરેજ છે ને!
એક દીવસ મારા પાલકને વિચાર થયો કે
ગંભીર જીવિત નદીમાં આ માગે પાપ
નીવારવા માટે જઈ રવાન કરું તે પહેલાં તો
મહારા વીચાર ઘોડા દોડી પહોંચી ગંગામાં
ગરકાવ થઈજ રહ્યા છે ને! ભાઈ પાલક માટે
માફ તો તારે નામજ ના દેવું. મારા આવા
આચરણ માટે તો હું સર્વને બહાણુંજ લાગું
છું. કેમ બહાણું ન લાગું? પાલકનો હુકમ અને
મનની મોજ, દેવતા ને દાર જામે બેગા થયા
પછી શા માટે બાકી થવાને કાંઈવાર છે!
સત્તર હજારવાર આ સેવક તંવાર છે. મારા
મહેરખાન, હું તો ડાહ્યાની સાથે ડાહ્યું અને
ગાંડાની સાથે ગાંડું. જે મને સુધારી સત્તર
ચડવો તો હું પત્રમાં પદકાઈ જઈ તાબેદાર
થઈ જઈ, પણ મન છોવડું મુશકેલ.

“મન છોવડું મુશકેલ જગતમાં મન છોવડું મુશકેલ
ચારો, ખરો, કદા દીને બેલ. જગતમાં મન છોવડું.
આવી ચડે બરતી ઉદધીમાં, ચાલે સરીવા
રેલ-જગતમાં

અગમ નીગમ ચરી, અથાડે પગમાં, ખોટા ખેત્રાને
ખેલ-જગતમાં.

મન વશ કરવા વિચા જાણો. ખાણે સદીમાં
શેલ-જગતમાં.

પાળક આ સાંભળીને પૂર્ણ પરવાઈને
પ્રતિ ઉત્તર દેવા લાગ્યો કે ખરી વાત. ભાઈ-
ખેલક નાના જાળકોને માળાપ લાડથી ઉછેર
છે બાદ સુવાવરથાએ પહોંચતાં પોતાના માળાપો
ને ધરમાંથી ધસી કાઢી મોટાની આમ-ખાનો
જામ કરે છે તે સુજન મારા પ્રત્યે વારી
વર્તણૂક થઈ ગઈ લગે છે? હવે હું શું, કંઈ
ફણીધરને કુધ પાઈ ઉછેરો તો પાળકને
ડસવાનો, કારણ કે ‘જીવડું’ કાણ તેને ગમે.
હમેશનો જાણીતો તો ખરો. વચમાં મનથી

સહન શબ્દો નહિ થઇ શકવાથી જોલી ઉઠ્યું-
પાલકજી. બાળકને કાંઇ તમે મને આપી એવી
કેળવણી આપાતી નથી માટે મને સારી રિયતિ-
એ ચલાવવા માગતા હો તો ઉત્તમ કેળ-
વણી આપી મારા માવત જની સિદ્ધાન્તો
સમજ અંકુશ વાપરો અને કાચુની ચાચુકથી
ખૂબ ધારણો ત્યારેજ મારું ઠેકાણું પડશે. હવે
તો હું દરાડું થઇ ગયેલું છું. મને જલ્દી
ખોટી લખખાંડો પડેલી છે માટે મને સારી
શીખામણ આપશો તો સારાં ફળ ચાખશો અને
ખોટી સલાહ આપશો તો ખોટાં ફળ ચાખશો
કારણ કે દરેક વ્યક્તિને પોતાનાં ખરાં ખોટાં
કરણીનાં ફળો ભોગવવંજ પડે છે તેમાં મારે
કાંઇ લેવા દેવા નથી. હું તો વગારો વગર પ-
ગારદાર હાજર હજુરી છું. મારી મજુરીની
ફરજ ફક્ત જાળવું છું. એ બધી વાત ખરી
પરંતુ એ સુદક્ષીણ મન, મારો જન્માશ્રી વારી
સરભરા કરવામાંજ ગયો. હવે તો હું છેક હા-
રીજ ગયો છું માટે મને કાંઇ સન્માર્ગ સુચવ
તો મારી સાથે તારું પથ કચાલુ યશે એમ
હૃદયે પાલક પામણ થઇ મનને પાથે પડી
ગયો, જેથી મન કહેવા લાગ્યું કે સાંભળ
ત્યારે મારી હેવટની શીખામણ વને એજ છે
કે “દુનિયામાં જેણે મન હતી લીધું તેનું
સર્વે કાર્ય સિદ્ધ થયું.”

તે જાગત કવિવર્ધ ચિત્રકારની કાદમરીમાં
લખાએલું નીચેનું સંગીત શ્રવણ કરવાથી એ
પાલક પિતાજી! તમોને સમગ્ર અથદતિ સ્મરણ
થઇ આવશે.

“જગમાંડી જેણે મન હતું તેણે હતું સર્વ

જણાય-આ જગમાંડી

કર્મવણાં પણ અલબ્ધ મુખમાં તેને તુચ્છ જણાય

.. આ જગમાંડી;

વિષયમાંડી મદમત જની માતંગ જુઓ સંપ્રદાય
મહુર વેલુના નાદ થકી, મુગ વારંપી હાથે હ-

જાય-આ જગમાંડી.

શ્વ પ્રકાશ દેખી દીપકનો, પતંગ બાળે કાપ.

રહે જળમા પણ રસના સ્વાદે, મોન વણે છવ

જાય-આ જગમાંડી.

દંડણ કાટ છેદી નીસરે પણ કમળ નહીં છેદાય

પરાગ મધે મસત જની આડી કુલકળી મહીં યુગ-

જાય-આ જગમાંડી.

વાહ! જોહસા મન વાહ પાળકને સુધારવા

તેં દીક યુક્તિ બતાવી. વાહ શો મનનો ચમ-

તાર! શો મનની મિત્રતામાંજ સમાયેલું છે.

માટે એ દુનિયાના દાના દોરતો આપ શરૂ

આપના મન પોતાનાજ યુર જનો ને મન

મજોવા દાંકનાર સુકાની સારો હશે તો આ

બવસાગર તે સુમંગલાથી વરી જશે હુમેતુ

કિં વત્ના છ. બી. પવાર. ધોળકા.

Morals નીતિ વચનામૃત-ઉત્તમ વાક્યામૃત.

લેખક:—શ્રી સદશુભાનુરાગી મુનિશ્રી કર્પૂરવિજયજી મહારાજ.

“સાલાદિપિ દિત્તં પ્રાથમ”-બાળક પાસેથી
પણુ દિવ વચન મંડળ કરું.

“પ્રિતોડિપિ વહં મનુ, ન મુનાં દિત્તકારકઃ”-

કાંઈ દુઃખન મારો, પણ મુર્ખ મિત્ર સારો નહિ.

“ન પ્રાણાને પ્રજ્ઞિ વિહતિ જ્ઞાંતં ચોત્તમાનામ્”-
ચંદન સુવર્ણ અને શેલડીની જેમ મને તેટલાં
ધર્મજી વાપ કે પીન થાય તે. પણ પ્રાણાને

જનુ ઉત્તમ પુરો પોતાની પ્રવૃત્તિને જગાડના
નથી, વગાડવા દેવા નથી, પરંતુ તે અધિક
નિર્ભણ થતી જાય છે.

“જનનિ જલજે ગકન કાં, કાં દાના કાં ભયઃ

નહિ તો રહેજે વાંઝણી, મન મમાને નર.”

‘કામા રાગઃ વરં વસવ, દુઃખઃ કિં નિ-

શ્ચતિ’-જેના હાથમાં કામા રૂપી (દિવ્ય) ખાગ

રહેણું છે તેને ફર્જન (અથવા દુષમ કલિકાળ) શું કરવાના છે? કચુંજ નહિ.

‘સોળત તેવી આસર’—સારી કે નળગી સોળત મુજબ સારી કે નળગી ૭૫૫ પડે છે.

ગામ કે શહેરની ગરેરાનું પાણી પણ ગંગાને મળવાથી ગંગાના ઉપનામને પામે છે અને ગંગા નદીનું નિર્ભય અને મિટ જળ પણ સમુદ્રને મળવાથી ખાર થઇ જાય છે.

“નરૂપ સાથે ગોઠી, પગ પગ હોય જલેશ”-મૂર્ખની સોળત કરતાં વતવાસ બહે

“અવશ્ય ઉપર શુભ કરે, તે નિરલા જગ જોય”-સજ્જન જોય હોય છે.

“કથની કયે સગ દોષ, રહેણી અતિ દુર્લભ હોય”-જળ રહેણીના ઘર પામે, તમા કથની મિચુતી આવે.

‘શીલ રહિવ નર ફટકાં, જેવાં આજળ ફલ; શીલ થઈ જે બર્ષા, તે માણસ બહુ મલ.’
‘કર્મ કટક હસે તે જિન, તેથી ત્રાસે તે છે દીન.’
છવી સહિત ગોષે તે ચોર ‘પડિત તે જે

નિરભિમાન’ ‘ડરત પાપથી પડિત સોય, હિંસા કરત મૂક સો હોય.

‘અંતરલક્ષ રહિત તે અંધ, જનનત નહિ મોક્ષ અરે અંધ;’

‘કલ્પવૃક્ષ સંજમ સુખકાર, અનુભવ ચિન્તાશિલિ વિચાર.’

‘કામગની વર વિવા બાણ, ચિન્તા વેલી ભડિત મિત આણ,’

‘સત્ય વચન મુખ શોભા ભારી, તમ તળોડ મંત તે ધારી.’

‘સદાચર ચરણરેણુ શિર ધન્યજી, ભાણ શોભા કષ્ટ વિધ બલિ કરીએ.’

‘મિટ વચન સહિત તે ન, ગર્વ રહિત તે જ્ઞાન પ્રમાન;’

‘દામા સહિત તે રાધા’ અખાન, રિવેક સહિત વિત તે જાણ.’

‘અવશર ઉચિત ખોલી નવિ જાણે, વાકું સારી મૂક જાખને’

‘મોહ કમાન શિષુ નહિ દોષ, દેખો સદા અંતરગત જોય.’

વિદ્યાર્થી વર્ગને બ્રહ્મચર્ય સંબંધી હિત વચન

લેખક—(શ્રી રાઘવજીનુરાગી મુનિશ્રી કપુરવિજયશ

બ્રહ્મચર્ય એ વિદ્યાર્થી માત્રને પ્રાણ-આત્મા સમાવળ સમજવું જોઈએ.

પવિત્ર વિચાર, પવિત્ર વાણી અને પવિત્ર વર્તન એ બ્રહ્મચર્યનું ખરું ઇવન છે.

પ્રથમ વિદ્યાર્થી અવસ્થામાં મન વગન કાલાથી શુદ્ધ. બ્રહ્મચર્ય પાળવું જોઈએ.

બ્રહ્મચર્યની રક્ષા અને પ્રોત્તિ ધ્યાન એવું અને એટલું જ નિર્દોષ ખાનપાન કરવું.

સ્વ દંત્રિયોને કાનુમાં રાખનાર બ્રહ્મચર્ય સારી રીતે પાળી શકે.

દંત્રિયોને કાનુમાં રાખવી તે સુખ-સંપદાનો માર્ગ છે અને તેને મોટી મૂંઝી દઈ તેના સુલામ બની જવું તે દુઃખ દાંત્રિયા અપ-

દાનોન માર્ગ છે.

બ્રહ્મચર્ય એ સદા વર્તન મા આરિચ્યના પ્રાણ આધાર રૂપ છે. બ્રહ્મચર્ય એ ઉત્કૃષ્ટ પદ પામવાને અસાધારણ કારણ રૂપ છે, શુદ્ધ બ્રહ્મચર્યને પાળનાર જગતમાં ભારે પૂજા સત્કારને પામે છે, બ્રહ્મચર્યના પ્રભાવ વડે દીર્ઘ આયુષ્ય, ભગ્ય સુંદર આકૃતિ, મજબૂત શાંધી, ઉચ્ચ પ્રતાપ અને વીર્ય પ્રાપ્તિ, રક્ષા તથા વૃદ્ધિ થતા પામે છે. નળગા વિચાર, ઉચ્ચાર (વાણી) અને આચાર રૂપ અગ્રણ્ય થા કુશીલ સેવના વડે વિદ્યાર્થી ઇવનમાં અને આમળ ઉપર પાર-વાર દાનિ થતા પામે છે, તેથી સાચા સુંદર

તેમ છે. દુનિયામાં એવા ઘણા સખ્ય દેશો છે બધાં ન્હાનાં ન્હાનાં બાળકો સિવાય બીજાં બેમાં લખી વાંચી બાળે છે. એ મધ્ય દેશોની સાથે હિંદુસ્તાનમાં લખી વાંચી બાળે એવા માણસોની સરખામણી કરતાં નિરુશાના ગોથાં ખાવાં પડે તેમ છે? રોનમાં બે કરોડ માણસની વસ્તી છે અને તે કેળવણેલા હિન્દીઓ કરતાં કંઈક વધારે છે છતાં બેટલી સક્રિય રોનની છે, નેટમી હિંદુસ્તાનની નથી. પોર્ટુગાલની વસ્તી ૧૬૦૦૦૦૦૦ બેટલી છે પણ હિંદુસ્તાન પોર્ટુગાલ કરતાંએ સક્રિય હોય છે. ડેનમાર્કની કુલ વસ્તી ૨૫ લાખની છે પણ હિંદુસ્તાન તેના કરતાંએ દુર્બલ છે, બે હિંદુસ્તાનના ૧૮૫૩૬૫૭૮ કેળવણેલા એક તદ્દન જુદા દેશમાં એક સાથે વસવા હોત તો તેઓ ડેનમાર્ક, પોર્ટુગાલ અને રોનના જેવા શક્તિશાળી થાત અને ઉત્તરિ માર્ગમાં બાળક

તરીકે રાજ પણ તેમ બની શકે તેવું નથી. કારણ કે તેઓમાંથી ઘણા ખરાં જુદા જુદા રચે વિચારણ ગયા છે. એ સિવાય તેના બીજા પણ કેટલાંક કારણો છે. પછી તંદુરસ્ત માણસોને પોતાના ધારેલા રથને બચ્ચી બતાવી બચારે બચ્ચ હોય છે ત્યારે તેઓ ઉતાવળે ચાલીને અધવા દોડીને પકુ બાઈ શરૂ છે પણ તેમને બે કેટલાંક હુલાં લંગડાં અને એવા બીજા અંગ ગાણસોને સાથે લઈને બચ્ચ હોય છે ત્યારે તેમનાથી દોડી રાખાવું નથી પણ ધીરે ધીરે બચ્ચાને ખાધે કે કે ઉપર બે સોડીને બચ્ચ પડે છે. હિંદુસ્તાનમાં કેળવણેલા વર્ગ દુર્ગાં અમલુ વર્ગ ઘણા મોટા હોવાથી દેશની આખી સ્થિતિ છે. તેથી કેળવણીના પ્રચાર માટે દરેક હિંદીવાને વન, મન અને ધનથી પ્રયત્ન કરે એ તેવું મોટામાં મોટું કર્તવ્ય છે.

મુક્તિદેશ આપણને શું શીખવે છે !

લખનાર:-સંઘવી વાડીલાલ મુળછલાહ, લીંબડી.

જનરલ યુથર્કુ નામ એટલું જાણુ જાનુ બહાર છે કે જેણે મનુષ્ય વર્ગના ઉત્થાપિ શા? અત્યંત આશાન્ત થમ વેરેલો છે. જેના નિશાળ હૃદયમાં મારો દેશ અને મારા ગર્જિત બંધુઓ એટલું જ નહોતું પણ માનવ બંધુઓ એના લાગણી અને પ્રેમથી જેનું હૃદય બરફુર હળું. ઇંગ્લાંડમાં જન્મેલા આ કમંચીરે માત્ર યુરોપમાં જ નહિ પણ બારેત જેવા હળરે ગાડે જરૂર પડેલા પ્રદેશમાં આવીને દુબાઈ દીનદા અને અગત્યથી દુઃખી થતાં બાંદનાં અભેખ્ય બાળકો અને અપંગો માટે અધ્યાગ પરિશ્રમ કર્યો છે. જેણે પોતાની મુક્તિશાળી અને સદાવર્તિ વાળી પત્નીની અમુત્ય સદાયનાથી ૫૦ વર્ષ ઉપર સ્થપાયલી “મુક્તિદેશ” જેવી વિશિષ્ટ અને હિતકર સંસ્થાનો જન્મ આપ્યો છે.

“મુક્તિદેશ” હાલમાં ૫૬ દેશોમાં પ્રચલિત છે. તેનું કાર્ય જેવીસ ભાષામાં ચલાય છે. દરરોજ તે સંસ્થાઓમાં ૨૮૦૦૦થી વધારે મરીમ મોકિને આશ્રય આપવામાં આવે છે. સ્ત્રી પુરુષ અને છોકરાં માટે ૨૨૯ મોસાલીના બંડાર અને સંસ્કારુ રચના છે. ૧૫૭ ઉવેળના કારખાનાં છે, ત્યાં અનાથ અને બલિષ્ઠર પામેલા બેકેની પસે કામ કરવતાં આવે છે. સુવર્થેલા કેલીઓ માટે ૧૭ આશ્રમો, બાળકો માટે ૩૭ આશ્રમો. પવિત્ર સ્ત્રીઓના ઉદ્ધાર માટે ૧૧૬ ઉવેળ મુકુ; ૧૮૬ બેલીરાલીના સંસ્થાન, બેકેઓ માટે ૫૨૦ દેનક સાથાઓ, મરીમોને સદાય દરરો માટે ૧૪૪ આશ્રમ સ્થાન વડેક ઉપરોગ કરવાના મુકુ, રોજ ના મળી રાજિત હોય તેમને માટે ૧૬ ઉવેળ

સંજ્ઞાથી હકીકત નોંચી લે છે. તેના કેદખાના-
માંથી નીકળ્યા પછી જ્યાં સુધી તેને કાંઈ
રોજગાર મળી આવે ત્યાં સુધી મુક્તિદોજવાળા
અધિકારીઓ ગુન્હેગારને જે આશાનાં વચન
આપે છે તે પુરેપુરી રીતે પાળે છે, અને વળી
છેક અધઃપાત પામેલા જન પ્રત્યે સરોમ સદાનુ-
ભૂતિ રાખવાથી તેમનામાં નવી આશા અને
સ્વાભિમાનથી નવી બાવના જન્મી જાય છે.
ખજીયાર બહુ કરનાર માણસ પોતે પણ અધમ
જીવનમાંથી શુદ્ધ થયેલા હોય છે.

મુક્તિદોજ કેદખાનામાંથી મુક્ત થયેલાં
મનુષ્યો ઉપરાંત ગદ્યખાન, જુગાર અથવા
ખીજા દુષ્ટાચારથી પતિત થયેલાઓને પણ
દાખલ કરે છે. ઇંગ્લાંડનાં એકે એક બાગમાંથી
રખડતા અધમ, પતિત મનુષ્યોને કાંઈ ઉદમ
સોંપવામાં આવે છે. તેમની સાથે સરત એટ-
લીજ કરવામાં આવે છે કે તેમણે સંસ્થાના
સર્વે નિયમાનુસાર વર્તન કરવું જોઈએ અને
ખીજા માદક પદાર્થોનો ત્યાગ કરવો જોઈએ-
મનુષ્યોમાંથી કાંઈક બચાવ કરવાનો તેમને
ખોધ કરવામાં આવે છે—જે તેઓની
વર્તણૂકમાં સુધારો થયેલો માલુમ પડે
અને દંડતાથી તથા સંતોષકારક રીતે કામ
કરતા થાય તો ધીમે ધીમે તેમને ઉંચી
પાયરીએ ચઢાવવામાં આવે છે, તેમને
વધારે સારો ખોરાક અને રહેવાની જગ્યા
વધારે સારી આપવામાં આવે છે, અને તેમના
પ્રાર્થના રહે રહે વધારો કરી આપવામાં
આવે છે. તેમના ઉપયોગ માટે એક એક
વાંચનગ્રંથ આપવામાં આવે છે. મનુષ્યોમાં
અરસપરસ બહુ બાવની વૃદ્ધિ થાય તે માટે
પ્રયાસ કરવામાં આવે છે, અને કેળવણીને
જ્યારે તેઓ ઉપયોગી અને હોંશીઆર કામ
કરનાર થાય ત્યારે મુક્તિ દોજવાળા તેમને
ઈંગ્લાંડના સંસ્થાનામાં રાજી શોધી આવે છે.
આથી જન સમુદાયમાં જે મનુષ્યો છેક
અધમ, પતિત થઈ ગયેલાં હોય છે, જેમને

એમ લાગે છે કે જગતના હોંશીઆર કારીગ-
રોમાં એમને માટે કાંઈજ સ્થાન નથી, તેમનો
ઉત્કર્ષ કરીને તેમને તેઓ મનુષ્યત્વમાં લાવે છે.

પૂર્વની તેમજ પશ્ચિમની પ્રજા બંને
સંજ્ઞાથી મુક્તિ દોજતું કામ સંતોષકારક નિવ-
હ્યું છે; અને વિશેષ કરીને ભરતખંડની છુટ-
કાટ કરનારી કોમ સુધારવાને ખાતર કરેલા
તેમના પ્રયાસોથી ઘણો લાભ થયો છે. આ
કોમના મનુષ્યોની સંખ્યા બધી મળીને લગભગ
૩૦,૦૦,૦૦૦ થાય છે. તેઓ ભટકતા, જંગલી,
રજાઓને હાંધી પુરી કરનાર હોય છે. તેઓએ
પ્રમાણિકપણે ઉપજીવિકાના સાધન પ્રાપ્ત કર-
વાથી કેટલો લાભ થાય છે, એ વાત તે
લોકોને સમજાવી તેમને વણવાતું, રોજંદ
બનાવવાતું, ધરનો સામાન સાફ કરવાતું, કંકડા
ઓટવાતું શીખડાવ્યું.

મુક્તિ દોજવાળાઓ ઈંગ્લાંડ ઉપરાંત અન્ય
જે દેશોમાં અનેક સ્થળે સહાયતા કરેલી છે
તેમાં હિન્દુસ્થાન મુખ્ય છે. ઈ. સ. ૧૮૮૨માં
આપણા દેશમાં મુક્તિદોજના અધિકારીઓની એક
નંદાની ટોળીએ પોતાના કાર્યનો આરંભ કર્યો
હતો. અને ત્યાંથી ગામડાની અનેક દૈનિક શાળાઓ
ઉદ્ભવ ગૃહો, ખેતીના સંસ્થાન વણવાતું શીખ-
વાની શાળાઓ, ડીરપેન્સરી ઇત્યાદિ ઉપરાંત
નિરાશ્રિત છોકરા છોકરીઓ-પુરૂષો સ્ત્રીઓ માટે
નુંખાઈમાં, એક કલકત્તામાં અને એક મદ્રાસમાં
એમ ત્રણ ઉદ્ધારક ગૃહની સ્થાપના કરી છે,
આ સંસ્થાની ખીજા પેટા શાળા ઘણું સ્થળે
સ્થાપવામાં આવી છે. આ વર્ગની ઉત્તિ
કરવા માટે જે પદ્ધતિનો ઉપયોગ આપણા
દેશમાં મુક્તિ દોજ તરફથી કરવામાં આવે છે,
તેનું જો અધ્યયન કર્યું હોય તો હિંદુઓ
સ્વદેશ બધુઓ અને ખેતોની સિધ્ધિ સુધારવા
માટે બનતો પ્રયાસ એ પોતાતું કર્તવ્ય જે
બધુઓ અને ખેતો સમજતા હોય તેમને
ઉપયોગી સુચના મળે.

ગતિ છે' શિરદોસીના એ વચનમાં કાઠને પચુ-
 વિશ્વાસ આંગ્રો નહિ. પરંતુ ઉન્સરીએ શિર-
 દોસીની પરીક્ષા લેવા સાર તેને કહ્યું-અમારા-
 માંથી પ્રત્યેક જણ કવિતાનું એક એક અરણ્ય
 કહેશે અને જો તે તું હોતું ચરણ કહી કવિતાને
 પૂરું કરી દઇશ તો અમે સર્વ તારા કવિપણા-
 નો સ્વીકાર કરીશું.' શિરદોસીની અનુમતિ
 મેળવીને ઉન્સરીએ પહેલું અરણ્ય કહ્યું-
 'આરજે તૂ માહ નવારાહ રીશન' (હે સ્ત્રી
 તારા વદનના તેજ આગળ ચક્રમાં તું તેજ
 તુજ છે) અરજદી નામક પીળા કવિએ બીજું
 ચરણ કહ્યું-
 'માનન્દે રૂખત શુદ્ધ ન સુવદ દર
 શુદ્ધશન' (તારા માલની સાથે સ્પર્ધા કરવાપણું
 શુદ્ધાણું ફૂલ કોઇ પણ ઉપવનમાં નહિ મળે)
 ફરશી નામના કવિએ ત્રીજું અરણ્ય કહ્યું-
 'મુજગાનત હમી શુજર કુદ અજ નૈશન'
 (તારા નેત્ર કદાશ કવચનું પણ વિદારણ કરવામાં
 સમર્થ છે) છેવટે શિરદોસીએ ચતુર્થ અરણ્યની
 શોધ પૂર્તિ કરી દીધી-
 'માનન્દે સનાને ગીવ દર
 જોગે પરાન' (તે નેત્રાની ઉપમા પરચંપ યુદ્ધના
 ભારથી ગીવના ભાકને સાની રીતે શોભાવશે.)

શિરદોસીની કાવના અને ઇરાદાના ઇતિહા-
 સનું તેનું જ્ઞાન જોઇથી જાણી કવિએ વિરમિત થયા
 ઉન્સરીએ પુનઃ તેને બિન બિન કહિન વિષયો
 ઉપર કવિતાઓ રચવાનું કહ્યું, અને શિરદોસીએ
 તત્કાલ કહેલા વિષયો ઉપર કાવ્યો રચ્યાં અને
 અન્ય પ્રજાના પણ જીવિત ઉત્તર આપ્યા.
 હજારો સંભળારે ઉન્સરીને અત્યંત આનંદ
 પ્રાપ્ત થયો. શિરદોસીની યોગ્યતા નહિ સમજા-
 વાનો તેણે શોક પ્રગટ કર્યો અને દાગા મરગી
 શિરદોસીને પોતાના ઘરમાં રાખી કીધો. શિરદો-
 સીના મેળાપ થવાથી ઉન્સરીને પચુગ્રામ થયો
 મળ્યા પખત પડેલાં સુલતાન મદમ્મુદે ઉન્સરીને
 ઇરાદાના પ્રાચીન ઇતિહાસ ઉપર એક મહાકાવ્ય
 રચવાની આજ્ઞા આપી હતી. પરંતુ કાઠને કાંઈ બહાનું
 બતાવી ઉન્સરી ને કાવ્યને મુક્ત કરી રાખતો દેખા.

ખડે કારણ તો એ હતું કે તેને તે કામ
 પોતાની શક્તિ બહાનું લાગતું હતું. શિરદોસીને
 આ વાતની ખબર પડતાંજ તેણે તે કામ કરવાનો
 સંકલ્પ કર્યો. ઉન્સરીને તે જાણીને અત્યંત
 દર્દ થયો. તે દિવસ ઉન્સરીએ શિરદોસીને
 રાત્ર દરઆરમાં સંઘ જઈ મુલતાનને પાંચી હકીકત
 કહી સંભળાવી. અન્ય સુલતાનો તો પેઢે મદમ્મુદે
 પણ સ્તુતિ-વિષ હતો. મેદમ્મુદે શિરદોસીને એક
 એવી કવિતા રચીને સંભળાવવાની આજ્ઞા
 કરી કે જેમાં તેની આત્મ પ્રશંસાનું વર્ણન હોય.
 શિરદોસીએ આશ્ચર્ય હોવાથી તત્કાલ એક
 કવિતા એવી રચી કે જે સુલતાનનો અતિશય
 યોગિન બાવથી પૂરું હોવાથી અત્યંત રોચક
 માલમ પડી. તે દિવસ શિરદોસીને પણ અન્ય
 કવિઓ સમાન રાજમાન પ્રાપ્ત થયું. મદમ્મુદે
 તેને પોતાની વાટિકામાં રહેવાની અનુમતિ
 આપી. અતે યોગ્યતાનુસાર તેને વૃત્તિ મળવા
 લાગી. આ પ્રમાણે અનુકૂળ પરિસ્થિતિ પ્રાપ્ત
 થયા પછી શિરદોસીએ પોતાના મહા 'કાવ્ય
 'શાહનામા' ને રચવાનો પ્રારંભ કર્યો. ગીઝનીમાં
 ચાર વર્ષ વ્યતીત કર્યા પછી મદમ્મુદેની આજ્ઞા
 લઇ તે પોતાની જાનમૂલમાં આવ્યો અને
 ચાર વર્ષ સુધી હાં રોકે પછી ગીઝની પાડે
 ગયો. એટલા વખતમાં 'શાહનામા'નો જોડસો
 ભાગ તૈયાર થઇ ગયો હતો તેને વાંચીને મદ-
 મ્મુદે અતિ પ્રસન્ન થયો. અને શિરદોસીને સમ-
 ચતુકુળ સારો પુરસ્કાર પણ મળ્યો પરંતુ શિર-
 દોસીની રૂ. મદમ્મુદેની આજ્ઞા હીનતાથી એ
 રિયન ચિરસ્થાપી ન રહી. કારણકે સુલતાનનો
 એક અત્યંત માનીતો અયાઝ નામનો શુક્રામ
 હતો. અયાઝની આંતરિક આકાંક્ષા એવી હતી
 કે શિરદોસી ખાસ પણ સ્તુતિગાન કરે; કિન્તુ
 શિરદોસીએ એ શુક્રામની કિચિનાજ પરવા
 કરી નહિ. અંધાજ જાડુ કારરતાની શુભામ
 હતો. મદમ્મુદેની ધર્મોન્નયતા તેને પૂરું
 મલત હતી. શિરદોસીના નામના કાવ્યમાં

તેનો ઉપયોગ કરવાનું ધાર્યું. એક દિવસ તેણે સુલતાનને સંમતિ મેળવી કે શિરદોશીએ શાહનામાં સર્વે પારસી રાજાઓના સ્તુતિ કરી છે. તે ઇસ્લામી ધર્મમાં શ્રદ્ધા નાખતો નથી, એ સ્પષ્ટ બહાણ છે. ધર્મ વિષયક પ્રશ્નની ઉપરિધિતિથી મહમુદની ચાલ શકિતનો લોપ થઇ ગયો. આજની વાન ઉપર નિશ્ચય લાવીને 'કોઈત થઈ શિરદોશીને ખોટાબોલો અને કહ્યું—'તું નારિતક છે, એવો મારો વિશ્વાસ છે. અને તને હાથીના પગ તથા કચ્છાંડું છું કે જ્યો તને તેમજ શીશ નારિતકોને એ ખેંચર પડે કે ઇસ્લામી ધર્મમાં શ્રદ્ધા નહિ રાખવાથી કેવું પરિણામ થાય છે.' શિરદોશીએ આતિ વિનીત બાવળા કહ્યું—'કોઈ કુછે મારા ઉપર દોષારોપણ કર્યું છે. એમાં સત્યનો અંશ પણ નથી. મારી પયમખ્બર સાહેબ ઉપર અરસ શ્રદ્ધા છે."

મહમુદે કહ્યું—'અધિકતર તુમ પ્રાતમાં નારિતકોના જન્મ થયા છે. અને તું પણ તેજ પ્રાંતનો નિવાસી છે. તેથી મને તારા ઉપર પણ અધિક શક છે. ખપરુઆ વખતે હું તને દાખા આપું છું. હવેથી તું ભવિષ્યમાં એવું કાર્ય કરીશ નહિ.' જો કે શિરદોશી સંકટમાંથી નીકળી ગયો પણ જાનેતા મુજબ વિરોધ પડી ગયો. શાહનામાંના બાકીનો ભાગ હર કોઈ પ્રકારથી શિરદોશીએ મહમુદની પાસે મોકલી દીધો. તેના પરિશ્રમની મહમુદે ઉચ્ચિત પ્રશંસા કરી પણ તે એક નાણાંનો લોભી માણસ હતો. તેથી તેણે શિરદોશીને ૬૦ હજાર દિરમ આંદોના સિક્કા આપ્યા.

શિરદોશીની ધારણા એવી હતી કે સુલતાન તેને પ્રત્યેક ઉત્તમ વાંકવની એક દિનાર તે અનરસ આપશે, પરંતુ એ પ્રમાણે નહિ મળવાથી તેનું મન ઉદ્વિગ્નતાને પ્રાપ્ત થયું. કોષ ચક્રે રહીને તેણે તે સંકળનો વ્યવ કરી રીધો. સાર્વજનિક હમામખાનામાં તેણે ૨૦ હજાર દિરમ આપ્યા, ખીજ એક કાર્યમાં ૨૦ હજાર

આપ્યા અને આગના ૨૦ હજાર ગરબોને દાનમાં વહેંચી આપ્યા. મહમુદની પારિતોષિક વૃત્તિનો તિન્કાર પૂર્વક વ્યવ કરીને શિરદોશી ગીઝનીમાં જઈ છૂપાઈ ગયા. તેણે સુલતાનના પુસ્તકાલયમાંથી સુકિત પૂર્વક શાહનામાંની એક પ્રત ચોરી લીધી. અને મહમુદની કુચ્છતા ઉપર તેણે એક કાવ્ય લખી શાહનામાંમાં મંમીલિત કરી દીધું એ શાહનામાં જેનું પરચેન જાપામાં અન્ય કોઈ પણ કાવ્ય નથી. પ્રાય એ કાવ્ય પરચેન કવિયોને કંઈથ હોય છે.

શિરદોશી ચાર માસ સુધી ગીઝનીમાં, રહી પંડી સુપ્તપણે હેરાત આશ્વો ગયો. મહમુદના જનસૂરો તેની પાછળ લાગ્યાજ રહ્યા. પરંતુ અત્યંત કઠિન આપત્તિઓની સામે વ્યથિત પણ તે પોતાની જાનભૂમિ તુકમાં પહોંચી ગયો. આખરે તો એ પણ એને છોડવું પડ્યું. તે તે રતમદાર સહેરના સુમેદારના આશ્રયમાં રહેવા લાગ્યો. ત્યાં તેને હચિત માન મળ્યું.

શિરદોશી હવે જદાવરચાને પ્રાપ્ત થયો. જદાગીમરના પરિશ્રમનું પરિણામ કંઈ નહિ આવવાથી તેનો ઉદ્દાસ પણ નષ્ટ થઈ ગયો. ગામે ગામ છૂપાઈ રહેવાનું હવે તેનામાં સામર્થ્ય પણ રહ્યું નહિ. તેણે પોતાના બાકીના આસુખાને ઉત્તમ રીતે વ્યતીત કરવા સાર રસ્ત મદારના સુમેદારની આજ્ઞા હજી તે રખે નામક ગામમાં આપ્યો. એ વખતે મહમુદ હિન્દ ઉપર ચડાઈ કરવાનો વ્યવસાયમાં પડ્યો હતો. એક દિવસ તેને વજીર સાથે વાતચીત કરતાં શિરદોશીનું સ્મરણ થયું. અને પોતાનાં કૃતકર્મોના પશાતાપ પણ થયો. તેણે શિરદોશીના સમાચાર પૂછ્યા. વજીરનો શિરદોશી સાથે ધનિષ્ઠ સંજય હોવાને લીધે તેણે તેની હલ્લ વિદારક ધરનાનું સાચું વર્ણન કર્યું. એ શોકચુકત સમાજરતને સાંમળી મહમુદને અત્યંત ખેદ થયો. તેણે અમર્ય વસ્તુઓથી લાદેલા ૨૦૦ ઉંટ શિરદોશીને મારે મોકલ્યા.

મહમ્મુદની મોકલેલી ગદ્દ મૂલ્ય વસ્તુઓને ઉપભોગ મહાકવિના ભાગ્યમાં લખાયેલા નહોતો. એ ઉપહારની વસ્તુઓને - અને ફિરદૌસીના સંતોષ મૃત સારીનો મેળાપ ગામના નાકા ઉપર નિર્માણ થયો હતો! - જો એ સંપત્તિ એક દિવસ પ્રથમ પ્રાપ્ત થઈ ગઈ હોત તો ફિરદૌસીને પોતાના કાબઝ'યના પરિશ્રમના પુરસ્કારની અને મહમ્મુદકૃત અંધના આંદરની સારી રીતે સમજ પડત!

ફિરદૌસીને માત્ર એક કન્યા હતી. વારત-વિક રીતે તે એ સંપત્તિની અધિક રિણી હતી કિન્તુ પિતાના મૃત્યુ પછી આવેલી સંપત્તિને તે કન્યાએ ધર્મવિરૂદ્ધ ધણી પાછી મોકલી દીધી!

મૃત્યુકાળ—ફિરદૌસીનું મૃત્યુ હિન્દી સન્ ૪૧૧માં ૨૫૦. તેની કબ્ર તૂસ ચહેરમાં છે. એમ કહેવાય છે કે ફિરદૌસીએ પારસી રાજા-ઓનું હોતિગાન કર્યું તેથી અયુક્ત કાસિમ શરમાલીએ તેની કબ્ર સામે નિમાજ પણ પઢી નહિ. તે રાત્રે અયુક્ત કાસિમના રવમાવરથામાં મહાકવિ ફિરદૌસી સ્વર્ગના ઉચ્ચાસન ઉપર બેઠેલા જણાયો. કાસિમે પૂછ્યું કે આ શ્રેઠ પદ તને કેવી રીતે પ્રાપ્ત થયું? ઉત્તર મળ્યો કે કથરની સ્તુતિની એ પંક્તિયોનું - ૧. અસીમ રૂળ છે:—

જહાનના કુલંદી વપરતી તુઠ
નદાનમ્ ચેઘ હરચે હસ્તી તુઠ

(સંસ્કારના વૈભવ અને કુશ્વતાનું કારણ તું જ છે. તું કાણ છે એ હું નથી જાણતો પરંતુ જે છે તે તું જ છે એ નિત્ય સત્ય છે.)

મહાકવિનો શાહનામા અંધ પરિવન કાબઝ અંધનો મુકૂટ મણિ ગણાય એ નિર્વિવાદ સત્ય છે, જો કે પ્રાચીન ઇતિહાસ શુદ્ધ પ્રકટ યાય છે પણ મહાકવિ ફિરદૌસીએ પોતાની પ્રતિમા સંપન્ન લેખિનીથી તેને અધિક હૃદયગમ કરી દીધો છે. ફિરદૌસીએ અભિમાન પૂર્વક એમ પણ કહ્યું છે કે મેં છરાન દેશના ઇતિહાસને પુનર્જીવિત કર્યો છે આ કથનને અસત્ય કરવા માટે કોણુ તૈમાર થશે? કાબઝ અંધની ભાષા અત્યંત રોચક, શુદ્ધ અને ઉત્તેજક છે. અરબી શબ્દોની મદદ વિના પર્યંત ભાષા કેટલી હતીમ લખાય છે. તેને માટે આ આદર્શ અંધ છે.

જો સાંપ્રત કાળમાં કાઠ લેખક પર્યંત ભાષામાં અરબી શબ્દોના પ્રયોગ વિના લખે તો તેને અચક્ર્ય કહેશે છે. પરંતુ શાહનામા એટલો મોટો અંધ હોવા છતાં પણ તેમાં અરબી ભાષાના શબ્દો નામ માત્ર આવેલા છે. તેથી ફિરદૌસીની વિદ્વતા અને ભેખતશક્તિ જણ્યું આવે છે. તે એક અદ્વિતીય કવિ થઈ ગયો છે એમાં તો ચક્ર નથી.

ધીરજ.

વીરે હારેશીયસ.

જ્યારે લુસિયસ ટાર્કિનિયસ રોમનાં સિદ્ધાસન ઉપર બેઠો ત્યારે તેના પુત્ર સેક્સ્ટસે લુકેસિયા નામની એક કુસિન સ્ત્રી ઉપર અત્યાચાર કર્યો. લુકેસિયાએ અત્યાચારની વાત પોતાના પતિ અને પિતાને જણાવી અરબધાત કર્યો. જ્યારે એ વાત રોમના નિવાસીઓને

માલ્ય પડી ત્યારે તે લોકોએ લુસિયસ ટાર્કિનિયસ અને સેક્સ્ટસને પોતાના દેશમાંથી હાંકી કાઢ્યા અને સર્વની સમ્મતિથી ક્રાઉન્સ દેને રાજ્ય બાર સોંપ્યો.

રાજકિદ રાજાએ પુનઃ રાજ્ય મેળવવા એક પ્રમુખ રાજા પોર્સિનાની સલાયતાથી રોમ

ઉપર સ્થાપી કરી. એ રિક્ક સમયમાં રોમની સ્વાધીનતા સાચવવાનો વી. હોદશીયસ દનો. રોમન ઇતિહાસના લેખકોએ એ વીરનાં અમર ગુણગાન ઘણી રોચક આપામાં કર્યા છે.

અનેક પ્રખ્યાત્ય કરિએએ પ્રત્યેક આપામાં એનાં કાવ્યો લખ્યાં છે. પ્રસિદ્ધ લેખક મેકોલે એ પણ એના ઉપર કાવ્ય લખ્યું છે.)

રોમના રાજા ટાકિનના જીવનમયી કંટાળાને રાજાને સિંહાસન પરથી ઉતારી દેશ નિકાલ કર્યો. તે રોમના લોકો ઉપર નસતગ થઈ ટાકિનને એટલરિયાના રાજા પોર્સિનાની પાસે સલામતા મેળવવા માટે ગયો. પોર્સિનાએ પ્રતિજ્ઞા કરી કે:—કે “રાજાની વિરૂદ્ધ અગત્ય કરનારી રોમની સ્વતંત્ર પ્રજાને દંડ દહને દું રાજા જાણે રાજાને પુનઃ સિંહાસન પર બેસાડીશ.” પોર્સિનાએ પોતાનાં હાર રને તૈયાર થવાને હુકમ આપ્યો અને અન્ય રાજાઓનાં હારકરને પણ સહાયતા માટે મંગાવ્યાં.

વિજીવન વિજયી પોર્સિનાની આગા કમ્પુ નહીં માનેં ચારે બાજુએથી લડાઈને માટે સતવાલા હાથોએનાં જુડોની માફક સેના આવવા લાગી. અહીંયા જ્યારે રોમન લોકોને સમાચાર મળ્યા કે સ્વતંત્રતાને નાશ કરવા માટે પોર્સિનાની પ્રજા સેના રોમ ઉપર આવી રહી છે—ત્યારે રોમના પ્રત્યેક પુરુષોએ સર્વ કામ છોડી દઈ હથિયાર ધાન્ય કર્યાં. કેરકા-કાંએ પાકેલાં ખેતરોને પણ લાગ કર્યો—બાપા-રીઆએ માલ આપેલો લેવો બંધ કર્યો, ધના-ધ્ય લોકોએ પોતાનાં ધનને તાણું લગાડી ગાયી સ્ત્રીઓને સોંપી દીધી. એવી રીતે સર્વેએ પોતા-પોતાનું કામ છોડી હથિયાર પકડ્યા. રોમે સ્વતંત્રતાને મન્ત્ર જપ્તો શરૂ કર્યો.

આ બાજુ અતુલ કીર્તિરંત પોર્સિનાની સમામાં ત્રીસ જ્યોતિષી હતા. તે ત્રિજાલય વિદ્વાનોએ પુનઃ પુનઃ અધિવૃત્ત કરી એક વિચારથી કહ્યું:—“હે વિમલ કીર્તિ સમ્રાટ ! હે રજ્જ

દેવના પ્યારા પુત્ર ! તેં મોટાં મોટાં શુભ મુહુર્તનાં યુદ્ધ યાત્રા કરી છે. નવે અડો તારા ઉપર ધણીજ શુભ દષ્ટિ નાંખી રહ્યા છે. શત્રુનું અભિમાન નાશ કરનાર તારું પરાક્રમ હોવાથી દેવના તારા ઉપર પ્રસન્ન છે. તારા શત્રુઓપર શનિની વક્ર દષ્ટિ છે. મંગલ કુર દષ્ટિથી તેને જોઈ રહ્યા છે. રાહુ અને કેતુ એની પાસે જવાને આમળ વધી રહ્યા છે. હે દેવતાઓ ના પ્યારા પુત્ર ! તું શત્રુઓને નાશ કરવા માટે જા, અને વશવસ્તી ખની પુનઃ સ્વદેશમાં પાછો ફર.”

પોર્સિનાની લાખ્યો પગપાળ અને હજારો સ્વાસોના સમુદની માફક માધ્યોના માધ્યો સુધી ફેલાઈ ગઈ હતી. ટાકિનનો જમાઈ માનિલયસ પોતાના વિશાળ સેના લઈ શત્રુની સહાયતા કરવા માટે આવ્યો હતો. એ વિશાળ મેંપને જોઈ પોર્સિના પોતાને ધન્યવાદ આપવા લાગ્યો.

એ અપાર સેનાની વાટ દાખર નદીના કિનારા સુધી પહોંચી અને ત્યાંથી ગભરાઈને લોક આભોમથી નાશી રોમમાં આવવા લાગ્યા પોતપોતાનાં ગારો છોડી જઈ લાકડીને ટેકેથી ચાલતા ચાલતા રોમમાં આવવા લાગ્યા. માતાઓ પોતાના બાળકોની આંગળી પકડી રોમ તરફ ચાલવા લાગી.

કુર શત્રુ ધીરે ધીરે આગળ વધવા લાગ્યો અને રસ્તામાં જે ગામ આવે તેને અગ્નિ લગાડી જળા મૂકતા હતા—ખેતરોમાં પાકેલાં પાકો તેના ચાંચોએ છુંદી નાખવા હતા શુન્ય. કાર રાત્રિમાં ફરતા આકાશને રક્તવર્ણ જોઈને રોમના લોકો સમજતા હતા કે અહીં અત્યાચારી પોર્સિનાની સેના ગામ બાળી ગઈ છે,

શત્રુ નિકટ આવી પહોંચ્યો. તેના આસટર નામના એક વીર સૈનિકે રોમની બહારની જનિકુલમ નામની જગ્યાને છતી લીધી. નગરમાં એ સમાચાર પહોંચતાંજ હાહાકાર

મધ રહ્યો. રાજા કોંસલ અને પ્રજાના પ્રતિનિધિ ઉભા ઉભા ઉપાસ્ય શોધવા લાગ્યા કિન્તુ વધુ સમય શુભાવવાનો વખત નહોતો. રાજાએ કહ્યું, “એક સ્થાન શત્રુએ લઇ લીધું છે હવે શહેરની રક્ષાનો ફક્ત એક જ રસ્તો છે. અને તે એજ કે રક્ષાને માટે પુત્ર સમેટી લેવામાં આવે.”

એ વખતે એક ગમરામલા દત્તે આવીને સમજાવ્યાર કહ્યા કે—શત્રુ અહીં જલદી નગરમાં પ્રવેશ કરનાર છે.” કોંસલે પશ્ચિમ તરફ જોયું. તેણે આકાશમાં ઉડતી ધૂળને જોઈને અનુમાન કયું કે શત્રુ આવી પહોંચ્યો. ધીરે ધીરે તે ધૂળ આગળ વધવા લાગી અને હજારો અરવોના દાંતના અવાજથી ધરતી કમ્પવા લાગી. સૂર્યનાં કિરણોથી ચમકતા તેના ટોપ સાફ જણાવા લાગ્યા. સૈન્યની વચમાં સફેદ હાથી દાંતના રથમાં પોસિના વિરાજમાન થયેલો હતો. તેના ડાયા હાથ તરફ મામા સિમરી હતો અને જમણા હાથ તરફ પરત્વી પર અત્યાચાર કરનાર ટાર્કિવનને દુરાચારી પુત્ર સેક્ટસસ હતો. સેક્ટસસું મુખ જોતાં જ રોમન લોકોનો કોપ બમણી ઉઠ્યો. સોએ તેના તરફ મુખ કરી યુદ્ધ લાગી અને જાળકે ધૂળ નાંખવા લાગ્યા.

આ બાદ કોંસલનું મુખ ચિન્તાથી ગેરાળ ગયું હતું. ચિન્તાવુર દૃષ્ટિથી તેણે એક વાર શત્રુ તરફ, બીજી વખત કિનારા તરફ દૃષ્ટિ ફેંકી. અધીરે જની તેણે કહ્યું “હવે યોદ્ધા વખતમાં શત્રુ પૂછ ઉપર આવી જશે. જો પૂછ શત્રુના કમળમાં જતા રહ્યા તો પછી નગરની રક્ષા થવી અસંભવિત છે.”

એ સાંપ્રજી વેશીને રવાની વીર દોરેલી-યસ બે.યો. “ એવો કયો નાધમ છે કે જે પોતાની માનુષ્યમિતી રક્ષા કરવામાં પાછો પગ ધરે ? પૂછ તોડવાનું કામ હમણાં સમૂહ થશે. એ કામ પૂર્ણ થાય ત્યાં સુધી એ શત્રુખની

સન્નિવૃત્તિથી હું શત્રુના માર્ગને રોકી રાખીશ. શત્રુને અરકાવા રાખીશ એવા બે વીર કોણ છે કે જે મારી સાથે આવવાને તૈયાર થાય ? ”

સ્પર્ધિઅસ હેર્ટિઅસે કહ્યું:—“હું તમારા ડાયા હાથ તરફ ઉભો રહી પૂછની રક્ષા કરીશ.”

વીર હાર્મિનિઅસે કહ્યું:—“અને હું તમારા જમણા હાથ તરફ ઉભો રહી પૂછને બચાવીશ.”

રાજાએ કહ્યું:—હીક છે; જેમ તમે કહે છે તેમ કરો.”

એ ત્રણે વીર પૂરે પૂરે સમુદ્રની ભરતી માફકની સેનાને રોકવા માટે આગળ ગયા. ખરેખર અન્ય ઉદાહરણો ઇતિહાસમાં પ્રદુર્લભ થોડાં છે. તે સમયના રોમન લોકો પોતાના દેશનું રક્ષણ કરવામાં પોતાનાં તા, મન, ધનની આલુનિ આપતા હતા. દેશદિત આગળ તેમને સર્વ દુરંદ જણાવું હતું, રોમન લોકો પરસ્પર એક બીજાને ભાઈ જ સમજતા હતા.

આરે એ ત્રણે વીરો પોતપોતાનાં હથિયારો હીક છાક કરી રહ્યા હતા ત્યારે રાજા પોતે પૂછ તોડવાને આગળ ગયો. અહીં શત્રુની પ્રગળ રોના રોમને કચડી નાંખવાને આગળ વધી રહી હતી. સૂર્યનાં તેજસ્વી કિરણોથી તેઓની તલવાર ચમકવા લાગી, અને સપાટનાં વાઈંગ્રો વીર રાગ ચત્રાવવા લાગ્યાં અને પોતાનો ક્રુડો દુરકાવતી સેના આગળની આગળ વધતી હતી.

પૂછની આગળ વધી તેમણે વીરો ચુપચાપ ઉભા રહ્યા. તેઓને જોઈને આગળના શત્રુની સેનાના સિપાઈઓ તેઓને સરમિન્દા કરવાને જોરથી દબાવા લાગ્યા. તેના કિતરમાં એ ત્રણે વીરોએ પોત પોતાની તલવાર હવામાં ધુમરાવા લાગ્યા. પૂછનો રમ્તો માફ કરવા માટે શત્રુ સેનાનાંથી ત્રણ વીર ગેતાનિઓ એનલ, એકઅન અને પિક્કા આગળ આવ્યા.

વીર હેર્ટિઅસે જાનસને પૂછ નીચે નદીમાં કેંદ્રી દીધો. હાર્મિનિઅસે મેમિના એક જ યાથી

એ ટુકડા કરી નાંખ્યા. વીર હે રેશીયસે પિકમ ઉપર હુમલો કરી તેને જમીનદેસ્ત કરી નાંખ્યો. એ ત્રણે સેનાનિકોની એ દશા જોઈને શત્રુ સૈન્યમાંથી ચોકકસ લાવસોસસ, અને વીર હોરસ એ પ્રમાણે ત્રણ ચોદાઓ અગમ આગમ. હર્મિયસે અરસને જમીન પર ફેંકી દીધો. હોર્ટિઅસે ચોકસમને કરાવ્યો ને લાવ-ચોલમને ત્રીજા હોરશીયસે જમના દારમાં પડુંચતો કર્યો.

આ ઘટનાથી શત્રુની સેના એકવાર આશ્ચર્યમાં ડૂબી ગઈ, પણ પોતાના વીર પુર-પોતી દુર્ગતિ જોઈને બીજાનું કાણું તેઓમાં કોધતો સંચર થયો. હજુ પણ તે અનંત સેના પૂલથી થોડે દૂર જમની તેમજ ઉભી રહી અને કોઈની પણ દિશાત આગળ આવવાની ચેષ્ટ નહીં પણ સાંભળે આરટરના નામનો જય ઘોષ થઈ રહ્યો છે. સેનાને હટાવતો લૂનાનો ધીર ગમ્મીર અતિથી આગળ આવ્યો અને તેની રક્ષક ઉપર વિશાળ ટાલ લંટકી રહી છે. અને ખીલ કોઈથી ઉચકી ન શકાય એવી તલવાર તેના હાથમાં છે. વીર શેમન ચોદાઓ તરફ તિરસ્કાર યુક્ત દટિયા જોઈ તેણે પોતાની સેનાને કહ્યું:—“જ્યારે આરટર માર્ગ ખુલ્લો કરશે ત્યારે તો તમે આગળ વધશો ને?” અને ત્યાર બાદ પોતાની લાંબી તલવારને ધ્રુવાવતો આરટર આગળ આવ્યો અને પોતાની સર્વ શક્તિ એકત્ર કરી વીર હોરશીયસ ઉપર તલવારનો ધા કર્યો. હોરશીયસે પોતાની ટાલ અને તલવારથી શત્રુના ધાનો ખગાડ કર્યો. શત્રુના ધા તેને ખરાબર લાગ્યો નહીં પણ હોરશીયસની રક્ષક ઉપર એક ધા થયો. અને તેને ધાવલ ધમેકો જોઈને સેના હાઈનાદા કરવા લાગી.

શત્રુઓના નાદથી હોરશીયસના સરીરમાં એક પ્રકારનો નિયુત સમાન અવકાશ થયો. તેણે પોતાનો ચાલુ જઈથી શત્રુનાં ધીર પર એવો ધા કર્યો કે તેનો મસ્તકનો ટોપ કપાઈ

જઈને તેનું શીશ ધડથી જુડું થઈ ગયું. વીર-જાથી ખળી ગયલાં વૃક્ષ નાકક લૂનાને અધિ-પતિ પૃથ્વી પર પડ્યો. તેનાં મસ્તક ઉપર પગ મુકી હોરશીયસે શત્રુ સેના તરફ કટાક્ષ કરવાં કહ્યું:—“મારા અતિથિઓ! તમ શાં આદર સહાર અમે કેવો કરીશું તે જોઈ લ્યે. જોઈએ હવે મારી પૂજા ગ્રહણ કરવા આગળ કોણ આવે છે?” હોરશીયસનાં વાક્ય મુજબી એટલે આના વીરોનાં મુખ પર ક્રોધ, લજ્જા અને કમળની જાણ છગાઈ ગઈ તેઓનું વીરત્વ કમી નહોતું કિન્તુ મામે પોતાના ધાવલ થયલા ચોદાઓને પડેલા જોઈ અને ત્રણે વીરોને અચળ પૂરવ માફક સહાની શાન્તિમાં મુતેલા જોઈ કોઈની દિશાત આગળ વધવાની થઈ નહીં. આગળ વાળા સૈનિકો પાછાગાને કહેતા હતા કે:—“આગળ વધો.”

કાણુ બચી એ નિસ્વબ્ધ શાન્તિ બાદ એક મનુષ્ય સૈન્યમાંથી બહાર આવ્યો અને તેણે ગમ્મીરનાથી ચારે બાજુ દટિ દોડાવી કહ્યું:—“હે સેક્સટસ! તું આગળ આવ હું વને સારી રીતે જાણું છું, પાછળ ન રહે. શેમને છતવાનો એજ માર્ગ છે. મેક્સસએ એકવર શેમ નગર તરફ જોયું, પછી સ્વયં સંચરેલા ચોદાઓ તરફ દટિ ફેરવી કોઈથી તેણે આગળ પણ મુક્યો પણ બીવિથી તે પાછળ હટી ગયો.

આ સજળા વખતમાં પૂલ સમેટવાનું કામ ધણા ઝાંટાટખંધ સાચી રહ્યું હતું. રેમન લોકોએ પૂલ લાઈ લાંધે હતા તેથી તેઓએ પેદાર કરીને કહ્યું:—“હોરશીયસ પાછા ફરે! હોર્ટિઅસ પાછા આવે! હમોએ પૂન કહાની લાંધે છે.”

રેપ્રિઅસ અને હોર્ટિઅસ શીઘ્રતાથી પૂલની સાથે પાછા ફર્યા. તેઓના વગનથી પૂન ના-લજા લાગ્યો. પણ હમો પાછળ ફરી જોયું તો વીર હોરશીયસને એકમો શત્રુની સેના સાથે નિર્મય થઈને આગપણે ઉમેશો જોયો.

તેઓનાં હૃદય ધક્કયા! લાગ્યાં અને તે હોરે-
શીયસની મદદ માટે પાછા વળવાને પ્રયત્ન
કરનાં લાગ્યા.

પૂજા તોડી લેવામાં આગ્યો હતો. અને એક
મોટા ધરાકાની સાથે પૂજા પાણીમાં પડ્યો. રામન
લોકોએ જોરથી હાથિય કપોડે પાણીમાં પ-
ડેલો પૂજા જોરથી પાણીમાં વહાવા લાગ્યો.

અહીં આ એટલો વર હોરેશીયસ પરવતની
મુક્ક કાઢ્યું મરતક રાખી શત્રુ સેના સામે હોમો
રહ્યો હતો. તેની સામે એક લાખ સેના ઘીળ-
ના નેથી ચમકતી વલવારો લઇને હબી હતી.
પાણી અગાધ નદી પૂર વેગથી વહી રહી હતા.
સેકસ્ટસે કહ્યું:—“એને જાણીત હોરત
કરી નાખો.”

પોસિનાએ કહ્યું:—“એને પકડીને મારો
શુભામ બન વો.”

વીર હોરેશીયસે સેકસ્ટસને કાંઈપણ જવાબ
આપ્યો નહીં. પોસિનાને પણ કાંઈ કહ્યું નહીં.
તેણે પોતાની જાન ભૂમિ તરફ જોઈ રહ્યો
નહીને હોરેશીયસે કહ્યું:—“હો શત્રુપર સરિવા! તું
રામન લોકોની માતા સમાન છે. આજ મારું
સંતર અને શત્રુ તને આધીન કરે છું.” એમ
કહીને પોતાની વલવાર ખાત કરી અને નદીમાં
ફેલી પડ્યો. નદીના ખાતે દિનારેથી કુખ અને
આનંદનો ધ્વનિ થયો. શત્રુ અને મિત્ર સર્વ
આશ્ચર્ય ચકિત થયા. થોડો વખત બાદ પાણીના
બોમાં હોરેશીયસનું શીષ દેખાતું એ વખતે
શત્રુ અને મિત્ર ઉભય આનંદથી તાડી જળ-
વના લાગ્યા.

આ જાણતુ હોરેશીયસના જાળમાંથી પાણું
રસત વડી જવાથી. કમળોર થઇ ગયો હતો,
અને નદીમાં જોરથી પાણી તેને નીચે ખેંચતું
હતું. એ ભયાનક નદીનો પાર થવો પણ
અસંભવિત હતો.

એ સર્વ જોઈને નીમ સેકસ્ટસે કહ્યું:—“એ
મંદાળ મરતો કેમ નથી? બે એ ગુલામ
આજ ન હોત તો મ્યારિન પડેલાં રામનગર

આજ જમીનદસ્ત થઇ જત.”

એ સાંભળી પોસિનાએ કહ્યું:—“પરમાત્મા!
એ વીરની રક્ત કરો! આજ પૂર્વે એટલું
પરાક્રમ અને એટલી વીરતા મેં કોઈનામાં
જોઈ નહોતી.

પાણી કાપી નાખી હોરેશીયસ કિનારા
કિપર પહોંચી ગયો. સર્વ રામન વિચારી તેની
ચારે બાજુ એકત્ર થઇ ગયા અને ‘હોરેશીયસની
જય’ કહી તાળીઓ પાડવા લાગ્યા.

શત્રુ સેના હોરેશીયસની વીરતા પર મોહિત
થઇ પાછી ફરી.

આજ પણ રામન લોકો વીર હોરેશીયસની
કીર્તિ ગાય છે. કુમારીરાયો પ્રાર્થના કરે છે
કે:—“અમારા પતિ હોરેશીયસનાં જોવા વીર પુરુષ
હોજો.” વિચારીત જોઈ પ્રાર્થના કરે છે કે
અમારા પુત્રો હોરેશીયસના જેવા થયે. જ્યારે ધક્કા
ધરના લોકો એકત્ર થાય છે, ત્યારે હોરેશીયસની
વીરતાનાં ગીતો ગાય છે અને ન્હાનાં બાળકોને
તેનાં પ્રસાદમની કથા સંજાણે છે. માનુષ્યોનો
સાચો ભક્ત વીર હોરેશીયસ મુગો યુગને મારે
અમર થઇ ગયો.

‘વિદ્યા વિહાર’ } અગ્રજેસાલ સ્વરામભાઈ
વલસાડ. } દેશાધ.
૮-૨-૧૮

॥ ૩૬ ॥

‘૩ ચાંદીનો મહાન વત્તારો’

(૩ ચાંદીમાં લાંબા ટકાની વધધર
થવા કરશે).

વાર્ષિક, પહેલા વર્ષની, મોટા, તાર ખર્ચ,
સાથે રૂ. ૩૦) બીજા વર્ષનાં રૂ. ૧૧) એક
એક માસનાં રૂ. ૫) ૩, ચાંદી તથા વેપારી
બત્તરોનાં કાંઈ પણ સેવામાં સપડાયા હશે તેને
ચોપ રસને બચાવીયું. લખો—

સાથે દેશી વાણી શાસ્ત્રી જાદવજી વિ.
દેવજીભાઈ મકવાણા મુ. રાજદ (ધંધુમી)
દો. મકવાણા હોલ.

નહી કમાયા કેણુ ?

લેખક:—(મણીભાઈ રણછોડજી દેસાઈ પલસાણાકર-૨ ગુન)

નોકર ભસે નહાતો અને,
મ્હોટો થયોને હો મરે;
પેનશન લેશે તો ભસે,
પણ દીન તો કહી ના વળે.

ધનચક્રર ઘેલામાઈ જાને એક મહા વ્યાજી કરનાર એક વેપારી, દસાલ જે કહેા તે પણ એક ગળા ફાંસુ સરાફ હતા. તેમનો આપીકો ધંધો ગામડાંજાનાં દુનળાં દાડીયાંને નાણાં ધોરી એકના અમણા કરવાનો હતો. તેમને એકનો એક દીકરો ફક્કડચંદ કરીને હતો, કે જે આપના પૈસાથી અને પોતાની ખંત અને હિમ્મતથી બી. એ. કુધી બહાડું પસડી લાગી, એક વેપારી પહેડીમાં નોકરી કરી રૂપિયા પાંત્રીસ માસિક પગાર મેળવતો હતો. એક દિવસે ધનચક્રર ઘેર બાલ, આ યરોપમાં આ લેલા મહા સંત્રાનથી ઉપજેલી મોઢવારીમાં “નહી કમાયા કેણુ ?” એ વિષય ઉપર પોતાની ખે પરી ફેરવવા લાગ્યા, અને તે જોપરી ફરતા ફરતા ગમરડીએ ચડી તોપણ તે પોતે “નહી કમાયા કેણુ ?” એ મહા પ્રશ્નનો નિવેડો લાવી શક્યા નહીં અને બિદાસીન મુઠાએ માથા ઉપર હાથ મૂની, બાણે સેંકડો નરસથી મરી મએલો ઘેલામાઈ જાણે આજેજ મરણ પામ્યો હોય તમ જેહા અન નિઃશ્વાસ મૂકવા લાગ્યા. જોવામાં તેનો સફર્મી-અફર્મી બેટો ફક્કડચંદ જે મારી બાંધીન મેગલેરીએ દિવસની રજામાં પોતાને વનન આપ્યો હતો તેણે પોતાના પિતાને ઉઠાસ લેધ કહ્યું “બાપુ ! આપ કંઈ બિદાસી નજાવ છો !” “ના બેરા ! એવું કંઈ નથી,” “ના શું તમારું મૂખજ કહી અપે છે જે આપ કંઈ બિદાસીમાં મુગળાવ છો અથવા શું કોઈ રૂપિયા લાઇ નાસી ગયું છે ?” હવે ધન-

ચક્રર બાઈએ કહ્યું જે બેટા એક ભેજાં ભુંસ મારા ભેજામાં કેટલાક કલાક થયાં બની રહ્યા છે તથાપિ તેણું કંઈ નિરાકરણ થઇ શકતું નથી તેથીજ હું બિદાસ છું. બાંકે નિરાશ છું. ત્યારે ફક્કડે કહ્યું—બાપા મને કહેા, હું તેનો જવાબ આપીશ અને તમારી બિદાસીનતા મટાડીશ. “વાર ત્યારે હું વને કહું છું જેનો જવાબ તું જરાબર વિચાર કરાને આપજો હાલુ કે તે એક મહાપિકટ પ્રશ્ન છે. બાંકે હું ધાર છું કે એ પ્રશ્ને સર્વે જનોનાં હૃદય ડોલાવી મૂક્યાં હશે. પણ આપણને શું ખર્ખર એ તો ગધાનાં હૃદય ચીરીને નેહાએ ત્યારેજ માલમ પડેતો.”

“હું જે જવાબ આપીશ તે પુરતો વિચાર કરીનેજ આપીશ.”

“જો ત્યારે સાંભળ મારેા આ એકજ પ્રશ્ન છે “નહી કમાયા કેણુ ?”

“બસ બાપુ બસ ! આ તમારો સવાલ ?”

“હાં હાં એ મારો સવાલ ! તેનો શું આપે તું જવાબ ?”

“લ્યો ત્યારે સાંભળો આ મારો જવાબ—

“અરે જરૂર વિચાર કરીને આપજો. કંઈ ખાવાનો ખેલ નથી !”

“હાં હાં બાપુ હું સમજી છું અને આ તમારા પ્રશ્નના પ્રત્યુત્તરમાં “નહી કમાયો હું”

સમજ્યા ? આ જોખ્ખોને ચટ જવાબ.”

“એટલે એટલે શું તું બી. એ. ચયોને કમાયો નહી ?”

“હાં સાંભળો બાપુ હું શું કમોયો ને શું નહી કમાયો.”

“ચાલ હું સામણું છું તે જોલ.”

“શુ આ હું પ્રથમ કમાયો કેણુ એ સર્વેની નામોવડી ગણવું હું.”

કમાયા કોણ ?

(૧) વેપાર ઉદ્યોગમાં વહન કરી. રહેલા સર્વે કમાયા.

(૨) હાંદલાં ધરી રહેલાં કુંભારોએ પોતાના હાંદલાં માટીના વાસણોનાં બાવ વધાર્યા એટલે તેઓ પણ કમાયા.

(૩) હળમોએ હળમતના બાવ વધાર્યા એટલે તેમાં તેઓની વાળડોડ કમાણી વધી ને કે અસ્ત્રાના બાવ વધ્યા, સાયુના બાવ વધ્યા, પાકડર વગેરે સરંગેમના બાવ વધ્યા તોપણ ડગલ રેટ નેતાં હળમોની કમાણીને ધકાકાએલો જણાતો નહીં એટલે તેઓ પણ કમાયા.

(૪) ખેતીવાડી ને આને સુધરેલ ફનીયાનાં સુધરેલ (વીરેલ) વૂવકોને કઠાણે આપતી હતી, તે પણ આને ધાન્ય વગેરે માલોના બાવ વધી જવાથી લોકપ્રિય થઇ પડી એટલે તેના પણ બાવ વધ્યા.

(૫) મજુરોના પણ બાવ વધ્યા એ કહેવાની જરૂર નથી, તે સાથે દુગળાં, દારીયાં, ધાંચી, ધાંચળ, સુથાર, હુદાર, વગેરે આલમના ઉદ્યોગી નરોના બાવ વધ્યા. કોઇ ખસે માલદાર થયા તો મારા મોયા જેવા ખાઇ ખાઈને ઉધી હાંધીને ચિંતા તણ તાન માળ થયા એટલે શરીરમાં ચરણી વધી, એ પણ એક રીતે બાવ વધ્યા.

(૬) બાજુ સારાથી ધંધના પણ બાવ વધ્યા એટલે તમે પણ કમાયા.

(૭) અને આ છેલ્લો જવાબ સારી દુનિયાના નોકરો સિવાય સર્વે કમાયા એજ.

હવે “નહી કમાયા કોણ ?” ના જવાબમાં પ્રથમ હું અપને જણાવી ગયો છું કે “નહી કમાયો હું” અને સાથે નોકરી કરતા નોકરો, પગી ભક્ષે તેઓ પાંચ કે પાંચ હજારને પગાર મેળવતા હોય કારણ કે—

• (૧) નોકરો નમીત વેચી ચુક્યા છે.

(૨) તેઓના ભાગ્યની ઉલટી મુલતી

તેઓના માલિકોના હાથમાં છે.

(૩) બલે તેઓ પોતાને સ્વતંત્ર માને પણ તેઓ તો સદાના પાંધાયલા પરતબ, કામદ ફી સાંકળે જડાયલા જડાયલા બંધન હાલતના કેદીઓ રૂપ છે.

(૪) નોકરો પોતાની કેટલીક વચ વિદ્યા સંપાદન કરવામાં વ્યય કરે છે તદ્દપિ તેઓની વિદ્યા બાજુ મૂળાની માફક બજારમાં આને રૂર વેચાય છે. એટલે તેઓ વિદ્યાને દુરપયોગ કરે છે. વિદ્યા વધવાને માટે છે નહિ કે ધરવાને માટે. માલ રૂળી જતાં જેમ માલની દિમત ઘટે છે તેમ નોકરો, ખસ, મિલમાં મૂળો નાખી તેના બાવ દિનપ્રવિદન ધરાવવામાં જ પોતાની ગદાદારી આકલ કુંભીયારી મદદગી દિદાગરી ચીવડાયાલ આકલ બરી કે બેંસ લે કુંડ કે બેંસની માફક આગળ વધે છે.

(૫) નોકરો એટલા પધા ખૂશમનીયા હોય છે કે કદાપિ ને રોક કહે કે તારાં જાડપર ગાય ચડી શકે તો નોકર કહેશે કે ગાય શું જાડે વાહરડું પણ દોડતું ચડી શકે.

(૬) નોકરો વંદુરસીમાં પણ નહીં કમાયલા જેવા એટલે હાલમાં બાગલાં ને બેળાંની ખાધેલા હોય છે.

(૭) નોકરોને માટે આખર ઈજવત મજૂર, વરવળો, તાલ વરકો, રાત દહાડો, સુખ કંઠ વગેરે સર્વે સામન અવળો ઘાણીએ પીણાં બિંધ્યા તરફથી એક સરખાંજ બનાવી દેવામાં આવ્યાં છે.

આપ હવે વહેજ બોલો કે “નહી કમાયા કોણ ?” ઉપરોક્ત જવાબો આપી ૧૩૩૪માં પોતાના પિતાને પ્રશ્ન કરો.

પૂરવા આજા અકસવંત જવાણથી ધન નોકર ભાઇ હારમાં ઘેલા થઇ ગયા અને પોતાના પૂરને નોકરોપર નહીં જવા કરતાં ગામની અંદર સેવ મમરાની ફકાન કાઢવાઈ કહ્યું. કારણ કે તેમાં પણ કમાણી રહેલી છે.

(હરિગીત)

હુનર અને ઊંચોગમાં, ગદગદ ગદ્યા આજે થયા;
પ્રારબ્ધ અવગાંનાં સીધાં, આ સમયપર કેના થયાં.
કાષ્ઠ અને કોશતણાં, વેપારીઓ મદ મ્હાલવા;
એ ખંત અને હિંમતવતણા, પરિપક્વ કળને પામના.
મળુરી તણા ભાવો વધ્યા, માસી તણા ભાવો વધ્યા;
ખાવા તણી સજી ચીજના, ખસના પૂછો ભાવો વધ્યા.

કેંઈ ચીજના ખમણા થયા, કેંઈ ચીજના ત્રગણા થયા;
પણુ એકના એક રણા, આ નોકરીના ના વધ્યા.

કલું શ્રેષ્ઠ કૃપી કર્મને, મધ્યમ વળી વેપાર છે;
કનીષ્ઠ રહી છે ચોકરી, જ્યાં બાપરી હાથે મળે.
કૃપિ કર્મમાં છે શયદો, વેપારમાં છે કાયદો;
પણુ શાયદાની છે વગાવર, નોકરીમાં વાંચદો.
સર્વે કર્મના બ્યાગ કંઈ, મહેનતવતણું કળમેળવ્યું;
પણુ કે પડ્યા આ ખાકમાં, જેતું અરે કંઈના વળ્યું.
‘નાહ કમાયા કોણુ?’ તે કહો તે બલા સંજ્ઞાન તમે;

“નિજ નસીબ વેચ્યું નોકરે,
જેના કમાયા દોકરો.”

યમુના.

સાતમી સદીમાં ફિહીની સમીપ એક મહારમણીય વન હતું. એ વનમાં એક ગોવાળાનો નેસ હતો. તે નેસનો માલિક ગાયો અરાવીને પોતાનો હુવત નિર્વાહ ચલાવતો હતો. તેો યમુના નામની એક પરમ સુશીલ અને સ્વસ્થવતી પત્ની હતી. તે પૂર્ણ પતિવ્રતા હતી. પોતાના પતિને ઇશ્વર દુષ્ય ગણી અત્યંત પ્રેમથી હંમેશ તેની સેવા-પૂજા કરતી હતી. જન્મે સ્ત્રી-પુરૂષ પ્રેમથી મદા પરિપૂર્ણ રહેતાં હતાં. ઇશ્વર વરદથી જે કંઈ મળતું તેના ઉપર તેઓ સંતુષ્ટ રહેતાં હતાં.

એક દિવસ ફિહીનો યવન બાદશાહ કે જે ઇંગ્લેન્ડ અને કોર હોય તે પોતાના અનુચરો સહિત તે નેસ વરદ શિકાર ખેલવા માટે સહસ્રા પહેંચી ગયો. દુર્ભાગ્યથી તે નીચની દ્રષ્ટિ યમુના ઉપર પડી ગયું! તેનાં રૂપ લાવણ્ય ઉપર તે સુગંધ થઇ ગયો. કાગ પ્રદર્શક દીર્ઘ ઉન્ધાસ લેવા લાગ્યો. તેણે સતીત્વ સતીર નષ્ટ કરવાનો દ્રઢ સંકલ્પ લે્યો. અને પોતાના અનુચરોને ત્યાંજ સુકામ કરવાની આજ્ઞા કરી. વળી એ ત્રણ સિપાઇઓને દરબારમાં કે તે સ્ત્રીને

અહીં લઇ આવે. જે ન આવે તો બળાકારથી પકડીને લાવે.

દુકમનીજ વાર હતી. ત્રણ સિપાઇઓ તરતજ તે સતી પામે પહોંચી ગયા અને પોતાના કદરા સ્વરથી કહેવા લાગ્યા: બાદશાહ હતું દરબાર છે કે તમારે અમારી સાથે આવવું.

મતી-સાધવી અળગા યમુના એ યમદતોને જોઇને ગભરાઇ ગઇ અને હાથ જોડી વિનવિ કરવા લાગી: ‘તમે શું કહો છો? મારે ક્યાં આવવાનું છે?’ એટલામાં એક સિપાઇ કે જે સ્વભાવે અડ કૂર હતો તે આંખો લાલ કરી કહેવા લાગ્યો: ‘ચાલ, તને બાદશાહ બોલાવે છે. સર્વ વાતની તને ત્યાં માહિતી મળશે, ચાલે છે કે નહિ? અમે જગ પૂર્વક તને પકડીને લઇ જઇશું.’

તે યવન સિપાઇનાં વચનોથી યમુનાને નેરહું દુઃખ થયું દશે તે અકસાય છે. તે નસ બાંધી પુનઃ બોલી: ‘બાઇઓ! યોડીવાર ઉભા રહે. મારા પ્રાણનાથ ગાયો ચરાવવા ન્હાતે વનમાં ગયા છે. તેમના આવ્યા પછી આપ જ્યાં કહેશે ત્યાં હું આવીશ. કૃપા કરી યોડીવાર અહીં યોગો.’

સિપાઇ એ સાંભળી કહેવા લાગ્યો—“તારે હમણાંજ ચાલવું પડશે. ખસ ચુલ્યાપ ચાલ-સુંગે મોટે આગળ થા નહિતો ચોટશે પકડીને ખેંચી જવી પડશે. અમે અહીં એક પણ પથુ રહેવાના નથી.” યમુના વારસાર રડના અવાજથી તે દુષ્ટોને વિનવવા લાગી પરંતુ તેઓને વરણપથુ દયા આવી નહિ તે નરાધમે સતીને પકડી જવા ચડાવા હતા ચોટલામાં ગોવાળ ગાયો ચરાવીને પાછો આગ્યો અને સર્વ પ્રિરિથિતિ ભ્રેષ્ઠ પોતાની સ્ત્રીને પૂછવા લાગ્યો—‘પ્રિયે! આ શું હકીકત છે? આ લોકો કેણુ છે? અને તેઓ તને શા માટે પકડવા ઇચ્છે છે?’

યમુનાએ બે હાથ જોડી પોતાના પતિને સર્વ ઘટના કહી સંભળાવી. પરંતુ શુદ્ધ હૃદયનો સાદો ગોવાળ એ યથોક્તો આંતરિક ભેદ સંભળ શક્યો નહિ. તે એ સિપાઇઓને કહેવા લાગ્યો—“ભાઈઓ! ચાલો; હું તમારી સાથે આવું છું. બીશુક તારાજ થશે નહિ. આ એક કોમળ હૃદયવાળી સ્ત્રી છે; તેની ઉપર જોર-મુલમ ન કરો. હું આપની પાસે હાથ જોડીને વિનંતિ કરું છું કે જે કાંઈ આપ લોકોને કહેવાનું હોય તે મનેજ કહો.”

સિપાઇઓ તુચ્છકારથી કહેવા લાગ્યા—‘અરે તારે ત્યાં કામ નથી! તારી સ્ત્રીનું કામ છે. અમે તેનેજ હાથ નાંખીશું. તારું કહેવું કાંઈપણ સાંભળવાના નથી.’ તે નિપાઇઓમાં એક કાંઈક દયાવાળો હતો તેણે પોતાના સાથિયોને કહ્યું—‘મનેશિ યાર! હસીકો પકડકરે લે ચાલો! બાદશાહને કટ્ટંગે કિ વડ નર્દો આઇ.’

ત્રણે જણા એવો નિશ્ચય કરીને તે ગોવાળને પકડી શાહી દરબારમાં લઇ ગયા. ગોવાળ હાથ જોડીને બાદશાહને કહેવા લાગ્યો—‘સરકર! શું હુકમ છે?’

કાંગાગિન-પીડિત બાદશાહે તેને કહ્યું—‘વાની સ્ત્રી જે બહુ ખૂબસૂરત છે તે માટે હવાલે કર. તે મુંદરી અને મોંપી દેવાથી તું મુખ્યેનમાં

રહી સંદેશે. વધારે શું કહું? હું તને મોટી મગીશિ આવી ન્યાલ કરી દમ્પસ!’

વજની સમાન વચન સાંભળનાંજ ગોવાળનું હૃદય કંપી ઉઠ્યું તે વિચાર કરવા લાગ્યો—‘કે ઇશ્વર! શું આ ધરામાંથી શુદ્ધતા ચાલો ખરે? શું ધર્મ-કર્મ સૌ હવે ચાલ્યું ગયું? શું રાજ પોતાની પ્રજાનું પાલન આવી રીતે કરે છે? અમુ ગમે તેમ થાય; પણ શુદ્ધ દેહનો જે હિન્દુ દશે તે એવા કૃતિમત કર્મને અનુમોદન આપવામાં કદો પણ રાજ થશે નહિ. બસે પ્રશ્ન નય!!!’ આ પ્રમાણે દૃઢ નિશ્ચય કરી ગોવાળ કહેવા લાગ્યો—‘જહાંપનાહ! એ વગ જો આરા મિવાય બીજી ગમે તેવી આજ્ઞા કરો હું તેનું પાલન કરવામાં તૈયાર છું. આપની નીચ હજીને તો કદી પણ તામે થનાર નથી બસે મારા મળા ઉપર આપ વલવાર ચલાવો.’

ગોવાળનાં એ વચનો સાંભળનાંજ બાદશાહની આંખ સંતવર્યુંની ચઇ મઇ. તે ચીક ધને કહેવા લાગ્યો—‘અરે કેણુ છે? આ કાશિરને પકડીને દેદ કરો. પાંચ સિપાઇઓ જીને તેની સ્ત્રીને પકડી લાવો. હું હમણાંજ તે મુંદરીને ખુશ કરી આ હરામખાની ધર્મડ ઉતારી દઈશ’ પરંતુ એ કુપ્તને એવો પચલ રવામા પણ ન આવ્યો કે આ એક બારવની રમણી છે કે જ્યાં સતીત્વની રક્ષાને માટે સ્ત્રીઓ પોતાના પ્રાણને પણ તજીવત વછ દે છે!!

અનુસાસન મળતાંજ અનુચર લોકો તે સતીને પકડી લાવવા દોડ્યા. ગિચારી યમુના પોતાના પતિને અવવામાં વિશ્વળ યજેશે જોઈ વ્યાકુળ થવા લાગી ધડીમાં તે ઝુંપડી બકાર જતી તો ધડીમાં પછી આવતી. એમ પોતાને પતિ નહિ આવવાને લાંબે ન અકળાવા લાગી એટલે માં બાદશાહના સિપાઇઓ આતીને કહેલ લાગ્યો—‘અલ, જહો ચાલ.’ થેડીયાર તો તે ગિચારી સાન્વ રહી પણ તે દુષ્ટોના વધવા જતા અવિનયથી તેનામાં સહસા દેવીસકિ

ઉપન થઇ. તે ચંડિકા સમાન બીજા
શબ્દ કરી કહેવા લાગી:- 'હર ખસો કુષ્ટ!
ને જરા પણ ચરીરને હાથ લગાડશે તો
તમારા કુષ્ટપણી સગ તરત અમારી પ્રથા!!'

કોણ જાણે એ શબ્દોમાં શું વિચિત્ર
શક્તિ ભરી હતી કે તરતજ સર્વ સિત્તામ્ણ
એકદમ દૂર ખસી ગયા અને એક બીજાના
મોઢા સામે નેવા લાગ્યા. યોડીવાર પછી યમુના
તેમની સાથે ચાલી ઝેરસેતેઓ એકઠા થઇ ચાલી
દરનારમાં આવી પહોંચ્યા. યમુનાને બાદશાહ સન્નિ-
પ્તરખી સિપાઈઓ આદ્યા ગયા. પછી તે કોલિયા
વિનિવિદત સ્વરથી બાદશાહને કહેવા લાગી:-
'જહાંપનાહ! આ દાસીયા કપો અપરાધ થયો
છે? મારો પ્રાણનાથ ક્યાં છે? મને તેમને
તત્કાળ મેળાપ કરાવો; પછી આપ ને આજ્ઞા
કરશો તે હું શિરોધાર્ય કરીશ.'

બાદશાહ એ સાંભળીને કહેવા લાગ્યો:-
'ખારી દૂર! તારાથી કમુર થરી એ ગિરકુલ
અસંભવિત છે. દિવસમાં, તારો શોધર પણ
અહીં મેશમાં છે. તારી ખૂબસૂરત ઉર નું
મારો શાહી તાજ ફર્યાન કરે છું. બહાલી
દૂર! હવે વિજય ન કર. મને સરાર જામે
વરસ પીરકાર. ખારી ગઝા તું પણ લે અને
મને પણ આપ.' આ પ્રમાણે તે દુઃખ યવન
બાદશાહ તે પતિવ્રતાને પોતાના વિચારો જણાવી
પ્રસન્નતામાં ફસાવવાનો પ્રયત્ન કર્યો પરંતુ યમુના
મોન ધરી સર્વ સાંભળતી રહી. છેવટે જ્યારે
તે ક્રોધાગ્નિના તાપ ન સહી શકી ત્યારે કહેવા
લાગી:- 'બાદશાહ! તને વારંવાર બિહાર છે!
હવે મને આશ્રમ પડે છે કે તું કેવા પ્રકારનો
આદમી છે. અધમ! નારહી! સાવધાન ચા.
તારાં એવાં કુષ્ટ વચનો હવે નું સાંભળવા
ચહાતી નથી. મારા પ્રાણનાથ ક્યાં છે? જહાં
જતાવ. મારાથી હવે આ દુઃખ સહી શકતું
નથી.' આ પ્રમાણે તે બાદશાહને કહેવા લાગી
પરંતુ પોતાના સત્પથથી તે એક કબલું પણ

પાંત્રી હકી નહિ. ધન્ય છે! એવી સતીઓના
'પ્રતાપથી અગારે પણ બારતનું' સિર, ઉચું
છે.!!

બાદશાહ યમુનાને આવી રીતે પોતાનાં
ધર્મમાં અટકાવવાનું નેત્ર મોઢ્યો:- 'એ તું
કહ્યું નહિ મને તો તારા ધણીને અહીં જો-
વાની તારી સામેજ કલ કરી દઇશ.'

યમુના ક્રોધથી અભિમૂત થઇ કહેવા
લાગી:- 'તું આવી ધર્મકીઓ આપવી એજ
શાહીપણું છે? તું એક અજાણનાં સતીત્વને
બટ-નટ કરવા ચાહે છે? સાવધાન યદને
સાંભલ. હું તો અજાણ છું; પરંતુ પોતાના
પતિવ્રત ધર્મમાં દક્ષા દરવા માટે અને બારત
લક્ષનાઓ સજાગા થઇ શકીએ છીએ. ધર્મને
માટે પણ પશુ પક્ષી વેચી શકીએ છીએ. કુલ!
શું તું મારા પતિનું અમંગલ કરી મને ધર્મ
ખેટ કરવા ચાહે છે? તું આવી ભૂલ ન કર.
મારા પતિના મરવા પહેલાંજ હું સ્વર્ગમાં જઈ
મારા પ્રાણનાથના સ્વાગત માટે ઉભી રહીશ.
તને હું રિતનું છું કે મારા પતિને તું દુઃખ
ન દઇશ. ને શિક્ષા કરવી હોય તે મને કર.
હું તારા પાસે નિશ્ચા માગું છું.'

યમુનાની અદ્ભુત રિતવણી છતાં બાદશાહને
દયા ન આવી. તે અત્યવ કહોર હૃદયનો હતો.
તેણે આમળ ને અમાત્ય કામ કર્યું તે આત્મે-
ખતા સેવિતા કહે છે! તે કામાંધ બાદશાહ
ક્રોધાવુર થઇ પોતાના અનુચરોને હુકમ આ-
પ્યો:- 'તે દરામનહા ગોવાળી આપો ફેડી
તેને અધ બનાવો.'

હાથ! યમુના એટલું સાંભળતાંજ મુઠ્ઠા
ખાઇ ભૂમિ ઉપર પડી ગઇ, પણ યોડીવાર
પછી ઉઠી અંત કાતર-દીન સ્વરથી 'હોવા
લાગી:- 'જહાંપનાહ! મારી અજાણની તર-
જુઓ. મારો અપરાધ ક્ષમા કરો. કોરને શા-
ન્ત કરો હું હાથ જોડું છું.' મિત્ર એ
સર્વ અસ્પૃશ્ય-રૂઠ હવે. તે સાધ્વી ત્રી વિનનિ
કરતી રહી એટલામાં અનુચરોએ તે ગોવાળને

લાવી અત્યંત નિર્દયતાથી તીએ પડકો દીધો અને તેની બહે આંખો ઢાલી લીધી !

યમુના એ દૃશ્ય જોઇને ન ગમરાહ. ન સ્વીચાહ. કેવળ નિર્નિમેષ નેત્રોથી ગોવાળની તરફ જોઇ/રહી. પુનઃ હાથ નેત્રી પોતાના પતિને કહેવા લાગી:—“પ્રાણનાથ ! જીવનાંધાર ! તમને જોવાની મને બહુ લાલસા હતી; તે તમારું દર્શન મને થયું. હવે આપ આગા કરો કે હું શું કરું ? તમારો આ વ્યથા માર-થી જોઇ શકાતી નથી—સહી શકાતી નથી ! !

ગોવાળે કશું સ્વરથી કહ્યું:—પ્રિયે ! જે તને દીક લાગે તે કર. હું તેમાં ખુશી થઈશ.”

તે સ્ત્રી પતિની આગા મક્કતાજ ઝડ બા-દશાદની પાસે પહોંચી જઈ કહેવા લાગી:—“શું તું મારી સાથે પ્યાર કરવા ચાહે છે ?” આ પ્રમાણે બોલી તેણે બાદશાદની પાસે પડેલી કટાર ખેંચી લીધી, અને તેને આન બહાર કરી, મનમાં પોતાના સ્વામીનું ધ્યાન લીધું. એકઠમ પોતાની છાતીમાં ઘેચી દીધી ! સત્તર તેનો પ્રાણ પડેલોકમાં આવ્યો ગયો ! તે પોતાની દીર્ઘ સંસારમાં રાખી જગતના પૃથ્વ ઉપરથી પ્રવાણ કરી ગઈ ! !

ગોવાળનો જીવ પણ સ્વર્ગે જવાની તૈયારી કરી રહ્યો હતો. સતીના હેઠલા નિષાસ સાથે તેણે પણ પોતાનો અંતિમ શાસ મૂક્યો. તે પવિત્ર દંપતી એક સાથેજ સ્વર્ગારોહણ કરવા ચાલ્યાં ! !

બાદશાદ તે વિલક્ષણ દૃશ્ય જોઇ અપ્રતીત થઈ ગયો. તેણે સત્તર પોતાનો મુશ્કમ ત્યાગી હાંવવાની અનુચરિતે આગા આપી. કતિલામ-કારો એ બાદશાદને કોદીવંશના સિકંદરને નામે ઓળખાવે છે. સિકંદર પછો ફર અને ઘાતકી ધર્મોધ રાજા હતો. તેને હાથે એવાંજ માંડાં કાપ્યાં થકાયાં છે. કહેવાય છે કે યમુનાના સ્વર્ગે ગમન પછી સિકંદરનું હૃદય પીગળ્યું હતું. જ્યારે જ્યારે તેને એ યજ્ઞના યાદ આવતી હતી ત્યારે ત્યારે તેનું હૃદય મધધી ચિડીય થઈ

જતું હતું. સ્વમામાં પણ તેને કવચિત્ યમુનાની પવિત્ર મૂર્તિ દેખાતી હતી. માનવ હૃદયને એ એક વિલક્ષણ સ્વભાવ છે કે પ્રત્યક્ષ પાપનાં પરિણામ જોયા છતાં એક વખત અધમ માર્ગે ચડેલું હૃદય સદસા તે માર્ગથી નિષ્ઠતા થઈ નથી. સિકંદરના સખંધમાં પણ તે નિયમ લાગુ પડ્યો હતો.

યમુના એક ગોવાલણી હતી અશિક્ષિતા હતી. પણ ધર્મપરાયણા હતી. પતિવ્રત ધર્મની રક્ષા માટે તેણે પ્રાણની પણ પરવા કરી નહીં. ધન્ય છે એવી ભારત લક્ષનાઓને કે જેમણે પોતાના ધર્મની રક્ષા માનમાં એકે કશું પણ પાછી પાની કરી નહીં. ભારતનું ગૌરવ એવી વીર રમણીઓનાં ઉજ્જવલ આદિઓથીજ અખંડિત રહ્યું છે. જ્યારે પ્રાચીન મુન્નારનું અંધ અનુકરણ આર્ય રમણીઓમાં પ્રવેશ્યા બા-મશે ત્યારે એથી ધર્મ શક્તિ અચળ રહેશે કે કેમ એ સવાલ છે ! પરંતુ જગતિવંતા પરમેશ્વરને અન્યથ પ્રાર્થના છે કે તેઓ ભારત-લક્ષનાઓને પતિવ્રતધર્મ પરાયણ રહેવાનું અપરિમિત ભજ અને સામર્થ્ય આપે ! કાળના પ્રવાહમાં એવી દેવવિભૂતિઓ ચાલી જાય છે પણ તેમનાં આદિય અમરજ રહે છે ! !

જરવાળા

(ધધુધા).

ધીરજ.

અવશ્ય મંગાવો ?

ઝાડાનો મહાન ઈલાજ !

કરવી વતરપતિનું જગતમાંથી હટકે કસી તેની ચોગ્ય માવજત સથે કેટલાક સદ-ગૃહસ્થોએ અજમાવેલી, ઝાડાની અકસીર મોળી ! એક વખત અજમાવી જાઓ કરો !

ગોળી ૨૫, ની કિમ્મત વી. પી. સાથે ફક્ત રા. ૧૧

લખો:— મુગેરાકર અબ્બારામ જોશી

૬. ઓપલાસય—રોહડા ધધુધા અધિન

કલિયુગી સન્તાન.

સંધ્યા સમયે સુવૈનારાયણ ભગવાન પોતાનો રાજ અમલ બનતી ચરદાયગતી તૈયારીમાં લાત્ર આકાશ પતાવી રહેલ છે. જન-સમાજ પોતાના ધર્મધર્મી પરવારી ઘર તરફ ઉતાવળે જતા જણાય છે, અને પોતાના નિર્દોષ બાળકો સાથે ગમન કરી, તેમજ વાળુ કરતાં વિનોદાલેખ વાર્તાલાપ કરી, શમિત મગજને વિશ્રાંતિ અર્પવાનો પ્રયત્ન કરી રહેલ છે. અત્યારે એક સાઠ સીતેરની વન્યમાં ઝોલા ખાતી વૃદ્ધ ડોસી એક ન્હાની પર્ણકુટીના ઝોલસા ઉપર બેસી રૂ કાંતવાનો ચરખો રામ ભગનની સાથે ફેરવી રહી છે. આ વૃદ્ધ ડોસી વયમાં વચમાં રાજ માર્ગ તરફ પોતાની દ્રષ્ટિને બળાત્મકે પણ ધણે દૂર સુધી ફેંકે છે. તેતું-હૃદય અતિ ચિંતામગ્ન હોય તેવું જોતાની સાથે સમજાઈ જાય તેવી છાયા તેના મુખ પર જણાય છે. વૃદ્ધ ડોસીનું મગજ અત્યારે ભારી ચિંતાયુક્ત બાપારમાં મગ્ન બનેલું છે; તેવામાં સામેના બંગલાના સ્વેશમાં એક નવેદા સ્ત્રીએ આવી ચોકાર કર્યો-“માથા ! દીનકર મેળ બેસી ચુક્યો છે, હવે તો ચરખો બંધ કરો. હવે કેટલી ઉમ્મર કાઢવી છે કે, આટલી મહેનત કરો છો ? સ્ત્રી, હું તમને મગની દાળનો ચેવડો આપું. તમને ચેવડો ભાવે છે ? જરા ચેવડો ખાધ પાણી પીઓ. તમને મારા સમ છે. હ્યો જરા હ્યો.”

વૃદ્ધ ડોસી-બેદા ! તારાં સૌભાગ્ય અમર તયો ! મહારા ઉપરની તારી અનુકયાને હું સારી રીતે સમજુ છું. નકામા સોગલ શા માટે કરાડે છે. મહેન સોગલ મિલકુલ પશ્ચ નથી. હું મહારા છોડુંને ઘરમાં આવ્યા સિવાય એક પણ અનાજનો કણ મુખમાં ચુકનાર નથી. બેદા ! બેવી રીતનું ચલણ ચલાવ્યું હોત તો મોટી વેવડના ગુતા ખાતાં ખાતાં

ક્યારનુયે મહારાં ચાલુખ્ય સમ્પૂર્ણ થઈ ગયું હોત ! મહારો છોડુ કોણ જાણે અત્યાર સુધી કેમ આવ્યો નહિ ? જરૂર આવે તો કોઈ પણ મોકરી ઉપર ચડ્યો હોવો જોઈએ. શું મહારી દયા સહ આવી તરેરો ?”

નવેદા-“દયાવતી” નામની પાડોશણુ તે એક ધર્મધર્મી પતિન હતી. તરેતો સ્વભાવ પગગતુ હોવાથી આ વૃદ્ધ ડોસી જવર તે બેઠકે આવા સખતી હતી. તરેલું વૃદ્ધ ડોસીને ધણું ધણું કળું, પણ ડોસીએ માન્યું નહિ, ફક્ત દવાવતીના આમદથી ચરખો બંધ કરી દીધો. દવાવતીના બંગલામાં ગયા બાદ વૃદ્ધ ડોસી પાછી પોતાના છોડુની ચિંતામાં પડી; પરંતુ મિત્રારા છોડુને પણ આ વાનગું શું માન ?

“ન્હાનું બચ્ચું, રમત કરતાં, ચોસ પાડે અનજો; શું ? જાણે કે, ફરડી ઉઠે, માતનો છપ ત્યારે?”

(કલાપી)

માત-હૃદય પૂરને માટે કેવાં વચમાં મારે છે તે અનુભવીતેજ ખગર પડે. રાતના આંક વાગ્યા, નવ વાગ્યા, પરંતુ છોડુ ઘેર ન આવ્યો, જેથી ડોસી દેવ દેવતાની બાધા માની ચિંતાનુર-હૃદયથી વૃદ્ધ નયનો દ્વારા જતા અશ્રુ વર્ષાવા લાગી ! પાડોશીયો પણ ચોરપોતાના ઘરમાં જઈ સુતા લાગ્યાં. દરેક સ્થળે શાન્તતાનું સામ્રાજ્ય પથરાઈ ગયું, પરંતુ આ મિત્રારી બુધ્ધો પિણતી વૃદ્ધ ડોસીને દૂર નિદ્રાએ આસરો આપ્યો નહિ ! ડોસી બહાર બેસી બેસીને થાકી ગઈ. આખરે પોલીસ ખાતાના પડેરેદારોએ ‘ખચરદાર’ના અવાજ કરવા માંડ્યા જેથી વૃદ્ધ ડોસી પર્ણકુટીનું દાર વાસી અંદર જઈ પથારી પર પડી. એટલામાં બહારથી પર્ણકુટીનું દાર કોણે ખખડાવ્યું. ડોસીએ

ઝર પધારીમાંથી ઉડી દાર ઉઘાડયું—“નમ્ર હોહુ! આટલી બધી વાર ક્યાં ગયો હતો?”

હોહુ—માછ! અંદર ચાલો, પહેલાં જરા ખાઈ લ્યો. પછીથી હું આપને રાંદો બધો જતાં હઉં છું.

૪૬ ડોસીએ હોહુને બહાર જતી વખતે એક પેસો માખ્યો હતો, તેના તે ચણા ખરીદી લાગ્યો હતો. જમાનાની પથ્થ કેવી ખૂબી છે કે, આ ભારતવર્ષમાં પ્રાચીન સમયે એક પેસામાં બે માણસ ભરી પુરી ખાઈ રહેતાં હતાં ત્યારે અત્યારે આપણી વાતોના બીચરા હોહુને એક પેસાના ફક્ત સાડા બાંચ રૂપિયા ખાઈ ચણા મળ્યા હતા!!! જમાના, તારો પથ્થ બિલ્લરી!!! અરુત!!! જેમ તેમ ગાદિકરાંએ પરમેશ્વર ઉપર વિશ્વાસ મૂકી ચણા ખાઈ જમવાન કરી લીધું. આ દિકરાં અંધારામાં બેસોને વાત કરવા લાગ્યાં—

“માછ! હું ઘેરથી નીકળી પ્રથમ આઠા બોર્ષે કુવાજીની કુખન પર ગયો હતો. પરંતુ બાગ્ય દેવીયે ચારી આવી નહિ. તેઓએ કહ્યું કે, હાલમાં મંદામદીનો વખત છે. એક ફદીયાની નિક્કિ થતી નથી! મંદારા જુના નોકરોનેજ નિભાવવા અતિ મુશ્કેલ છે. ત્યાંથી આવો નિરાશા મુક્ત જુનાય સાંભળી હું મંદારા વડિલ બન્યુના મિત્ર ‘મગનલાલ’ની આંધીસમાં ગયો તેઓએ કહ્યું કે, ‘માછ! મધ કામે એક પટાવળાએ એક મહિનાની ચારીસત્તુ ચઢવાનું આપેલું છે. નો, આવતે. મહિને ત્હેને તે નોકરી ઉપર હું જનના મુધી લગાડી શકું તેમ છું. ત્યાંથી નીકળી હું મંદારા માચજીના દવાખાના પર ચાલ્યો જિ-મારોની બારે મદીલની માસાજ એક જિમારને તપાસતા બહાર મળા દના ત્યાંથી હું નિરાશ થઈ હસતું કરતો હતો પરંતુ નેટજામાં માસાજ તથા મંદારા મોટામાછ એક જિમાર ફક્તની વાતો કરતા કરતા દવાખાનાની અંદર

ગયા. આ જખાનને મેં નહિ ગણકારતાં આપણી ગરિયાધનો વિચાર કરી મ્હોટા બાધના દવાખાનાનો પટાવળો તેગની રાધે આવેલો હતો, તેને કાઢવાલા કરી અંદર મદિરો કહેવડાવયો, પરંતુ જવાબમાં જે ચખ્દો સાં-ભળવા પડ્યા તેવા ચખ્દો આ દુનિયામાં કાઢ પથ્થ મનુષ્યને સાંભળવા ન પડેલો હું મારા બગ્યતે દેખવાન જુનાની તથા રખડતો રખડતો ચાલો નીકળ્યો. આ વખતે સાંભ પડે મધ્ય હતી. હું ઘેર આવવાની વ્યારી કરવા લાગ્યો, એટલામાં સામેથી કેટલાક પુરો તથા સ્ત્રીઓ માતાં માતા આવતાં હતાં, તેઓ માંના એકને પૂછતાં ખગર મળી કે નરી દિલ્હીમાં એક નરીન કામ ઉઘડયું છે તેમાં સેંકડો મજૂરો કામ કરે છે, ત્યાં મજૂરી કરનારને કામના રી ઉણપ છે. આ પ્રત્યુત્તર સાંભળતાં મંદારા હર્ષનો પાર રહ્યો નહિ, મેં આવતી શકયા ત્યાં કામ કરવા જવાનો નિશ્ચય કર્યો માછ! મ્હેનત કરતાં કંઈ છવ જવાનો નથી. બૂબે છવ જતો રહે ખરો!” આવી રીતે હોહુ પોતાની ખાતે કહી મા શું પ્રત્યુત્તર આપે છે તે સાંભળવા એકી દશે માના સામું ઇન્તેઝરી દલ્લથી જોઈ રહ્યો.

૪૬ ડોસી—બેરા! ‘પુરુષ પ્રવત્ન, કંચર કૃપા.’

પ્રિય વાચક જંદા! હોહુની ઉમ્મર અત્યારે ૧૪ રૂપ વર્ષની હતી. ગરિબ કુળમાં જન્મ ચઢ્યો. રેરે, શિશિય, મગ્યા, પુરુષ નહિ હોવાથી તે જિયારો નિરંજન રહી ગયો હતો ૪૬ ડોસીને ખીજ બે મ્હોટા પૂત હતા—એકનું નામ અત્યાનંદ અરે ખીજનું નામ સુંપરામ હતું. અત્યાનંદની વય ૪૦ ઉપરાંત ટી હશે. તેની પાસે ઇશ્વરના આપ્યા બે પૈયા દવા. જાળ જમ્યે પથ્થ સુખી હતો. સરાઈ ખગરમાં તેનું દવાખાનું હતું ઇયરી કાળે લાઇ ત્હેનો પધો રાજ્યતર અરુ રીતે ગાદીનો હેના, કમ

તેવું લાગતું હતું. હોદ્દા-૧ કુટુંબમાં એક રામપ્રસાદ કરીને જદ પશુ, હજાર મનુષ્ય હતા. ડોસીના દુઃખની દયા ખાતાં આગેશમાં આવી જઈ જદ ડોસીના મોટા પુત્ર ડો. આત્માનન્દના દવાખાને જઈ પહોંચેલા. ડોક્ટર સાહેબે તેવું સારી રીતે આદર સન્માન કર્યું, જાનાને અતુસરી પાન-સોપાન રિયેરે આપી આવગમનતું કારણ પૂછ્યું.

રામપ્રસાદ—ભાઈ! ગુરૂને ન થાય તે આપને એક બે વચન કહેવાં છે તે કહું.

આત્માનન્દ—આપની સધળી મતલબ હું સમજીશ, છતાં આપને જે કહેવું હોય તે કહો. આપ જેવા સંકટોમાં સાંભળી સભાને મારા કાન તે કુલ્યું ગયા (૧)

રામપ્રસાદ—તો ભાઈ! એ વાતને અડિંગી પડતી સુકો 'મુશી' વર ને જાણી જાન' આપના કાન ફેરે અને મારા જેવાના વચનની કિમ્મત જોણી થાય. જે વાતમાં જાને જણને તુકશાન તે વાતને જાતી કરવી તે વધારે શ્રેય કરે ગણાય. હું પશુ આપને નારાજ કરવા નથી માગતો. જન સમાજની જાત્રીથી આપનું મરેણું નાશ, અને ડોસીના દુઃખની અતુકપામે મ્હારું-હૃદય મ્હને આપના પાસે ધસડી લાવ્યું. બાકી અડિંગ આવવામાં મ્હારો કંઈ સ્વાસ્થ્ય નથી. આ તો તમને લાભ ને મને યશ મગર ભલી આપણ હોવાથી આ પગલું ભર્યું હતું. હીક સાહેબ! ગાફ કરજો. રજા છ?

આત્માનન્દ—શું કહું? આપના હઠાવણીને મ્હારે નથી જોઈતું. મ્હારું હૃદય મ્હને વધારે સજી છે. પધારો પધારો, હવે આપનાં પગલાં એ વિષયમાં મ્હારા મગન પર ન આવ્યા પમે તેવું હું કહું છું.

પંડિત રામપ્રસાદ પોતાનું ઘરેણું અવમાન નહિ ગણ્યકારતાં ડોસીના દુઃખ દુઃખનો વિચાર કરતાં ઉતરી ગયેલા મહેરે ત્યાંથી ચાલો નીકળ્યા. એટલામાં ડોક્ટર સાહેબને પટવાળાએ

આવી કહ્યું કે,—“આપને ધરમાં બેસાવે છે.” આ વાક્યને ડોક્ટર સાહેબે દો આઠા તરીકે તુર્ન અમલમાં મુકવા પેટ પકડીને ધરમાં દોડી ગયા, અને જેવું છે તે કોયે બાંધાયેલી દેરી મારફત આરક્ષા મુખારવિંદ કરીને બોલી ચઢિયા મતા માફ પોતાની પતિને બેસાડતાં કરતાં પૂછ્યું—“કેમ?” આ પ્રશ્નો પ્રત્યુત્તર આપવાના જદલામાં એક ન્યાયાધીશની દબે સામે પ્રશ્ન તેમની પતિએ પૂછ્યામાં—“ભણા! એ કાણ વકિલ સાહેબ? આપના દત્તા?” ડોક્ટર સમય વર્તી પ્રત્યુત્તર નહિ આપતાં અતુક જ રી ગયા. પોતાના પ્રશ્નો પ્રત્યુત્તર નહિ મળવાથી કંઈક કોષીત થઈ પુનઃકંઈક વધુ ઓછા પ્રમાણમાં એજ પ્રશ્ન ડોક્ટર સાહેબની પતિએ પૂછ્યો કે,—“મોશીને એ વચન પેવાના કાણ વકિલ આવ્યો હતો?” આ વખતે ડોક્ટરને લાઇલાજ બની પ્રત્યુત્તર આપેલા પકડી—રામપ્રસાદ ‘આવ્યા દત્તા’.

“એમ કે? રામપ્રસાદ!” ડોક્ટર સાહેબને આ વાક્ય તુરંતજ સમજી જરામ એવી રીતે મનિક રીતે ડો. પતિને કહ્યું હતું તે ઉપરથી પુનરાવલોકન મારફત એ આર પ્રશ્નો થયા—“વાહલા! હું પોતાના ધરની વકિલાન કરતાં પોતે બ્યાજ આવ્યા કે બીજાના ધરની વકિલાત નાન લાગમાં ધરવા લાગ્યા? આપ લાજ ચોલીય એટા બ્યાજનાં કુખ્યાં? આ પ્રશ્નો પોતાના પગ ન ચે સળગતો અગ્નિ તો હોલસતો નથી અને ભાઈ સાહેબ લંકા હોલસતો નીકળ્યા છે, હું તેમને પોતાના ધરની વકિલાત નથી આરકતી! હામ! હાવાં હુનિયામાં એવી કેટલાએ નખોદ પડ્યા છે કે જાને ધરમાં બેઠાં પશુ મુખથી ડુંઅમરી સુગી શેટલી ખાવા દેતા નથી. પાંધડીમુખા એ પશુ રિચાર નથી કરતા કે, આવા મોંધવાની વખતમાં પોતાના હાથ છોકરાવું કેમ પૂરે કરાય છે?” આજકાલની ફેશનની

ધરાઈ ગઈ. તે ચિંતા યુક્ત વદનથી નમગ્રાઈ જઈ બોલવા લાગ્યા— બાઈ સાહેબ ! તમારા વડિલ સચેત મહારા સંબંધ આપની જાણ બહાર તો નથીજ; અને આપારે એ સંબંધથી મહારા મુખમાંથી કોઈ અનુચિત શબ્દ નીકળી જાય તો એ સંબંધને અવગંધી મૂકને માફ કરશો. "ક્ષમા વિસ્મયપૂર્ણમ્" કરજી. ક્ષમા કરવી એજ વિરોધુ બંધુ છે. ગઈ કાલ સાંજના પુર હાઉંમના હંસકેન્ડ અગમ તમારા લઘુ બન્ધુ છોટલાકને મેં જાણવો જોયો છે ત્યારથી તેની આર્થિકતા વિશે મને અનેકાનેક વિચારો આવ્યા કરે છે. હાથે તમને બે પૈસે સુખી જતાવ્યા છે. મને તેટલું તોપણ તે તમારો નહોતો બાઈ છે. "કડવા હરો લીંગડો, સિતળ ઝાંડની હાવ; બન્ધવ હોતો બેલકો, પશુ આખર પોતાની બાંધ" આજ બેક વખતના થી શુભચંદ્રતા મુખના વચન છે, તો આ તો વમર કમરને તમારો બન્ધુ છે. લાભારીથી બીન ધધે રખડે છે. પોતાનું તેમજ મોતોનું ઉદર કેમ ભરવું તેનો વિચાર કરનાં આખરે પુર હાઉંમમાં બીજા ગામના રખડે છે. જમાનો બારીક છે તો કૃપા કરો તેને અને વમારી જુદા માતાને તમારી પાસે રાખો તો ધણી સારી વાત છે. અર્વાચિન હૃદય નિર્વારને લીધે સેંહડો નહિ પરંતુ હજારો વ્યક્તિયો અધમાચાર કરે છે. આખરૂંદારના હરજન તેમ કરતાં કહી અડકતા દશે તો આત્મ હલ્યા કર્યા સિવાય તો રહેતા નથીજ. આંકીનીતના અનેક વિચારો કરી તમારા ઉપર થયેલા તમારો ગાતાના અગણિત ઉપકારો વિચારી, તેઓને સુખી કરવા એ તમારો પ્રથમ ધર્મ છે. આર્થિકાએ માં, બાલ્યજમાં તથા કુરાલ સ્ત્રીમાં પણ રહેવું છે કે, "મનુષ્યમાન પોતાની સાત જન્દમાં સુખી પોતાની માતી આગાને કાલિષ્ઠ્ય કાળે નહિ તોપણ તે માતાની એક રાત્રિના જુદો પશુ વાળી રાકતાર નથી." તો જેણે તમેને

જન્મ આપ્યો જ; તે તમારો માતા જુખના દરેક કરી અન્ય ધર્મ સીકારે તો તેમાં તમને લાંછન નથી ?"

સુખામ—હાહ ! હું બેલારવાનીજ તમનીજનાં છું.

સરગ ને મમતણુ હૃદય મુખરામને માર્મિક મર્મ ન સમજી શકાયું. કંદરનો એક એવો અગાધિત નિયમ છે કે, સદ્ગુણિ મનુષ્યોને દરેક જગ્યા પર રિતવિધાજ નગરે પડે છે. રાજ પ્રમાદને પણ મુખરામના શબ્દો અતિ પરિતાપ બરેલા લાગ્યા, તે વળી બોલવા લાગ્યા— "મારી બાળીની શી ખપરો છે ? મારા બાઈના મુર્ખતા બાદ તેઓનું શાંતર પશુ લેવાનું જાય છે. એ આપારે અહિં નથી" રહેતાં રામ ! રામ ! ! ખરેખર ! સ્ત્રીની બુદ્ધિ પાતીએ કહીએ છે તે અક્ષરસઃ સત્ય છે. તો શાઈ સાહેબ ! તમે તેઓને પણ તમારી પાસે રાખવાના દરો ? આ માટે નહિ ? સંજ્ઞાનકુશોની એજ દુરજ છે.

સુખામ—તમા ! કહેવા મુજબ પ્રથમ કરવ નાજ વિચારોમાં છું !

આ વખતે રામપ્રમાદ મુખરામના બોલવાનો વર્ગ બરાબર સમજી ગયા અને તે વ્યંગને દૂર કરતા બોલ્યા કે,—"કીક ! બાઈ માહેબ ! મેં આપના અમદ્ય વખતને રોક્યો તે માટે આપની ક્ષમા ચાહું છું."

સુખરામ—આજો કદા વધુ પિકારનાં વચનો કહેવ ના હોય તો કહી દેજો. મને બીજકુલ ખજર નહેતાં કે આપ આરા વગર પૈસાના વકિલ બે. પ્રજામાં પધારો ! !

પીડિત રામપ્રમાદ બિચરા દુઃખી હશે પોતાને એવ સંભાળી લાજ બહાર નીકળી ત્યારવાદ માનિય—તંત્ર-ચર્યા થયા લાગી કે, જામે કમાવે છેકરા પોતાનાં જુદા માતા તથા પોતાના નહાના બન્ધુનું ભરણ પોષણ કરવા રાજ નથી !

તા ચાંતના આગેતને એ માનિને બંદો જરત કરવા સાર એક જગ્યાએ એમો દરી,

પંચાયત કરતાં એવો નિકાલ થયો કે જાને બાધ્યોને ગતિની સમક્ષ બોલાવી ડોડુ તથા નેની પૃથ્વ માતૃકાને ખાવા પીરાનો. જો દોઝરત કરી આપે તેવું રહેવું પરંતુ આ જાને બાધ્યો તો ગતિની પછી પરંવા રાખનાર નહોતા. પંચનો હળમ તેજાને બોલાવી મયે, પરંતુ તેજાએ પંચમાં આવવાને માટે સાફ ના પાડે. ગતિના રત્નાદર્શી પુરોએ ઘણા સજ્જન અને શુદ્ધ સ્વર્ગ પૈકી હોધ ચાર માતૃકામાં નેજાનું વર્જન પડે નેરા દેતા. તેજાએ કિદાર જીતિયો બીજી વખત પંચ ભરવાનો દંડાવ કર્યો.

ગતિની વાકીમાં પંચ બેચું કંચામાં આવ્યું. પંચ બેચું, દવાને વિષય આખી ગતિમાં જાહેર થયેલો હતો, જેથી ગતિના દરેક મનુષ્યો ત્યાં દાગર થયા હતા. દરેક બ્યક્તિની સલાહથી ગતિના પૂજનિય, યોગ્ય શુદ્ધ સમપ્રસાદને પ્રમુખસ્થાન આપવામાં આવ્યું. પ્રમુખસ્થાને સમપ્રસાદની નિષ્કલ્પક થયા બાદ પોતાના ગતિ બાધ્યોની સલાહથી ડોક્ટર આત્માનંદ તથા કંટાકટર મુખરામ અને તેના કનિષ્ઠ જનુ છોકુને બોલવા માટે એક ગતિના સજ્જ મનુષ્યને મોકલવામાં આવ્યો. આ વેળાએ પણ આત્માનંદ તથા મુખરામે પંચમાં દાગરી આપવા સાફ હંકાર કર્યો. છોકુ જે દારખાનામાં મનુરી કરવા જતો હતો તે દારખાનું ગાજુ હોવાથી ત્યાં કાગ પર મયેલો સજ્જ મનુષ્ય પાછો આવી પોતાને મયેલો પ્રત્યુત્તર જાહેર કરી પોતાની જગ્યા પર બેઠો. સજ્જના પ્રમુખે ઉઠા થઈ પોતનું બોલતું શરૂ કર્યું:-

“પ્રિય આમમન્યુઓ! સજ્જ આપ સંયંને જે દારખાનું અદિ બોલાવવાની તરદી આપેલી છે તે આપ સંયં જાણો. હતાં રિવાજને અનુસરતાં મે સજ્જમાં મારે જજ્જાવડું બોધ્યું, તે પ્રમાણે જજ્જાવડું છું. આ બાજતમાં દરકેધને પોતાનો મન જાહેર કરવાની

ફૂટ આપવામાં આવે છે; અને અન્ને ભરાયેલા દરેક ગતિ બાધ્યોની સલાહ-સમ્મતિથી આ વિષયને ન્યાય આપવામાં આવશે:-

આપ દરેક બાધ્યોની જાગૃતી છે કે, પશ્ચિત મોહનકાલ પેન્શનર એક વિધવા તથા ત્રણ પુત્રોને પોતાની પાછળ મૂકી ગયા છે. અને મહંમના અને વકીલ પુત્રો સારી કમાઈ કરનાર છે, પરંતુ તેઓનો નાનો પુત્ર અત્યારે કમાવાને લાયક નથી. આ કનિષ્ઠ પુત્રની સાથે તેની પૃથ્વ માતા રહે છે. કમાઈ બંને મોટા શેઠશ્રી આ-દિગને પીકડેલ સદાયતા કરતા નથી. અને બેરેલા કેટલાક સજ્જનોના પૂરા ઉપરથી આપ દરેકને માતૃકા પડશે કે આ આ-દિગને મે ત્રણ ઉપવાસે માંડ માંડ પાંચાં થતાં દશે આ બંને અનાથ છોડેલી દયા ખાતર સજ્જનોએ જાને વડિલ પુત્રોને સમજાવવા માટે પોતાનાથી અને તેટલું કરી ચૂકે છે, પરંતુ રેતીમાંથી આઈ નીકળે તે વાત હા, પણ આ બંને બાઈના હૃદયમાં સહેજ પણ અનુકંપા આવી નથી. આપણી ગતિમાં મે કમાઈ કુકુંમિ હોવા છતાં એક ખાનદાન ઘરનાં મનુષ્ય આવી રીતે બૂખે મરે તે આખી ગતિના ઉપર બૂની અસર કરી અવિષમાં ગતિમાં મોટું નુકસાન પેદા કરવાનો બવ રહે છે. જેથી ગતિના ઉપર અવિષમાં થતી મહી અસરને રોકવાની ખતર આજ આપણી ગતિની આ સમા ભરવામાં આવી છે. આપ સજ્જનોને યત દશે કે, અંચાંચીન પાશ્વત્ય સમ્પત્તિને દેખ દેખી અવિમત્ત કુકુંમના રીવાજને જડ મૂળથી નાશુદ કરવાનો તકની સુધારો આપણી ગતિમાં દાખલ કરવાનો આ જાને બાધ્યોનો વિચાર દશે પરંતુ પાશ્વત્ય સ્પષ્ટ આપણા ભારતમાં કેટલા મંડળ કરવા લાયક છે અને કેટલા ગ્રંથ કરવા લાયક નથી. તે વાતનો વિચાર આપ સજ્જનો કરી લેશે. અત્યારે આપણે

જે વાતનો નિઃશ્વર કરવા બેઠા ત્યાં છીએ તે માટે સત્ય કહેવું પડે છે કે, સ્વાર્થ મનુષ્યો આજના ભેગા યવાના કારણની વિરુદ્ધ હશે, પરંતુ જે સ્વાર્થ ત્યાગ કરતાં જ્યાં સુધી આપણું નહિ શિખીયે ત્યાં સુધી તો આપણી માતિ કોઈ મહાભયંકર ચનાચારો કરતાં શીખ્યા સિવાય રહેશે નહિ. અત્યાગના આમણતે આપણું માતિ તરફથી બદોબસત નહિ કરીયે તો બાહ્યાશ્રમે સગો યનાર નથી, માતા પિતાની અધમ દશા થયા સિવાય રહેનાર નથી અને આખરે દિ-ડુ સાચના કેટલાક રીતિ રિવાજોની સાથે સંયુક્ત કુટુંબોનું સુખ આપણે સદાને માટે યુગાવી બેસીશું એટલા માટે આ વાતનો અત્યાચારથીજ પ્રગથિ કરી આ જાને બાહ્યોની નિન્દનીય શક્તિને આટલેથી રોકી લઈ માતિના મસ્તક પર આવી પડનાર બરિષ્ઠની આશ્રતમાંથી માતિને બચાવવી જોઈએ અને આ પુથાને બંધ કરવાને માટે આ જાને બાહ્યોને સખત હંડ યવાની ખાસ જરૂર છે કે, આખી દાર્શિમાં ખોટી અમર ધાય તેવી ખિજ તેઓએ વાળ્યાં છે. આ જાજતમાં શિક્ષા કરવી અમાક પુનઃ એક વખત જાને બાહ્યોને સમજવા માટે એક સમાદની મુદત આપવી અને આ એક સમાદમાં આ જાને ભાદ્યો હોદુ તથા તેની જદ માતાના બરણ પોપણનો પૂતો બદોબસત ન કરે તો તેઓને માતિ હંડ કરવો કારણ આ જદ ટાંચીની પંચાયત નહિ નહિ આ પંચાયત આપણી આખી માતિની માતાને માટે છે. જાને બાહ્યો આ માતિ હંડ કરવા તૈયાર હોય તો આપણા પંચ તરફથી આ જદ ટાંચી તથા હોદુના બરણપોપણનો બદોબસત થવો જોઈએ તેમજ હોદુને આપણી માતિ હંડમાંથી ગામળી રસી-સાજામાં બજારી જેમ અને તેમ જદીયી કોઈપણ સારા પંથે લગારી દેવો એ આપણે દરેક માતિ બાહ્યોની પડેલી જરૂર છે”

ઉપરોક્ત આપણના ઉકાપોદ માતિના ખીજ બે સમયોએ ક્યો, ત્યારબાદ પ્રમૂખના મતને દરેક માતિ જાણુએ સદાનુસુતી કર્યાંવ્યાથી આત્મા-નંદ તથા સુખરામને માતિ બદાર મૂકી દઈ, જદ ટાંચીને દરેક વ્યક્તિ પોતાના માત્ર સમાન સમાન માનવા લાગ્યા; અને તેના નિર્વાદનો ખંદોજરત કરી આપવામાં આવ્યો.

આત્માનંદ તથા સુખરામે માતિના કહેલા મુકદ્દાને જાણુએ ત્યારે તેઓ કહેવા લાગ્યા કે, આમારે માતિના આપની પરવા નથી. કહેવડ છે કે—“નાગાની પૂઠે બાવળ હોયો તો કહે કે મને હાથા થઈ.”

(૪)

“આમ ! આમ ! ! તો મોકાર આખા નગરમાં ફેલાઈ રહ્યો છે. પ્રત્યેક વ્યક્તિ આમ, આગંતોજ શબ્દોચાર કરતાં એકબીજાનું ભેસ બંધ દોડે છે. જ્યાં જુઓ ત્યાં બેજ થયો, બેજ ખજર. દરેક મકાનના હાપરા ઉપર જાન સમાજનાં ટોળાં ભેગાં થયેલાં નજરે પડે છે. રાજમાર્ગમાં જાન-સમાજના બારે બીડ જોવામાં આવે છે. પ્રત્યેક વ્યક્તિ દોડતાં દોડતાં એક એકને પૂછવા લાગ્યા કે,—“ક્યાં લાગી છે ? કોના ધરમાં લાગી છે ?”

પગારમાં પશ્ચિમ દિશાનું આકાશ લાલ મોજ ખાલી ગયું, ધૂમાડાના ગોટ ગોટ આકાશમાં ઉડે ચડવા લાગ્યા. હમરો મનુષીની બીડ મોળી જાનરની સમીપમાં જરાવા લાગી. આ જગાએ ચાર મોય મજાસાનું એક મકાન આજના પ્રચંડ સારૂપમાં તારાજ થઈ રહ્યું હતું. અગ્નિમાં જળના મકાનની આગૂંચાનું પ્રેસક પર્ગમાં એક તરફર શક્તિના તેમજ કમ શક્તિના મનુષ્યો પોતાનો ઘાવ સાધવા હંફા ચારી રહેલા હતા, અને તેઓના દેખાવ રાજની કસતીનો પોચામ દોષ તેવો જોનારને આમારે લાગ્યા સિવાય રહેતો નથી. મોઝાર ખી, કિચકી (જાદસિકલ) તેમ પિકટોડીયા વિગેરેમાં

પૂરોપીયન સાહેબ તથા મહો પગુ આ બધું
કર દેખાવ જોવાર્થે આવેલાં. છે. આ પ્રયત્ન
આગને દેખાવ દિશ્વી દરવારની શિશનામને પણ
એક બાજુ પર બેસાડે તેવો થયો હતો.

જેતજેતામાં દમ ખાતા પેલીસના
સિપાઈઓ ત્યાં આવી પહોંચ્યા, અને મનુષ્યની
બીડને મક્કા પ્રયત્ને આધીપાછી કરવા લાગ્યા.
આ સમયે અગ્નિ દેવે જીવણ સ્વરૂપ થી જી
કરી દીધેલું હતું. આખું મક્કા આગમાં
તોરાજ થઈ જવાની તૈયારીમાં હતું ત્યારે આગ
ખૂલવાનાર ગમ્મા આ પહોંચ્યા, નરમ પડેલા
અગ્નિ ઉપર પાણીના મારો ચડાવા લાગ્યા.
અને પાણીના જોવાર્થે અગ્નિના તણખા
ઉડવા લાગ્યા.

આગમાં સર્પડાયેલા ધરના એક બાજુનો
ભાગ અંડધાપડધા હોલાયો નહિ હશે તે-
લામાં એક મનુષ્ય પોલિસની નજર ચુકારી
આગમાં સપાડાયેલા મકાનમાંથી બહાર આવી
પહોંચ્યો અને જાગતા બચ્ચાવાળાએ
તે મનુષ્યની ઉપર એક સરખી
રીતે પાણીના વર્ષાક વર્ષાવવા માંડ્યો.
તે મનુષ્ય જે ભાગમાં ચડા લાગ્યો હતો તે
ભાગ પાણીના બેઢક મારાથી છુલ્લપ ગયો હતો.

બહાર આવનાની સાથે એક ચારપદ (ખાટલા)
પર સુતાંડો સરાફ બંધારના દવાખાનામાં તેને
લઈ જવામાં આવ્યો. અત્યારે આપણી વાર્તાના
પરિચયી ડો. આ. માનંદ પોતાના ધરના ત્રીજા
ગાજ ઉપર ચડીને આગને જોઈ રહ્યા હતા
તેઓએ નીચે આવી બેસેલા કેશને તપાસવા લાગ્યા.

વસ્ત્રહીલુ, બગેલા બદનને જોતાં ડો. આ.
માનંદના મુખમાંથી નીચેના શબ્દો નીકળ્યા.
“આતો કોઈ સ્ત્રી જાનિ છે.” લાસના હાથ-
પગ ઢાંકેલા હતા. ડો. ઉપરનું વસ્ત્ર સંકેતી
તપાસ કરવાનો વિચાર કર્યો તો તેઓએ શું
જોયું? ડો. પોતે મૂકી બેઠી ઉઠવા-હાથ
હાથ! આતો મારી માનુશી!!! જન્મદાતા
માનુશી! હું તારા પેટે પૂત્ર કરતાં, પત્તર કેમ
ના પડ્યો? કે ધોળીને ઉપયોગમાં આવત
આટલું બોલનાની સાથે ડો. બેરુ દેવાદાટ
રડવા લાગ્યા. આ વખતેને દરજ્યાજનક દેખાવ
મળે તેવા પત્તરવત્ હૃદયને પર્મિતવાવના બધ
હતા!!!

ધુલીઆ. } “કનેહયોગી”
તા. ૨૧-૧૨-૧૭

પંડિત બાળકૃષ્ણ સર્માની એક વિદ્ય-
વાર્તાને આધારે.

જો મહાં સભા. (કલકત્તા)

પહેલો દિવસ.

અખિલ ભારતવર્ષીય જો મહા સભાની
પહેલી બેઠક કોલેસના અરસામાંકોલેજ રસ્તે
યુનિવર્સિટી ઇનસ્ટિટ્યૂટ હોલ (કલકત્તા)માં થઈ
હતી. પ્રતિનિધિયોની સંખ્યા ૬૦૦ કરતાં પણ
વધારે હતી, જેમાં સંખ્યા પ્રાન્તોના શ્રેષ્ઠ
હતા. કોઈ કોઈ મુસલમાન સભ્યોએ પણ
હાજરી આપી હતી. શ્રેષ્ઠ વર્ગની સંખ્યા
પણ ઘણી હતી, પ્રમુખનું સ્થાન કલકત્તા હાઈ-
કોર્ટના ચિર્મનપતિ. શ્રી જોન ડાર્લિંગ. વર્ષા-

વામાં આવ્યું હતું. પ્રારંભમાં સ્વાગત કમિટીના
પ્રમુખે પ્રતિનિધિયોનું સ્વાગત કરતા મહા
સભાની આવરણકતા ઉપર વિવેચન કર્યું હતું
તેમજ બહારથી આવેલા તાર-વત્રો કે જેમ
મહામંથા તરફ સંકળનુભૂતિ પ્રગટ કરવામાં
આવી હતી તે વાંચી સંભળવા લાગ્યા ત્યાં
પછી પ્રમુખ મહાશયે પેતાનું સંબોધન બાંધ
વાંચી સંભળાવ્યું હતું બદ કલકત્તા કોલેજોરે
ચાલના ચંદમેન પેને બાળકૃષ્ણ હતું, આ
મૂંઝી જીવનના વર્ષોની મોંઝી તરફથી આવ-
કેવોમાં પ્રવૃત્તિ હતું.

ખીજી દિવસ.

ખીજી દીવસે પ્રમુખે નાચે 'લખેજો કંઠાવ' છું કર્યો હતો.

૧. આ ગો કોન્ફરન્સ કીર્તન સમયે પ્રતિ પોતાની સંપૂર્ણ વફાદારી પ્રમટ કરે છે. તથા નાગદાર વચસદાય અને ભાદ્રત મંત્રીનો અતઃકાલ પૂર્વક સત્કાર કરે છે.

૨. ગોચર ભુમિના અભાવથી સંપ્રમાણ થ બળદ, ગાય તથા વાહરડા નિત્ય મરણ પામે છે. અને એટલાજ કારણથી દુધ ધી વગેરે પૌષ્ટિક પદાર્થોનો પશુ દુકાળ થયો છે. તથા આ સમા સત્કારને અરજ કરે છે કે દરેક ગાંભ અને નગરની પાસે ગોચર ભૂમિને રાખવાને કાયદો પસાર કરવો અથવા તો ખીજી રીતે યોગ્ય ઉપાય કે પ્રવલન કરવો.

એ દરિય માનવત લાક્ષા દુઃખચંરસિંહે મુકયો હતો. અનુમોદન ખાત્રુ અમર્ય ધન અદ્ધા તથા સમર્થન મણીન્દ્ર અન્દસિંહે કર્યું હતું.

૩. સારા સાંઠ નહિ મળવાનું કારણ ગાય બળદની નસમ (નત) મગડી નત્ય છે તેને માટે મુનિસીપાલીટીઓની નરજ છે કે સાંઠોથી ખીજી કામીન મેનાં યોગ્ય સંપ્રમાર્માં સાંઠોનું રક્ષણ કરવાનો પ્રયત્ન કરવો. એ કંઠાવ રામ રક્ષપાલ સિંહે મુકયો હતો. ડો. ગેસવાલે અને કાકટર એન એન. બોસે અનુમોદન અને સમર્થન કર્યું હતું.

૪. આ સભા અરજ કરે છે કે રાંદારે આદર્શ દેરી દૂધને બેઝવા અને બીજા લોકોને બેઝવાને ઉસાદ આપે તથા વેચનિક બેતીને ઉત્તેજન આપે. એ કંઠાવ મણુ વરજન યજ્ઞે મુકયો, બાબા બગવાનદાસે અનુમોદન આપ્યું અને મોલારી અમીદદીન ચ્વદન્દ્ર, કાકટર બી. સિંહ પ્રમુતિ સજ્જદારે સમર્થન કર્યું હતું. પં. દુધ નદિ આપની માયેને છોડી મુકવામાં આવે છે તેથી એવી શાળાઓ ખોલવી જોઈએ કે જ્યાં શુભં રામ-કીર્તન

માગ બળદોને-રાખવામાં આવે એવો પ્રયત્ન શાળા અને પાંચગોળમાં પદ્ય કરવો જોઈએ.

૬. સભાના ઉદ્દેશના પ્રચારને અર્થે એક કમિટી નીમવી. જેમાં સર જોન ઉકરજી, સી. એફ. પેન, મી. બી. રૂઢવર્તી આદિને નિમવા. ઉપરોક્ત કાર્ય વૈધનાથ મુકજીએ મુકયો અને કાકટર સિંહે અનુમોદન કર્યું હતું.

૭. પ્રાદેશિક કમિટીઓ નિમવી. ડો. નાયકે એ કંઠાવ મુકયો હતો. કે. સી. સિંહે અનુમોદન આપ્યું અને વી. સી. મહારાજે સમર્થન કર્યું.

અન્તમાં સભાપતિ સર જોન ઉકરજીને ધન્યવાદ આપી કોન્ફરન્સ સમાપ્ત થઈ હતી. (અપર્ણ.)

સાપના ઝેરની દવા.

કાફીઆ કંઠારો, મેધી, અને કાષ્ઠ કાષ્ઠ વાડ ઉપર એક જાતની વનરપત થાય છે. તેને એક જાતનાં પાંદડાં આવે છે. ત્યાર બાદ તેની ઉપર ફરાકડી આવે છે, તે ફરાકડી જ્યારે પકવ થઈ શુષ્કાઈ જાય છે અને ત્યાર પછી આપણે તેને તોડી મેંમાં ધાલી શુક વતી બીંબવી સર્વેની માથે ધરી તાપ લગાડીએ, તો તરત ફૂટી અદરના ખીઆં ઉડી જાય છે. એટલે તે ફૂટી જતી હોયેથી ફરાકડી કઢી છે. આ તેની નિશાની છે. કાષ્ઠ માણસને સાપ કરડે તો તે વનરપતિના પાંદડાં લાવવાં તેમાંથી મોટા માણસને કરડ્યો હોય, તો ૭ પાંદડાં ગેળ સાથે મેળવી વાડીને સાત ગોળા વાળવી. તેમાંની દરેક ગોળા બે મણુ મિનિટને આંતરે ખંચાડવી કે જેથી તરત તેનું ઝેર ઉતરી જશે. નાના છોકરાને ૩ પાંદડાં વાડી ગોળા ખંચાડવી. પાંદડાં, ફરાકડી, ખીઆંનો નમુનો અડધા આનાની ટીકાટ મેલકેથી મોકલી આપીશું. સિં.

સાંધીઝેર નેરોતમસાધ ધનચલાઈ પડે.

સને ૧૯૧૪ના મુંબઈ, કોશી તથા ઉમરાવતીમાં

જરાયેલાં પ્રદર્શનમાં ચાંદ મળેલો છે.

પ્રસિદ્ધ ડા० વામન ગોપાળનું

આયોગાઈડ.

સારસાપરીલા.

આ જગપ્રસિદ્ધ સારસાપરીલા એવા અનેક ઔષધોથી તૈયાર કરવામાં આવેલું છે કે, એવધી કોઈપણ કારણથી દુષીત થયેલાં લોહોને શુદ્ધ કરી વૃદ્ધિ કરે છે. ગરમી, પ્રદર, ચાંધાતું રહી જવું, મોઢામાં અને શરીરના ખીજા ભાગોપર ચાંદ પડવાં, સ્નાયુ શક્તિ ઓછી થઈ જવી, શરીરપર ફાદલા થઈ આવવા, મોઢામાં તથા ગળામાં કાણું પડવાં, નાકતું બેસી જવું, શરીરતું મુજબ આવવું, કળતર થવી, ખુજલી, ખરજ, ગજકરણ, હાથપગમાં બળતરા થવો, મોઢામાંથી વાસ નીકળવી, લાળ પડવી, દાંતના પાશનું મુઝવું, દાંતનું હાજવું, તેમાંથી લોહી વીગેરે નીકળવું એ સર્વે પ્રકારના રોગોપર આ ઔષધ ઘણું જ ઉપયોગી થઈ પડે છે.

કોઈગત સવા રૂપિયે. દપાત ગરમ ૭ આના. સારો શુભ આવવા માટે ચાર બાટલાઓ લેવી ભોમ્બે એકદમ ચાર બાટલી મંગાવનારને ૪૫ રૂપીઆ પડશે. દપાલ અને ગંગી ખરજ તુલું પડશે.

ધાતુ શક્તિ વધેક અત્યંત પૌષ્ટિક દે.સ્કરસની ગાળીએ.

માલેક, ડા. ગૌતમરામ કેશવ,

ગૌતમરામ કેશવનું આપધાસય,

કુરુદ્વાર-મુંબાઈ.

અમદાવાદના એજન્ટ ગોકળદાસ મોતીચંદપાસે મળશે.

લખે-અમદાવાદ, ધાંચીની પોળ.

શક્તિ માટે સૌથી સરસ ઉપાય.

રોયલ ટોનીક સીરપ.

(ફાયદો ન થાય તે પૈસા પાછા)

ગરમમાં થેથેની, શરીર કમ તાકાત
રહેતું હોય, લોહી ઉડી ગયું હોય, ઇન્દ્રિયો
શીથીલ ગની ગઈ હોય, વીગેરે તમામ
પ્રમારના દરદો ઉપર આ રોયલ ટોનીક
સીરપ એક અકસીર ઉપાય છે. કીંમત

બાટલીના રૂા. ૨) ત્રણ બાટલીના રૂા. ૫ા. પોસ્ટેજ ખરચ જુદું.

બગડેલા લોહીને સુધારવા માટે

સાસાપીરોલા

(ફાયદો ન થાય તે પૈસા પાછા)

ગરમી, પ્રદર, માંધાતું રહી જતું, સ્ખલ્મશક્તિ ગોઠી થઈ જતી, ખુશ્કી, ખરજ,
શરીર પર ફેરંકા ઘણા આવતા, હાથ પગમાં બળતરા થતી, નબળાઈ તથા અછરજીમાં
તેમજ લોહીના ગ્રીમાદથી થતાં તમામ દરદો ઉપર લળીજ ફાયદોમંદ દવા છે. કીંમત માત્ર
રૂા. ૧૦. ત્રણ બાટલીના રૂા. ૩૦ પોસ્ટેજ ખરચ જુદું.

બહારગામ માટે એજન્ટા બેઠાએ છીએ.

ડેપોઝિટ—દલાલ એજન્સી, કાલબાદેવી રોડ,

મજ્જારવાલી મુંબઈ નં. ૧.

જે. એન. શેઠનાની ચોક્કસ ગુણુદાયક દવાઓ.

કામસજ્જવન.

અદ્યુત શક્તિ, યુદ્ધી અને સૈદ્ધાંતની કાંઈકેટલી જાણ કરનાર આ દવા ચોક્કસ વખતમાં ભારે વખાણ સાથે મરજત પચાવત ધણ મધ્ય છે. ગયલી ગુણુદાયી વાછી મેળવવા માટે આ દવા નાંખીની જ. વીધના હરો છે...સી પુરવા માટે શક્તિની ધણીજ ઉમદા દવા છે. કી. ર. ૧.

શંકલ વીનાશક તેલ.

કાંઈકેટલી કાંઈકેટલી ગુમાવેલાં રૂપરનો જે કાંઈકેટલી ઉપાય હોય તે આમાં શંકલ વીનાશક તેલ છે. ગમે તે કાંઈકેટલી વ્યવસ્થા કરી નસોની નખખાઈ માત્ર ગણુજ દીવસમાં જરૂરી દુર કરે છે. સાધારણ શિયાંકતા તો પડેલે દીવસે દુર થાય છે. એકવૈશ દીવસના પુરો સેવનથી હાંધીમર નચોત થવાનું છે. કીમત માત્ર રૂ. ૫. નકલી માત્રથી કમાતા ના. જેખસો જોખનેજ શીસી લેવી.

પ્રમેહાંતક રસ—જુનો ના નવો ગમે તે જાતના પ્રમેહની વેદના રૂ. ૪ કલાકમાં નરમ પાડે છે, વારંવાર પેશાબ થવો, સુત્ર માર્ગથી મીનું વહેવું. ૪૫કામાં કામ પડવા વીગેરે તમામ પ્રકારનાં દરદો જરૂમુળથી ઉખેરી નાખે છે. ખીજ દવાઓ કરીને કંટાળેલાં એને આમાંથી દવા અજમાવી જોવાની ખાસ બસામણ છે. કીમત ૧ બાટલીના રૂ. ૨)

સારસાપરેલા—લેલીના ખીમાડથી સરીરમાં અંદર તથા બહાર ગમેકે પ્રકારનાં દરદો ઉમરી આને છે, અમારી સારના નવું લોહી કલ્પન કરેલાં તેમજ લોહી ખીમાડથી થતાં તમામ પ્રકારનાં દરદો દુર કરવામાં સર્વોચ્ચ દવા છે. એક બાટલીની કીમત રૂ. ૧૫.

બાલોમૃત—નાનાં બાળકોમાં નાંધોથી અને તંદુરસ્ત રાખવાં હોય તો જરૂર વાપરો કી. ર. ૧)

સીર દરદની દવા—ગમે તેવા રુપ્ત માથાના દુખાવાને પાંચ મીનીટમાંજ આરામ પડેલાં થાડે છે કી. ર. ૦૫

ખસનો મર્હમ—ગમે તેટલી સખત થઈ હોય, એ કે ત્રણ દીવસમાં જરૂમુળથી જતી રહે છે. કી. ર. ૦૫

ખાંસની ગોળીઓ—પરોક્ષેજ દીવસે ચમત્કાર માણુમ પડે છે. કી. ર. ૦૫

વાતહુરણ તેલ—ગમે તેટલા દીવસનો જુનો ના દરો તોણુ ૨૪ કલાકમાં ગુણુ માણુમ પડશે. ત્રણ ચાર દીવસમાં તો દરદો જરૂમુળથી નાશ થશે. કી. ર. ૧૫

ખંભિખ—સર્વેદ બાલને કાળા બમ્બે જવાં અને રસમ જવાં ચક્રચક્રિ બનાવે છે. કી. ર. ૧)

તાવની દવા—ગોળીઓ અને પાણીના ગ્રહા મીને ચાકવા દો તો આન જરૂર અજમાવજો. શેજઆ, એકતરીઓ એ વાંચાં ગમે તે જાતના તાવને ત્રણ દીવસમાં કાપદો માણુમ પડે છે. તાવથી ગયલી શક્તિ પણ આ દવાથી પાછી આવે છે. કીમત રૂ. ૦૫

પારકસ ખર્ચ આદરને નાથ.

જે. એન. શેઠના.

કાલજાદવી રોડ, મુખ્ય નં. ૨.

સર્વથી ઉત્તમ હોવાની મંજુર સાબીતી.
અની ખરેખરી કરનારને રૂ. ૫૦૦) રોકડા
ઈનામ આપીશું.

સચિત્ર છે, વિચિત્ર છે/અત્યંત ઉપયોગી છે. જોવામાં મનોહર
છે. વાંચવામાં લાભદાયક છે, અને દરેક શુદ્ધસ્થને રાખવા યોગ્ય છે.

અસલી પ્રાચીન સચિત્ર.

કો કશા જી.

પ્રિય મહોદય! આજકાલ જે વર્તમાનપત્રોમાં જ્યાં જુઓ ત્યાં કોઈકાંઈની લાંબી
પહોળી સેંકડો ભટ્ટેરખરો નજરે પડે છે. કોઈ કહે છે અસલી પ્રાચીન કોઈ પડિનવું
રચેલું કોઈકાંઈ આજે છે, બીજા કહે છે ૮૪ આસનો વાળું પ્રાચીન માર્ગ છે વગેરે
વગેરે પણ એ સર્વ આદરને દો. કતી દની રહ્યા છે. અને આમાર કોઈકાંઈની અધિક
પ્રવચના ન કરનાં એટલુંજ કદ' હેલું પુતું સમજાઈ જાય છે કે આમાર કોઈકાંઈ એટલું
ખુબ સુવંધિય દષ્ટ પડયું છે કે આ ૧૦ સુ? તેર વખત છપાઈ ૧૩૦૦૦ નફા દાપોદાય
વેચાણ મધ છે, તથા અન્ય કાપા 'બ' પૂર્ણ કે અતુરેષદો ખીજ બાપામાં પણ અનુસાર
કરી હપાવવું પડયું છે. વિદુરચાનમાંજ નદિ પણ લંકા. સ્વામ મિશ્ર, આફ્રિકા વગેરે
ખીજ દેશોમાં પણ એ બે ખ્યાની દેખાઈ મધ છે. ખીજ દેશના લખમમ સર્વ પ્રખ્યાત
વર્તમાનપત્રોએ એ બે મુકન કડે પ્રવચના કરી છે.

આમાર કોઈકાંઈમા પશિ, દરિ, વિચિત્રી, સંખિતી સીએ ચિત્ર સી પુર-
વોનાં ભવિષ્ય લક્ષ્ય, મની કષ્ટકા પ્રગણે સંતતી પેગ કરવાની તરકીબ મન
ધારણના નિયમ, સવચામ ક્રિયા, ૮૪ આયનોનાં નામ, યંત્ર મંત્ર, તત્ત્વ, પરીકરણ
વિદ્યા, પક્ષીઓની જોનીયાં સડન અનુચિત ગીતિ, સી પુરોહિતા સેંકડો કાળ રોગોના
અજમાવેલા છકાજ વગેરે લખેલી વિષય મે.જુદ છે. વિષય મળે કે આપું ઉપયોગી
પુસ્તક આજ સુધી પીતે દેખાઈ જાય નથી. એક વખત નેર થી અનુપમો આવશે
કે અસલી પ્રાચીન કોઈકાંઈ તે જાણ છે. ૧) પોષ્ટેજ ધાર આના.

આપનું કે: છું:—

ખારેલાલ શર્મા.

કાલિયાદેવી રોડ, મુમ્બઈ.

દરેક જાતનાં દાન આપવાનું સુપાત્ર સ્થાન

હિંદુ અનાથ આશ્રમ

નડીયાદ.

આંખા હિંદુના હિંદુ જાતીનાં અનાથ બાળોને
પાળવામાં આવે છે. વ્યવસ્થા માટે જાહેર
પુરૂષોના ઉત્તમ અભિપ્રાય મળેલા છે.

રૂ. ૪૦૦) આપી દેશભક્ત મરહુમ આ. મી. ગોખલેના સ્મારકમાં
બંધાતા કેળવણીના હોલ સાથે એક ઓરડી બંધાવી
ગોખલેના નામ સાથે અમર નામ કરો.

૨૦૦) માં દર વર્ષે એક દિવસ દાતાના નામથી ભોજન અપાય છે તથા
આરસની તખ્તીમાં નામનું સ્મારક રખાય છે.

૨૫) માં ગૌદાન અપાય છે-બોર્ડ પર નામનું સ્મારક રખાય છે.

૧૩ રૂપીઆથી વધારે દાન આપનારાનાં નામ વાર્ષિક રીપોર્ટમાં પ્રગટ થાય છે.
ન બોર્ડની રીપોર્ટ મંગાવો-દરેક જાતના દાનની જરૂર છે.

મંત્રી—

હિંદુ અનાથાશ્રમ,

નડીયાદ.

અમૃતબિંદુ

આગ્રહ

૨૭૨૬૬ નં. ૭૧-૧૬

સઘળા પ્રકારનો દુખાવો, લકવા, સંધીવા, સુળ, ચુક, ઉત્તરી, ઝાડો, મરડો, કોલેરા, અરૂચી, અલ્બુર્સ, ખાંસી, દમ, સ્વેખમ, સરદી, માથાનો દુખાવો, દાંત કે દાઢનું કળતર અવાળુનો દુખાવો, માંમાંથી દુર્ગંધ છુટવી, મળચ આવવા, ખાટાં કે તીખાં ઘચરકાં, કાનનું પાકવું, પડું બહેવું, આંખો દુખવી, શરીરે સોજા આવવા, ઘા લાગવા, ઘસાર પડવા, હાથ પગમાં ચીરા પડવા, ઘાતું પાકવું, ઘામાં જીવ પડવા, રાંઝણ, નાસુર, પીનનસ, સુસ્તી, બેચેની, નળખાઈ, નામદાઈ, હરક, પ્રમેહ, ચાંદી, વિરકોટીક, બરેણ, અંડવૃદ્ધિ, પ્રદરરોગ કોઈ પણ જાતનો તાવ, વાળો, નહાર, વિગેરે અનેક રોગ આ એકજ દવાથી તત્કાલ દુર થાય છે, વળી બમરી, મધમાખ, વીંછી, વિગેરેના ડાંગ ઉપર આ એક જાદુઈ દવા છે. માંકડ મચ્ચર, વંદા, કરોળીયા, કસારી ઉપેષ વિગેરે નુકશાનકારક જંતુનો નાશ કરે છે.

સખતમાં સખત માથાનો દુખાવો માત્ર એકજ મીનીટમાં દુર થઈ જાય છે. માત્ર પેટની ઉપર ચોળવાથી પણ પેટમાંનો દુઃખાવો મટી જાય છે. પવન છુટવા માંડે છે. અને બાહી-બદલજમી દુર થાય છે. દાંત અને દાઢનું કળતર એકજ મીનીટમાં ચાંત પડી જાય છે. વીંછીના ડાંગ ઉપર તે તેનો ચમત્કાર અલૌકિક જ છે. ઉંચામાં ઉંચી જાતનાં કોઈપણ પેનકીલર કરતાં અસ્રતાબદ્ધ ઘણી ઉંચી જાતની દવા છે. વિદ્યાવતી દવાની દરેક દુકાન ઉપર તે વેચાય છે. હાલમાં તેની ઘટાટેલી કાંમત માત્ર રૂ. ૧૫ પોસ્ટેજ સાથે છે. છ' સીશીના રૂ. ૮) પોસ્ટેજ માફ.

કેટલોગ 'અમૃત મંથાવો.

સીરનામું:—

“અમૃતબિંદુ”-આફીસ

CAUTION

CAUTION is however required when ordering not directly please see that the bottles contain our Trade-Mark ACHING-HEAD. The wonderful success of *Dr. G. B's Medicated Snuff* has given rise to many worthless imitations. REFUSE of THEM! they will not give your customers the same degree of satisfaction and the substitute may be valueless for the purpose for which you have purchased it or its composition is positively harmful.

Avoid substitutes also write for Free Sample.

Guru Basava & Co:

Snuff Manufacturing Proprietors.

Madras E. C.

બાસ સુચના

ડાક્ટર જી. બી. ની ઔષધિ તપખીર

જાને તે કંપની પાસે ન લેતાં દોષપણ દુકાનદાર પાસે વેચાતી લેતાં તે તપખીરની શીશીપર તેનો 'ટ્રેડમાર્ક' (માથું દુઃખવું) તપાસી લેવા બદલ કાળજી રાખવી કારણ આજ ઘણા વર્ષના અમારા અવિશ્રાંત પરિશ્રમને લીધે તથા નિઃકલંક પ્રસિદ્ધિને લીધે આ તરફ ઘણાઓએ અમારી નકલ કરેલી છે પરંતુ એ નકલી તપખીર કંઈ કામની ન દોષ જે માટે આપણે વેચાતી લઈએ છીએ તે ફાયદો ન થતાં ઉલટું નુકસાન થવાનો ઘણો સંભવ છે. તે માટે એવા નકલી માલથી સાવધ રહો. અને અમારી નમૂનાની કીરી મફત મંગાવી ખાતરી કરી શકો છો.

ગુરુ બસવા એન્ડ કંપની

પોસ્ટ બોક્સ નં ૫૧૦ મદ્રાસ ૬. સી.

તાવની રામખાણ દવા.

રૂ. ૧૦૦ ઈનામ.

કોઈપણ વ્યક્તિ તાવ અમારી દવાથી ના ઉતરે તો પૈસા આપીએ તાવ નથી ઉતરતો એણે સાબિત કરનારને રૂ. ૧૦૦) ઈનામ આપીશું. ફોન ૧ ની કિ. રૂ. ૧-૦-૦ ખાસ પરજ નથી.

શક્તિ સંલવન.

શક્તિ સંલવનના ઈનામ લખવાનો અને વિચિત્ર વધારવાનો એણે નથી એક સાબિત કરનારને રૂ. ૧૦૦) એ ઈનામ આપીશું. શરીરના તમામ અવયવો મજબૂત કરી પાતુના તમામ દરદો મટાડે છે. ફોન ૧ ની કિ. રૂ. ૨-૮-૦ પરજ નથી.

ધાતુ વિકાર.

ભયંકર દરદોથી બચવું હોય અને તમામ દરદોની દવાથી મહેતગાર એક હોય તો એક પૈસાનું કાઠ લખી ધાતુ વિકારનું પુસ્તક મફત મંગાવી લેવું.

વૈદ શા. ગીરધરલાલ કહાનજી

મુ. ધાળકા જી. અમદાવાદ.

નિરાંતે ઉંઘ લેવા માટે એક ઉત્તમ સલાહ.

પેસાનો જવાબ, આરોગ્યક માલ, અને તમારા માનનો રક્ષણ કરનાર એ તમે તમારી માલમી સકત, તદ્દન સડીસલામત ગણવા હચ્છા છે. ચોર આગ, અને અરેકાડના ત્રાસથી જ્યારે હોય, તો બાંજા લગત સમસ્યા સંખ્યાથી ન લેવાતાં દાવજ બિલ્ડિંગ સ્ટેશન રોડ પત્રમાળા-વાળા મિ. મોરાર ઉકાની કાયરરુદ્ધ નીજેરીઆજવારો જેના ઉત્તમ મજબૂત કામે માટે સર્ટીફિકેટ અને પ્રદર્શનનાંચા સોનાના ચાદ મળ્યા છે. દરેક રીતનું સંતોષકારક કા-તૈયાર તેમ આરકરથી મળશે. પ્રાથમલીય મહત્ત્વ મોકલીશું.

મિ. મોરાર ઉકા.

કાયરરુદ્ધનીજેરી જનાનનાર. કાયરરુદ્ધનીજેરી સ્ટેશનરોડ મુરેત.

બાટલીવાળાની અકસીર સ્વદેશી દવાઓ.

હિંદુસ્થાનના હુત્તર પ્રદેશનોમાં સોનાના તથા રૂપાનાં ચાંદા મળેલા છે. નિલેરીઆના તાવ, પ્લેગની શરૂઆતમાં લેવા માટે

બાટલીવાલા ઓગ્યુમોક્ષયર તથા ઓગ્યુ પીલ્સ કો. રૂ.

બાટલીવાલા બાટલીવાલા—આમકો તથા અસકતો માટે દૈનિક કોમત ૧-૦-૦. બાજી વખતે ૫-૦-૦ ચામે—બાટલીવાલાના અસલ કચીનાઈતની ટીકડીઆ એ અને બે કોમત દરેક રોશીનાં ૨૦૦ ટીકડીઆ. ઓગ્યુમોક્ષયર (નના) આડ આના. કોલેકોલ—કોલેના, અમદથી આન ઉતરી માટે કોમત ૩ ૧-૦-૦. હાંત મંજન—કો. ૦ ૪-૦-૦ દૈનિક પોલમ-નળનાઇ અને ધાતુ માટે. કો. રૂ. ૧-૮-૦ મગ અને દરજનો મલમ કો. રૂ. ૦-૪-૦ હિંદનાં કોષપણ જગાળ મળશે.

ડા. એચ. એસ. બાટલીવાલા સન્સ એન્ડ કંપની લીમીટેડ.

વરલા લેબોરેટરી,—મુંબઇ.

Dr. H. S. Batliwala Sons & Co. Ltd.

Warli Laboratory-Bombay.

તારન વિનામું—બાટલીવાલા, વરલા-મુંબઇ.

ક્યાં ગેલેરાયા ? અરે શું હાસ્ટિરચા !

વાયુ સુકતા.

કો. રૂ. ૪-૧૦-૦ પો. ૦ જુદું.

હાસ્ટિરચા-મૂગી-પ્રેક્ષક કે વાહ; તને લીધે મોઢામાં ફીણ કે લાળ આંકડી-તાણ-ખેચ કે કાંપણી, હાંત મધાવા, શ્વાસ રૂમાવો, આંખો થરથરી શરીર શીત, પેટમાં દુખાવો, અને બેશુદ્ધ, ધૈયાદિ તેમજ કૈટલાકને ચિત્તભ્રમ ઉન્માદ કે લેલેચછા થવાથી ગકલું, રડલું, કુટલું, નાસલું, ધુણલું ચુગાપણું ભેવામાં ચાતતા, શ્વામતા; કુશતા, લાલપુ, ઇંડ લલણોવાળા નવા કે જુના હાસ્ટિરચા ઉપર રાત્રીનાણુ છે, દવા વનસ્પતિની, મહીનાની, પથ્થ નહી. ઉપયોગ કરેથી ખાતરી,

બચ્ચાંની કાંકણી કે કીટ અને આમણ, સુત નાંધજ કોમત રૂ. ૦-૨-૦ પો. ૦ જુદું. વંચાયમ કળારાસ (શરીર કેળવણી) માટે કચરતનાં ઉપકે ચિત્રનું કોમત રૂ. ૨-૦-૦ પો. ૦ જુદું. દેશીનાંચુ-નાચું ચિખવાનું, ઉલાકામાં ટેકરડ મુક કો. ૦-૦-૦ પો. ૦-૦-૦.

છગનલાલ લલ્લુલાઇ શાહ દેશીનામોવાળા. વીજપુર-(વડોદરા)

શ્રીમંતોના સુખનું સાધન.

આજકાલ ગરીબ તેમજ તવંગરતા સુખનો હેતુ પોતાનો જનમાલ અને કીમતી ઓપ-
રીયાનું, હુમ્મ્યા, લશ્કર, સેના, પાકપાકુ તેમજ બપર આપણી ધાસ્તીથી રક્ષાય કરવામાં સમા-
જેનો છે. જ્યાં સુધી તેવી સંતોષકરક રક્ષણ નથી થઈ શકતું ત્યાં સુધી જીવન બીજકુલ જેવું
પડતું નથી. એવો કમો મુશ્કેલી દસે કે તેના કષ્ટાન્તે હોતાં છતાં આપણા કાપણે નહીં.

મુજાબમાં ત્રીજેરી બનાવવાના થયા કામખાનાઓ છે છતાં એવા મોટા સરેરાશ પણ
મુરંતાવાલા એસર્સ. ટી. અમીચંદની ફાયરમુક ત્રીજેરીઓ એકી બનાવે માં પણ પંચ-
દમી પામેલી છે જેનું કાચ માત્ર એટલું જ છે કે મજાસુખ કાચ છે અને મધ્યમ દામ
છે. હમારા કામની ખાખી માટે રાજા રજવાડાઓમાંથી તેમજ પદવીમાંના ચોં તેમજ સખ્યા
જમ સંદીશીકોટો મળેલા છે માટે બધા ગૃહસ્થો ઉપરથી ત્રીજેરી જેવા દેખાતા ખાખી કાચના
એમાં તમાગ અમુક પૈસાનો ભોગ આપતા પકડાં જરૂર એક વખત હમારી દુકાનની મુલાકાત
લેશો. કે. જ્યાં ત્રીજેરીની સુખની મદદીતી મેળવા શકાય.

શ્રીમં શાયે જેવાં કે તાળાં, કલે, ફેચ બેથો પણ તેવાજ ખાત્રીવાચક બનાવવામાં
આવે છે. વધુ ખુલાસો રૂપમાં યથ શકશે. પ્રાધમ લીસ્ટ મહત મોકલીશું.

એસર્સ. ટી. અમીચંદની કું.

ફાયરમુક ત્રીજેરીઓ બનાવનાર

દ. કણ્ણીક બજાર, સુરત

ELECTRIC POCKET LAMPS.

વીજળીના દીવા.

- (૧) નાના ગજવામાં પણ ગળી શકાય છે.
- (૨) અગ્નિની ખીલકુલ ધાસ્તી નથી.
- (૩) તેલ, દીવેર કે દીવાસળીની જરૂર પડતીજ નથી.
- (૪) ફક્ત ચાંપ નીચે ખસેડતાંજ બપકાદાર દેવાની યાજ છે.
- (૫) જરા પણ ધુણી કે ધુમાડો થતો નથી કે વાસ આવતી નથી.
- (૬) રાત્રીને વખતે ઓછીશ તથે રાખી જરૂર પ્રસંગે કામમાં લેવાથી
સાંજથી સવાર સુધી ખીલ દીવા બગના રાખવાનો નાગો ખર્ચ
અટકે છે.
- (૭) ખસ કરીને કીટીકટ રૂતા ઓછીસરો, જવાણુ તેમજ મુલા
રૂર હોડા વારતે ધણાજ ઉપયોગી છે. કી. ર. ૨, ૨૫, ૩, ૪
૪, ૫ અને ૬. પોરટેન ૬ આતા. સ્પેરમેટી ૧૨ આતા.

સી. ગોવિંદ એન્ડ કો (એસ) અમદાવાદ.

C. Govind & co. (S) Ahmedabad.

પટેલની કંપનીના
નાણીયા રેટ

પટેલના માટે

સરેલ સંબંધ છે

જેની ઉત્તમતાને માટે વડોદરામાં ભરાયેલા પ્રદર્શનમાં ઉંચા પ્રકારનો
ચાંદ તથા સરટોફીકટ મહ્યાં છે

સાચી કાપડાકારક મજબુત સદ્ગત અને સાદા છે.

એન્જીનથી અને ગમદથી ચાલે છે એક ગમદથી બે કોસતું પાણી આપે છે
અને એન્જીનથી ચલાવે ત્યારે બીજા કોઈપણ જાતના પંપ કરતાં અડધા
અડધ આછા હોય પાવરથી ચાલે છે.

૧ થી ૮૦ ફુટ ઊંડા કુવામાંથી પાણી કઢે છે અને એકથી આઠ કોસતું
પાણી આપનાર નાના મોટા તૈયાર નલે છે. કીંમત રૂ. ૧૫૦ થી ૫૦૦
વધુ પુલાસા માટે રૂમરૂ મળેલા યા લખો.

અખાલાલ એમ. પટેલની કંપની.

દરેક જાતના પંપ અને એન્જીન વેચનાર તથા દુરસ્ત કરનાર
૬૦ દરીયાપુર, નાની સાલેપરી-અમદાવાદ.

કસ્ટમર અને સુદારાના આયુર્વેદિક પ્રદર્શનમાં સોનાના ચાંદ મેળવનાર.

શાસ્ત્રોક્ત દર્શી દવા બનાવનારા.

ૐ હુ કામાયુટિકલ વર્કસ
એલિસ્ટન રોડ. મુંબઈ.

મંદાગ્નિ વટિ.

પાચનશક્તિ નબળી પડી ગઈ

હોય કમજૂબ રહેતી હોય પાચન

Dyspepsiaનો અંકુશીર છલાજ.

બ રતલની બારલીની કીંમત રૂ. ૧.

ચ્યવન પ્રાશાવલેહ છવન.

શરીર અને મગજને ખરેખરી

ચક્રિત આપનાર આ બોધ સમય

દિવંમાં પ્રાપ્ત છે. અમારી બનાવટ

કેવલ શાસ્ત્રોક્ત છે.

રતલ ૧ની બારલીની કીં. રૂ. ૨૫.

સંગ: સર્તા કિમુ ન મંગલમાવનોતિ

૧૩૦

દેશભ.
સં. ૧૯૭૪

સત્સંગ

—વિષયાવલોકન—

વિષય	પૃષ્ઠ
૧ થી ૭ કવિતાઓ	૨૧૮
૮ તંત્રીની નોંધ	૨૧૫
૯ દારૂ અટકાવવા સબરંશીઓએ કરેલા કાર્યો...	૨૨૦
૧૦ અમુક્ય સૂત્ર વચનો	૨૨૦
૧૧ ચરિત્રનું રૂઢું બધારણ કરવા હિન્દવ	
નિમ્મહની જરૂર	૨૨૧
૧૨ સેતી નાગરિક	૨૨૨
૧૩ ચંદાની આગ	૨૨૫
૧૪ મદરા કે મોતનો માર્ગ	૨૨૭
૧૫ એક અહેવાલ	૨૩૧
૧૬ ભોળાઆરાજનો બડબડાટ	૨૩૨
૧૭ ગો મહાસમા (કલકત્તા)	૨૩૭

શ્રી કુબંસન નિવેદક દ્વારા
પ્રબોધક અને નીતિવ-
ધક મહાજ તરફથી

પ્રકટ થયું માસિક પત્ર

વાર્ષિક
સંવાજમ
૨. ૧-૦-૦

આમથાઈ
કલકત્તા

વંશી અને પ્રસાદ:—

દોલતરાય દાણબાઈ દેશાઈ.

અંબાલિયા-મુરત

પટેલની કંપનીના
નાણીયા રેડ

ખેતી માટે

પાણીનું
સરસ્તુ સાધન છે

ખેતી ઉત્તમતાને માટે વડોદરામાં ભરાયેલા પ્રદર્શનમાં ઉચ્ચ પ્રકારનો

ચાંદ તથા સરટોકીકેટ મલ્યાં છે

સાધી કાયદાકારક મજબુત મસ્તા અને સાદા છે.

એન્જીનથી અને બગદથી ચાલે છે એક બગદથી જે કોસનું પાણી આપે છે અને એન્જીનથી ચલાવે ત્યારે બીજા કોર્સેનું જાતના પંપ કરતાં અડધા અરધ ઓછા હોય પાવરથી ચાલે છે.

૧ થી ૮૦ ફુટ ઊંડા કુવામાંથી પાણી કઢે છે અને એકથી આઠ કોસનું પાણી આપનાર નાના મોટા તૈયાર મલે છે. કીંમત રૂ. ૧૫૦ થી ૫૦૦

વધુ જુલાસા માટે રૂબરૂ મળેલા લખો.

અબાલાલ એમ. પટેલની કંપની.

દરેકજાતના પંપ અને એન્જીન વેચનાર તથા દુરસ્ત કરનાર
૬૦ દરીયાપુર, નાની સાલેપરી-અમદાવાદ.

ખાસ સ્ત્રી તથા ગ્રન્થાંઓનું દેશી
દવાખાનું કયા છે !

દેશી ઔષધાલય

ઝાંપાબજારની ખરાદી શેરીને નાડે

તમારે દેશી દવા વાપરવી, કાચ તો મળે. તમને દરેક રોગની દેશી દવાઓ મળશે. તેથી ખાત્રી પણ થશે. માટે જુદેના નારીખાસ ન થાઓ અને એક જખત દવાખાનામાં આવી મુલાકાત લ્યો. તેથી તમારા મનની ખાત્રી થશે. માટે એકવાર જરૂર પધારશો.

૬૦ સરસ્વતીબાઈ ભગવાનદાસ

દમ, હાંફ અમુઝણનાં

○ પ્રખ્યાત વૈદ્ય ○

તરફથી જાહેર ખર્ચે આપવામાં આવે છે કે દમાસ દવાખાનામાં આખનો તમામ રોગની દવા આજીવી જનાર પાસેથી શ્રી સેવામાં આવતી નથી. સેકડાગધ આખના દેશીઓ સારા થઈ ગયા છે, તેના દમારી પાસે આખી પુરાવા સ્ત્રીઓ તેટલા મેળવે છે. તેમજ દમ, હાંફ, અમુઝણ, ઉધરસ ગમે તેટલા ચુર્ન હોય તો પણ દિવસ બારમાં આરામ કરીએ છીએ. વીસ થી ૨૫ વર્ષના બુનામા જુનાં દર્મે દમાએ સારા કરેલા છે. દાખલા તથા સરનામાં દમારી પાસે છે. જેથી આખને ખાવી થશે, (લોક અને પ્રજાના) ભલા વાસ્તે આ જાહેર ખર્ચે ઉપાવવાની જરૂર પડી છે, શ્રી માટે શોખ સંગવટ કરી છે.

સુરત ગડીધરપરા } આદિત વૈદ્ય આપધાલય
કસતીશેરીમાં } વૈદ્ય શાવરશંકર
બાપશંકર જોશી

पुस्तक ६८

अंक ८ अ

सत्संग.

३१७४

अ. १९७४

काव्यशास्त्रविनोदोद्भवलो ग अति प्रीयताम् ।

व्यसनेन न मर्यादितं निद्रया कञ्चन वा ॥

भासिक

—જુગારની બહોજલાલી—

ગજલ કવવાલિ.

બહુ આજ જમનાં માનવી, જુગારે રમે સજી ટાળીને;
 વળી હરના પલુ' હોંઘસી, મુઠ્ઠા બધું મન વાળીને.
 લગતા નથી ચુરખા જનો, આ જેલ ખોટા ભાળીને;
 જુગરુ રમી જ્વેશો નફો, જો નર તમે નીહાળીને,
 નીત ચીત્ત એમાં બટકતું, છુટી રમવા મહી;
 રો ગાલ મીલકત હારતાં, પાછળ રહીના એક પછ.
 પછી વેચતો નીજ નારીને' જુગરુ મહી, જખ મારીને;
 જુગરુ રમી જ્વેશો નફો, જો નર તમે નીહાળીને.
 વિશ્વે જુગારી જન તણો, વિશ્વાસ કાઢ ન લાવતું;
 વળી સુર સજ્જન કે કુંડુંબી, કોઈ નવ બેલાવતું,
 આખર વિના મ્હોતે મરે છે: વિત પીણું કંટાળીને;
 જુગરુ રમી જ્વેશો નફો, જો નર તમે નીહાળીને.
 બહુ રાજને વળી પાટ ખોયાં, છુટ રમતાં કંઈ જને;
 અર્જુન નૈસઘ નાથ જવા, હારીને બટકયા વને.
 નવ હોડશો જુગાર ઝેરી, નામણીએ ધાળીને;
 જુગરુ રમી જ્વેશો નફો, જો નર તમે નીહાળીને.

ધોળકા.)

છ. ખી. પવાર.

સાધુ કે સંસારી.

—રાગ અનુપદ્ય:—

સાધુની સાધુતા તો કંઈ, રોપી મેં તકે ના જડી;
 સાધુઓ સંસારી છે. રચ્યા સંસાર સાગર પડી.
 મરી ને મંદીરો, પીડા શુદ્ધીના કંઈ ગુન્ય છે.
 પુત્રને ચેકા માંહી, બેઠ પ્રેમ સમાન છે.
 ગાજના માડીને ફેરો, ઉપાધી સાધુ સંસારની
 ના દૂર તે સાધુથી યાતી જાડે કંઈક અધીક છે.
 વિતતે વિનતા પ્રીતિ સુખથી નિત્ય જાય છે,
 શ્રદ્ધા બક્ષિ 'કંઈ' આહી, સાધુથી ન સલાહ છે.

દશાધં મોતીલાલ મધુરભાઈ મહુધાવાળા.

એક પાદ્યુતિ.

“ભારી અરે રાટી થે”

શાહુલ.

પામી જન્મ જન્મે મહા મુશ્કવતો, પ્રેમે પ્રેમુના રમવા,
ખાતે પાપ અપાપ બાર ભરના, કુકર્મેને આઘ્યા;
ગાંડપા કે નવસારને સત્ય કથનાં, કીધું નહિ કંઈ તે,
અતે ફાગ સમીપ દેખતે કાલી ભારી અરે રાટી થે ! ૧
આ છે પારથ ફાળુની દણુવા, મધી કરી જાતળે,
પાંડુ પુત્ર અનુગ રૂચિ સુખમાં, પ્રેમે દિના નિર્જોગ;
એવે ફરિશ કોરવો ઘડી અઢા ! નીમન આન્યુજ તે,
કોઠા યુદ્ધ ફરિશ કહ્યું મુશ્કતાં, ભારી અરે રાટી થે ! ૨
સુરી સ્વર્ગીય સુંદરી સુસ્તમાં, છત્રા પક્ષગે અઢા !
નેતોની નમતાઈ વક્ર બકુટી, કાલી કગારી મહા !
લાલી ગાલ ગુલામ બાલ જન્મતા, છંદુ મુખી અપ્પરે,
ભોગી ભોગ્ય ન ભાગિન છુવનમાં ભારી અરે રાટી થે ! ૩
જોધું ખાળપણું મહા સમર્થ જો, કાંઈ રમી રમતો,
ચારે અર્થ સધાળ એ પુત્રપણું, જોધું ત્રિપા સંગ તો;
આન્યું વૃદ્ધપણું છતાય મનથી, છોડી ન તૃપ્ત્યાન કે,
હારી હાથ પુકારી અંત સમયે, ભારી અરે રાટી થે ! ૪
કુર્યેન મહી અઢા ! વિવસનો, સંચામ ભારી મહા
ભીષ્માણ્વન મહાન શ્રેષ્ઠ સદૃથી, જોડી ન કુપાયે અઢા !
જેતાં દેવ ગદી વિમાન મળે, કેદી થયો યાવ ને !
યાતાં જૂ પર ભીષ્મ નજર રણમાં, ભારી અરે રાટી થે ! ૫

“ત્રેમો”

બિરાદરને !

સુકા જાગે સુકા છોડો રજાને
સિન્ધી વારિ ખીસાવ્યા તહે : બિરાદર.
હલ્લમાં છવન નવ રેડી અરે,
ખીસાવ્યા તે : મુકાં ચુકો : બિરાદર.
સુકાએ જાગના માલી થઈ તે :
લીકો એ જાગ છે કીધો : બિરાદર.
નંદુ છવન આપું તહે અંધાને,

કેવળ બંગાળામાં જ નથી, પણ હિન્દુસ્થાનના બહુ બહુ દરેક પ્રાંતોમાં છે. હવે જે સરકાર વેરફરી કાંઈપણ સવેગના ઉપાયો ચોજવામાં નહિ આવે તો કેવળ આ બીના ધણું ભયકર સ્વરૂપ પકડશે અને તેથી પ્રજાને ધણું જ ખમતું પડશે. એ તો જાણીતું જ છે કે “જો પ્રજાને તુકસાન થાય તો સરકારને પણ અવરગ કેટલેક અંશે હાની પહોંચે” માટે અમે ફરીથી સરકારનું એ બાબત ઉપર લક્ષ્ય એવી દૃષ્ટીએ છીએ કે “દુધાળાં અને ખેતીને ઉપયોગી દેરેલા ગયાવ માટે” આપણા દેશમાં પણ એક એવો કાયદો ઘડવામાં આવશે.

મુખ્ય સરકારને દુધાળાં દેરેલી થતી કતલ બંધ કરવાં માટે કરવામાં આવેલી

મુખ્ય હક્કામાં દુધાળાં જાનવરોની થતી અટકાવવા માટે મુખ્યની “ધી મ્યુનિ-પીપલ રોકેશન એશોસીએશને” મુખ્ય સરકાર તરફ એક અરજી રવાના કરી છે અને તેમાં તેઓએ ધણીજ ઉત્તમ રીતે બતાવી આપ્યું છે કે એવાં જાનવરોની કતલથી દેશને બહુ જ હાની પહોંચે છે, તેમની સંખ્યા ઘટી ગઈ છે, અને દુધ, દહીં, ધી વિગેરે ખોરાકના પદાર્થો બહુજ મેંધા ભાવે પણ સ્વચ્છ અને શક્તિ નથી તેઓએ બીજી બીના દર્શાવી છે તે એ છે એવાં જ જાનવરો દુધ આપતાં બંધ થાય છે કે તેમને તરતજ ગવળાઓ કસાધને વેચી દે છે અને તેમને ખોરાક માટે વધ થાય છે.

આવી રીતે તેમને નાશ થતો હોવાથી તેમની સંખ્યા વધવાને બદલે ઘટતીજ જાય એ સ્વભાવિક છે. જે જાનવરો મુખ્ય તેમજ બીજાં શહેરોના ગવળાઓ બહારગામથી ખરીદ કરી લાવે છે. તે હમેશાં મોટા ભાગે મારાજ જથ્થામાં દુધ આપનારી અને કૌવત વાળાં હોય છે, પણ જ્યારે આવાં ઉચ્ચ પ્રકારનાં જાનવરોનો નાશ થાય છે ત્યારે પછી દેરની બોલાદ સારી થવાના સંભવો કયાંયેજ રહે? અભિચલ જ નહિ, માટે જાનવરોની બોલાદ સુધારણાએ આવા જાનવરોનો વધ થતો અટકાવવાની ખાસ જરૂરીઆત છે. અને જ્યાં સુધી એવી કતલ ન અટકે ત્યાં સુધી એની બોલાદ સુધારવા માટેજ પ્રયાસ કરવામાં આવે તે સર્વે આકાશ કુંસુમવત્ છે.

એશોસીએશને દુધાળાં જાનવરોની કતલ બંધ કરવા માટે જે સુચનાઓ રજૂ કરી છે તે નીચે મુજબ છે:—

(૧) સરકારે જાહેરાતથી અથવા તો કાયદાથી વાછરડીઓ અને પાડીઓની કતલ અટકાવવી.

(૨) જે દુધાળું જનાર દુધ આપતું જ્યાં પડે તેને, જ્યાં સુધી તેને નાણીક કાંઈ પણ સરકારી અથવા ખાનગી વેટરીનરી સરજામની સહીયું તે જનાવર અગાઉ જે ઉપયોગમાં આવતું હતું તે માટે તદ્દન બીન ઉપયોગી થઈ ગયું છે, એવી ચતલમનું પ્રમાણ પત્ર રજૂ કરે નહિ, ત્યાં સુધી, કતલ કરવા રજા આપતી નહીં.

(૩) એવાં ચોક્કસ વખત માટે દુધ આપતાં જ્યાં પડેલાં જનાવરોના મરીખ માલેકો તેવાં જાનવરો માણી શકે તે માટે સરકારે ચારાની જગ્યા રાખવી, સાં તેમને માટે છાપરાંઓ બંધાવવાં અને એવી જગ્યાના નિગાચાએ તેમની પાસેથી નામની થોડી રકમ ભાડાં તરીકે લેવી.

(૪) જે જનારો દુધ આપતાં બંધ પડે તેમને સરતા દરે બહાર ગામ લઇ જવાને રેલવે કંપની સાથે સરકારે ગોઠવણ કરવી.

ઉપલી જે સુચનાઓ એ એશોરીએસન તંત્રથી રજુ કરવામાં આવી છે તે ખાસ ધ્યાનમાં ખેડૂનારી અને ઉપયોગી છે. ઉપલીજ મતઘણના કમચો કમકાતા ખાતે ગયા ફીસેમ્બર મોસમાં મજેરી “બારત ગૌપરિષદ” માં પસાર કરવામાં આવ્યા હતા. દુધમાં જાનરોની સંખ્યા વધારવા માટે બીલ્ડુ જે અમલનું કામ કરવાનું છે તે કેટલ શ્રમેની રચાવના છે. તે આપણા દયાળુ અને શ્રોત્રિય ગર્જનર નામદાર લોર્ડ લીર્ડમિડને ગ્રેજુર્ષીડમાં એક કેટલ કાર્મ ખોલ્ડુ છે ત્યાંના જનારો બહુ સારા છે, તેજેક બહુ ઉત્તમ રીતે રાખવામાં આવે છે. અને તેથી ખર્ચ જતાં હવે નફા ઉત્પન્ન થાય છે તે નામદારનો દાખલો લખને રાજાપીપળાના નામદાર રાજા સાર્જેય અને વડામદના નામદાર નવાબ સાહેબે પણ પોતાના રાજ્યમાં કેટલ કાર્મો ઉધાડ્યાં છે. આ રીતે બીજા દેશી રાજકર્તાઓ હીલવાલ કરે અને આવા કાર્મોની રચાવના કરે તો દેશને ઘણો ફાયદો થાય એ નિર્ણય છે. મુખ્ય સરકારે પણ ધારવાડમાં કેટલ કાર્મ ખોલવા માટે બજેટમાં રકમ નંચુર કરી છે.

. અમે દમ્છીએ છીએ કે સરકાર તંત્રથી આવા એક નહિ પણ અનેક કાર્મો ખોલવામાં આવે અને દેશની આજ્ઞાનીમાં વૃદ્ધિ કરાયા આવે. એવો નામદાર સરકાર પ્રતે એટલીજ વિનંતી છે કે “મ્યુનીસીપલ રીફર્મ એશોરીએસન” ની આ અરજીને સીકાર કરવામાં આવે અને તેમાં કરેલી સુચનાઓ અમલમાં મુકવામાં આવે. અમે માંગણ છે તે મુજબ મુખ્યનાં શ્રી જીવે દયા જન પ્રસારક ફંડના કામ વાહકો તંત્રથી એક અરજ નામદાર વામસાળ કૃપર આખા સિન્ડ્રેયાનમાં, ફીલી પાલનમાં જેથી રીતે દુર જાં દેરો ની મતજ ગંધ કરવામાં આવી છે. તેથી રીતે બંધ કરવા માટે દિંદવારીઓ ની મહી કાપે રવાના કરવામાં આવનાર છે અને હમિશ શુ કે આ ધાંજનાને જલદીથી વ્યવસાય રાજ્ય આપવામાં આવશે અને આવી અરજ હુંક સમયમાં રવાના કરવામાં આવશે.

મુસલમાન પત્રકારની જીવદયાની નવો વ્યાખ્યા

અમલવાદ ખાતેથી દર કાકારે ગવર મદતા “પોલીટીકલ કોમીઓ” નામના અઢવા-ડીક પત્રના તા. ૧૫મી માર્ચના અંકમાં “અત્તના ન રાપારે મુતલમનો” એવા મથાળા-વાળા અધિપતીનાં લેખમાં જે પત્રકારે ડોલ્લર બંધ કંચની સકાર વાગે છે તેમને ને અધિ-પતિ તંત્રથી ન રેના સવાલો પુછાનાં આવ્યા છે.

(૧) ન્યારે તમારી માન્યતા પ્રમણે ગાય એ એક ઉપયોગી પ્રાણી છે, અને તે તમામ આજ્ઞાલું પોતાના દુધ વડે પોષણ કરે છે, તો તમે ગાય જેવા એક છુટા કરનારા પ્રાણીને ગાંધી શા માટે રાખો છો? તેને વિસાદ જગલમાં છુટા રરવા કેમ હતા નથી?”

(૨) “વળી વધારે તે ની દયા અધિ મુસલમાનોને તેનો વધ કરનાં અટકાવે છે, તો તેવોજ દયાબાવ દેખાડી તેનું દુધ તેના વાહરકાંચોને પીવા નહિ દેતાં શા માટે તમારા બાળ-કોને પાઓ છો? તે વખતે તમને વાહરકાંચોની દયા કેમ આવતી નથી? તમ્મરી દયાનો પ્રવાહ ક્યાં વડી નય છે?”

આટલા પ્રશ્નો પુછ્યા પછી તે અધિપતી પોતાની ફીલસુફી અનુસાર જણાવે છે કે:—
 “જે તમને ખરેખર જો ઉપર દયા આવતી હોય તો તેને બાંધી નહિ રાખતા હુદી દેશના દો. નેતુ દુધ તમામ આજકાના ઉપયોગમાં નહિ લેનાં નેના વાહરકાંઓન પીવા દો. તેના પન બળદને સંકટમાંથી બચાવો. જે તે પ્રમાણે કરે તોજ છવ દયા પ્રતીપાળ ધર્મ સાચો જમાવ જમારે પ્રશ્નોજ વ્યવહાર પુદ્ધિ ધરાવનાર અપ્રમા મગજમાં કદી નહિ ઉત્પન્ન થાય એવા છે ત્યારે તે ઉપર વિવેચન કરવા પાછળ વખત રોકવો અચેત્ય ધારી તે પત્રકારની કલ્પના શક્તિ કેટલી બધી ફળ દુષ્ણ હોતી ન્દેશજે તે નક્કી કરવાનું કાર્ય અગાધા પાંચકો ઉપર અમે છોડીએ છીએ.

ભારતીય ગા પરિપદ.

ગયા હીસેબર માસમાં કલકત્તા ખાતે જુદી જુદી લગભગ ચાળીસ પરિપદો અને સંભાળો મળી હતી, અને તેમાંની એક ભારતીય ગા પરિપદ હતી, તેના પ્રમુખ સર જોનનુમેદે આપેલું બાપજી અમે અમારા પાંચકોની નજી માટે અગ્રેજીમાંથી ગુજરાતીમાં તરજુમો કરાવી આજ અંકના બીજા ભાગ ઉપર પ્રસિદ્ધ કરી તે તરફ સુવેતુ ધ્યાન ખેંચીએ છીએ. તેમાંજે પોતાના બાપજી દર્શીઆન (૧) દુધમાં બેળચેળ અને તેની અછવ, (૨) ડેરી-ફાર્મો સ્થાપવાની જરૂર, (૩) ગાયો, અને બળદો ઉછેરવાની અગત્ય (૪) તેમને પુરતો અને ચોખ્ખો ખોરાક આપવાની જરૂરીઆત (૫) તેમની સારી સંભાળ રાખવાની અને માંદા પડે સારવાર કરવામાં હાથમાં દેખાતી ખામીઓ (૬) તેમના ટુંકી ઉમ્મરે નિવાર્ય સંજોગોમાં થતા મરણો (૭) વાહરકાં વાહરકાંઓની થતી કતલ, અને (૮) હિંદમાં જો માંસ ખાનારી પ્રજા માટે થતો ગાવધ. એ સપળા વિષયો ઉપર બહુ સાદું વિવેચન કરી સ્પષ્ટ રીતે બતાવી આપ્યું છે “ગા રક્ષણ” કરવાની બહુ જરૂરીઆત છે.

તેમના બાપજીના પ્રથમના ચાર મુદ્દાને લગભગ વાનનાજ મુદ્દાઓ ઉપર અમે “ખુદી-રીપજ રહેાઈ એસોસીએશન” ની નામદાર યુગ્મજ સરકાર ઉપરની દુધાગાં દોરેલી કતલ થતી અટકાવવા માટેની અરજી વિષે વિવેચન કરતી વખતે લખી ચુક્યા છે એરસે હવે કાંઈ એટલું બહુ અગત્યનું કહેવા જેવું રહેતું નથી. તેમનો પાંચમો મુદ્દો દોરેલી સારી સંભાળ રાખવા અને માંદાં પડે સારી સારવાર કરવા બાબતનો છે; આ વિષે તેમણે કેવા ઉપાયો ગોઠવ્યા ન્દેશજે તે સારી રીતે જણાવ્યું છે. અને અમે ધારીએ છીએ કે નામદાર સરકાર તરફથી દરેક તાલુકામાં દોરેલાં દવાખાનાંની ગોઠવણ કરવામાં આવશે અને જે એવાં દોરેલાં ખતી-દોને તેમની કેમ સારવાર કરવી તે સમજાવવામાં આવશે તો દોરે-આવી રીતે તેમના પર યુજરતાં ઘાતપીપ્પામાંથી બહુજ રહેવાઈની ખતી જન્મ પામશે, તે ખતી તેમજો દોરેલાં ટુંકી ઉમ્મરે અને તેમને બચારી રાક્ષ્ય એવા સંજોગો વચ્ચે થતાં મરણો, વિષે વિવેચન કરી તેના કારણો દર્શાવ્યાં છે, આ કારણો બહુ રહેવાઈની નહ થાય તેમ જ, પશુ પ્રજા અને સાગ બનેજે તેમાં એકદીક્ષથી કાર્ય કરવાની જરૂર છે. દાવામાં એવા વર્ગોમાં વાહરકાં વાહરકાંઓના કતલમાં દર વર્ષે વધારો થતો જાય છે અને તે અટકાવવામાં ખામ જરૂરીઆત છે. એ અટકાવવા માટે અમેને બે રસ્તા બહુજ ઉચ્ચ પ્રજે છે; પરંતુ તે એ છે કે નામદાર સરકારે કાયદાસર એવી કતલ અટકાવવી અને બીજો એ છે કે જ્યાં સુધી સરકાર એવાં કાંઈ

પગલાં ભરે નહીં, રાંધણીની મ્યુડીસીપન્ટની જોડાને પોતાના કંત્રપ્રાણનામાં વાજરડાં વાજરડીઓને કાપવા માટે લેવામાં આવતો દંડ એટલે દરેકને વચરવો કે જેની કમાણીમાં એટલી મોટી સ્કમ ભરતાં અચકાપ અને તેમનો વધ કરે નહિં. આ દેશમાં પ્રજાને એક ભાગ એવે છે કે જેને ગામના માંસનું ભોજન કર્યા વગર ચામડું નથી, તેથી તેમને માટે ગોવધ થાય છે. એના અટકાવ માટે જરૂરીસ લુટ્ટોરે જે પ્રજા સ્ત્રીઓ સુગમ્યા છે તેમાંથી કાઢી સાથે અમેા સંમત થઈ શકતા નથી. શું તે પ્રજાને ગામનું માંસ નહિં ગમે તો તેઓ દેશતમાં ઘડી જનાર છે કે તેમનું પેટ પોણુ થનાર નથી. હજારાં, અમેરીકા આદિ દેશોમાં ત્યાંના રહેવાશીઓ માંસનાં જોરાક હોડી વેચી આદાર ગ્રહણ કરવા લાગ્યા છે. તેઓ પોતાના હંડા દેશોમાં માંસ વગર જીવી શકે છે તે બદલ દિંદ જોવા ઉપજી પ્રદેશમાં શા કારણથી તેઓ માંસ વગર ન રહી શકતા હોય ? વળી વિવેકીય વિગ્ના શાસ્ત્રના આધારે એ પણ સાબીત થઈ ચુક્યું છે કે માંસમાં જે પૌષ્ટિક તત્વો છે તેનાં કરતાં વધુ પ્રમાણમાં પૌષ્ટિક તત્વો વનસ્પત્યાહારમાં છે તો શા માટે તેના તેઓ ઉપયોગ નથી કરતા ? માટે અમેા તો કહીશું કે આ દેશમાં જોરાકને માટે જે ગોવધ થાય છે તે નામદાર સરકારે કાયદા પૂરક જંધ કરી પ્રજાની લાગણીને માન આપવું. હવે આપણે સર જોનના સુચવેલા માર્ગો તપાસીશું. તેઓ કહે છે કે ગાયનું માંસ ખાનારાઓ માટે તેવું માંસ પરદેશથી સરકારે આયાત કરવું. દુધનાં દોરો કદ ઉમ્મરે અને કેવી સ્થિતિમાં દત્ત કરી શકાય તે નક્કી કરવું અને ફક્ત જોરાકના ઉપયોગમાં લેવા માટે કાપવાને શાયે અને ખીર્મ જનારો ઉછેરનાં.

અમેા નથી ધારતા કે જે માંસ પરદેશથી આયાત કરવામાં આવે તે જોરાકને ઉપયોગી થઈ પડે, કારણકે તે રોગોત્પાદક નથી. ૧૫ તપામતાં ઘણી મુશ્કેલી નડશે. વળી તે વાંત તો એક સ્વાર્થી આજ્ઞમના વિચારોને અનુકૂળ આવે તેવી છે. ખીર્મને ભરે તુક્યાન થાય પણ અમેાને ઘણું જોઈએ નહિં એવો સિદ્ધાંત અમેા ગામ્ય કરી શકતા નથી. જેવું આપણું તેવું જ ખીર્મનું એ ધારણે કાર્ય કરવાની જરૂર છે. વળી વેદનીય નીયમાનુસાર આયાત કરેલું માંસ બ્રાહ્મણ નીરોગી હોવાનો સંભવ રહે છે માટે તે રીતિએ જેતાં આ દલીલને પણ કાંઈ સંગતી આપી શકાય તેમ નથી. જીજી બાબત તેમજ જોરાક માટે કાપવાને દોરો ઉછેરવાની જાણી છે. હાલમાં જ્યારે જેતી કે જેના ઉપર દેશનો સર્વ આધાર રહેલો છે તેના ખપ માટે પુરતાં દોરો અજાતાં નથી તો તે દોરોની સંખ્યા વધારવાની વાત તો બાબુએ રહી, પણ ઉત્તર જોગક માટે દોરો ઉછેરવાની વાત થાય છે. આ સૂચના તો "ધરના જોકરા ધરી માટે અને પરામાને આટો" જે કહેવતને અંગતી છે. જેતીને માટે દોરોની અછતના સત્તાવનું નીરાકરણ થયું નથી ત્યાં તો જોગકને માટે દોરો ઉછેરવાની વાત થાય છે. સર જોન સુચવેલો આ માર્ગ પણ અમારી દ્રષ્ટિએ તદ્દન અસંભવીત લાગે છે. દેશને આગાહીત કરવા અને જેતીને સારા પાયા પર મૂકવા અને ગરીબ તેમજ તવંગરને આધારોત્ક્રાંતી વસ્તુઓ સરને ભાવે અને ચોખ્ખી મેજરી સુખી જીંદગી મુજારતા કરવા માટે અમેાને તો એક જ માર્ગ મુકે છે અને તે એ છે કે નામદાર સરકારે દેશના લાભાર્થે ગાયોની તેમજ ખીર્મ દુધનાં અને જેતીને ઉપયોગી જનારોની દત્ત કાયદાથી જંધ કરતી.

“દારૂ દુર્વ્યસન અટકાવવા રાજવંશીઓએ કરેલા વિચિત્ર ઠરાવો.”

- ૧ રાજાઓ સેતુપીઠસભામાં દારૂ પી રતામાં છાકટા થનારાઓ પાસે એક દીવસ બહેર રતામાં આહુ કાઢવાની શિક્ષા કરવામાં આવે છે.
- ૨ રાજાઓ આ ઠરાવ કરેલા છે તે રાજ્યનું જોખમ પશુ દારૂની બદી દુર કરવા પ્રયત્નો કર્યા છે.
- ૩ એક વખત દિલ્હીનાં દેશ એવો પશુ હતો એવો પશુ રાજ્યનો જાવતો હતો કે ઇ. સ. ૪૦૦ માં રાહિયાન ગ્રામીણ મુસાફરો છે કે બંનેમાં દારૂની દુકાનો નહોતી તથા અંકાસો સિવાય કાંઈપણ દારૂ પીતા નહોતા.
- ૪ મોરબાજનાં નાગદાર જોગર્થ સાહેબે મધપાન નિષેધ કાંપદો ઘડી, જમ બંદાર, ખાંધો છે કે કોઈપણ મુસલમાન દારૂ પીતો કે કલામની દુકાને બેઠેલો કે દારૂ ખરીદતો પકડાયેલો તેને કાર્યદાનુસાર શિક્ષા કરવાનું ઇરાદાન છે.
- ૫ પ્રેસીડેન્ટ પોઇન્ટેપરે કાસમાં દારૂનું વેચાણ બંધ કર્યું છે તથા દારૂની નવી દુકાને ખુલ્લી મુકવાને અટકાવ કર્યો છે.
- ૬ મહિસોર રાજ્યનો ઠરાવ-અમુક દારૂ પીવાની મુદત માટે અમુક જુવાનને અમુક માથ સુધી દારૂ આપવાની પરવાનગી (રજમીટ્ટી) આપવામાં આવે છે.
- ૭ જુનાગઢ-મહુડા નવાબ સાહેબના હસ્તથી દારૂ પીનાર દરેક માણસ પાસેથી દરેક વખત દારૂ પીવા માટે અમુક માપથી દારૂ આપવાની એક આનાની ટીકીટ ચોરેલી રજમીટ્ટી હોય તોજ તેને લખા મુજબજ અરજથી દારૂ આપવામાં આવે છે.
- ૮ પરલોકવાસી આપણાં માનવંતા માહારાજ સાતમા એકવર્ગ સાહેબનાં પશુ વચંત્રીત એ હતો કે-“મહારી પ્રજામાં માત્ર મંગળ કાર્ય બાદ (દારૂને બદલે) કેવળ પાણી પીએ.”

છ૦ બી૦ પચાર, ધોળકા.

અમૂલ્ય સૂક્ત વચનો.

જોઇએ.

દરેક તાલુકામાં (વિખટ-શ્રી સદગુણાત્મક કોષામુનિ શ્રી કબીર વિજયજી)

જાને તેમની કેમ સારવાર કરવી તે સમજવામાં આવશે કલેસ પામે છે.

શુભરતાં ઘાતકીયણમાંથી બહુજ રહેવાળી જન્મી જન્મી સખતિ પામે છે.

હુકી ઉમરે જાને તેમને બચાવી શકાય એવા સત્તેજો રચના જાય છે પરંતુ તેને પરવસ પડી તેના કારણે દર્શાવ્યાં છે, આ કારણે બહુ રહેલકમતા ના થા.

રાજ્ય બનેએ તેમાં એકદીક્ષયા કાર્ય કરવાની જરૂર છે. દાદામાં મેંડ.

કીચેના કલકમાં દર વર્ષ વધારો થતો જાય છે અને તે અટકાવે થાય છે.

એ અટકાવવા માટે અંગેને એ રસ્તા બહુજ કસમ પ્રગે છે; ખુદ્યા કરે છે.

સરમરે કામદાસર એની કવલ અટકાવવી અને બીજો જ છે કે રવીજ નહિ.

જેમ પાંખીઓ પાંખવડે ઉડ્યા હડી શકે છે તેમ બબ્બે હવે પણ સુધીયતાદિક (સંસ્કૃત) રૂપ પાંખ પડે સ્વર્ગ અને મોક્ષ ગતિને પામી શકે છે.

એક એક હિન્દીને વશ પડી પરાધીન થઇ જનાર પણ પ્રાણાન્ત કદાપિ એ તો જે કાંઈ પાંચે હિન્દીઓના વિષયને વશ થઇ નથી છે તેમની બાંધિયામાં કેવી ખરાબ સ્થિતિ થશે તેની કલ્પના કરવી પણ મુશ્કેલ છે. એથીજ વિષયાસક્તિ તમજવી ખાસ કલ્યાણકારી છે.

હિન્દીઓને આધીન થઇ જવું એ આગાંધને આમંત્રણ કરી બોલાવી લાવવા જેવું છે અને તેજ હિન્દીઓનેજ આધીન કરી રહેવું એટલે આપણે કબજે રાખવી તે સર્વ સુખ સંપત્તિ પ્રાપ્ત કરી લેવા જેવું છે. એ એ માર્ગમાંથી જોઈને માર્ગ પસંદ પડે તે આવી લેશે એ તમારું કામ છે.

જે વિષયવાસનાને છૂટી શકે છે તે હુમ માત્રો તિલાંજલી આપે છે, અને બચસાવને તરી અક્ષય સુખને મેળવી શકે છે.

હિન્દીઓના સુલામ બની જે ચારિત્ર્યથી બ્રાહ્મ થઇ હવે છે તે લૂંટારીની ધમ્મજુની જેમ આસોઆસ લઇ પોતાનું નમાણુ ઉવિત પૂરું કરે છે.

હિન્દીઓ રૂપી લૂંટારાઓથી પોતાનું ચારિત્ર્ય રૂપી ધનનું રક્ષણ કરવાને સરાકત. (સમર્થ) હોઇ સાવધાન રહે છે તેજ ખરો યરો, તેજ ખરો પડિત અને તેજ ખરેખર પ્રદાસાવાન પ્રદાસનીય છે.

સતી નાગવિસૂ.

(એક આદર્શ મહિલાનું ચરિત્ર)

જે વખતે નાગવિસૂ વિવાહને યોગ્ય થઇ તે વખતે તેની મોંઘાએ નાગવિસૂની સાહેલીને જમને કહ્યું કે તું જમને કુમારીને પૂછ કે તે કેવા મનુષ્યને પોતાનો પતિ બનાવવા યાદે છે. કન્યાની પમંદગી સિવાય તે વખતે તેના વિવાહ થઇ શકતા નહોતા. એક સાંદ્યની પ્રતિભા જેવી તેર વર્ષની કન્યાના તેના પિતાની ઉમ્મરથી સાઝત્રગણી ઉમ્મરના પુરુષ સાથે વિવાહ કરવામાં આવતા નહોતા. જે પુરુષની સાથે કન્યાનું જીવન ગરીબ મનાવું છે તે પુરુષના ગુણવગુણથી કન્યાને વાકેફગાર કર્યા પછીજ વિવાહવિધિ થઇ શકતો હતો. નાગવિસૂની સાહેલીએ તેની પાસે જમને કહ્યું :—જહેન ! તું ચુસ્ત થવા આવી છે. તારું જીવન હવે બહારી થવું જોઈએ. કન્યા પરાયું ધન ગણાય છે. માટે સખી ! તું કેવા સ્વભાવનો વર પસંદ કરે છે ?

નાગવિસૂ બોલી—વિવાહ એ એક મોટું જંધન છે. જે મારે વિવાહ કરવાનું પડશે તો હું એવા મનુષ્ય સાથે વિવાહ કરીશ કે જે અદત્તા દાન દેવાનું પણ કરી શકશે હોય !

‘અદત્તા દાન તું કોને દે છે ?’

‘જે દાન કોઈએ ન આપ્યું હોય એટલે ધન માગવા વાગાને ધન અને પ્રાણ માગવાવાગાને પ્રાણ આપવા માટે જે તૈયાર હોય તે પુરુષને હું પતિ બનાવીશ.’

સખીએ કહ્યું :—જનામ આપો. ‘ન નમ અથુ તેજ યામ ને ન રાધા નામે !’

નાગવિસુએ જવાબ આપ્યો:-“પ્રકૃતિના સંજ્ઞામાં કોઈ પણ ક્યાસ નથી. જે જેને જોઈએ તે સર્વ આહોં મેળવે છે.”

‘પણ તું એવો પુણ્ય મેળવીને તું સુખ પામીશ? એવો માણસ સાંસારિક સુખ તો કહી પણ નહિ આપી શકે!’

‘મને સાંસારિક સુખ જોઈએ છે ક્યાં? સંસારનું સુખ મિથ્યા છે. જુદું છે. મને સાચું સુખ જોઈએ છે. હું આ સંસાર સેતુને તરવા ચાલું છું. દુઃખના ચંદાતી નથી. હું મુક્તિનો ભૂખી છું.’

‘પણ એવા પતિ સાથે તું શી રીતે મુક્તિ મેળવીશ? દાતા હોય’ એ જુદી વાત છે અને મુક્તિ મેળવીને એ જુદી વાત છે.

નાગવિસુએ કહ્યું:-“તું કંઈ સમજી નથી. એવું પણ કરવાવાળો કોઈ સામાન્ય પુરુષ તો હોય નહિ. જે એવો હશે તેનો અત્મા પતિનું દશે, તેનાં કર્મ આદર્શ હશે તે એક રીતે યોગી હશે, સાચું તપ કરવાવાળો નિષ્કામી મહાત્મા હશે. જે હું એવા મુનિની અર્ધામિની જનીશ તો સદગ્રામાં મુક્તિ મેળવીશ.”

સંખી હોતે આવી મધ અને તેણે નાગવિસુની માતાને સર્વ ધર્મના જણાવી. માતાએ પોતાના પતિ પાસે તે ધર્મના રજુ કરી. પરિણામ એ આવ્યું કે પ્રાતઃકાળથીજ તેના પતિની શોધ થવા લાગી.

(૨).

નાગવિસુના પિતા પ્રિયમિત્ર સારથ્યાદુ યોગ્ય પુરુષની શોધમાં થયો. ઘણી કઠિનતાએ તેને પત્તો લાગ્યો કે હવે શોધના પુત્ર નાગવિસુ એવાજ પ્રકારની પ્રતિષ્ઠા કરી છે, કે જેવી પ્રતિષ્ઠા નાગવિસુ આદતી હતી. સારથ્યાદુએ હવે શોધને સર્વ દષ્ટીકત નિવેદન કરી. હવે શોધે ધણી પ્રસન્નતાથી પોતાના પુત્રને વિવાહ નાગવિસુની સાથે કરી દીધો. નાગવિસુ કોમારને કિનારેથી ઉતરી સંસારનું દિનારે આવી. જાગૃત્યનું વ્હાલું માળાપતું ધરે મૂકી સાસરમાં આવીને તે રહેવા લાગી.

(૩)

કાંઈ નમરનો કોટવાલ વસુદેવ નાગવિસુ ઉપર મોહિત હતો. તેણે કેટલીકવાર પ્રિયમિત્રને વિવાહના સંજ્ઞામાં કહ્યું હતું. ભવ અને પ્રીતિ દેખાડવાં હતાં. મોટી મોટી લાલચો આપી હતી. પરંતુ પુત્રીની અનુમતિ સિવાય તે કંઈપણ કરવા ઇચ્છતો નહોતો. આ તરફ નાગવિસુના વિવાહ નાગવિસુની જોડે થઈ ગયો; તેણે ચચ્છે નાગવિસુનો પૈરી જની તેના પ્રણય લેવા માટે તૈયાર થઈ ગયો.

કૃષ્ણ વ્યવિનો દિવસ હતો. સંધ્યા સમયે કાશીરાજ અજીતચતુર યોગ ઉપર સવારે થઈ દવા ખાવા જતો હતો. માર્ગમાં હરગોષ પ્રકારે તેના કાનનું એક કુંડળ નીકળી પડ્યું; પરંતુ તે વાત રાત્રીએ જાણી નહિ. ઘોડીવાર પછી તેમ રસ્તે ચાલે નાગવિસુ નીકળ્યો. તેણે જોયું કે માર્ગમાં એક બહુમુલ્ય કુંડળ પડ્યું છે. જે રીતે કોઈ માણસ તેના તરફ જુએ તે રીતે નાગવિસુ તે ચકચકિત કિંમતી કુંડળ તરફ જોઈને ચાલ્યો ગયો. પાછળ કોટવાલ ચાલ્યો આવતો હતો, તેણે તે કુંડળ જાણી લીધું અને એક તરફ દ્વારા નાગવિસુના ખીસામાં તે નાખી દીધું.

થોડીવાર પછી રાજની તરફથી નગરમાં કુંડલની ચોરીનો ઢંઢેરો પીડાયો. વસંતે રોઃ નાગદત્તને ગુન્હેગાર ઠરાવ્યો. એક તરફ નાગદત્ત આશ્ચર્ય સાગરમાં ગોથાં ખાઇ રહ્યો હતો. બીજી તરફ સંસારની નવતા અને દુષ્ટતા ઝૂંપી રહી હતી. બલાબનો પગન ધીરે ધીરે ચાલે છે. પરંતુ ભુરાબની આંખી બહુ જોરથી ચાલે છે. પણ પણ જતાં સમય કાસી નગરીમાં પ્રસિદ્ધ યજ્ઞ ગયું કે રાજાનું કુંડલ નાગદત્તે ચોર્યું છે. કોટવાલની ચતુરાઇ ઉપર રાજા બહુજ પ્રમત્ત થઇ ગયો. તેણે નાગદત્તને ફાંસીનો હુકમ કરાવ્યો !

રાજાનો હુકમ સાંભળતાંજ નાગદત્તનાં માતા-પિતા આક્રંદ કરવા લાગ્યાં. નાગવિસ પનિને જોગબની હતી. તે આવી હાથ જોડીને બોલી- 'ભુલાયો કેમ ગમરાયો છો ? અદિત્ય દાનીના પ્રાણ હથેલીમાં હોય છે. યદિ કોઇ તે મારો માથે તો તરતજ તેને સ્વાધીન કરે છે.' નાગદત્તે કહ્યું- 'પ્રિયે ! તારું કથન વ્યાજબી છે. પરંતુ બદનામી સાથે મરવું એ મને પસંદ નથી. નાથ ! આપ ચાની છો. બલા-બુલ કમવું-કળ-જોગવવુંજ પડે છે !'

નાગદત્તે કહ્યું- 'હું અહિંસક છું. મેં કદી કોઇ પાપ કર્યું નથી.'

'ઠીક છે. જો આપ અહિંસક છો તો મિલ્કત ગમરાશે નહિ. આપનો એક વાજ પણ વાંકો થશે નહિ. આ એક પરીક્ષા માત્ર છે.'

ત્રીની વાત સાંભળી નાગદત્તનો ઉત્ક્રાંત વૃદ્ધિ પામ્યો. તેણે જલ્દાઈને કહ્યું 'ચાકો, મને ફાંસી લગાવો.'

નાગદત્તને ફાંસી નીચે લાવવામાં આવ્યો. કાસીપૂરીના લોકો તેને માટે ગમે તેમ બોલવા લાગ્યા. એકે કહ્યું 'ભગત જગત કો દગત હે'. બીજાએ કહ્યું 'ભાષ ! એમ ન કહો. મિચારો નિર્દોષ માણસ, મારો જન્મ છે.' અને તેની એ કલ્પના સત્ય કરતો હોય તેમ ત્યાં એકએક એક સિપાઇઆવી હાજર થયો. તેણે કોટવાલનું કાળું કૃત્ય નગરની ડાહ્યું દવું. રાજા બધી પટવાથી ચાન થયો. મામલો એકએક ફરી ગયો. નાગદત્તની જગ્યાએ કોટવાલને ફાંસીએ લટકાવવામાં આવ્યો. સત્યનો વિજય થયો. પાપીને પાપનું પ્રાપ્તિન મળ્યું. રાજાએ નાગદત્તને હાથી ઉપર બેસાડ્યો. લોકો વાદવાહના ધ્વનિ કરવા લાગ્યા. ચિહ્નર છે આ સંસારની બલાબને અને ભુગબને !

થેર આવ્યા પછી નાગવિસ બોલી- 'સ્વામી ! પરીક્ષા થઇ ગઇ. આપ સાચા દના તેથી પરીક્ષામાં ઉત્તીર્ણ થયા. કિન્તુ આ સંસાર એક મોહજાળ છે. આપ દાની છો. હું વાચના કરું છું કે આપ આ સંસારનો ત્યાગ કરો. સ્વામીએ પોતાની સતી સાધ્વી ત્રીની વાત કહ્યું કરી. અને બન્ને જણાંએ સંસારનો ત્યાગ કર્યો. નાગદત્તે પુરુષોમાં અને નાગવિસે સ્ત્રીઓમાં અહિંસક ધર્મનો પ્રચાર કર્યો. નાગવિસ એક આદર્શ મહિલા તરીકે પ્રખ્યાત થઇ અને નાગદત્ત એક સદાચારી મુનિ તરીકે પ્રસિદ્ધ થયો. અત્યંતમાં જ પવિત્ર દંપતીની મુક્તિ થઇ કાળના ગર્ભમાં જો પવિત્ર બેઠું, અત્યારે આ પૃથ્વી ઉપરથી અદૃશ્ય થયેલું છે, પણ તેની ઉજ્જવલ પ્રતિ અગર છે. *

પરવાળા
(ધર્મકા)

}

ધીરજ.

આનંદી સમાન, ગન છવન સમાન, આદ્યવસ્થાનાં મધુર સુખ સમાન, તે. મુખ-અવિચ્છેદ પાત્રીનું મુખ સ્મશાનમાં જોયું હતું. મનમાં આંખો ઉઘાડી. તેનાં મોંમે ઇવિત નાકક થઈ રહ્યું હતું. મનમાં એમ. એ. માં પાસ થયો છે. પિત્તએ એક-યોગ્ય કન્યાની શોધ કરી રાખી છે. શુભ મહત્તમાં લગ્ન થવાનું નક્કી થઈ ગયું છે. વિવાદનો દિવસ આવી પહોંચ્યો. ગીતો ગવાતાં લાગ્યાં. મંગલ વદોનો ધ્વનિ કહ્યું સાથે અયડાવા લાગ્યો. મનમાં વર વેશમાં તેમજ અન્ય સર્વે તેની સાથે કન્યાનાં ગૂઢે ગયા છે. એ પણ પુણિમાની જ રાત્રિ છે, જ્યારે દશ વાગ્યા ત્યારે મનમાં અંદર ગયો તો ત્યાં કૃષ્ણકૃષ્ણ ગદગદ રહે પોલાનવામાં આવ્યો હતો. આનંદનાં સ્થાનપર વિવાહ છવાયો હતો. મનમાં પડોશીને ઘેર જઈ બેઠો. જ્યારે રાત્રિનાં એ વાગ્યા, ત્યારે રોવાનો અવાજ સંભળાયો. મનમાં અમંગલ! અમૃતમાં વિષ! પ્રકાશમાં અંધારા! એ જ્યાં કોણ જાયે કેવી રીતે મક્કી ગઈ!!

(૩)

મનમાં તે કન્યાનું મુખ જોયું નહીં; તેની છાયા પણ જોઈ નહીં. પણ સર્વે જગ્યાએ જોયું કે ઉઘાડાં ચર્ણો-પ્રેત-રાધ્યા ઉપર જાય છે. જોઈને સર્વે શોકાતુર થયાં, શોકથી છાતી ભરાઈ આવી, અને તેમાંથી એક હાથ નીકળી, સાથે સાથે, ચક્ષુનાંથી અશ્રુ-મિન્દુઓ પણ નીકળી પડ્યાં. હામ! સંસારનાં કડોર શાસન! નિર્દયતા-નિષ્કરતા! ચિંતા ઉપર કન્યાને મુશ્કેલ તેના પિતાએ મનમાં કહ્યું 'આવ પુત્ર આવી એક વાર જોયું મુખ તો જોઈ લે.'"

જસ એજ. એક જ વખત તે મુખ મનમાં જોયું હતું તે મુખપર સ્વર્ગની કાતરતા હતી, વિશ્વની ઉદાસીનતા હતી, તો પણ અપૂર્વ સન્દરતા હતી. જાણે તે આ પૃથ્વીપરથી જવાનું આદતી નહોતી, જાણે તે એક અંતિમ બેઠમાં હતી. અને એક અંતિમતા હજી પણ ઉપરે શેષ રહી ગઈ હતી.

અને ત્યાર બાદ ચિંતાની હાલતાર કરતી આમ અને તેના ધગધગતા અંગારા પૃથ્વીના અંધને તડાતડે તોડી રહ્યા હતા. જસ સર્વથી પ્રથમ અને સર્વથી અંતિમ મનમાં એજ જોયું હતું.

ત્યાર બાદ એક વર્ષ થઈ ગયું. પ્રત્યેક પુણિમાએ મનમાં વરતીથી ફર જંગમમાં નીકળી જતો હતો અને જાણે દરેક પુણિમાએ સ્મશાનમાં તે ઉઘડેલું મુખ જોઈ શકતો હોય એમ તેને લાગતું હતું. તેને તે મુખ ઉપર તેજ ઉદાસીનતા તેજ અવિમલતા અને તેજ કેમળતા જણાતાં હતાં; અને ત્યારબાદ દૃઢ કરતી ચિંતા સજગી ઉઠતી હતી.

એક વર્ષ બાદ પુણિમાના પ્રાતઃકાળમાં મનમાંનાં ધગધગતાં મનમાંનું શય પડાકની પેઠી બાંધતાં સ્મશાનમાંથી મળી આવ્યું હતું. તેઓના શોકનો પાર નહોતો! તેની માતાએ પોતાના પ્રિય પુત્રનાં સ્મરણથી એક ન્દાના સદૃશ સંજોગે મરના પથર કપર "ચિંતાની આમ" એ શબ્દો નીચે સર્વ ધટના લખાવી હતી. તે પથર પોતાના હૃદય કપર તે અંકિત કરેલી આમ કથાને ધારણ કરી ચાલતી પથ નિર્મિતતામાં હોમો રહેશે છે.

"ચિંતા વિદાર,
વલસાડ,
૭-૨-૧૮.

અમરેલાલ સવરામભાઈ દેશાઈ.

(૩)

મિસ્તર અને મિસિસે ભાંગ ચડાવી. મિસ્તર અમથાલાલ ભાંગના કરોરો હાથમાં લઈ બાકીનાલાના પેટન્ટ વરો લલકારવા માંડયા: "જો ન પીએ ભાંગકી કસી વો લડકેસે લડમે બલી" ગોખી રાખેલી બે ચાર ભાંગી તૂટી કડીએ. ગાતાં ગાતાં ભાંગના કરોરા ઉપર એથ ખાલી થવા લાગ્યા અને દીસી દીસીને કાઢી લેવાવા માંડ્યા. ઉપર ભટ્ટમાંના બહાર અને ચટનીનો બહાર ને સાથે "દે રંગ ભંગકા લોટા" નો લલકાર. પછી ક્યાં ન ચાલ બેઠો પાર??

ભાંગની કેદ ચડી શરૂ થઈ. મી. અમથાલાલનું દિમાગ તરબતર થઈ ગયું. રામનું સૂખ અનુભવાયું અને વડતડાટ ચાલુ થયો.

"મિસ્તરરરરની મિષ્ટ સિદ્ધિસ અચળાલ લાવ બેવડાની બોબોચઅતલ!"

દોરકાગિત, વડાછટલોરો વગેરે બેવડાની બેતલ મેજ ઉપર આવી પડી.

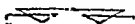
"અગિ પાઆઆરિહ અગમાનઆન બરરરો બેવડા કાચા બઆમ!"

મિસ્તરનું માથું ધડાધડ અને મિસિસે બેચું હાથમાંથી મુખાવું. માથું ખાંચવામાં આવતાં મિસ્તરે જામ મટમટાવ્યું, બોટલો મગકતી થઈ મધ અને મિસિસ બિજાનામાં જઈ ધરરરરર ધરરરરર દેવીની ઉપાસનામાં લોટતી થઈ ગઈ.

મિસ્તરે પગ લાંબા કરનાં હાથ ફેરવેલો "લરકરમાં બંડી થવાની સૂચના આપતું મોવાનીડી."

"સલામ! અસુખ! માસિક શું સૂચના આપે છે?" બુદ્ધિ તો લરકરી બરતીની વાત!

એથી મિસ્તરના ટાંટીયા બી લગામ પકડતા થઈ ગયા. અને એકદમ પરેડ કરવા માંડી. કોન્ટેન્ટ, કેપટન, ફર્નલ, કમાન્ડર વગેરેના કોદા પોતેજ સ્વાકારી આખરે કમાન્ડર જન આઈ થઈ મિસ્તરે લેફ્ટનાઈટ શરૂ કરી. બોટ પડી એક બંદરની તો લાંબા ખૂણે ખાંચરે પડેલા કપોત ખાંડો અતરશે. પાનું બેલી ખાંચ પર ધરી તંગડા ટાઈટ કરી. હવે જર્મન ફ્રમ્તોને મારવા ખૂણા રૂખી ખાંચો સોધવા માંડી પણ સરદાર સાહેબની હાકે સૌ પલાયનમ્: કરી ગયા હતા એટલે રામની માથે ચડેલું જાણી છાડવું જ નહોતું. તેમ મારવા તાંકિતી તલવારે મારવું જ નોંધ્યે એ નિયમાનુસાર મિસ્તરે મિસિસ ઉપર હાથ ચલાવ્યા. બુધોડાજ બખતમાં બિજાનું સુદેહ્દમટી લાલ થઈ ગયું હતું. ગ્રાસજનક જનાવ એક મિસ્તરનો બેવડાનો બહાર આવેલો નિકળી ગયો. અને દિમાગ ચડુગાર થઈ ગયું. બોલો કે અમથાલાલ એકદમ સુદેહ્દમાં આવી ગયા, પોતાના વર્તન ઉપર હાથ અફસોસ કરવા લાગ્યા. હવે આ જાનવણી પેલાની કેઈ છુટી જલ્દત ક્યાં રેલું રજેલું એક, અને હવે પાડવા લાગ્યું, દારનાં ઉપર હજારો રાખત બધાં સખ્ટો બડી ગયા અને પ્રભુ ખાંચે પોતાનાં ફૂલોની માફી માંગી. પરંતુ એવામાં એક રાજકી સ્વરૂપ હાથમાં છુટી લઈ સમો આવેલો જોયો, આથી અમથાલાલ એકદમ ધુજી ઉઠી નાસવા ગયા, અને તે સાથે હદયના તારો તારા તુટવા લાગ્યા. અને તૂટત પેમાગ લઈ આવતા પતીતના સાથે કાળનાં મુખમાં જઈ દોખાવા. અને પોતાના મુંદરેલ સંસારને આંસુ તારના મુકાં આલવા ગયા, પણ તે તો દૂર ઉઠે રહી એવા બદ્ધત્ય કરનારાઓ ઉપર હાસ્ય કરી ન. ચવા ઉડે કુદવા લાગ્યા.

ગ્રેક અહેવાલ.

સનીયાર! અદા આજે તો દરેક થીએટરમાં ખેલની મારામારીજ હતી. હું અને મારા કુટુંબના દોરત, તથા મારા કીકની મા અમે ત્રણ જણ થીએટરમાંનો ખેલ, હતો તે જોવા વીચાર કરતાં હતાં.

વીચાર નક્કી થયો અને થીએટરમાં ગયા. અહો! મું રસ્તાનો હેવાસ! * * * નાકેથીજ વાળ અને પીપુડોના અવાજ કાનને ઘસે રતા હતા. ત્યાંથી ચાલ્યાં એટલે રસ્તામાં ઠોકર લાગવાથી કીકની મા તો યડ દબને પડી નાતાને પગે પડી ઉઠી તો કે 'મને કંઈ વાગ્યું નથી ચાલો.' જોવાના ઉર્મગમાં તે ચાલી અને અમે તો જાણે દીકરી કાઢી. સેકેન્ડ કલાસ માં જઈને બેઠા. પા કલાક અર્ધા કલાક થયો કે બુચો અને ફર્સ્ટ કલાસ તેમજ બીજા વર્ગોમાં ગમતા મોંઝક અને ચાંચડો તો જાણે તરડોજ ફાટી ન નીકળ્યો હોય! બાપરે; મને પણ મોંઝકો ચટકાઓ અને ગાંચડે તોળા પડ્યા. અને મારી અડીને! અરે ના પુછો વાત! આ જુલાનું જેઠ મને હસવું આવે અને દસવા મેં પડેલું થાય ત્યાં તો માફજ ચટકાવે એટલે રડવું આવે મારે તો હસવું કે રડવું? કરવું શું?

જે દાયે ખુરશી ઉંચકીને મેં તો ધડ દબને અદાળી એટલે તરતજ એક પારસી સદમ-હરખતી પથરામણી યાદ અને વધામણીમાંજ પુછ્યું કે કાંધેરે! આમ ખુરશી કાંધ પહોરેય? ભાંગશે તો? મારા દોરત જરા બોલકણે હતો તે ફાટી ઉઠ્યો કે "જોવતી આજે માંજી કરોય તે તમને ખબર તો હોશેજ તો પછી ક.ય પુછેય? મેનેજરની દયુની છે કે આજે ખુરશીના કચરો ને મોંઝક સદા દરાવવા" પારસી મદરસે જવામ આપ્યો કે તે કાંધ અમારી કંપનીવાલાની દયુની નથી. અમે તો બાહુ આપીએ અને થીએટર ખી બાડે રાખીએજ. જેવી ઘડ કરવી હોય તો કરો માલીકને"

ખુરસી અદાળતાંજ પાંચ પચાસ મોંઝક વાદળમાંથી વરસાદના ફાળાં પડે છે તે પ્રભાણે પડ્યા ને આમ ને તેમ નાસવા મહેલા. પાંચ સાત જણા આજુબાજુથી ઉડ્યા ને બોલી ઉઠ્યા કે "કેમ મીઠટર! આ શું દરેય?" મારાથી ન રહેવાયું તે મેં જવાબ આપ્યો કે "મોંઝકોના વરસાદ વરસાવવાનો અખતરો." પેલા પારસી મદરસે ખેલને કંઈ પાડ્યા ને બેસાડી દીધાં.

નાટકનો પાટો ઉંચકયો ને ખેલ ચાલુ થયો. મારા જેનમાં તો કાંઈને કાંઈ વીચર આવે કે "આજે જ્યાં બેસનાં ને થીએટરના નામ મે.ડાં મોટાં આખી જ્યાં આકરે છે ને બોલાવે છે-અરર! બાપરે! પાછો અડલે ચટકાઓ. ખાન તે ક્યાં રાખવું? રીચારમાં? બેસમાં કે પછી માકજુમાં? માકજુમાંજ ખરેખર માકજુમાંજ.

બેસ જોયો. ધરપાલ આસી તો કાનમાં કહેવા લાગી કે "આ તે ખેલ જોવા તોડી લાખ્યા છે. કે માકજુ ચાંચડની વખારો જોવા તોડી લાખ્યા છે? માર' તો ચરીર સૂચી મથું છે." ખરેખર! બીચારીએ કાંઈ દહાડો કંઈ કરેલું નહિ ને કુમળા-દુ જ્યારે કવિતા લખુ છું ત્યારે ઇશુ કે-નાનુજ ખીમની કુવળગી મમ કુમળી-નેરી મોમળ મારી અગી અને તેનું

જેવીને બીજી ધણી તેની બેનો તેમને આ વખતે જોઈ કેયું કેયું થતું હશે તેનો બરા વાંચનાર ! મગજમાંના પચાસ લાવો જોઈએ. યસ વધું શું ?

હેવટમાં એટલું જ કે લાગતા વળગતા વાણા આ જાગત ઉપર ધ્યાન આપે તો હીક એમ ધ્રુવી આ અહેવાલ સમાપ્ત કરે છું.

લી. એક જોનાર

ભાળીયારાજ બહુબહાદ.

વાહરે ભામ ! હામસાંકર લક્ષ્મીદાસ તમે પચ-પૂચ કરી છો ! જ્યારે મેં માપાનું મેળાં ગળાડાવ્યા ! ત્યારે તમે મોઝુદે દ્રવ્યોત આપ્યાં ! જ્યારે મેં બાપશુ મલકાંગ વિદ્યારક આર્થિક પ્રધરદુકને જાણે હાથે લીધા ત્યારે તમે “આદ પીતાની મોંકાંચું” ગમકાંચી ! ! જ્યારે મેં છાંટમ છાંટ ! ઢોહમ ઢોહ ! અને લેખગાંધી બસી દાથે ચીતરી દાદયું, ત્યારે તમે જાતે પોતે અને તમારાં કુટુંબમાં પચુ આદવાડીયાગં બે ત્રણ દિવસ ચાદ પીતાની જાંધી કીધી એટલે એક જાવા મોસા જેવાને માટે નવાપંજ તો !! પચુ શું પાત છે. આ તમારો ‘જોજોજો સેવક’ પચુ એવી જાંધી કીધીને વાવ કુલે પધગવવા તૈયાર છો ! તેં પચુ તમારું જોષ્ટ રે અતુકકચું કરી મારી અલીને લુકમ આપી દાધો છે કે “આવશું ત્યાં ને દિવસમાં છ વખત ચ્દા પીવામ છે. તેને એકદમ જાંધ રે જાગકાટ કરી ! માની જાંધીને ભગાડી મકચી અને ચીનાઇ મ્દાનાં ખાલાંને ચ્દાશે જોનાર તરીકે મૂકી આવવાં !!” પચુ ચાટલા લુકમી સાથે મારી ચીંતી તો મારી સાથે છેડાઈ પડી છે ! અને છલુકે રે રલુકા કરી બેઠી છે ને “મ્દાઈ” મ્દા પીયું જોષ્ટ જર તેની રામ કરેને આંખો ફૂટે !!” એવો સત્તાનાસી આપ આપી બેઠી છે !! જો બાધ રે મ્દોટાબાધ ! હવે જો મારી સતી સાધવીનો આપ તો સદય થયો તો મારા તો ખામજ વાગી ગયા સમજવા ! મ્દી આ સોળીસો ખલાસ અને નેતો બહુબહાદ જતમ્ રે ડખોશ ગુલ !! આ ગભરાઈને લઈ મેં મારા કેટલાક રવડીયા મિત્રોને આપના નિવારણના ‘જાણે પૂછ્યા ! ત્યારે શું પાત કહું બલા તેઓ તો હસી પડ્યા અને મને ‘બીજગવા રે ચીડવતો રે છાંછેડવા મંડી પડયા અને ટોળ ટપલી ધન્યા મુકી કેપિરાપાક જમાવતાં કહ્યું કે “ગાંડો રે ગાંડો મ્દા, પીવાલું તે કેયું વળી જાંધ થતું હશે ? તમે જંગલી મુધરવાના તે ક્યારે ? ! જ્યારે મામનાં ફતરાં ! બીલાડાં ! બિદર ! બિદર ! રીંછ વાંસાં ! ગાય વાહરડાં ! મેડાં બકરાં ! દૂધગાં દૂધળી ! ઢેડાંઢેડી ! વગેરે મ્દા પીતાની દેવસત સમગ્ર સદયા તોપચુ તું તો તેવો ને તેવોજ રહ્યો ! જા જા મર અને તારી અલોકે ક્લીને મનાવ નહોં તો તારી આંખો ફુટશે ને આંખો અસે !! રામ ! રામ ! રામ ! ચીંકી ! ચીંકી ! ! !

જ્યારે છવડયાની પરિપટો ધડાકા તડાકાના અવાજ સાથે ધૂપ જોરથી મેલ મળના કરી રહી છે ! પોતાના મિત્રવતી ધ્વજા ફર ફર ફર ફરવાની રહી છે ત્યારે પેતા છવડયા વિદ્યાર-કાનાં હમેજાં ધડ ધડ ધડકવા લાગ્યાં છે ! ! અને ધરંગનાં ફરકાટથી ચર ચર ચીતાનાં લાગ્યાં

અમર મારી અનલદારી, અમલ સાથે રતો કારી.
 રહે દુનિયા પહોંતી મારી, બહેખાંતી ગઢા છે !
 કલમ અમ કામદારી છે, વળી પણ- કામદારી છે,
 નથી કંઈ વાપદારી એ, બહેખાંતી બઢા છે !
 કરી સદેલી વિધી ના ને, કલમ મારી રચે છે તે,
 કલમ કુદી વિધિને એ. બહેખાંતી બઢા છે !
 વળી આ કામદારી જોરે. કલમ શાહ ને ચોરે,
 પડે કલમ કલે ચોરે, બહેખાંતી બઢા છે !
 જમા ગણુ દોહીમાં કરીને, મોટાછ મેળવાળે
 પછી દીલ ચાલ્ય તે કરીએ, બહેખાંતી બઢા છે !

* જમ તું આપો જમતમે, લોક દસે તું રાય.
 એકી કરણી ના કરો, કે પીછે દાંડી હોય.
 મનકા કલો ન કીજીએ, મન લી મમકા ફત,
 લે કુબે દરીયાવ મેં, વળ દાથસે છુટ.

આ ભોળીયાને કપીરનાં દોહરા મિવાય જગત શુન્ય અને અધકારમય બાસે છે ! જ્યારે ત્યારે વખત કચખતે બહે ટાકમ બે ટાકમે ! ! એ કપીરની કવિતાગુજ રમણુ કરતો રહે છે ! મને જણે કપીરની કવિતામાં શું મોહિની ભપળે છે કે તેનું હું પોતેજ વણું કરી શકતો નથી ! અને બઝમઢામાં પણ જ્યારે ત્યારે તેનો પ્રસાર વાંચકોને ચળાડતો જઈ છે. દાલના કંવાલીદાસોને એમાં બસે મજા પડતી હોય કે નાં હોય ! તેની મને જરૂરચે જરૂર નથી ! હું મારે કપીરનાં કચનમાંજ ફિલકલાટ કરી કલરવ કરવાનો ! મને તો તેમાંજ આધુનિક પૌરાણીક મોદિની જાડુ દરેક રકમની ચમત્કારિક બેટરી જણાય છે ! માટે વાંચકો તમે પણ કપીરની દુસાખીમાંથી મજા માણજો ! કે આનંદનું અપાણું મેળવજો ! તેમાંજ સર્વ પ્રસારનું શ્રેય રહેલું છે ! માટે હું પણ સર્વ પ્રજાની જાણને માટે બઝમઢા દાર જાહેર ખજાર આપું છું કે “ નકલી ગાલ (કાવ્યો) થી ચેતજો ! અને અમારા આ કપિરનાં કાવ્યનો રજુસ્તર નંબર (ઇશ્વર લલિત !) જોઈ તપાસી વાંચી પાકી ખાતરી કરીને ખરીદજો ! કે પાછળથી વિભાસનું બહુ ડાણું વજાસનું ના પડે ! ! ચેતજો બાહજો ચેતજો ! ! એમાંજ આનંદ બહાર ! અને એવો સજાગાર રહેલો છે ! ! કેમ શું સમજ્યા બલ ? ! ! !

* પ્લેગ ! ફટ મરદી ! મશેરિયા ! કાલેરા ! એ બધું શું ? ખારનો જંડાર ! અધર્મીઓને હાથરી ફટકો ! અને અનિતિવાદોને નિતિના સ્તંભર લાવવાની ચાવી ! ! એજ એનો માપનો ! અર્થ ! અને પેલા અધવચે અયગવચા અગ્રિય જ્ઞાન ધરાવનારને માટે મિનિંગ (Meaning) સમજ્યા કે મહેરજાન ? દાલમાં હિડુતાનગલ પ્લેગમાં સપાટો કંઈક અબજતોરમાં ચાલી રહ્યો છે ! લોકોને ધમરાતી મુક્યા છે ! દોડાદોડ ! નાસાનાસ ! બગાબાગ ! જ્યાં જુજો ત્યાં લલરામજીનો વાસો થઈ ગયો છે ! અને એ ભવથી લોકો વધુ અધમ્મરા બની રહ્યા છે ! ! પણ કહ્યું છે કે :-

એ ક્યપય કન્યાં તેણી પેદારને 'અને' તેની. એરતને ગાદકાંમાંથી ઉતારી ખેતરાડાંમાં
સ્વડનાં રજડનાં લાચાર મુકી ચાલતાં થયાં !! સ્ત્રી પંવિત્ર માથું જોળામાં લઇ રાત્રીનાં વખતે
નિર્જન ખેતરમાં એકી પથ્થુ દિગ્ભ્રમ ક્યાંથી આવ ? એરતે અચ્ચ ખારતી લાગી ! અને હદય
ખાલી કરતી. દંધક ઝીંચા સાદે રૂદન શીલું !! આંધી બાળુમાં રહેતા રખાઓ (બે કાળાઓ) એ
એ કોણ એરતના રડકાનો સાદ સાંગાઓ !! અને તેઓ ત્યાં ગયા. સ્ત્રીએ તેઓને સર્વે પૂતાંવ કહ્યો !!
અને પારકાનું દુઃખ જોઇ દુઃખી થનારાં હોવાથી તે આઇ અને તેના ધરુણે પોતાની શું પડીમાં
લઇ ગયા !! તેઓ મનરૂપિની દસ જાણેલા હોવાથી ગાંડ પર બાંધી ! જે તથુ દિવસે ગાંડ
ફૂટી અને આવગ થયો !! બાન આવતાં તેણે પ... કહ્યું કે "આપણે આંધી ક્યાં ?!"
ગાંધએ સર્વે હકીકત કહી ! આટલો સંમય તે બાંધેલા ત્રાપણ અજ પાણી લીધું હતું નહીં !
આરામ થતાં એણે પતિ પત્નીએ બાળુનાં આમડાંમાંથી દંધક મંગાવી સાથે આરોગ્ય !! (અને
લંબાણુના બચથી વાત સંક્ષિપ્તમાં લીધી છે પણ આ દ્રશ્યંત અરેખર મનનીય છે ! બસ
ચાળાઓ ! શું તેઓને પ્લેગની બીક ન લાગી ? શું તેઓને પોતાનાં બાન અકારો હતો ?
ત્યારે તેઓની પરમાર્થ ભાવના અને સ્ત્રીનું પવિત્ર કંટણું ? કાણ કહે છે કે પવિત્રતા
નથી ? કાણ કહે છે પરમાર્થાઓ નયા ? હવે એ આગળો કેનાં ? તે વાંચકમણનાંજ વિષર
મુક્યું !) શેઠને ત્યાં તેનાં પેદાર સાસરેથી રૂદન કરતા આવ્યાં હતાં ! અને જ્યારે તે લોકો
મિદાન ઝાંપટયા બેઠાં હતાં ત્યારેજ એ દંપતિ સાથે પહોંચ્યા !! શું શું લાગણીનાં દર્દો બાળ્યાં
હશે ? લોકોનાં વંરથી કેવાં કિટકોર પડ્યાં હશે ? તે તો એઓનાં માંબાપજ જાણતાં હશે !!
કોઇ કાઠીયાવાડી ખુલુઆ વાંતને અરેખરો સ્વરૂપમાં વિસ્તારથી નંદેરમાં લાવશે તો તેનો
પુનરાતિઓપર પ્રેરણ આંધારો થશે ! અને લોકો પોતાનાં આચરણે સુધારશે !! હરેર એવી
પવિત્રપ્રાયણ બાળાઓ ત્યાં એવા પરમાર્થાઓને સુખ સાંતી અર્પો !! એજ અંતિમ ભાવના !!!
કોળીઆ રાજ.

અવશ્ય મંગાવો ?

‘રૂં ચાંદીનો મહાન વર્તારો’
(રૂં ચાંદીનાં લાંસા ટકાની વધધટ
થયા હોય)

વર્ષાક, પહેલા વર્ષની, પોસ્ટ, તાર ખર્ચ,
સાથે રા. ૩૦) બીજા વર્ષનાં રા. ૧૧) એક
એક માસનાં રા. ૫) રૂં ચાંદી તથા વેપારી
જાતરોનાં કોઇ પણ સેલમાં સપાંચા દગે તેને
ચોખ્ખું રસ્તે ખચાવીશું. હજો.—

રાખ દશી વાથુ શાસ્ત્રી જાદવજી
જેવજીલાં મહેવાણા મુ. રાજકે (ધંધુકા)
દો. મહેવાણા હોસ.

ઝાડાનો મહાન ઈલાજ !

કુદરતી વનરૂપિનું નંગમમાંથી ઉગેલ
કરી તેની ચોખ્ખ ગાવજત સાથે કેટલાક સદ-
ગૃહસ્થોએ આજમાવેલી, ઝાડાની અકસીરગોળી !
એક વખત અરેખરની ખાતરી કરો ?

ગોળી ૨૫, ની કિમ્મત વી. પી. સાથે રૂકા રા. ૧

લજો:—મણિરાંકર અંબારામ જોશી
૬. યૌવધામય—રોજક ધધુકા અંધન

હિંદુઓની સંખ્યા વધારે છે. નેમળ ગાંધી
શબ્દનું નામ સોમળીને પણ દેહલક મળ્યોના
મનમાં સન્દેહ ઉત્પન્ન થયો છે. પરંતુ એ
સન્દેહ વિના દાગળ છે. જે આવરી પૂરક
પશુઓની સંખ્યા અને તે વિની ઉત્તિ કરવામાં
આને તો-જે લોક ગોમાંસ બહાણ કરે છે,
તેમને મારે પણ બીજા અધિક પશુ મળશે.
ગમે તે બનવો હોય હિન્દુ સુસલમાન અ-
ગર હસાઈ પરંતુ દોરે લોક જે વિખરતો
પિયર કરીએ હોય તેની સાથે કંઈ ને કંઈ
તેઓને પણ સંબંધ છે. કેમ લોક ગાંધીને
પણ પદાર્થ માને છે. પરંતુ સત્યાગ્રહ લોકોને
મટે ગાંધી હુધ. થી અને ગાંધીનો ખાણ છે.
ખાંડ દેશોની પેટે આ દેશમાં પણ કંઈ
બોલોના સુખ્ય ખોરાક છે. ગોઠી ઉતરના પણ
ધણા મુખ્ય હુધ થી અને માખણનો ઉપયોગ
કરે છે. ચાહતી સાથે પણ (દે જોની ખપત
હીને દીપ્તે વધતી ચાહી છે.) હુધળ હુધનો
ઉપયોગ થાય છે. બીજા આ પણ એક વાત
છે કે ભારતમાં બધી જાતના લોક મોદામજા
ખાવાના પણ હુધનો ખડુ ઉપયોગ કરે છે.
આ દેશમાં બધા મનુષ્યો બળદોથી હળ નોડે
છે, ઘોડાથી નહિ. હાથી દમિડીઓમાં હસાઈ
સુસલમાન ખાંડો સંમીશીત છે. સુસલમાન-
બાદ વિશેષ ધન્યવાંદને પાત્ર છે, કેમકે એ
લોક હિંદુઓનાં સાહાયતા કરવાનાં હરી જઈ
તેમજ ના શબ્દનું નામ સોમળીને સંદેહવશ
થઈ. હર રહ્યા નથી. આ દાખર-સ
ઓના સંબંધના સમાસોને એમની સહાયતાને
મટે મનપરદ આપે છે. અને પ્રયુજ
તરીકે સમાને ચાદ દેવડાનું-હું કે જે ચરતોથી
હિંદુ સિવાયના સમાસોની સહાયતાવ મળી
છે તે ચરતોવ પાવન કરું. ચરતોએ છે કે.
દાખર-સની તથે જયો મુખો સંબંધ છે. ત્યાં
સુધી અધિક દમિડી-બધા વિષયોના પિયાર
એથી મપદ આપ છે કે ખાંડ પદાર્થ માની માની

દેહને અર્થ વિચાર ન કરતા એની હુધ ધીની
શબ્દને દેહલક લક્ષ્યમાં રાખી એ-વંશની ઉત્તરોનો
વિચાર કરવો.

દેહલક ને પર-મેક પર-સો પ્રેક્ષક
મારા હિંદુસ્તાની ગિયની સાંચે રધાનીક મેળાને-
માં કરતા હંતા ત્યાં નાના હુડલા અને વાંધ
દેહલકવાલા હુડલા પવલી કેરલાક પણ
જો માને દુર્ગમ વધારા આપણે પંચ જોઈએ
છે. ચરતા હંતા. મેકેચર મહાત્મા હું કે
આ હું એવી ખગાન દાલતામાં આંધી સુધે
છે કે અડીઆની ગાયોને દીંગડા પુણ ઉતારા
નથી. આપુ ગોપલું ખંખર સુકિત યુગ છે.
દેહની જે માતી ઉત્તમ હોય છે તેને દેશ ધન
ધાન્યથી પાંપુલું છે. જે બકિત ના વિષયોની
ખાંડ કરે છે તેને રિદતા અમાને મળ્યું અને
કોમ દોષ દેમણે અત્યાચાર બાકમ પડે છે.
કેમ, કોઈ જગાએ સાદામાં સત સંકેત અને
મનુષ્યવ દેખાય છે. એની સાક્ષી આ દેશની
ગોલાળા પાજરાપોળ આપે છે. એની સંખ્યા
પપ્પ લગભગ છે. પરંતુ એમાં પણ સુધારાની
જગા ... જો મહત્વના વિષયમાં ગોઠી મોટી
વાતો થયા હતાં પણ ગલફત અને અત્યાચાર
દેખાય છે. ગોવાળોનો ધૂણો તથા એમનું અ-
ત્યાચાર પૂર્ણ વર્તન તેવું હલામાં હલકે
ઉતારણ છે.

જાહેર ખખર.

અમારે ત્યાં સુદર કનરલો જનાવેલી
સીંગલ લાઇન તથા રબલ લાઇનની
જગ્યાએ એક નરસાઇએ છુકો
તથા છુકો, લાલ શાહીનાં પડીકાં
ગળશે.

વર્ણન:—અંખારાંકર હાલનામાં સવલ.

સમરવામી ગાડીખાતા, કરાંચી

દરેક જાતનાં દાન આપવાનું સુપાત્ર સ્થાન .

હિંદુ અનાથ આશ્રમ

નડીયાદ.

આખા હિંદના હિંદુ જાતીનાં અનાથ બાળોને
પાળવાંમાં આવે છે. વ્યવસ્થા માટે જાહેર
પુરૂષોના ઉત્તમ અભિપ્રાય મળેલા છે.

રૂ. ૪૦૦) આપી દેશભક્ત મરહુમ શ્રી. મી. ગોખલેના સ્મારકમાં
બંધાતા કેળવણીના હોલ સાથે એક એરડી બંધાવી.

ગોખલેના નામ સાથે અમર નામ કરે.

રૂ. ૨૦૦) ગાં ૬૨ વર્ષે એક દિવસ દાતાના નામથી લોજન અપાય છે
આરમ્ભની તબ્દીમાં નામનું સ્મારક રખાય છે.

રૂ. ૨૫) માં ગૌહાન અપાય છે-એકેય નામનું સ્મારક રખાય છે.
એક રૂપીઆથી વધારે દાન આપનારાનાં નામ વાર્ષિક રીપોર્ટમાં પ્રગટ થાય છે.
દાન મોકલી રીપોર્ટ મંગાવે-દરેક જાતના દાનની જરૂર છે.

મંત્રી—

હિંદુ અનાથાશ્રમ,

નડીયાદ.

ઉંઝા આચુર્વેદિક ફાર્મસી.

સ્થાપત ૧૮૯૪

શ્રદ્ધાસાચ.

આ દાસાચન મામીને સાંવ
કરી ફરેક દરદોલું મુખને કળ
જીઆવ મેને દર-કરી દરત
સાફ લાવી કકડતી 'બુખ લ.
માડે છે, મીઠી લંઘ લાવે છે.
ચકતપિત્ત, અમ્લશીત, ક્ષય,
લોહી વીકરે વિગેરે અનેક
દરદોને નાચુક કરી અચુત
ચરિત આપે છે.
કિ આ. એકના ર. ૨)

કારખાનું ઉંઝા

સહીઆચાઃ એજંટ

નારાયણલાલ

દલમુખરામ

વીરમગામ.

મહાકવચ યાકુતી.

(૫ કીમો રાગ)

આ ય કુતી શુક્રાતીમા જુદા
પા જેઠા યવેશા સરીરો
ખાતીપુત્રેક નન શુવન ખના-
વી કુદરતી જશીમ જેવી અ-
લોકીક સકિત આપે છે. વંશ
પરંપરાની શુદ્ધી યાકુતી છે.
આજકાલની નવીન નકવી
ખનાવંધો આ યાકુતીમાં કી-
મતી વક્ષણચોતો સખારેસ
કર્ષો છે. કિ. મો. ૪૦ની ખા.
૧ના રા. ૧૦૦

દે. પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, કેશવ ખીલ્લીંગ, મુંબઈ ૨,

ઉંઝા અને સદાચના આચુર્વેદિક પ્રકરણમાં સોનાના ચાંદ મેળવનાર.

સાચોત્ત દેશી દવા ખનાવનારા.

ઉંઝા હાથચીકિત વડેમ
એજંટ-સના રોડ. મુંબઈ.—

મંદાસિ વટિ.

પાયનચકિત નાજી પરી મર્ક
દોષ. કપજપત રેતી દોષ અને
Dyspepsiaનો અદરિદ્ધજાન.
ના રતજતી આરહીતી કીમ ૩૫૧.

અચન પ્રાશાવલેક જીવન.

સારિ અને મગતો ખરેખરી
ચકિત આપનાર આ યોગ્ય અન્ન
નિદ્રામાં પ્રાપ્ત છે. અપારી ખનાવર
કેવલ સાચોત્ત છે.
સ્તવ જેતી ખાચીવી કી. ર. ૩૫

ધોળકાનાં સુવિખ્યાત વૈદ્ય જાફરભાઈ

જીવણભાઈની સમખાણ દવાઓ

૩૧૦ ૫૦૧નું ઈનામ,

૩૧૦ ૫૦૧નું ઈનામ,

શુકસંજીવની ગુરુકા

જવરહર—ગુરુકા.

દરેક માણસ સમજે છે. કે ધાતુની મજા
જુતીથીજ શરીરની સક્રિય અને મજાજુતી રા-
મમ રહે છે. આની જીવનરૂપ ધાતુને કોઈ પણ
કુદરતદ્વારા કે અનિયમીત રીતે ગેરકાર્યોમ કમ-
વાધી શરીર નિર્મળ થઈ જાય કમતર, વાંસાનું
કાટવું, ચહેરાનું શીકું પડી જવું, ગાનતંતુ-
ઓની નમજાઈ, થોડી મહેનતે વધારે થાક
લાગવો, મગજનું ખાલી પડી જવું, જેએની,
કામ કરવા ઉપર કંટાળો. હોઝરીનો ગિગાડ,
ચાદશકિતનું કમી થવું, ઉપરમ, ક્ષય આમ
વિગેરે વિગેરે અનેક રોગો ઉત્પન્ન થાય છે.
તેનો અને તેં મિત્રામ ધાતુ ગિગાડથી થયેલા
તમામ દરદોનો નાશ કરી શુકનંજીવની ગુરુકા
કામનું પુરુષત્વ બદલે છે, તેમજ પાચનશક્તિ
ને સુધારી દરતને સાફ લાવી કોઈ પણ રીતેથી
જતી ધાતુને અટકાવી ગમે ને કારણથી પ્રાપ્ત
ધમેલી નામઝોનો નાશ કરી ગાંઠ અને
વિષને વધારી શરીરને મજાજુત કરી પરિપૂર્ણ
મરદાઈ બનાવી એ તેનો મુખ્ય ગુણ છે. હતાં
કોઈ કામસ સાંજિન કરી આપશે કે શુકનંજી-
વની ગુરુકામાં સક્રિય અને વિષ વધારવાનો
ગુણ નથી તો તેને ૩૧૦ ૫૦૧નું ઈનામ
આપીશું.

ગોળી ૧૫૦ની ૭મી ૧ની કી. રા. ૨-૮-૦
તાજુળી ગોળી તિલો.

ગમે તે કારણથી નરમ પડેલી ગુપ્ત બા-
ગની રોગ ઉપર આ તિલોને માલેસ કરવાથી
ફરીથી ટકાર બની રોગની કમજોરી દૂર થાય છે.

કીમત શીશી ૧૧૦ ૩૧૦ ૨-૮-૦

આગાની દરેક દવાની માંદગી માટે ધાતુપ્રિ નામનું પુસ્તક મંગાવી વાંચો.

વૈદ્ય જાફરભાઈ જીવણભાઈ આરોગ્ય વર્ધક ઔષધલાલ્ય-સુઝ ધોળકા—(ગુજરાત)

આગાની જવરહર ગુરુકાથી દરેક જાનનાં
ન જાય તો લીધેલા પૈસા ખાજા આ-
પી મને ચોથીજા તાવ નથી જતો એવું
સાચું જાણનારને રૂ. ૫૦૧નું ઈનામ આપીશું
ગોળી ફરતી ૭મી ૧ની કી. રૂ. ૧-૦-૦
તરત મકન.

ધાતુપ્રિ નામનું પુસ્તક—નામીસે બન
અને ખરાબ વિચારથી મનુષ્યને શરીરની
પાયમાની કરનારી કુટેવો પડે છે. તેથી કુટેવો
માંથી મુક્ત કરવામાં આ પુસ્તક એક સાચા
મિત્રની ગરજ સારે છે અને તંદુરસ્તી સાધે
લાંબુ આયુષ્ય, ઉમદા વિચાર અને સંપૂર્ણ સુખ
મેજવાના અખુર સાધનો બતાવે છે ને સી-
વાય આમારો અકસીર દવાઓની સંપૂર્ણ મા-
હિતી મળે છે ફક્ત એક પોસ્ટ કાર્ડ લખન
વાળી તરત મકન મેકલવામાં આવે છે
પરમીઆની અકસીર દવા.

આ દવા ગમે તે કારણથી થયેલ અને
ગમે તેટલી મુશ્કેલી તેમજ કોઈ પણ જાતની
પરમિયાનો જટિલમાંથી નાશ કરી તંદુરસ્તી
સાથ તાકાત આપે છે અને થતી બળતરા,
ચાલતું પર, (રસી) સાંધાનો અને પેદુનો
કુખાનો, કમતર, નિચેની રગમાં થતી પીડા,
ખાતળી પડેલી ધાતુ, ટીપે ટીપે આવતો પેશાબ
પરના માગ તો સોજો, વગેરે દરદો અને આ
સીનાય પતંગિયાથી થયેલા તમામ દરદોનો ફુંક
વખતમાં નાશ કરી આવેલી નિર્મળતાને દૂર
કરી શરીરને સક્રિય આપે છે.

૭મી ૧ની કીમત રૂ. ૨-૮-૦

ધાતુપ્રિ નામનું પુસ્તક મંગાવી વાંચો

CAUTION

CAUTION is however required when ordering not directly please see that the bottles contain our Trade-Mark ACHING-HEAD. The wonderful success of Dr. G. B's Medicated Snuff has given rise to many worthless imitations. REFUSE of THEM! they will not give your customers the same degree of satisfaction and the substitute may be valueless for the purpose for which you have purchased it or its composition is positively harmful.

Avoid substitutes also write for Free Sample.

Guru Basava & Co.

Snuff Manufacturing Proprietors.
Madras E. C.

બાસવ સુબ્બના.

ડાક્ટર જી. બી. ની ઔષધિ તપખીર

અમે તે કંપની ખાસે ન લેતાં કોઈપણ દુકાનદાર ખાસે વેચાતી લેતાં તે તપખીરની શીશીપર તેમજ 'ટ્રેડમાર્ક' (માથું દુઃખવું) તપાસી લેવા બદલ કાળજી રાખવી કારણ આજ ઘણા વર્ષના અમારા અવિચ્છાત પરિશ્રમને લીધે તથા બિશ્વકલ્પ પ્રસિદ્ધિને લીધે આ તરફ ઘણુઓએ અમારી નકલ કરેલી છે પરંતુ એ નકલી તપખીર કંઈ કામની ન હોય તે માટે આપણે વેચાતી લઈએ છીએ તે કાયદો ન થતાં ઉત્કૃષ્ટ મુક્તાન થવાનો દાણો સંભવ છે. તે માટે એવા નકલી માલથી સાવધ રહો. અને અમારી નમૂનાની શીશી મફત મંગાવી ખાતરી કરી જુઓ.

ગુરુ બસવા એન્ડ કુપની

પોસ્ટ બોક્સ નં ૦ ૫૧૦ મદ્રાસ ઇ. સી.

સને ૧૯૧૪ના મુંબઈ, કાશી તથા ઉમરાવતીમાં
બરાચલાં પ્રદર્શનમાં ચાંદ મળેલો છે.

પ્રસિદ્ધ ડા० વામન ગોપાળનું

આગોડાઈડ.

સારસા પરીલા.

આ મગપ્રસિદ્ધ સારસાપરીલા એવા અનેક ઔષધોથી તૈયાર દરચમાં
આવેલું છે કે, ઔષધો કોઈપણ મરણથી દુષીત થયેલાં લોકોને શુદ્ધ કરી
વૃદ્ધિ કરે છે. ગરબી, પ્રદર, આંધાતું રહી જવું, મોઢામાં અને શરીરના
ખીજા ભાગોપર ચાકાં પડવાં, સ્નાયુ સક્રિય થોઈ થઈ જવી, શરીરપર
ફાંદલા થઈ આવના, મોઢામાં તથા ગળામાં કાણું પડવાં, નાકનું ઘેચી જવું,
શરીરનું મુછ આવવું, કળતર થવો, ખુજલી, ખરજ, ગજકરણ, હાથપગમાં
ખળતરા થવો, મોઢામાંથી વાસ નીકળવો, લાળ પડવી, દાંતના પારનું
મુઝવું દાંતનું હાલવું, તેમાંથી લોહી વીગેરે નીકળવું એ સર્વે પ્રકારના
રોગોપર આ ઔષધ ઘણુંજ ઉપયોગી થઈ પડ્યું છે.

કીંમત સવા રૂપિયો. ટપાલ ખર્ચ ૭ આના. સારો શુભ આવવા
માટે ચાર બાટલાઓ લેવી ભેદજો એકદમ ચાર બાટલી મંગાવનારને
જા રૂપીઆ પડશે. ટપાલ અને ઝંઘી ખર્ચ શુદ્ધ પડશે.

ધાતુ શાંત વર્ધક અત્યંત પૌષ્ટિક દેરદરચની ગોળીઓ.

માલેક, ડા. ગૌતમરામ કેશવ,

ગૌતમરામ કેશવનું ઔષધાલય,

હાકુરદાર-મુંબાઈ.

અમદાવાદના એજન્ટ ગોકુળદાસ મોતીચંદપાસે મળશે.

લખે-અમદાવાદ, ધાંચીની પોળ.

તાવની રામબાણ દવા.

રૂ. ૧૦૦ ઇનામ.

કેાઈપણ જાતનો તાવ અભારી દવાથી ના ઉતરે તો પૈસા પાછા આપીશું.
જોથીઓ તાવ નથી ઉતરતો એવું સાબિત કરનારને રૂ. ૧૦૦) ઇનામ આપીશું.
હાજી ૧ ની કિ. રૂ. ૧-૦-૦ ખાસ પરજ નથી.

શક્તિ સજીવન.

શક્તિ સજીવનમાં શક્તિ લાવવાનો અને વિચ્છેદ વધારવાનો શુભ નથી એવું
સાબિત કરનારને રૂ. ૧૦૦) સો ઇનામ આપીશું. શરીરના તમામ અવયવો મજ-
બુત કરી ધાતુના તમામ દરદો મટાડે છે. હાજી ૧ ની કિ. રૂ. ૨-૮-૦ પરજ નથી.

ધાતુ વિકાર.

ભાવકર દરદોથી ભગવું હોય અને તમામ દરદોની દવાથી માહેતગાર થવું
હોય તો એક પૈસાનું કાઢ હાજી ધાતુ વિકારનું પુરતક મફત મંગાવી લેવું.

વૈદ શા. ગીરધરલાલ કુંહાનજી

મુ. ધોળકા જી. અમદાવાદ.

શકિત માટે સૌથી સરસ

રોયલ ટોનિક

(કાયદો ન યાગ તો પેના પામ)

ગરીબમાં બેઠે પી, શરીર કમ
રહે છે, લોહી ઉડી ગયું હોય, મા
શીર્ષાગી ગઈ હોય, લીંગરે લ
પ્રધારમાં દરદો ઉપર આ રોયલ
ટોનિક એક અકરીર ઉપાય છે.

બોટલીના રૂા. ૨) ત્રણ બોટલીના રૂા. ૫ા. પોસ્ટેજ ખર્ચ બુદ્ધ. -

બગડેલા લોહીને સુધારવા માટે

આપાડાઈક
સાસીપરીલા

(કાયદો ન યાગ તો પેના પામ)

ગરમી, પ્રદં, માંધાનું રતી જવું, સ્મરણશક્તિ એછી થઈ જતી, ખુબ્બી,
દાદરે, શરીર પર ફોફડા થઈ આવવા, લાચ પગમાં બળતરા થતી, નયગાઈ લપાઈ બાકે
તેમજ લોહીના બીમારથી થતાં તમામ દરદો ઉપર સખીજ કાયદેગંદ દવા છે. ક્રીમન
રૂા. ૧ા. ત્રણ બોટલીના રૂા. ૩ા પોસ્ટેજ ખર્ચ બુદ્ધ.

બહારગામ માટે એજન્ટો લેખી છીએ.

ફોન—દલાલ એજન્સી, કાલબાદેવી.

મહારવાડી મુખ્ય નં. ૨૬૬

વહેલો તે પહેલો (૨૦) (૨૦) સત્વર મંગાવી લ્યો.

સ્વામી રામતીર્થના સદુપદેશ.

ભાગ ૧ થી ૫નો એકત્ર ગ્રંથ—પુસ્તક માગણીને લાંબી મોટી આજ્ઞા લેવામાં નીકળ્યા છે. મોટા (રામલ આઠ પેટ) પૃષ્ઠ ૪૦૦, પાકું પૃષ્ઠ, રૂ. ૧૧ પો. ૦૮.

ભાગ ૬ થી ૯ ત્રણ પુસ્તકમાં—આ ભાગો આગળ વિવિધ મંથનાના દારા નિર્મલ દોહને તે માળાનાં અમુક સેટોની અંદર તે મળી રહેતા; પરંતુ હુડી માગણી વધુ નિર્મલતાથી હવેથી છૂટક પણ મળશે. ત્રણ ભાગમાં મળીને કુલ પૃષ્ઠ રામલ સોળ પેટ ૧૦૫૦ છે. છૂટક માટેની ક્યારેયી કુલ કિંમત રૂ. ૧૫૦ અને પાકાં પૃષ્ઠો સાથે રૂ. ૨૦૦ તેને બદલે રૂ. ૧૫૦ અને રૂ. લેવાશે.

નીચલાં પુસ્તકો પણ ઉપલાજ કારણે અને ધોરણે હવે છૂટક મળશે.

સ્વામી વિવેકનંદના સદુપદેશ.

ભાગ ૧-૨-૩-૪ ચાર પુસ્તકમાં—કુલ પૃષ્ઠ ૧૫૨૫, મૂલ્ય રૂ. ૧૦ પાકાં પૃષ્ઠો સાથે.

હુડી વાર્તાઓ ભાગ ૨-૩-૪.

આ વાર્તાઓ સાંસારિક હોયને જી પ્રથમ, ૨૬, સર્વને ખાટ અત્યંત બોધપદ છે. ૨મી પરીણામમાં, સ્ત્રોમાં અને કાલિ વગેરેમાં આલતા ક્રમે, કંઈક, પ્રસન્ન શરીરો વગેરે પર આ વાર્તાઓ પ્રકાશ નાખીને સચેત અસર કરે છે. ત્રણ ભાગે વૃદ્ધ, વૃદ્ધા બધિલા છે. ૪ પૃષ્ઠ ૬૨૫, મૂલ્ય રૂ. ૧૦ અને પાકાં પૃષ્ઠો સાથે રૂ. ૨૦૦ તેને બદલે રૂ. ૧૫૦ અને રૂ. લેવાશે.

બંકિમ નિબંધમાળા.

પ્રખ્યાત જંગ સાહિત્ય સર્ગક બંકિમચંદ્રના દારપાદ. મળીને તેમજ બોધપદ પુસ્તક સેવાનો ઉમેદા સમગ્ર પૃષ્ઠ ૫૮૦. કાગળ ૨૬, મૂલ્ય ગાળ પાકું પૃષ્ઠ રૂ. ૧૦.

મેસ્ટર સર્વેટ્ટ વૃદ્ધ ટપાલમાં મંગાવનારે અમદાવાદ લખવું. એ પુસ્તકે મંગાવનાર કાલે ન. આલે તે બહાસ ક્યેલા સમજવું કેમકે પ્રતો બંધુ તથા.

સસ્તું સાહિત્ય કાર્યાલય. કાલબંદીવી, મુંબઈ. ૨. બદ પાસે, અમદાવાદ.

પ્રસિદ્ધ કરનાર તમીલોત્તરણ દાદાસાહેબ દેરાણ, સેસમ બીલીસ અબાજી—સુરેશ પુરત અપારીઆ મહલા, તાસવાળાની પોળ, લક્ષ્મીનારાયણની વારીમાં આવેલા મહેલ વિષય.

મંગ: સર્વો વિશ્વ ન મંગલમાત્રનોતિ

ॐ

પુસ્તક દેખું.
અંક ૯૫૦

ચંદ્ર.
સં. ૧૮૭૪

સત્સંગ

—વિષયાનુક્રમ—

વિષય.

પૃષ્ઠ.

૧ માનવન્દના (કાવ્ય) ...	૨૩૯
૨ પ્રાસંગિક નોંધ ...	૨૪૦
૩ દિવસો ગોપીતજાનો હરહમાન કાવરો ...	૨૪૫
૪ થી ૬ કવિતાઓ ...	૨૪૭
૭ શુદ્ધિ સ્વાતંત્ર્ય અને સદિશ્યતા ...	૨૪૮
૮ લગ્ન અને મિત્રાહારનો સુખારો ...	૨૫૧
૯ દોષાણુ નાગિયેર ...	૨૫૩
૧૦ હૃદય ...	૨૫૮
૧૧ પત્નીનો પચાતાપ ...	૨૬૧
૧૨ પ્રકીર્ણ વિષયો ...	૨૬૩
૧૩ પુસ્તક પરિચય ...	૨૬૬
૧૪ ગો મદા સમા (કલકત્તા) ...	૨૬૭

શ્રી કુવેન્સન નિયેષક દ્વારા
આ પ્રતિષ્ઠા અને કીર્તિ-
ધર્મ મંરણ તરફથી

પ્રકાશક માસિક પત્ર

પાંચીક
સં. ૧-૦-૦

આમયા
કાવ્ય

ત્રી અને પ્રકાશક

હોલવસ્ય દાણાપ દેવાઈ.

વહેલો તે પહેલો (૨) (૩) સત્વર મંગાવી લેવો.

સ્વામી રામતીર્થના સદુપદેશ.

ભાગ ૨ થી પંચમ એકત્ર અંક - પુસ્તક માગણીને લઈને ત્રીજી આજ્ઞા દ્વારા નીકળી છે. મોટા (રાવલ આદિ પેઢી) પૃષ્ઠ ૪૦૦, પાકા પૃષ્ઠ ૩૧, ૧૧૧ પૃષ્ઠ. ૧૮

ભાગ ૬ થી ૮ ત્રણ પુસ્તકમાં - આ ભાગે આગળ વિવિધ અંકમાંના હાથ નિકળેલ દોષને તે માળાના અમુક સેરાની અંદર તે મળી રહેતા; પરંતુ છુટી માગણી વધુ નિકળવાં થઈ ગયા છે. છટક પચ મળશે. ત્રણ ભાગમાં મળીને કુલ પૃષ્ઠ રાવલ સોળ પેઢી ૧૦૫૦ છે. છટક માટેની છપેલી કુલ કિંમત રૂ. ૧૧૧ અને પાકા પૃષ્ઠ સાથે રૂ. ૧૦૦ તેને બદલે રૂ. ૧૧૧ અને રૂ. ૧૧૧ લેવાશે.

નીચલાં પુસ્તકો પણ ઉપલાજ કારણે અને ધોરણે હવે છટક મળશે.

સ્વામી વિવેકાનંદના સદુપદેશ.

ભાગ ૧-૨-૩-૪ ચાર પુસ્તકમાં - કુલ પૃષ્ઠ ૧૫૨૫, મૂલ્ય રૂ. ૧૧૧ પાકા પૃષ્ઠ ૩૧

ટુંકી વાર્તાઓ ભાગ ૨-૩-૪.

આ વાર્તાઓ સાંસારિક હોઈને ઓ પ્રકાર, જદા, સર્વને માટે અત્યંત બોધપ્રદ છે. નરમો પડોશીઓમાં, સગાંમાં અને યાત્રી વગેરેમાં ચાલતા કસેરા, કમચ, ખરાબ રીતો વગેરે ઉપર આ વાર્તાઓ પ્રકાશ નાખીને સચેટ અસર કરે છે. ત્રણ ભાગે જુદા જુદા બોધેલા છે. કુલ પૃષ્ઠ ૮૨૫, મૂલ્ય રૂ. ૧૧૧ અને પાકા પૃષ્ઠ સાથે રૂ. ૧૧૧ તેને બદલે રૂ. ૧૧૧ અને રૂ. ૧૧૧ લેવાશે.

જંકિમ નિબંધમાળા.

પ્રખ્યાત જંગ સાહિત્ય સમાટ જંકિમચંદ્રના હાસ્યાદ, ગંભીર, તેમજ બોધપ્રદ પુસ્તકો લેખોના ઉત્તમ સંગ્રહ. પૃષ્ઠ ૫૮૦. કાગળ રજ, મૂલ્ય બેઠા પાકા પૃષ્ઠ રૂ. ૧૧.

પેસ્ટેજ સર્વત્ર જુદા-ટપાલમાં મંગાવનારે અમદાવાદના લખવું. એ પુસ્તક મંગાવનાર પત્રા ન આવે તો ખસામ યથેચ્છા સમજવાં કેમકે પ્રતો જુદા-નથી.

સસ્તું સાહિત્ય કાર્યાલય. કાલબોટલી, મુબઇ, ૨. બેદ પાસે, અમદાવાદ.

પ્રસિદ્ધ કરનાર તત્ત્વોદ્ધારનાય હાથપાસ દેરાઈ, સત્સંગ એવીસ અબાહરેલ-સુરત પુસ્તક બપાટીના ચક્રમાં, તાસવાળાની પોળ, લક્ષ્મીનારાયણની વાડીમાં આવેલા નૈન વિજય

મંગલ સર્વા વિન્નુ જ પંચગ્યાતગોત્રિ

૧૦૧

ચેર.

સ. ૧૯૫૪

સત્સંગ

—વિવિધાનુક્રમ—

વિષય.	પૃષ્ઠ.
૧ આનુષંગિક (૧૯૫૫)	૨૩૯
૨ પ્રાંતિક નામ ...	૨૪૦
૩ દિવસી ગ્રામીણગોત્રી ૧૯૫૫ના	૨૪૫
૪ થી ૬ કવિનામો ...	૨૪૭
૭ કુદિ સ્વાતંત્ર્ય અને સમીક્ષા	૨૪૯
૮ સંગ્રહ અને મિત્રાલાપનો સુધારો	૨૫૧
૯ મોજાનું નાનિયેર ...	૨૫૩
૧૦ હાથ ...	૨૫૮
૧૧ પત્રનો પાયાપાયા ...	૨૬૧
૧૨ પ્રકૃતિ વિષયો ...	૨૬૩
૧૩ પુસ્તક પરિચય ...	૨૬૬
૧૪ મો મહા સભા (૧૯૫૫)	૨૬૭

શ્રી કુલ્યંકન નિરંજન દેવ
દયા પ્રબોધક અને લીનિય-
કે મંદિર નરેશ

મહા મંદિર માર્ગે ૧૨

વાર્ષિક

સં. ૧-૨-૦

વહેલો તે પહેલો (૨) (૩) સત્વર મંગાવી લેયો.

સ્વામી રામતીર્થના સદુપદેશ.

ભાગ ૧ થી ૫નો એકત્ર અંક—પ્રથમ મામણીને લીધે ત્રીજી આવૃત્તિ હાલમાં નીકળી છે. મોટા (રાવલ આદિ પેઠા) પૃષ્ઠ ૨૦૦, પાકું પુસ્તક, રૂ. ૧૫ પૈ. ૧૦.

ભાગ ૬ થી ૯ ત્રણ પુસ્તકમાં—આ ભાગે આગળ વિવિધ અંકમાંના હારા નિકળેલા દોષને તે માળાના અમુક સેટાની અંદર તે મળી જતા; પરંતુ છુટી મામણી વધુ નિકળવાથી હવેથી છુટક પણ મળશે. ત્રણ ભાગમાં મળીને કુલ પૃષ્ઠ રાવલ સોળ પેઠા ૧૮૫૦ છે. છુટક માટેની છાપેલી કુલ કિંમત રૂ. ૧૧૦ અને પાકાં પૃષ્ઠો સાથે રૂ. ૧૦૦ તેને બદલે રૂ. ૧૧૦ અને રૂ. ૨૦ લેવાશે.

નીચલાં પુસ્તકો પણ ઉપલાજ કારણે અને ધોરણે હવે છુટક મળશે.

સ્વામી વિવેકાનંદના સદુપદેશ.

ભાગ ૧-૨-૩-૪ ચાર પુસ્તકમાં—કુલ પૃષ્ઠ ૧૫૨૫, મૂલ્ય રૂ. ૧૦૦ પાકાં પૃષ્ઠો રૂ. ૧૦૦.

ટુંકી વાર્તાઓ ભાગ ૨-૩-૪.

આ વાર્તાઓ સાંમારિક હોયને ત્રી પ્રકાર, ૧૬, સર્વેને તાર અત્યંત બોધપદ છે. મારમાં પડોશીઓમાં, સગાંમાં અને યાત્રી વગેરેમાં ચાલતા કથેશ, કંઠાશ, ખરાબ રીતોના વગેરે ઉપર આ વાર્તાઓ પ્રકાશ નાખીને સચોટ અસર કરે છે. ત્રણ ભાગ જુદા જુદા બાંધેલા છે. કુલ પૃષ્ઠ ૯૨૫, મૂલ્ય રૂ. ૧૧૦ અને પાકાં પૃષ્ઠો સાથે રૂ. ૧૨૦ તેને બદલે રૂ. ૧૨૦ અને રૂ. ૨૦ લેવાશે.

બંકિમ નિબંધમાળા.

પ્રખ્યાત બંગાળી સાહિત્ય સમ્રાટ બંકિમચંદ્રના હાસ્યપદ, ગંભીર, તેમજ બોધપદ પ્રકારનાં લેખોનો ઉર્મત સંગ્રહ. પૃષ્ઠ ૫૮૦, કાગળ રંગ, મૂલ્ય રૂ. ૧૦૦ પાકાં પૃષ્ઠો રૂ. ૧૧૦.

પોસ્ટેજ સર્વત્ર જુદા-ટપાલમાં મંગાવનારે અમદાવાદ જ લખવું. એ પુસ્તક મંગાવતાં છતાં ન આવે તો ખલાસ થયેલા સમજવા કમકામ પ્રતો જરૂર નથી.

સંસ્કૃત સાહિત્ય કાર્યાલય, કાલબંદેવી, મુંબઈ. ૨. બદ પાસ, અમદાવાદ.

પ્રસિદ્ધ કરનાર તંત્રી દોહતરાય દાદાસાહેબ દેસાઈ, સંસ્કૃત બોલીને અભાષિત—મુરે ૧ પુસ્તક અપાત્રીમાં ચક્રા, તાસવાળાની યોજ, હરમીનારાયણની વાંકીમાં આવેલા "જેન વિજય"

જો એ હુકમ મુજબ નહિં વર્તવા માટે કેટલાંક વાજબી કારણો (reasonable grounds) ન જતાથી શકે તો તેને પચાસ રૂપિયા સુધી દંડ કરવામાં આવશે.

“કેટલાંક વાજબી કારણો” જાણનાર શખ્સને સજામાંથી મુક્ત કરવા જોઈએ એમ આ કાયદા ઉપરથી આપણે જોઈ શકીએ છીએ. હવે વાજબી કારણો કેને કહેતાં એ સવાલ ઉપરિચય થાય છે. એક શખ્સ છતાં દયા, ધર્મ, વિરાગ અને વૈદિકના સિદ્ધાંતો સમજીને શીતલા કઢાવવા ના પાડે અને તેમ કરવાના કારણોમાં પોતાની ધાર્મિક લાગણીઓ દુઃખાય છે તેમજ પોતે એવી રીતે કરે તો પોતાના, બાળકની તંદુરસ્તિ બગડશે એમ માને છે એમ જણાવે અને ઘણા દલીલોથી સાબીત કરી બતાવે કે આવી રીતથી શરીરને મુક્યાન પહોંચવાનો સંભવ રહે છે તો શું તેનાં આ કારણો “વાજબી કારણો” નહિં કહેવાય? પણ આ નહીં કરવાની સત્તા મેઇસ્ટ્રેટને સોંપવામાં આવેલી હોવાથી ધણી મેઇસ્ટ્રેટ એવાં કારણોને “વાજબી કારણો” તરીકે સ્વીકારતા નથી, જ્યારે કેટલાકો સ્વીકારે છે તેઓ જણાવે છે કે કાયદામાં અમોને આવાં વાજબી કારણો જવાબનારોએ સજામાંથી મુક્ત કરવાની સત્તા આપવામાં આવી નથી. આ વિશે અમો લોર્ડ મેરલી જેઓ સને ૧૯૧૧ માં હિંદી પ્રધાનનો ઓદો બોગવતા દલા તેમણે આપેલો ખુલાસો નીચે ટાંચીશું. તેઓએ એ સંબંધી પુણ્યલા સવાલના જવાબમાં જણાવ્યું હતું કે “મેઇસ્ટ્રેટ શીતલા કઢાવવાને દરજ પાડે તેમને દરેક કેસમાં શીતલા નહિં કઢાવવા માટે દરખાવામાં આવેલાં કારણો વાજબી છે કે નહિં તે નક્કી કરવા કાયદાથી સત્તા આપવામાં આવેલી છે.” આવી સત્તા આપવામાં આવેલી હોવા છતાં મેઇસ્ટ્રેટ તેમ જુલમ કરવા ના પાડે છે.

કરંચીના મેઇસ્ટ્રેટ પોતા સમક્ષ મી. જગતીઆની નાના ગૃહસ્થના એક પ્રકારના કેસના મુકદ્દમાં જણાવ્યું હતું કે તેઓ મી. જગતીઆની સત્ત નિશ્ચયી શીતલા કઢાવવા સામે વાંધો બેનારા છે. તેમણે તેની શીતલા મુકાવવા માટેની દરજમાંથી મુક્ત કરી શકાય તેમ નથી. આવા પ્રકારનું વર્તન મેઇસ્ટ્રેટ શા કારણથી કરતા હશે તે અમો સમજી શકતા નથી. અમો ઇચ્છીએ છીએ કે સરકાર તરફથી એ બાબતનો ખુલાસો જહાર પાડી મેઇસ્ટ્રેટને તેથી વાકેફ કરવામાં આવશે અને આવા દાખલાઓમાં જે શખ્સો ઉપર કામ ચલાવવામાં આવેલું હોય તેમને જો છોડી મુકવા ચોખ્ખા છે તો તેમ કરવા જણાવશે. સરકાર હવે એક વખત દંડ કરી તે શખ્સને જવા દે છે એમ નથી પણ જ્યાં સુધી તે શખ્સ પોતાના બાળકને શીતલા કઢાવે નહિં ત્યાં સુધી વારંવાર તેના પર દંડમાં કામ ચલાવ્યા કરે છે અને શીક્ષા થાય છે. કાયદામાં જણાવ્યું છે કે જો શખ્સ પોતાના બાળકને શીતલા નહિં કઢાવવા માટે વાજબી કારણો જતાવે તો તેને સજામાંથી મુક્ત કરવો, તો પણ એવા દાખલાઓમાં વારંવાર કેસો કરવાની રીત જરૂરી આવે હશે તે સમજાવ્યું નથી. સંધિના કમીશનરે મુજબ સરકાર પાસેથી આવા શખ્સો ઉપર કેસો ચલાવવાની રીત મંજૂરી અને તે મુજબ રાજ આપવામાં આવી તે પણ ક્યા ધોરણે તે પણ સમજી શકાય તેમ નથી. નામદાર વાઇસરાય જણાવે છે કે “આવા દાખલાઓમાં જ્યારે કાયદામાં કેસ ચલાવવાનું જણાવ્યું હોય ત્યારે તેવા કેસો વારંવાર ચલાવવામાં આવે તેની તરફેણમાં હિંદી સરકાર નથી. અમો ઇચ્છીએ છીએ કે નામદાર વાઇસરાય એ બાબતથી પ્રાંતિક સરકારને વાકેફ કરી આવી રીતે વારંવાર એકના એક શખ્સો ઉપર કામ ન ચલાવવા જણાવશે.

ને આવા કાપદાથી પ્રભને અમનકતા અને દુષ્ણો સદન કરવા પડતા હોય અને તેનો વારંવાર અમલ કરવાની વિરુદ્ધ બ્યારે હિંદી સરકાર હોય ત્યારે તો એવો કાપદો નાણીતા અંગ્રેજ શુદ્ધ મીં જોન આપદના કહેવા મુજબ, પછાત ખેડાનો લેખો.

હવે આ કાપદો રૂ કરાવવા માટે પ્રભને શું કરવાની જરૂરીયાત છે તે ઉપર આવીશું.

(૧) હાંડનની પદી નેશનલ એન્ડી-મેક-સીનેશન લોગના જેવજ હરેશ અને હેવજો વાળો એક મંડળી હિંદુસ્થાનના કોષપણ અંચ શહેરમાં રથાપવી અને દેશના શુદ્ધ શુદ્ધ ભાગોમાં તેની સાખાઓ ખોલવા પ્રયાસ કરવો.

(૨) વેકસીનેશન અર્થાત્ ગોશીતલાની રસી મુખાવવાની રસી કેટલી બધી હશે વેકસી, ધાર્મિક અને હવથાના સિદ્ધાંતો અનુસાર નુકશાન કર્તા છે તેની માહિતી પુરી પાડનાર સાહિત્ય દેશની શુદ્ધ શુદ્ધ અપાનાં જહાર પડી એકોમાં વિના મુશ્કેલી દેશની તે રસીની વિરુદ્ધમાં પ્રભાગવ દેખવવા પ્રયાસ કરવો.

(૩) ગોશીતલાની રસીને દરજ્જાત હાંપદો રૂ કરાવવા માટે દેશના હાખ્યો માણ-સોની સહી સાથેની એક અંદજ નાં સરકારને કરવી.

(૪) વાજબી કારણો દર્શાવીને પોતાના આગકને લીટળા નહિ કરાવનારાએને કાપદામાં બહાનેલું રક્ષણ હાલમાં મળતું નથી. માટે તે રક્ષણ મેળવવા અનુભવશ દાખલ થોડા કેસો ચલાવવા અને ન્યાં મુદ્દી વ્યાજબી ન્યાય રજો નહિ ત્યાં સુધી લડવ સાથે રાખવી.

(૫) આવા કેસોમાં જો વ્યાજબી ન્યાય ન મળે તો તે તરફ વિરુદ્ધ દર્શાવનાં માટે અગ્રોગામ નહર સમાજો ખોલવાની અને જોની શકે તો જે પ્રભાણે હેલ્ડમાં લીટર શહેરમાં સરપસ નીકળ્યું હતું તેમાં સરપસો દેહના ગોદવણ કરવી.

(૬) આ સર્વ કાર્ય કરવા માટે મંડળ હરતક મોટું ફંડ પણ હોવાની આવશ્યકતા છે, તે તે માટેની ગોદવણ પણ પ્રથમથીજ કરવી.

આ કાર્ય એટલું બધું મુશ્કેલ છે કે ન્યાં સુધી મીસીસ એન્ડી મીસીસ, પંડિત મદનમોહન માલવિયા, મદરોના ગંધી જેવા આગેવાનો એમાં આગળે પડતાં હોય તે નહિ ત્યાં સુધી કંઈ પંક્તિ જની કંઈકુ મોટે ધણે એકે અમલવિત છે. અગો કંઈકુ કંઈકુ કંઈકુ મંદાત્રા ગાંધીજી આ સવાલ દેશનાં અનેક સંવાલોની સાથે ઉપાડી લેશે અને એ લડન પુર લેશથી ચલાવી આ દેશના લોકોને આવી રસીના ભોગ થઈ પડતા બચાવશે. મદાત્રા શ્રી પોતે પણ મહત્તમ વિચારના અને કરવા ધારે તે કરી શકે એવી શક્તિવાળા છે, તે અગેને સંપૂર્ણ આરા છે કે તેઓ આ વિષય હાથ પર લેશે તે માટે લેખી મેંદવજો કરશે અને તેમાં ફતેહ મેળવવા ભાગ્યશાળી થશે.

વિશેષમાં જો મુખાવવા હવથા માન પ્રસારક પડનાં કાર્યવાહકો અથવા અન્ય હવથાનાં સંસ્થાનાં ચોક્કસ જો આ બાબતમાં કંઈ ફિલચાલ કરી શકે તેમ હોય તો તેમના પ્રેરો અમારી ખાસ સૂચના છે કે તેમણે પણ ચચાશક્તિ સાથે એ દોશમાં કરવું.

દારૂ અને દેરી પંદાર્થો વિરુદ્ધ નાણીતાં હાંડરોના અભિપ્રાય.

દારૂ, દારૂન, અપીણ, ભોગ, ગાંજી, મેંત્રાદી દેરી પ્રદેશના ઉપયોગથી શરીરને કેટલી બધી હાંની પુગે છે તે સમંધી કેટલાક પુરાષોગન અને દેરી ડાકરોએ એક "મેનીફેસ્ટ" જહાર પડ્યો છે, જેનો તરજુમો અગો નીચે પ્રક્ટ કરીએ છીએ.

"મેનીફેસ્ટ"

કાળજી પૂર્વક કરેલાં વિચારના અગ્ર-તરજુમો પુરવાર થયું છે અને અનુભવથી સિદ્ધ થયું છે કે—

(૧) દારૂ, કોકેન, અરીસુ અને બામ, અને અરસ જેવાં કેરી પદાર્થો વિષમય હોય છે.

(૨) તેનો સ્વાધારણું પણ ઉપયોગ કર્યો હોય તો-તુકસાનકારક છે, અને હિંદુસ્થાન જેવા-અરબ દેશમાં તો ખાસ- કરીને તુકસાન કર્તા છે. થાકી ગયેલા શરીરને અને મનને કાયમને માટે રાહત આપવાને તે મિન. ઉપ-યોગના છે.

(૩) જેઓ દારૂ પિનાતું પીણું પાંચે છે અને કેરી પદાર્થોના ઉપયોગથી નિરાશા રહે છે, તેઓની સદનશરિત, વધારે હોય છે, અને તેઓ એવી ત્યા-ખીન દેહને સદન કરવાને સમર્થ હોય છે.

(૪) દારૂની અસર ખાસ કરીને મરમીના દર્દી ઉપર વિશેષ થતી હોવાથી તે ઘણા બાળે અવિધ્યંત્રી એલાદને હાનિકર્તા હોય છે.

(૫) દારૂ કુખંજના, માઠાં પરિણામોમાં વધારો કરે છે.

(૬) દારૂ પ્લેગને અંટકારવા માટે નકામો છે.

(૭) મેલેરીયા અને કાપના બંધુઓથી શરીરની સક્રિયતા દારૂથી કરી નાંખે છે.

(૮) ઉપરની બધી માફી અસરો અરીસુ અને ખીન કેરી પદાર્થોના એટલેજ અસર થાય છે.

(૯) એટલાં માટે અને હિંદુસ્થાનના લોકોને અખીન કરીએ છીએ કે દારૂ અને ખીન કેરી પદાર્થો કે જેને માટે તેમને ધાર્મિક અને સામાજિક પ્રતિબંધ કરવામાં આવ્યો છે, તેનાથી નિરાશા રહેવું, અને તે પ્રતિબંધ વધારે પ્રમાણમાં ફેલાવવા યત્ન કરવો જોઈએ.

મુખ્યમંત્રી પાંચરાપોળની વ્યવસ્થા.

ગયા-ફેબ્રુઆરી અને માર્ચ માસમાં મળેલી મુખ્યમંત્રી કારપોરેશનની બેઠકમાં ને મુનીસી-

પાલીડીના ધરડા અને અશક્ત બળકેતે વેચી નાંખવાને બદલે શી ભરીને મુખ્ય પાંચરાપોળમાં મોકલી આપવા એવી મતલબના એક ઠરાવ મી. મ. નવાલ દલપતરામ ખખખરે રજુ કર્યો હતો. તે ઠરાવ ઉપર ઘણા મેંબરોએ વીરેચન કર્યા હતાં અને ઘણાઓએ પાંચરાપોળમાં મોકલી આપવા માટે વિરુદ્ધ ઠરાવો હતો. આ તારાર દરમિયાન પાંચરાપોળની વ્યવસ્થા અને ત્યાં બનાવટોની રખાતી સંબંધ અને તેમની થતી સારવાર સંબંધી જે કાંઈ દીકા થઈ હતી તે વાંચી અમેને ખરેખર ખેદ ઉત્પન્ન થાય છે. અમારી તપાસમાં અમેને માલમ પડે છે કે એ દીકાઓમાં કાંઈક સત્ય સમાવેશું છે અને તેથી અમે પુરાતી તપાસ કરી એ વિશે વધુ લખવા ઈચ્છે. રાખીએ છીએ. અમે ધારીએ છે કે કારપોરેશનમાં થયેલી વકરાર પછી તરફીઓએ ગેરવ્યવસ્થામાં સુધારો કર્યો હશે અને ન કર્યો હોય તો કરશે. આ ગાળામાં વધુ લખવાનો અમારો હેતુ ફક્ત એટલેજ છે કે તેથી એક ધાર્મિક ખાતની વ્યવસ્થા સુધરે અને ધર્મતા નાણાંનો અપોગ્ય વ્યય ને યતો હોય તો અટકે.

વનસ્પત્યાહારીઓની શારીરિક શક્તિ.

કરમાકો વરદથી એરી દરમિય રજુ કરવામાં આવે છે કે અખદગજાકાહારીઓ કરતાં માંસાહારીઓ શરીરગતમાં થકે છે. પિત્તાન અને વેદકની દ્રષ્ટિએ વપાસત્રાં એવું સામીત થયેલું માલમ પડે છે કે એવા પ્રકારની દલીલ વાંચન પાયા વગરની છે. હિંદુઓ, અમેરીકા, જરમની આદિ દેશોમાં શારીરિક અંગતગતની કસરતોમાં તેમજ દોડવા, તરવા, ગોબેદની સરતોમાં વનસ્પત્યાહારીઓ માંસાહારી કરતાં એક માલમ પડ્યા છે. વનસ્પત્યાહારીઓની આવી સરતોમાં કેનેદ થયેલી આંખજે ઘણી વખત વાંચી ગયા હોય અને તેના અને

દ્રષ્ટાંતોમાં નીચેનાં એક કાળલાનો દાકમાં વધારો થયો છે.

“વિવેક પૂર્વક પસંદ કરેલાં માંસ રહિત આહારથી જે કોવંત અને પ્રતિરોધશક્તિ ઉત્પન્ન થાય છે, તેણે એક અદ્ભૂત દૃષ્ટાંત, આગળની સોળમી વારીએ, રોકોનની પ્રીક હીધ-કેપમાં, મીલીટરી સ્ટેશનના રમત ગમતના મેળાવાકા વખતે લેન્ડ કોરપોરલ, એચ ટેમ્પર નામના એક લશ્કરી અગ્રણી જવાનના આધુ છે. તેની ઉંમર અંદાજ વર્ષની છે અને તે જનમથી જ વનસ્પતિ આહાર કરનારો છે,

૧. સાત લશ્કરી ટુકડીઓ (મેટેલીઓ) વચ્ચે, પાંચ માઈલની સંદર્ભની દરીયાઈ હલી દરેક ટુકડીમાંથી વીસ, વીસ એમ કરી ૧૪૦ માણસ સુદી કાઠી સરત માટે તૈયાર કર્યા હતા. આ સરતમાં ટેમ્પર ૨૩ મીનીટમાં ૪૦૦ વાર આગળ વધી ગયો અને હતો. તેની ટુકડીએ પાછી પ્રીક તરફ કૂચ કરી, તે ૭ માઈલ દૂર હતું અને ત્યાં ગયા પછી તેણે, મેટેલીઓની રમત ગમતમાં એક માઈલની સરતમાં ભાગ લીધો. તેમાં પ્રીક હીધવાળા બધાં માણસોને ઉતરવાની છુટ્કા હતી અને કેટલાક તેવી સરતમાં પ્રવીણ થએલાઓ ઉતર્યા હતા. આ સરતમાં તે ૫૦ વાર આગળ વધી ગયો અને હત મેળવી. બપોરે પાંચે તે ચાલીસ છોકરાની ટુકડીની કેસ કંટ્રી રેસની પ્રથુ માઈલની સરતમાં ઉતર્યો. જે કે રસ્તામાં સુકા ઘાસના ફોતરા વિગેરે વિધ્નો હતાં છતાં જાર મીનીટમાં તે ૫૦ મેઈલમાં દોડાય તેટલું અંતર આગળ વધી ગયો.”

આવું પરાક્રમ એમ વિશેષ પુરવાર કરી આપે છે કે, વ્યાયામના પરાક્રમ માટે માંસ-હાર તદ્દન નમ્રો છે. આ ખીના, અલી, ગ્રામ, વૉલ્ટ, એલન, બેકન, અને ફેડવેલ્સ જેવાં રેકર્ડ રાખનારાઓ તરફથી અનેકવાર પુરવાર કરવામાં આવી છે. અને તેથી છેવટમાં

એમ સિદ્ધ થાય છે કે “જરૂરીયાત,” એવી જે દક્ષીણ પરુઓના ધાનથી વધ કરવાની તરફેણમાં લાવવામાં આવે છે તે તદ્દન બિન-પાયાદાર અને ખોટી છે.

“ડેલી ટેલીગ્રાફ” અને વનસ્પતિ આહારની હિલચાલ.

લંડનમાં પ્રસિદ્ધ થતા “ડેલી ટેલીગ્રાફ” નો વનસ્પતિ આહારની હિલચાલ માટેનો મત અમે આમારા વાચકોની નજર માટે નીચે ઉતારી લઈએ છીએ.

“એક વખત એવો હતો કે જ્યારે વનસ્પતિ આહારને માટે એમ કહેવામાં આવતું કે, એકદો વનસ્પતિનો આહાર કરવો એ તો કોઈ અંધપ્રધાની દોરાઈ, ગએલાં મનુષ્યના મગજનો દુષ્ટતમ ક્રિડા છે પણ દમણાં એવો વખત છે કે, વીસ વર્ષ પહેલાં વનસ્પતિ આહારની સખ્તમાં સખ્ત હિમાયત કરનારો, તેના તરફ જેટલું લક્ષ આપવાની વકી રાખતો અને તેના જેટલાં અનુયાયીઓ ધરાવતો, આગાહી કરતો તેનાં કરતાં વિશેષ અંતઃકરણપૂર્વક લક્ષ તે તરફ આપાય છે, અને વિશેષ માણસો તે પક્ષમાં બન્યાં છે. અંતિમ પક્ષના દૃષ્ટિ નિંદુઓમાં મતભેદ હશે. પરંતુ ચોક્કસપણે થએલી વનસ્પતિ આહારની હિલચાલની એક અદ્ભૂત ખાસીયત એ છે કે એ હિલચાલ ઘણી ઘણી આગળ વધી છે અને કેળવણી તથા સરકારી પુરવઠો હવે પ્રુક્ષી રીતે ત્હેની વધારે ધાયા છે. વળી દરેક સાદો અને કુદરતી ખેતરાક લેનાર માણસ ઉત્સાહી હોય છે. વનસ્પતિ આહારની રહેણી કરણીમાં કોઈ એવો આનંદ જનક અર્થવા તો આર્થિક ચમત્કાર હોવો જોઈએ કે જેથી તે આહારની હિમાયતે કરનારાઓ તથા મોદિત થઈ, તેવો આહાર કરનારાઓની મોટી સંખ્યા કરવાને આજુ પ્રાપ્ત કરાઈ રહે છે.”

અગાઉ "ટેલીટેલીગ્રાફ" એજન્સી માનવું કે જનરેપતિ બોરાકના ફેલાવા માટેની હિલચાલ એક અંધ-શ્રદ્ધા છે, પણ વખતના વહેવા સાથે તેના વિચારો પણ ફેરવાયા અને હવે જે હિલચાલને તે વખોડવું હતું તેનેજ તે વખાણે છે. આપણા દેશમાં પણ કેટલાંક એવા અંગ્રેજ અને પારસી ખતો છે કે જે અગાઉ એવી

હિલચાલની હાંસી કરતા હતા, પણ હવે તેનેજ ટેકા આપે છે. હજી એવી રીતે લીકા કરનારા કેટલાક છે અને અમેને આશા છે કે જમાનાના બદલાવા સાથે તેમના ખ્યાલો પણ ફેરવાશે.

M. M.

હિન્દમાં ગૌશીતળાની રસીનો ફરજિયાત કાયદો.

તે સંબંધી હાંધક.

લગભગ પચાસથી સાઠ વર્ષ ઉપર આ ફરજિયાત કાયદો ન્યારે હિંદુસ્થાનમાં લાગુ કરવામાં આવ્યો હતો તે વખતે પ્રભુ મત ફેટ્તો બધો તેની વિરુદ્ધમાં હતો તે બતાવવાને માટે જંગલ પ્રાંતના એ ખાતાના અને ૧૮૭૨ની સીલના કામકાજના રીપોર્ટમાંથી તે ખાતાના કમીશનરના નીચેના શબ્દો ખાતર ઉપયોગી થઈ પડશે. તેઓ લખે છે કે:—

“આ ફરજિયાત કાયદો. માત્ર વિજાઓનાં અરેખરી રીતે નિષ્ફળ નીવડ્યો છે. પ્રજાઓ, ખરમીઓ, રજપુતો અને મારવાડીઓ જેવા ઉચ્ચ વર્ણના હિંદુઓ ગૌશીતળાની રસીને ધીકારે છે તેમજ મુસલમાન કોરના શીરાઝીઓ તે વરફ એકદમ તીરસ્કારની દ્રષ્ટીથી જુએ છે. જંગલ ભાગમાં દરેક ભાગમાં ધણી ભોંકા રસી મુકાવવાને ચોખ્ખી ના પાડે છે અને પોતાનાં હોદ્દાઓને રસી મુકનારાઓથી જય વવાને સંતાડે છે.”

આવા પ્રકારની સખત લાગણી આ ફરજિયાત કાયદાની વિરુદ્ધ દિંદની એ અમ કોમોમાં પ્રવર્તી રહેલી હતી તે વખતે સરકારને એમ લાગ્યું કે આ ભોંકા ધણી જોઈ છે અને તેમની આ વિરુદ્ધતા હારજી

તેમના બ્લેમો છે, માટે તે બ્લેમો ગમે તે રીતે દૂર કરવા બેઠ્યો, દિંદુ ગાંધીઓ પોતાના ધર્મ અને ધર્મ પુરસ્કારને માટે ધણીજ માન હોય છે અને તેથી તેમના ધર્મ પુસ્તકોમાં આવી રીતે ગૌશીતળાની રસી મુકાવવાનું કહેવું છે એમ જતાવવાથી તેઓ તેમાં પ્રકારની રસી ધણી ખુદીથી મુકારશે એમ તેઓએ અનુમાન કર્યું. તે વખતે મદ્રાસની અંદર સરકાર સંવિધન ખાતર સાથે નાનું ધરવાનાર એક ગૌં એલીમ નામે યુરોપીઅન રહેતો હતો, તેની પાસે દેશી જાપામાં ગૌશીતળાની રસી જાણક એક ન્હાનો મોલક તૈયાર કરાવ્યો તેમાં એમ જણાવવામાં આવ્યું હતું કે ગૌ મલતારોથી આ રસીતળાની રસી જતાવવામાં આવે છે તેજે વળી જણાવ્યું હતું કે આ મોલક તેજે જુના અંધમાંથી રોમી કાઢ્યો હતો. જંગલમાં પણ આવાજ પ્રયાસો કરવામાં આવ્યા હતા. આવી રીતે ગૌ શીતળાની રસીના ફેલાવા માટે જુદા જુદા પ્રકારના જોગ પુરાવાઓ તૈયાર કરવામાં આવ્યા હતા. આ સમળી ખીતર ડો. જે. એમ. પીમસ, એમ. ડી., એમ. એ. પી. એચ ડી. કે જેઓ હિંદુસ્થાનમાં પ્રજો લાંબો ખખત રહી ગયા છે તેમજ પોતાની ‘Vaccination in Cures’ નામની

ચોપડીમાં જલુ સારી રીતે નબૂંવેલી છે અને આ વિશેના દરિદાસમાં જલુ-સાથે અમવાળું પાડ્યું છે.

આ કાયદો પસાર થઈ ચુક્યો હતો, છતાં દેહલાં દસ વર્ષ અગાઉ જે લોકો રસી નહીં મુકાવતાં તેમના પર તેનો વારંવાર ખમલ થયેલો આપણા જાણવામાં નથી. થોડા વર્ષો પહેલાં પંચજમાં આવેલા મુલતાન સહેરના ડો. જેદાનદે પોતાનાં જાળકને સીતળા દલાવવા ના પાડી અને તેમના પર સરકાર તંદરથી દામ ચલાવવામાં આવતું હતું, તે વખતે “ઈડીઆ ઓફીસ” ના સત્તાધિકારીઓ વચ્ચેમાં પડ્યા, વપાસ કરી અને તેના ઉપરનો કેસ ખાજો ખેંચી સેવડાવ્યો. આવેજળ જનાય સને ૧૯૧૧ માં કરાંચીની ન્યુ દાઇરકુલના જે સીફકો મી. બી. જે. વસવાની અને મી. જેદમલ પરમ-રામના સમર્થમાં ગયો. તેઓએ પણ પોતાના જાળકોને રસી મુકાવવા ના પાડી અને સરકારે સ્કૂલના સત્તાવાળાને ચલાવવાથી તેમને નોકરી-માંથી રજા મળી. તેની તેઓએ દરકાર કરી નહિ અને છેવટે સરકારે તેમના પર કાયદાસર પગલાં ભરવાની શરૂઆત કરી. આ વખતે પણ “ઈડીઆ ઓફીસ” ના સત્તાવાળાઓ વચ્ચેમાં પડ્યા અને મુંબઇ સરકાર પાસે કેસો ખાજા ખેંચાયા. ત્યારબાદ સંધિ હૈદાબાદના મી. ગ્રીમનલાલ હરજેવરાય દાકર અને મી. પરમરામ બેરમલ નામના જે કેળવણીના જાણુઓએ પણ પોતાના છોકરાંઓને રસી મુકાવવા ના પાડી, તેથી તેમને તેમના ઉપર કાયદાસર પગલાં ભરવામાં આવશે એવી ધમકી આપવામાં આવી. આથી મી. પરમરામે મુંબઇ તેમજ વડી સરકારને વા. ૩૭ નવેમ્બર, ૧૯૧૭ના રોજ અરજીઓ મોકલી તેમાં પોતાના રસી મુકાવવા માટે ના પાડવાના કારણો દર્શાવ્યાં. આ અરજીઓનો જવાબ મળે તે પહેલાં સંધિનાં દમીયનને મુંબઇ

સરકાર પર દખાલુ ચલાવી ગયા અને એના બીજા જનાયોમાં દામ ચલાવવા પરવાનગી મેળવી. આ જે સીવાય કરાંચીની ન્યુ દાઇરકુલના પ્રીન્સીપાલ મી. વારાયંદ કે. શાહાની, બી. એ. અને એજ સ્કૂલના આસીસ્ટન્ટ માસ્ટર મી. લાલચંદ એ. જગતીઆની જે ખંડે મુદ-રોએ પોતાના છોકરાંઓને સીતળા દલાવવા ના પાડી અને તેથી તેમના પર દામ ચલાવવામાં આવ્યું અને તેમને છોકરાંઓને રસી મુકાવવા દુકર્મ કરવાવામાં આવ્યો. આ સર્વે મુદરોએ પોતાના જનાયમાં પોતાના કારણો જલુજ સ્પષ્ટ રીતે દર્શાવ્યાં હતા અને તે સર્વે છવદયા, ધર્મ અને વિજ્ઞાનના સિદ્ધાંતો પર ચાલવા દતા. તેઓએ આવા વાંધાઓ સત્ય નિષ્ઠાથી જ રીધા હતા એમાં તો શંકા કરવા જેવું કાંઈજ નથી; કારણ કે કરાંચીના સીડી મેજસ્ટ્રેટ કે જેમના સમક્ષ મી. જગતી. આનીનો કેસ ચાલ્યો હતો તેઓએ જણાવ્યું હતું કે મી. જગતીઆની સત્ય નિષ્ઠાથી રસી સામે વાંધા લેનારાઓમાંના એક હતા એટલે કે “Conscientious Objector” હતા, તેપણ મેજસ્ટ્રેટ કાયદામાં આવા પ્રકારના વાંધાઓ લેનાર શખ્સને સજા નહિ કરવાને કાંઈ જણાવેલું નહિ હોવાથી તેઓ કાંઈ કરી શકતા નથી એમ જણાવી તેમને શ. ૨૫નો દંડ ક્યોં લેતા. મી. શાહાનીને પણ શ. ૫૦નો દંડ કરવામાં આવ્યો હતો. આટલો ભારે દંડ કરવાથી સત્તાવાળાઓને સંતોષ ન થયો તેથી તેમણે ફરીથી નોટીસ મોકલી, તેમને તેમના જાળકોને સીતળા દલાવવા જણાવ્યું અને જો તેમ ન કરવામાં આવે તો ફરીથી દામ ચલાવવામાં આવશે એમ જણાવ્યું. મી. પરમરામ બેરમલ અને મી. ગ્રીમનલાલ દાકરના કેસો આજુ છે અને હજુ કાંઈ પરીણામ આવ્યું નથી. તે દરમિયાન ના. વાવસરાયના સેક્રેટરી મી. જે. એન. મેફેએ લંડનની નેશનલ એન્ડી

વધો વહનહાર જીડી ચા, તણો આ વિશ્વમાં ભારી;
 મુડી સત્કારમાં પહેની, વણી દુનિયા ભારી.
 વળો વિજયને વાટીને, પીએ લોટા ભરી થંડા;
 ઊપર આંખ તણી મલમલ, અંધારે છે ભરી ન્યારી.
 પચવવા માંછ પકરાને, અજગ સાપૂતી ઊપવે;
 વળી લે પાક સામંતેના, મેળવવાને નીચા સારી.
 પીએ ચંદુલ ધણી લાડી, વળી મીઠા ભરી ડુંકે;
 બન્યા બાંધણી બહુ બચ્ચાં, અમલ છુટી પીતા ભારી.
 દીવાના કંઈ બની દાર, તણી દુઃખનમાં પેતી;
 મધુ એ મેઠ વોટરની, પીએ ખાલી દુઃખ વણી.
 ધણી મોટા કીમતે તો, દવા કોઠીનના દાસો;
 પતેદ પડતું સજી પીતા, રૂડી લીજવત દાણે ભારી.
 કંઈ કોને દવે દું તો, બધી દુનિયા બચ્ચા વણી;
 યવાની આયા ખુવારી, ખરખર દિવં છે લારી.

છ. પવાર, ધોળકા.

॥ ઓરમ્ ॥

મધયાનની મોહાકાણુ.

કુશળીયા.

સવૈ પાપનકે મૂલ હૈ, સુરાધાન ગુનહાન,
 અંગરુખ અવિષ રહે, વદત અતિ અજ્ઞાન,
 વદત અતિ અજ્ઞાન, પીવે જો સુરા પ્રીતે,
 રહે ધ્યંગ હનમાદ, સમ્પત્તા વસે ન પીતે,
 દ્વેષ વટાવે દેહમેં, પિણે વ્પાલી મરી જવે,
 ધીર કહે ઘરણીવતિ ? પાપ કરાવે તે સવૈ.

હરિગીત.

દુઃખ દર્દમાં જાડુ મર્દ યાજે નવ નહિ સંચરી,
 અવસાનને આમંત્રીને લણુ વધ વિશે જાણે મરી;
 છુદ્ધિ અને ચતુરાઈ જાણ જડી રહે બેજાનમાં,
 મારે તને મનથી અરે ! તું સાર સુરાધાનમાં.
 અખડ દોહત નેહની વેગન હવા અવની પડે,
 સુરવે સમેટાયા ખરે નવ રહાય સજ્જન કે કરે;
 કે આશરે આપે નહિ મોહાવે નવ કે માતમાં,
 મારે તને મનથી અરે ! તું સાર સુરા પાનમાં.

કંઈ રાજ તાજ વિજય ગયા રાજ ચયા ભિખ માગતા,
સુના ધણોજ સમર વિષે રહીયા ન મેઘ ભગતા;
કુસન વ્યાપી કુટુંબમાં સમગ્રણ રહ્યાં ના સાનમાં
માટે તમે મનથી અરે! શું સાર-સુરા પાનમાં.
માદર હતા આનંદમાં મદ મત સૌ રહેતા હતા,
વિષ વાણીના યોગથી અતની વિષેથી રહ્યા જતાં
કુષ્ટ દારનાં સદવાસથી કામ બહાણું નાબુદ ધ્યાનમાં,
માટે તમે મનથી અરે! શું સાર સુરાપાનમાં.
સુરા તમે સુરા તમે ન બને તે વેરી કુષ્ટને,
રોગ તમે તે મિત્ર છે શેષી લીધે તન પુષ્ટને;
કહે ધીર ધાર્યું ના કરે તમે સિખામણ કાનમાં,
માટે તમે મનથી અરે! શું સાર સુરાપાનમાં.

વાંગધરા
ધાગકા નંદસન

ધીરસિંહજી બહેરાભાઈ ગોહિલ,
અમરપુર-ભાગદર

બુદ્ધિસ્વાતંત્ર્ય અને સહિષ્ણુતા.

મનુષ્યને કશું બુદ્ધિ આપી છે. તેનો
વિપયોગ તેણે સત્ય શોધી કાઢ્યા-માટે કરવાનો
દેખા એમ કહ્યોને હેતુ જણાય છે. અનાદિ
કાલથી સત્યાન્વેષણની પ્રવૃત્તિ મનુષ્યજાતિમાં
દેખવામાં આવે છે. જ્યાં બુદ્ધિનો વિકાસ વધારે
થયો ત્યાં સત્ય વધારે સમજાયું અને જ્યાં
બુદ્ધિનો વિકાસ મંડે પ્રવર્ત્યો ત્યાં સત્ય પણ
આણું જાણાયું. સુધારણા સુધારણા જેને કહેવામાં
આવે છે તે બુદ્ધિવિકાસ સિવાય કે તેથી ઉપજ
થયેલા સત્યજ્ઞાન સિવાય કશું કંઈ પણ નથી.
સુધારણા કરતી દેશને બુદ્ધિનો-વિકાસ કરવો
અને બુદ્ધિનો વિકાસ થયો એટલે સત્યકુ
જ્ઞાન આપીઆપ થાય છે. બુદ્ધિનો વિકાસ
કેમ કરવો એ પ્રશ્ન માનવજાતિ આગળ હંમેશ
આવીને ઊભો રહે છે. પરંપરાગત માર્ગે બુદ્ધિ
આવી એટલે બુદ્ધિનો વિકાસ થવો એમ પૂર્વના
ગ્રામીણ કાળમાં કહ્યું. કહ્યું પણ તે પ્રવૃત્તિ

આજુબાજુમાં દેખાઈ આવે છે. અસહનો, સુધારો
અકર કરો કે હાલનો સુધારો અકર કરો પણ
જો તે વેદસમ્મત હશે તો તમે માન્ય થઈ
સારી પુરાણપ્રિયતાથી જોર મનુષ્ય જાતિનાં
મન ઉપર એટલું બધું છે કે કાલીદાસ સરખા
જન-માન્ય કવિવરને પણ તેની વિરદા ઉદ્ગાર
કાઢવા પડ્યા છે. "પુરાણમિત્યેવ ન, સાધુ સર્વ
ન ત્રાપિ કાવ્યં નય મિન્યવદ્યમ્" સન્તઃ પરીક્ષા-
ન્યતરદ્રઙ્મને મુઃઃ પરમત્યવનેવદુઃખિઃ" પરંતુ
આની પુરાણપ્રિયતાથી બુદ્ધિનો વિકાસ ન થતાં
ઉત્કૃષ્ટી તે ક્ષોણ થઈ જાય છે. ગીનની
જીભોના પગે અત્યંત "ગાંગા"માં ગર્જનુત
ખાંધી લેવાથી પગની "રુદ્ધિ" પૂર્વે રોરીના
પ્રમાણમાં ન થતાં જેમ તે વિદુષ થઈ સર્વ
સારીને બોલે ઉગાડાને અસપર્થ નીવડે
છે તેમ બુદ્ધિને પરંપરાનાં કમથી બંધ-
ગીન આપી લેવાથી તે અપાન્યવરણ

ચરીરનો ભાર સદન કરવામાં અસમર્થ બની અધશક્તિમાં જીવે પડે છે. એ શોચાંય સ્થિતિ નથી કરવાનો એક જ હિસાબ છે. અને તે એ જ કે બુદ્ધિને પૂર્ણ સ્વાતંત્ર્ય આપવું. બુદ્ધિને જે ચોખ લાગે તે પ્રતિપાદન કરવા દીધાથી સત્યની શોધ તત્કાળ થાય છે! આ સિદ્ધાન્ત ગમે તે બાજતમાં લાગુ પડે છે. સમાજશાસ્ત્ર હોય, કે ભૌતિક શાસ્ત્ર હોય બન્ને દેકારો સત્યાન્વેષણમાં પૂર્ણ સ્વાતંત્ર્ય જ કારણભૂત હોય છે.

યુરોપમાં બાઈબલિયોના પહેલાં ભૌતિક શાસ્ત્રમાં બુદ્ધિને સ્વાતંત્ર્ય મળવું નહોતું. શ્રેય પૃથ્વીની આસપાસ ફરે છે એ કલ્પના ઇશ્વરદત્ત છે અને તે ખરી છે, જેથી તેની વિરૂદ્ધ જવું એ ઇશ્વરનો ગુન્હો કરવા જેવું છે એમ મનાવું હતું, વળી એવા ગુન્હાને લીધે બાઈબલિયોને તુરંગવાસ કરવો પડ્યો હતો. આવી રીતના બુદ્ધિસત્પથો તે વેળા યુરોપમાં બાઈબલિયોનિક શાસ્ત્રની મુદ્દ પ્રમાણે યજ્ઞ સહી નહિ; પરંતુ અદારમાં ચતકમાં બુદ્ધિને સ્વાતંત્ર્ય મળતાં રસાયનશાસ્ત્ર, પદાર્થ વિજ્ઞાનશાસ્ત્ર, બૂર્જન શાસ્ત્ર ઇત્યાદિ શાસ્ત્રોમાં ઉપર ઉપર શોધ ચલાવવા અને આજ યુરોપમાં માણુઓએ સપૂર્ણ નહિ તો બહુ અંશે મુદિ ઉપર પેતાનું આર્થ-ભોખવું પ્રસ્થાપિત કર્યું છે.

સામાજિક શાસ્ત્રમાં પણ તે લોકો આગળ વધ્યા છે. રાજનીતી રાંક પર્યંત સર્વ માણુસો શિક્ષણ લઈ આદાર, નિદા, બધ, મૈયુન એકલામાં ધતર પણ પ્રમાણે સંવાદ ન રહેતાં જ્ઞાન પ્રાપ્તિયે પ્રવલ કરવા માટે સજ્જ થયેલા છે. આપણા દેશમાં હજો શિક્ષણના સંસર્ગથી કિચિત્ બુદ્ધિસ્વાતંત્ર્ય હરે ચપલું છે. પરંતુ સંકલ્પના મુદ્દ ઉત્પન્ન થયેલી નથી. બુદ્ધિસ્વાતંત્ર્યને સંકલ્પનાની જાડી ખભાં

સિમળ ચાકવું નથી. પ્રત્યેકને પેલાની બુદ્ધિને જે કેવા કાગે તે ખોલી દેખાડવામાં ઇતરની સંકલ્પનાની અત્યંત જરૂર પડે છે. આતુર્યથી વર્ણવ્યવસ્થા, વિધવા વિવાહ પ્રતિષેધ વગેરે બાજતો સંગોજનો દિતારક છે કે નથી તે પૂર્ણપણે સમજવા માટે તેના ખંડન કિંવા મંડનના અભિગયો સંકલ્પના પૂર્વક સાંમળવા અત્યંત જરૂરી છે. હિન્દુ સમાજમાં અત્યંત પશુ હલમ કરવા માટે બુદ્ધિસ્વાતંત્ર્યનો યુગ રાફ કરવો જોઈએ. નહિતો મીનાઈ ઓમોના પગ પ્રમાણે તેની ગતિ ખતરી કાઢ પણ બાજત બુદ્ધિને સમત છે કે નહિ તેના સ્વતંત્ર રીતે વિચાર કરવો જોઈએ. આજ આપણને રીતી જરૂર છે તેના વિચાર, પરંપરાની દૃષ્ટિએ નહિ કરતા બુદ્ધિવિધક દૃષ્ટિએ કરવો જોઈએ. અંતુક બાજત પૂરેયા ચાલો આવે છે. માટે તે વિના સમજે પણ ચાલુ રાખવી એ મૂર્ખતા છે!

એકદર રીતે હિન્દુ સમાજમાં મુધારણા કરવા માટે માનવી બુદ્ધિને પૂર્ણ સ્વાતંત્ર્ય મળવું જોઈએ. અને આ સ્વાતંત્ર્ય મેળવવા સમાજના સંકલ્પનાની ધણી જરૂર છે. સમાજના સંકલ્પના. મુદ્દ નથી, જેથી ધણે પ્રસંગે મતભેદ યતાં મોટા વિતંડાવાદ ઊભા થાય છે. નજીવી બાજતો મંજીરે સ્વરૂપ પકડી વેમનરૂપ ઉપગમે છે. સિદ્ધાન્ત પરિણામ મનને વધારે ઉદાર કરવા તરફ ન યતાં વધારે સંકલ્પિત, સંકલ્પ, તરફ થાય છે. પરંતુ હિન્દુ સમાજની ઉર્જાત કરવાનો જેને અભિલાષ હોય તેણે પ્રથમ બુદ્ધિસ્વાતંત્ર્ય અને સંકલ્પનાને વધારવાનો પ્રવલ કરવો જોઈએ. +

જરૂરના | ધીરજ.
+ ખસી ઉપરથી થોડો મટાકો સાચે.

લડાઈ અને મિતાહારનો સુધારો.

[સને ૧૯૧૭ ના મહિં (ડિસેમ્બર માસમાં) કમિટી ખાતે બરાએલી આસ-પન્ડી ખા. ટેમ્પ-સ. / કોનફરન્સના પ્રમુખ-ડૉ. ચુનીલાલ બોઝાના બોધેથી ઉવરથી.]

કાળમાં કાળી વાદળોના ફરતે રેણી લીંટી હોય છે, નિરાશામાં પણ આશાના કીરણો હોય છે. એવા સામાન્ય કહેલી, હાલના બંધારે યુરોપીયન નિયમને ખાસ કરીને લાગુ પડે છે. જો કે જેટલી જેટલી પ્રત્યક્ષે તે વિ-ગ્રહની અંદર જીવવાનું છે, તે દરેકને આવડત વિશ્વગીતી, દુઃખ અને પાપમાતી વેદથી પડી છે, તોપણ તેથી એક આત્મમાં કીક થયું છે કે, તે તે પ્રત્યક્ષે મિતાહારનો શુભ સંપાદન કર્યો છે; અને તે શુભ તેમને વિચારના તેમજ દુઃખર ઉદ્ધામના ધણા ચિદ્ર સવાશેણ નિઃકરણ કરવામાં ઉપયોગી થઈ પડ્યો છે. રશીઆએ તેના વોડકાના વ્યાપારને નહન બંધ કરી દીધો છે, અને તેવાની અગાડી સરકારે એવું કરના કાંઈક હતું કે દારૂની છાકટા થએલા લોકોને અહાર માસના કેદમા નાની સજા કરવામાં આવશે અને છાકટા થઈને અત્યાચાર અથવા હુલ્લટ કરનારને હતી આઠ વર્ષ સજા સખત કેદની સજા કરવામાં આવશે. જનરલ આલેક્સી પોલીવાનોવના શબ્દોમાં કહીએ તો-આ પગલાં લેવાથી એવી અસર થઈ છે કે, (૧) ગજરવર્ગના કાર્ય સાધકરમાં વધારો થયો છે, (૨) છાકટાઓ અને બિશુકો અદ્યમ થઈ ગયાં છે, બિભત્સ બાપા પણ બાગેજ સંભળાય છે. (૪) પુરોની આંખો અને બાળકો પ્રત્યેની વક્ષમાં સુધારો થયો છે, અને (૫) સ્ત્રીઓ સુખી છે અને ઇશ્વરની પ્રાર્થના કરે છે કે, દારૂ વેચવાની ફરી કદી છુટ ન આવે તો સારું. એક અંગ્રેજ મી. હેમિલ્ટન કાંઈક કે જે લંડનના ડેલી મેલને પેટ્રોગ્રાડના બેનરમાં છે તે કહે છે કે મનાઈ

દુકમના પ્રાધાન્યથી ગ્રન્થેમારો બહુ ઓછા થઈ ગયા છે. સેર્વિંગસ બેંકમાં આનામત થાપણનો પણ અદ્યુત વધારો થયો છે, અને પેટ્રોગ્રાડની હોસ્પિટાલોમાં દર્દીઓની સંખ્યામાં પણ આશ્ચર્યજનક ઘટાડો થયો છે. જેટલો કે જે વોડકાના વ્યાપારના દિવસોમાં એક પાંચ પણ બચાવી લઈતાં નહોતાં, તેઓ હવે દુઃખ અને સોમીના આગરો ખરીદે છે. ખીજે એક અંગ્રેજ ગૃહસ્થ, મી. સેમ્યુઅલ છ. પ્લાઇથ, કે જે સ્ટાર્ટે ઇવર્નોગ પોસ્ટ પત્રના રૂશીઆ ખાતેના બપરવની છે તે દારૂની મનાઈ દુકમ પણ રશીઆની સ્થિતિ વિષે લખતાં કહે છે કે, હાલનું લડાઈમાં ઉતરેલું રશીઆ લડાઈ કરે થઈ પડેલા અને વોડકાનો મનાઈ દુકમ થઈ પડેલાં જેવું હતું તેના કરતાં મહુજ બજવાન અને આખા લાગે છે. ઓડોન બર્ગના પ્રેસિસર સીમ્પસને કેટલાંક આંકડાં એકઠાં કર્યા છે જે ઉવરથી જણાય છે કે વોડકાના મનાઈ દુકમનાં ત્રણ માસે દરમ્યાન આગોમાં ૪૭ ટકાનો અને મિસ્કોતેની પાવમાલીમાં ૫૨ ટકાનો ઘટાડો થયો છે.

સને ૧૯૧૪ની સાલમાં જ્યારે પ્રતિજ્ઞા દાખલ કરવામાં આગ્યો ત્યારે રશિઆની સેર્વિંગસ બેંકમાં ૧૮૦૦૦ પાઉંડની અનામત થાપણ હતી; સને ૧૯૧૫ની સલમાં તે થાપણ વધીને ૫,૬૦૦,૦૦૦ પાઉંડની થઈ અને ૧૯૧૬ની સાલમાં ૧૨,૦૦૦,૦૦૦, તો થઈ. દારૂનો ઉપાર્ડ ઓછો થતો ગયો, તેમ પ્રત્યક્ષે આખરોમાં સાથે સાથે સુધારો થતો ગયો. આ બધું, હાલની રશીઆની દુઃખજનક સ્થિતિ જમી ત રહેતી બની સુધરે હતું, અને હવે

તો તે દુઃખી દેશનું બનિયું તો પરમેશ્વરના હાથમાં છે. યોગ વખત પર જોઈએ તારના સમાચારથી જણાય છે કે ભાવન.માં રાજ્યકર્તા યનાર હાલના સત્તાધારી પ્રભુમાંથી તે દારૂની બંદીને નાશ કરવાના ના. ઝારના નિર્ણયને વળગી રહેવા તૈયાર છે. તેમની સલાહથી મોરકાના પીન્ટર પેલેસના ભોંયરામાંના સ્થળી વ્યતના દારૂ અને યરાબોનો નાશ કરવામાં આવ્યો છે.

કાન્સની સરકારે કાન્સમાં અને આલ્બર્ટ-રીઆમાં દારૂની આગાત બંધ કરવાનું સખ્ત પગલું લીધું છે. તેઓએ વળી આખા દેશના દારૂના પોકોને દુનિયર ઉદ્યોગના ઉપયોગમાં લેવા માટે જસ કર્યો છે. વળી એમ પશુ બહેર થયું છે કે કાન્સ અને નોર્વેમાં બધી ભતનાં દારૂની બનાવટ અને વેચાણ પર પ્રતિબંધ મૂકવામાં આવ્યો છે અને ઘણી જરૂરી ખાધ જોરાકીની મીઠાની નકામી ખરામી થતી અટકાવવા માટે બીજા કેટલાંક પશુ કેરી મીઠા બનાવવાનું પશુ ઘણા પ્રમાણમાં જોણું થઈ ગયું છે.

યુનાઇટેડ રેટસમાં, હાર્ડિસ જોર કેરી-જન્ટેટીવે, પેરેટસ બીજા અમલમાં મૂકી, પ્રતિ-બંધ પામેલાં કોઈ પશુ રાજ્યની અંદર કેરી મીઠા બનાવવા દારૂ લઈ જવા માટે રાજ આપવાની અટકાયત કરી છે. યુનાઇટેડ રેટસના એકદરે અડતાલીસ રાજ્યોમાંના ૨૫૪૩ પ્રમણીમાંથી ૨૧૮૮ પ્રમણીઓએ ઉલ્લી સુટથી વખતે દારૂના વ્યાપાર વિરુદ્ધ મત આપ્યો હતો, અને માત્ર ૩૫૫ પ્રમણીઓએ જ (લાય-સન્સ) ઇગરો આપવામાં આવ્યો હતો. યુના-ઇટેડ રેટસની કોમિસે તેના પ્રતિબંધ માટે એક દારૂન બહાર પાડી બહેર. કયું છે કે, પ્રતિબંધ પામેલાં રાજ્યોમાં કોઈ પશુ એકદર દેનેએ ન્યુસ પેપર દ્વારા સરકારથી અથવા બીજા કોઈ રીતે દારૂ સંબંધી કોઈ પશુ બહેર ખજાર પશુ ફેલાવવી નહિ.

સને ૧૯૧૬ ના સપ્ટેમ્બરથી ઓક્ટોબર માં તો પૂર્વેથી પ્રતિબંધ કરવામાં આવ્યો છે,

અને તેના પાટનગર હોરોન્ટીની સામાન્ય નીતિમાં એટલે જોધા સુધારે થયો છે કે ૧૯૧૫ની સાલમાં સપ્ટેમ્બરથી અક્ટોબર સુધીમાં જમારે દારૂની બંદીના પરિણામે બિન જાગૃતી રીત-બત માટે ૧૦૫૮ માણસોને પકડવામાં આવ્યાં હતાં. ત્યારે ૧૯૧૬ની સાલમાં તે સંખ્યા ધટીને માત્ર ૨૧૪ ની થઈ છે.

સને ૧૯૧૭ના નવમ્બરથી ડિસેમ્બર સુધીમાં સદંતર પ્રતિબંધ કરવામાં આવ્યો છે.

ડેનમાર્કની સરકારે પોતાના દેશનો અનાજ અને બટાટોના પાક દારૂ બનાવવાના ઉપયોગમાં નહિ લેવાં માટે દુકમ કાઢ્યો હતો, અને ત્યાર પછી તો 'લોકોને માટે ખાધ જોરાકી જળવાઈ રહે તેટલા માટે કોઈ પશુ ભાલની કેરી વચ્ચે બનાવવાનો નિષેધ કર્યો છે.

એવાં પ્રકારનો પ્રતિબંધ કરવાના સત્તાલે ઇંગ્લેન્ડ રોડકાંડ અને આયલાંડના લોકોના મન સખ્ત રીતે હળમલાવી મુદ્દા છે. યોડાંજ દિવસ પહેલાં પાર્લામેન્ટના મેમ્બર્સ અને પાર્ટી-ઓમાં બનેલાં એક પરખમ ડેપ્યુટેઇને ઇંગ્લેન્ડના મુખ્ય પ્રધાનની મુલાકાત લીધી હતી અને લડાઈ પુરી થતાં મુખી અને લશ્કર હથીઆર મુકત થાય ત્યાં મુખી દારૂનો પ્રતિબંધ કરવા માટે અરજ કરી હતી.

એડીનબર્ગના ચહેરીઓએ ચહેરની કાક-ન્સીદને અરજ કરી છે કે લડાઈ આગતાં સધી દારૂનો નિષેધ કરવા માટે ત્યાંની સરકારે પ્રાર્થના કરવી.

યુનાઇટેડ કીંગડમના ફ્રેન્ક-કેટ્ટેલરે, બીર નામનો દારૂ બનાવવાનું પ્રમાણ ૧૯૧૭ના એપ્રિલથી ૩૦ ટકા જેટલું જોણું કરી નાંખ્યું છે તે સતોષની વાત છે. તેનો એમ કરવાનો હેતુ એ છે કે જોરાકી માટે જલ અને ખાંડ વધારે પ્રમાણમાં પૂરી પાડી શકાય અને લાવ લણ્ણ કરવાની મહેનતનો મજૂરીને અને બજારમાંથી અચાવ થાય અર્થાં પગલાં લેવાથી

ઈંદોડનાં હજારો દારૂનાં પીઠાં બંધ થઈ જશે અને ત્યાંની પ્રજાની નૈતિક અને આર્થિક સ્થિતિમાં ઘણો મોટો લાભ થવાની આશા રહે છે.

બ્રિટીશ લશ્કર અને નૌકા ખાતાના અનુભવી નાયકોએ પુરવાર કરી આપ્યું છે કે, વ્યવસ્થામાં અને જાગતો કાર્ય-સાધક ઉપયોગ કરવામાં દારૂ મોટામાં મોટું, વિધન રૂપ છે. મહંમ ગદાન સેનાપતી લૉર્ડ રૅબર્ટસે એક વખત કહ્યું હતું કે “મને કેટલી વસ્તુઓના ત્યાગ કરનારા માણસોનું લશ્કર આપોતો હું ગમે તેવા રથએ પણ તેની સરદારી લઉ” સેક્રેટન-ટ જનરલ સર રૅબર્ટસે લૉર્ડ જન્યુને છે કે, એક અમલદાર તરીકે હું મિતાદારનો પણ કહું છું, કારણકે મિતાદારી મનુષ્ય અને અમલદારનું શારીરિક અને માનસિક જળ વધારે કાર્યસાધક હોય છે, તેઓના શારીરિક તંત્રોએ મજબુત હોય છે, તેઓ વધારે સારી રીતે કુચ કરી શકે છે, તેઓ ભાગ્યેજ બિમાર થાય છે કે શુદ્ધો કરે છે, અને તેઓની ખર્ચાવ કરવાની શક્તિ પણ અતુલ હોય છે.

સર જોન જોન્સે કહે છે કે “એ બંધાને અનુભવ હશે કે સીધી રીતે દારૂઓના યોડી ફત્તેહમંદ કાર્ય કરતું હોય તો મિતાદારી-પણું જાળવવાની અત્યંત આવશ્યકતા છે. કાળજી પૂરેકે લાંબાં વખત સુધી અખતના કરવાથી માણસ પડતું કે કે દારૂ લીધાં પછી માણસની શક્તિમાં તેની આગલી શક્તિ કરતાં ૩૦

ટકા જેટલો ઘટાડો થાય છે એમ પુરવાર થયું છે.”

સેનાધિપતિ-લૉર્ડ ફ્રેન્ચ કહે છે કે “માદક પદાર્થ વર્જન અને આત્માપરનો કાંપુ માણસને વધારે કાર્યસાધક બનાવે છે. માણસોને જો લશ્કરી ડુકડીઓ, બેટલીઓ, અસરકારકો પ્રતિભાવ અને જે કિર્તિચંદ્ર ડુકડીમાં તેઓ હોય તે ડુકડીની કિર્તિ તેમના હૃદયમાં ધરી રહી હોય તો, તેઓએ આત્મભોગ, અને આત્મ-કાંપુના મહાન ગુણોનું સેવન કરતું જોઈએ.”

સેનાધિપતિ લૉર્ડ મેથ્યુએ કહ્યું કે “આ મહાન સામ્રાજ્યના પ્રતિનિધિ :૨૫ આ શુરવીરોને હું વિચારું છું છું કે તેમની ભૂમિ ઇંગ્લેન્ડ તેમના માટે જે ભાગ મજબૂત આશા સંભરી હોય તે ભાગ તેમણે મજબૂત અને દારૂની બદી રૂપ શ્રુપથી નિરાશા રહેવું કે નથી “જેટલો ધાતકી તેટલોજ બળવાન” એવા શત્રુની સામે ટક્કર લીધવાને તેમના શરીર બળથી તેઓ સંપૂર્ણ સમર્થ થાય.”

મહંમ સેનાધિપતિ સદર : જ્યૉર્જ વ્હાલ્ટ કહે છે કે એક વખત હિંદના સેનાધિપતિ હતા તેઓ કહે છે કે “લશ્કરમાં પ્રથમ સૌથી સલામત જે રસતો મહબૂ કરવો જોઈએ તે માત્ર દારૂનો સદંતર નિષેધ છે,” મહંમ સદગન લૉર્ડ-કીચનર પણ લશ્કરમાં સંપૂર્ણ મિતાદારની વિભાવ કરનાર હતાં.

C. D.

હોળીનું નાળીયેર !

મનુષ્યનાં તકલીની ઊલટી સુલટી કુદરતના સરથીજ નિર્માણ થઈ આવેલી હોય છે. સર્વદા મનુષ્ય સુખી તો સુખી અને દુઃખી તો દુઃખી રહેતું નથી. પરંતુ તે જે વસ્તુમાં દુઃખદાયક ફરે છે, તે તેનાં એકમાં ભાગ્યના નહીં કિંતુ

તેના કર્મનાં ફળ અવશ્ય તે ભોગવતોજ હોય છે. વિદુસાઓનાં અધ્યયનની આંખી કરવાં જે તે વહેવારો આજે રટણ થઈ રહ્યા છે, તે તે વહેવારો કંઈક ગુલા મૂંઝેલો આદેશ સૂચન કરી રહ્યા છે. પરંતુ જેનાં તકલીર પુરતો હોય

તેજ એ સુચવાતા આદેશનું અધ્યયન કરી શકે છે. એવા તહેવારોમાંનો હોળીનો તહેવાર ખાસ ધામધુમથી ઉજવાય છે. સોડો ખાધ પીકને મસ્તાના બની રંગની પીચકારી મારવામાં શુભતાન બને છે. તદ્દપિ તે રંગની ઝમકે અને મનની મસ્તી વિજળીનાં પલકારની માફક ધ્રુવજીવ છે. અને તે સાથે તહેવારની મહત્તા અધાધુધીમાંજ દટાયલી રહે છે બટકે ફાંફ એનો મર્મ-કળી ચકતું નથી પણ બે સમજ બની પોતે તે જ તહેવારને ધામધુમથી ઊજવવો એ એક દરજ તરીકે મનાય છે. એવી દરજથી મુક્ત થવા તથા એનો શુભ આદેશ સંગ્રહવા બહાર આવેલા આપણા મથુરભાઈનું આખ્યાન વાંચકગણને કંઈક રસુજ, કંઈક-જિજ્ઞાસ, કંઈક ભયભીત, કંઈક શિખામણુ તેમજ કંઈક માધાણેડ બરેલું લાગશે. બટકે શીરજનનાં આખાદ કાન ફેડક! શીરવેષક અવજનના મડગડાટથી પણ વધુ ચોકાવે તો કંઈ નવાઈ નહીં!

(૧)

“આવતી કાલે હોળી!” ભારતર લખડતા-રમે નિશાળીખાએને હોળીને કહ્યું.

“ભારતદ! હોળીનું મહાત્મય શું? હોળી કામ આવતી હશે? હોળી એટલે શું? અને સોડો હોળીમાં નાળીયર શું કામ હોમતા હશે વાઈ?” વાઈ આ આપણી આંગડમ બગડમે વાર્તાના નાયક મી. મથુરભાઈ હિં બહારોમે પૂછ્યું.

“જાણ, તું તો એવાને એવોજ રહેા, એટી વખતે કેટલા સવાલ પૂછે છે. સાચ તો, તારા બધા સવાલનો હું એક હુંકા જવાબ આપું છું તે છું ખ્યાન દબને સાંનગજે એટલે હોળી! હોળીનું મહાત્મય! અને હોળીમાં નાળીયર શા કારણે હોમાય? એ બધું છું ધણીજ સારી રીતે સમજી શકો.” અતરે આપણા મી. મથુરભાઈનું નામ બહારોમે સાચી

પડ્યું તેનો કંઈક જિજ્ઞાસુ કરી આપણું રંગ-શીંગે ગાડું આગળ ગમકાર્યું. બાર વંસની બળ લીમરે મથુરભાઈનાં પિતાએ-તેને કંઈ ગમ ને હ નો પાંડે શિખવા નિશાળે મુકે. ગત વાર વર્ષમાં મથુરભાઈને ધોડે ચંડોરી દેવામાં આવ્યા હતા, અને પારકા ફૂગની એક દબ્યા ફૂગવધૂ-રમજુમ કરતી ઘરમાં પ્રવેશો સુકી હતી. અને એલાવચી દીકરીનાં દલાણાં લેવાઈ ચૂક્યાં હતાં. આવી પ્રસાદીથી મથુરભાઈએ મ્હોં મીઠું કરી, વિદ્યાર્થી છવનમાં ધમ કત્તું કે એક પગથીજી મુક્યું. અને કરવતનો ક ને ગધેડાંનો ગ કરી ઘૂંટના માંડ્યો. મજીદ વરસને એક દિવસની નાની વયે પીપરડીનાં સોડોનો માર ખાઈ ખાઈને મથુરભાઈએ ખાળપોથીમાં ડાંબે હાથનાં પહેલા નંબરે પાસ થઈ પહેલી મોપડીમાં પ્રવેશજ કાધો. અને નિશાળીખાએનાં મ્હોં મીઠાં થયા, આવી રીતે ચોતાનું વિદ્યાર્થી છવન પસાર કરતાં જ્યારે પણ મહેતાજી સોડોએનો માર અમકાવતા કે ઊંચુલુ કરી નંબર બીજાનું બેન્ડ બળવતી ઘર તરફ જાગતા. એક દિવસે મહેતાજીએ મથુરભાઈને પીપરડીની સોડી માપી લાવવાનો હુકમ આપ્યો, કે મારી પપરડી અને ખાંગી પીપરડી, જરાબર સાફ કરી સોડીપર આંગળ આંગળને અંતરે ઝીંકા કાપા પાડવા. બોગજોમે પ્રથમ માર ખાવાની વાગી આપણા વાતાં નાયકને ભાગ આવી, એટલે જુઓ પછી ભારતરનું કાઠું? જેવી ફેરવી કે સોડીના હુકમજી હુકમ મહેતાજી ખરે રહસ્ય સમજ ગયા, અને કંઈ પણ બોલ્યા નહી. બીજે દિવસે પાછો તેજ મુજબ હુકમ આપ્યો કે જેધેલા મોરની ચારક લેવીજ રીતે કાપા પાડી લાવ્યા. આ વખતે મહેતાજીએ એક નેતરની સોડી પાસે રાખી હતી. પીપરડીની સોડીનો પ્રથમ સપાટો મથુરભાઈ ઉપર પડ્યો, કે ઓકરાઓ દરવા, આવી ભારતરે નેતરની સોડીથી

માટ મડવા માંડ્યો. અસલ સપાટાના ઝપાટાથી મથુરભાઈએ સમયસચ્ચતા વાપરી તેવરની સોટી માસ્ટરના હાથમાંથી છુટી લઈ આડા અવગા બે ગાર સપાટા ફેરવી ધર તરફ પલાયન કીધું. આવી આવી ગદામરતીથી મથુરભાઈનું નામ બડકારામ ઠતિકાસ મશ્વર થઈ પાડ્યું.

(૨)

માસ્ટર લઈડવારમે હોળીનાં મહાભૂમી અંખી કાનવા મોંઘી. યાજ્ઞકો ! આપણા દેશમાં જે જે વહેવારો પાળવામાં આવે છે તે તે વહેવારો ખાસ ધર્મનાં જંધન ત્રણ રચાયલાં છે. દરેક દરેક વહેવારો ધર્મને નામે આંહું ધ્યા છે. તેનીજ રીતે આ હોળીનો વહેવાર પણ ધર્મનાં લક્ષ્યભિદ્ધી ચાર થયો છે. હોળીની અંદર પ્રથમ તો સર્વે પોતાનાં પાપ કર્મોને હોળી દેવાં જોઈએ.

અંતર અને બહારનાં રાક્ષસોને હોમવા એજ હોળીનો હેતુ છે. એટલે કે કામ કોષ કોમ મોહ વગેરે જે અંતરના દુસ્મનો છે, અને આપણો નાશ કરનારા છે, તે સર્વ એમાં હોમવા જોઈએ અને બહારનાં દુસ્મનો તે સમાજને અધોગતિમાં લાવનારી પ્રતિજ્ઞાને હોમવી જોઈએ. એવા દુસ્મનોને અગ્નિ સિવાય કોઈ પણ પોતાની પાસે રાખી શકે એમ નથી. એટલે અગ્નિ તેને પાસે રાખી પંખાળનો નથી પણ પોતે રવાદા કરી જાય છે. બીજું હોળી આપણને સ્વાર્થ એમ આપનાં પણ ધિખવે છે. પરમાર્થને માટે વિના સંકોચે સ્વાર્થભોગ આપનાં કરી પણ પાછા હાલું નહિ. અને હંમેશને માટે શાંતિ ભોગવાય એવું સ્થાન મેળવવું તે સ્વાર્થ છે. ત્યારે એટલું ખ્યાલપર રાખજે કે હોળીમાં તમે જે નાળીયેર હોળો છો, તે હોમાવાં નાળીયેરની સાથે તમોને પાપને રસ્તે દોડવા વિચારો રાગદોષાદિને પણ હોમવા સુસ્તા નહિ. અને તેને હોમી તમારી અંદર

ફરી પ્રવેશ કરી શકે એવાં દાર સહાને માટે જંધ રાખજે કે જ્યાં તમારો આત્મોદાર વિના સંકોચે, વિના વિલંબે, પ્રભુની જરાપણ આનાકાવી મિત્રાચ રાજ ખૂશીથી થઈ શકશે એમાં કંઈપણ રોક નથી. માટે હું તમને ફરીથી પણ સત્તાઈ આપું છું કે “ તમે આવવી કાલની હોળીમાં જે નાળીયેર હોળો તેની સાથે તમારા ઊપરોક્ત દોષો પણ ચૂકશે નહીં અને તેમાંજ તમારું ખરું શેષ રહેતું છે, નહીં તે શોની શિખામણ ઝાંખા રહી તેમ માસ્ટરની શિખામણ ફરવાનું સુધી ગયું, બસે હોળીની ફરવા ઈંદ્રકા લઈ લેખા રહી, જે જે નાળીયેરો હોળી મતાનાં બસો વરદધો હોમાય તે આવને માટે તમારા ઈંદ્રકાને પ્રસાદ હોળી માતાને ગળાડગ્ને અને તેનાં મોંમાં આરોગવાં નાળીયેર ઝૂંઝાવી બચ્કે પડાવી આવે !!! અને તેમાં પણ માંદો માંદે ટટા કરને બસે ચીર ફેડી કરને ! અને હાડકાનો ખુસ્તો થવા દેને કે હોળીના ચાર દિવસની રમ સાથે હોળીની આહુતિ !!! શું સમય છે ? તહેવારનો શું હોંસ છે ? તેનાં વરદ કેવા આંખ આડા કામ કરી જવાય છે ? ઇશ્વર એ બધું જુએ છે ! અને આજની અધોગતિ એ તેનાં ફગરપ બદલા રૂપા જે કહો તે રૂપ છે, એમાં શું નવાઈ ?

(૩)

ઉપરોક્ત કથને આપણા બડકારામ બિપર કંઈક જાણુ, કંઈક વિનયીક રે કંઈક અણુ-ધારી અસર કીધી. અને તે હવેથી પોતે પોતાનાં દુસ્મનોને હોળીમાં હોમવા એકવાર થઈ રહ્યા. ચેર મથા ત્યાં પણ કંઈ એન પડ્યું નહીં. શું દુનિયા પાપાચારથી બરેસી છે ? એજ વિચારે તેમનાં મસ્તકને ફેરવી મૂક્યું, રે અધિષ્ઠિત જનાર્યું. લાવ ત્યારે હું એ પાપાચારને હોળીમાં કેવી રીતે હોમી ચક્રાય તેના દૃષ્ટાંત જનસમૂહ સન્મુખ હંમેશને માટે

રમ્યાપી-ચિરંજીવી રૂપ મૂકું. તેજ માઈ નામ મથુરીઓ-જોઈ બાકારામ-ખરં. ખરેખર આ દુનિયામાં બળીયાના બે. બાગ છે, તેમ બેકા વિદ્યા એ પળ એક તેજ અને અમરકારકે હેલ્ય એનાં નવાઈ નથી. ત્યારે હવે હું કેવી રકમની બકરા વિદ્યા વાપરું તો વૈવરની વડું અને રવરે પારે જીતરું? ત્યારે એતે એજ, મારતરના બોલો મુગજ હોળીમાં નાળીયેર હોમતું! અને તેથી દુરમનોતું બળી-દાન આપતું! તેમ હવે મારે પણ હાંડગી પર્વત મારા બદનનાં ગજવામાં નાળીયેર રાખી ફરવું. અને જ્યાં જ્યાં અડચણો નો! જ્યાં જ્યાં જીપાધિઓ આવી આવે! અને જ્યાં જ્યાં પાપાચાર નજરે ચડે કે ખલાસ! નાળીયેરનો ગોટો સીજગનમથી છોડવો અને કાસળ કાઢવું, કે બેડોપાર! વાહવાહ આનાં જેવી સુક્તિ દુનિયામાં મળતી મુરકેલ છે!! બસા બસા શોધકોનાં ભેગ પછુ મારાં ભેગાં સભે કેજી વિસાવમાં નથી!! શું વાત છે? આ હોળીની રગમાં ખૂબ નાચતું! ખૂબ કુલવું! અને હોળીનાં લાકડાં ચોરી લાવી હોમયાં હોળીમાં!! શું, શું, ગમ્મત આવશે? રગ તો બસ છોકરાંઓની મજા! હોળી ચમ! તેના વહેવાર પણ ગેલ ગમ્મત હુલ્લડ તોળન વગેરે પંચરંગી પકવાનથી સમાપ્ત ચમ ગયા!! લોકોનાં ભેગ એ આનંદથી ખાલી થયાં. સૌ સૌને મેકળે પડી ગયા પણ આપણા મી. મથુરભાઈનાં મુમજમાં તો હોળીતું નાળીયેર રમ્યા કરતું હતું! અને એમણે તો બેચાર નાળીયેર ખરીદી તેમણું એક ગજવામાં રાખવાતું પણ શર કરી દીધું.

(૪)

હોળીની રગ ખજાસ થતાં નિશાળીઓ-ઓનાં પેટમાં ફૂસકો પડ્યો, અને અપેલા પોકોનું અધ્યયન કરવા એકા. નિશાળે જતાં છોકરાંઓએ પોતાની માતાને કેવા પ્રકારની

હેરાની આપી હશે? તે બાબતમાં દિલ્લીરી સહ જંજાપવાતું કે આપણે કંઈ બચતા નથી! જેની કૂખમાં તેઓ પાડયા હશે તેઓને તો પોતાનાં ચિરંજીવીઓનાં બનીસે લાકડાંની ખુરા ખર ખખર હશે. એટલે આપણને એવી જોરી નાહકીઆ વાતોમાં જીતરવાની જરૂર નથી. બસે બાળકોની માતાઓ પોતાનાં બાળકનાં ગજવામાં લાડવો આપે કે ધાણી! કે પછી સરખોડાનાં સોટાના સપાટા! એ તો બકા જેને વિસું હશે તેજ બચતા હશે! પછી જેને જેવી પ્રસાદી!! જેને જેવો ભાવ ને જેને જેવી રૂચી!!! હશે! પણ આપણા વાર્તાનાયકનું કાઠું તો જરા ખૂઓ. તેની માતા તેને નિશાળે મોકલવા ધણો આગ્રહ કરી રહી છે, પણ જતા નથી. તેઓને તો આજે રૂકલતી, માસિક શીનાં પેસા બેઠેલ છે. માતા કહે છે બેચાર દિવસ બાદ આપીશું! મથુરભાઈ તેની કનકાર કરે છે. એવામાં ખંરડાંપર બે ચાર સંપાગ ફરતાં નિશાળ તરફ રંજાક બેંડના અવાજને પણ ભુલાવે એવો બેચુરો અવાજ કાઢતાં ગંધરી મોરતા કે નિશાળે પહોંચ્યા પણ નાળીયેર સાથેજ છે.

કલાસ ચાલુ થતાં છોકરાઓનાં પાક લેવાયાં, ત્યારબાદ માસિક શીની ગંગણી ચમ. મથુરભાઈનું કાઠું જેવા જેવું હતું. વારી આવતાં ડોકું ધણાચું, એટલે બારીકપર ઉભા રહેવાનો આજર થયો. બોલો થતાંજ વિચાર દીધો શું બચાવે તેમાં પણ પેસા? બાપ! બાપ!! બાપ!!! જ્યાં જાણે ત્યાં પેસા વગર તો ડગ બસાતુંજ નથી! ત્યારે એવું પેસા ખરચીને લીધેનું બચતર પણ શું કામનું? બાપા કહેતા હતા કે આંગેળના કાપિનિઓ ખાલી આવલની મૂકી લઈ લાણાવતા હતા, અને તે પણ જે શબ્દ પૂરીથી આજે તેની પાસેજ લેતા હતા અને કેટલાકને તો પોતાની પાંચે રાખી વિના અર્થ લીધે વિલાસન આપતા હતા, ત્યારે આ-

જતા જમાનામાં પૈસા નહીં આપે તો બચ્ચા-
વચ્ચા નદી એ ક્યાંનો ન્યાય ? છટ ! એવું
વેચાતું જ્ઞાન મારે જોઇતું નથી. આગળના
નકપિમુનિઓ જે વિદ્યા આપતા તેથી જન્મનું
સાર્થક થતું અને સર્વે જવાતું ત્યારે હાલમાં
પૈસા ખરચી લીધેલી કેળવણી શુભાશીનાં રસ્તા
ઊપર દોરે છે. યેહુ બહુશું કે બાપા, તારમા-
સ્તર ! પોષમાસ્તર ! રીંગમાસ્તર ! વગેરે વગેરે
માસ્તરનાં પુછડાં બંસાડાં એ લલચાવશે અને
ગદા વેતરીમાં ધસાવશે ! નદી તો ટપાલી !
ગહેવાણી ! કારકુનું છે ! છેવટે નદી ફાલે તો
હવાલદારીની ટાપડીપચારી પણ આપાવશે. આ
તેમાંજ હવનની મહત્તાને હોળી દેશે ! માટે
મારે તો આ પોપડીઆ બદલે ગદા વેતરીમાં
શિક્ષણ જોડતું નથી ! બહુશું એ નથી અને
સાહેબ બાપા-કટ્ટેરડાવતું એ નથી ! બાપનાં
દેશ છે તે આજવશું અને વર્ષ દિવસે મહેનતનો
બદલો મેળવશું ! આ આર ગજા પકડ ગજા રી
કામની ? ” આવા વિચારો સાક્ષતા હતા
એટલામાં ગજાંપર હાથ પડ્યો અને એતા ! ”
“વાહવાહ માસ્તર ! આપેલી સિખામણનો અલો
માસ્તરને આપવો ! ” આપો પાકો નિશ્ચય
કરી, નાળીયેરનો ગોરો કાઢ્યો અને માસ્તર
લયડતારામનાં માથાંપર ભ્રમ કરતો કે ઠેકચો !
ગરાગર માથું રાક્ષ કરાવી આવેલા સુલેમાન
સાહેબ જેવા માસ્તરનાં નાળીયેરી ડોયા જેવાં
માથાં ઊપર ડોયો નજી ચોંટ્યો કે ધડી શું
અસ્માતની ઘડઘડ ? ! ! જેમ્મો મપારો પડનાંજ
રક્ત ગંગા બહેવાં લાગ્યાં ! આ બતાવ જોઇ
હોકરાઓ માસ્તરને પાટાપેટાસત્રી ‘પડાપડીમાં
પડ્યા કે લાગ જોઇ મયુરભાઈ કોઈ બડ-
દારામ ધર દારૂ પલાળનમઃ કરી ગયા. પાછળથી
તેમનું નામ સ્કુલમાંથી કાઢી નાખવામાં આવ્યું,
અને કામીસમાં કરી મથું. - [ખરેખર, વર્તમાન
કેળવણી શેલી ધણીજ સખ્ત અને બોલાવ
છે. વળી રંક કુટુંબમાં ઊધરતા હોયશે

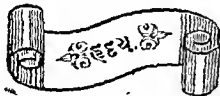
માટે ભવિષ્યમાં આગળ વધવાનાં સાધનો
આપણા દેશમાં ધણાંજ જૂઠા છે, એટલે તેઓ
નિચારા અપૂરી કેળવણી લઈ નોકરીનાં કાંસામાં
ફસાઈ જાય છે અને તેમાંજ તેઓનું અગેલા
હવન કરતેય થાય થઈ જાય છે ! બદલે નોકરી
કરતાં તેઓને ધરૂર અંબરજી, કરવાનો વખત
પણ ધણોજ જૂઠા મળે છે. શું આ આપણા
દેશની એક દુઃખદાયિ સ્થિતિ નથી ? ખરેખર
કેળવણી તો મહત્તમ હોળી જોઈએ !]

(૫)

ઊપડી વાતને કેટલાંક વર્ષો થઈ ગયાં છે.
મયુરભાઈને હવે ગુરૂદ્યાત્રમની હાંસરીમાં
બદલાવું પડ્યું છે. માવપિતા પણ મરણુ યાત્રી
છે. પોતે કૃષી કર્મ કરી શુભરાત ચલાવે છે. ગુરૂદ્યા-
ત્રમનાં ધણાંક અસલ રિવાજો તેમને ભારી થઈ
પડે છે. તે સર્વે રિવાજોમાં એકે પગે આગ
મુક્યા તૈયાર થઈ રહ્યા છે, પણ એમની વાતોને
કોઈ ટેકો આપતું નથી. ધરમાં દસ વર્ષની
કન્યા યનથનાઈ કરી રહી છે. હવે ધરમાં સ્ત્રી
બાવા ધાય છે. ન્યારે ત્યારે હોકરીને માટે શું
કીયું ? એ પ્રશ્નજ રજાનાં ઊપર આવી બેઠો
રહે છે. હોકરાને પરણાવતાં લગભગ જે એક
હજારની પુછ જોઈએ પણ તેમનાં ગજાં તો
ખાલી છે. જે કાંઈ હતું તે માથાપના દડાડાં
પાણીમાં સમાવે થયું હતું. તે વખતે મયુર-
ભાઈએ તો નાળીયેર હોમવાનો નિચાર કીધો
હતો ! પણ આ આજી ન્યાતીલાઓ કાચો ન
હતા. મહેણાં રહેણાના બરે લોકોનાં હાથ
સાવડાગ્યા હતા. આથી મયુરભાઈ કંટાળી ગયા
હતા. પણ લાચાર થઈ બેસી રહેવું પડ્યું
હતું. જગી હાલમાં બેનીમાંથી પણ એવી સારી
જિખજ નહીં થતી કે તે તેમાંથી પોતાનાં શુભ-
રાત જિખરાંત કંઈક જયાથી હોકરીનાં લગ્ન
કરે, રાત દિવસે તેમને એજ ચિંતા રહેતી કે
“હવે હોકરીનું શું કરવું ? ” પણ મક્કમ
ન્યાર પર આવી શકતા નહીં, તેમનો નિચાર

તો એવો હતો કે આ વખતે ન્યાતીલાઓનાં માથાંમાં નાળીયેર ભરી રીતરિવાજોને દોમી દબા દોમીને કંઈ બળેલા સાથે વગર ખર્ચ કોપે પરણાવી દેડે. પણ શું કરે. આ વખતે તેમનો ભાગ પકડી બેઠેલી ધરવાળી છોડે એમ ન હતી. તે તો પોતાની છોકરીના લગ્નમાં બે હજાર રૂપિયા ખર્ચાવવા માંગતી હતી, પછી બહે તેની પાસે પેસો ન હોય તો કરજ કરી લાવે! ધરગીરો મુકે! જમીન વેચે કે મથુર-ભાઇ બંગીયાને ત્યાં વેચાય! તેની તેને જરૂર. રા. એ દરકાર ન હતી. પણ તેને તો ઊંચા કુટુંબમાં બેઠેલાંઓને ત્યાં છોકરી પરણાવવી હતી. અને એજ રકમ પાડેલો મેળો. આલુ હતો. મથુરભાઈએ જાંબાં નાળીયેર સોંપવા માંગતા હતા પણ અહીં તેમ કંઈ તો મળતું જગર ના પાડતું હતું, કારણ કે જ્યાં હતાં તેવાં પણ પોતાનાં અંતર સાથે બંધાયેલાં હતાં, એટલે શું કરે? અહીં કંઈ લઘુસ્વારામ નહીં હતા કે બેટો મપારો દેડે! એવો ત્યાંજ આમે કે જ્યાં કંઈ લાગતું વળગતું નહીં હોય!!! આવી ઊપાધીઓથી મથુરભાઈ કંટાળી ગયા હતા, અને ધર્મ પ્રતિ તેમનું લક્ષ્ય ખેંચાતું ચાલતું. નરસિંહ મહેતાનાં પદો મૂખપર કરી રાખ્યાં!! અને આખો દિવસ “બહુ થયું ભાંગી જંગળ, મુખે ભજનું શ્રીગોપાળ!!” આ. ૫૬ ઉલટાની ઉલટાવી ગાતા હતા. અને કોઈપણ રકમની ચિંતાને દૂર કરતા ચાલ્યા!!

એવામાં ગામનાં પ્લેગ ચાલુ થયો!! અને લોકો ભાગવા-નાસવા લાગ્યા. પણ મથુરભાઈ નાસવાનું દિલ કીડું નહીં. કર્મ સંભેલે હુમ્મ મચાવતુ એકજા. દિવસે તેમની મનમાનની મોહરદાર. અને જાગૃત્વના પ્લેગ-રાક્ષસનાં કાળકુખમાં સપડાયાં! આવા વળગતી મથુરભાઈ પોતે પોતાની અક્ષત દેહાણે ગાંધી રાખી નહીં. અને ધરમાં માચીમ સળગાવી મૂકી. પછી શું હોય? લોકો દોડ્યા પણ અગ્નિ-દેવ પછગ પડે એમ ન હતું, લોકો મથુરભાઈ પકડે તે પહેલાંજ તેમણે “લાલુ થયું ભાંગી જંગળ મુખે ભજનું શ્રીગોપાળ” ના અરણ્યને લલકારતાં પોતે પણ નાળીયેર લેણી કંપલાવી મુક્યું!!! [ખરેખર આગકાળનાં સામાજિક બંધનો તેમજ રીતરિવાજો જોએ ગરિય તવંગરને માટે એકજ લાઇન પર રચાયા હતાં છે તેની અંદર હંમેશાને માટે જાગ મુકવાની જરૂર છે. ગરીબો એ કાંમ કરવામાં ફળી જતા થતા નથી કારણ તવંગરોના લાભ હુમતો હોવાથી તેઓ ચોરીસે કલાક બંધાની સૂઈથી પાણીનાંભારો ચાલુ રાખે છે અને દોષને જરાપણ કાવવા દેતા નથી. જુલે મુકે જો દોષ ગરીબ બહાર આવે તો તે પોતે તેમાં દોષાઇ જાય છે. એટલે આવી અધાધુનીમાં સળગાવનાર તવંગરો ગરીબોને પોતાની બીજાવેલી જાગૃત્વથી મુક્ત કરશે તોજ દરેકદરેક સમાજનું શ્રેય થવા સંભવ રહે છે!!]

પર હાથમાં લઇને દેલાસ પાલમ્પ રોડની ખુલ્લી ખડકીની ઠંડી હવા ખાતો હતો. પણ ચોડીચારમાં પસોનાથી તેનું ચરીર ભીંગમળ મચુ શું કરવું? કેવી રીતે કરવું? તે પ્યાનમાં જાલ્યું નાંકે. જ્યાં કેટલાય પોતાનું નથી, ત્યાં

માણસો હોય તો પણ જંગલ છે, કંડવની તે સડક પરથી કેટલાક સખ જોડેકેકેનું ઉપ-પ્રતિભાવ સાચાં સાચાં કપાં પકેરીને ચાલ્યાં જતા હતા-પણ દેલાસ તો જાણે જંગલમાં જોડો હતો. તે કોની પાસે જાળે કરે કે અંદર.

ખાંડની મહાની પ્રસિદ્ધ પેરીનું આજ-દેવાણું નીકળ્યું છે ! અને મેં જે રૂપિયા આવવાની આશા હતી, તેની ઉપર પાંચસો પાંડ કરજો લીધા હતા, તેમાંથી એક પેની પણ ચૂકાશે કરવાની મહાની વાકાત નથી ? ટેબલ ઉપરથી ઠાગળ હાથાની ફરી-તેણે વાંચ્યો. મિત્ર રમેશે લખ્યું હતું કે,—"તમારા પિતાજી મરણ પામ્યા ત્યારથી મુનીમોની ઉસ્તાદીથી પેરીની વહિવટ સારો નહોતો પણ જે ધારવામાં નહોતું તે આજ થયું ! દેવાણું પિટાયું છે ! ને તમે જલદી આવજો તો કંઈક પતશે. પણ વાંચીને જલદી આવો ?"

કેલાશ, કરજદારોને કરજના આદા અપાદો હતો કે હિન્દુસ્તાનમાંથી મહાશ રૂપિયા આવવાના છે. છ માસથી રૂપિયા રાકાણ હતો—પરંતુ કેલાશની હુમાનગરી પર વિશ્વાસ હતો. એ માટે હોટલવાડી મિસ જેનેએ બાકું પણ મંગળું નહિ, તેમજ કેટલાક મિત્રોએ પણ સંકાયવા આપી હતી. સનિવારના રોજ ભારતની રૂપાલ વહેંચાતી હતી. કેલાશ રૂપિયાની આશામાં હતો. જ્યારે મિત્ર રમેશને પણ મળ્યો, ત્યારે જણે મેષ વિની વિનળી નીચે પડી ! પાસે એક પૈસો પણ નહિ, વળી આશા-લતા પણ કેરમદ્ય ગઈ ?

સિર પકડી કેલાશ ઊભો થયો, તેના લલાટ ઉપર પસીનાના બિન્દુ બાજ્યા, જાને હાથો વંતી પેતવાડું સિર બેરથી દગાગ્યું. વિચાર કર્યો મહા પુરથો પર આથી પણ અધિક આપત્તિ આવી છે ? શું હિન્દુસ્તાન નહિ જઈ શકાય ? શું એકવાર પ્રયાત કરી શકાય ? બે ભારત પહોંચી જતાય તો કાંઈક થઈ શકે. પણ પાસે એક કોડી પણ નથી ! અંગ્રેજના દેશમાં ભારતવાસીનો વિશ્વાસ કેટલો કરે ? વળી ભારત પહોંચવાને થઈ, કેલાસતું બાકું ૨૦ પાંડ છે, ક્યાંથીએ ૨૦૦ મિલિ મળી શકે ? આંધાથી ઉત્સાહિત થઈને કેલાશ નવ વાગે

કાંઈ પણ ખાંધા પીધા વિના સ્તિરમ હોટલથી ઉતરીને સડક ઉપર આવ્યો.

(૨)

"રાગિન્સન" એન્ડ કંપની, ને પૂરવાથી માન્ય થયું કે, હિન્દુસ્તાન જ્યાં માટે કાલ ૭-૨૦ મિનિટપર રટીમર ઉપરશે એટલા સમયમાં બે કોશિસ કરીશ તો ૨૦ પાંડ એકા કરશે તો ભારત પહોંચી જશું !

ફરતા રરતા સંખાકાળ થય, પોતાના સર્વ મિત્રોને કેલાશે પોતાની હકીકત જણાવી, કેટલાકે સહાનુભૂતિ દેખાડી, કેટલાકે પોતાની અમમથતા પ્રગટ કરી-કોઈએ એક કે દોઢ પાંડ દઈને તેને જીજા મિત્રોની સહાયતા માગવાડું કયું. જ્યારે સાંજના સાડાપાંચ વાગે અને વિજ્ઞની સમ્પત્તિથી અલંકૃત લંડન નગર વિજળીના દિવાઓથી ચળકી ઊઠ્યું !—તે વખતે કેલાશ નિરાશાના ઠાગા મેલથી, પડી જઈને નિર્લવ જેવો બની ગયો. આખા દિવસમાં તેને દેવળ ૩ પાંડ મળ્યા, જાણી ૧૭ પાંડ મળવા અશક્ય હતા, જે છ માસથી કરજદાર છે, એને કોણ નાણાં ધીરે ? કેલાસતું માથું ધૂમવા લાગ્યું ! તે વિચાર કરવા લાગ્યો, કે સંસાર હવે હીન છે, ચારે વંદ્ર જે હંડારો મનુષ્ય ઉજળા કપડાં પહેરીને ફરે છે. માનો કે તે સ્વાધેના સંદેહ ચિંતરાઓમાં ટંકાઈને રરી રહ્યા છે, સડક પોતાવું સુખ કયું છે, બીજાના દુઃખથી કેણુ દુઃખી છે ? કેલાશને મનુષ્યો પર ઘણોજ વિસ્મય થયો ! તે વખતે એક વર્તમાન સમાચાર વેચવાવાળો છોટ્ટો અવાજ ફરતો નીકળ્યો—"સાંજના વાળ સમાચાર-મિલનપાર્કમાં મર્કેટીનો આત્મંધાત-જેના ખિસ્કામાંથી નીકળેલી ચિટ્ટી-તાળ સમાચાર."

.. એક સૂણમાં કેલાસને નવવકમાં વિજળીનો ચંપકાર થયો ! એ છોકરા પાસેથી એક કોપી London News ની ખરીદી, એમાં મર્કેટી નામના એક યુવકના આત્મંધાતના તાળ સ-

માયાર, હતા, દેલાશ-પાસેની હોટલમાં આચ્છે ગયો, એની આંખ વિકટ હાસ્યથી નાચી બહી! સવારથી તેણે પાણીનું ટીપું પથ્થુ, “મ્હોમાં નાખ્યું નહોતું” ?-પથ્થુ તેને યાદ પથ્થુ નહોતું. નોકરના પૂછવા, ઉપરથી તેણે ચિટ્ટી લખવા માટે નોટપેપર અને કવર માગ્યાં. અરથો કલાક બેસીને તેણે દશ આર ચિટ્ટી લખી કવર ઉપર ટેકાણું લખીને ખિરસામાં રાખી લીધું, પછી નોકરને પેસા આપીને તે બહાર નીકળી ગયો.

સ્વતામા બહાઈટ એન્ડ બ્રેડલા, ની દુકાનમાંથી અડી પૌન્ડની એક પિસ્તોલ અને ચાર કારતુસ ખરીદ્યાં. દુકાન બહાર એક બિખારીને પોતાના નેચી હાલતમાં દેખ્યો; તે બીખારીને પોતાના દેલાશના ખિરસામાં કેવળ બે પેન્સ હતા તે તેને આપી દંધા.

(૩)

નિક્સન પાર્કમાં દુનિમ સંસ્થાવરના કિનારે બેસીને દેલાશ વિચાર કરી રહ્યો હતો કે કાલ સવારમાં વર્તમાન પત્રમાં તાજા સમાચાર મોટા અક્ષરે છપાશે!

“An Indian student shoot himself” his name is Kalidas chandra.

એ વખતે કોઈએ પાછળથી ખમાનો સ્પર્શ કર્યો. ફરીને જોયું તો માલુમ થયું કે, મિસ માઉન્ટરોજ છે. સંબત્તાને લીધે જ્યાં થઈને દેલાશે તેને ખેંચાડ્યાં. મિસરોજ પૂછ્યું- “આમારી હોટલમાં કેમ ન આવ્યા મિન્ડેલાસ?” દેલાશ જવારે “કંટરગરી હોટલ”માં બોજન કરતો હતો, તેમાં મિસરોજ બોજન પિરસવાનું કામ કરતી હતી. મિસે ફરીથી કહ્યું- “શી ચિન્તામાં છો મિન્ડેલાસ?”

દેલાશે કહ્યું-“વંચને માલુમ છે કે આ તળાવમાં એક દિવસ-પ્રેમથી નિરાશ-થઈને જર્મન કવિ-દુષ્ટી જઈ મરી ગયો હતો, તેનું નામ શું હતું?”

મિસરોજ-“અરે! આમાની એવા શું વિચાર કરે છે?”

દેલાશ-“ખરેખર”, નિરાશથી, “મોન સારું છે?”

રોજનું હૃદય કંપી જાડ્યું! એણે કહ્યું- “આલો મિન્ડેલાસ નાવમાં સહેલું કરી આવીએ.” તળાવનું કાણું પાણી જોઈને-દેલાશે કહ્યું-“દેખા કરો! મિસ, મ્હારી પાસે એક પેન્સ પણ નથી.”

રોજ શરી કમી બહી! અને કહ્યું-“સારું મિન્ડેલાસ, કાંઈ વાત કરો કારણ કે આજ મ્હારો જવ સારો નથી.”

દેલાશે કહ્યું-“મંદરીના આત્મચાતની વાત વાંચી છે?”

દેલાશે કારનું પાકીટ ખોલતા સાથેજ મિસરોજે કહ્યું-“એમ તેને શા માટે કરવું પડ્યું?”

દેલાશ-“નિરાશથી વંચ થઈને એણે જે કાંઈ ક્યું છે તે ઠીકજ ક્યું છે?”

પાકીટની કોઈકે કડી બહાર લટકતી હતી, તે જોઈ કહ્યું-“કહો એ શું ચાહતો હતો?”

દેલાશ-“સંસાર સર્વને માટે મોનાનો ખાગ છે? નહિ, ઘણાકને માટે તે નરકથી પણ અધિક છે!”

મિસરોજે દેલાશના ખિરસામાંથી એક કડી બેચીને તળાવની વચ્ચે જ્વેરથી ફેંકી દીધી!

દેલાશે કહ્યું-“હાપ રાક્ષસી, તે મ્હારી અન્તિમ આશા પણ હીનવી લીધી!”

મિસરોજે કહ્યું-“મિન્ડેલાસ મ્હારી બીક યાત્રી ગઈ! કોઈ હોટલમાં. જઈને બોજન કરવું. મ્હને પ્રભુ ભૂખ લાગી છે!”

દેલાશ-“તને ક્યાં માલુમ છે કે, તે મ્હારો સર્વ નાશ કરી દીધો હવે કાંઈ બીજું ઉપાય!”

મિસરોજ-“એવા નિરાશ વિચાર છોડો, આલો હો!”

(૪)

બોજન કયાં-પછી એકલા ઓરડામાં બેસીને
મિસે રોજે કહ્યું-“કહો! મિ. કેલાસ, તમે એવાં
દલકા કામ નહિ કરો કે?”

કેલાસ—“હું આજ સ્વતાનો બિખારી છું.
મિસરોજ? આજ તમે ખાણ્યું છે, તો હું
કાને જરૂર જુએ મરી જઈશ?”

તેના મોઢા તરફ જોઈને રોજે કહ્યું—
‘તમારે કેટલું દેવું છે?’

કેલાસ—‘૫૦૦ પૌન્ડનું દેવું છે, અને ૨૦
પૌન્ડ બાકું, હિન્દુસ્તાન પહોંચીને મારા મિત્રો
પાસેથી કાંઈક રૂપિયા લઈને મુકરમો લડી
મુતીમેજા આપેલું. પાકું કરવીય! પેદીમાં
કાંઈ પથ્થુ જાતનો વાધો નથી, પરંતુ પહોંચવું
કઠણ છે?’

પાકીટમાંથી એક-બેક દારીને મિસરોજે
૬૦૦ પૌન્ડનો એક એક કેલાસના નામે લખી
દોષા કેલાસે નીચા નખીને જોયું કે તેની પૂંજ
૬૦૦ પૌન્ડની હતી.

કેલાસે કહ્યું-“તમે સાક્ષાત દેવી છે, પણ હું
નથી ઇચ્છતા કે જે દેશ આજ મહારી છે,
તે હાલ તમારી થાય!”

મિસરોજ—‘તમારી દેશ જુઓ મિ.
કેલાસ? આજો બંદલામાં આપનો રોટો જરૂર
મોકલી દેજે, Good Night.

સ્વતામાં જતાં જતાં મિસ રોજને કેટલીક
વાર પોતાની આંખો રૂમાલથી લુછી નાખી!
ત્યારે આમળ રસ્તો સૂઝ્યો; તેને એ વાતવું
ધ્યાન નહોતું કે આજ તેની પાસે એક પૈસો
પણ નથી!

કેલાસે મનમાં મનમાં કહ્યું, પ્રમાણે એ
આ અમૂલ્ય હલ્દય-કયાં છુપાવી રાખ્યું? હશે?
મોટા મોટા પૈસાદોરો મક્કીયુસ અને આ એક
સાધારણ સ્થિતિવાળી રમણી વિશ્વ પ્રેમિકા!!! *

રોજ. }
(ધંધુકા) }

“મુરેન્દ્ર”

* હિન્દીને આધારે.

પત્નીનો પથ્થાતાપ.

“લ્યો-રે કાચનો વાક્રોળ, કાંઈક આપના
રમકડાં” વીગેરે લાંબી જૂસ મારતો એક
ફેરીવાળો નિર્મળા-જે ચાલીમાં રહેતી હતી તે
ચાલીમાં આવીને ઉભો રહ્યો. નિર્મળાની પડો
સમીપે લકમી રહેતી હતી તેણે નિર્મળાને કાંઈક
મારી-ઓક્ષાવી. ફેરીવાળાનું ટોપકું નીચે ઉતર્યું
અને જે પ્રમાણે એકાદ ખેતરમાં પંખીનું ટેલું
આવીને પડે તેજ પ્રમાણે ચાલીમાંની સર્વ સ્ત્રીઓ
તે ફેરીવાળાના ટોપકાની આસપાસ ફરી પળી!
કાંઈકે કાચની બરણી ખરીદી, કાંઈકે કપ

રકાળી ખરીદી, કાંઈકે પોતાનો બાળક માટે
રમકડાં ખરીદ્યાં અને સર્વે પેદની વિખરાણ મળ.

નિર્મળાના અંતઃકરણમાં એકાદ જે આપના
અને કાચનો રમકડાં ખરીદવાની ઇચ્છા થઈ
પરંતુ પાસે પૈસા ન હોવાથી તેણે દયામણું
મુંબ કર્યું. તે જોઈને તેની પડોસણ લકમીએ
નિર્મળાને એક બાળુએ-ગોસાવી કહ્યું “આ
ફેરીવાળો કેની, નિર્મળા બહેન ધડોળ સારો
માણસ છે. તમારી પાસે હાલ પૈસા ન હોય
તો ઉધાર વસ્તુઓ લ્યો. તે પૈસા માટે-સેસ
પણ વકરાર કરે એવો માણસ નથી.”

આ જગતમાં કેટલાક પ્રજ્ઞાન યુગુ નિવ રહે હોય. છે! નિર્મળાને લક્ષ્મીની - સમાહ લક્ષ્મીન પસન્દ પડી, પણ તે પહેલાંજ તેને પચાતાપ થવા લાગ્યો હતો.

લક્ષ્મીની બક્ષામણી નિર્મળાને જે જાણ્યો જોઈતીવી તે 'ઉધાર' મળી. રોજ દેરીવાળા ચાલીમાં આવે અને જે ત્રણ દિવસને અંતરે નિર્મળા તેની પાસેથી ઉધાર જાણ્યો જે જોઈએ તે લે. દેરીવાળા જોત્રે ચાત્રે નહીં એટલે સારો માણસ! અને તેમાં લક્ષ્મીની બક્ષામણી!! પછી તે પૈસા ન માગે તેમાં નવાઈ પણ શું? હશે, નિર્મળાની પૂર્વ દિશિત હવે વાંચકને જાણાવવી જોઈએ.

નિર્મળાના પતિ કાન્તિલાલને એના વડિલની કાંઈ બિશ્વત નહોતી. કાન્તિલાલની ઉમ્મર પાંચ-૭-વર્ષની થઈ એટલે તેના પિતાએ સ્વર્ગમાં પ્રયાણ કર્યું. કાન્તિલાલનું પાલન પોપણુ નેના મામાએ કર્યું, તેના મામાની બિશ્વત પણ પોપણુ પુરવીજ હતી. જેમ તેમ 'રક્તશાહનસ'ની પરીક્ષા લૂપી કાન્તિલાલને તેના મામાએ મદદ કરી. કાન્તિલાલ એક સરકારી ઓફીસમાં દર માસે પચીસ રૂપીઆના પગારે નોકરી ઉપર રહ્યો. મુંગઈ આવતાંની સાથેજ તે પોતાનાં કુટુંબનું સહ રહેવા લાગ્યો. મામડામાંથી માણસ મુંગઈ સરખા હાલેરમાં આવે એટલે ત્યાંની ધમાલ જોઈ એકદમ ગમરાઈ જાય છે. ત્યાં ઘર બેઠા વેચારા આવના ન્હાના વરેલના મદદીઓ જોઈ મુંગઈ અને મુંગ રહેવા દઈ એમ તેનાં અંતઃકરણમાં થાય છે. નિર્મળાની દિશિત એવીજ રીતની થઈ હતી.

જે પ્રમાણે જે માસ વીવી ગય. પતિની પરવાનગી સિવાય આપણે વસ્તુઓ 'ઉધાર' લોધી એ જણાયર કર્યું નહીં એવું નિર્મળાને લાગ્યું, પરન્તુ 'આજ કહું' 'કાલે કહું' એમ કરી કરી તે દિવસો નિર્મળાને કરવા લાગી.

એક દિવસ બેઠાં બેઠાં નિર્મળાએ સડજ દીસાજ થયો તો દેરીવાળાના દસ રૂપીઆ થવા

છે એમ તેને જાણાયું. આટલી મોટી રકમ થઈ હતી એમ તેને કશ્વના પચું નહોતી, તે એકદમ ગમરાઈ મઈ, દેરીવાળાના પૈસા જાલસ પતિને કહેવું કિંવા યુગયુગ દેરીવાળાનાં પૈસા પતાવી દેવા એ વિચારમાં તે હતી એટલામાં "શ્રીરે કાચનાં વાસણો" નો ધ્વનિ તેને સંભળાયો, અને દેરીવાળો ચાલીમાં આવીને ઉભો રહ્યો. દરરોજ નિર્મળા દેરીવાળો આવ્યો કે તેની ટોપકી તરફ ધસી જતી અને આજ દેરીવાળાને અવાજ સુણવાંજ તે દાર બન્ધ કરી અંદર બેઠા. દેરીવાળાએ નિર્મળાને આજે જોઈ નહીં એટલે તે જાગત તેણે લક્ષ્મીને પૂછ્યું: "તે તમારા નવીન મંચીથી ક્યાં છે"? ઘરમાં દરી" લક્ષ્મીએ તુરત ઉતાર આપ્યું "હું હમણા જોવાયું છું" કહી લક્ષ્મી નિર્મળાની ઓરડી તરફ ગઈ અને "નિર્મળા! નિર્મળા! તમને દેરીવાળો જોવાયે છે" એમ ખૂસ મારવા લાગી. નિર્મળાને દાર ઉપાડવાંજ પડ્યાં. નિર્મળા દેરીવાળા પાસે આવી. નિર્મળાને જોવાંજ દેરીવાળાએ કર્યું "બેઠેન! જે મડિના થઈ ગયા. હું પૈસા માટે આજદિન રુપી એક શબ્દ પણ જોડ્યો નથી. મારા પન્દર રૂપીઆ નીકળે છે તે જાલદી મને આપી દો, નહીં તો હું રંગોલકેક કાઢીમાં ફરીવાદ કરીશ."

ગરીબ ગિયાદી નિર્મળા! દેરીવાળાની મ-મકી સાંભળી તે તો એકદમ ગમરાઈ મઈ, અને તેના પન્દર રૂપીઆ થવા એ સાંભળી તેને અત્યંત આશ્ચર્ય લાગ્યું!! નિર્મળા નિર્મળાને જગતનો અતુભવ નહોતો!!!

સન્ધ્યાકાળે કાન્તિલાલ ઓફીસમાંથી ઘેર આવ્યો ત્યારે હમેશ પ્રમાણે પ્રસન્નવરના નિર્મળા ઓરડીનાં દાર પાસે આજે "સન્ધ્યાકાલમ્" કહેવાને ઉભી રહેલી તેને દરિયોચર થઈ નહીં. ઓરડીમાં જતાંજ નિર્મળા નીચું મુખ ત્રાપી મુકે મુકે રહન કરતી - તેને માત્રમ પડી.

કાન્તિલાલે કહ્યું:—બ્હાલી! શા માટે તું રહે છે? શું વને કાંઈ દુઃખ થયું છે?" એટલે નિર્મળા વધુ રડવા લાગી. છેવટે તેણે કહ્યું. "મારાથી એક બપોર બૂલ થઈ ગઈ છે. જોખ મને ક્ષમા કરો તો કહું."

"તારી બૂલ ક્ષમા કરવા યોગ્ય હશે તો અવશ્ય હું ક્ષમા કરીશ, પરંતુ આગમથી હું વચન આપી શકું નહીં" કાન્તિલાલે કહ્યું.—ત્યારનાદ નિર્મળાએ સર્વ હકીકત કહી સંભળાવી. કાન્તિલાલે પેની દુધાડી અને નિર્મળાના હાથમાં પન્દર રૂપીઆ આપતાં સાંતવણે કહ્યું "બ્હાલી! તારી બૂલ ક્ષમા છે તેથીજ તને

એક વખત ક્ષમા આપવામાં આવે છે. મારી સાંપત્તિક રિયલિ કેવી છે. એ તું સારી રીતે જાણે છે, પરંતુ હવેથી મોહતી નાનમાં ફેસાઈશ નહીં. 'મુનમ' એટલે 'મોહમયી.' મોહ ઉત્પન્ન કરનાર આ શહેર છે. સમજ? હવે મુન: એવો પ્રસંગ લાવીશ નહીં!"

નિર્મળાના કંન ઉધડ્યા. હાથમાં કાન્તિલાલને પચાસ રૂપીઆ મળે છે અને પતિપત્નીની ટ્રેંગની ગંધિ કરનાર એક ન્હાનું જાલક પાખ ધધેરે બંધીમાં આપ્યું છે.

નર્વ-સુનાનાવટ } અરે અરે સાંસ સંવરે મનિકટ અકનઃ } હાથ દેશો કંઈક નુનાશની }

અકીર્ણ વિધવો.

લંદનમાં જુદા જુદા પતિમાન પત્રોનો કેટલો ફેલાવો છે?

સાદાધનમ્મા પહેલાં એટલે કે સને ૧૯૧૪ના જુલાઈ માસ પહેલાં લંદનમાં પંદર પડવાં જુદાં જુદાં વર્તમાન પત્રોનો કેટલો ફેલાવો હતો તેની વિગત એક અંગ્રેજ વર્તમાન પત્રમાં ત્રીજે મુજબ આપવામાં આવી છે.—

નામ.	નકસેલ
ડેલી ફોનીકલ	૩૨,૮૭૭૭
એક્સપ્રેસ	૪૦૦૦૦૦
મીરર	૯૦૦૦૦૦
સ્કેચ	૬૯૩૫૦૦
ટેલીગ્રાફ	૧૮૩૯૯૩
ધી રાઇમ્સ	૧૪૦૦૦૦
ડેલી મેઇલ	૮૧૪૫૧૨

આમાંથી ફેલાં અને છેલ્લા પત્રની કિંમત સંદર્ભ પહેલાં અધી પેની હતી, અને જે કે તેમની કિંમત હાલ વધીને એ પેનીની થઈ છે તેપણ તે બન્ને પત્રોનો ફેલાવો ૧૯૧૭માં સંદર્ભ પહેલાં હતો તેના કરતાં વધારે હતો

ધી થંડર પત્રની કિંમત લંડન દરમીયાન એ પેનીની થઈ ગઈ છે. છતાં તેના પશુ ફેલાવો વધ્યો છે.

ડેલી ટેલીગ્રાફ, મીરર, અને સ્કેચના ફેલાવામાં પશુ ૧૯૧૪ની સાલના કરતાં હાલ ધણી વધારો થયો છે.

ટેલી એક્સપ્રેસનો ફેલાવો હાલ ૬૦૦૦૦૦ કોપીનો છે, અને ડેલી ન્યુઝ કે જેની એક નકલની કિંમત અર્ધા પેની છે કે જેનો ૧૯૧૪ની સાલનો ફેલાવો કેટલો હતો તે જાણવામાં નથી આવ્યો, તેની જાણ આખા દિવસમાં એક એક લાખ નેટલી નક્કો પર્વે છે.

ટુંકમાં કાગળની કિંમતમાં વધારો થઈ ગયો છે, છતાં આ અને બીજાં વર્તમાન પત્રો લગાડના સમાચાર નાંચુના આનિશ્ચયિ લોકો કાંતો ન ચમી શકે તેવી મુશ્કેલી સંતવન કર્યો નથી છે.

અરે અરે સાંસ! આપણા દિંદનાં પ્રકટ થતાં છીંપાંબોની અપની આંટલી બધી મ્હોટી

ગાયોથી જેવા બાર બરદારી બળદો પેદા થાય છે તેવાજ બળદો દુધાળી ગાયોથી પણ ઉત્પન્ન થઈ શકે છે. વળી દુધ અત્યારે મોટા શહેરમાં પસતી પ્રજા માટે ખુબ અગત્યની, ખોરાકની ચીજન થતી જાય છે. વળી સારી દુધાળી ગાયને ઉછેરવાનું જેટલું ખર્ચ લાગે છે તેટલુંજ દુધાળા ન હોય તેવી ગાયને ઉછેરવાનું ખર્ચ લાગે છે. તેથી દરેકને દુધાળાં દેર રાખવા એ વિશેષ નફાદારક છે. કેટલાંક એમ વાંધે હતાં છે કે સૌથી સારું દુધાળું પ્રાણી તો બેંસ છે, કારણ કે તેના દુધની અંદર ગાયોના દુધ કરતાં વધારે સ્તર્ય હોય છે તેથી તે થોડો બનાવવામાં વધારે અગત્યનું છે, તે વાત ખરી, પણ હું એમ માનું છું કે ખુબ કાળજીથી પસંદ કરેલી અને સારી ઉછેરેલી ગાયો જે સારી વ્યવસ્થા અને કડકસરથી ગોસાળામાં રાખવામાં આવી હોય તો, તેઓ બેંસોના જેટલુંજ દુધ આપી શકે છે અને ખાત્રી છે કે, પ્રાણીઓ પર પ્રીતિ રાખનાર કેમ પણ માણસ, હું હિંદમાં વસ્યો છું, ત્યારથી જે સુંદર ગાયો મેં જોઈ છે, તેવી ગાયોમાંથી તેવાજ સારાં લાંબા પ્રાંત કરી શકશે તો, તે બેંસો કરતાં ગાયો રાખવાનું વધુ પસંદ કરશે.

દોરોના તબેલા વિષે સુખમ્મના નામદાર ગવર્નર લોર્ડ વીલીંગ્ટનના વિચારો તબેલાના માલિકોએ પોતે જાતિ દેખરેખ રાખવી જોઈએ અને તબેલામાં વારંવાર વપાસ કરવા જવું જોઈએ. જે નાનાં દોરોને તે ઉછેરતા હોય તે કંઈ લાભ આપે તેવા થાય નહિ ત્યાં સુધી એટલે લગભગ ત્રણ વર્ષ સુધી તેજે નસતી બહુ આરા રાખવી નહિ. એમ-ક્યાંથી તેના દોરોની સંખ્યામાં બીજા વાહરડી વાહરડાંથી વધારો થશે અને તેઓ ઘણાં સારાં દુધાળાં નીવડવાની વડી રાખી શકાય. ગાંડી વધારાના જે હોય તેને લીલાઉધી અથવા એમને એમ નેગી નાંખવા કે જેથી બીજા

વાહરડાના દોરોની સ્થિતિમાં પણ વધારો થાય. તેજે તેના વાહરડાની દરેક ગાયનું એક રચરચ રાખવું, અને તેમાં દરેક વર્ષે કેટલાં વાહરડાં જન્મે છે, અને આખા વર્ષમાં કેટલું દુધ આપે છે એ વિગેરે દર્શાવવું. તે ઉપરાંત હું એક એવી સુચના કરું છું કે, દોરોનાં સંમંદમાં દેર જે પ્રદેશ અથવા રાજ્યનું હોય તે પ્રદેશ અથવા રાજ્યનાં નામથી તેનું નામ પાડવું-દાખલા તરીકે, મેરી બ્રાઈ બુનાગડ; રોઝ બ્રાઈ સ્કોપીંગના-વીગેરે. આ ઉપરથી તે દેર ક્યા દેશનું છે અથવા કયી જાતનું છે, તે, હમેશાં જાણી શકાય.

તે ઉપરાંત દોરોને જુદી જુદી જાતની અંગ કસરત કરાવવી, અને જેમ બને તેમ પ્રાણીઓને માટે નિર્માણ વગેરેની કંઈકેલી કરણી પ્રમાણે ઉછેરાય તેમ કરવું. નાનાં દોરોનાં બચ્ચાંઓને કદી બાંધવા નહિ, તેમને તો જેમ બને તેમ છુટા દોડવા દેવાં, અને જ્યારે બાંધી રાખવા હોય ત્યારે ઝુપા નીચે એક ખુંસલા મેદાનમાં, તેઓ અંદર દોડી શકે તેવી રીતે રાખવાં.

દોરોને પુષ્કળ ખોરાક આપવો, ખરાબર ખોરાક આપ્યા સિવાય કોઈપણ પ્રાણી ખરાબર ઉછેરી શકાય નહિ. પણ ખોરાક અને કાળજીથી કરેલી માવજતથી ગાયો રીવસર ઉછેરી શકાય છે, વધારે દુધ આપે છે, અને નાનાં બચ્ચાંઓ ઉત્પન્ન કરી શકે છે. દોરોનાં નાનાં બચ્ચાંને નાનપણથીજ સારી રીતે ખવરાવી ઉછેરવામાં આવ્યાં હોય તો થોડા વર્ષમાં પ્રાંત-પકાદશા પ્રાપ્ત કરશે અને ઉપયોગી થઈ પડશે.

ગોસાળા તબેલા ખરાબર સુંદર રાખવાં અને ગાયો જ્યારે કોડમાં હોય ત્યારે તેમને સુવાને માટે ખરાબર સાધન કરી આપવું.

(જાન્યુઆરી, ૧ ૧૮ના એંગ્રીક્સવર જનરલ ઓફ ઇન્ડીયામાંથી)

પુસ્તક પરિચય.

વિવા રૂપી વાડી—રચનાર—કરમચંદ્રી
સ્ત્રીમુખાઈ નાનજવાણી બી. એ. કેમ્બ્રિજ-કેરા.
કોમલ ૦-૧૨-૦

આ એક હિંદુ ગૃહ-વ્યવસ્થાનાં નમુનાં
સરખી નવલકથા એમને સુબાધવાળા સુપ્રસિદ્ધ
કવિ બાલકૃષ્ણે સર્જી 'તરંગ' અભિપ્રાય
માં મૂકી છે, જે અમે આભાર-સાદીત સિં-
કારીએ છીએ. આ અંથનાં કરતા 'શુનરાત્રી'
'બાપાનાં વાચકોને એવાં જણીવા છે કે તેમના
અંગત વળાણ સાથે લખાણનો ગળેગળા પરિચય
આપવાની અગત્ય રહેલી નથી. એમાં ઉગતી
પ્રજ્ઞ કેવી જાતનાં શિક્ષણને યોગે પ્રત્યક્ષાળી
પ્રજ્ઞ નીવડે, અને તેમાં કયા યત્નોની કાળજી
રખાય તો તેથી મારફતે મન અથવા તો
વિદ્વદેવોમ્મ ની વેદમાનવતા ચિરંજીવી બની શકે
એ તરફ ખાસ લક્ષ રાખવામાં આવ્યું છે.
હાલ જે સાળાગાં શિક્ષણ અપાય છે તે આ
પ્રકારના નમુનાવું હોવું જોઈએ એમ આ
અંથ વાંચતાં દરેક ઉદયમાંથી આપો આપ
ઉત્પન્ન થાય એવી પ્રકરણ રચના અને પાત્ર
ચોંટાડા છે. સરળ ચન્દ્ર પ્રવાહને મધુર વસ્તુમતી
રચાયી ભાવમાં ખીલવવા જડ કાળજી રાખેલી
જોવામાં આવે છે. અમારા વાચકોમાંથી જેમને
માનાની પ્રજ્ઞને એક અવિષ્મના જમાનામાં
આદમી વંદીકે ઉમા રાખવાની હચ્છા હોય
તેમણે તેમની બાળ પ્રજ્ઞના હાથમાં એક વખત
આ પુસ્તક મુકી જોવાની તક જમાવવી જોઈએ
નહીં એમ અમારી ખાસ ભલામણ છે.

પ્રજ્ઞ બાપાનો જોમિયો—આ અંથ મધુ
ઉવરના રચનાર વિદ્વાન સાક્ષરનો રચેલો અંથ
છે. ને તેમાં સુનરાત્રી, કચ્છી, ને હજીજ બાપાને
એક બીજાનું સંબંધથી જોગણી તો સમજાવ
હૃદયમાં દીપ્ત થાય તો અર્થે ચોખ્ખા અમ
દેવાળો છે, તેથી એકી વખતે વગર ટિપ્પણ

એક વિદ્યાધીને મધુજીનું રહેલી રીતે મળે
બાપાઓમાં હાથ લાગે છે. જેટલું નહિ પણ
તે સાથે હજીજ બાપાની સુચનબંધી કુંધાઓ
પણ ઉકેલવાની શક્તિ સંપાદન થઈ શકે એવી
સમજી જોઈએ 'વાચકને દિગમ્ય બની રહે
છે. જેથી કેવળ કચ્છી બાપાનાં જોગણીને
આ અંથ ઉપયોગી છે એમ નહીં માનેતાં દરેક
હજીજ બાપાને પ્રવિણ પ્રવાસી એક વખત
આ તરફ દિટિ દોરશે તો તેના જણે તેમાંની
માહિતી વડે તે જમણા રંગમાં મેળવશે એવો
અમને ભરોસો છે. તેની કોમલ ૦-૧૨-૦ છે
ને તેના કરતાને 'કચ્છ-કેરા' ને વિરનામે
'લખવાથી મઠી' શકશે.

હિરાકણી—આ અંથ પણ શ્રીયુત સાક્ષર
ખાનસાહેબ નાનજવાણીએ હમણાં પ્રગટ કરી
જનસમાજની વાગળી સેવા ઉઠાવી છે, એમ
અમે કહીએ તો તે ખોટું નહીં.

દરેક ધર્મદાસો મનને કેળવવાની ભલા-
મણ કરે છે, તે તરફ ખાસ તકે પ્રેરણા દોરી
હૃદય કેમ નિર્મળ બનાવી મનની અમણતાઓ
દૂર કરી રાગ, એ વાંત આ અંથમાં પુરૂષ
દાખલા દલીલો સાદીત સમજાવી છે. તેમજ
તેમાં જેતો ને હોહરાઓ પણ સમય સમયનાં
સજમાર સરખા મુકી વાંચકને ધિય યજ પડે
તેથી જથી જોઈએ જળીયાનાં કુલકુડાં સરખી
સાહજથી વળવેલ છે, જેમાં સાદી બાપાથી
ખાસ અભિરૂપીમાં જનજવા જેમ વધારા થાય
છે. છેવટે તનના તાપ નિવારક સાદી ને સરવો
દવાઓ શારીરિક રોગપર ચમત્કારિક અસર
દરી શકે તેથી સુદો સુદોને આપેલી છે, આ
અંથ મધુ ખાસ ખાર આનાની કોમલ પ્રમાણે
નજી રહેને હાસ્ય થાય છે જેથી સંપૂર્ણ
ધનવાદને ચોખ્ખા છે.

મહિલા મહોદય—લેખક મુનિ શી
આળવિજયજી. પદ્મશી શેઠ દેવચંદ દામજી
કુંડલાકર-જૈન ઓદિસ-ભાવનગર. ચાલકાન-
પેજી-૫૪ ૧૪+૧૭૮ એક કાગળ પાકું રંગીન
પૃષ્ઠ કિંમત રૂ. ૧-૪-૦

પુસ્તકનું પૃષ્ઠ લાલ અને લીલાં રંગમાં
શી-સંસ્કૃતીના પદ્મક સાથે સુંદર ઓદિસથી
ચાલકાન પેજી છે. પુસ્તક ઉપલક્ષ્ય નગર
જોતાં પંથુ સુંદર લાગે છે, અને ખરેખર
અંદરનાં વિષયો પણ, વચાકમે માહિલાઓને
અતિ ઉપયોગી અને હંચી રીતીયુક્ત શિષ્ટ-
ભાષામાં દર્શાવેલ છે. આરંભમાં લેખક મુનિ
શી-આળવિજયજીની છબી તેમજ અવન તથા
ઉપોદ્યાત છે. પછાત પુસ્તકની પ્રતાવના
ચુંચાતી ભાષાના નોંધીતા લેખક થીયુવ છમ-
નલાલ દરિલાલ પંડ્યાએ લખી છે. પુસ્તકની
મહત્તા સંબંધી એમણે પ્રસ્તાવનામાં દર્શાવેલા
સંદેહને અંગે અતુલ્ય ચર્ચા કરી.

રંગીને મૂળભાષી નાખક દેવો હોય તો
તેનું ખરેખર કારણ (નિદાન) ઓળખવું
નેહાય છે. તે પ્રમાણે તેમણે ગંભીરતાથી પ્રારંભ
કરીને બાલકના જન્મ પહેલાં પણ તેના અવિ-
ધના દિતલી આવર કેવા ઉપાયો લેવા નેહાય
તેને હંચી કોટિમાં લઈ જવા માટે દેવી રીતે
માતૃપિતાએ વર્તવું નેહાય તથા પ્રસવ થયા

પછી કેવી રીતે શિશુ આપવું નેહાય એનો
યથાર્થ ચિંતાર આપેલો છે અને આપણા
પેરમપૂજ્ય-ધર્મશાસ્ત્રીના આધારથીજ સિદ્ધ
કરી આપ્યું છે કે પ્રભુત્વપતિને માટે પ્રથમ
માતૃપિતાએ પોતાના પોગ્ય બનવું નેહાય ને
ત્યાગપત્રી મુદ્દેરમાં બીજા વાવવામાં આવે તો
તે પરિણામે સારાં ફળ આપનાર તથા ચિર-
જીવ થયા વિના રહેજ નહિ

પાછળ કેટલાક સતી સ્ત્રીઓ તથા નહા-
પુરોના ચારિત્રો પણ આપ્યા છે. અંગે આ
પુસ્તક અથ ધર્મિ વાચ્યું છે, અને અમને તે
અતિ ઉપયોગી લાગ્યું છે. વાંચી સંકેતી
સ્ત્રીઓએ આ પુસ્તકનો અભ્યાસ કરવો નેહાય
ત્રી સુખ દર્પણ (શ્રાવિકા)-સંચિત પત્ર.
ત્રી શેઠ દેવચંદ દાવજી કુંડલાકર-જૈન
ઓદિસ ભાવનગર વાર્ષિક લગભગ રૂ. ૩-૦-૦

આ માસિક અમને શરઆતથી બદલામાં
મળતું આવ્યું છે. પ્રથમ નો કે આ માસિક
અમને કેવળ જોનાપયોગી માલમ પડ્યું હતું
પરંતુ ઉત્તરોત્તર આ માસિકની દિશા સર્વ
માન્ય થવા પર હતી. છેલ્લા ૧૧-૧૨ સંયુક્ત
અંક જોતાં અમને આનંદ થયેલ. વિશ્વેશ્વરી
ચૂંટણી બોધપ્રદ, વાતોઓ પણ શિષ્ટ ભાષામાં
લખાયલી છે ઉપરાંત લગભગ બધા વિષયો
સચિત છે. ચિત્રો પણ મર્યાદિત છે. આવાં માસિ-
કનો ફાવો વધે એવું અમે ઇચ્છીએ છીએ.

ગો મહા સભા (કલકત્તા)

પ્રમુખ સર જોન હિડરેનું લાપણ.

[ગિતાંકથી ચાલુ]

ગોવાળીઓનો વ્યાપારી છે. અને તેઓ
જન્મ અને તેમ વધારે લાભ મેળવવાની ઇચ્છા
રખે છે. હતાં પણ થયા ધાર્મિક ભાવ એ
લોકોમાં દેખાય છે. મૂર્ખ જેલગાડી હાંકવા-
વાળાઓની ઉદાસીનતા પણ જોઈલી નિફટ

નથી પરંતુ કોઈ કોઈ પુરોનો ઉદાસીનતા
બધી હાની પેલા દેર છે. એ લોકોનું કર્તવ્ય
છે કે એ વિષયમાં જનશુકાર થાય અને સારું
કામ કરે. મેં સાંભળ્યું છે કે આજકાલ કોઈ
કોઈ હિંદુ પરીઓ સ્ત્રીઓને પ્રાચીન ભાવ

અને રીતી છોડી દઇ ગાયોની સેવા કરવી છોડી દીધી છે. ત્યારે એમની મા અને દાદીઓ ગા. સેવા કરતી હતી. 'મારા' પ્રયાણમાં આવે છે છે કે તેઓ પોતાને મડમ સાહેબ સમજવા લાગી છે. અને ગા. સેવાનો 'ભાર' પોતાના મોકરોને માથે નાંખે છે. ગા. સેવા જેવું કામ પોતાને લાયક માનવા નથી. એવું પરિણામ એ આપ્યું છે કે 'ગદલત, ખરાબ વર્તન અને કંઈક અંશે ભૂખમરો' એવામાં આવે છે. એ વાત હું નાહું છું ઘણું ખરું વાંછડાને જે દુધ આપવું નેહાયે તે ન આપતા તેઓને ભૂખે મારવામાં આવે છે. દૂધ નહિ આપતી ગાય તથા ખૂટી ગાય નકામી સમજવામાં આવે છે અને તેના ઉપર ક્રોધાન આપવામાં આવતું નથી. 'ડો' નેશીતું કહેવું છે કે સાધારણ રીતે શહેરના ગોવાળો વાહરડા પાલકા નથી કેમકે તેનાથી પૈસો પ્રાપ્ત થતો નથી. ઘણા ખરા ગદલતને લીધે તેઓ મરી જાય છે. કોઇ કોઇ કંઠાણે તો જીવિત અવસ્થામાં પણ મેડું ખેંચવાની ગાડીમાં નેહવામાં આવે છે. ત્યાં શીંગડાં વાળા પશુઓ પર આવા પ્રકારનો અત્યાચાર કરવામાં આવે છે ત્યાં કદાચાણની આરામ શી? આદિમ વિવાસ્તી (જંગલી) કાલા લોકોનો વ્યવહાર કઠોર હોવા છતાં પણ પૃથક અને ઉત્તમ છે. કોંલ લોક દૂધ પીતા નથી કોરણકે પ્રકૃતિએ વાહરડાને જે વસ્તુ ઉત્પન્ન કરી છે તે વસ્તુથી તેઓને વંચિત ગણવા આદત નથી. કન્ય કુલની પ્રાચિન મુસલમાન મદિલાતું એક ઉગાડરણું એ છે કે પોતાના પુત્રને જ્યારે એક અંગ્રેજ કનેક્ટરના કહેવાથી દૂધ ન આપતી ગાયોને નિરપેયગી સમજી વેચવા અથવા તો ધારી નાખવી એમ કહ્યું ત્યારે માતાએ પુત્રને જવાબ આપ્યો કે ગાયને પછીથી મારો પણ પહેલાં મારોજ વધ કરો! આપનવિત્તું એ માત્ર ગિહજ નથી પરંતુ એ એક નિશ્ચિત ઉદાહરણ છે. ગયા ફેટલાક વર્ષોથી પ્રજા - ખુશીની એવી દૃષ્ટિ

હતી કે, એક-ગા. મહાસમા ઉપરિચિત કરવી અને તે પ્રમાણે તે ઇચ્છા કરીશું થયું. એ ઉપરથી એમ માલમ પડે છે કે વર્તમાન દુર્વિશાનો અટકાવ કરવાને અર્થે સહવાસના અને ગોપ્રેમ એવામાં પ્રમાણમાં ઉત્પન્ન થયા છે પરંતુ વાત માત્રમાં એનો અન્ત આવે. એ પ્રમાણે કર્તવ્યનિષ્ઠ થવું. આપણે એકદમ દરખાશ ન જવું નેહાયે. અને એમ ન સમજવું કે સફળતા આપણે જાણ પાસે છે. જ્યાં સુધી કર્તવ્ય ક્ષેત્રમાં થોડું પ્રયત્ન ન કરવામાં આવે ત્યાં સુધી માત્ર ઉત્તમ વિચારોની વ્યવસ્થિત પુરવડી નથી. આપણે એવી ચમકવી આદરણાશ નથી જોવા માગતાં કે જે એકદમ કંડી થઇ જાય. પરંતુ આપણે એવી રીતની જોવા માગીએ છીએ કે જેના ફલાનો થોડો હોય પણ ગરમ ઉગ્રવલ અને સ્થાયિ હોય. સરકારી રીપોર્ટો પરથી માલમ પડે છે કે ગયા ફેટલાક વર્ષોથી સરકારે એ દિશામાં પોતાની દૃષ્ટિ લંબાવી છે. પરંતુ સરકારની ઇચ્છા લોક સમાજની સહાયતા વિના પાર પડવી સંભવિત નથી. એ પૂર્ણ કરવાને માટે આપણે પણ દંડ મંકલ્ય કરીએ.

જે કે એ વિષયમાં હું વિશેષ નાહુંકાર છું એવો દાવો નથી કરતો. 'તોપણ' એ વિષયમાં કંઈ બોલવાનો મને લાભ. આપો... છે તેથી હું આનંદિત થાઉં છું. મારી સંભવિત છે કે વર્તમાન ભારતની પ્રધાન સમસ્યા આર્થિક છે અર્થાત આ દેશના લોકોને પેટપૂરવું જન કેવી રીતે ખજે ?

આ સમસ્યાનું સમાધાન ઘણા દીવસપર થવું નેહાયું હતું. પરંતુ વર્તમાન મહાયુદ્ધના કારણે લીધે ખાધ પદાર્થોની મોખવારીને લીધે એટલુંજ નહિ પણ જ્યારે સંસાર વ્યાપી દુર્ભોક્ષનો ભય ઉભો થયોનો સંભવ છે, ત્યારે તો એ સમસ્યાનું સમાધાન કરવું વિશેષજ આવશ્યક છે. ભારતના ખાધ પદાર્થોના સાધારણ પ્રમાણ તરફ ધ્યાન દોરવું ચિત આશ્ચર્ય છે

આધ પદાર્થોમાં પણ મુખ્યત્વે કરી દુધ, માખણ, ધી, ના પ્રતો સાથે હમણે 'વિશેષ' સંબંધ છે. આ દેશના ઘણા સ્થળોમાં જીવનના અભાવનું કારણ આગોહવા જણાવવામાં આવે છે. બીજા કારણોને લઈને એનો, પણ પ્રભાવ પડે છે. ખરો પરંતુ એ એકલું જ કાંઈ પુરતું કારણ નથી કારણ કે આગોહવાનું અસ્તિત્વ પ્રથમજ છે, પરંતુ આગોહવાનાજ માંથી જે વિષમ ક્ષણ દેખાડવામાં આવે છે તે પ્રથમ જોવામાં આવતાં નહોતા. સંભારતવર્ષિયોના નૈસર્ગિક દોષથી કે અહિંની આગોહવાનાજ માત્ર કારણથી જીવનનો અભાવ છે. એમ કહેવામાં છે તે નથી પરંતુ બોજન-જળ-હવા અને સ્વાસ્થ્યના અભાવને લીધેજ ઉત્પન્ન થયો છે. અનેક મનુષ્યોએ જોયું છે કે દેશમાં હરેગતું સામ્રાજ્ય છે. અને જીવનની નિર્જળતાનું મુખ્ય કારણ તેજ છે. ભારે ખોરાકની તંગી છે ત્યારે શીકાયત કરવાથી તે મોટી મોટી આપદોના પ્રયોગથી કંઈ પણ લાભ થઈ શકે એમ નથી અને એવી સ્થિતિમાં શરિર આરોગ્ય રહી શકતું નથી. કામ કરવાની શક્તિની ન્યૂનતા છેજ અને જે વિશેષ શક્તિ હોવી જોઈએ તેની પણ ન્યૂનતા છે. પુરતું બોજન ન મળવાને લીધે સત્ય વિચાર કરવાને પણ આપણે અસમર્થ થતા જઈએ છીએ. અને હું તો ઘણા વખતથી દહેતોજ આવ્યો છું કે ભારતવર્ષને મુખ્ય આવશ્યકતા શરિર સામાર્થ્યજ છે. અને એ-શક્તિ અંત પર કરી રહી છે કારણકે એજન સંસારમાં દૈનિક આ બોજનિક સાંખ્યર્થનું મૂળ છે. બોજન, હવા પાણી વ્યાવામ. અને આરોગ્ય જળવવા કેવાં પ્રકારનું કામ કરે છે તે બંગાલીઓની નવી પદ્ધતિએ સિદ્ધ કરી આપ્યું છે. મારા કેટલાક મિત્રોને એ વાતનું પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ મળ્યું છે. તેઓએ એવું કહેવું છે, જેઓની યુવાન સ્ત્રીઓ ખરડી થઈ છે, તેઓની કાંઠાએ જાંજી જુડેજ સરખા ધારણ થયું છે. એવું કારણ શું છે. બોજન

દવા અને વ્યાવામજ એ વળુ શિવાય કોઈ મુખ્ય કારણ નથી. ભારતવાસીને પુરતું બોજન મળે તોજ ભારત ખરેખર ભારત બને એટલું જ નહિ પણ મનથી તેમજ વનથી રીસથી સુદૃઢ બને. એક દિગ્દુષ્ટાનના લેખમાં મારા વાંચવામાં આવ્યું, હવે આ દેશ માનસિક દુર્બળતા પણ ભોગવે છે અને તે યુક્તજ છે પરંતુ આ વાતનો હું અસ્વિકાર કરું છું. માનસિક-દુર્બળતા અસ્તિત્વ ધરાવતીજ નથી. ને છતાં જે માનસિક દુર્બળતા ભોગવે છે તે પોતાનાજ એટલા કર્મનાજ યજ છે. ભારતની બલિધતી ઉત્પત્તિ અર્થે ખેતીનીજ પ્રથમ વિશેષ મહત્વનો છે. જે રાકના પ્રતી પાછળજ ભારતની દરિદ્રતા દેખાય છે અને આ શિવાયના બીજા કારણોની ચર્ચા હું આહી નથી કરતો. હમણે કોન્ફરન્સના નિધનાનું સાર એ વિષયનો ફક્ત આર્થિક દૃષ્ટિએજ અને વિચાર કરવાનો છે. રાજનીતિ કે બીજા પ્રતો સાથે-સંબંધ રાખવાની જરૂરજ નથી. નિરાશિયા આહારી આ દેશના કરોડો મનુષ્યોનો દુઃખ અધવાતો તેનાથી ઉત્પન્ન થયેલો પદાર્થ અમાન ખોરાક છે. અને જો તે મળી શકે તો એ પદાર્થમાં, પણ, સ્વાસ્થ્ય અને જળ આપનારી સામગ્રી સંપૂર્ણ પ્રમાણમાં છે. અને આપણો એજ વિષયમાં મુખ્ય સંબંધ છે. દુધનો પ્રથમજ શુદ્ધ આધ પદાર્થોના મહાન પ્રયોગો મુખ્ય અંશ છે. ઉપર ઉપરથી જોતાં દુધનો પ્રથમ સહેજ માત્રમ પડે છે પરંતુ સારી રીતે વિચર કરતા માત્રમ પડે છે કે સાંસ્કૃતિક સ્વાસ્થ્યતાના પ્રતોમાં દુધનો પ્રથમ અત્યંત સહેજ યુક્ત છે. ડોક્ટર જેનીએ પણ 'મતલાવું' છે કે કંઈક યોગ્ય કારણથીજ દુધની સ્વસ્થતા ઉત્પન્ન થઈ છે. પહેલી વાત એ છે કે દુધ ઘણું ખરું અધા મનુષ્યના આધ પદાર્થ છે. બીજી વાત એ છે કે જો દુધ, જગડી, જાય અથવા તો તેમાં બેજમેજ કરવામાં આવે તો દુધ જેજ રંગનાં જણાં જણાં જાતુઓ તેમાં ઉત્પન્ન થાય છે. (અપૂર્ણ)

ખાશ પ્લેગ અને કોલેરાને માટે અકસીર

(Darbar's) ફૂલુ બીન્દુ

શીશી નાની ને ખાંકમ માટાં-આપધ એક અને ગુણ અનેક આવાથી,
પીવાથી, ચોળવાથી, સુગવાથી, મસળવાથી, ચોપડવાથી,
છાંટવાથી, કાયદોળ કાયદો:

માંખાને દુખારો, ચકર, હાડી, ગાંડો, મરડો, સુક, બાદી, બદામી, મોઢાની દુર્ગંધ,
હાંસો, હાંકણ, ખાંદી, દેમ, ચેરનો દુખારો, પ્લેગ, મલેરો, તાવ વગેરે વગેરે અનેક દરોગા
તોડાંગ નાશ કરે છે.

મોટા પેશપદારી પુરુષો માત્ર મસોખામાં વહેંચવા ખાતરના દળારો શીશીમાં ખેંદી કરી
મરીખાને વહેંચી મહા-પુણ્ય પ્રાપ્ત કરે છે.

કામત ખાટલી એકના રૂ. ૧-૮-૦ પો. છુ.

વર્ણુ ખાટલીના રૂ. ૧-૨-૦

Agents and Sub-Agents wanted for every part of India.

દરખાસ્ત અર્જીઓ

નડીઆદ (ગુજરાત) B. B. & C. L. Ry.

અવશ્ય મંગાવો ?

ઝાડાનો મહાન ઈલાજ !

કુદરતી વર્તણૂકિતનું જંગમમાંથી ઉત્કૃષ્ટ
કરી તેની યોગ્ય મોંઘાજત સાથે કેટલાક સદ
ચુદરચોગે અજમાવેલી, ઝાડાનો અકસીર મોગી !
એક વખત અજમાવવી ખાતરી કરો !

ગોળી રપ, ની કિમ્મત વી. પી. સાથે રૂ. ૨. ૧

લખો:—મણીશંકર અંબારામ નેશી.

ઠે. જોડપાંચ—દોહડ ધંધુકા અઈન

જાહેર ખબર:

અમારે ત્યાં સુંદર દેવરઘી-ખનાવેલી
સીંગલ લાઈન તથા ડગલ લાઈનની
જરૂરયાત એકસરસાઈઝ ખુકો
તથા ખુકુ, લાલ શાહીનાં પરીક્ષા
મળશે.

લખો:—અંબારાંકર ડાહ્યાભાઈ રાવલ.

રામસ્વામી ગોડીખાતા, કરાંચી.

‘૩ ચાંદીનો મહાન વર્તારો’

(૩ ચાંદીમાં લાંસા ટકાની વધધટ

થયા કરશે)

વર્ષીક, પહેલા વર્ષની, ચોરસ, તાર ખર્ચ,
સાથે રૂ. ૩૦) બીજી વર્ષનાં રૂ. ૧૧) એક
એક માસનાં રૂ. ૫) ૩, ચાંદી તથા વેપારો
અજમાવનાં કાઈ પણ સોદામાં સપડાયા હશે તેને
યોગ્ય રસ્તે જગાવીશું.

સાથે દરેકી પાણુ શાસ્ત્રી જાદવદા
દેવદાસાઈ મકવાણા યુ. રાજે (ધંધુકા)
ઠે. મકવાણા હોલ.

સંતકારાયલાં નવીન પુસ્તક.

સંગીત મંગળ બીંદુ.

સ્વાધિકર્મની વાર્તા તથા સંદેશક
અઝમો-સામાન્ય કાંગ્રેસી બગપુર છતાં દરેક
મદરસોને સંદેશ આનાની દીકરી મોહનનારને
મોદેલી આપખાખા આપશે.

દો. રા. મંગળ શી. શાહ
આંખેલીયારા
અમદાવાદ. પ્રાંતિજ રેલ્વે.

સર્વથી ઉત્તમ હોવાની મન્યુત સાબીતી.
અની ધરોળરી કરનારને રૂ. ૫૦૦) રોકડા

ઈનામ આપીશું.

સચિત્ર છે, વિચિત્ર છે. અત્યંત ઉપયોગી છે. જોવામાં મનોહર
છે. વાંચવામાં લાલસાતા છે, અને દરેક શુદ્ધચેત્તે રાખવા યોગ્ય છે.

અસલી પ્રાચીન સચિત્ર.

 કો કશા જી.

પ્રિય મિત્રો! આજકાલ જે વર્તમાનપત્રોમાં જ્યાં જુઓ ત્યાં કોઈકાલની વાંચી
પડેલાં મોંઢાં જાહેરખતો નગરે પડે છે. કોઈ કહે છે અસલી પ્રાચીન કોઈ પત્રિકા
જોઈ કોઈકાલ માટે છે, બીજા કહે છે ૮૪ આખો વાળું પ્રાચીન માટે છે વગેરે
વગેરે પણ એ સર્વ માંડકોને રોગ કરી કમી રવા છે. અને આમાર કોઈકાલની અધિક
પ્રશંસા ન કરનાં એટલું જ કહી દેવું પુરું સમજાયે છે એ કે આમાર કોઈકાલ એટલું
જાણુ સર્વપ્રિય થઈ પડ્યું છે કે અત્યાર સુધી તેર વખત છપાઈ ૧૩૦૦૦ નાણાં લાખોવાય
વેયાઈ ગઈ છે, તથા અન્ય આપણા જાણિયો કે અનુરોધથી બીજાં બાપાઓમાં પણ અનુદા
કરી છપાવવું પડ્યું છે. દિલ્હીનામાં જ નહિ પણ લાહોર, સ્વામ, મિસર, આફ્રિકા વગેરે
બીજાં દેશોમાં પણ એની ખરાની ફેલઈ ગઈ છે. બીજાં દેશના લોકોમાં સર્વ પ્રખ્યાત
વર્તમાનપત્રોએ એની મુક્ત કહે પ્રશંસા કરી છે.

આમાર કોઈકાલમાં પદ્મિની, દક્ષિની, ચિત્રિણી, ચંપાળી આજો ચિત્ર, સી પુર-
પોનાં જાદુનેક લક્ષણ, માની કચ્છા ધમાલેની સંતતી પેલા કરવાની તરફોળ મળે
ધારણના નિયમ, સદાચ ક્રિયા, ૮૪ આસનોનાં નામ, યજ્ઞ મંત્ર, તત્ત્વ, વધીકરણ
વિદ્યા, પક્ષીઓની બોલીયા ચક્ર જાણવાની રીતિ, સી પુરોના મોંઢો કાન રોગોના
અલગાવેલા ઇલાજ વગેરે ઉપયોગી વિષય મોટુર છે. વિશ્વના રાજા કે આપું ઉપયોગી
પુસ્તક આજ સુધી બીજો કોણે છપાવું નથી. એક વખત જોવાથી જાણવામાં આવશે
કે આમનો પ્રાચીન કોઈકાલ તે આજ છે. ૧. ૧) પે.પે.જી. ગાર આના.

મજાવું દેવું:—

ધ્યારેલાલ રામ્મા.

કાલમાદેવી રોડ, મુબંબ.

અમૃતખિન્દુ

સંઘના પ્રકારનો દુખાવો, લકવા, સંધીવા, સુળ, ચુક, ઉલટી, ઝાડો, મરડો, કોલેરા, અરૂચી, અલુણ્ડ, ખાંસી, દમ, સળેખમ, સરંડી, માથાનો દુખાવો, દાંત ઠે દાઢતું કંઠતર અવાળુનો દુખાવો, મોંમાંથી દુર્ગંધ છુટવી, મળચ આવવી, ખાટાં કે તીખાં ઘચરકાં, ઘનતું પાકતું, પડ બેઠેલું, આંગળા દુખવી, શરીરે સોજા આવવા, ઘા લાગવા, ઘસાર પડવા, હાથ પગમાં ચીરા પડવા, ઘાતુ પાકતું, ઘામાં હંપ પડવા, સંઝણ, નાસુર, પીન્નસ, મુસ્તી, બેચેની, નળજાઈ, નામદોષ, હરમ પ્રમેહ, ચાંદી, વિરદેટીક, બરોજ, અંકુષ્ઠિ, પ્રદરદોગ કોઈ પણ જાતનો તાવ, વાળો, ન્હાડ, વિગેરે અનેક રોગ આ એકજ દવાથી તત્કાલ દુર થાય છે, વળી બમરી, સંધમાળ, વીંછી, વિગેરેના ડાંખ ઉપર આ એક જાદુઈ દવા છે. માંકડે મચ્છર, વંદા, કસોળીયા, કસારી ઉપેષ્ટ વિગેરે તુકથાનકારક જાંતુનો નાશ કરે છે.

સજાતમાં સજાત માથાનો દુખાવો માત્ર એકજ મીનીટમાં દુર થઈ જાય છે. માત્ર પેટની ઉપર થોળચથી પણ પેટમાંનો દુઃખાવો મટી જાય છે. પરન છુટવા પાંડે છે. અને ખાલી-ખદ્ધજથી દુર થાય છે. દાંત અને દાઢતું કંઠનર એકજ મીનીટમાં દાંત પડી જાય છે. વીંછીના ડાંખ ઉપર તે તેનો અમત્કાર અલૌકિક જ છે. ઉંચામાં ઉંચી જાતનાં કોષપણુ પેનકીલર કરતાં અમૃતખન્દુ ઘણી ઉંચી જાતની દવા છે. વિસાવતી દવાની દરેક દુકાન ઉપર તે વેચાય છે. હાલમાં તેની પટ્ટાદેલી કોંગલ માત્ર રૂ. ૧૫ પોરટેજ સાથે છે છ શીશીના રૂ. ૮) પોરટેજ માફ.

કેટલોગ મફત મંગાવો.

સીરનામું:—

“અમૃતખિન્દુ”—આફીસ

નડિયાદ

CAUTION

CAUTION is however required when ordering not directly please see that the bottles contain our Trade-Mark ACHING-HEAD. The wonderful success of *r. G. B's Medicated Snuff* has given rise to many worthless imitations. REFUSE of THEM! they will not give your customers the same degree of satisfaction and the substitute may be valueless for the purpose for which you have purchased it or its composition is positively harmful.

Avoid substitutes also write for Free Sample.

Guru Basava & Co.

Snuff Manufacturing Proprietors.

Madras E. C.

બાસુ સુચના

ડાક્ટર જી. બી. ની આપઘિ તપખીર

ગમે તે કંપની પાસે ન લેતાં ડ્રાઇવલુ દુકાનદાર પાસે વેચાતી લેતાં તે તપખીરની શોશીયર તેનો ટ્રેડમાર્ક (માથું દુઃખવું) તપાસી લેવા બદલ કાળજી રાખવી કારણ આજ ઘણા વપના અમારા અવિદ્યાંત પરિશ્રમને લીધે તથા નિષ્કલંક પ્રસિદ્ધિને લીધે આ તરફ ઘણાઓએ અમારી નકલ કરેલી છે પરંતુ એ નકલી તપખીર કંઈ કામની ન હોય જે માટે આપણે વેચાતી તપખીર છીએ તે ફોયલો ન થતાં ઉલટું નુકસાન થવાનો ઘણો અંભવ છે. તે માટે એવા નકલી માલંધી સાવધ રહો. અને અમારી નમૂનાની શીશી મફત મંગાવી ખાતરી કરી જુઓ.

ગુરુ બસવા એન્ડ કંપની

પોસ્ટ બોક્સ નં ૫૧૦ મદ્રાસ ઇ. બી.

સેન્ડોનું સામર્થ્ય અથવા અપરિમિત આપબળ.

દોઢતી મોટર રોકવી, છાતીપર ટનના હીલાખના વજનનું ધારણ કરવું, વીજળી માફક કુદાવતે શરીરે હવામાં સ્વેચ્છાચારી કસરત કરવી. એ સઘળું શરીરમાં સામર્થ્ય હોય તોજ બની શકે છે. અને એહું અશ્ચુટ બળ, દ્રઢ-મન અને અણકદાર સામર્થ્ય મેળવવા

મદનમંજરી ગોળીઓ.

એકી અનાજે દુનિયાની દરી દીરાએ વીકાર કરી રહી છે. આ ગોળીઓ રોગને રોગ મુક્ત કરે છે અને નિરોગીને અશ્ચુટ બળ આપે છે. નસોની કબજેરી, ધાતુ ક્ષીણતા, ધાતુનું તપી પાતળું પડી જવું, લોહીનું ઊંઘવું, અપચો, અફસી, ગંદાગિત વીગેરેનો જ્વેત જ્વેતામાં નાશ કરે છે. લોહી વધારી શરીરને રૂપુષ્ટ બનાવે છે. વીર્યને ઘટ બનાવી મોઢ પશ્ચ કરતે જવું અટકાવી શરીરને સેન્ડો માફક-દ્રઢ ચીરછવી અને ઉસાહી બનાવે છે. કી. ગોળી ૪૦ ની ડીપીતી રૂ. ૧. મોટું કપાટકોટ મફત મળે છે.

રાજનૈવ નારાયણજી કેશવજી.

હેડ એજીસ્ટ જામનગર—કાઠીયાવાડ

આ-ચ નં. ૧૮૭ કાલખાદેવી રોડ મુંબઈ.

બગડેલા લોહીને સુધારવા માટે

(કાપ્પો ન યાય તો પેસા પાછા)

ગરમી, પ્રદર, સાંધાનું રેડી જવું, સ્મરણશક્તિ ઓછી થઈ જતી, પુનલી, ખરજ, દાદર, શરીર પર ફેફલા થઈ આવવા, હાથ પગમાં બળતરા થતી, નખગાઈ તથા અછરણમાં તેમજ લોહીના ખીગાડથી થતાં તમામ દરેક ઉપર ઘણીજ કાપડેમદે દવા છે. કીમત માત્ર રૂ. ૧૧. તથા બાટકીના રૂ. ૩. ૩ પોસ્ટેજ ખરચ જુદું.

બહારગામ માટે એજન્ટા જોઈએ છીએ.

ટ્રકાણ—દલાલ એજન્સી, કાલખાદેવી રોડ,

મલ્હારવાડી મુંબઈ નં. ૨.

દરેક જાતનાં દાન આપવાનું સુધાર સ્થાન

હિંદુ અનાથ આશ્રમ

નડીયાદ.

આખા હિંદના હિંદુ જાતીનાં અનાથ બાળોને
પાળવામાં આવે છે. વ્યવસ્થા મારે જાહેર.

પુરૂષોના ઉત્તમ અભિપ્રાય મળેલા છે.

રૂ. ૪૦૦) આપી દેશભક્ત મરહુમ ઓ. મી. ગોખલેના સ્મારકમાં
બંધાતા કેળવણીના હોલ સાથે એક ચોરડી બંધાવો

ગોખલેના નામ સાથે અમર નામ કરો.

રૂ. ૨૦૦) માં દર વર્ષે એક દિવસ દાતાના નામથી લોજન અપાય છે તથા
આરસની તખ્તીમાં નામનું સ્મારક રખાય છે.

રૂ. ૨૫) માં જોદાન અપાય છે—જોડપર નામનું સ્મારક રખાય છે.
એક રૂપીઆથી વધારે દાન આપનારાનાં નામ વારસીક રીપોર્ટમાં પ્રગટ થાય છે.
દાન. ચોકલી રીપોર્ટ મંગાવો—દરેક જાતના દાનની જરૂર છે.

મંત્રી—

હિંદુ અનાથાશ્રમ,

નડીયાદ.

જે. એન. શેઠનાની ચોક્કસ ગુણુદાયક દવાઓ.

કામસંજીવન.

અદ્ભુત શક્તી, યુદ્ધી અને સૌંદર્યતાની સંપૂર્ણ જૂદી કરનાર આ દવા ચોક્કસ વખતમાં ભારે વખાણ સાથે સર્વે પ્રચલિત થઈ ગઈ છે. ગયલી જુવાની પાછી મેળવવા માટે આ દવા બચીતી છે. વીર્યના ઝરો છે...સી પુરવો માટે શક્તીની ધણીજ ઉભદા દવા છે. કો. રૂ. ૩. ૧.

શંદેવ વીનાશક તેલ.

કોષપણ કારણથી ગુમાવેલાં પુરુષત્વનો જે કોષ પણ ઉપાય હોય તે 'આગર' શંદેવ વીનાશક તેલજ છે. ગમે તે કારણથી ઉત્પન્ન થયેલી નસોની નખગાઇ માત્ર ત્રણજ દીવસમાં જડથી દુર કરે છે. સાધારણ શિધીલતા તો પહેલે દીવસે દુર થાય છે. એકત્રીસ દીવસના પુરો સેવનથી છંદગીમર નચોત થવાય છે. કીમત માત્ર રૂ. ૫. નકલી માલથી કગાતા નાં લેખકો જેમનેજ શીશી લેવી.

પ્રમેહોત્ક રસ—જુનો પાં નવો ગમે તે બતના પ્રમેહની વેદના-૨૪ કલાકમાં નરમ પાડે છે, વારંવાર પેશાબ થવો, મુત્ર માર્ગથી રસોતું વહેવું. કપડામાં ડાગ પડવા વગેરે તમામ પ્રકારનાં દરદોને જડમુળથી ઉખેડી નાંખે છે. બીજી દવાઓ કરીને કંટાળેલાઓને અમારી દવા અજમાવી જોવાની ખાસ જણાવણ છે. કીમત ૧ આટલીના રૂ. ૨)

સારસાપરેલા—લોહીના બીગાડથી શરીરમાં અંદર તથા બહાર અનેક પ્રકારનાં દરદો ઉભરી આવે છે, અમારી સારસા નવું લોહી ઉત્પન્ન કરાવે તેમજ લોહી બીગાડથી થતાં તમામ પ્રકારનાં દરદો દુર કરવામાં સર્વોપરી દવા છે. એક આટલીની કીમત રૂ. ૧૫

બાલમૃત-નાનાં બચ્ચાંઓને નીરોગી અને તંદુરસ્ત રાખવાં હોય તો જરૂર વાપરો કો. રૂ. ૧) સીર. દરદની દવા-ગમે તેવા સખ્ત માવાના દુખાવાને પાંચ મીનીટમાંજ આરામ પડે-આડે છે કો. રૂ. ૦૫

ખસનો મલમ-ગમે તેટલી સખ્ત થઈ હોય, જે કે. નણ દીવસમાં જડમુળથી જતી રહે છે. કો. રૂ. ૦૫

ખાંસીની ગોળીઓ-પહેલેજ દીવસે ચમત્કાર ગાલુગ પડે છે. કો. રૂ. ૦૫ વાતહરણ તેલ-ગમે તેટલા દીવસનો જુનો વા દરો તોપણ ૨૪ કલાકમાં ગુણુ માલુમ પડશે. ત્રણ ચાર દીવસમાં તો દરદો જડમુળથી નાશ થશે. કો. રૂ. ૧૫

ખીજાખ-સદેહ બાલને કાળા કમર જેવા અને રેસમ જેવા ચકચકીત બનાવે છે. કો. રૂ. ૧) તાવની દવા-ગોળીઓ અને પાણીના રસના પીને ચાકવા હો તો આને જરૂર અજમા-વજો. રોહઆ, એકાંતરીઓ, ચોથીઓ ગમે તે બનના તાવને ત્રણજ દીવસમાં કાપડો માલુમ પડે છે. તાવથી ગયલી શક્તિ પણ આ દવાથી પાછી આવે છે. કીમત રૂ. ૦૫

પારસલ ખર્ચે આકાને માયે.

જે. એન. શેઠના.

કાંલગાદવી રોડ, મુંબઈ નં. ૨.

ધોળકાના સુવિખ્યાત વૈદ્ય જાફરભાઈ

જીવણભાઈની રામખાણ દવાઓ.

૩૦ પ૦૧નું ઈનામ,

શુકસંજીવની ગુટિકા

૩૦ પ૦૧નું ઈનામ,

જવરહર—ગુટિકા.

દરેક માણસ સમજે છે કે ધાતુની મજા-
ણતીથીજ શરીરની શક્તિ અને મજાણતી કા-
યમ રહે છે, જાણી જીવનરૂપ ધાતુનો કોઇ પણ
કુરેવદારા કે અનિયમીત રીતે ગેરકેવળેમ કર-
વાથી શરીર નિર્મળ થઇ જઇ કમતર, વાંસાનું
ફાટનું, અહેસાનું શીકું પડી જવું, ગાનવનું
ઓની નમજાઇ, થોડી મહેનતે વધારે થાક
લાગવો, મગમગું ખાલી પડી જવું, બેચેની,
કામ કરવા ઉપર કંટાળો, હોમરીના ગિઝાડ,
પાદક્રાંતિનું કમી થવું, ઉંમરમ, કાચ, ખાસ
વિગેરે વિગેરે અનેક રોગો ઉત્પન્ન થાય છે.
તેનો અને તે સિવાય ધાતુ ગિઝાડથી થયેલા
તમામ દરોનો નાશ કરી શુકસંજીવની ગુટિકા
કાયમનું પુરુષત બક્ષે છે, તેમજ પાચનશક્તિ
ને સુધારી દરતને સાફ લાવી કોઇ પણ રસ્તેથી
જતી ધાતુને અટકાવી ગમે તે કારણથી પ્રાપ્ત
ચોલી નામદાનો નાશ કરી શક્તિ અને
વર્ધન વધારી શરીરને મજાણત કરી પરિપૂર્ણ
મરદાઇ બક્ષી એ તેનો મુખ્ય ગુણ છે. છતાં
કોઇ રાખસ સાંજિત કરી આપશે કે શુકસંજી-
વની ગુટિકામાં શક્તિ અને વિવેક વધારવાનો
ગુણ નથી તો તેને ૩૦ પ૦૧નું ઈનામ
આપીશું.

ગોળા ૧૫૦ની ૬મી ૧ની કી. રા. ૨-૮-૦
તાબુખી ચામ્ય તિલો.

ગમે તે કારણથી નરમ પડેલી ગુરુ બા-
ગની રજો ઉપર આ તિકાને માલેસ કરવાથી
ફરીથી ટકાર બની રજોની કમજોરી દૂર થાય છે.

કીમત શીશી ૧નો ૩૦ ૨-૮-૦

અમારી દરેક દવાની માહિતી માટે ધાતુપુષ્ટિ નામનું પુસ્તક મંગાવી વાંચો.

વૈદ્ય જાફરભાઈ જીવણભાઈ આરોગ્ય વધારે જીવણધાણ-શુક ધોળકા—(ગુજરાત)

અમારી જવરહર ગુટિકાથી દરેક જાતના
તાવો ન જાય તો લીધેલા પેસા પાછા આ-
પીશું અને ચોધાંથી તાર નથી જતો એવું
સાબિત કરનારને ૩. ૫૦૧નું ઈનામ આપીશું
ગોળા ૬૪ની ૬મી ૧ના કી. રા. ૧-૦-૦
તદન મફત.

ધાતુપુષ્ટિ નામનું પુસ્તક—નારો સોજાત
અને ખસાગ વિચારોથી મનુષ્યને શરીરની
પાવમાલી કરનારો કુટો પડે છે. તેવી કુટો-
માંથી શુકત કંદવામાં આ પુસ્તક એક સાચા
મિત્રની મજા સારે છે અને તદ્દરસ્તી સાચે
લાંચ આપુખ, ઉમદા વિચાર અને સંપૂર્ણ મુખ
મેજવવાના અખુટ સાધનો બતાવે છે તે સ્ત્રી-
વાય અમારો અકસીર દવાઓની સંપૂર્ણ મા-
હિતી મળે છે ફક્ત એક પોસ્ટ કાર્ડ લખ-
વાથી તદન મફત મોકલવામાં આવે છે

પરમીઆની અકસીર દવા.

આ દવા ગમે તે કારણથી થયેલ અને
ગમે તેટલી યુક્તનાં તેમજ કોઈ પણ જાતની
પરમિયાનો જડમળમાંથી નાશ કરી વજુરતો
સાચ તાકત આપે છે અને થતી ખગતરા,
ચાકું પર, (રસી) સાંધાનો અને પેદનો
ડખાવો, ડગલર, નિચેની રગમાં થતી પીડા,
પતળી વડેવો વાતુ, દીવે દીવે આવતો વેલાખ
પરના મામ નો સોજો, વગેરે દરો અને આ
સોવાય પરમિવાથી થયેલા તમામ દરોનો ફક્ત
વખતમાં નાશ કરી આવેલી વિખજતાને દૂર
કરી શરીરને શક્તિ આપે છે.

જીખી ૧ની કીમત રા. ૨-૮-૦

ધાતુપુષ્ટિ નામનું પુસ્તક મંગાવી વાંચો

તાવની રામબાણ દવા.

રૂ. ૧૦૦ ઈનામ.

કોઈપણ ભતનો તાવ અમારી દવાથી ના ઉતરે તો પૈસા પાછા આપીશું. એથીઓ તાવ નથી ઉતરતો એવું સાબિત કરનારને રૂ. ૧૦૦) ઈનામ આપીશું. ડબ્બી ૧ ની કિ. રૂ. ૧-૦-૦ ખાસ પરેજ નથી.

શક્તિ સજીવન.

શક્તિ સજીવનમાં શક્તિ લાવવાનો અને વિર્ય વધારવાનો શુભ નથી એવું સાબિત કરનારને રૂ. ૧૦૦) સો ઈનામ આપીશું. શરીરના તમામ અવયવો મજબુત કરી ધાતુના તમામ દરદો મટાડે છે. ડબ્બી ૧ ની કિ. રૂ. ૨-૮-૦ પરેજ નથી.

ધાતુ વિકાર.

ભથ્થર દરદોથી ગણવું હોય અને તમામ દરદોની દવાથી માહેતગાર થવું હોય તો એક પૈસાનું કાડ લખી ધાતુ વિકારનું પુસ્તક મફત મંગાવી લેવું.

વૈદ શા. ગીરધરલાલ કહાનંજી

મુ. ધોળકા જી. અમદાવાદ.

ડા. વામન ગોપાળનું

આયોડાઇડ

સર્સાપરિલા

અમદાવાદ એન્ટ-ગોણ્ડાસ મેલીયંદ

પાસેથી મળેલો અમરાવાદ

ધાંચો ની યોગ.

જોહી એ મનુષ્ય જનન
છે તે જમરું હોય તો
અનેક રોગ ઉત્પન્ન થાય છે
માટે તે સુધારવા દરેક માણસને
કાળજી લેવી જોઈએ, તેને માટે આ
સર્સાપરિલા બીના બીજા એક પણ
દવા લેવાની જરૂર નથી. વળી આ દવા
પીવાથી ઉપદંશ એટલે ગરમી અને તેના વડે
યવો રોગો-તેમજ લકવા, સંધીવા, ચામડીપર
કાળા કાળા પડા, આંગ્રુ' મુઝ આવડું શરીરમાં
જળતરા થવી, શરીર ઉપર દેડી સરખા ફેરલા થઈ
આવવા વીગેરે વીકરો ઉપર આ દવા અદ્ભૂત થઈ ચુકી છે.
શીશીના ૨ ના ૩. ૧૫ ચાર શીશી પીવાથી સારો
ફળ આવે છે. પા. જુદું.

ચાર શીશી એકદમ મંગાવનારને ખર્ચ સહિત રૂ. ૪-૮-૦ પડશે

મુરત એન્ટ-મીં પ્રભુદાસ પાનાચંદ

સરકાર દેવ બુરાનપુરી ભાગળ.

ડા. ગૌતમરાવ કેશવ એંડસન. કાકોરદ્વાર-મુંબઈ.

ઉંઝા આયુર્વેદિક ફાર્મસી.

સ્થાપન ૧૮૯૪.

કારખાનું ઉંઝા

આન્ય પાટણ.

કાઠીઆવાડ એજન્ટ

નારાયણલાલ

દલસુખરામ

વીરમગામ.

મકરંધન યાકૃતી.

(યાકૃતીનો રાગ)

આ યાકૃતી જુવાનીમાં ખુબી

પા જેવા થયેલા શરીરને

ખાનીપુર્વક નવ જુવાન બના-

વી કુદરતી બક્ષીસ જેવી આ

લોકીક સક્રિય આપે છે. વંશ

પરંપરાની જુની યાકૃતી છે.

આજકાલની નવીન નકલી

બનાવટથી આ યાકૃતીમાં કોઈ

મતી વસાણાએનો સમાવેશ

કર્ષે છે. કિ. ગો. ૪૦ની ધા.

૧ના રૂ. ૧૦૭

દ્રાક્ષાસવ.

આ દ્રાક્ષાસવ ગરમીને શાંત

કરી દરેક દરદોનું મુગ ને કમ-

જીઆવ તેને દુર કરી દરત

સાધ લાવી કકડતી જુખ લ-

ગાડે છે, પીઠી ઉંધ સાવે છે.

રક્તપિત્ત, અમ્લપિત્ત, કાષ,

લોહી વીઝાર વિગેરે અલેક

દરદોને નાખુદ કરી અદ્યુત

સક્રિય આપે છે.

કિ. ધા. એકના રૂ. ૨)

ટે. પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, કેશવ બીલ્ડીંગ, મુંબઈ ૨,

ફલકતા અને મદ્રાસના આયુર્વેદિક પ્રદેશમાં સોનાના ચાંદ મેળવનાર.

શાસ્ત્રોક્ત દર્શી દવા બનાવનારા.

અંદુ ફાર્માસ્યુટિકલ વર્કસ,
એલરિસ્ટન રોડ, મુંબઈ.—

મંદાગ્નિ વટિ.

પાયનસક્રિય નાંજળી પડી મળે

હોય કમજીવત રહેતી હોય યોને

Dyspepsiaનો અકસીર પ્રવાહ.

ના રતજની બાટલીની કોમન રૂ. ૧.

ચ્યવન પ્રાશાવલેહ જીવન.

શરીર અને મગજને ખરેખરી

સક્રિય આપનાર આ ઔષધ સમગ્ર

હિંદમાં પ્રસિદ્ધ છે. અમારી બનાવટ

કેવલ શાસ્ત્રોક્ત છે.

રતજ ૧ની બાટલીની કો. રૂ. ૨૫

પહેલો તે પહેલો (૧) સત્વર મંગાવી લેયો.

સ્વામી રામતીર્થના સદુપદેશ.

ભાગ ૧ થી ૫નો એકત્ર ગ્રંથ - પુષ્પ ભાગણીને લીધે થોડી આશ્ચર્ય કાલંબ નીકળી છે. મોટા (રોયલ આફ પેઇ) પૃષ્ઠ ૪૦૦, પાકું પુસ્તક, રૂ. ૧૫ પૈ. ૦૮.

ભાગ ૬ થી ૯ ત્રણ પુસ્તકમાં-આ ભાગે આગળ વિવિધ મંથનાના દરેક નિકળેલા હોઇને તે માળાના અમુક સેરાના અંદર તે મળી શકતા; પરંતુ છુટી માગણી વધુ નીકળવાથી હવેથી છુટક પણ મળશે. ત્રણે ભાગમાં મળીને કુલ ૫૮ રોયલ સોળ પેઇ ૧૮૫૦ છે. છુટક માટેની છાંયેલી કુલ કિંમત રૂ. ૧૫૦ અને પાકાં પૃષ્ઠ સાથે રૂ. ૪૦ છે તેને બદલે રૂ. ૧૦૦ અને રૂ. ૨૫ લેવાશે.

નીચલાં પુસ્તકો પણ ઉપલાજ કારણે અને ધોરણે હવે છુટક મળશે.

સ્વામી વિવેકાનંદના સદુપદેશ.

ભાગ ૧-૨-૩-૪ ચાર પુસ્તકમાં-કુલ પૃષ્ઠ ૧૫૨૫, મૂલ્ય રૂ. ૧૦ પાકાં પૃષ્ઠ ૩૦૦

ટુંકી વાર્તાઓ ભાગ ૨-૩-૪.

આ વાર્તાઓ સાંપ્રતિક હોઇને સ્ત્રી પુરુષ, ટૂંક, સર્વેને મારે અત્યંત બોધપ્રદ છે. પરમાં પરીણામોમાં, સર્ગમાં અને જ્ઞાતિ વચ્ચેમાં ચાલતા કબેરા, કંઠાર, ખરાબ રીતોથી વચ્ચે. ઉપર આ વાર્તાઓ પ્રકાશ નાખીને સ્વેચ્છા અસર કરે છે. ત્રણે ભાગ જુદા જુદા બોધેલા છે. કુલ ૫૪ ૯૨૫, મૂલ્ય રૂ. ૧૫ અને પાકાં પૃષ્ઠ સાથે રૂ. ૪૦ છે, તેને બદલે રૂ. ૧૦૦ અને રૂ. ૨૫ લેવાશે.

બંદિમ નિબંધમાળા.

પ્રખ્યાત બંગાળી કવિ સ્વામી બંદિમચંદ્રના દ્વારપદ, ગંજીર, તેમજ બોધપ્રદ પુષ્પ મેળોના ઉમમ સંગ્રહ. ૫૮ ૫૮૦. કાગળ વધુ, મૂલ્ય બાજુ પાકું પુસ્તક રૂ. ૧૫.

પોસ્ટેજ સર્વિસ જુદું. ટપાલમાં મંગાવનારે અમદાવાદ સંબંધે. એ પુસ્તક મંગાવનાર પત્રો ન આવે તો અલગ યોગેશ સમજવા કેમકે પ્રતો જરૂર નથી.

સસ્તું સાહિત્ય કાર્યાલય. કાલબાદવી, મુંબઈ. ૨. ભદ્રપુર, અમદાવાદ.

પ્રસિદ્ધ જ્ઞાતા તંત્રી કાલતરાય દાદાભાઈ દેસાઈ, સત્તમ એલીસ અબાહીસ-સુરત મુસ્લિમ બંધારીયા મહલા, તાલુકાનાની પોળ, સદ્મીનારાપજુની માકીમાં આવેલા "દૈન વિશ્વ" પ્રિન્ટિંગ પ્રેસમાં મુદ્રિત કર્મકાર-કાપડીયાએ છપ્યું.

પટેલની કંપનીના
સાંખીયા રૂ.૬

ખેતી માટે

પાણી
સરવું સાધના

એની ઉત્તમતાને માટે વડોદરામાં ભરાયેલા મહાસભામાં ઉચ્ચ પ્રકારનો

ઈ. તથા સરટોફીકેટ મહત્વાં છે

સાચી કાયદાકરક મજબુત સસ્તા અને સાચા છે.

એન્જીનથી અને બગઈથી ચાલે છે એક બગઈથી - બે કાસનું પાણી આપે છે અને એન્જીનથી ચલાવે ત્યારે બીજા કોઈપણ વ્યવસ્થા - પંચ કરતાં અડધાં ચરખ એટલા હોઈ પાવરથી ચાલે છે.

૧ થી ૮૦ પુટ હોડા કુવામાંથી પાણી પ્રદે છે અને એકથી આઠ કોસનું પાણી આપનાર નાના મોટા તૈયાર મળે છે. કીંમત રૂ. ૧૫૦ થી ૫૦૦ વધુ ખુલાસા માટે ફગર મળે યા લખો.

અબાલાલ એમ. પટેલની કંપની.

દરેક જાતના પંચ અને એન્જીન વેચનાર તથા દુરસ્ત કરનાર
૬૦ દરીયાપુર, નાની સાવેપરી - અમદાવાદ.

ખાસ સ્ત્રી તથા અમ્યાંએનું દેશી
દવાખાનું કયા છે!

દેશી આયુર્વાદય

ગાંધીબજારની ખંડાદી શેરીને નાકે

તમારે દેશી દવા વાપરવી હોય તો મળે. તમને દરેક રોગની દેશી દવાઓ મળશે. તથા ખાતરી પળુ થશે માટે ખહેનો નાશીપાશ ન થાયો અને એક મજબૂત દવાખાનામાં આવી મુલાકાત લ્યો. તેથી તમારા મનની ખાતરી થશે. માટે એકવાર જરૂર પધારવો.
ડો. સરસ્વતીબાઈ લગનાનદાસ.

દમ, હાંફ અમુઝાણના

ઉપચાર વૈદ્ય ઉ.

તરફથી જરૂર ખરે આપવામાં આવે છે કે દવાના દવાખાનામાં આપનાર તમામ રોગની દવા અંગેની જ્ઞાનાર પાસેથી ફો લેવામાં આવવી નથી. શ્રેયશ્રેય આપનાર દરેક સાચા વધ મળે છે, તેના દવાની પાસ ખાતરી પુરવા એકબે તેટલા મોટા છે. તેમજ દમ, હાંફ, અમુઝાણ, ઉપરસ અને તેટલા સુખ રોગ તો ખુબ રિસ આગળ આગમ કરીએ. બીજી વીમ્મ થી ૨૫ વર્ષના સુનામાં જુના દમ દવાએ સાર કરેલા છે. ૫ દાખલા તમા સસ્તામાં હામરી પાડે છે. જેથી આપને ખાતરી થશે. (લોક અને પ્રચીનો) ભાગ વારંદે આ બહાર ખરે ઉપચારવાની જરૂર પડી છે. ફો. માટે મોટા સુગંધ કરી છે.

જોને મહાવરના કામીદમ, વધેક કામીદમ
કોઈકોઈનાં વૈદ્ય. સ્ત્રી-દેશી
ભાઈશંકર ભેરી

પુસ્તક દં.મુ.

સં.કે ૧૦-૧૧

સંતસંગ.

વૈશાખ-૧૯૭૪.

સં. ૧૯૭૪.

કંદે દેવી મુર્જરી.

રાગ—અગ્રેણ આર્ય.

વન્દે દેવી મુર્જરી, (૨)

રસ ભરી, ઇશરી,

દુઃખદગી, મુખકરી,

વન્દે

મળી સાથ સૌ સંતાન, } (૨)
કૃપા અર્થે કરે માન. }

ખીલવે છત્ર પૂર્વવત,

દણી કરી...અમિ ભરિ.

(૨) વન્દે

ભારતનો ઉદ્યાન માત, } (૨)
વિવરમાં વધુ વિખણત, }

જગતે જોમ પૂર્વવત,

અંગ રંગ રસ ભરી.

(૨) વન્દે

ચર પૂર્ણ ટકે નવાય, } (૨)
બાગ સૌ સ્વમાની યાય, }

જગતે નીતિ પૂર્વવત,

રણ રંગ રમ ભરી.

(૨) વન્દે

કર્મમાં અધિકાર ધાય, } (૨)
ફળમાં વૃત્તિ ના ધરાય, }

જગતે સાત્ર પૂર્વવત,

વર્તવિર સૌ કરી.

(૨) વન્દે

મુખાધ, વેદનકેડ }
શ્રી દેવકીનંદન સિવાય }

દસાધ મિત્રોસાસ મથુરભાઈ
(મહુધાવાળા)

પ્રાસંગિક નોંધ

હિંદમાં દારૂની બંદી; અને તેના અટકાવ માટે સરકારે આપતા ઉપાયો.

યોજનાની જરૂર.

છેલ્લી વડી પારામખાની બેઠક વખતે જોના મી. શર્માએ નીચેના દરાવ રજુ કર્યો હતો:—

સર્વ પ્રકારના દારૂ અને કેરી ચીજોનો સહતર પ્રતિષેધ કરવો એવો સરકારની રાજનીતિનો હેતુ છે, એમ મહેરજાનીની સહે સ્વીકારવાને અને જાહેર કરવાને અને તે હેતુ બેબાસર પાર પાડવા માટે રાજ્ય કાર્યાલયમાં થોડા પગલાં લેવાં આ કાઉન્સિલ-મંત્રીનું મન કાઉન્સિલને બહામણુ કરે છે.”

ઉપલાં કાર્યાલય દેકામાં તેઓએ કરેલા બહામણુના ફેટલાકે, અમલના ફકરાઓનો તરજુમો એમી આ અંકમાં પ્રસિદ્ધ કરીએ છીએ. તેઓને આ કારાવું સરકારી સમાસદોની મહુમતીને લઈને રદ થયો હતો આથી

પાસ થવાની કાઠ જરૂર નથી કરવું કે

પ્રમલ કરવામાં જ કાઠ મળે છે કાંઈ

વલે આંખા પાકતા નથી, આ વખતે

મહુમતા મળે તો બીજા વખતે બહુન સંગીન

માથા ઉપર ફરીયા આ દરાવ રજુ કરી

અને અપાસુધી તેને સરકાર સ્વીકારે નહિ

સોસુધી તે મુજબ પ્રપાસો આજુ રાખવા

દારૂની બંદીના ફેલાવાના અટકાવ અર્થે રૂં

પતી હતી તે સને ૧૯૧૫-૧૬ની સાલમાં વધીને ૮૪,૯૮૦૦૦ પાઉન્ડની થઈ છે, જેટલે કે આલીસ નર્મમાં પાંચ ગણી કરતાં વધુ વધી ગઈ છે. સરકાર તરફથી પ્રમને એમ જણાવવામાં આવે છે કે તેમનો હેતુ ટીવસે દીવસે કેરી પદાર્થોનો અપ ઓછો કરવાનો છે જ્યારે બીજા બાજુએ તેમાં દારૂની તેમ કેરી પદાર્થોની ફકરાઓમાં વધારો થયો મુજબ પડે છે, તેમજ આવકમાં વધુ વધારો થયો જણાય છે. ને સરકારનો હેતુ કેરી પદાર્થોની અપત ઓછો કરવાનો હોય અને તે માટે ને થોડા પગલાં લેવામાં આવ્યાં હોય તો આવક કરી વધી શકે નહિ. આથી સરકાર તરફથી આ ખુલાસાની બાબતમાં કામોને જવા રાકા ઉપજ થાય છે. ને સરકારને આવેજા રૂકા હેતુ હોય તો પછી છેલ્લી વડી પારાસભાની બેઠક વખતે જોના મી. શર્માએ રજુ કરેલા દરાવને સ્વીકારમાં રૂં પાંચ દતો, તે એમી સમજી શકતા નથી. ને હિંદ સરકારને બેગ નાતું હોત તો, દારૂના બચતની થોડા સમસ્યાની વિરુદ્ધતાની કાંઈપણ ગણના ન કરતાં આપણે તેમાં કેરી પદાર્થોનો સહતર પ્રતિષેધ કરાવવામાં ફેરેહમ થવા હોત, પણ અપણો દીવ બાજે આપણે અપાસુધી આવો દરાવ પસાર કરાવવાને અભિવાન થઈએ તો સુધી સર દીવસાદ વાપણનો સુચના અનુસાર આપણે આપણું

રાખવામાં મોટી સોના મનાતી હતી. તે પછી આપણા ભારતવર્ષમાં પણ એ ધાતકી દેશને પગ પેસારો કર્યો. આપણા દેશમાં આવી વસેલા યુરોપીઓએ અને પણ પોતાના ધોડાઓના પુછડાં ટુંકા રાખવાનું ચર કહ્યું ત્યાર બાદ ગાડરીઆ પ્રવાહનો વા વાયો. આપણા કહેવાતા સુધરેલા પારસીઓ, હિંદુઓ, વગેરેએ પણ એ દેશનનો સત્કાર કરી પોતાના ધોડાઓના પુછડાં ટુંકા કરાવવા માંડ્યા પણ આવી વિશાવતી દેશનથી ગરીબ ગિયારા ધોડાઓને કેટલું સદન કરવું પડે છે તેના વિચારનકર્યો.

જ્યારે એક ધોડાનું પુછડું કાપવાનું હોય છે ત્યારે પહેલાં ધોડાને બરાગર બાંધી તેનું પુછડું ફક્ત આઠ ઈંચ લગભગ લંબાઈમાં રહેવા દઈ બાંધીને બાગ કાપી નાંખે છે. પુછડું કાપી નાંખવાથી કપાઈ ગયેલા બાગ-ભાંધી લોરી વડેનું ચર ચાપ છે, ત્યારે તે બંધ કરવાને માટે ધગધગતા લોડાના દથીઆર વતી તે બાગ ઉપર ડામ દેવામાં આવે છે અને આ રીતે તે જીવતો બાગ બાળી નાંખી લોરી વડેનું બંધ કરવાના પ્રયાસો કરવામાં આવે છે. આ બાળી નાંખેલા બાગ ઉપર જામખને લીધે સોજા આવે છે અને તેથી ગરીબ બીયારા જનારને કેટલાક દીવસ સુધી વેદના ભોગવવી પડે છે.

યોડા સમય પછી સોજા ઉતરવાથી જો કે જનાવર વેદનાથી મુક્ત થાય છે, તોપણ તેને પુછડું કાપવાથી જે બીજાં દુઃખો ભોગવવાં પડે છે તે દુર. થતાં નથી. આપણા દેશમાં માખી, મચ્છર આદિ જંતુઓનો ઉપદ્રવ વધારે છે. સ્વચ્છ જગ્યાઓમાં પણ આપણને તેવાં જંતુઓ ત્રાસ આપે છે, તો પછી તમેલામાં તો તેઓ શું સીતમ જનાવરોપર શુભરતા દરો તેનું પુછડુંનું ચું. ફકરની લીલા અધિકાર છે. તેણે સરજેલાં દરેક પ્રાણીને તેના દુઃખ નીગરજાર્ય કાંઈ ને કાંઈ કાઢી

દમેલા બહેલી હોય છે અને તે રીતે ધોડાઓને પણ માખી, મચ્છર વિ. જંતુઓનો ત્રાસ દુર કરવાને મોટા લાભ શુભકારાળાં પુછડાંમાં પણ રાખેલાં હોય છે. આ પુછડાંઓની મદદથી તેઓ આરા ત્રાસનાયક જીવ જંતુઓને દુર રાખી શકે છે, પણ આપણી વિલાયતી દેશનનાં આવા પુછડાંઓ coat of laciness દેશન વિનાના ગણાય છે. ઈંગ્લાંડ આદિ દેશના લોકોએ એક ફરી-ફાવલ કતાં યા નુકસાન કર્તા અખત્યાર કરી એટલે આપણે હિંદવાસીઓએ પણ અખત્યાર કરવી હો જો માન્યતા આજ કાલ પ્રચલિત છે તે આપણને મજબૂત દનિકર્તા ઘણ પડી છે અને પડે છે તે આપણે હવે જોતાં જાણે છીએ અને ફરીથી આપણે આપણા જુના સુધારા-Adornment Civilisation-તરફ ટગરાનો પ્રસંગ નજીકમાં આવતો ભાણે છે. ઈંગ્લાંડ આદિ દેશોમાં અતિચપ ઈંડીના પ્રતાપે માખી, મચ્છર ઇત્યાદિ જંતુઓ કવચિત્તમ માંધમ પડે છે અને તેથી ત્યાં ધોડાઓને પુછડાંનો વિશેષ ખપ ન પડતો હોય અને તેથી ત્યાંના લોકો તે કાપી નાંખતા હોય તો તે પણ બનવાજોગ, પણ આપણા ઉચ્ચ પ્રદેશમાં તેથી રિચલિત ન હોવાને લીધે પુછડાંની યોડા-ઓને ત્રાસ ગરરીખાત છે અને તેનાથી તેમને મુક્ત કરવા એ એક ઘણું ધાતકી કૃત્ય છે, આથી યોડાની રિચલિત પાંખ વિનાના પડી જેરી થાય છે. આ તો આપણે કંપ-યોગીનાના સિદ્ધાંતથી તપાસી જોયું કે ધોડાને પુછડાંનો કેટલો ખપ છે, હવે જાના સિદ્ધાંતથી તપાસીએ તો ઉપરમાં જોયું તેનું પુછડું કાપતી વખતે જે અસહ્ય ત્રાસ શુભરવામાં આવે છે તે અનિચ્છીય છે. આપણને જો આપણા દાધાં એક આંગળા કાપી નાંખવામાં આરે તો કેટલી બધી વેદના થાય છે, તો ધોડાને તેનું પુછડું કાપી ડામ દેવામાં આવે નો

કેટલી વેદના ચતી હશે? પણ 'સ્વાર્થ' આગળ મને 'આધળા' ન્યાં દેશન જળવવાને સ્વાર્થ અભા-
યેલા હોય ત્યાં પછી વેદના ચતી હોય કે નહિ તે દેશ્ય જોવાએસે? હા પયોગીતા અને દયાના સિદ્ધાંતથી આ રૂઢી સંબંધી વિચાર કર્યા પછી આપણે વેદકીય દ્રષ્ટિએ તે કેટલી બધી નુકસાન કરતી છે તે તપાસીએ. ધોડાઓમાં કેટલાક પ્રકારના ચોપી રોગો માખી દેહાવે છે અને તે ઉકાડવાનું તેનું સાધન જે પુછું છે તે તેની ખાસેથી હીનવી લેવાથી માખીને તેવા રોગોના જનુએ ધોડાઓના કદીરમાં દાખલ કરવાને સરળતા પ્રાપ્ત થાય છે અને તેથી ધોડાઓમાં એકદમ રોગ ફાટી નીકળી ધણી વખતે એક સામ્રો નાશ થઈ જાય છે. આવી રીતે ધોડાઓની સુખ્યામાં ધડાડો કરવાના સાધન રૂપ આ રૂઢીને પણ ગણી શકાય. દવે આપણે આ વિશ્વાપત્તી દ્રષ્ટિએ દેશનેજ્ય પણ દાના શરકે રૂઢીના અટકાવ માટે શું યવાની જરૂરીઆત છે તે ઉપર વિચાર કરીએ. આ રૂઢી જામહાર છીટીયા સરકાર તથા દેશી રાજ્ય કાંતઓએ કાયદાથી બંધ કરવી જોઈએ, તેવા કાયદાઓ ફીલીપાઈન્સ ટાપુઓમાં તા. ૨૪ જાન્યુઆરી ૧૯૧૨ન રોજ પસાર થયા છે તેમાં તે જનાવરોના પુછાઈ બાંકાં કરનારને, કાવનારને તેમજ તેવા ધોડાઓ જહાર ગામથી આયાત કરનારને ઠંડ અથવા કેદ અગર બંને શિક્ષા કરવાનું ફરમાવવામાં આવ્યું છે. આપણા દેશમાં પણ આવો કાયદો કાવના માટે મુજબના થી જીવદયા માન પ્રસારક રૂંડના દાર્વવાડો તરફથી એક અરજ દેશના અગ્રેવાને તેમજ રાજ્ય કાંતઓ જોગ જહાર પાડનામા આવી છે અને તેમના અનિ-
પ્રોયે એ સંબંધી મેળવ્યા માદ નગદા. હાલ સરકારને અત્રી કાયદો પાડવા અરજી

કરવામાં આવનાર છે. આપણે ઇચ્છી શું કે ૨૧ પ્રવાસ જલદીથી રૂંડ પામવા સાગ્ય શાળી થાય.

નાં મહારાજને ગાયકવાડને ત્યાં લગ્ન પ્રમુગે નિર્દય શિકાર.

પ્રજનાં છુટાપણા માટે અને પ્રજના હોડા રાયવવા માટે આપણા ભારત દેશમાં જાણીતા થયેલા અને એક સુખરેલા અને કેળવણી સામ્યકર્તા તરીકે પ્રસિદ્ધ થયેલા નાં મહારાજ ગાયકવાડને ત્યાં લગ્ન લેવા શુભ પ્રસંગે નીં દીપ જનાવરોના શીકાર જેવો મોઠો ખનાવ જનવા પામે એ ધણું જ દીલગીરી ભંડું છે, આ ખનાવ પહેલી વખત લગ્ન પ્રસંગે જુઓ હોય એમ નથી, પણ દરેક શુભ પ્રસંગે તે સજ્જ કરાવે ત્યાં આજકાલના સુખારા અનુસાર આવા બેદયુક્ત ખનાવો જનતા આવેલા આપણે જાણીએ છીએ, શું આવા શુભ પ્રસંગે બહારગામથી આવેલા મહેમાનોને, શીકાર સોવાય ન ચાલી શકે? મહારાજ સાહેબ પોતે આ જામતપર લઈ આપી આવા શુભ પ્રસંગે આવા કુખાયક ખનાવો જનતા અટકાવવા મહેરબાની કરી શાખને બદલે આશિર્વાદ મેળવવા ભાગ્યશાળી થાઓ એવું આપણે ઇચ્છીશું. આ ધાતકી રીવાજ બંધ કરવા મુજબમાં થી જીવદયા માન પ્રસારક રૂંડ એક અરજ નાં મહારાજ સાહેબ હજુર રવાના કરી છે અને અમેને ખાતરી છે કે તે નામદાર તરફથી તે હિરન પુરતું જલ્દી અપાશે અને ઘટણું કરી તે રૂઢીને નાશ કરવામાં આવશે. વડાદરાના પ્રજાએ પણ આ જામતમાં નાં મહારાજ સાહેબ હજુર એક અરજ એ રીવાજના સદંતર નાશ માટે મોખલાતી જરૂર છે અને આશા છે કે રૂંડ મગનભાઈ દમજાકા, ઝેરેરી ફકીરભાઈ ધેનાભાઈ ઝેરેરી લાલભાઈ, રૂંડ, પુજાઈ, ડોડાઈ આવાનાં ને જુદાં જુદાં લોકો તરફથી કોઈક પ્રયાસ કરવામાં આવશે.

નાગપુર ખાતે થનારો સોમ યજ્ઞ.

અમારા સોમળવા મુખ્ય નાગપુર ખાતે સોમયજ્ઞ કરવામાં આવનાર છે : અને તેમાં જનાયરેણું બધીદાન આપવામાં આવનાર છે હાલની સંસ્કારી : જમાનામાં અને સંસ્કારી પ્રજાનાં તરફ દષ્ટિ કરતાં આપણને સારી રીતે ખ્યાલ આવે છે કે આવા યજ્ઞ કરવા ઇચ્છીય નથી. આવા સોમયજ્ઞની સામે વિરુદ્ધતા પ્રદર્શિત કરવા અમેના મંડળ તરફથી એક સભા રા. સા. મધુવનપરામ હોરાના પ્રમુખપણા હેઠળ બોલાવવામાં આવી હતી અને તેના વિગતવાર હેવાલ અન્યત્ર પ્રસિદ્ધ થયેલો જોવામાં આવશે. રા. મધુવનપરામે પોતાના બાપણોમાં યજ્ઞ સંબધી કરેલું વિવેચન બહુ મનન કરવા યોગ્ય છે અને તેથી શ્રોતાઓ ઉપર બહુ સારી અસર થઈ હતી, અમે ઇચ્છીશું કે નાગપુરવાસીઓ આવો યજ્ઞ કરવાનું બંધ રાખશે અને આવા લડાઈ અને મોંઘવારીના પ્રસંગે તેટલા નાશુનો

બીજી રીતે ઉપયોગ કરી દેશના ગરીબ લોકોને અન્ય રીતે સહાયતાનું યજ્ઞ પડશે.

પ્રજા તરફથી દારૂનો બહિષ્કાર.

મુખ્ય ધનાઢાના વસુધ, સાલસેટ, થાણા વીં જીલ્લાઓના પોર્ટુગીઝ તેમજ ખીન રહેવાશીઓએ દારૂ નહિ પીવાના કરાવો કર્યા છે. જે કે આ કરાવો તેમજ દારૂ કેટલે દરજ્જે તુક્યાન કરતાં છે તે તરફ ધ્યાન દઇને નથી કર્યા પણ સારા પ્રકારનો ન મળતો હોવાને લીધે કરેલા છે. ગમે તેમ હો પણ એક રીતે પૈસાનો અને શક્તિનો ગેર વ્યય થતો અટક્યો છે. હવે ત્યાંના લોકોને આવા સંજોગોમાં દારૂનો કરોલો બહિષ્કાર હમેશને માટે ચાલુ રહે તે અર્થે મુખ્યની દારૂ નિષેધ મંડળીએ ઉપદેશકો મોકલી દારૂથી થતા ગેર ફાયદાઓ સમજાવવા પ્રયાસ કરવો જોઇએ. અમે આશા રાખીશું કે એ મંડળી તરફથી જરૂર એ બાબતમાં ધટતા પગલાં લેવામાં આવશે.

" M "

શ્રી હવદયા પ્રબોધક મંડળ તરફથી જાહેર સભા.

દયાવર્ધની શ્રેષ્ઠતા પર બાપણો.

નાગપુરમાં સોમયાગનો પ્રતિવાદ.

શ્રી હવદયા પ્રબોધક મંડળ તરફથી તા. ૬-૫-૧૯૮૦ સોમવારે સાંજે ૬ વાગે મોટા મંદિરની પાછળના મેદાનમાં એક સભા રાવ. સાહેબ મધુવનપરામ બળવચરામ હોરાના પ્રમુખ પણા નીચે મળી હતી.

પ્રારંભમાં રા. હોડુભાઈ દાહ્યાઈ દેસાઈએ સંબોધનો હેતુ કહી સંબોધાવ્યો.

બાદ રા. મુળચંદ ઠસનદાસ કાપડીઆની દરખાસ્તથી અને રા. હોડુભાઈના અનુમોદન પછાત રાવસાહેબ મધુવનપરામે પ્રમુખપદ સંભાળી લીધું.

પ્રમુખ સાહેબે પ્રારંભિક વિવેચનમાં જણાવ્યું કે અને આવા લોકોપયોગી કાર્યમાં તક મળી તે માટે હવદયા પ્રબોધક મંડળના કાર્યવાહકનો આભાર માનું છું. બાદ તેમજ જૈન ધર્મ બુદ્ધિ બદલાયી શ્રી રીતલપ્રસાદજીનો સર્વને પરિચય કરાવ્યો હતો.

કવિ જનમુખરામે કુંકાણમાં દયા ધર્મપર આજરવી ભાષામાં સાક્ષાત્કાર કરાવ્યો હતો.

બ્રહ્મચારી શ્રી રીતલપ્રસાદજી.

દયા ધર્મપર વ્યાખ્યાનની ભારતમાં જરૂર નહોતી પણ કાર્યજોડેને જરૂર પડી છે. શ્રીસામી

કેવળ માંસાહારન નહિ પણ રામદેવાદિ બાણે પેદા થતા એ પણ છે. દિંસાના ભાવથી સરી- રમાં વિકાર પેદા થાય છે. આત્માનો સ્વાભા- વિક ગુણ અદિસા છે. મનુષ્ય અને છંદર પ્રાણીઓ કરતાં મનુષ્યમાં માનસિક શક્તિ છે. અને તેથીજ તે સર્વે પ્રાણીઓમાં શ્રેષ્ઠતા ભોમવે છે તેમજ સર્વ જગત્તરી વધ કરી શકે છે. મનુષ્યાવતારથી કષ્ટર સમીપ પડેલી શકે છે. જે વસ્તુઓના વડુ ઉપયોગ તેમ તેથી વડુ પાપ છે. વનસ્પતિ કરતાં ખીજ પ્રાણીના વધ એ મોટું પાપ છે. ગાયનો વધ પ્રાણી વધમાં સુવેથી વડુ પાપ આપનારો છે. મનુષ્ય વધ સર્વથી શ્રેષ્ઠ પાપ છે. દિંસા તરવર ધ્યાન આપી આપણે આહાર રિકાર કરવો જોઈએ. આજની સમાવું કારણ નાગપુરમાં સોમયાગ છે. એ વડમાં અજનો દોષ ધરી. અજનો અર્થ ખારો નહિ પણ જે રોપવાથી કોઈ નહીં એવો અજ અર્થાત જુનો જવ સાય" છે. આવો પતો કળીકાળમાં બધે પુષ્યા છે. નાગપુરવાસી બાકાએ આવી દિંસાથી રહે એવી આસા રાખીયું.

બાદ અક્ષયારીજીએ ભગવદ્ગીતા તથા બાકામોખાથી અદિસા ધર્મને પ્રતિપાદન કરનારા પ્રમાણે કહી સંભળાવ્યા હતાં.

કરાવ ૧ હો.

સુરતના શહેરીઓની મનેથી આ જગેર સભા કરાવ કરે છે. કે ચેડા દિવસ પછી નાગપુરમાં સોમયાગ થનાર છે. આવો પતો કરવા એ કળિયુગમાં પાપાચરણ છે તેમજ આપણું વેદ પુરાણાદિ ધર્મ શાસ્ત્રોમાં અપાવણા હંપેશથી વિરૂદ્ધ છે જેથી આ સભા આઠા રાખે છે કે પત કરનાર સદ્ગુણી તથા કરાવનાર વિદ્વાન પ્રાણીઓ આ પતથી જીવ દિંસા ન થતાં પશુના પ્રાણની રક્ષા થાય અને પતથી ખરેખર પુણ્ય દાંસલ થાય એવો માર્ગ મેળે

કરાવ ૨ હો.

આ કરાવ ઘટતે રથજે મોકલી આપવા આ સભા પ્રમુખને સત્તા આપે છે.

કરાવ મુકનાર—૨૧. મધુવચ્ચરામ

બળવચ્ચરામ હોરા (પ્રમુખ)

૨૩ આપનાર—૨૧. સખારામ વિષ્ણુ ગુર્જર.

કરાવપર વિવેચન કરતાં ૨૧. સો મધુવચ્ચરામે જણાવ્યું કે અદિસા પરમેા ધર્મ સર્વ ધર્મોના સિદ્ધાંત છે, ઋષિઓના રચેલા મંથોમાં વડમાં પરુ હોમની આઠા હોવ એ કું માની શકતો નથી. એ વાત ખરી છે કે જે સ્થિતિ વગેરે ગ્રંથોમાં પરુ દિંસાનાં પદ્માપતી વચ્ચે છે તેમજ તેની પ્રાપ્તિ નિષેધનાં પણ વાડો છે. એવું કારણ એ છે જે પરુ દિંસા તો નિષેધ છેજ પણ રાજાઓ સિંહાર કરતા તથા માંસ ખાતા એઓને ખાટ એવો માર્ગ જતા- વ્યો છે કે "પ્રથમ માંસ દેવ તથા પિતૃઓને યજ્ઞો પછી ખાઓ" અર્થાત એ ગ્રંથોના હેતુ માંસ છોડાવવાનો છે. વેદના અર્થો સમ- જનામાં ધણી ખૂણે ધણ છે. સજ્જોના ધણે અર્થ થાય છે, અજનો અર્થ જુના જવ સાય છે. ગોમેધનો અર્થ ગાયનો વધ નહિ પણ જોનો અર્થ વાણી છે. વાણીને ચાંત રાખવી અથવા વધ કરવી એવો ગોમેધનો અર્થ છે.

અશ્વમેધ-અશ્વનો અર્થ પદાર્થ, વિચાર પ્રાણ તથા શરીર થાય છે એવી વિચારોને અથવા પરીરને મારવું મા વધ કરવું તે અશ્વમેધ છે. નરમેધ-નરનો અર્થ મનુષ્ય સંબંધી અદિ- ભાવ અને તેનો નાશ તે નરમેધ થય છે. પટેલો એવાજ અર્થ બાક આત્મ સમાધિને પણ માનવામાં આવતો હતો, પરંતુ વચલા સમયમાં બૂઝા અર્થો કરી મગાદિમાં પશુદિસાનો પ્રચાર કરી ધર્મો જે ભગવાન જુડે તથા મહાવીર સ્વામીજી એ પ્રચાર અટકાવી ખારને પાપના સ્વાદથી અટકાવે.

જે પ્રાણીઓમાં ઓછી ઇન્ડ્રિયો હોય તેનો આહાર સેવો વાળ્યો છે. પશુઓમાં અધિક ઇન્ડ્રિયો છે, તેમજ તેમના દેહમાં અનેક ફર્ગ્યુવો હોય છે. જે માંસ ખાય છે તે ફર્ગ્યુવોના પરમાણુઓ સરીરમાં લઇ પાચવિક રૂતિ મદદથી કરી પશુઓનીમાં જાય છે. માટે સર્વ જાણુઓ આ ઠરાવને ટેકો આપશે એવી આશા રાખું છું. આ ઠરાવને રા. રા. સખારામ વિષ્ણુચંદ્રે યોગ્ય શબ્દોમાં ટેકો આપ્યો હતો.

બાદ રા. મૃગચંદ્ર કસનદાસ ઠાપડિયાએ પ્રમુખનો આભાર માન્યો હતો, જેને રા. રતનચંદ્ર ખીમચંદ ટેકો આપ્યો હતો.

મંડળ તરફથી ઉપદેશક કરિ જનમુખરામે સભામાં પધારનારુશ્વદસ્યોનો આભાર માન્યો હતો. અતે પ્રમુખશ્રીએ પોતાના માનેશા આભાર માટે કૃતજ્ઞતા દર્શાવી સભા વિચર્યન કરી હતી.

ટેમ્પરન્સ કોન્ટ્રોલ્સ.

ચોદમી ઓલ-ઇન્ડિયા ટેમ્પરન્સ કોન્ટ્રોલ્સની સન્માન કારીણી કમીટીના સરનશીન મી. હમ્મલુ. આર. ચુરો, સી. આઈ. ઇ. આઈ. સી. એસ. એમણે ડીસેમ્બરની તા. ૨૭ મીએ કલકત્તામાં કીલી કોલેજમાં એકઠાં મળેલાં ડેલીગેટોને એક હુકું આદરણીય ભાષણ કરી આવકાર આપ્યો હતો. તેઓએ તેમના ભાષણની શરૂઆતમાં જણાવ્યું કે હું તમારી સમક્ષ એક સત્તાધિકારી તરીકે નહિ પણ સહોતી તરીકે મહારી ફરજ બજાવવા હાજર થયો છું. મહાદેવના સુધારના સંજ્ઞામાં સરકારની રાજનીતિ શું છે. તેનો સ્પષ્ટ ખુલાસો લોઈ લોઈને સને ૧૯૧૩ની સાલમાં કર્યો છે. ૧૯૧૩ના ડીસેમ્બર માસમાં તેઓ નામદાર સમક્ષ ગયેલ હેયુટેસનને જવાબ વાળતાં તેમણે કહ્યું હતું કે હિંદી સરકાર, રયાનિક સરકાર, સત્તાધિકારીઓ, અને અમલદારો, તેમનાથી બનતાં ઉપાયો યોજાયા દેશમાં મિતાહારના વિષયને યોગ્ય તથા અપવાને એકમત છે. આગળ કહી આટલું બધું સ્પષ્ટીકરણ કરવામાં આવ્યું હતું નહિ, ત્યાર પછી તે સંજ્ઞા રાજનીતિની જે રેખા દોરવામાં આવી છે, તેનો સામાન્ય રીતે એ ભાગમાં ઉલ્લેખ થઇ શકે છે. (૧) જેઓને

કેરી ઓળે સેવાતું અસન હોય તેમને તેવી કેરી ઓળેનો મિત ઉપયોગ કરતાં અટકાવવાં એવી સરકારની રાજનિતિ જરા પણ નથી. (૨) જેઓ કેરી ઓળે સેવાને ટેવાયલાં નથી તેઓ તે તરફ લક્ષ્યાત્માં અટકે અને જે લોકો સેતાં હોય તેઓ હદમદાર ન જાય એવી સરકારની ચોક્કસ રાજનિતિ છે. -” સરકાર શું પગલાંઓ લઇને આ રાજનિતિ અમલમાં મૂકવાં માગે છે તે હું પુનઃ પુનઃ અવલોકવાની જરૂર જોતો નથી પરંતુ લોઈ લોઈને બાર દબને કહ્યું છે કે જ્યારે વસુલાતી અધિકારીઓ જકાતના સવાલોનો નિર્ણય કરતાં હોય છે ત્યારે પુર્કળ વસુલાત જમા કરવાનો તેઓનો મુખ્ય ઉદ્દેશ નથી. હું નામદારનાં શબ્દોમાંજ કહીશ. - “પોતાના પ્રગણાની સુલેહ અને શાંતી માટે કનેક્ટર પોતે માઈસ્ટ્રેટ તરીકે જવાબદાર છે, અને એજ તેની મુખ્ય ફરજ છે. વસુલાત ઉધરાવવી એ જો કે સરકારના લાભનો વિષય છે, પણ પહેલાં તો તેના પરજ લક્ષ્ય આપવાતું છે અને વસુલાત તો પછી એની મેજેજ આવે છે.

હું તેલમાં માટે તે મંડળની શાખાવાળાઓને તેમના ભાષણના જવાબમાં લોઈ લોઈને હિંદી સરકારની જે રાજનિતિ જણાવે

વીર છે. તેનો પ્રથમ પુખ્તપણે અભ્યાસ કરવાને અને પીલુડું તેઓની નજદીકના વિભાગના જકાત સંબંધી વહીવટની દરોજીકતને અભ્યાસ કરવાને આગ્રહપૂર્વક સૂચના કરીશ. જ્યારે તેઓ તેમ કરી શકશે ત્યારે તેઓ હમેશાં કાર્ય તત્પર રહેનારી (vigilance) કમીટીઓ નીમશે અને તેમની મદદથી, જે બાબદમાં રાજનિતિ અમલમાં ન આવી હોય તે બાબતોની ચોક્કસ વિગતો સરકારી અમલદારોના ધ્યાનમાં લાવી શકશે.”

ડા. સુનીલાલ ખોજા, જેઓ તે કોન્ટ્રેના પ્રેસીડેન્ટ હતા, તેમણે પોતાના દાખલા દલીલથી અત્યુત્તર બાંધખાતમાં, મિતાદારના સુધારા પર અનેક દિલ્હી વિવેચન કક્ષે હાજર. તેમણે ખુલાસો આપ્યું હતું કે સરકાર મિતાદારના સુધારાને આગળ વધારવાને તેનાથી બનતું કરે છે. પ્રજાના મર્મસ્થાનની અંદર સજા પેદા કરતાં દારૂ રૂપી છવડાંનો સરકારની સાથે મળી નાશ કરવાને લોકોને આગ્રહ પૂર્વક તેમણે સૂચવ્યું હતું છતાં અને મિતાદારના સંબંધમાં તેમના વિચારો બહુ રસ પૂર્વક બાંધી શકાય તેવાં છે. તેમણે પછી દિલ્હી બિન બિન પ્રતિભા મિતાદારનો સુધારો દેટલો આગળ વધે છે તેનું અવલોકન કર્યું હતું અને છેવટમાં ત્રીજી પ્રમાણે જણાવી પોતાનું બાંધણ સમાપ્ત કર્યું હતું.

ગયાં અઠવાડીએ આપણે સાનંદ અર્થ ઉત્પન્ન કરે તેવા સમાચાર મળ્યાં છે કે નેશનલ ગેનમાં હાઉસ ઓવરપ્રીએન્ટેરીવ (પ્રતિનિધિ મંડળે) ૧૨૮ વિરૂદ્ધ ૨૮૨ મતે એવો ઠરાવ કર્યો છે કે આખા ફિનાન્સીયલ રેટરક્ષાં કેવી પદાર્થો બનાવવા કે વેચવાની સખ્ત મનાઇ કરવી અને સેન્ટે એ ઠરાવ મંજૂર રાખ્યો છે. ચૂદરો અને બાનુઓ, દિલ્હી સરકાર એવા સવાલનો એવી રીતે દરમિયાન ક્યારે લાવશે તે સમય હું આગળથી જાણી શકું છું અને જો એવો સુખી દિવસ જોવાને આપણે આશ્ચર્યથી ન યદ્યપે તોપણ શાંતિથી

અને આશા પૂર્વક આપણું કાર્ય કરી શકીશું કે જેથી... આપણા ફરજીયાતો આખી ફનીઆમાં પારથી એવા સમાચાર ફલાયસા જાણી ખુશી થાય કે દિલ્હી સામ્રાજ્ય... ફનીઆની કલ્હીમાં શાંતી પ્રજાની સાથે મળી પોતાની સંવર્ણ હદમાં કેવી પદાર્થો બનાવવાનો અને વેચવાનો પ્રતિબંધ કર્યો છે.

ખીન દિવસે જ્યારે કોન્ટ્રેન્સ બેગી થઇ ત્યારે એમ જાહેર કરવામાં આવ્યું હતું કે કલકત્તાની ટેમ્પરન્સ એસોસિએશનના પ્રયત્નોને લીધે જંગાળની સરકારે, ૧૯૧૮ના એપ્રિલ માસની પ્લેલી તારીખથી એક વર્ષ સુધી મોંઘ અખતરની ખાતર બો. બજાર રટીટ અપર ચીટપોર રાંડ; ખીડન રટીટ અને અપર સોં કચુલર રોડની હદમાં આવેલી સંવર્ણ દારૂની ફકાનો બંધ કરવાને કમુલ કર્યું છે. તેજ પછે જંગાળની સરકારનો આભાર માનનારો એક ઠરાવ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો.

સેક્રેટરીએ પછી વાર્ષિક રિપોર્ટ વાંચી સંભળાવ્યો હતો તેમાં એમ જણાવવામાં આવ્યું હતું કે આખાં દિલ્હીમાં સંવર્ણમાંથી કલકત્તા ટેમ્પરન્સ મંડળેએ થયું સારું કામ બન્યું હતું અને બંધિયમાં એવા પશુ વિશેષ સારું કરશે એમ આશા રખાય છે. રેવ. મી. એન્ડરસને, રેપોર્ટ મંજૂર રાખવાનો ઠરાવ રજુ કરતાં બોલ્યા હતા કે, અમૂતસરમાં જેમ દારૂના પીકાં જમ થઇ ગયાં છે તેમ કલકત્તા સ્ટેશનમાં પશુ તેવાં પીકાં યોડા વખતમાં બંધ થઇ જાય એવી હું આશા રાખું છું. તેમણે વળી આગળ જણાવ્યું કે, મેં જુ બજાર રટીટમાં એક દારૂના પીકાંના માલિકની માગણીથી તે દારૂના પીકાંમાં ટેમ્પરન્સ લીટરેચર સરખસ ફરમીઆન છુટકા વહેંચવામાં આવ્યું હતું.

મંડળે પછી કોન્ટ્રેન્સ વિસર્જન થવાનું જાહેર કર્યું હતું. મિતાદારની દિલ્હીમાં ઉત્સાહ ધરાવતાં ચૂદરો અને બાનુઓની એક સભ્ય સોને ભરવામાં આવી હતી.

મુકદમામાં આવતી રસીધો છુંડગી અગસા તંદુરસ્તીને નુકશાન પહોંચતું નથી અને ગ્વા રીતી ઉત્તમ પ્રકારની અને બપૂં રહિત છે. સને ૧૮૬૫માં તે કાયદામાં સહેજ ફેરફાર કરવામાં આવ્યો ત્યારબાદ સને ૧૮૬૭માં હોર્ડે રોનર્ટ મોન્ટેગુએ એ કાયદામાં અપવામાં આવેલી સત્તામાં થોડો પચાડો કરીને ફરીથી આ કાયદો પાર્લામેન્ટ સમક્ષ પસાર કરવા રજુ કર્યો. તે વખતે હોર્ડે મોન્ટેગુએ પણ હોર્ડે લીટલવુડને સને ૧૮૫૩માં ઉચ્ચારેલા ઉદ્ઘારો સાથે સંબંધી દર્શાવી. તે પછી એ કાયદામાં સને ૧૮૭૧, ૧૮૭૪ અને ૧૮૭૮માં થોડા ધણા ફેરફારો કરવામાં આવ્યા. સને ૧૮૫૩ અને ૧૮૬૭માં આ કાયદો પસાર કરાવતી વખતે હોર્ડે લીટલવુડ અને હોર્ડે મોન્ટેગુએ આપેલી ખાત્રીઓ નિષ્ફળ નીવડી, કારણકે સને ૧૮૭૧-૭૨માં છુંડગાંડ અને વક્સ માં જે લોકોએ રસી મુકાવી હતી તે શ્રેકોમાંજ શીતળાના ઉપદ્રવ થયો અને લગભગ ૫૦૦૦૦ શખ્સો મૃત્યુવશ થયા. સને ૧૮૬૭ના કાયદામાં એ ખાતાના અધીકારીઓને વચારે સત્તા મળી અને રસી મુકવાનું કાર્ય ધમધીકાર ચાલવા લાગ્યું.

સને ૧૮૬૭થી ૧૮૭૩ વચ્ચેના પાંચ વર્ષના દુઃક આરસામાં ૨૫૦૦૦ શખ્સો ઉપર કેસો ચલાવવામાં આવ્યા હતા. તે પછીના ૭ વર્ષોમાં જે શખ્સો ઉપર કામ ચલાવવામાં આવ્યું તે શખ્સોની સંખ્યા ૭૩,૩૮૬ હતી. સને ૧૮૮૮માં આના કેસોની સંખ્યા એકદમ વધી અને તે પછી તેમાં ઘટાડો થવા લાગ્યો. કારણકે અધીકારીઓને માલમ પડ્યું કે રૂપતને મોટો ભાગ રસીથી રિફ્રે છે અને વધુ તેમનાપર દબાવ્યું ચલાવવામાં આવ્યું. આવી રીતે આ બાજતમાં તેમને સ્પષ્ટ ખાત્રી થવાથી તેમણે બહુજ ઓછા કેસો ચલાવવાં માંડ્યાં અને આવા કેસોની

સંખ્યામાં અને રસી મુકાવનાં એનાં સંખ્યામાં ટીનમે ઢોરએ ધમડે થવા માંડ્યો. અને ૧૮૮૦માં પ્રખ્યાત એ દુરજીઆત કાયદાની અંત એ રસી મુકાવવાની રિફ્રે થવા લાગ્યો અને ધણા અગિયાર મુકારકો તેની સામે લડત ચલાવવા બદલ પકડાવા લાગ્યા. સને ૧૮૮૧માં લંડનમાં “ધી લંડન સોસાયટી” ફોર ધી એન્જીવેશન ઓફ કમ્પલસરી વેક્સીનશન” અર્થાત્ ગૌ. શીતળાની રસી મુકાવવા માટેના દુરજીઆત કાયદો રદ કરાવવા માટેની મંડળીની સ્થાપના કરવામાં આવી. શરૂઆતમાં તેમાં ફક્ત સાત આગેવાન ગૃહરંથોએ ભાગ લેવા માંડ્યો હતો. લંડનના વર્તમાનપત્રોએ તેમને વખોડી કદાવવા હતા, અને તેમને બાપટો આપવા માટે જાહેર મકાનો વાપરવા દેવામાં આવવા નહિ અને તેમનાં બાપટોની જાહેર ખર્ચ વધુ થવા માટે કમ્યુન કરવાને માણ્યો અવકાશ આપા ખીટ સમયે આ મંડળન. સભ્યોએ દરેક તે વેડી કાર્ય આજુ રાખ્યું અને “ધી વેક્સીનેશન ઇનક્રવાયરર” નામ નાનાર ખડાર પાડવાનું શરૂ કર્યું. આ સંખ્યા લીલાચાતમાં ને પલા મોઝા બનાવ લીટરર શહેરમાં નીટજેસા સરખસતો છે. લીટરરમાં ત્યાંના ડાકટરોએ અને અધીકારીઓએ ટાપસાને ધણે સંખ્ત ઉપયોગ કર્યો અને શહેરના આગેવાન ગૃહરંથોને કેદ કર્યા આથી તપાના રહેવાસીઓની લાગણી રહેવાઈ અને તેના માંડ ખરીદરંથ દર્શાવવા એક સરખસ કાંઈ. આ સરખસ જે માફસ લાગુ હતાં અને તનાં ભાગ લેનારા લોકો જુદા જુદા વખોવાંગા વાપરોએ લેઇ ઉઠાતા ચાલત હતા. જે જે લખાણો વાપરોએ ઉપર ચીતરનામાં આવ્યા હતાં તેનાં નીચેના કેટલાક પડ્યું હતાં.

“કાયદો તદ્દન રદ કરો. અમારે થોડી દુઃખજન સ્વેચ્છી નથી.”

“(શીતળાના રોમના અટકાવ માટે) રવગ્રહતા, નહિ કે રસીંગે ઉપયોગ.”

“ઘોડાની ચરખી, ગોશીતળા, વાછઠાંની રસી, અને રથાનીક સગમરી બાંદે એથી કચ્છર અમતે બચાવે.”

“આથી (ફરજીઆત રસી મુકવાથી) તમે શીતળાનો નહિ પણ માણસોની જીંદગીનો નાશ કરે છે.”

“ગેરવાજીથી કાપદાઓ સામે પ્રતિરોધ દર્શાવે એ પ્રીરતી ખર્ચનો સાચો નિષ્ઠા છે અને દેશબંધનો કુચ્છ છે.”

ગેશીતળાની રસીના ફરજીઆત કાપદાની યોજકીઓ જાનર વચ્ચે શહેરના મેયર અને ખીળ સત્તાધિકારીઓના હાજરીમાં બાળ નાંખવામાં આવી. તે દીઠસે સાંજના મહેડી જાહેર સભા ભરવામાં આવી અને કાપદા સામે અણગમી પ્રદર્શિત કર્યો, સને ૧૮૮૯માં સરકાર તરફથી ગેરશીતળાની રસાની આજ્ઞાનાં તપાસ કરવાને રોયલ કમીશન નીમવામાં આવ્યું તે કમીશન આગળ સારા સારા ડોક્ટરોએ જે જીજ્ઞાસી આપી હતી તે ઉપરથી માલમ પડે છે કે આ રસી જે દરદના અટકાવ માટે દાખન કરવામાં આવે છે તેને અટકવવાને નિષ્ફળ તીવડે છે. આથી તે કમીશને પોતાના રીપોર્ટમાં એમ જણાવ્યું જોઈતું હતું કે આ ફરજીઆત કાપદો રદ કરવો, પણ કમીશનના

ગેજરો ને કાપદાની તરફેણમાં તેમની નામજારી થવા અગાઉથી જ દત્તા એટલે તેઓ દેઃ સુધી તેમજ મતને રજાગી રહ્યા અને ઉરેવાપદા પ્રત્યક્ષને સંતોષવાને તેમણે “જે લોકો સત્ત્વ નિષ્ઠાથી રસી મુકાવવા સમે વંધે લેના હોય તેમને આ કાપદાથી મુકાવ કરવા એવી કલમ વધાવવા બંધામણ કરી. આખરે સને ૧૮૯૮માં આ ફરજીઆત કાપદામાં તેમની સુચના મુજબની કલમ વધારવામાં આવી. આ કલમ જો કે વધારવામાં આવી તેથી પ્રજાને કંઈ જોઈએ તેવો પ્રયત્ન તો થતો નથી. કારણ કે આવી રસી મુકાવવા સામે વંધે શેનાર માણસ સત્ત્વ નિષ્ઠાથી વધે છે કે કેમ તે વગતી ફેનદો આપવાનું કામ તો સરકારી અમલદારોના હાથમાં સોંપવામાં આવેલું છે. સરકારી અમલદારે કચ્છીનજ આવી જન-વોમાં પેતે પેતાને સુઘાલે સરકાર વિરુદ્ધ આપે છે અને તેથી પ્રજાને આ કાપદાથી પુરતું રક્ષણ મળતું નથી. દવે જરૂરીઆત અર્થથી છે કે આ કાપદો તદ્દન રદ કરાવવા પ્રયાસ કરવો અને તેવો પ્રયાસ લાંડનની ધી નેશનલ એન્ડી વેમસીનિશન હીમ કરે છે. આપણા ગારંત દેશમાં ક્યારે આવા હિંમતવાન અને આત્મસોળી ડોક્ટરો બેઠાર પડશે, અન વિરુદ્ધવાનમાં જે ફરજીઆત કાપદો છે તે રદ કરાવો પ્રજા સેવા જાનવી તેમને પોતાને કુનાર્ય થયેલા માનશે ?

તિબેટની હાલત.

તિબેટના ગારનોક રથાનથી એક સગજને ત્યાંની ફેરછીક હાલત જાટ ગેજેટમાં પ્રસિદ્ધ કરી છે. તેઓ લખે છે કે તિબેટમાં જાનુઆરી વરતી બહુ છે, પરંતુ ત્યાંના રહેવાસીઓ સંસારથી અંલગ રહેવામાં સુખ માને છે. ત્યાં વિધાનો ફેલાવા નથી; તેમજ લોકો બહુતાં જાનુઆરી જાનુઆરી નથી. સંસારના સુરેલા દેશ સાથે એ લોકોનો સંપર્ક નથી તેથી

એમનું સામાજિક જીવન અધોગતિના માર્ગ તરફ વળેલું છે. એ લોકોને પોતાની અધિગતિનું જાન પણ નથી કારણ કે લોકો વગેરે થવા એવીજ રીત એના માથા આવે છે. એમના મોદરો અન્નદાહ મુતિયા ભર્યાં છે. સ્ત્રી પ્રરથા નાગી મુતિયાની અ લોકો પૂજા કરે છે. નાસારા રીત નિભાવેને ધર્મના પદદારી કંઈ લીધેલાં છે. ધર્મના ભદાનાથી ખરાબમાં

પદ્મચ ચાલચલગેના સ્થાવરમાં એમને મિલે-
કેસ સરખ સામતી નથી.

તિબેટની સ્થિતિ.

જેની રીતે સખ્ય દેશનાં કુમારિકાઓને
શિક્ષણ લેવા તેમજ અન્ય કુળોમાં શીખના
પાઠશાળામાં મોકલવામાં આવે છે; તેની રીતે
તિબેટમાં કિશોર બાલિકાઓને જનરની વેશ્યાને
ત્યાં મોકલવામાં આવે છે. અહીં કુમારિકાઓ
સંસારના સધળા રીત રિવાજોથી માહિતગાર
થાય છે. જેટલા દિવસ કુમારિકા વેશ્યાને ત્યાં
રહે તેટલા દિવસનો ખર્ચ એના માથાપો
આપે છે. કન્યા ચાર પાંચ વર્ષ વેશ્યાને ત્યાં
શિક્ષણ લીધા પછી ઘેર આવે છે, ત્યાર બાદ
તેના વિવાહ થાય છે. કન્યાઓને આની
રીતનું શિક્ષણ આપવાની પદ્ધતિ સાધારણ
તેમજ ગર્ભ વર્ગમાં વિશેષ પ્રચારમાં નથી
કારણ કે એ લોકોને ખર્ચ આપવાની વિશેષ
સગવડ હોતી નથી.

તિબેટી સ્ત્રીઓનું મુખ ધણુ ખરું ચપટું
ને ગોળ હોય છે. નાક ને આંખો કાંઈક નાની
હોય છે. આંકું છતાં પણ સૌંદર્યમાં કાંઈ દરક
પડતા નથી. ખાલના સળવટ કામક વિચિત્ર
નતની હોય છે. સ્ત્રીઓ ધણુ કરીને હાથના
બનાવેલા ગુન્ડેદાર વાળ માથા પર લગાવી
લે છે કે જે ગુન્ડેદાર બને કાનની બાજુપર
લટકતા રહે છે. તિબેટી સ્ત્રીઓ મૂંગવાન
વર્ણ પહેરવાનું બહુ પસંદ કરે છે.

એ દેશમાં વિવાહ પદ્ધતિ વિચિત્ર જતની
છે. કોઈક વખત મનાપિતા કન્યા માટે
વરની તજારો કરી લે છે, તે કોઈ વાર કન્યા
પોતેજ વર પસંદ કરે છે. અમના વિવાહમાં
સગવડનો કોઈ પણ ભાવનો ગાધ ગણવામાં
આવતો નથી. અહીંના લેખક ત્રણ ચાર
દૃષ્ટાંત રજુ કરે છે અને કહે છે કે એ દૃષ્ટાંતો
નોંચાં 'વર્ગના નદી' પશુ 'હયા' વર્ગના
વંશજોના છે.

(૧) એક ઉચ્ચ વંશના ગૃહસ્થની સ્ત્રી
મરી ગઈ. એ સ્ત્રીને પાંચ છોકરા અને એક
છોકરી હતી. ગૃહસ્થે ખીજ વખત લગ્ન કર્યું.
રિવાજને અનુસરી નવી સ્ત્રી પાંચ છોકરાઓની
પણ સ્ત્રી છે અને એ સ્ત્રી છોકરાઓ સાથે
પણ એવોજ વહેવાર રાખશે કે જેનો પોતાના
પતિની સાથે રાખે છે. જ્યારે એ સ્ત્રીથી કોઈ
બચ્ચું પેદા થશે ત્યારે એ બચ્ચું ગૃહસ્થ કે
પાંચ છોકરામાંથી જેની સાથે શિક્ષણ-વિશેષ
મળતું આવશે તેનું સંતાન ગણાશે.

(૨) એક ભગીરદાર ગૃહસ્થની સ્ત્રી મરી
ગઈ છે, એના પેટને એક છોકરો હવાવ છે.
ગૃહસ્થે ખીજ બાપડી કરી છે. નવી બાપડી
પોતાની સાથે પહેલા ધણીથી થયેલી પુત્રી
લઈ આવી છે. એ નવી બાપડી હવે મરડી
થઈ ગઈ છે. તેથી ગૃહસ્થે એની પહેલા
ધણીથી થયેલી છોકરી સાથે લગ્ન કરી લીધું
છે. એક દિવસ વાતચીતમાં એ ગૃહસ્થ બોલી
ગયા છે કે હું મરડો થઈ ગયા છું પણ મારી
બેરી જીવાન છે તેથી વિચાર છે કે એનું
લગ્ન મારા છોકરા (પહેલી બેરીથી થયેલા)
સાથે કરી દઉં, કારણ કે ઘડપણને લીધે મારી
આંખો પણ કાંઈ ખારતો થઈ ગઈ છે.

(૩) ત્રીજો હાખશે એથી પણ વિચિત્ર છે,
એક વિધવા સ્ત્રીએ પોતાની બે નાની છોક-
રીઓનાં લગ્ન ઉચ્ચ વંશના ગૃહસ્થ સાથે
કરી લીધાં. છોકરીઓ ઉમરમાં નાની હતી તેથી
ગૃહસ્થે થોડા દિવસને માટે છોકરીઓની માની
સાથે લગ્ન કર્યું. જ્યારે મોટી છોકરી જીવાન
થઈ ત્યારે તેને તેના પતિને મોંઘી બાપ પોતે
પાછી માથું ઝુકાવી સાધવી બની મંદિરમાં
જઈ એ મૂંઝાનાં એવા રિવાજો દુઃખ-
કારક ગણાના નથી તેમજ કોઈ પણ માથુસ
એવા રિવાજો પર વ્યગ્ર પણ કરતો નથી.
તિબેટી સ્ત્રીઓ સદાચ રૂબરૂમાં બહુ
ચંદુર હોય છે. પોતાના મરની સધળા મેલો

પૂરી ભવસ્થાતી ગોઠવે છે. હાથ, મોઢાં, મેથાસા સવારે ધોયા કરે છે પણ સ્નાન કરવાનો વખત તો કદી અડવાડીએ આવે છે અને માથાના વાળ ઝાળવાનો વખત મહીને 'બે' મહિને આવે છે કેમકે એને ઝાળવામાં ખુબ મહેનત કરવી પડે છે, એનો ચહેરો કંડીયો ખરાબ ન થઇ જાય માટે તે પર કસો મસજ્યા કરે છે. જાગર જાગ આવીને હાથ ધોતી નથી.

અતિથિ સત્કાર કરવામાં ગાંડાંની સીઓ ધણી ખખરદાર હોય છે તેમજ સત્કાર' પણ પૂરેપૂરે કરે છે. જ્યારે જ્યારે ત્યારે પર ધણી-આણી ખાણું તૈયાર કરી આપવાને માટે તૈયાર હોય છે. ટિપેટીઓ આખો દિવસ ચાલુ થીઆ કરે છે અને જવના રોટલા ખાય

છે. જે જેટલો ખાનદાન તેને તેટલું પરથી બહાર નીકળવાનું થોડું. તિપેટીઓમાં અનિયમ સત્કાર છેવટની સીમાથી પણ બહાર જાય પહેંચે છે. જે કોઇ મે'માન થઇ આવે પડે છે તો આખો દિવસ તેની ખૂબ ખાતર બરદાશ કરવામાં આવે છે. રાત પડતાં ધણીઆણી પોતાના ધણીની આસાં લઈ વારે વારે દરેક મહેમાન સાથે સહવાસ કરતી રહે છે, કેટલીક સીઓ તો આ અગત્ય મહેમાનગીરી પૈસાની લાસયથી કરે છે અને કેટલીક અનિયમ સત્કારની સમજણથી કરે છે. તિપેટી સીઓમાં કામ-વાસના અતિશય હોય છે. મને તેમ હો' પણ ઝોશિઆના એક દેશમાં કુખતયક નિર્ભય રિવાજે આંત્રે પણ પ્રચલિત છે.

H.

—જોળીયારાજનો બડબડાટ—

ખાલસાદિ ખેર કીજે, કયા ગણ દરગાર હૈ ?
બે અકલી કારમારી; જોડકે સરદાર હૈ ?
એક વખત હું બડબડાટ દારા જણાવી
ગયો છું કે—“મનુષ્ય માનવું હલકું આચારણુ
ધણીજ કડપથી બહાર આવે છે. જેમકે હલકો તો
હજમ ! ખાલી ચણો વાગે ધણો ! ! તેજને
તાનકને ગણેડાને કીડાં ! ! !” તેમ જો માણસ
ધંસારાથી ન સમજે તેને માટે તો કીડાંજ
જોડકાં ! તેને માણસનો ચમચમાટ ક્યાં સુધી ?
જ્યાં સુધી તેનો કપાટો અને પોડા દરકાના
સપાટાનો ઝમઝમાટ જ્યાં સુધી ચચરે ત્યાંજ
સુધી તો જાયું ! ! એ તો બસવાંની આવડત
હોય તે કંઈ જાય ? કીડાં વીના તે કંઈ
ચલાય ? વાંધો તે કંઈ સીધી રાય ? ! એકમાં
ન હાવે તો બીજું ! ! જ્યાં વાર છે બદલા ! !
મનુષ્ય હલકું આચારણુ કરતી વખતે અનાધર-
વાદી બની જાય છે, ત્યારે ધરવર તેની નજીકને
નજીકજ રહે છે ! પણ અધિક દિન કયા યોર

રાત કયા ? દોના એકી ! ન કુછ ભેદ યોર ન
કુછ ખેત ! તેમ તે જ્યાં ત્યાં અધારામાં
પછડા મારે છે ! ગાંધાં મારે છે ! અને હોર્મ
તેરલી જમીની શુભાથી ખેડે છે ! ! !

* * *

જ્યાં સો છલકે નદી, છલકે સોડી આધાર
ધોડા તો ભુકે નદી, ભુકે સોડી મદ્યા !
મને પણ આવ જલા પકડ મલા ઓટારી
વેવાનો એક આદત છે ! ત્યારે શું કરવું ?
કંઈ ચમચમાટ ઝમઝમાટ મીડું મનુષ્ય મળી
આવે તો તેનાં 'પંચ' પકવાન બનવાનાં એ
અમો પરવારતાઓનું મકા કાંઈ રહ્યું છે !
એટલે આ વખતે પણ પ્રજાપણના ખાનદા
મરિર (કે કલેચ મરિરો) અને ગિરિાપ્રમમાં
ખંડિત પાવન ચલા એક મહાદેવજીના હથેળોનો
સાંભળવા દેવો એ એક મહા ભૂલ ! ! !
એવી સુલ ધનાં દેવાનું કંઈ પ્રયોજન ?

પાર્વતી મૈયાને લઈ સિવજી પધારે તો તે અમુલ્ય લાભ કાઢ્ય જરા દેશે બસા ! અગ્નિજી ગુલાસ કુલ ધૂપ ખીલ વગેરે સાધનોથી દર્શનારતિ । પૂજા અર્ચન । કરના કયો અભાગી ચૂકશે ? હું તો ન ચૂકું । ! ! સર્વ સામગ્રીથી નંરે એ ભોજાને બખા-વું, અને તેને રાજ રાજ કરું । પણ હલે છે કે કળીયુગમાં તો દિલ્લી વાનજી જરા દો ! ! આવેથી બન્ને તો ભોજો ભમે કની ? પણ સખર, નામ પ્રમાણે ગુણ તો જોઈએ ને ? એ જોઈ તારીની, જ્યારે ભોજાને બખાવવાનો ભાવ નથી ત્યારે એ દિલ્લે પથર ? અરે ખાચ પથર રે પથર ! ! પણ મજુર આમ હલેતાં તો પેલા ખાર લીટીમાં ખીરાજોલા ફવિજી મને દૂધી ખાશે કે "અરે ચાર-ચોડું" ન ચાહે ચાહનારાં 'હર મહી' એ રાખજો । ખાપ ! ખાપ ! ! ખાપ ! ! નાજાયેરના કેવા જેવી માત । જ્યાં ચોડાનીજ વાત નહી ત્યાં ધણું ને ક્યાંથી હોય ? આશચી દિલ્લા કે હવામાં ખાધ ? એ તો ખત્રાખીને માટે ખ્યાનજી તો ! ત્યાં તે વળી ખીચું શું હોય ? તેમ જ્યાં ચોડાનાં સંસાર તો બાહ્યને તો હોય નેટહુંજ જોઈએ ! ! મુજમાં મુજજીભાઈ કુંવારા ને ડોસાને એ બધી જોઈએ ! ! ! પણ એ સ્નેહીરાજ વિચારે તો જાણે કની કે આ કળી-કાળમાં દિલ્લ આપતાં અને લેતાં કેટલો અતઃગત ? એ તો તે શીવજી ગયા કે પાર્વતીથી વિખુર પડતાં નયનાજી વરસતાં ! ! હવે એક હોય તો ખીજની રાહ જોવાય તો પછી તેની હસ્તિજન ન હોય તો કેટલીની નાપ જપાય વાર ?

* * *
એ તો આપણે એક જીદીજ વાત ઉપર હોવાં, પણ પેંએએલું "ચાલું ન છોડે કાંઈ કાળે જેમ માતા-બાળકો" તેવું કેમ ? વાત તો ખતી ! પણ તેથી નિરૂદ્ધ બન્યું છે કે નહીં ? કળીકાળમાં તેથી ઉલટાં દર્શાત મળી આવે છે કે નહીં ? જો ખરે રહસ્ય જોવું હોય તો

જુઓ [સાસંગ કાગળું સં. ૧૯૭૪ પ. ૨૩૫]
એ પંખ એક માતા કે નહીં ? શું તે માતા નહીં ? અગર માતા હતી તો શા માટે પોતાનો જીવ-બંદાસો કીધો ? શું તેને પણ પ્લેગ લાગી જતે ? અગર તેમ બને તોપણ શું ? પણ ભાઈ જરા ધીરા ! જરા ધીરા ! બમ દેતો કે જૂસકો મારવાં ટાંડીઓ બાંધે । એ શરતે વાદ રાખવું ! ! તેમ એક વાત બહાર પાડતાં તેની અચળતા માટે મક્કમ રહેવું. શું સ્નેહ ઉમરી સમાધ નથી જતો ? મન એટલું બધું ચંચળ છે કે તે વિજળીક ઝડપે પોતાવું કાર્યક્રમ બદલવું રહે છે. તેમ કાણે કશું કે રહેજમાં । ઉમરેશે સ્નેહ અમર છે । અચળ છે ? જો કે સ્નેહની પરિભિમાન નથી તોપણ તે કાને માટે ? ! ! જનાંમાં સ્નેહ છે । પ્રેમ છે । તેનેજ માટે । પણ સ્નેહ બતાવી પ્રપંચ ખાજી રમે એવાઓનો શરડો ક્યાં બોલો છે ? સ્નેહને નામે સ્વાર્થ સાધકોનો ક્યાં તોરો છે ? હા માં હા ભોગવવા આદમી હૃદય પિંજરમાં છૂટી નથી રાખતા ! ! શું વિચારુઓ બની ગરદન નથી કાપતા ? ! ! જગતમાં ભોજાઓ બાન જૂલા બની પ્રપંચમય વાતોથી બમી જાય છે ! પણ ખીચાર નથી સમજતા કે એ પૂર્ણ સ્નેહીઓ મ્હોથી સંપૂર્ણ સ્નેહ દાખવી સ્વાર્થ લાભ સાધી જાય છે । બાઈ ! કહેવું રહેલ છે નિમાવવું મુરકેલ છે । મનુષ્ય જે વખતે કુચમાં જુનકો મારે છે, તે વખતે તેને ફક્ત જૂસકો-કૂકોજી મારવાનો હોય છે ! પણ જ્યારે તે બહાર આવવા મન્યન કરે છે ત્યારેજ તેને સમજણ પડે છે કે પાંચ વીસે સો થાય છે । ખાપુ ! ! કેમ સમજ્યા ! ! ! વળી જોઈયું । અને વખતના ગીત વખતે ગાઇયું ! ! !

* * *
અરે-અરે મર ગયે, રહે ગયે મખખી ચૂસ ;
લેને દેનેમે ખેરસલા, આર-લડતેમે મજબુત.

તંત્રીરાજ! તમે પણ ડીઘા લગાવવામાં
થરા તો ખરા! હોં!! “પોલિટીક્સ બોમ્બિયા”
ના અધિપતિરાજને ડીક નાગીયેર પકડાવ્યું!!
મેં તો ખૂબ બખૂબ એ ફજદૂષ સેભા ઉપર
વિચાર કીધો. અરે બલભલ્લો વિચારો ગારી
વિચારોથીમાંથી પસાર થઇ ગયા. પણ, શું
કરું તે વખતે કાગળ પેનરીસનાં સાંસાં હત્યા
નહી તો હું તે વિચારોનું ટાંચણ કરીને અગ્નિ
એક પ્રદર્શન ભરતે પ્રદર્શન બાપુ!! પણ શું
કરું? હુંજ પોતે તે સૌ સપળા બૂલી ગયો
પછી લખું તે ક્યાંથી? ક્યાંથી કાઢું? ને કેવી
રીતે ચીતરું? વધુ વિચાર વમળથી મગજ ચક્કર
આવી ગયા છે એટલે એ અધૂરાં મૂલ્યાંકનનો કા-
ળને એટલુંજ કહીશું કે ધીરા હો! બાઇ ધીરા!!
ખમ્મા હો બાઇ! ખમ્મા!!! વાશ ત્યારે
તમે તમારા છોકરાઓ કમાઇ લાવી અમને
આપે એવી આશા સા મારે રાખો છો?
હાપણમાં મદદ કરશે એવા મણકા યાને મૂકો
છો? એમાં તમારા કેટલો સ્વાર્થ છે? જેટલો
સ્વાર્થ તમે તમારા ખમ્માઓ પાસે રાખો છો!
તેટલોજ અમે અમારી ગૌ-માતા પાસેથી દૂધ-ધો
મેળવવાનો સપ્નોએ છો! શું આ બ્યાખ્યાને
જુલમના રૂપમાં મૂકારો? કોઇ એક વિચારવંત
-અકલવંત-કાલો મનુષ્ય આને “જુલમ”
સ્વપ્ને પણ કહી શકશે નહીં!!

નેપી રિતે મનુષ્ય પોતાની ફરજ બજાવે
છે, તેવીજ રીતે કેટલા પણ, એટલી મહં, મ્હો.
તેની ફરજને અદા કરે છે!!! અને માલિકોને
વફાદાર રહે છે!! પણ એ કાલો કમરા
અધિપતિરાજને હું પૂછીશ કે તમે કેટલાક
તમારા માલિક (અલ્લા-ખૂદા)ને વફાદાર રહો
છો? તેનાં ફરમાનો મુજબ ચાલો છો? અગર
જો તમે તેને વફાદાર રહેવાનો દાવો કરતા
હોય તો તે તમારી દલીલી તદ્દન જુદી છે
ખીન પાયેદાર છે!! શું કુરાનમાં નથી

લખ્યું કે તમે તમારા પાડોશીને કબજેમાં
વસ્તુ ગાંધો. તેનું દિલ ફાગવશો નહીં!!
આવી કીમતી સરનો શું એકમ અર્થ થઇ
શકશે!! શું તેમાંથી અનેક અર્થો, રૂપ-
રૂપોતર ન થઇ શકે? દીલ નહીં ફાગવું એ
વાક્ય શું એક પાડોશીનું દિલ નહીં ફાગ-
વડું, એટલામાં એનો સમાવેશ થઇ જાય છો!!
ના ના સાહેબ તેમ નથી!! એ તો “અકલ-
મંદારા છયારા કાફી અસ્ત” “ખાત જો અસ્ત
હું અકલમંદે પહેચાનના” બસ એ મુજબ
અકલમંદને છયારા ને મધેપાને ડીકું! તેમ
પ્રભુએ જોને દીલ દીકું છે તે સા, પ્રાણી
ગાવનાં દીલ નહીં ફાગવનાં એવા અર્થનો
સમાવેશ નથી થતો? વળી એ મુશ્કેલ આગેજ
ચાલતા બૂમકો મારે છે “તમને જો ગો ઉપર
દયા આવતી હોય” વાદરે બાઇ વાહ!!
એસકે અમને ગો ઉપર દયા આવે છે! અને
અમે ગો માવોનો જન બચાવેલા એ
અમારી ફરજ સમજાવે છે! અને એ
અમારી ફરજ અદા કરતાં -તમે! અમને
અટકાવે છો! શું ત્યારે અમે તમારા પડોશી
નથી? તમારા ઘરની નજીકમાં રહે એમ
તમારા પડોશી તમારા દેરા બંધુઓ એ તમારા
પડોશી નહીં? અને તેમનાં દિલ નહીં ફાગવનાં
એ તમારી કુરાનની કલમોમાં મેળુક નથી?
બાઇ જરા કલમ ઉપાડરી તો નેહ વિચારીને!
નહીં કે “હાંક સુલેમાન માલ્લી, પાછળ મુસો
આવે છે” ને “જુજા, પંતપ, નિયમો,
સિવાય કુલ્કો મોરો ટોટીયા બાંમતારા” શું
કાપેદો! હાલકા હાલમનાં સાફક-એક વાજંત
દાયમાં આવ્યું કે પછી શુરી કે એ શુરી
પીપી જેમ વાગી તેમ વગાડી તેના શું લાભ!
એવાઓ દેશાદ્ય શું કરી કરશે? બંધુતા
ક્યાંથી બજારી શકશે? બાઇ બંધુતાની વાતો
થાય છે ત્યાં નજીની વાતો ને વચ્ચે લારી
કડવા ક્યાં મૂકો છો? તમે! અમે! એ

દેશના એક માઆપના એક છે એ સૂતને.
ક્યાં બૂલો છો!! તમારા બતી લીકરોના
અભિપ્રાયથી ઉલટાં ક્યાં ચાલો છો! બસ
એજ, આવી વધુ તો શું હોય? એક યોગી પંથ
અકલે ધરાવનારને માટે આંટલું જસ છે!!

* * *

લડાઈ! લડાઈ! લડાઈ! તોપણ! ગોળા-
બાણ! બંદૂક સંદૂક ને કુડીની કટાકટીનો દાઢ
હિંદીવાનો ક્યાંથી જાણે ભલ્લા? પહેલાં તો
લોકો શીજીમનના નામથી અમર્યા જે બાપ!
બાપ! બાપ! એક ગોળો બનિય ફૂટની
દિવાલ વિધે?!! પછી જોઈ લ્યો એવેરીનનો
ગપાટો! ને લોકોનો જીમ બગાડો!! જેમાં
આંધારી લડાઈ અને છ હમર શીટની ઊંચા-
ઈની ઉપર હોડવાનું સાદસ! તે યદુ કે સજમેરી-
નનો સપાટો અને લોકોનો ગપગેઝેટ ગપાટો!!
આ બધું વાંચી વાંચીને હિંદુસ્તાન આગલી
શુરાતનતા પર આવી તનમનાટ કરી રહ્યું છે!
સરકાર માઆપને લાખ્યો માણસો દેરાઈ અક્યાં
પણ હજી બૂમ ભાંગતી નથી! અરે આ તે લડાઈ
કે બલ્લા! કે જોગણીનું અધર? હવે દાલમાં
હિંદુસ્તાનને સચેત કરવાની તૈયારીઓ ચાલી
રહી છે. કનકરન્સો ભરાય છે પણ સચેતનતામાં આડે
આવતા આરક્ષ એકટને ઊપેડી રાહતો
નથી! એજ નવાઈ! લોકોને કહેવાય છે
કે ચાલો! ચાલો! ચાલો!! ચાલો! ચાલો!
ચાલો! અમારા તમારા રક્ષણાર્થે-પડો ફતેહ
છે આજે! આવી રીતે એમ તો ખૂબ જોરથી
કહેવાય છે. પણ શું એમ કહેવારો કે “ચાલો!
અમે તમને તમારું સમર્પણ કરીએ છીં! લ્યો
તમે તમારું લાઈ લ્યો! સંભાળો! અને તમારા
કરાવો તમે પોતેજ પસાર કરો, અમારે કરવા
કરાવવા નથી! બસ આટલાજ ચોકાર-દંડેરાની

જરૂર છે. જેમ આપમેંડને હોમરથ આપવાની
તૈયારી થઈ રહી છે! તેમ અમને પણ અમારું
દઈ દેવા તૈયાર થાવ! કે પછી વિલ્લક અને
મિસિસ બિસેટ કહે છે તેમ-પચાસ લાખથી
એક કરોડ આંદમી ઊભા ચાલ છે કે નહીં!
અને જર્મનને તેનો બર્દાનના દરવાજામાં ઠોકી
ધાલે છે કે નહીં! જાસ જાઓ! એટલીજ
ઊંઘરતા લાખરો, પછી જોઈ લ્યો હિંદીવાનોનું
ચરાતનું? મામાણુ સરકારને પ્રશ્ન તેવી
બુદ્ધી અપાવશે અને હિંદુ સ્વરાજનના હિંદોને
જુલોનો! પણ ભલ્લા ત્યાં સુધી તો આ એક
સ્વરાજવાદીઓની અંતરેચ્છા યાદ કરો!!!

સ્વરાજવાદીઓની અંતરેચ્છા!

અમે હિંદ નીવાસી, દેશભિમાની, સ્વરાજને
આહવાર;
આજ અમારા અંતર વાગે, સ્વરાજનો રહેઠાણ
અમે!
સાચાનો બેલી હાથ સાચો, સાચે જમ મળનાર;
છવ બિદિશની નીચે અમેને, રેવાની હોંસ અપાર.
અમે!
બૂમી અમારી ફળદૂપ કરી, અજ આપે ભૂલી ભાત;
તોપણ બધુંજો આજ અમારા, બૂમે મરે નહિ પાર.
અમે!
ધરનાં છોકરાં ધંડી યાટે, આટો પડોસો (ને) અપાય;
એ કેમ સાંધે ધર મહીઆણી, કરે મહી જે અન્યાય;
અમે!

૦

* * *

પ્રજો ન્યાયીને ન્યાય આપજો! અમે
અમારી ન્યાયી સજાતનત માટે ન્યાય માંગીએ
છે! હું તેને પણ ન્યાય આપજો!! અને
અમેને ન્યાય આપાવજો! એજ અમે હિંદી-
વાનોની અંતરેચ્છા!! મનોવાંચના!!

લોળીધારાજ

જોધખાઈ.

જ્યન્તિલાલ મંગળજી ઝોઝા; બી. એ. રાજકોટ.

મહા પ્રસાદ અને ઉમિયારાદર અરવિન્દ બી. એ. એલ. એલ. બી.

જુઓ, પછે નદીના કાંઠા પરની રમણન ભૂમિમાં, ગોખેડી થઈ ગયેલી ચિતા પાસે, બિખારજુના વેષમાં, વિખરાયલા કેવળાળી, અત્યંત શિક્ષા ચહેરાવાળી એક બી બેઠી છે. તેનો દેખાવ સંન્યાસિની જેવો લાગે છે. નિર્જીવ, પ્રાણુ વિહીન ચિતા જેવીજ તેની રિયતિ છે. તેનું હૃદય પણ સુખ દુઃખ વિગેરે વિહાર રહિન થયું હોય એમ લાગે છે. આખા શરીરમાં લાગેલી શ્વાપ હોલવી નાંખવાનો પ્રયત્ન કરવામાં તેના શરીરનું મોઢી શોષાઈ ગયું હતું. જે અપકવ હૃદય નવીન પ્રેમના, નવીન આવાના સંચારને લઇને થોડા વખતના પહેલાંજ પ્રદુષ્ઠ થયું હતું, તેની એકાએક આવી બપોર રિયતિ થશે એમ કોઈને સ્વપ્નમાં પણ થયું હશે?

સૂર્યના અસ્ત થયો, રાત્રીનું અધાર્ઝોપાસુ દેલાવા લાગ્યું ચક્રવાકીને મારી રાત પ્રિયસખાના વિરહમાં ઝૂંવાનો વખત આવી પહોંચ્યો. હાથ! હાથ! જોધખાઈ! ત્યારી રિયતિ તો આ ચક્રવાકી કરતાં પણ વિશેષ બપોર છે! ત્યારે માટે તો આ જીવનમાં કદી પણ પ્રભાત યત્રની આશાજ નથી? જ્યારે જોધખાઈ નિઃશ્ચિત કુસુમ જેવા પ્રદુષ્ઠ મુખે, હસતી હસતી પ્રિય પાત્રનો હાથ ઝાલી આ નદી કાંઠે બેઠી પ્રેમ ગોખી કરતી, જ્યારે નદીના પાણીમાં કુદે ફેંકી પોતાના નદના સુકુમાર પણ વડે જઈ તરંગ સાથે તેને આમ નચાવતી. જ્યારે પાણીમાં પેસી બને એક બીજાને પાણી ઉતારી કાંડા કરતાં, ત્યારે કોઈને પણ એમ થયું હશે ખરે કે આવા

સુખી દિવસનું આવી ઠાળ રાત્રિના રૂપમાં પરિવર્તન થશે?

એક દિવસ આ નદી કાંઠે બેસી કુમારસિંહ પોતાની ભાવી રિયતિનું મનોહર વર્ણન કરતો હતો, સુખપ્રદ હૃદયનાની સંકાપતા વડે સુખમય ઉજ્જવળ ચિત્તે દોરાતાં હતાં; તે વખતે જન-ગૃત અવરધામાં તો શું પણ સ્વપ્નમાંયે જોધખાઈને આંખુ નદી હોય કે એવો પણ પ્રસંગ આવશે કે જ્યારે રમણન વાસિની સંન્યાસિનીના વેષમાં નદી કાંઠે આ પ્રમાણે પોતાને આવડું પડેશે, અસ્તોષ, કર્મની ગતિ ગઢન છે!

(૨)

વંચત ઝડપમાં પ્રભાતનો સમય હતો. નદીના વિશાળ પટપર રવિ કિરણો તરંગ મંગેને લઈને કંપાધમાન થતાં હતાં; સુશીતળ સુમધિત મંદ વાણુ નદીના પૃષ્ઠ ઉપર શુદ્ધ વીચી સાથે ખેલતો હતો. એક મંચરી પુક્ત આગ્રહ નીચે કુમારસિંહ અને જોધખાઈ બંને બેઠાં હતાં. દૃષ્ટે ઉપર કોઢિલા મધુર ગાન કરતી હતી. જોધખાઈનું સુખ મ્હાન હતું, તેના ચહેરાપર રિયતની એક પણ રેખા દેખાઈ હતી નહીં, નયનમાં નીર હતું. મેવાડનો સેનાપતિ અજયસિંહ, વચન સેનાપતિ મહોબતખાનને અટકાવવા માટે સરહદના પવેત તરફ પ્રયાણ કરવાને હતો. કુમારસિંહ પણ અજયસિંહ સાથે લડાઈમાં જામ સેવાને જવાનો હતો આ સમાચારથી જોધખાઈને અત્યંત દિલગિરી ઉત્પન્ન થતી હતી. એકજ ડાળી પરનાં પોદડાં પ્રમાણે તે બંને એક બીજાના સહવાસમાં હોતેથી મોટાં વધી હતાં.

રસિંહના પ્રયાણ પછી પોતાને એકલીને કેવી રીતે વખત પીતાડવો, એ નોંધપાત્રને મ્હોટો પ્રશ્ન થઇ પડ્યો હતો. નોંધપાત્ર વિરહવ્યથાની કથના માત્રથી વ્યાકુળ થઇ ગઇ હતી. એકદમ તેનું નેત્રમાં પાણી ભરાઇ આવ્યું. કુમારસિંહ નોંધપાત્રનો આંસુ લૂછી બોલ્યો—“ગાંડી, રે ગાંડી, આટલી બધી અધર કેમ થઇ ગઇ છે ? હું જલ્દી પાછો આવીશ.”

નોંધપાત્રએ કંઈ ઉત્તર આપ્યો નહીં. અશ્રુપૂર્ણ નેત્રે તે કુમારસિંહનું મ્હોં નોંધ રહી કુમારસિંહે આગળ બોલતું શરૂ કર્યું—“જ્યારે શત્રુનો પરાજય કરી, વિજય વરમાળ મેળવી હારા ગળામાં નાંખીશ ત્યારે—”

એટલું બોલતાંજ તેનું મુખ પ્રકટ્ત થયું, આંખમાં આંસુ ભરાઇ આવ્યું તેથી તેની મુખમુદ્રા અધિક તેજસ્વી દેખાવા લાગી. તેની આંધા—આવી મુરિધતિનું મનોહર ચિત્ર આ વખતે તેની આંખ આગળ તરવા લાગ્યું. આવેશ સુકત સ્વરે તે બોલ્યો—“નોંધપાત્ર, તે વખતે ?”

નોંધપાત્ર સજળ નેત્રે તેની તરફ નોંધ જરા હસી. નોંધપાત્રના હાથ પોતાના હાથમાં લઇ આનન્દથી વિકસિત નેત્રે કુમારસિંહ મંત્ર મુગ્ધવત્ નોંધપાત્રના તરફ નોંધ રહ્યો. આવી સ્થિતિમાં કેટલોક વખત ચાલ્યો ગયો એવામાં એકાએક પાસેના કુંગર તરફથી સૈન્યની ધમાલતો, ઘોડાનાં પગલાંને અને રણુવાલોનો કંકણ અવાજ તેને કાને પડ્યો. તે સાંધેજ કુમારસિંહ જાણે ઉંધમાંથી ચોક્યો હોય તેમ બોલ્યો—“રાજધાનીમાંથી લશ્કર નીકળી ચૂકું હોય એમ લાગે છે. નોંધપાત્ર, ચાલ આપણે ત્યાં જઈએ.” પછી બન્ને ઉંધમાં અને રસ્તાપર આવી ઉર્ણા રહ્યાં;

આજ રસ્તાપર પ્રજ્ઞા ગર્દી જાગી હતી. કુંગરની તળેટીમાં આવેલા આ ગામમાં આ-

ગજ કદી આવી ધમાક મચી નહોતો. રાજધાનીમાંથી સૈન્ય આવ્યું હતું, સુસજ્જિત ઘોડેસ્વાર હારમંથે ચાલતા હતા. તેમનાં બાલાં હંપર સુધે ફરજ પડવાથી તે ચમકતાં હતાં. ગામનાં બધાં લોક કાંમધંધો છોડી આ ભંબ દેખાવ નેત્રા એકજ દેશણે બેમાં થયાં હતાં. નોંધપાત્ર આ વિરમય જનક દેખાવ નોંધ એટલો બધો મુગ્ધ થઇ ગઇ કે કુમારસિંહ તેની પાસેથી ક્યારે દૂર ગયો તેની તેને ખબર પડી નહીં, પણ પછી કુમારસિંહ પાસે નથી એ નોંધ તેણે પોતાનાં વિશાળ નેત્ર ભયમીત દરિણી પ્રમાણે આમનેમ ફેરમાં, તેની નાચુક દેહવત્તા ધરધર કાંપવા લાગી, એટલામાં એક મસ્તીએ મડેલા ઘોડો કપાટમાં આવતા દરેક ગાળસને પગ નીચે કચરી નાંખતો તેની તરફ દોડી આવ્યો. એક બે પળમાં તો તે ઘોડાના પગ નીચે કચરાઇ ગઇ હોત; નોંધપાત્ર એક ભયંકર ચીસ પાડી મૂર્ચ્છિત થઇ જમીન પર પડતી હતી એટલામાં તો એક ઘોડેસ્વાર આગળ આવ્યો અને તેને પોતાના હાથમાં ઝીલી લીધી.

“ઘોડા વખત પછી નોંધપાત્રને ખાન આવ્યું. કાળાં વિશાળ નેત્રો ઉઘાડતાં તેને જણાયું કે તે પોતાના ઘરમાં પથંઅપર પડી હતી. એક સુંદર તરણુ પુરુષ તેની પાસે બેઠો હતો અને ઉત્સુકતાથી તેની તરફ અધીર નયને નેતો હતો.

(૩)

કુમારસિંહ એકલોજ બેઠો હતો. નહોતા કાઠે ઉગતા બકુલરસની આસપાસની બૂમિ ફૂલો પડે આચ્છાદિત થઇ હતી. પરંતુ નોંધપાત્ર આવજ દારૂ મૂંઝવણ આવી નહોતી. હમણાં હમણાંથી જુમળની માફક નોંધપાત્ર કુમારસિંહ સાથે ગમત કરવા આવતી નહોતી, અને જો કદાચિંદ આંખની તો અંતઃગંગા જેવી

પ્રેમજોષી ચાલતી નહીં. આગળની માફક હવે નોંધખાઇ પોતાને હાથે હાર ચૂંથી કુમાર-સિંહના ગળામાં ધાલતી નથી. આગળ જ્યારે જ્યારે કુમારસિંહ નોંધખાઇના અંખોડામાં કુલ ખોસતો ત્યારે ત્યારે તે તેના તરફ હિંદુસ્થ નયને નોંધ રહેતી. પણ હવે તેમાંનું કશુંયે નથી. રિયતિ તદન પસટાઇ ગઇ છે. કુમાર-સિંહ નોંધખાઇને હસાવવાને અનેક પ્રયત્નો કરતો પણ હવે નોંધખાઇના મુખ પર શુદ્ધ સરસ પ્રેમની દારપરેખા પહેલાંની માફક ચમકતી નથી, પરંતુ અજ્યસિંહને જોતાંજ તેની આ રિયતિમાં એકાએક વિલક્ષ્ય ફેરવાર થતો. નોંધખાઇનાં નયનોની જ્યોતિ અને જોષી પરનું મધુર પ્રેમસ્મિત અજ્યસિંહ નજરે પડતાંજ આપોઆપ વિશ્વાસ પામતું.

કુમારસિંહ અને નોંધખાઇ એક ખીજની સહવાસમાંજ ઉછરે મોટાં થયાં હતાં. તેમનું બાળપણ એક ખીજની સાથે રમવામાંજ વ્યતીત થયું હતું. એકના પ્રેમ માટે ખીજને કદી શંકા કે અવિશ્વાસ આવ્યોજ નહોતો. આમ હોવા છતાં હજી તેજો બન્ને લગન-ગાંઠી બોડાયાં નહોતાં. નોંધખાઇ લગ્ન યોગ થાય ત્યારે તેના બાપ પાસે તેની માગણી કરવી એવો કુમારસિંહનો વિચાર હતો. તેની આ ઇચ્છા પૂર્ણ થવાની તૈયારીમાં હતી એટલામાં અચાનક તેના પર વજ્રપાત થયો. 'પહેલાં લડાઈમાં જઈ શકુનો સંહાર કરે, મહાન યશ સંપાદન કરે એટલે મહારાજ અને મહારા પરાક્રમ બદલ સારી બક્ષિસ આપશે. એ વિજય ચિહ્ન મળશે ત્યારે હું લગ્ન માટે નોંધખાઇની સમ્મતિ પૂછીશ. ચોક્કસ તે મહારા ગળામાંજ વરમાળ ધાલશે.' આવાં સુખમય આનંદ ક્ષુદ્ર સ્વપ્ન તે અનુભવ-તો હતો એટલામાં અચાનક તેની નિદ્રાનો ભંગ થયો. નોંધખાઇ હવે મહારી નથી. અજ્યસિંહની છે એમ તેની ખાતરી થઇ.

કુમારસિંહ પોતાના મન સાથે વિચાર કરતો-એટલો હતો. લડાઈ ઉપર જતાં પહેલાં નોંધખાઇની છેલ્લી મુલાકાત લેતો એવી તેની તીવ્ર ઇચ્છા હતી, તે જમ નોરથી બોલ્યો:-'જે તેને વીસરી શકીશ તોજ હું દેશમાં પાંછો આવીશ. નહીં તો પછી મહારી. અને તેની આ છેલ્લીજ ભેટ છે. શું ? હું તેને બૂલી શકીશ નહીં ? અરેરે ! મહારી આશીર્વાદ એક દીવો ધૂઆયો. રજામણમાં શત્રુઓ સાથે ઝુકો યશ મેળવવાની ન્હાનપણથી મહારી આકાંક્ષા હતી. મહારી માતા ખોળામાં બેસી ન્હાનપણમાં જ્યારે યવનોની કુષ્ટતાની અને કૂંચતાની વાંતો સાંભળતો ત્યારે મહારી લોહી ઉઠળી આવતું. મહારા પિતા પ્રમાણે નામ કાઢાતી અને પ્રખ્યાત વીરોમાં ગણવાની અને ઘણા દિવસથી ઇચ્છા હતી. નોંધખાઇનો પ્રેમ પણ આ ઇચ્છાને અટકાવી શક્યો નથી. ઉઠકું તેણે મહારી આ ઇચ્છાને વધારે તીવ્ર બનાવી હતી. એકજ સાથે યશ અને પ્રેમ સંપાદન કરવાની લાલસાથી મહારા હૃદયમાં કાષ્ઠ અપૂર્વ મનોવિકારનો જન્મ થયો હતો. પરંતુ હાપ ! એટલામાંજ આ અજ્ય-સિંહે બોલી મહારી સત્યાનાથ કાઢ્યું. હવે માત્ર યશની આકાંક્ષા બાકી છે. પ્રેમાકાંક્ષા તો કદિ પૂર્ણ થનાર નથી. અજ્યસિંહ ઉપર નોંધખાઇની પ્રીતિ બેઠી છે, નોંધખાઇ અજ્ય-સિંહની યદ છે. લડાઈ પૂરી થતાંજ તેમાં બન્નેનાં લગ્ન થશે. પણ મહારી શું ?

આવા કુખ્ય વિચાર કુમારસિંહના મનમાં ચાલતા હતા. થોડી થોડી વારે તે ઉઠા અને ઉઠા નિસાસા પણ છોડતો હતો.

કુમારસિંહની સાથે ખીજનું કાષ્ઠ હતું નહીં. હંમેશની માફક આજ પણ નદી મંજીર પણ કાંમળ રવે વહેતી હતી. અસલ પામતાં દિન-મણિના રક્ત કિરણોએ આકારાને અપૂર્વ શોભા સમર્પી હતી. નદીના પાણીમાં સર્વેવું પ્રતિબિમ્બ

ધણું મનોહારી લાગતું હતું. વડેની વાંચી વળેલી ડાળાઓ સૂર્યનાં કિરણોથી પ્રકાશિત પાણીમાં કાળા રંગની ઝાંખી ઝાંખ પડતી હતી. કુમારસિંહે પાણીમાં પડતા પેતાના પડછાયાં સામું જોયું. સૂર્ય આંધેમ્યો. આકાશ એકદમ લાલચોળ થઈ ગયું. નદીમાં પડતી વડેની ડાળોની છાયા ઉપર અચાનક કોઈ ખીજ છાયા પડતી હોય એમ તેને લાગ્યું. તેની છાતી ધડકવા લાગી. થોડો વખત એ છાંયાતું નિરીક્ષણ કરી તે ત્યાંથી ઉઠ્યો અને ધીમેથી વડના ઝાડ નીચે જઈ ઉભો. ત્યાં જોષ્યાખાંડ પશુ ઉભી હતી. પશ્ચિમ દિશામાંથી આવતી પ્રજ્ઞાત લાલીમાં તેનું અત્યુ પૂર્ણ ખિન્ન મુખ ધણું મનોહર લાગતું હતું. જોષ્યાખાંડની દૃષ્ટિ ઉંચે આકાશ પર ફરી હતી. આગળ જોષ્યાખાંડની આંખમાં આંસુ દેખી કુમારનું હૃદય ચીરાઈ જતું. આજે પશુ તેમજ થયું. પોતાનું દુઃખ વિસરી જઈ તે ખિન્ન સ્વરે બોલ્યો:—જોષ્યાખાંડ ! કેમ રડે છે ! મને નહીં કહે ?”

જોષ્યાખાંડ પર કુમારનો અત્યંત ગ્રેમ હતો. જોષ્યાખાંડના પશુ કુમાર પર એક વખત ગ્રેમ હતો એ ખરું, પણ જોષ્યાખાંડના મનમાં આવ્યું નહીં કે પોતાનું ગ્રેમસ્થાન બદલાયું છે એ જાણી કુમારસિંહને ધણું ખેદ થયો. જોષ્યાખાંડએ પહેલાંની મારજન વિશ્વાસ સહિત પોતાનું હૃદય જોડ્યું અને રડતો રડતો બોલી:—“કુમારસિંહ ! અજ્ઞપસિંહ લાકડા પર જાપ છે, મને લાગે છે કે હવે ફરીથી તેની મેટ થશે નહીં.”

કુમારસિંહે ધીમેથી લાંબો નિરાસો નાંખ્યો. પોતાના દુઃખને તીવ્ર વેગ દાખી દઈ સ્વરે તે બોલ્યો:—“જોષ્યાખાંડ ! તું ચિંતા કરીશ નહીં. તારો અને અજ્ઞપસિંહનો ફરી મેળાપ થશે એમાં શંકાજન નથી.”

(૪)

હવે જરા પશુ બોલ્યા રહી નહોતી. ચંપન સૈન્યની વધતી જતી ભરતીને અટકાવવાને અજ્ઞપસિંહ અસંમર્થ નીવડ્યો હતો. રજપૂત લશ્કર શત્રુના પ્રયત્ન સમ્યે ચોપાસથી ઘેરી લીધું હતું. રજપૂત સિંહર તદ્દન બચલીત થઈ ગયું હતું. કોઈ લડવૈયો બચાવ દર્પા વિના બાંલાનો ધા સંહન કરતો હતો. કોઈ તરવાર ફરવેતો હતો, તો કોઈ સેનાપતિના દુક્રમ ન ગઈકરિતાં નહોતો હતો. ચારે બાજુએ ભય, નિરાશા, અને પ્રલય સિંચાય બીજું કંઈ નજરે પડતું ન હતું. બધી દિશામાં હાલાકાર થઈ રહ્યો હતો. અજ્ઞપસિંહ ગમરાણો અને તેણે સલાહને માટે કહેલું મોહ્યું. યવન સેનામાંથી જ્યેષ્ઠનિ-ગર્વિષ્ઠનિ સંભળાવ્યો. અત્યારે સુધી કુમારસિંહ ખીજ બીજુએ હજાર મોજુસોને લઇને શત્રુને હરાવવાનો જીવતોડ પ્રયત્ન કરી રહ્યો હતો, સારે ભાગ્યે શત્રુને છતી તે અજ્ઞપસિંહની મદદે આવ્યો. તેની પશ્ચત્તી સેનાની રંજુર્ગના સંભળી અજ્ઞપસિંહના નિદાસતાં યોદ્ધાઓમાં ધૈર્ય આવ્યું અને લડવાને માટે તેઓ પાછા વળ્યા. જયો-નમત કુમારસિંહે લશ્કરને મોખરે ઉભા રહી એક પછી એક દુક્રમ આપવા માંડ્યો. સૈનિકોએ હૃદ વાળી. તેમણે એવી ખડાફરી દાખવી કે બગડેલી બાજી સુધરી. યવન સેનાપતિ ગમરાણો. આજુ સૈન્ય ઉભી પૂંછડીયે ન્દાસવા માંડ્યું. ખડીકથી ન્દાસતા મહોખતખાન પછવાડે કુમારસિંહે પોતાનો ઘોડો મારી મૂક્યો, મહોખતખાનને જખમી ઘોડો ઘોડે દૂર સુધી દોડ્યો. પશુ છેવટે જમીન પર પડ્યો. કુમારસિંહ ઘોડા પરથી ઉતરી મહોખતખાન પાસે ઉભો રહ્યો. ખાન બે શુદ્ધ પડ્યો હતો, તેને ઉપાડી સાથે આવેલા મોજુસોને દુક્રમ કરી તે છાત્રી લશ્કર વળ્યો. અર્ધે રસ્તે આવ્યો હતો ત્યાં કુમારસિંહે અજ્ઞપસિંહને એક ઝાડ નીચે

પડેલો જોયે. લાગલોજ તેણે પોતાનો ઘોડો તે દિશામાં ફેરવ્યો. ધવાયેલો હોવાથી અજ્ઞય-સિંહ તદ્દન અસહાય સ્થિતિમાં હતો. કુમારસિંહ ઘોડા પરથી ઉતર્યો. અજ્ઞયસિંહ તેનાથી ફક્ત બે હાથ છેટે હશે એટલામાં તો એક પવન સિંપાઈએ અજ્ઞયસિંહ પર પોતાનો બાલો તાક્યો. આંખ મીચાય ન મીચાય તે પહેલાં તો અજ્ઞયસિંહની આગળ કુદી કુમારસિંહે બાલો પોતાના ચરીરપર ઝીંચ્યો, અને પછી તરત જ જખમને લઈને જમીનપર ઢળી પડ્યો. પડતાં પડતાં જે રત્ન ભેટી વખતનું લેખણાઈનું અદ્ભુતકૃત, દીન અને નિરાશાપૂર્ણ મ્હોં તેની આંખ રહામે તરવા લાગ્યું.

લડાઈમાં જય મેળવી અજ્ઞયસિંહ સૈન્ય સહિત રાજધાનીમાં પાછો ચાલ્યો. જખમી કુમારસિંહ તેની સાથેજ હનેા, પણ ધા ભય-કર હોવાથી તેના બચવાની આશા થોડી હતી.

૫

સંસાર નદ્રના ખેલ જોયો છે. અદ્ભુત નદ્રગર કેવી કુશળતાથી આ ખેલ કરે છે તે દેવતાઓ પણ સમજી શકતા નથી, તો આપણા માણસ જાતની શી બિચારા! કુમારસિંહના પરાક્રમથીજ રજપૂત સૈન્યની જીત થઈ હતી, પણ રાજધાની તો અજ્ઞયસિંહના યશોમાન ગાતી હતી—અર્થે તેનું જ નામ, તેનીજ કીર્તિ, તેનીજ પ્રશંસા! કુમારસિંહની પોતાની ડુક ડીમાંથી પણ કોઈ માણસ આ ખેડાં યશોમાન વિરૂદ્ધ એક અક્ષર સુધાં બોલવું નહોતું. તેમ કરવાથી અજ્ઞયસિંહ નારાજ થાય અને ભારે શિક્ષા દરમિતે એવી જગ્યાને ખીંકી લાગતી હતી. કુમારસિંહ પધારીવશ હતો, અચકા હતો; તેના બિચારાનો પક્ષ લેનાર કોઈ દેવું નહીં.

રાજધાનીમાં ખૂબ ધામધૂમ ચાલી રહી હતી. સેનાપતિ અજ્ઞયસિંહનું સન્માન કરી આજ મહારાજ તેને સિરપાય આપવાના હતા. દિવનખાનામાં મહારા મહારા અખીર ઉભરાવ,

સરદાર, હુકોદારની જખમી. કહું જમી હતી. હજારો સિંપાઈઓ અને નાગરિકો હાજર હતા. એટલામાં રાજ સિંહાસને પરથી ઉઠવા, અને ખ્યાનમાંથી એક દિરાજડિત મૂઠવાળી તરવાર કાઢી બોલ્યા:—“અજ્ઞયસિંહ! જલુએથી તમે મેવાડને બચાવ્યું છે. તમે જે મહાન કામ કર્યું છે તેની આ યોગ્ય બક્ષિસ નથી તોપણ—”

રાજનું બોલવું પૂરું થાય ત્યાર પહેલાં તો પ્રેક્ષક વર્ગના વ્યવસ્થાપકો આજુ દિવાનખાનું ગાજી હાથું, અને તે વ્યવસ્થાપક દાંત ધાવ ત્યાર પહેલાં તો એક વૃદ્ધ સિંપાઈ એકદમ અગળ આગ્યો અને મ્હોટે અવાજે બોલ્યો— “મહારાજા! રાજધિરાજ! આપ જે મહાન કામ માટે અજ્ઞયસિંહને બક્ષિસ આપોએ તેનાપર તેનો જરાયે હક નથી. અજ્ઞયસિંહે યુદ્ધમાં જય મેળવ્યો નથી. ઉલટું હાર કાઢી કરી સુલેહ કરવાને માટે તે તૈયાર થયો હતો. એટલામાં મહારા પ્રજા કુમારસિંહે તેની મહો આવી શેરુનો ચૂસી કરી નાંખ્યા—પોતાના બાહુગળથી વિજય મેળવ્યો.”

એ તરફ વિરમયજનિત નિસ્તબ્ધતા પ્રકરી રહી અજ્ઞયસિંહનું મોહું કોંધથી લાલચોળ થઈ ગયું, મહારાજે તરવાર પાછી ખાનમાં મૂકી અજ્ઞયસિંહને પૂછ્યું:—“સેનાપતિ! ખરું છે તે કહે.”

અજ્ઞયસિંહ તદ્દન ક્રોધે પડ્યો, ગળાથો. હવે શું કરવું એ વિચારે તેને ગોડો બનાવ્યો. કાલિયંધી બોલું કેમ બોલાવ ? અને ખરું બોલવામાં પણ પચાવ હતી! આજ સુધી પોતાના નામના જે બચુઓ કૂંઠાયાં હતાં, જે સન્માન મળ્યું હતું તે બીજાને મળશે! જ્યાં ત્યાં પોતાની મરકરી થશે, જે મોદામાંથી રુનિ સંભળાવી હતી, તેજ મોદામાંથી હવે ગણોળ વર્ષો વરસશે;—આત્મ અનેક વિચારોથી તેનું

માનસિક ધેપ ઉડી ગયું. તે બોલ્યો:-“રાજ-
દિરાજ! પૃથ્વીપતિ! જે અને દોષિત કરાવવા
માગે છે તેણે સમજ પૂરાવો રજી કરવો
નેધંબાઈ. પૂરાવા વિના ન્યાય કરવાથી અન્યાયજ
થશે.”

અન્યાયસિંહના કહેવાને અધારે તરતજ
ટકાં આપ્યો. મહારાજે તે રૂઢ સિપાઈને
પૂછ્યું!-“રજીસિંહ! તારા મથુરે વિજય
મેળવ્યો તેનો પૂરાવો શો?”

રજીસિંહ જરા પથ ગમરાયા વિના
શાન્તિથી બોલ્યો:-“મહારાજ! ખીન કયા
પૂરાવાની જરૂર છે? મહારાજ દાનિયતું વચન
એજ પૂરતો પૂરાવો છે. દાનિયો કહી પથ
જૂઠું બોલવા નથી.”

આ ઉપર મહારાજે કહ્યું:-એ ખરું, પણ
અન્યાયસિંહે રજપૂત છેને? તારું બોલવું
ખરું, માત્ર તો અન્યાયસિંહ ચોર કરે છે!”

રજીસિંહ ગુસ્સો દબાવી શક્યો નહીં તે
ત્રાક પાડી બોલી ઉઠ્યો:-“અન્યાયસિંહ ચોરના
કરતાં પણ વધારે અધમ છે! કુમારસિંહે
પોતાના પ્રાણની પણ પરવા નહીં કરતાં આને
ઉમાર્યો! આ કૃતદન કરતાં પણ વધારે
કૃતદન છે!”

મહારાજ કોપે બરાબ બોલ્યા:-“રજીસિંહ
ચુપ રહે. આ રાજ સમા છે, ગાળાગાળી
કરવાનું દારનું પીડું નથી. જે પૂરાવો હોય
તો રજી કર નહીં તો ચાલતો યા.”

રજીસિંહે કહ્યું:-કુમારસિંહના બે હબર
માણસો પૂરાવો આપશે.”

મહારાજે કહ્યું:-“બે હબર માણસોની
જરૂર નથી, તેમાંથી ફક્ત એનેજ બોલાવો.”

રજીસિંહ માણસોને બોલાવવા નતો હતો
તેને અટકાવી મહારાજે કહ્યું!-“તારે જવાની
જરૂર નથી, કોઈ ખીને સિપાઈ બોલાવી
લાવશે.”

ત્યાં ઉભા હતા તેમાંથી ચાર પંચ સિપા-
ઈએ રહ્યા આવી બોલ્યા:-“કુમારસિંહના
સિપાઈમાંથી બે સિપાઈઓ અહીં આવો;
તમારી સાક્ષીની જરૂર છે.”

આ સંમગી કુમારસિંહના માણસો
ગમરાયા આપણે અન્યાયસિંહ વિરુદ્ધ છું
છું” જે બોલ્યા છપ્પએ તે આજ ઉવાડું પડી
ગયું એમ તેમને લાગ્યું. અન્યાયસિંહની તરફે-
જુમાંજ ન્યાય થશે એવી તેમની ખાત્રી હતી.
સાક્ષી દોઢા પછી ફાંસીની ઘિસા થશે એમ
તેમને લાગ્યું તેથી પૂરાવો દેવા કોઈ
આગળ આવ્યું નહીં.

“મહારાજ કુમારસિંહના બે માણસોને
બોલાવે છે.” સિપાઈઓએ ફરી હાક મારી,
પણ કોઈ બહાર આવ્યું નહીં, જ્યાં ત્યાં
શાન્તિ અને નિસ્તપ્તતા. અહીં કુમારસિંહનું
કોઈ માણસ હોય એમ લાગતું નથી એમ
કહી સિપાઈ પાછા પોતાની જગ્યા પર ગયા.

કુમારસિંહના માણસોમાંથી કોઈ સાક્ષી
દેવા આગળ પડતું નથી એ જોઈ રજીસિંહના
રોળા લાત હિંગોલ જેવા થઈ ગયા. અતિરાય
કાપને લાકને તેના મ્હોંમાંથી એક અક્ષર
પથ ફુટ્યો નહીં.

મહારાજે કહ્યું:-“રજીસિંહ! આ સીવાય
ખીને કોઈ પૂરાવો હોય તો તે પણ
રજી કર.”

રજીસિંહ બોલ્યો:-“મહારાજ! ખુદ
કુમારસિંહનીજ જુવાની હોય, એટલે ખરું
બોડું તરવ જણાઈ રહેશે.”

રજીસિંહે બોલવું પૂરું કર્યું કે અન્યાયસિંહ
બોલી ઉઠ્યો:-“મહારાજ! અત્યારે કુમારસિંહ
મથુરે ગંભીર રિયતીમાં છે. તેને અહીં આપણાં
કંઈ સારું નરજી થયું તો?”

રજીસિંહે આ પ્રશ્નને ઉત્તર વાગતાં
કહ્યું:-“મહારાજ! કાનિયોને પોતાના પ્રાણ

કરતાં પોતાનું, નામ, યશ, કીર્તિ વધારે બદાતાં દોષ છે. આ બધાં માટે દાનીયો ગમે તે કરવાને તત્પર રહે છે. આપ કુમારસીંદને અહીં જરૂર બોલાવો. ”

મહારાજ બોલ્યો:-“ શીક છે, તેને પાલ-ખીમાં નાંખી અહીં લાવો. ”

રજુસીંદ બે સીપાઈ સાથે લઇ ત્યાંથી નીકળ્યો તેમાંથી એક સીપાઈને પાલખી લાવવાનું કહી પોતે કુમારસીંદ પાસે ગયો. રજુસીંદ તેના ઝોરડામાં પેઠા કે કુમારસીંદ બોલ્યો:- રજુભા! અત્યાર સુધી ક્યાં હતો? હું તો હાલ મારી યાત્રી ગયો, પણ એક વખતે જવાબ ન આપ્યો? ”

રજુસીંદ ખીન વદને બોલ્યો:-“મહારાજ! મહેં સાંભળ્યું હતું કે લડાઇમાં જય મેળવવા માટે રાજવીરાજ મહારાજ, અજયસીંદને શીરપાલ આપવાના છે. ખરો વીજયી ખાટલ-વશ પડ્યો રહે, તેનું નામ કોઇ મુખ પર પણ ન આણે તે અધમ, પાપી, બાલ્ભો, પાખંડી અજયસીંદ આજ ખોટું માન મેળવી જાય એ મહારાજી સદન ન થયું. તેથી આપને એકલા છોડી ખરી હાડીકત કહેવા માટે હું રાજ દરબારમાં ગયો હતો. ”

આ સાંભળી કુમારસીંદ ચંબી ગયો. પારકો યશ પચાવી પાડતાં અજયસીંદને જરાપણ સંકોચ યતો નથી!

રજુસીંદ આગળ ચલાવ્યું:-“ રાણાને મહારા બોલવા પર વીધાસ બેસતો નથી. તેણે આપને બોલાવ્યા છે. ”

કોષના આવેગને લઇને ‘કુમારસીંદ’નું આખું શરીર કંપવાં લાગ્યું. જોષબાઈને પડાવી લઇને તે દુષ્ટ શાન્ત ન થયો! પણ મહારી વરવારને બળે મેળવેલી કીર્તિની પણ આ દુષ્ટ ચોરી કરી જાય છે! કુમારસીંદ બીજાનામાં બેઠો થયો, પણ છાતી પર પડેલા જ-

ખમમાંથી સોહીની ધાર ચાલી અને પાછો તે રહે પડ્યો. પડતાં પડતાં તેણે કહ્યું:-“ રજુસીંદ! પાલખીમાં મને અત્યારે ને અત્યારે રાજદરબારમાં લઇજા. ”

રજુસીંદની આંખમાં આંસુ ઉભરાણું. તે બોલ્યો:-“ મહારાજ! પાલખી લાવવા એક માણસ ગયું છે. ”

ચોડા વખત પછી કુમારસીંદની પાલખી રાજદરબારમાં પહોંચી. તેની ફરજ પણ વીર, ઉત્તર મૂર્તિએ બધાનું ધ્યાન ખેંચ્યું. કુમારસીંદે અજયસીંદ તરફ એક દોર દલીપાત કર્યો.

કુમારસીંદની પાલખી રાણાની નજીક લઇ જવામાં આવી. મહારાણીએ ગંભીર રતર-કહ્યું:-“ કુમારસીંદ! તું અત્યારે મૃત્યુ શીયા પર પડ્યો છે. ચોડાજ વખતમાં તું જ્યાં જવાનો છે ત્યાં આ મર્ત્ય સોહનાં યશોમાન, ગિરવ કંઈ પણ સાથે આવવાનું નથી. એ અનન્ત ધામમાં તો સત્વજ તારો સોખતી યશે. આ વીચારે તને સાચી વાત કહેવાનેજ પ્રેરશે ત્યારે કહે, આ લડાઇમાં તમે જય મેળવ્યો કે અજયસીંદે? ”

જવાબ આપતાં પહેલાં કુમારસીંદે ફરી એક વાર અજયસીંદના શીકા ચહેરા તરફ દલી ફેંકી. જોને માટે મહેં મરણની પણ દરકાર ન કરી તેણે મહારી સાથે આવું કૃત્રિમ વર્તન ચલાવ્યું! તો પછી આ માટે વેર ન લેવું? પરંતુ વેર કોના ઉપર લેવું? અજયસીંદ ઉપર કે જોષબાઈ ઉપર? અજયસીંદના અપમાનની વાત સાંભળી કોના જીવનનું સત્યાનાથ નીકળી જશે? આખી જીંદગી કોણ દુઃખી થશે? જોષબાઈ.

ત્યારે જોષબાઈના પર વેર લેવાની કન્યા છે? ના, ના. જોષબાઈના પિતા અજયસીંદના અપમાનની વાત સાંભળ્યાં પછી તેને કહી પોતાની કન્યા આપશે? જોષબાઈ

હવે નીરાશાથી સ્ત્રીરાઈ જશે! અન્યની સાથે લગ્ન થયા પછી પણ તેને આ વાતની ખબર પડે તોયે તેને ફટકું દુઃખ થાય! પોતાને પતિ આવે અથવા, નીચ, દુઃખરો છે એ ખબર પડતાં જોધબાઈના મનની રચીતી કવી ભયંકર થાય! તેના હૃદયના ટુકડે ટુકડા થઈ જાય! આજ-વીચારો કુમારસિંહના મનને સભાની રજા. લડાઈપર જતી વખતે જોયેલું જોધબાઈનું અશ્રુપૂર્ણ ખીન મુખ ફરી તેની આંખની રક્તમે ખડું થયું. હવે કુમારસિંહને સાચી વાત કહેવાની ઇચ્છા રહી નહીં. કુમારસિંહે કહ્યું:—“રાત્રિધિરાત્ર! મને એ વાત પૂછશોજ નહીં. લોભથી દૂર રહેવું મનુષ્યને માટે અશક્ય છે.”

મહારાણ્યે કહ્યું:—“જે છં મૃત્યુ રોધા પર પડ્યો છે.

“હા, મહારાણ્યે કહ્યું એ વાત છે.”

“ત્યારે હવે તેને પૂછવાની જરૂર નથી.

અન્યસિંહને શિરપાત આપું ને?”

કુમાર બોલ્યો:—“હા, ખુશીથી આપો.”

રાણ્યે મ્હોટે સારે કહ્યું:—સાંભળો! અન્યસિંહ વિજયી છે, હવે જરા પણ ચાંકો નેવું નથી.”

ત્યારે તરફ અન્યસિંહના નામનો વિજય-ધ્વનિ ઉઠ્યો. કુમારસિંહ હેયું કંઈક કરી આ બધું સાંભળતો હતો. તેનું ગીરવં ખીજના તાથ પર ચડ્યું! તેને કંઈક કંઈક થઈ જવા લાગ્યું, પણ બધી વિમત એકઠી કરી તેણે રણસિંહને કહ્યું:—“જલદી મને અહીંથી લઈ ચાલ.”

બાપ્તોએ પાલખી લઈ. અશ્રુપૂર્ણ નેત્રે રણસિંહ તેમની સાથે ચાલતા લાગ્યો અર્ધ મર્ચિત અવસ્થામાં પણ કુમારસિંહ જોધબાઈના નામની જયમાળા જપતો હતો.

મહારાણ્યે અન્યસિંહની કમર પર તરવાર બાંધી કહ્યું:—“અન્યસિંહ! તમે જે

મહાનુકૂળ થઈ જાવો છે તેનો આ સામાન્ય નિર્ણય રત્ન યોગ્ય અરેજો નથી. મહારાણ્યે કહ્યું:—“સર્વ શ્રેષ્ઠ, અસાધારણ રત્ન-કે જેના તેજથી મહારાણ્યે કહ્યું પ્રકાશિત થાય છે, તે રત્ન તમને અર્પણ કરી દુઃખદાર કૃતચના દર્શાવીશ.”

તેજ દિવસે રાત્રકુમારી કમળા સાથે અન્યસિંહનાં લગ્ન થયાં.

લગ્ન પૂરી થઈ, અન્યસિંહ મહાવિજય મેળવ્યો. એ વાત ગામડાંઓમાં પણ પહોંચી ગઈ. અન્યસિંહની પ્રશંસા સાંભળી જોધબાઈનું મન પ્રસન્ન થયું. ગર્વથી વિસ્ફારિત હૃદયક આંતરણે તે અન્યસિંહની વાટ જોવા લાગી.

દિવસ ઉપર દિવસ જવ. સાંઘા, અઠવાડિયાં પછી અઠવાડિયાં ચાલ્યાં ગયાં, પણ અન્યસિંહના આગામી ગિર્મિ દેખાયાં નહીં. આનન્દથી પ્રકુલિત મુખ-કમળ દિવસે દિવસે કરમાતા લાગ્યું. એક પછી એક તેની બધી આશા નિર્મૂળ થવા લાગી. જે જગ્યાએ તેણે અન્યસિંહને પડેલો જોયો હતો તે જગ્યાએ રોજ રોજ એકઠી જઈ, જોધબાઈ એક ઝાડની નીચે ચિંતાતુર અવસ્થામાં બેઠી રહેતી. દરથી આવતા ઘોડાના લાગડાનો અવાજ સાંભળી તે એકદમ અમીટી ઉઠતી, આશાપૂર્ણ નેત્રે તે દિશા તરફ જોઈ રહેતી અને હવે નિરાશ થતી. આવી રીતે આખો દિવસ બેસી સંધ્યા-દાયે નિરાશ થઈ ઘેર પાછી ફરતી. એક દિવસ આ યજ્ઞે બેઠી હતી, ત્યાં ઘોડાના લાગડાનો અવાજ સંભળતા લાગ્યો. આજ તેની આશા સરળ થઈ. ઘોડાના લાગડાનો અવાજ ધીમે ધીમે પાસે આવવા લાગ્યો. જોધબાઈનાં રોજ આનન્દથી વિસ્ફૂટ થયાં. સામે ઘોડેસ્વાર એક દાગમાં ગોઠવાઈ ઉભો રહ્યો. તેમની સાથે એક સુસજ્જિત પાલખી હતી, તેમાં ચરતીર અન્યસિંહ હોવા જોધબાઈ એમ જોધબાઈની ખાતી હતી.

પાલખી ઝાડ નીચે આવી ઉભી રહી. જોષ્યાખાંની ધીરજ રહી નહી. એક દોડે તે પાલખી પાસે જઈ પહોંચી. પાલખીને પડેલો ઉંચો કરી રજુસિંહ બહાર જોતો હતો તે જોષ્યાખાંના જોવામાં આવ્યો. રજુસિંહ કુમારસિંહનો નોકર છે એમ જોષ્યાખાં બરાબર જાણતી હતી. તે અજાણસિંહ સાથે શા માટે આવ્યો હશે, એ તે સમજી શકી નહીં. ધીરજ બોધ તેણે પાલખીનો પડેલો ઉંચો કર્યો, અને અંદર ડોકું ધાલી જોયું તો કુમારસિંહ સૂતો હતો. તે અંબવાણી પડી. પાલખીમાં અજાણસિંહ નહીં, પણ કુમારસિંહ સૂતો છે—મહા-

નિદ્રામાં પડ્યો છે!! તેના મુખપર મૃત્યુની પ્રશાંતતા વિરાજતી હતી!

જોષ્યાખાંને બધી હકીકત સમજાણી. રજુસિંહે તેને કુમારસિંહના જખમનું દરિયું સમજાવ્યું. અજાણસિંહની સંપૂર્ણ લગાડીનું તેની પાસે નિવેદન થયું.

જોષ્યાખાંએ સંન્યાસ લીધો છે. રમણને એજ તેનું રહેઠાણ બન્યું છે, અને કુમારસિંહની ચિતાબરખ એજ તેની એક માત્ર ઉપલોભ દર્શનીય વસ્તુ છે!!! *

* આસિક મનોરંજનના તંત્રીની પરવાનગીથી તેમાં આવેલી એક વાતોનો અનુવાદ.

ૐ

ઉપેક્ષિતા.

વાતીઝરડાથી અંચલ થયેલા સમુદ્રના તરંગોથી પણ અધિક પ્રેમાતું હૃદય અંચલ થઈ ગયું—રાત્રિના અંધકારથી પણ અધિક ગાદ અંધકાર તેના હૃદયતલ ઉપર દેખાઈ આવ્યો? ગાલ ઉપર હાથ રાખી તે વિચાર કરવા લાગી, આ સંસારમાં પ્રેમ શું છે? જો હૃદયથી વ્યાધના કરવી તેનું નામ પ્રેમ છે, તો મહારા તરફથી કાંઈ નેમાં ઝુટિ પડી નથી. આજ પાંચ વરસ સુધી રાત્રિ દરમિયાન સેવા-સુત્રુણા કરના છતાં પણ રંગમીનું હૃદય હાથ ન ગ્યાળું! તે શું ગાદે છે? સુન્દરતા. સંસારમાં શું પ્રેમ સુન્દરતાની માથે મળેલો છે? ના.

બહુ ઠેકાણે સુન્દરતા છે, પણ પ્રેમ નથી. અને કેટલાક એવા પણ રંગમન છે કે જ્યાં પ્રેમ છે, પણ સુન્દરતા નથી. ગાદ અંધકારમાં પ્રકાશમાન દીરાની જેટ નિશ્ચય ચમત્ક્રમ તારાને જોઈને પ્રેમાર્થે વિચાર્યું, સુન્દરતા

આંખોની સામે આવવાવાળી મીઠ છે. તેને આંખો દેખી શકતી નથી, કેવળ હૃદય આંખથી શકે છે. પ્રેમ હૃદયની મીઠ છે, પણ સંસારમાં હૃદયવાળા પુરોષ કેટલાં હશે? પોતાના રંગમીના સંબંધમાં વિચાર કરતાં પ્રેમાતું હૃદય સંકુચિત થઈ ગયું! કદિ સારી રીતે ન જોઈવા છતાં પણ તે રંગમીને હૃદયની કમી શકી નહિ, એવા વિચારોની સાથેજ તેના હૃદયના દોરને કાંઈએ જોઈતો હોય, તેમ તેના નેત્રમાંથી વહેતી અશ્રુધારા અચાનક અંધ થઈ ગઈ?

૨)

પ્રેમાની સામુદ્રે પાડેલજીવે પૂછવા પડી દૃઢ સંભવિ જણાવતા કહ્યું.—“ મંગા બંધેન, ને તો મોતાના કિનારે પહોંચી પડી-હવે નારાયણ જલદી ઉઠાવી લે તો સારું, પણ એક છત્રા હતી—જે કમુદને એક સંતાન થઈ હોત તો તે શાન્તિથી મરત.”

ગંગાએ કટાક્ષમાં કહ્યું—“હું તો પહેલાં-
થીજ કહી ચૂકી હતી કે આ વદ્યથી તો
તમારી આ આસા વીસ વરસમાં પણ પૂરી
થશે નહિ. જ્યોતિષી સમજુનાથે પણ
હાથ જોઇને કહ્યું ‘હવ’ કે તેને સંતાનનો
ભોગ નથી.”

સામ્રાજ્યે ધીમા સ્વરથી કહ્યું—“તો હવે
શું કરવું ગંગા ?”

ગંગા—“એ માટે તો મેં તે દિવસ
ખંડુલાસની સાથે વાત કરી હતી. અને તેની
પુત્રીને દળુ યાદ વરસ થયાં છે. જગવાનની
હમ્મણ હોય તો બે વરસની અંદર પુત્રનું સુખ
જોઇ સેશે. વળી પ્રેમાને તો કુમુદ પણ
આદતો નથી.”

સામ્રાજ્ય—“તું સાચું કહે છે ગંગા, તે
તેને નથીજ ચઢાવો અને તેવી કાળી વદ્ધને
આઠે પંચ રી રીતે ? મ્હારો પુત્ર દરિ ધરમાં
પણ આવતો નથી. જિયારે તેને લીધે બહા-
રનો બહાર ફર્યા કરે છે.”

ગંગા—“તારે મેં કહ્યું તેમજ કરો.”

સામ્રાજ્ય—“હીક ! તો તેની માની સાથે
વાતચીત કરજો, તે તેનું રૂપ કેવું છે ?”

ગંગા—“બહેન, તમારા શીરના કસમ
આખા શહેરમાં પણ એની કન્યાએ ભાગ્યેજ
બે ચાર નીકળશે. તને યાદ નથી કે તે દિવસ
રામલીલા જોવા માટે તે તથા તેની મા જોવા
આવ્યા હતા ને હું પણ ત્યાં હતી. તે કન્યાને
જોઇને કહ્યું ‘હવ’ તે કે જેવી કન્યા રાખણી
છે, તેવોજ વર જો જગવાન મેળવે તો સોનું
ને સુગંધ એક થાય !”

ગંગાની તિરસ્કારમય સંકિર્તના વખાણ
કરતાં ગુદલુએ કહ્યું—“હા ? હા ? યાદ
ઓગ્રું. ખરેખર તે કન્યા કુમુદને લાયક છે,
હીક તો યાદ રાખીને કાંઈ તેની માને સર્વ
વાત પૂછી લેજો ?”

(૩)

પ્રેમ પતિ અને સામ્રાજ્યનેની મુઠ્ઠા પૂરી
કરી સકી નહિ. પતિના માટે રાખણી નહોતી
પણ કરુણ હતી, અને સામ્રાજ્યે માટે સંતાન-
પતિ નહિ પણ વન્ધ્યા હતી. માટે માતાની
સમ્મતિથી કુમુદનુંમારે ખીએ વિવાહ કરી લીધો.
તે સુન્દરતામાં પ્રાતઃભાગની તાજી ખીસેલી
મુલાખની કેમળ પાંખડી હતી, અને વાતોમાં
વીજુનો સુન્દર સ્વર હતી. તેનું નામ નિરુપમાં
દત્ત—પણ તે સમય જગીયામાં માણીનું ચિત્ત
લોભાવવાવાળા સૌથી પહેલી ખીસેલી ફૂલની
કળી સમાન તે નિરુપમ હતી. જ્યારે તે પોતાના
હૃદયનો ભાવ જણાવવા માટે લાંબી વિચાગ
આપીને જરા ઢાળા હાંપે, અને મોઢાને
સંકોચીને પતિને કહેતી—“તમારે ઘેર આવીને
હું સુખ-સમુદમાં ફૂલી ગઈ, તને તેને રહેવા
માટે તો આટલો સુન્દર આગ તેને અર્પી
દીધો છે. જ્યાં સુધી તે બાગમાં રહેશે ત્યાં
સુધી હું તેમાં પગ પણ મૂકીશ નહિ.”

એ વખતે કુમુદનુંમારે રેનોકડની લખેલી
(ધારટ) નામની ચોપડીમાં પિસાચની વાન
યાદ આવી, અને તે હમ્મણો હતો કે ફારટનો
પિસાચ પેદા થઇને એવું પાણી પીરસવે કે
જેથી વિલેલી સર્વ છંદગીની વાત હું બૂધી
નહી ? કાંટામાં લગાવેલી સોઠની ગોળીને
ખાનારી મગ્ગીની પે? તે વ્યાજૂ થઇ ગયો
હતો ?

છેવટે પ્રાતઃભાગની ઉપાને દેવાણે જેમ
મમ્મલ જિતવો. તીએ. મદ્દજ વજ્જના, થાએ, જે,
તેમજ જાસિકા નિરુપમાને રાખ આખા
ધરમાં પ્રસરી રહો, અને આસાના અન્તિમ
આસનો. અંત નિરાસામાં શેલી પ્રેમાગમની
બહારની નાકળી, અગર જો કે તે બાગની બહાર
તો નીકળી પણ કાર્તવ્યની બહાર ન થઇ સકી
કારણકે આ અંકોરમાં કાર્તવ્યના અંત ઉપર
ફક્ત એ રાંચ મનુષ્ય પડેલા છે.

(૪)

પતંગ દીવાને ચાહે છે, પણ તેમાં જગી પજુ મરે છે; તે દીપકને છોડી ચક્રો નથી, અને મોત તેને 'છોડી ચક્રુ' નથી. જ્યારે કુમુદકુમાર નિરૂપાની સુંદરતાના દીપકમાં બીજી વાર આત્મદ્યુતિ કરી રહ્યો હતો, ત્યારે એક આદમીએ કુમુદને એક ગજ આપ્યો તેમાં પ્રેમાના અન્તિમ જીવનના અન્તિમ દર્શનની અન્તિમ પ્રાર્થના કરી હતી. બન્ને ગમે તેટલી ઉપેક્ષા થાય, કિન્તુ અન્તિમતા સંસારમાં એવી કંઈક છે કે તેથી રેલવેમાં બેઠેલા મુસાફરો જેમ સુંદર દરબને પડીયા જોયા પછી તેને રથાને બીજા દરબો જોઈને ઉદાસ થઈ જાય છે, તેમજ મનુષ્યો આવેજ પ્રકારે કામ વિદ્યવત્ત યજ્ઞ જાય છે ? કુમુદનું હૃદય અજમળી ઉઘડું, તે આદમીના સાથે પ્રેમાન જોવાન માટે ગયા.

પ્રેમા પોતાના વૃદ્ધ માતા, અને ન્દાના આજના દીન કેટુખના દીનતાનું એક નિદેશ કારણ થઈ પડી હતી. ઉપશિવાય ઉપેક્ષા પસંદ હતી, સંસારમાં હતી, પણ એક મુદ્દ હૃદય માતાના હૃદયના પ્રેમના એક જિન્દુ સમાન હતી. જે દુઃખમાં પ્રેમાને મુખ હતું. કાયા વાસની અંદર લાગેલા પુષ્પના પેડ પાડવા પહેલાં ચિંતાનો સિમર ગતી ચૂરી

હતી, તે દુઃખને સાન્ત રીતે સદન કર્યા હતા તેના સકલશક્તિ હવે હારી ગઈ હતી. લાપતા દેવટેના વિચયનો સુડો વાઈલુના પીરના હાથ-માંથી પડી ગયો હતો. વેધે કરી દીધું હતું કે રોગી જીવશે નહિ, પરિણામ માનું આવશે !

જ્યારે પરતું હાર ઊપાડીને કુમુદ પ્રેમાના ચોરડા તરફ આગળ વધવા ગયો ત્યાં તેના કાનમાં રડવાનો ધ્વનિ આવ્યો. જાણે કેટલી તેના કાનમાં કહોરે સ્વરથી કહ્યું - 'વિલંબ થઈ ગયો, તારા આવવાના વિલંબ થઈ ગયો.' પોતાની પ્રિયતાને માટે મુનાર દાર જતાની લાવતાં ત્યારે શાહઆલમે સમજ્યું કે 'પસેજ' તેની કથ જતી ચૂકી છે, ત્યારે તે કુદોને આંધુથી ધોધ નાખી, તેની પવિત્રતાનું પ્રમાણ દેતો તે દાદ બેસી ગયો હતો તેમજ કુમુદ બેઠો. પથર શરી ગયો. અગિમાંથી એક જિન્દુ પાણી ટપકી પડ્યું-કુમુદની આંખમાંથી આંસુ વધવા લાગ્યા ? જાણે કુમુદની સામે ઊભેલી પ્રેમા કહે છે કે-તમે ડરશો નહિ-નહિ જોતા મદાર હૃદયના દળર કુદકા ધર્મ જરો-તમારી આમનું એક જિન્દુ મદારા માર્ગમાં સમુદ જતી રહેશે ? પણ હવે સર્વ વ્યર્થ હતું-કેવે સિતા સંસારમાંથી આવી ગઈ હતી ? સત્યું !

"મુદે-દ"

—ૐ— પ્રકીર્ણ બાબતો. —ૐ—

વડગાદી.

મારી મા પાસે-કેટલીક જુની નોંધો છે. તેમાંથી આસ જાણના જેવી બાબતો પ્રકટ કરું છું.

પાણીમાં જન્મુઓ.

રોગચર્જાની નળના એક મદરથે એકું સિદ્ધ થયું છે કે મિક ટીપા પાણીમાં ૨૧૦૦૦ પજા નવા જન્મુઓ છે.

કુદ ઊપર રહેલા જન્મુઓ.

મારે એવી નામના એક નામાંની નર્મને કેટલાક પ્રયોગોથી સાબીત કરેલ છે કે

૧ એક રતમ દાંતી કાંઈ પર ૧૧૦૦૦૦૦ જન્મુઓ રહે છે.

૨ એક રતમ લીલી કાંઈ પર ૮૦૦૦૦૦ જન્મુઓ રહે છે.

૩ એક રતમ ચેરી કુદ ઉપર ૧૨૦૦૦૦૦ જન્મુઓ રહે છે.

૪ છણામાં છણા જન્મીએ એવા છે કે એક પોસ્ટ ટીકીટ ઉપર ૨૫૦૦૦૦૦૦૦૦ રહી શકે છે તેવું એક ફ્રેન્ચ શાસ્ત્રીનું અનુમાન છે.

માંખી છડાં કયાં જે મુકે છે ?

હુનાળાનાં રૂંદેક મોસમમાં માંખી ચાર વખત છડાં મુકે છે અને દર વખતે બાજમાં બોજાં ૪૦૦ છડાં હોય છે.

હાંસને દાંત કેટલાં હોય છે.

સૂક્ષ્મદંથક પંચી, એવું નક્કી કરવામાં આવે છે કે હાંસને બાવીસ દાંત હોય છે.

સર્પની જાત અને લંબાઈ.

રૂપની ૭૦૦ જાત છે. તેવું તેનાં જાણકારે શોધી કાઢવાની નોંધ લેવામાં આવે છે. તેમ લાંબામાં લાંબો સર્પ આજ સુધીમાં જણાયો હોય તો ફગત મેક્સિકોમાં છે. જેની લંબાઈ ૩૭ ફીટની છે.

હરીઆનાં પાણીની થતી વરાળ.

દરસાલ ચર્ચક કુટ જાડા યરે જેટલું પાણી એકંદરે બધા સમુદ્રોમાંથી વરાળ થઈને જાય છે.

હરીઆનાં પાણીમાં મીઠું કેટલું હશે.

એક એવી ગણતરી કરવામાં આવે છે કે પૃથ્વીના સમુદ્રોમાંથી એકંદરે મીઠું ૭૦૦૦૦૦૦૦ થનમાફક પ્રસરેલું છે. ને તે સર્વ બાદાર કાઢવામાં આવે તો, સમુદ્રના પાણીની સપાટીએ કંઈજ પજ નીચે જશે નહીં. આ દલીલ વાંચક વર્ગને આજ્ઞાવણી પમાડે તેવી છે, પણ મારો પાસે જે બીજી કેટલીક ગણતરીઓ છે તેના આગળ આ અતિવેલ ગણતરીઓ હમે તો સાધારણજ માનીએ છીએ ને તેની ખાતરી હમારી સર્વે આ માસિકમાં પ્રગટ કરાવેલી વાંચક વર્ગને યશે છતાં આવી જાજતોમાં કોઈ વધારે અજવાળું પાડી આપશે તો ધણી સારી થાત છે.

અર્પણ.

તસકચન્દ રીરચન્દ શાહ.

આખી દુનિયામાંનાં મૂર્તિપુજકોની સંખ્યા.

નામ	સંખ્યા.
બૌદ્ધ	૫૮,૦૦,૦૦,૦૦૦
શૈવન કૃષ્ણાલીક	૩૦,૦૦,૦૦,૦૦૦
ગ્રીકો	૧,૦૦,૦૦,૦૦૦
હિન્દુઓ	૨૧,૬૭,૦૦,૦૦૦
જેનો ચેતાંતરો વીગેરે	૬.૮૦,૦૦૦
સીખો	૨૭,૦૦,૦૦૦
એનિમાસ્ટ	૧૫,૮૨,૦૦,૦૦૦

કુલ. ૧,૩૫,૮૫,૮૦,૦૦૦

મૂર્તિ નિપેધકો.

ચાદુધી	૧,૨૨,૦૦,૦૦૦
ગ્રોટસ્કેપ્ટ	૧૭,૧૬,૦૦,૦૦૦
પારસી	૧,૦૦,૦૦૦
મુસલમાન	૨૨,૧૮,૦૦,૦૦૦
હુન્ડીઆ (જેન)	૩,૦૦,૦૦૦
સિંધ (ચિખ)	૩,૦૦,૦૦૦
આર્ય સમાજ	૨,૫૦,૦૦૦
બહો લલા પ્રાર્થના સમાજ	૫,૫૦૦

કુલ. ૪૦,૬૫,૫૫,૫૦૦

પુત્ર ન થતો હોય તેણે શું કરવું?

આજકાલ દુનીયામાં સર્વેને પુત્રની આકાંક્ષા વિશેષ હોય છે, પણ કેમ ભાગ્યે જ પુત્રોની વધુ સંખ્યા ન નિભારી શકે તેવો હોય તેને ત્યાં હજનના હીસાબે હાકરાઓ ઉત્પન્ન થાય છે, બમારે શેડીઆઓ જેઓ વધુ સંખ્યામાં હાકરાઓ નીમાવી શકે તેમ હોય છે તેમને ત્યાં મોટે ભાગે એક પુત્રનાં જન્મ હાંધો હોય છે. એવા જો ગ્રોડો હોય

તેમને માટે નીચેના દાખલો બહુ ઉપયોગી થઈ પડશે.

લઘાઈની શરૂઆત પછી ક્રાન્સમાં છોકરીઓ કરતાં છોકરાંઓનાં જન્મ પ્રમાણમાં જે અદ્ભુત વધારો થયો છે તેનો ખુલાસો ક્રાન્સના વેદક વિદ્યાલય તરફથી પ્રસિદ્ધ થતાં પત્રમાં સત્તાવાર રીતે કરવામાં આવ્યો છે. કેટલાક માસ થયાં શાસ્ત્રીઓ ગુલાં ગુલાં આંકડા અને વીગતો એટલી કર્યા કરતા હતા, અને તેઓએ સત્તાવાર રીતે જણાવ્યું હતું કે છોકરાંઓનાં કરતાં છોકરાંઓનું જન્મ પ્રમાણ વધી ગયું હતું. આથી લોકોના મનમાં કાંઈક સંતોષની લાગણી થઈ છે. કારણ કે તેઓને એમ લાગ્યું કે લઘાઈમાં પુરુષ વર્ગની કતલથી જે હાનિ થાય છે, તે ખોટા કુદરત ખીજ રીતે પૂરી પાડે છે. અમારા માનવા મુજબ તેનો ખુલાસો એમ છે કે સ્ત્રીઓ કે જેઓ ઘર ગાળાનાં કારખાનામાં દસ દસ કલાક સુધી કામ કરે છે, જે હળવતી ખેતરો ખેડે છે, અને જેઓ ગાડીઓ હાંકવાનું કામ બળવે છે તેઓ

આવી સખ્ત મજુરીથી અત્યંત શ્રમીત થઈ જાય છે, તેથી એ સખ્ત મજુરી કરનારી સ્ત્રીઓ પુત્રનો જન્મ આપે છે. સ્ત્રીઓનાં વ્યાધિઓમાં નીપુણ દાકતરો પણ અમારી સાથે મળતાં થઈને કહે છે કે સ્ત્રીઓ બ્યારે હદ ઉપરાંત કામ કરે છે, અથવા તે પુરુષોએ ફરવાનું કામ કરે છે, ત્યારે હમેશાં એમનાં પરિણામ આવે છે એટલે કે છોકરાંઓનું જન્મ પ્રમાણ વધે છે.

ઉપરમાં જણાવ્યા મુજબ બહુ મહેનતુ સ્ત્રીઓને પુત્રી જન્મ કરતાં પુત્ર જન્મ થવાનાં સંભવો બહુ વધુ રહે છે. આપણા મોજીયા ખમાં તરફીન થએલા પૈસાદાર સ્ત્રી પુરુષોને પુત્રની અબીલાયા બહુજ હોય છે. તે બધું તેઓ ધણી દવાઓ ખાઈ છે અને ખાનદાનને શોભે તેવાં કપડાં કૂતો કરે કરાવે છે, તેઓ જે આં ખીના વાંચી તે મુજબ વર્તવાનું શરૂ કરે અને પુષ્કળ મહેનતનું કામ બનાવે તો તેમના દાખલામાં પણ કદાચીત એ બને.

"C"

ગોમહા સભા (કલકત્તા)

પ્રમુખ સર જોન ગુડરિક્સ લાખજી.

(ગતિંકથી રોય)

ભારતના કોઈક શહેરમાં, ફેબ્રુઆરી ૧૪૦૦ નમુનાઓની પરિક્ષા કરવામાં આવી હતી જેમાં ચાર પાંચ ફે બાગ જેટલા નમુનાઓમાં પાણી બેળવવામાં આવ્યું હતું અને રોજ ૬૦ ટકા જેટલા નમુનાઓમાં જીણા જીણા જંતુઓ માલમ પડ્યાં હતાં ત્રીજી વાર એ છે કે આજ કાલ કાળજી પૂર્વક ચોખ્ખું રાખેલું કુંડ મળતું કઠણ થઈ ગયું છે. ચોથી વાર એ પણ છે કે આંદોશની આબોહવા એવી છે કે ખીન ખાદ્ય પદાર્થોની અર્પણાએ કુંડ જસદીથી જમડી નાથ

છે. આથી એવું પણ અનુમાન કરવામાં આવે કે કુંડના નમુનાઓ સ્વાસ્થ્યને અર્થે હાની કારક હોય.

એમાં કોઈ આશ્ચર્ય નથી કે મુંબઈમાં એનિઝકયુટિવ હેલ્થ ઓફીસર ડૉ. ટર્નેર ભારતનાં મોટા શહેરોમાં કુંડની વ્યવસ્થાનો અસંતોષ ઉત્પન્ન કરનારો રિપોર્ટ કર્યો છે, મેલ શહેરોમાં સારનારણ રીતેજ આવા પ્રકારની હલકાઈ વિશેષ છે તથાપિ આ દેશના ખીન સ્થાનોમાં પંચું કુંડની પ્રથમ તરફ ધ્યાન પહેલવેલું

જોઈએ. ચોખ્ખું દુધ ન મળવાને લીધે અને તેમજ ધીમાં થતી ભેજાળને લીધે પ્રત્યેક મનુષ્યનાં સાંભો આ વિચાર ઉપરિચિત થયો છે અને જો અમે ભૂત અને વર્તમાન-સ્વસ્થા-ઓનો વીચાર કરીએ તો અમારી આજની સભાની આવશ્યકતા કેટલી છે તે માલમ પડે. ભૂતકાળ કહેવાથી કંઈ સત્યયુગથીજ માંડીને કહેવાની મારી મતલબ નથી પરંતુ ભૂતકાળ તેજ છે કે વર્તમાન જીવીત મનુષ્યો જેનાથી પરિચીત હોય. પચાસ વર્ષનાં મનુષ્યોને માદ હોતું જોઈએ કે એક સમય એવો પણ હતો કે એક ૧) રૂપીઆમાં ૩૨૨૨૨૨ દુધ મળી શકતું હતું અથવા ૧ અથવા ૨ શેર દુધ તો ફક્ત માગવાથીજ મફત મળી શકતું હતું. આજકાલ દુધનો દર ઘણોજ વધી ગયો છે એટલુંજ નહિ પણ ગમે તેટલી કીમત ખરચતાં ચોખ્ખું દુધ મળવુંજ કઠણ થઈ ગયું છે. મોટાં શહેરોમાં ચાર, આને શેરથી જોઈ દરે ચોખ્ખું દુધ મેળવવું ખીલકુલ કઠણ થઈ ગયું છે અને આ બાજુ યુરોપ અને અમેરીકાનાં શહેરોનાં દુધના ભાવથી વધારે છે. આથી આ વાત ૨૫૪ થાય છે, કે દુધની પેદાશ અને ખપતમાં કોઈ મોટી મુશ્કેલી છે. ખાસ કરીને જ્યારે એવું જોવામાં આવે છે કે યુરોપ અને અમેરીકાની અપેક્ષાએ મજૂરી સરતી છે. હાલમાં સારા પશુની કીમત પણ ઘણી વધી ગઈ છે. એથી ગામડાંઓ ઉપર ઘણી મુશ્કેલી આવી પડી છે અને ઘણાઓને કોઈપણ પ્રકારે દુધ મળવાનું કઠણ થઈ પડ્યું છે. એટલુંજ નહોતું પણ કોઈ ગરીબ બાળકોને તો પીવાનું દુધ મળી શકતુંજ નથી. તેમને તો ચેરડો અને ચોખ્ખાનાં લોટના પાણી ઉપર જીવન ધારણ કરવું પડે છે. ડો. જેશીએ બનાવેલી ભારતનાં શહેરોની દુધની વ્યવસ્થા એ નામની ચોપડી વાંચવી જોઈએ. હોંફુસ્થાનમાં ઘણાં મનુષ્યો માંસાકારી નથી

અને તેમનાં ભોજનમાં દુધનો ઉપયોગ તેઓ વધારે કરે છે એટલા કારણથી હું બંદલાવી ચુક્યો છું કે દુધનો પ્રજા વિશેષ મહત્વનો છે.

સમગ્ર ભારતમાં ગો જાતીની સંખ્યા કેટલી છે, તેનો આંકડો હમને 'મજથો' નથી પરંતુ ઉદાહરણને અર્થે સંયુક્ત પ્રાંતના પ્રાંતીક રીપોર્ટ પર નજર નાખતાં માલમ પડે છે કે સંયુક્ત પ્રાંતમાં સને ૧૯૦૪ અને ૧૯-૧૫ની વચ્ચેના અરસામાં ૬ લાખ બળદો, ૫૫ લાખ ગાય, અને ૧૦૧ લાખ વાછરડા વાછરડી ધરી ગયા છે અને આ વાત પણ ૨૫૪ છે કે દૂધ આપતી ગાયોમાં ધરડો થયો છે. ઉત્તમ પશુઓની સંખ્યા દીનપ્રતીદીન ઓછી થતી જાય છે, પરંતુ એટલેથી કંઈ અંત નથી આવતો પરંતુ જે પશુઓ હયાત છે તે પણ દુર્બળ અને કમજોર છે. દુધની આવક ધારવાના જે મુખ્ય કારણ જણાય છે, ગાયની સંખ્યા ઘટી અને તેની દુધ આપવાની શક્તિ ઓછી થતી પરંતુ પાછું કારણ સૌથી મુખ્ય છે. એના ચાર મુખ્ય કારણ છે, અધઘીત રીતે જાતોના વધારો કરવો, ચોડો અને હલકા પ્રકારના ચારો ખતાડવો, સારી રીતે જનાવરોની સરભરા ન કરવી, દેશ અને અકાળ મૃત્યુ થવું અને જીવાન ગાયો અને વાછરડા વાછરડીની હત્યા થવી.

જે જે અધઘીત વર્તનોની ચર્ચા આવે છે તેના દરણેનું પ્રકૃત વીવરણ કરવા હું ચકાતો નથી, એવા અધઘીત વર્તનોના નીવારણને અર્થે જે જે ઉપાય અત્રાવવામાં આવ્યા છે, તેનાથી પણ હું ઓછું વીવેચન કરવા માંડું છું. અને એવું જ્ઞાન નથી કે આ વીવચની પ્રમાણની સાથે હું ચર્ચા કરી શકું. તેમારા કરતા વધારે કુશળ અને જોણકાર મનુષ્યને ચાહે છે. આપ લોકોમાં એવા ઘણા મનુષ્યો દરો. અધિક અંશે એવા વિષયોની જાણવમાં વિશેષ જોણકારમાં મતભેદ હોય છે. આ વિષયમાં

તેની તેની સાથે મારે વાતચીત થઈ છે તેઓ સહજા ગોચર ભૂમિને પ્રાપ્ત કરવી એનેજ વીશેષ મહત્વનું માને છે. પરંતુ ડા. વેલકર પોતાના “આરતીય કૃષિકી ઉત્તમિ” નામના પુસ્તકમાં ગોચરભૂમિનું માત્ર કંઈ આવશ્યક માનતા નથી. એવું કહેવું એવું છે ગોચરભૂમી હોય ત્યાંજ ઉત્તમ ગાયો હોય એવું બધે દેહાણે ખરું પડતું નથી.

સાથી પહેલાં જાતી વધારવાના વીધવની હું તરફેણ કરું છું. આ વીધવમાં લોકોની સમ્મતિ જુદી જુદી છે. કોઈ લોક દેશી આખલાઓ લાવીને, કોઈ લોક બહારથી લાવીને જાતી વધારવાનું પસંદ કરે છે એવું વીશેષ વીચેતન અન્ય દેહાણે કરવામાં આવશે. કોઈક વીધવના સંબંધમાં જે ધ્યાન દેવા યોગ્ય છે તેનું હું સાધારણ વર્ણન કરું છું. બલિષ્ઠની પશુઓની ઉત્તમીને અર્થે આપણું મુખ્ય કર્તવ્ય એ છે કે સૈદ્ધી પ્રથમ અમ્હો જાતના સાંકડેયાર કરવા અને નદારી ગાયોથી સારી ગાયોને જુદી પાડી તેની ઉત્તમી કરે. આ દેશમાં દૂધને માટે ગાયોની અને બોળે તથા દળ ખેંચવા બળદોની જરૂર છે. એ કારણથી સારી દૂધ આપવાવાળી ગાય ઉત્તમ મજબુત બળદ એક મુખ્ય ઉદ્દેશ જાતલાવવામાં આવ્યો છે. ઉત્તમ જાત અને નસલ વાળા પશુઓમાંથી સાંકડે ચુંટી કાઢવો, યોગ્ય સાંકડોને જે અભાવ છે તે ધટાડવાને પ્રયત્ન કરવો જેમ્હણે. ખંભાજના કૃષિ વીભાગના ડાયરેક્ટર મી. વલ્લભકે સરકારી મદૂનચુમાના રીપોર્ટમાં લખે છે કે આ પ્રાન્તમાં જો જાતિની ઉત્તમીની પીરૂદ નીચલી વાતો છે આજોક્ષના ગોચર ભૂમિને અભાવ, નસલને યોગ્ય સાંકડોની કમી અને ઓછી ઉત્તરના સાંકડોથી ગાયોને માલખી કરાવવી, સાંકડોની સંખ્યા ઘટી જવી અને પાછરડી પાછરડાને બૂખે મારવા, જે ગાય જાતીનું જીવન નષ્ટ કરવામાં મુખ્ય કારણ છે. આ નીચેનાં વળગી

રહીને સાંકડોને ધટવાના સમ્બંધમાં હું કંઈ કહીશ. કૃષી વીભાગના ડાયરેક્ટરની દ્રષ્ટિ છે કે ગોચરભૂમી ઓછી હોવાને લીધે જો ધટમાં વધારો થયો છે. મારા મનનવામાં એવું જોઈ દેટલાક કારણો છે. કાચકોટમાંથી દેસલો ખેંચે છે. ગ્રામમાં લાંબુ લોક જે સાંકડો ડાડી મુકે છે તે કોઈની પણ માલકીના નથી. એ સાંકડેલાં અખતેમ, મટકા કરતાં દતાં, અને ગામવાળાઓ પોતાની ગાયો ગામથી કરાવવાના કામમાં લેતા દતાં પરંતુ કાચકોટના દેસલાના કારણથી દવે કોઈપણ બંદિત સાંકડે પકડીને ગારી શકે છે. મારા સાંભળવામાં આવ્યું છે કે કોઈ સાંકડે મેલાંની. ગાડીમાં જોડવામાં આવે છે, કોઈ કસાઈએને કાચ મરણ પામે છે. પરદેશી કાચલાના વીચારોને અમલ સમજાવજર આ દેશમાં કરવામાં આવે તો કેટલે દાની યામ છે, તેનું કાચકોટના આવા દેસલ ઉદ્દેશજી રૂપ છે. સાર્વજનિક વ્યવહારને અર્થે સાંકડોને છુટા મુકવાનું વીલાયતી કાનુનમાં વધી. પરંતુ જે એની ઉપકારીતા નષ્ટ કરવામાં આવે છે તેનું કંઈ વારતતીક કારણ દેખાતું નથી. ખાનગી ક. ક. મંદને આને માટે એક મોટ કોન્સીલમાં રજૂ કર્યું છે કે જેનો ઉદ્દેશ આ દેસલાથી જે અગ્યવરથા કિંમત થઈ છે તેનો અટકાય કરવો. આ બીજનો આશય એવો છે કે એ સાંકડોના કારણને બાર રાજ્યને સીરનાખવો કે જે ગાયોને માલખી કરવાના ઉપયોગમાં આવે છે. ધર્મસાંકડા વીધવમાં દવે જે આધિક વીધાસ મુકવામાં આવે છે તેમાં મને સંદેહ છે. જે ધર્મ જાતનાથી સાંકડોને સ્વતંત્ર રાખવામાં આવતા દતાં તે દે રીપસે દીવસ ધટતા જાય છે, સર્વ સાધારણ જન સમાજના હોનને અર્થે જાળ ધારીને કાર્યો જેવા વાવ વગાવ કુત ખોદાવવા, દવા ખાના રચાવન કરવા વીગેરે જે મન પેડીયામાં પ્રચલીત દતાં તેનો પણ દવે કાસ થાય છે.

એવી સ્થિતિમાં એ પણ સંદેહનનેકર છે કે ધર્મસંદાને છોડવામાં આવે. આજકાલ લોકોમાં નિસ્વાર્થતા ન હોવાથી જ લોકોએ ધર્મસંદ છોડવાનું ત્યાગ કર્યું છે. આજ આપણે અધિક દલીલી વિચાર કરવો જોઈએ અને જેવું જોઈએ જેનાથી ધન ઉત્પન્ન થાય અને સર્વ સાધારણ જન સમાજનો પણ સ્વાર્થ સધાય તેને માટે પણ રક્ષા કરવાવાળાઓને સદ્વિધા આપવામાં આવે. પણ ઉત્પાદનના કામમાં સરકાર તરફથી પણ સહાયતા આપવામાં આવે પરંતુ પશુની ઉત્પત્તિથીજ કંઈ એકસો લાભ નથી. પરંતુ તેને સોજન પણ મળવું જોઈએ. ભારતની દૂધ આપતી ગાયોની અવનતિના કારણોમાં થોડો ચારો અને રક્ષણ કરવામાં બેદરકારી એ મુખ્ય કારણ છે. આ દેશમાં થોડી પુછવાલા મધુખર ગાયોને જોઈએ ચારો આવે છે. કોઈ ડેરીઓમાં પણ અને ખીજ સ્થાનોમાં પણ નોકરવગેરે પશુઓની ચોખ્ખી બરદાસ્ત નથી કરતો. આ પાછળ કદાહરણ બેઠાગાની લંચા ગણતરવું દુર્લભ છે કે જે અનેક પ્રકારના ગેરવર્તનોનું કારણ છે. ગેરવર્તનો જેને હવે નષ્ટ કરવાને ચાહીએ છીએ તે માત્ર આર્થિક પ્રાધનાથી નષ્ટ નહીં થાય પરંતુ શુદ્ધાચાર પૂર્વ પ્રાધનાથીજ થશે.

હવે આપણે ગાયર ભૂમિ તથા ચારાના પ્રશ્નોનો વિચાર કરીશું. મી. બ્રેકે હેલ્ડેન છે કે જંગલ પ્રાંતમાં આબોહવા સિવાય ગોવંચની ઉત્પત્તિ ધર્મ પહેલ્યકનાર ખીજ સોધી મોકલું કારણ ગાયરભૂમિની તંગાય છે. સાધારણ જેટલું પણ એ વાતથી જાણીતો છે. ગો જાતિની અવનતિનું કારણ બ્યારે તેને પુછવામાં આવે છે ત્યારે તે ગાયર ભૂમિના અભાવનેજ તેની અવનતિનું કારણ કહે છે. મી. બ્રેકે હેલ્ડેન છે કે પ્રતિષ્ઠાના કંઈક ઉપાય જતાવવામાં આવે છે, પરંતુ મારી પાછા પ્રમોજે અધિક અંશે સારી રીતે ઉપાય

કરવામાં આવ્યા નથી. અને કેટલાએક ઉપાય તો સુધટિત પણ નથી, તેનાથી સંસ્કર્તનને બદલે ગેરવર્તન થવાનો સંભવ વધારે છે. એ વિષયમાં આપણે કુલુ ધ્યાન દે. જુલુ રીતે એવું છે. પ્રાચીન સ્મૃતિઓનો ઉપદેશ છે કે ચહેર અને ગામની પાસે ગાયર ભૂમિ રાખવી જોઈએ. વર્તમાન સમયમાં ગાયર ભૂમિનો મોટો નાશ થયો છે કારણ ગાયર ભૂમિ રાખવાથી થોડી પુછવાલાને ધનવાનો કરતા અધિક લાભ થાય છે. પૈમાના લોભથી ખીજની ભૂમિ (ગો જાતિની) હીનથી લેવામાં આવી છે. સાધારણ રીતે સવળા લોક એક મત છે કે ગાયર ભૂમિને અર્થે મોટો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. પરંતુ વિરોધી, સ્વાધીઓને લીધે ખીજ પણ કારણથી કેવાં કષાયથી કામ લેવું તેમાંજ મત ભેદ છે. કેટલાંક મતબોલું કહેવું છે કે ગાયર ભૂમિની રક્ષાને અર્થે કાયદાની જરૂર છે. જે ગાયર ભૂમિ તરફ આજ કાલ લોકોનું દુર્લેષ છે તેના ફરીથી ઉદ્ધાર કરવો જોઈએ. કેટલાકનું એવું કહેવું છે કે સરકાર ખંભા નામાંથી ખર્ચ કરી નવી ગાયર ભૂમિ ખરીદવી જોઈએ. અર્થાત્ જે જમીન પડારી લેવામાં આવી છે તેને માટે દેશ ધન આવે. એવું પણ કહેવામાં આવે છે કે આર્થિક દબિયા ગાયર ભૂમિને કચળે કરવી એ ન્યાય પુરસ્કર છે. અને એ વિષયમાં હવે હાથ ધાલવો ઉચિત નથી. કેમકે આર્થિક પ્રશ્નમાં તેથી વધી પડશે અને આજ કાલ તે બહુ ભય ભરેલું છે. એમ પણ કહેવામાં આવે છે, કે જેતીને લીધે ગો જાતિની જરૂર છે. જેનાથી ગાય, બળદોની કમ્મત વધશે અને તેથી ગાયર ભૂમિની પણ કમ્મત વધશે. મી. મોરશેહ કહે છે તેમ આખરે રમ ઉઠે જમીનને ગાયર ભૂમિ જતાવવી પડશે.

મી. બ્રેકે હેલ્ડેન એ પ્રશ્નના નિવારણને અર્થે કહે છે કે ચારાને માટે જુલુ, ધાસ, તથા

એવાજ ખીજ પદાર્થોની ખેતી કરેલી જોઈએ. અથવા તો જમીનમાં એકતર ચારાની ખેતી અને ખીજવાર અનાજની ખેતી એમ મિશ્રિત રીતે ખેતી પાડીશું' કામ કરવું જોઈએ. ચારાની ખેતી કરવાથી જમીનને આરામ પણ મળે છે. અને ભાવિ અનાજની ખેતીને અર્થે જમીનની ઉત્પન્ન શક્તિ વધારવામાં ગોચર ઉત્તમ પ્રકારનું ખાતર છે. પરંતુ એમનું 'એમ કહેવું' છે કે નાના નાના દુકાન જમીનમાં ખેતી કરવાવાળાઓ ઉપર કહેલા ઉપાયનું અપલબ્ધ નથી કરી શકતા, પરંતુ બીજો પણ કોઈ ઉપાય જરૂર કરવો પડશે. જો ગોચર જમીનો ફરીથી ઉદ્ધાર કરવામાં આવે તો લોકોને મા-હરી સલાહ છે કે પ્રત્યેક ગામમાં ખેતીને ચોખ્ખો નેટલી જમીન હોય તેનો દશમે ભાગ ગોચર જમીને માટે રાખવો અને તેમાં એક તજાવ પણ રાખવું. આજકાલ ગાય બગડેને યુક્તિ આપે મળતો નથી એટલું જ નહિ, પણ ઘસુ-ઓની પાસે અન્યાયથી ગળ ઉપરાંત પેતર કાવવામાં આવે છે. પરાશર સ્મૃતિમાં લખેલું મને યાદ છે કે પ્રાચીન સમયમાં ચાર જોડી બલથી કામ લેવામાં આવતું હતું. પરંતુ આજકાલ એક જોડી બળથી દરેકજા આજો દિવસ કામ લેવામાં આવે છે. હું એક બીજા પણ ઉપાયથી કામ લેવા આશું છું. એ કે તે

આર્થિક દૃષ્ટિથી ઉત્તમ નથી. તેમ ખીજ રીતે છેક અયોગ્ય પણ નથી, નેચો અન્યાયથી ગોચર જમીન પડાવી પડ્યા છે. તે તેમની પાસે લેવાનો ચોખ્ખો પ્રયત્ન કરવામાં આવે. આશા છે કે હવે ત રીતે જો તેમને પ્રાધેના કરવામાં આવે કે ગોચર જમીનો દેશના કલ્યાણ માટે કેટલો બળાષ્ટ સંબંધ છે. અને તે તેમને સમ-બલવામાં આવે તો તે લોકો જરૂર પોતાનો સ્વાર્થ ત્યાગ કરવા ઉપર ધ્યાન આપશે. શ્રી-માન, બાળકજીવસે ગોચર જમીન સમો નામની એક સરવા પટનામાં સ્થાપન કરી છે. અને એ સરવા, આરી રીતે પોતાનું ધર્મ કરે છે. અને આજ સુધી એને સફળતા પ્રાપ્ત થઈ છે. તેમજ હવેનામાં પણ એક જીવદયા એસો-શીએશન નામની એક સરવા સ્થપાઈ છે. જો ઉપલી રીતોથી સફળતા પ્રાપ્ત ન થાય તો એવોજ નિયમ કરવો પડશે કે જે મનુષ્યોએ ગોચર જમીન પડાવી લીધી છે તે જમીન પાછી લેવાનો વિચારજ કરવો કે નહિ. ખીજ વિષયોની પેઠે આ વિષયમાં પણ સોંધી અધિક જરૂર છે. સાર્વજનિક મલાઈને અર્થે સાર્વજનિક ભાવોનો સંયત પ્રચાર કરવો જોઈ તીય સ્વાર્થો યોના મોહ કાળા થશે. જમીની ઉત્પાદિત શક્તિના નાશનું કારણ ખેતીવાડી સંબંધી યાનનો અભાવ છે.

અમેરિકાનાં લોખંડના કારખાનાં

પ્રથમ ઇ. સ. ૧૮૪૬માં કેટલી નામના અહરમાં પિટસબર્ગમાં કેલી નામના એક મનુષ્યે લોખંડનું એક ન્હાતું કારખાનું ઉઘાડ્યું. ઇ. સ. ૧૮૫૧માં ઇન્ડિયનમાં જિસેમર નામના એક વિદ્વાન મુદરથે લોખંડ લેવાર કરવાની

મોટી શક્તિ શોધી કાઢી. તેનાથી લોખંડનાં વ્યવસાયમાં મોટું પરિવર્તન થયું. એ પદ્ધતિ પર અમેરિકામાં કેટલેક ઠેકાણે ન્હાના ન્હાના કારખાનાં ઉઘાડવામાં આવ્યાં પરંતુ તે મર્યાદી

૧ મરાઠી ઉપરથી.

નીવડયાં નહીં. કારણ તે વખતે અમેરિકામાં ઇંગ્લેંડથી લોખંડ જતું હતું અને તે ઘણું સસ્તું વેચવામાં આવતું હતું, તેથી પોતાના દેશના લોખંડના વ્યાપારને ઉત્તેજન આપવા અને પરદેશી માલને અટકાવવા ઇ. સ. ૧૮૬૧માં અમેરિકન સરકારે પરદેશી માલ ઉપર કર નાંખ્યો. એ ઉપાયથી કારવા પ્રમાણે ઇચ્છિત હેતુ પાર પડ્યો. એટલે પરદેશથી લોખંડ આવતું બંધ થયું. તે સમયમાં જે લોખંડનાં કારખાનાં યુતાવસ્થામાં હતાં તેઓમાં ચૈતન્ય આવ્યું અને તેઓએ પોતાનું કાર્ય મોટા ઉત્પાદકી શરૂ કર્યું. અડીચીજ અમેરિકામાં લોખંડના વ્યવસાયનો આરંભ થયો. ઇ. સ. ૧૮૭૬માં ઉત્તર અને દક્ષિણ અમેરિકાનાં ગુલામી ખાતત મોંઢોમોંઢે દલદલ ઉત્પન્ન થયો અને રજુ પડ પડુ શરૂ થયો. ગુદમાં લોખંડની અત્યંત આવશ્યકતા હોય છે અને તેથી તે વખતે તેની કિંમત હઠપાર વધી ગઇ. યુદ્ધ પહેલાં તેની કિંમત દર ટને ૫૫ રૂપીઆ હતી તે ૨૨૦ રૂપીઆ થઇ. એટલે પહેલાંના કરતાં ચાર ગણી કિંમત વધી ગઇ. આ આકસ્મિક ઘટનાથી લોખંડના ન્હાતાં મોટાં કારખાનાને વિવશ થઇ ગયા. તેઓમાં નવ-જીવન રકુર્યું. તેણે પોતાનું પૂરું તરફ છોડી દઇ પ્રચલ્લ રૂપ કારણ કર્યું. તેજ વખતે કાર્નેગીએ પિટ્સબર્ગમાં લોખંડનું એક નાની કારખાનું જોડ્યું, અને સરકાર અને રેલ્વે કંપની એએને લોખંડ પૂરું પાડવતું તેણે કાન્ટ્રેક્ટ લીધું અને પોતાના વ્યાપારની મોટી ઉત્પત્તિ કરી. જોતજોતામાં સર્વ દેશમાં તેનાં લોખંડના કારખાનાં ઉદ્ભવ્યાં. ઇ. સ. ૧૮૬૦થી તે ૧૯૦૦ પર્વત તેના વ્યાપાર મન્દ ચાલ્યો. તેની માગણી ઘણા ઓછા પ્રકારની થતી તોપણ તેની પેદાશ કમી થતી નહોતી; ત્યાર બાદ લોખંડનો ભાવ તદન ઉતરી ગયો. ઇ. સ. ૧૮૬૩માં લોખંડનો વ્યાપાર કરવો એ

ઘણું જોખમકારી કામ હતું, ત્યારે કેટલાંક કારખાનાંએ દેવાળી કાઢ્યાં હતાં અને તેઓએ પોતાનો વ્યાપાર બંધ કર્યો. કારખાનાં બંધ થવાનો એ ક્રમ પાંચ વર્ષ સુધી ચાલુ હતો. તે બંધ થનારા કારખાનાંનું સ્થાન દેશનાં મોટાં કારખાનાંઓએ લીધું. એ કારખાનાંઓએ તે શ્રુતપથના કારખાનાંઓને અલ્પ કિંમતમાં ખરીદી લઇ પોતાની વખારો માલથી ભરપૂર જખનાવી દીધી, અને તે ભરપૂર કિંમતથીજ વેચાવા લાગ્યો. ઇ. સ. ૧૮૬૮ પર્વત ન્હાતાં ન્હાતાં કારખાનાં નજ ઘઇ તે મોટાં કારખાનામાં મળી ગયાં અને મોટાં કારખાનાંઓએ પ્રચલ્લ રૂપ કારણ કરવા શુરુ કર્યું. આગળ જતાં એકાએક લોખંડના માલમાં તેજ આવવા લાગી અને માગણી વિવશ થઇ પ્રમાણથી વધવા લાગી. તે વખતે આ કારખાનાંઓએ માલ પૂરા પાડી પુરકળ નફો મેળવ્યો.

ઇ. સ. ૧૮૬૮માં લોખંડી માલમાં તેજ આવી અર્થાત્ વિવશ થઇ પ્રમાણમાં માગણી થવા લાગી અને તેથી તે વખતે મજૂર શમ્યા. પર પહેલાં કારખાનાંઓને જે નફો થયો તેની એ ત્રણ વર્ષ પૂરે કોઈનું કારખાનું પડ્યું નહોતી. “લોખંડનો રાજ” એ શબ્દથી ગૌરવપૂર્વક સંબોધાતો લોખંડનો પ્રખ્યાત વ્યાપારી કાર્નેગી તેનું એવું કહેતું છે કે “લોખંડનો વ્યાપાર એ સમ્પત્તિશાળી બનાવે છે કિંવા તદન અ-કિંમત પણ બનાવી શકે છે. તેનું કારણ લોખંડ તેવાર કરવામાં પુરકળ મનની આવશ્યકતા પડે છે તેથી. તેથી પેદાશ એકદમ નફારે કિંવા તદન કમી પ્રમાણ હોતી નથી. લોખંડ એ કાંઈ ખવાની વસ્તુ નથી. કિંવા પરમ આવશ્યકીય એવી વસ્તુ પણ નથી, અને તેથીજ તેની માંગણી પ્રસંગવશાત્ કમી-જનસતી હોય છે. અર્થાત્ માંગણી અને માલની ઉપજ એ ખરાબર થતી ન હોવાથી તેનો ભાવ એકદમ કમી જનસતી થાય છે અને નફો-નુક-શાન પણ આકસ્મિક થાય છે.

ઇ. સ. ૧૮૬૮માં લોખંડની એટલી બધી માગણી થઇ હતી કે અમેરિકાના લોખંડના વ્યાપારની પૂર્ણ ઉત્પત્તિ યથા અને તે કારખાનાના માલિકો ધનાઢય બની આગળ પશુ સારો નફો કરવા લાગ્યા. તે વખતે એ વ્યાપાર મોટી મોટી કંપનીઓ કરતી હતી. તેને સારો ફાયદો થતો જોઇ તેના શેર પણ મળ્યા ખપવા લાગ્યા અને તેનાથી તે કંપનીમાં ચેતન્ય આવ્યું અને તે અત્યંત ધન સંચય કરવા લાગ્યાં. લોખંડનાં મોટાં મોટાં કારખાનાં ઉધડવા લાગ્યાં અને રેલ્વેનો વિસ્તાર વિશેષ પ્રમાણમાં વધવા લાગ્યો.

આ વખતે લોખંડનાં મોટાં મોટાં કારખાનાંઓએ કાર્નેગીના અધ્યક્ષપણા નીચે પોતાની પૂર્ણ ઉત્પત્તિ કરી લીધી. એ વખતે તે કારખાનાંઓએ જે નફો મેળવ્યો તે સર્વ નફો તે સર્વ કારખાનાની મૂડીમાં વાપરવામાં આવ્યો. તેનાથી ધણીજ ઉત્પત્તિ થઈ પોતાના અને અનુભવથી કાર્નેગીએ એ કારખાનાં જળવનાં તમામ કારખાનાંઓથી શ્રેષ્ઠ નોનો માત્ર પેદા કરનાર બનાવ્યું. આ કારખાનાની પેલી બાજુ કોલસાનું કારખાનું હતું, લોખંડ કાઢવાની કેટલીક બાજો હતી, સરિતાઓમાં ચાલનારી કેટલીક સ્ટીમરો હતી; અને એ કારખાનાનાં માલિકની મોટી મોટી રેલ્વે લાઇનો પણ હતી. એ કંપની પોતાની બાજુમાંથી અશુદ્ધ લોખંડ કાઢી પોતાની સ્ટીમરો મારફતે ડિંવા રેલ્વે મારફતે બ્લેવરની પોતાના કોલસાથીજ નહાના પ્રકારની વસ્તુઓ બનાવી અને પોતાની રેલ્વેથી તેને જગતમાં લઇ જઇ વેચતી હતી. તેથી આ કારખાનામાંથી નીકળેલો માલ સર્વથી સસ્તો અને ઉત્કૃષ્ટ હોય છે. અને તેથીજ તેની ખપત પણ સર્વથી વધુ થતી હતી. અર્થાત્ એ કારખાનું ચક્રવર્તી બની કાર્નેગી કંપની. અત્યંત ધનાઢય અને ખસાડય બની; પરંતુ એ કંપની મૂર્ક રીતે

સ્વાતંત્ર નહોતી, કારણ કે લોખંડી માલનો વ્યાપાર કરનારી બીજી કંપનીઓ આ કંપની પાસેથી સર્વ પ્રકારનો તૈયાર માલ લઇ તેને પરચુરણ વેચવાનો ધંધો કરતી, અને કેલંક કારખાનાં અર્ધ તૈયાર માલ ખરીદી લઇ તેનો બીજો કોઈ માલ બનાવી તેઓ વેચતાં.

લોખંડી માલનો વ્યવસાય કરનારી બાંધાની નહાની કંપની એટલે કાર્નેગી કંપની સરખીતા કારખાનામાંથી માલ ખરીદી તેનાથી બિન્ન વસ્તુઓ બનાવી વેચે છે તે તેઓ પોતાની પરતંત્ર અવસ્થાથી સંતુષ્ટ ન થઈ. તેની પણ ઇચ્છા કાયા માલની આપણે સ્વાતંત્ર સર્વ વસ્તુઓ બનાવવી અને બીજાને કોઈ ફાયદો ન થવા દેતાં આપણેજ સર્વ નફો મેળવવો એવી હતી તેથી તે કંપનીએ લોખંડ અને કોલસાઓની બાજુ ખરીદવાનો, સ્ટીમર અને રેલ્વે લાઇનો બનાવવાનો અને મોટાં મોટાં કારખાનાં ઉધાડવાનો વિચાર કર્યો. આથી કાર્નેગી કંપની અને બીજી મોટી મોટી કંપનીઓને હાની થનાર હતી. આથી લોખંડના વ્યાપારમાં મોટી ખજાજી ઉત્પન્ન થઈ. તે વખતે અમેરિકામાં બુદ્ધિમાન અને બવામ હારોએ વિચાર કર્યો કે, હવે આ કંપનીઓમાં માહોમહિમાં ભપકર ચાસ પેદા થશે અને તેનામાં લોખંડના વ્યાપારની બધીજ હાનિ થવાનો સંભવ છે અને તેથી તેનું નિયંત્રણ કરવા સાર સર્વ કંપનીઓ જોડી દેવી અને લોખંડનો વ્યાપાર કરનારી એક પ્રસરક કંપની સ્થાપવી એવો દરાવ કર્યો. અને તે પ્રમાણે પ્રયત્ન કરી “ધી યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સ સ્ટીલ કોર્પોરેશન” નામની સંયુક્ત સંસ્થાનની એક પ્રસરક કંપની સ્થાપવામાં આવી.

એ કંપની પ્રસ્થાપિત કરવામાં એક મોટી અડચણ હતી. અને તે એ કે એ કંપની સ્થાપન કર્યા બાદ તેને સુચવશિષ્ટ રીતે ચલાવનાર એવા મનુષ્યની હતી. કારણ કે એ માણસ મોટો દુરદર્શી, દુરિયાર અને અનુભવી

હોવાની જરૂર હતી. તેમજ આ પ્રયત્ન અને વિકટ કાર્યમાં ધનિક, ઔદ્યોગિક, અને ધારા-શાસ્ત્રી મનુષ્યની પણ અવશ્યકતા હતી. મુદ્દેએ આ કામમાં સર્વ લોકોને મોટી આસ્થા હતી કારણ કે આ વખતે લોખંડના વ્યાપાર સાથે સર્વેને થોડો ઘણો સમ્બંધ હતો તેને જો હાની પહોંચશે તો સર્વેને નુકશાન થવાનો સંભવ હતો. તેથી આ કામનો બાર પોતાનાં શિર પર રાખી આગળ ચાલવા લાગ્યા. આ કાર્યનો સર્વ બાર માર્ગને પોતાને શીર રાખ્યો. આ પ્રયત્ન કંપની સ્થાપવાનો સર્વ વૃત્તાંત શુભ હોવાથી તેની થોડાજ લોકોને ખબર છે. આ સર્વ કારખાનાંને એકત્ર કરવામાં ઘણું વંખતની જરૂર નહોતી. કેમકે એ કારખાનાની સર્વ સ્થિતિ આ મોટી કોર્પોરેશનની સ્થાપના કરનારને ખબર હતી. પ્રથમ ચાર મોટી કંપની એકત્ર કરવાનો વિચાર હતો, પરંતુ એમ કરવાથી બાકી રહેલી કંપનીમાં પુનઃ ક્ષણ ઉત્પન્ન થાય.

આ કંપનીને ન્યુજેર્સી પ્રાંતમાં તા. ૨૩ ફેબ્રુઆરી ૧૮૭૧ના રોજ રજીસ્ટર કરવામાં આવી, પરંતુ પુનઃ તે વ્યવસ્થા બદલી તેજ સાલના એપ્રિલ માસમાં તેને પુનઃ નોંધવામાં આવી. તે વખતે તેની મૂડી ૩,૩૦,૦૦,૦૦,૦૦૦ રૂપિયાની કરવામાં આવી અને કારણ પસંદ એ મૂડી વધારવાનો અધિકાર કોર્પોરેશનને આપવામાં આવ્યો.

મિ. માર્ગન એ ન્યુયોર્ક શહેરમાં પ્રમુખ બાપતરી હતો. તેની બેન્કની મળુના જગતની મોટી બેન્કની ગણનામાં હતી. યદ્યપી બાપતરીમાં તેની મળુના હતી. થોડો વખત બાદ તેનો પરલોકવાસ થયો. ત્યારબાદ કુમેરોની માફક ધન સંચયક કોર્પોરેશનને સોંપવામાં આવ્યું. ત્યાર બાદ ૭૨,૦૦,૦૦,૦૦૦, રૂપિયા જમા થયા. ૭,૫૦,૦૦,૦૦૦ રૂપિયા સ્થાપકને આપ્યા. આ ત્રિવાચ માર્ગન સાહેબને અને તેની બેન્કને વેચાણ બદલ કમિશન,

જાહેર ખર્ચનો ખર્ચ વીજેરેનો કેટલોક ખર્ચ કરવામાં આવ્યો તે જુદો. તે વખતે કંઈક માર્ગન સાહેબને તેની મહેનતના બદલામાં ૧૩,૮૦,૦૦,૦૦૦ રૂપિયા આપવામાં આવ્યા હતા. વાસ્તવિક રીતે જોતાં આવા મહાન કાર્ય ઉત્કૃષ્ટ રીતે બજાવવાની મહેનતના બદલામાં ઉપલી રકમ કાંઈજ નથી. એ સિવાય કાર્નેગી કંપનીમાં જે દિરસા હતા તે પણ આ કંપનીએ ખરીદી લીધા. તેની કિંમતના કાર્નેગીને ૧,૬૮,૬૦,૦૦૦ રૂપિયાની કિંમતનો દિરસો આ કંપનીએ આપ્યો. વાંચક! કેવો ચમત્કાર છે તે જુઓ! એક અનાથ બાલક કાર્નેગી ઈ. સ. ૧૮૩૫માં પોતાની મા સાથે અમેરિકામાં મનુરી કરવા માટે આવ્યો હતો. તે પોતાની આંકડા હોંસિઆરીથી, અને બાલુ બલથી દોઢ અબજ રૂપિયાનો માલિક થઈ બેઠો. અરજી. એ સિવાય આવી કંપની ૧,૫૬,૬૦,૦૦,૦૦૦, રૂપિયામાં ખરીદી લેવામાં આવી. આ પ્રયત્ન કોર્પોરેશનની પહેલેજા વર્ષ ૧,૩૧,૮૫,૫૩,૮૪૦ ડોલરની મૂડી થઈ હતી.

નીચે આપેલા આંકડા ઉપરથી પ્રારંભે આ કોર્પોરેશન પાસે કેટલું ધન હતું તેનું ઉત્તમ અનુમાન ઘરો એણે આરંભમાં નીચે લખેલાં કારખાનાં વીજેરે ખરીદ લીધાં.

૨૧૩ બિગ બિગ તરેહનાં લોખંડનાં કારખાનાં; ૪૧ લોખંડની ખાણો; ૧૦૦૦ માછલ પર્વતની રેલ્વે કંપની; ૧૧૨ મોટી મોટી સ્ટીમરો. ૧૮ બ્લેસ્ટ ફર્નસ લોખંડ આગવાની ભૂમીઓ; ૫૭૦૦૦ એકર લાકડાનાં કાલસ બનાવવાની જમીન; ૫૦,૦૦૦ એકર કાલસા નીકળનારી જમીન; અને બીજી મોટી મોટી અત્યંત મહત્વની લોખંડની ખાણો. તેમાંથી તેઓને ૧૫,૦૦,૦૦,૦૦૦ ટન લોખંડ મળે એમ હતું.

આમજ જોતાં સમગ્ર પ્રમાણે નીચે જણાવેલી કંપનીઓ પણ તેણે ખરીદ કરી.

ધ. સ. ૧૮૬૮માં લોખંડની એટલી બધી માગણી થઇ હતી કે અમેરિકાના લોખંડના વ્યાપારની પૂર્ણ ઉત્પત્તિ થઇ અને તે દારખાનાના માલેકો ધનાઢય બની આગળ પશુ સારો નફો કરવા લાગ્યા. તે વખતે એ વ્યાપાર મોટી મોટી કંપનીઓ કરતી હતી. તેને સારો શાયદો થતો જોઇ તેના શેર પણ ઘણા ખપવા લાગ્યા અને તેનાથી તે કંપનીમાં ચેતન્ય આવ્યું અને તે અત્યંત ધન સંચય કરવા લાગી. લોખંડનાં મોટાં મોટાં દારખાનાં ઉધડવા લાગ્યાં અને રેલ્વેનો વિસ્તાર વિશેષ પ્રમાણમાં વધવા લાગ્યો.

આ વખતે લોખંડનાં મોટાં મોટાં દારખાનાંઓએ કાર્નેગીના અધ્યક્ષપણા નીચે પોતાની પૂર્ણ ઉત્પત્તિ કરી લીધી. એ વખતે તે દારખાનાંઓએ જે નફો મેળવ્યો તે સર્વ નફો તે સર્વ દારખાનાની મૂડીમાં વાપરવામાં આવ્યો. તેનાથી ઘણીજ ઉત્પત્તિ ધર્મ પોતાના પી અને અનુભવથી કાર્નેગીએ એ દારખાનાં જગતનાં તમામ દારખાનાંઓથી શ્રેષ્ઠ માલ પેદા કરનાર બનાવ્યું. આ દારખાનાની પેલી બાજુ કોલસાનું દારખાનું હતું, લોખંડ દારખાનાની કેટલીક બાજો હતી. સરિતાઓમાં ચાલનારી કેટલીક સ્ટીમરો હતી; અને એ દારખાનાના માલેકની મોટી મોટી રેલ્વે લાઇનો પણ હતી. એ કંપની પોતાની બાજુમાંથી અશુદ્ધ લોખંડ કાઢી પોતાની સ્ટીમરો મારફતે ફિંવા રેલ્વે મારફતે વેલેડાથી પોતાના કોલસાથીજ નહાના પ્રકારની વસ્તુઓ બનાવી અને પોતાની રેલ્વેથી તેને બજારમાં લઇ જઇ વેચતી હતી. તેથી આ દારખાનામાંથી નીકળેલો માલ સર્વથી સરતો અને હિંજી હોય છે. અને તેથીજ તેની ખપત પણ સર્વથી વધુ થતી હતી. અર્થાત્ એ દારખાનું યદ્યદે બની કાર્નેગી કંપની અત્યંત ધનાઢય અને બલાઢય બની; પરંતુ એ કંપની સર્વ રીતે

સ્વાતંત્ર નહોતી, કારણ કે લોખંડી માલનો વ્યાપાર કરનારી બીજી કંપનીઓ આ કંપની પાસેથી સર્વ પ્રકારનો તૈયાર માલ લઇ તેને પરચુરણ વેચવાનો ધંધો કરતી. અને કેલોક દારખાનાં અર્ધ તૈયાર માલ ખરીદી લઇ તેનો બીજો કાંઇ માલ બનાવી તેઓ વેચતાં.

લોખંડી માલનો વ્યવસાય કરનારી આ નહાની નહાની કંપની એટલે કાર્નેગી કંપની સરખીના દારખાનામાંથી માલ ખરીદી તેનાથી બિન વસ્તુઓ બનાવી વેચે છે તો તેઓ પોતાની પરતંત્ર અવસ્થાથી સંતુષ્ટ ન થઇ. તેની પણ ઇચ્છા ઠાયા માલની આપણે રાતઃરાત સર્વ વસ્તુઓ બનાવવી અને બીજાને કાંઇ કાંઈ ન થવા દેતાં આપણેજ સર્વ નફો મેળવવો એવી હતી તેથી તે કંપનીએ લોખંડ અને કોલસાઓની બાજુ ખરીદવાનો, સ્ટીમર અને રેલ્વે લાઇનો બનાવવાનો અને મોટાં મોટાં દારખાનાં ઉધાડવાનો વિચાર કર્યો. આથી કાર્નેગી કંપની અને બીજી મોટી મોટી કંપનીઓને હાની થનાર હતો. આથી લોખંડના વ્યાપારમાં મોટી ખગમજ ઉત્પત્તિ થઇ. તે વખતે અમેરિકામાં બુદ્ધિમાન અને જવાન દારોએ વિચાર કર્યો કે, હવે આ કંપનીઓમાં માહોમાહેમાં બપંકર ચડસ પેદા થશે અને તેનામાં લોખંડના વ્યાપારનો બપંકર હાનિ થવાનો સંભવ છે અને તેથી તેનું નિવારણ કરવા સાર સર્વ કંપનીઓ જોડી દેવી અને લોખંડનો વ્યાપાર કરનારી એક પ્રસરક કંપની સ્થાપવી એવો દશવ કર્યો. અને તે પ્રમાણે પ્રયત્ન કરી "ધી યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સ સ્ટીલ કોર્પોરેશન" નામની સંયુક્ત સંસ્થાનની એક પ્રસરક કંપની સ્થાપવામાં આવી. એ કંપની પ્રસ્થાપિત કરવામાં એક મોટી અડચણ હતી. અને તે એ કે એ કંપની સ્થાપન કર્યા બાદ તેને સુખચરિત રીતે ચલાવનાર એવા મનુષ્યની હતી. કારણ કે એ માણસ મોટો દુરદર્શી, દુશિવાર અને અનુભવી

ઉંઝા આયુર્વેદિક ફાર્મસી.

સ્થાપન ૧૮૯૪

કારખાનું ઉંઝા

પ્રાન્ય પાટણ.

કાઠીઆવાડ એજન્ટ

નારાયણલાલ

દલસુખરામ

વીરમગામ.

મકરધ્વજ યાકુતી.

(યાકુતીનો રાજા)

આ યાકુતી ગુલાનીમાં બુદ્ધા

પા જેવા થયેલા શરીરને

ખાતીપુરેક નવ ગુલાન બના-

વી કુદરતી બક્ષીસ જેવી અ-

લોકીક શક્તિ આપે છે. વંશ

પરંપરાની ગુની યાકુતી છે.

આલંકારની નવીન, નકલી

બનાવટથી આ યાકુતીમાં કી-

મતી વસાણાઓની સમાવેશ

છે. કિ. ગ્રા. ૪૦ની બા.

૧ના રા. ૧૦.

દે. પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, કેશવ ખીન્ડીંગ, મુંબઈ ૨,

ફલકતા અને મદ્રાસના આયુર્વેદિક પ્રદેશમાં સોનાના ચાંદ મેળવનાર.

શાસ્ત્રોક્ત દેશી દવા બનાવનારા.

અંદુ

શામારપુરક વૈદ્ય,

એલફન્સ્ટન રોડ, મુંબઈ.

મંદાગ્નિ વટિ.

પાચનશક્તિ નબળા પડી ગઈ

હોય. કેબલ્યુઅત રહેતી હોય યાને

Dyspepsiaનો અકસીરકલાલ.

વા રતબની ખારલીની દોમત રૂ. ૧.

મ્યવન પ્રાશાવસેહ છવન.

શરીર અને મગજને ખરેખરી

સકત આપનાર આ ઔષધ સમગ્ર

દેશમાં પ્રાસદ છે. અમોરી બનાવટ

કેવલ શાસ્ત્રોક્ત છે.

રંગ ૧ની ખારલીની દો. રૂ. ૨૫.

ધોળકાના સુવિખ્યાત વૈદ્ય જાફરભાઈ

જીવણસાઈની રામબાણ દવાઓ.

૩૦ પ૦૧નું ઈનામ,

શુકસંજીવની ગુટિકા

દરેક માણસ સમજે છે કે ધાતુની મજા-
યુવીથીજ શરીરની શક્તિ અને મજબુતી કા-
યમ રહે છે, આવી જીવનરૂપ ધાતુનો કોઈ પણ
કુટેવલાગે કે અનિયમીત રીતે ગેરવપયોગ કર-
વાથી શરીર નિર્બળ થઈ જઈ જાયતર, વાંસાતું
ફાટવું, અંદરોતું શીકું પડી જવું, ચાનતંતુ-
ઓની નબળાઈ, થોડી મહેનતે વધારે થાક
લાગવો, મગજનું આથી પડી જવું, બેચેની,
કામ કરવા ઉપર કંટાળો, હોજરીનો બગાડ,
વાદચ્છતવું કમી થવું, ઉષરસ, શ્વાસ, આસ
વિગેરે વિગેરે અનેક રોગો ઉત્પન્ન થાય છે.
તેના અને તે સિવાય ધાતુ બગાડથી થયેલા
મામ દરોનો નાશ કરી શુકસંજીવની ગુટિકા
કાયમનું પુરવણું બંધે છે, તેમજ પાચનશક્તિ
ની સુધારી દરવને સાદુ લાવી કોઈ પણ રસતેથી
જતી ધાતુને અટકાવી ગમે તે કારણથી પ્રાપ્ત
થયેલી નામદીનો નાશ કરી શક્તિ અને
વચ્ચે વધારી શરીરને મજબુત કરી પરિપૂર્ણ
મરદાષ બક્ષી એ તેના મુખ્ય ગુણ છે. છતાં
કોઈ સખસ સાબત કરી આપણે કે શુકસંજી-
વની ગુટિકામાં શકત અને વિષ વધારવાનો
ગુણ નથી તે તેને ૩૦ પ૦૧નું ઈનામ
આપીશું.

ગોળી ૧૫૦ની ૩ની ૧ની કી. રા. ૨-૮-૦
તાબુળી ચોખ્ખી તિલો.

ગમે તે કારણથી નરમ પોલી યુવ્ત બા-
ગની રંગો ઉપર આ તલોને માલેસ કરવાથી
ફરીથી ટટાર બની રંગોની કમજોરી દૂર થાય છે.

દીપ્ત શીશી ૧૦૦ ૩૦ ૨-૮-૦

અમારી દરેક દવાની માહિતી માટે ધાતુપુષ્ટ નાનું પુસ્તક મંગાવી વાંચો.

વૈદ્ય જાફરભાઈ જીવણસાઈ આરોગ્ય વધેકે ઔષધલાય-સુ ધોળકા—(ગુજરાત

૩૦ પ૦૧નું ઈનામ,

જવરહર—ગુટિકા.

અમારી જવરહર ગુટિકાથી દરેક જાતના
તાવો ન જમ તો લીધેલા પેસા પાછા આ-
પીશું અને ચોથીઓ તાવ નથી જતો. એવું
સાબિત કરનારને રૂ. ૫૦૧નું ઈનામ આપીશું
ગોળી ૬૪ની ૩ની ૧ના કી. રૂ. ૧-૦-૦
તદન મફત.

ધાતુપુષ્ટ નામનું પુસ્તક—નમારી સોબત
અને ખરાબ વિચારોથી મનુષ્યને શરીરની
પામમાલી કરનારી કુટેવો પડે છે. તેવી કુટેવો-
માંથી મુક્ત કરવામાં આ પુસ્તક એક સાચા
મિત્રની ગરજ સારે છે અને તંદુરસ્તી સાથે
લાંબુ આયુષ્ય, ઉમદા વિચાર અને સંપૂર્ણ સુખ
મેળવવાના અપ્રુદ સાધનો બતાવે છે તે સી-
વાય અમારો અઠસીર દવાઓની સંપૂર્ણ મા-
હિતી મળે છે ફક્ત એક પાસ્ટ કાર્ડ લખ-
વાથી તદન મફત મોકલવામાં આવે છે
પરમીઆની અઠસીર દવા.

આ દવા ગમે તે કારણથી થયેલ અને
ગમે તેટલી સુલભનાં તેમજ કોઈ પણ જાતની
પરમિયાનો જડમૂળમાંથી નાશ કરી તંદુરસ્તી
સાથ તાકાત આપે છે અને થતી બળતરા,
ચાલતું પર, (રસી) સાંધાનો અને પેદનો
કુખાવો, કળતર, બિચેની રમખાં ધરી પીડા,
ખાતળી પોલી ધાતુ, ટીપે ટીપે આવતો પેશાબ
પત્ત ૧ બાગનો સોજો, વગેરે દરો અને આ
સીવાય પરમિયાથી થયેલા તમામ દરોનો હુંક
વખતમાં નાશ કરી આવેલી નિર્બળતાને દૂર
કરી શરીરને શક્તિ આપે છે.

૩૦ની ૧ની કી.મત રૂ. ૨-૮-૦

ધાતુપુષ્ટ નામનું પુસ્તક મંગાવી વાંચો.

મફત ! આ જાહેરખબર કાપી મોકલનારને નમુનાની બાટલી મફત !

(Reg. T. Mark)

ડૉ. જી. બી. ની

ઔષધિક ખુશબોદાર

તપકીર.

ઉત્તમ કીમતી ઔષધિઓ સાથે ઉમદા મુલાસિત વસાણાથી
ગાનતંતુઓને પોષક આપનારી બનાવી છે.

તપેલા મગજ અને કંઠાગેલા હવને કંઠા કરી શાન્તિ આપે છે.

ફકત ચોક્કસ ચપટી.

પીનસ, આધાસીસી, હિસ્ટીરીયા, નજલો, સલ્વેખમ, ચરદી, માથાના
ઠણકા, ચક્ષુ વિગેરે મગજ અને માથાનાં તમામ દર્દોને દૂર કરે છે.

કીમત શીશીના ચાર આના.

પોસ્ટેજ ૧ થી ત્રણ શીશીના આના ત્રણ પૈસા. ડ્રગ ૧ના રા. ૨-૮-૦ ૮ બ. સાથે ૨-૧૪-૦

ખાસ મુચના—

તપકીર ખરીદતા પહેલાં ટ્રેડમાર્ક તપાસજો કારણકે અમાર. ઘણા વર્ષના
અવિદ્યાંત પરિશ્રમને લીધે તથા નિષ્કલક પ્રતિદિને લીધે તપકીરનું મળતું
નામ આપી નકલ કરે છે. નકલી મેલ કાયદો ન કરતાં નુકસાન કરે છે,
એ સાબીત થયેલું છે.

ખહારગામ જોજોટો ભેંજે છીએ. કમીશન સાફ મળશે.

વર્ધમાન એન્ડ સન્સ.

પાયધુની, ટ્રામ જંકશન, મુંબઈ નં. ૩.

જૈન શાસન-- (ગુજરાતી-હિન્દી.)

પ્રતિ બુધવારે પ્રાતઃકાલે પ્રકટ થાય છે.

ઈ.સ.૧૯૨૧નાના ચારે બાજોમાં વસતી સમગ્ર જૈન પ્રાંતોના અવાજ પ્રધાનમાં લાવનાર, તેમને પ્રગતીમાં મુકવાને નવાં આન્દોલનો પ્રસારેતું, રાજ્યવદારમાં તેમનાં સિદ્ધાંતોની ઘોષણા પહોંચાડનાર, આગેવાનો અને વિદ્વાનોના પ્રમાદને કાઢાડનાર અને શ્રાવિકા બહેનોની સુધારણા માટે શ્રમ કરનાર આ એક અદ્વિતીય પત્ર છે. હંચા વિચારો ધરાવનારા બંધુઓમાં માન પામતું નામ છે. તટસ્થ પણે સત્યાસત્ય દાખવે છે. જૈન સમાજની કોમોમાં પેડેલા :સદાચો માટે કડક શબ્દોમાં બોલે છે. એક સુધરેલી કોમને જોતું જોકએ તેવું વાજંત્ર બનવાને હરેક તકે પ્રયાસ કરે છે. પોતાના લેખન વિષયોમાં દિવસે દિવસે સુધારા કરે છે. વેપાર અને હુન્નર કળા જે વિષય/ખાસ જૈન સમાજનો છે છતાં તેનો જૈન સમાજનાં જોનામાં સમજૂગો અમાવજ છે તે અજાણને દુર દરવાને ચિન્તવન યામ છે. જૈન ધર્મનાં તત્ત્વ ગાન અને સત્ય રહસ્યને પ્રકટાવવાને મન્થન કરે છે તેવા આ એક હિરતા વાજંત્રને માત્ર એકવાર મંગાવી વાંચી જોવા બહામણ કરવામાં આવે છે, નમુનો મફત મોકલમાં આવે છે. જૈન સમાજની ચર્ચાઓ અને ધર્મ તથા રીત રીવાજોના વાદ્યસ્ત પ્રશ્નોને ખુશીથી સ્થાન આપવામાં આવે છે. પ્રતિવર્ષે દળદાર પુસ્તક ભેટ આપવામાં આવે છે. આ વાલુ વર્ષમાં "કુમુદગ્રી" નામનું પુસ્તક ભેટ તરીકે બહાર પડ્યું છે. વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૩-૦-૦ અગાઉથી ભેટના પુસ્તકના વી. પી. ખરચના રૂ. ૦-૩-૦ અલગ. માત્ર એક નમુનો મંગાવીને વાંચી જુઓ.

લખો-અધિપતિ, જૈન શાસન-લાવનગર.

કાશ્મીરી શિક્ષાજીત, નિર્બલતા, પ્રમેદ, સ્વપ્નદોષ ૪૦ ની સર્વોત્તમ ઔપધિ તોલા નાં ૦૧, પવિત્ર કેચર રૂ. ૧૧, અરસલ દરતુરી રૂ. ૩૫, સુર્ગો અરસલ મીરાનો રૂ. ૩ તો ૦, અંગુરી દિગ રૂ. ૨૧, સુમધિત સ્વાહ છરૂ રૂ. ૧૧, પવિત્ર ધૂપ રૂ. ૧ રતલ.

કાશ્મીર સ્ટોર્સ-શ્રીનગર નં ૨૬

હિંદને સ્વરાજ્ય.

સ્વરાજ્યનાં વીરોની ત્રણ કલરમાં છપીઓ.

સ્વરાજ્ય સેવા નાયક મહર્ષિ દાદાની છબી તેમના સ્વરાજ્ય સંદેશ સાથે ધણીજ આકર્ષક છે. સત્યાગ્રહ મર્તિમત સ્વરૂપ મહાત્મા ગાંધીની પતિકૃતી રચના એક ઉત્તમ મુદાલેખ સાથે શોભી જાય છે. લોકગાન્ય બાળગાંધીર તીજકની મર્વિ સ્વદેશ સેવાનું મુર્તિમત સ્વરૂપ રજુ કરે છે. અને "સ્વરાજ્ય ચારો જન્મસિદ્ધ હક છે." એવી દરેકની ખાત્રી કરી આપે છે હોમરૂ સૂર્યના પ્રકાશ દેહ વિદુષી જોમરૂની મુર્તિ શોભી રહેલી છે. અને જોનારના હૃદયોમાં દેશ કિલ માટે નવું ચેતન સ્પુરાવે છે. હિંદી લોકનાયકોની આ છબીઓ દરેક દિલેષીએ સુંદર કેમમાં મદાવી સંમદી રાખતી થટે છે. અમને ખાત્રી છે કે આ છબીઓ દીવાનખાનાની શોભા વધારશે એટલુંજ નહિ પરંતુ કુર્મોમાં સ્વદેશ સેવાની પવિત્ર ભાવના પ્રેરશે અને એકેએક હીંદીના હૃદયમાં માતૃભૂમીનો જીકર સાધવા નવીન ચેતન સ્પુરાવશે. છબીઓ કુલસકેપ સાઇઝની ત્રણ રંગ રંગામણી છે. પાંચ છબીના સહના રૂપા પંદર આના ટ. ખ. પાંચ અને આપીશું. છબીઓ તુરત મંગાવો.

વર્ષમાન એન્ડ સન્સ, પ્રાયધુતી જંકશન, મુંબઈ નં ૩.

દરેક જાતનાં દાન આપવાનું સુપાત્ર સ્થાન

હિંદુ અનાથ આશ્રમ

નડીયાદ.

આખા હિંદના હિંદુ જાતીનાં અનાથ બાળોને
પાળવામાં આવે છે. વ્યવસ્થા માટે જાહેર
પુરૂષોના ઉત્તમ અભિપ્રાય મળેલા છે.

દરેક જાતનાં દાન લેવાય છે-દરેક દાનની પાવતી મળે છે-વસ્ત્રદાનની
જરૂર છે. દાન કરવાના દરેક પ્રસંગે આ અનાથોને યાદ કરજો.
અને કંઈ પણ રકમ દાન મોકલી પેલા ભવનું ભાથુ બાંધી લેજો.

રૂ. ૨૦૦) માં દર વર્ષે એક દિવસ દાતાના નામથી ભોજન અપાય છે તથા
આરંભની તખ્તીમાં નામનું સ્મારક રખાય છે.

રૂ. ૨૫) માં જોદાન અપાય છે-બોર્ડ પર નામનું સ્મારક રખાય છે.
એક રૂપીઆથી વધારે દાન આપનારાનાં નામ વારસીક રીપોર્ટમાં પ્રગટ થાય છે.
દાન મોકલી રીપોર્ટ મંગાવો-દરેક જાતના દાનની જરૂર છે.

મંત્રી—

હિંદુ અનાથાશ્રમ,

નડીયાદ.

શ્રીમંતોના સુખનું સાધન.

આજકાલ ગરીબ તેમજ તવંગરના સુખનો હેતુ પોતાનો જનમાલ અને કૌમતી ઓચ-રીયાંનું, લુચ્ચા, લકંગા, ચોર, ધાડપાડુ તેમજ બધુંકર આગેની ધાસ્તીથી રક્ષણ દરવામાં સંગ્રહિત છે. જ્યાં સુધી તેનું સતોષકારક રક્ષણ નથી થઈ શકતું. ત્યાંસુધી જીવતે હીલકુલ ચેત પડતું નથી. એવો કયો સુખેર હશે કે તેના ધિવાને હોવાં છતાં ચંપતા ઉપાયો ન લે.

મુખાકમાં ત્રીજેરી બનાવવાના ધણા કારખાનાઓ છે છતાં એવા મોટા શહેરમાં પણ સુરતવાલા મેસર્સ. ટી. અમીચંદની ફાયરમુક ત્રીજેરીઓ એકી અવાજે સંકુલ પસંદગી પામેલી છે જેનું કારણ માત્ર એટલુંજ છે કે મજાસુત કામ છે અને મધ્યમ દામ છે. હમારા કામની ખામી મટિ રાજ રજવાડાઓમાંથી તેમજ પદરોનમાંથી ચાંદ તેમજ સંખ્યા બધ સરટીશીકેટો મળેલા છે માટે બહા ગૃહસ્થો ઉપરથી ત્રીજેરી જેવા દેખાતા ખાલી ડાબરાઓમાં તમારા અમુલ્ય પૈસાનો ભોગ આપતાં પહેલાં જરૂર એક વખત હમારી કુશનની મુલાકાત લેશે કે જેથી ત્રીજેરીની સઘળી માહિતી મેળવી શકાય.

ખીન્ન કામો જેવાં કે તાળાં, કળો, દેશ બોલો પણ તેવાજ ખામીકાયક બનાવવામાં આવે છે. વધુ ખુલાસો રૂપરૂમાં થઈ શકશે. પ્રાધસ લીસ્ટ મફત મોકલીયું.

મેસર્સ. ટી. અમીચંદની કું.

ફાયરમુક ત્રીજેરીઓ બનાવનાર.

૬. કણ્ઠીક બજાર, સુરત

ELECTRIC POCKET LAMPS.

વીજળીના દીવા.

- (૧) નાના ગજવામાં પણ રાખી શકાય છે.
- (૨) અગ્નિની બીલકુલ ધારતી નથી.
- (૩) તેલ, દીવેટ કે દીવાસળીની જરૂર પડતીજ નથી.
- (૪) રૂકત ચાંપ નીચે ખસેડતાંજ બપકાદાર રોશની થાય છે.
- (૫) જરા પણ ધુણી કે ધુમડો ચતો નથી કે વાસ આવતો નથી.
- (૬) રાત્રીને વખતે ઓશીકા તજે રાખી જરૂર પ્રસંગે કામમાં લેવાયી સાંજથી સવાર સુધી ખીન્ન દીવા બગતા રાખવાનો નોકામો અર્થ આટકે છે.
- (૭) ખાસ કરીને કીરટ્ટીકટ દરતા ઓશીકરો, જનાણુ તેમજ મુલાકાત લોકો વાસ્તે યજુજ ઉપયોગી છે. કો. ૧. ૨ા, ૩, ૪, ૫ અને ૬. પોસ્ટેજ ૧ આના. રેપરમેટરી ર. ૧)

સી. ગોવિંદ એન્ડ કો (એસ) અમદાવાદ.

C Govind & Co (B) Ahmedabad.

બગટેલા લોહીને શુદ્ધ કરનારો

ડૉ. વામન ગોપાળનો

આયોજાઈએ

સાર્સાપરિલા.

આ સારસાપરિલા આજ સાઠ વર્ષથી પ્રખ્યાત છે અને લાખો માણસોએ એનો ઉપયોગ કરી પોતાની નીરાશાઓ દૂર કરી છે.

આ સારસાપરિલા એવા અનેક આયુર્વેદમાંથી તૈયાર કરવામાં આવે છે કે જે આયુર્વેદ કોઈપણ કારણથી દુષિત થયેલાં લોહીને શુદ્ધ કરી વૃદ્ધિ કરે છે. આ સારસાપરિલા ક્ષણ લોહી મુધારે છે એટલું જ નહીં પણ ખીજાં ઘણાં દરદો જેવા કે ઉપદંશ અટકે ગરમી, સાંધાનું રકી જવું, મોઢામાં તેમજ શરીરના ખીજાં...લાગો પર ફેલતા ચર્મ આવવા, નાકનું બેસી જવું, શરીરનું છુલ જવું, અને શરીરમાં કળતર થવી, તેમજ ખુજલો, ખરજ, દરાજ વગેરે ઉપર પણ અકબીર ઇલાજ છે.

કોઈપણ દવા ગુણકરી કરે છે કે તેની નકલો થવા માંડે છે માટે નકલી માલથી સાવધ રહેજો અને લેતી વખતે અમારું નામ...જોડેને લેજો.

કીર્તિત શીશી ૧નો રૂ. ૧૧ પેસ્ટેજ તથા પેર્કોજ ખર્ચ આના ૫ જુદું. ચાર શીશીઓ લેવાથી સારો ફાયદો થાય છે. ચાર શીશીઓ સામટી મંગવનારને રૂ. ૪૫૫ પડશે.

માલેક- ડૉ. ગોતમરાવ કેશવ એન્ડ સન્સ.

હાકુરદાર-મુંબઈ.

આ સારસાપરિલા દરેક દવાના ન્યાયારીને ત્યાંથી મળશે.

અમૃતબિંદુ

આરંભ ૧૯૪૬ નં. ૮૪૧-૪૦

સઘળા પ્રકારનો દુખાવો, લકવા, સંધીવા, સ્ત્રાળ, ચુક, ઉલટી, ઝાડો, મરો, કોલેરા, અરૂચી, અલ્બુર્ષ, ખાંસી, દમ, સળેખમ, સરદી, માથાનો દુખાવો, દાંત કે દાઢતું કળતર અવાળુનો દુખાવો, મોંમાંથી દુર્ગંધ છુટવી, મળચ આવવી, ખાટાં કે તીખાં ઘચરકાં, કાનનું પાકવું, પડ બેડેવું, આંખો દુખવી, શરીરે સોજા આવવા, ધા લાગવા, ઘસાર પડવા, હાથ પગમાં ચીરા પડવા, ઘાતુ પાકવું, કામો જીવવા, રાંઝણ, નાસુર, પીન્નસ, સુરતી, બેચેની, નળખાઈ, નામદાઈ, હરસ, પ્રમેહ, ચાંદી, વિસ્ફોટીક, ખરોળ, અંડવૃદ્ધિ, પ્રદરરોગ કોઈ પણ જાતનો તાવ, વાળો, નહાડ, વિગેરે અનેક રોગ આ એકજ દવાથી તત્કાલ દુર થાય છે, વળી જમરી, મધમાખ, વીંછી, વિગેરેના ડંખ ઉપર આ એક જાદુઈ દવા છે. માંકડ મચ્ચર, વંદા, કદાળીયા, કસારી ઉપેષ્ટ વિગેરે નુકશાનકારક જંતુનો નાશ કરે છે.

સખતમાં સખત માથાનો દુખાવો માત્ર એકજ મીનીટમાં દુર થઈ જાય છે. માત્ર પેટની ઉપર ચોળવાથી પણ પેટમાંનો દુઃખાવો મટી જાય છે. પવન છુટવા માંડે છે. અને બાદી-બદ્દજમી દુર થાય છે. દાંત અને દાઢતું કળતર એકજ મીનીટમાં શાંત પડી જાય છે. વીંછીના ડંખ ઉપર તે તેનો ચમત્કાર અલૌકિક જ છે. ઉંચામાં ઉંચી જાતનાં કોઈપણ પેનકીલર કરતાં અમૃતાખંડુ ઘણી ઉંચી જાતની દવા છે. વિલાયતી દવાની દરેક દુકાન ઉપર તે વેચાય છે. હાલમાં તેની ઘટાડેલી કોમત માત્ર રૂ. ૧૫ પોરટેજ સાથે છે. છ શીશીના રૂ. ૮) પોરટેજ માફ.

કેટલોગ મફત મંગાવો.

સીરનામું:—

“અમૃતબિન્દુ”—આફ્રીસ

નડિયાદ

સેન્ડોનું સામર્થ્ય અથવા અપરિમિત આપખળ.

દોઢતી મોટર રોકવી, છાતીપર દનના હીસાબના વજનનું ધારણ કરવું, વીજળી માફક કુદાવતે શરીરે હવામાં સ્વેચ્છાચારી ઠસરત કરવી, એ સઘળું શરીરમાં સામર્થ્ય હોય તોજ બની શકે છે. અને એવું અખુટ બળ, દ્રઢ મન અને અણકદાર સામર્થ્ય મેળવવા

મદનમંજરી ગોળીઓ.

એકી અવાજે દુનિયાની દરે દીકાએ વીહાર કરી રહી છે. આ ગોળીઓ રોગીને રોગ મુક્ત કરે છે અને નિરોગીને અખુટ બળ આપે છે. નસોની કમજોરી, ધાતુ ક્ષીણતા, ધાતુ તથી પાતળું પડી જવું, મોહીતું લેકણવું, અપચો, અરુચી, મંદાગ્નિ વીગેરેનાં ભેત ભોતામાં નાશ કરે છે. મોઢી વધારી શરીરને રૂઢપુદ્ધ બનાવે છે. વીર્જને ધટ બનાવી કાઠ પથ્થુ રસ્તે જવું અટકાવી શરીરને સેન્ડો માફક-દ્રઢ ચીરછી અને ઉત્સાહી બનાવે છે. કી. ગોળી ૪૦ ની ડબીમાં ૩. ૧. મોટું ક્યાલસોટ મફત મળે છે.

રાજવૈદ્ય નારાયણજી કેશવજી.

હેડ ઓફીસ જામનગર—કાઠીયાવાડ

આન્ય નં. ૧૮૭ કાલબાદેવી રોડ મુંબઈ.

બગડેલા લોહીને સુધારવા માટે

સાસાપરીલા

(ફાયદો ન થાય તો પેસા પાછો)

ગરમી, પ્રદર, સાંધાનું રહી જવું, રમરણચકિત એાળી થઈ જવી, ખુશલી, ખરબ, ર, શરીર પર ફોડલા થઈ આવવા, હાથ પગમાં બળતરા થવી, નંખાઈ તથા અછરણમાં જ લોહીના બીગાડથી થતાં તમામ દરદો ઉપર લણીજ ફાયદેમંદ દવા છે. કીમત માત્ર રૂ. ૧૦ ૧૧. ત્રણ બાટલીના રૂ. ૩૦. પોસ્ટેજ અંચલ જુદું.

બહારગામ માટે એજંટો જોઈએ છીએ.

ફેક્ટ—દલાલ એજન્સી, કાલબાદેવી રોડ,

મદદારવાડી મુંબઈ નં. ૨.

નિરાંતે ઉંઘ લેવા માટે એક ઉત્તમ સલાહ.

પેસાનો અચાવ, ખાત્રીલાયક માલ. અને તમારા માસનો રક્ષણદર્તા 1 જે તમે તમારી માંસમી-લક્ષત, તદ્દન સહીસલામત રાખવા કચ્છતા હો, ચોર આગ, અને ધરંદાડના ત્રાસથી અચતું હોય, તો હાંખા લયક ટાયલાં લખાણથી ન સોભાતો દાવજ બિદ્દીંગ સ્ટેશન રોક પલસાણવાળા 1મ. મોરાર ઉકાની કાયરમુદ્રીજેરીઆજવાપરો જેના ઉત્તમ મજબુત કામે માટે સર્ટીફિકેટ અને પ્રદર્શનમાંથી સોનાના ચાંદ મળ્યા છે. દરેક રીતનું સતોપકારક કામ તૈયાર તેમ ચોરકરથી મળશે. પ્રાઇસલીષ્ટ મફત મોકલીશું.

મિ. મોરાર ઉકા.

કાયરમુદ્રીજેરી બનાવનાર. દાવજબિદ્દીંગ સ્ટેશનરોડ મુરત.

ખાટલીવાળાની અકસીર સ્વદેશી દવાઓ.

હિંદુસ્થાનના હુન્નર પ્રદર્શનોમાં સોનાના તથા રૂપાનાં ચાંદો મળેલા છે.

મેલેરીઆના તાવ, પ્લેગની શરૂઆતમાં લેવા માટે

ખાટલીવાલા એગ્યુમાક્સર તથા એગ્યુ પીલ્સ કી. ૩.

ખાટલીવાલાનું ખાલામૃત—ખાળકો તથા અશકતો માટે દોઝનક કીંમત ૧-૦-૦.

ખીજ વખણાયેલી દવાઓ—ખાટલાવાલાના અસલ કવીનાધનની ટીકડીઓ. જે અને બે જેનની દરેક શીરીમાં ૧૦૦ ટીકડીઓ. એગ્યુમાક્સર (નાની) આઠ આના.

કોલેરોલ—કોલેરા, સંઘડણી અને ઉલટી માટે કીંમત રૂ. ૧-૦-૦

દાંત મંજન—કી. ૦-૪-૦. ટોનીક પીલ્સ—નખળાઇ અને ધાતુ માટે. કી. રૂ. ૧-૮-

ખસ અને દરાજનો મલમ કી. રૂ. ૦-૪-૦. હિંદમાં કોઇપણ જગ્યાએ મુળશે.

ડા. એચ. એસ. ખાટલીવાલા સન્સ એન્ડ કંપની લીમીટેડ.

વરલી લેબોરેટરી,—મુંબઇ.

Dr. H. S. Batliwala Sons & Co. Ltd.

Warli Laboratory-Bombay.

તારનું ચિરનામું—ખાટલીવાલા, વરલી-મુંબઇ.

ક્યાં ગભરાયા ? અરે શું હીસ્ટિરયા !

વાયુ સુકતા.

કી. રૂ. ૪-૧૦-૦ પો. ૦ જુદું.

હીસ્ટિરયા—મૂગી—પ્રેક્ષક કે વાક; તને લીધે મોઢામાં ફીણ કે લાળ આંકડી-તાણ-જેંચ કે કાંપણી, દાંત બંધાવા, શ્વાસ રૂંધાવો, આંખો ઘરડાવી શરીરે શીત, પેટમ દુખાવો, અને બેશુદ્ધ, ઇત્યાદિ તેમજ કેટલાકને ચિત્તભ્રમ ઉન્માદ કે વેલેન્ડા થવાથી બકવું, રડવું, કુટવું, નાસવું, ધુણવું મુગાપણું જોવામાં ચિત્રતા, રયામતા, કુશતા, લાઘવ, ઇંડ લક્ષણોવાળા નવા કે જુના હીસ્ટિરયા ઉપર રામખાણ છે, હવા વનસ્પતિની, મહીનાની, પથ્થ નહી. ઉપયોગ કરેથી ખાત્રી,

ખચ્યાંની કાંકણી કે ફીટ અને આમળા તુર્ત બંધુજ કીંમત રૂ. ૨) પો. જુદું. વ્યાયામ કળાશાસ્ત્ર (શરીરે કેળવણી) માટે કસરતનાં ૩૫૩ ચિત્રનું કીંમત રૂ. ૨) પો. ૦)= દેશીનામું—નામું ચિખવાનું, ઇલાકામાં ટેકા શુક કી. ૦) જા પો. ૦)—

છગનલાલ લક્ષ્મીભાઈ શાહ દેશીનામવાળા. વીજપુર—(વડોદરા)

તાવની રામબાણ દવા.

રૂ. ૧૦૦ ઈનામ

દોષપણે ભત્તનો તાવ અમારી દવાથી ના ઉતરે તો પૈસા પાછા આપીશું.
ચાથીઓ તાવ નથી ઉતરતો એવું નાખત કરનારને રૂ. ૧૦૦) ઈનામ આપીશું
લ્લી ૧ ની કિ. રૂ. ૧-૦-૦ ખાસ પરજ નથી

શક્તિ મજબૂત.

શક્તિ મજબૂતમા શક્તિ લાવનાનો અને વિચાર વધારવાનો શુભ નથી એવું
જાણત કરનારને રૂ. ૧૦૦) એ ઈનામ આપીશું શરીરના તમામ અવયવો મજબૂત
કરી ધાતુના તમામ દરદો મટાડે છે, ડબી ૧ ની કિ. રૂ. ૨-૮-૦ પરજ નથી

ધાતુ વિકાર.

ભયંકર દરદોથી બચવું હોય અને તમામ દરદોની દવાથી માહેતગાર થવું
હોય તો એક પચાતુ કાડ લખી ધાતુ વિકારનું યુગ્તક મફત મંગાવી લેવું.

વૈદ શા. ગીરધરલાલ કહાનજી

મુ. ધોળકા છ. અમદાવાદ.

વહેલો તે પહેલો (જી) સત્તર મંગાવી હશે.

સ્વામી રામતીર્થના સદુપદેશ.

ભાગ ૧ થી ૫નો કોઈય અંશ - પુણ્ય ભાગ્યજીતે લીધે જોઈ આજીવ કાલિન તીકળા છે. મોટા (રોપલ આઠ પેછ) પૃષ્ઠ ૬૦૦, પાંકું છુટું રા. ૧૫૦ રી. ૧૦.

ભાગ ૬ થી ૯ ત્રણ પુસ્તકમાં - આ ભાગે આગળ વિરિધ અંગમાળા કારો નિકળેલા હોઈને તે માયાનાં અમુક સોટાની અંદરનાં દો મળી ચાલ્યા; પરંતુ છુટી માગણી વધુ નિકળેલાં હોવાથી છુટક પળ મળશે. જો ભાગમાં મળીને ફક્ત ૫૮ રોપલ રોળ પેછ ૧૦૫૦ છે. છુટક માટેનાં છાપેલી કુલ કિંમત રા. ૧૫૦ અને પાકાં પૂકાં સાથે રા. ૫૦ છે. તેને બદલે રા. ૧૫૦ અને રા. ૧૦ લેવાશે.

નીચલાં પુસ્તકો પણ ઉપલાજ કારણે અને ધોરણે હવે છુટક મળશે.

સ્વામી વિવેકાનંદના સદુપદેશ.

ભાગ ૧-૨-૩-૪ ચાર પુસ્તકમાં - કુલ પૃષ્ઠ ૧૫૨૫, મૂલ્ય રા. ૧૫૦ પાકાં પૂકાં ગણ.

ટુંકી વાર્તાઓ ભાગ ૨-૩-૪.

આ વાર્તાઓ સાંસારિક હોઈને સ્ત્રી પુરુષ, શ્રદ્ધ, સર્વને મારે અત્યંત જોષપદ છે. પરંતુ પદોશીઓમાં, સંગમાં અને યાત્રિ વગેરેમાં ચાલતા કથેસ, કથાસ, અશાખ રીતો વગેરે ઉપર આ વાર્તાઓ પ્રકાશ નાખીને સચોટ બસને કરે છે. જો ભાગ છુટક છુટક અપિલા છે. ફક્ત ૫૮ ૫૨૫, મૂલ્ય રા. ૧૫૦ અને પાકાં પૂકાં સાથે રા. ૫૦ છે. તેને બદલે રા. ૧૫૦ અને રા. ૧૦ લેવાશે.

બંકિમ નિબંધમાળા.

પ્રખ્યાત બંગાળીય સમીક્ષક નરિમયદેવનાં દારુપદ, મંત્રી, તેમજ જોષપદ પુણ્ય મેળોનો ઉભવ સંગ્રહ. ૫૮ ૫૨૦. કાગળ રૂ. ૨૫, મૂલ્ય ગાંધી પાકું - ૫૦૦ રા. ૧૫૦.

વોલ્ટેરના સર્વેટું છુટક - ટપાલમાં અંગ્રાજનારે અંગ્રેજાવાદજ લેખનું - એ પુસ્તક અંગ્રાજીમાં છે. નાં આજે. તો ખુલાસા થયેલા સમજનાં કેમકે પ્રતો અંદુ નથી.

સંસ્કૃત સાહિત્ય કાર્યાલય.

કાલ્યાણદેવી, મુબમ. ૨. ભદ્રપાસ, અમદાવાદ.

પ્રસિદ્ધ દેસનાર તંત્રી દાહનરાય દાહનરાય દેસનાર, સત્સંગ જોષીય અંગ્રાજોદ-સુરત મુરત, ખપાડીઆ મહેલા, તાલુકાજોની પેળે, સદ્ગુણારાજીની વાડીમાં આવેલાં જો ન વિચાર્યું.

પિન્ડીય પેસનું મંગલદ દેસનારજ કાપડીયાએ છાપું.

મગઃ સર્તો વિસુ ન પંગમ્માતર્ભાગે

૧૩

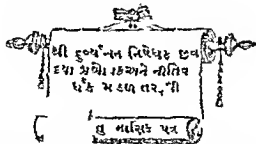
અખાડ

મ ૧૯૭૯

સત્સંગ

—વિવિધાવલોકન—

વિવિધ	પૃષ્ઠ
૧ નિવેદન મજલા પુતક	૩૦૧
૨ ૩ કવિતાઓ	૩૧૦
૪ બીર સમા	૩૧૧
૫ ૬ કવિતાઓ	૩૧૭
૭ ૮ (વાર્તા)	૩૧૮
૮ કવિતા	૩૨૨
૯ લોચીઆત્મજનો બહાણક	૩૨૩
૧૦ દીન દરવેશનું સાક્ષી ચરિત્ર	૩૨૪
૧૧ ૬૧૧ ૫ નવી મુદતી	૩૨૮

આર્થિક

લેવાદેવ

૨ ૧-૦-૦

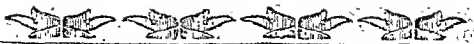
૫૫ અને ૫૫૫૫ —

દેવલસય દાહ્યામ દેશામ.

અખાડરોડ-સુરત

આધ્યાર્થ

અખાડરોડ

દરેક જાતનાં દાન આપવાનું સુપાત્ર સ્થા-

હિંદુ અનાથ આશ્રમ

નડીયાદ.

આખા હિંદના હિંદુ જાતીનાં અનાથ બાળોને
પાળવામાં આવે છે. વ્યવસ્થા માટે જાહેર
પુરૂષોના ઉત્તમ અભિપ્રાય મળેલા છે.

દરેક જાતનાં દાન લેવાય છે-દરેક દાનની પાવતી મળે છે-વસ્ત્રદાનની
જરૂર છે. દાન કરવાના દરેક પ્રસંગે આ અનાથોને યાદ કરજો.

અને કંઈ પણ રકમ દાન મોકલી પેલા ભવનું ભાધુ બાંધી લેજો.

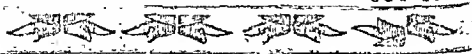
૩. ૨૦૦) માં ૬૨ વર્ષે એક દિવસ દાતાના નામથી જોગન અપાય છે સર્વ
આવસની તખ્તીમાં નામનું સ્મારક રખાય છે.

૩. ૨૫) માં જોદાન અપાય છે-જોડપર નામનું સ્મારક રખાય છે.
એક રૂપિયાથી વધારે દાન આપનારાનાં નામ વારસીક રીપોર્ટમાં પ્રગટ થાય છે.
દાન મોકલી રીપોર્ટ મંગાવો-દરેક જાતના દાનની જરૂર છે.

મંત્રી-

હિંદુ અનાથાશ્રમ,

નડીયાદ.

પુસ્તક ક્રમ.

અંક ૧૨૩૦.

સત્સંગ.

અખાડ.

સં. ૧૯૭૩.

નિવેદન.

લાયેન્સરિઓને સત્સંગ મફત.

શ્રી છવ્વયા માન પ્રસારક ફંડના આયવથી પાછળથી વધારી ૮૦૦ લાયન્સરિઓને 'સત્સંગ' ફોન પોષ્ટ ખર્ચેથી મોકલવા નહીં હવે છે. આ લાભ આપાર મુખીમાં ૧૭૫ લાયન્સરિઓએ લીધો છે. હજી લગભગ ૧૨૫ લાયન્સરિઓ આ લાભ મળશે. તેમજ વર્ષ દરે આજુબાજી નવું ગણશે.

—મળેલાં પુસ્તકો—

અમોને નીચેનાં પુસ્તકો અભિપ્રાયથી મળ્યાં છે. જેનો આભાર સાથે સ્વીકાર કરીએ છીએ. આભારી અંકોમાં તેની સમાવેશના કરીશું.

રામકૃષ્ણ પરમહંસ. રા. રા. ડાહ્યાભાઈ રામચંદ્ર મહેતા.

ભગવદ ગીતા (મુગ)

રામકૃષ્ણ કથામૃત. શ્રી સરેનું સદિન્યવર્ધક શર્માસય.

સોદેશર માદાત્મ્ય, વૈષ્ણવ અને ચતુર્વેદ સંધ્યા રા. રા. હરિલાલ નાદવજી વડીલ.

પ્રેમવાણી ભજન માળા. રા. હરજીવન ગુજલ.

દિવંતા નેતાઓ. વર્ષમાન એન્ડ સન્સ-મુંબાઈ.

ગંડીપાઠ. મહારાજ ગણપતિચંદર વિજયચંદર.

સ્વદેશ ગીત મૃત. ડ. મહેતા એન્ડ કો. અમરાવાટી.

અદિસા. મુનિશ્રી વિદ્યાવિજયજી.

આરોગ્ય મંદિર. રા. હરજીવન નગજીવન વર્મા.

પત્ન વિશેષ, જગદીશ્વર અભિજનન, ભગવદગીતા પ્રવેશક રા. રા. મધુપરશમ જાવડકર.
રામ દોરા.

આ સિવાય શ્રી છવ્વયા માન પ્રસારક ફંડ દેશબાહ્ય પુસ્તકો તથા શ્રી મોદનકાવજી લાયન્સરિઓ રિપોર્ટ મળ્યો છે.

પ્રેમની ખ્યાલી.

(ગજલ.)

અરે યો પ્રેમની ખ્યાલી, સદા જો આપને વદાલી;
પતિ પ્યારા સ્વીકારેને, પ્રિયાની પ્રેમની ખ્યાલી.
અરે યો પ્રેમ ખ્યાલીમાં, 'બધું' મેં ભક્તિનું વારિ;
સદા સુખ અર્પનારી એ, પ્રિયાની પ્રેમની ખ્યાલી.
જો યો પ્રેમ ખ્યાલીની, કદી કિંમત નહીં યાત્રી;
અમોઘાં મોહનો છે આ, પ્રિયાની પ્રેમની ખ્યાલી.
સદાએ શાંતિ દેનારી, હરેયા દુઃખ દરનારી;
નહીં કંઈ કલેશ ધરનારી, પ્રિયાની પ્રેમની ખ્યાલી.
જગત એ પ્રેમ ખ્યાલીનું, 'મધુર' ગાન મુજબનું,
લલિત સલગરને કરતી, પ્રિયાની પ્રેમની ખ્યાલી.
અહો! પ્યારા સિત્તારી એ, હૃદયમાં શાંતિને ભરે;
પ્રિયા બની મારત પ્રિતમજી, પ્રિયાની પ્રેમની ખ્યાલી.

બાળ સેવક.

માશુકની મઝાહ અને અદ્વૈત સુંખ.

(ગજલ.)

મીઠી મઝાહ માશુકની, જ્યાં અમીનાં હરણાં હરે,
નયનો ન લપિત પ્રમત્તાં, છે સાચી શાન્તિ જ્યાં ખરે;
મર્તિવત પાસે રહી, એક નયન મીઠ મોંડી રહે,
એ અનર્વાધ સુંખને દોહ, શી રીતે કવિ કાળે કવે.
માશુકના હરજારમાં આશક તણો સતકાર જ્યાં,
આનંદ આશક હરમાં, ના માય ને ઉમરાય ત્યાં,
રવપ્ન મુગાને ધતું, આનંદ હિલે જહેલો રણું,
રંગ રંગે છે રંગ વ્યાપ્યો, શી રીત ને જલથે કણું.
આશક માશુકને રટે. આશક આશકને રટે.
પ્રેમી પારખર જીગરને, શુદ્ધ પ્રેમથી પ્રેમે રટે;
માશુકના આશિકને, આશક માશુક રપ છે.
આશક માશુક આશક જ્યાં, અદ્વૈત સુંખ અનુપ છે.

મુંબઈ, પેટ્રોનરોડ,
શ્રી દેવકીનંદન વિવાલ

}

દેરાણ માતીલાલ મથુરભાઈ
(મહાધારાગા.)

શ્રી જીવદયા પ્રબોધક મંડળ તરફથી મળેલી જાહેર સભા.

ઉત્તમ વક્તાઓનાં વ્યાખ્યાનો.

સભામાં થયેલો અર્પણ લીડ.

ઉપરોક્ત મંડળ તરફથી તા. ૧૪-૭-૧૮ને રવિવરે અત્રેના સુપ્રસિદ્ધ નગીનચંદ મુન્ડરી-
ટયુટમાં રા. બ. કમળાશંકર પ્રાણશંકર ત્રિવેદીના પ્રમુખ પદના નીચે એક જાહેર સભા મળી
હતી. હોલ સાંભળનારાઓથી ૫ વાગેજ બરાબર મથો દત્તો લોકો હોલની બારીઓ પર તથા
બહાર ઉભા રહ્યા હતા તથા હોલમાં જમીન પર બેઠા હતા, છતાં સુખ્યાબંધ માણસોને
જગ્યા ન મળવાથી પાછું ફરતું પડ્યું હતું. સભામાં જાણીતા ગૃહસ્થો ઉપરાંત સરકારી અમલ-
દારોએ પણ દાનરી આપી હતી.

આ પ્રસંગે મુખાધ્યક્ષ શ્રી લક્ષ્મીભાઈ ગુપ્તાચંદ જવેરી પણ પધાર્યા હતા. સભાનું
કાર્ય બરાબર ૫ વાગે શરૂ થયું હતું.

પ્રારંભમાં રા. રા. ડાહ્યાભાઈ કલ્યાણજી વકીલે પ્રમુખની દરખાસ્ત મુકતાં જણાવ્યું કે
ઓજની જીવ્ય સભા કે જેમાં જૈનાચાર્યો તથા હિંદુ પંડિતો સાથે બેઠી પ્રજાને એક મરખો
બોધ આપનાર છે તેના પ્રમુખ તરીકે દરખાસ્ત મૂકતાં મને અતિશય આનંદ થાય છે. આવી
સભા હું પહેલી જોઉં છું. પૂર્વે આવી રીતે જુદા-જુદા ધર્મના લોકો એક વાક વિચારની આપ લે
કરતા હતા. આજના પ્રમુખ તરીકે હું રા. બ. કમળાશંકર પ્રાણશંકર ત્રિવેદીને નીમવા વિનંતી
કરું છું. હું એમનો શિષ્ય છું તે કદાચ એઓ ન જાણતા હોય પણ મને તેમની ઉત્તમ શિક્ષણ
દેખી હજી યાદ છે. એલરીન્ડન કોલેજમાં એઓ સંસ્કૃતના પ્રેરિતર હતા. જ્યારે હું ઇન્ટરમીડિયે-
ટમાં હતો, અને ત્યારે એમના ઉત્તમ શિક્ષણનો લાભ લેવા હું ભાગ્યશાળી થયો હતો. આપ
બાકીઓ આપા એક સંદેશના વિદ્વાન ગૃહસ્થને સર્વાનુમતે પ્રમુખ તરીકે વધારી લેશે એવી
આશા છે.

રા. રા. મગનલાલ જુખશંકર શેઠ વડીલે દરખાસ્તને ટેકા આપતાં જણાવ્યું કે
સુરતમાં આવી અર્પણ મોકલિંગ હું આજે જોઉં છું. આટલી જલ્દી લોકોની હાજરી મેં ક્યાં
જોઈ નથી. આજની સભામાં જેમને પ્રમુખ પદ આપવાનું છે, તેઓ અત્રેના વતની હોય
અત્યારે વાનપ્રસ્થ થઈ અત્રેજ રહે છે. તેઓ જેમ આવા સેવાના કાર્યોમાં ભાગ લે છે
તેના ખડા ખીજ પેન્શનરો લેશે એવી આશા રાખું છું. પ્રમુખ તરીકે રા. બ. કમળાશંકર
બાકીને નીમવાની દરખાસ્તને હું આનંદ સાથે વધારી લઉં છું. મર્યાદાઓ એમને ક્યાં ભેર
સકાતુમતિ દર્શાવશે એવી આશા છે.

બાદ રા. બ. કમળાશંકર બાકીએ પ્રમુખ પદ ચૂંટી કરી આજના સમયોચિત શબ્દ કહી
સભાનું કાર્ય શરૂ કર્યું હતું.

બાદ દયાધર્મના કાવ્યો ગાવામાં આવ્યાં હતાં.

મુનિશ્રી રત્નવિજયજી.

ગૃહસ્થતિ કાર્ય બાદ પોતાની શાંત પણ ઉત્તમ વ્યાખ્યાન શૈલિથી મુનિશ્રીએ વ્યાખ્યાન
કરતાં જણાવ્યું કે ઓજનો વિષય અદિશા પરખો ધર્મનો છે. અદિશા એટલે જેમાં હિંસા

ધરવાળી નિસત્વ યથ ગાંધ છે. છતી જમીન વિના પશુએ ખેડાતી નથી. અને આજે પાવાનાં પશુ સાંસા પડયા છે આપણા દરોડો બાકીએ ભુજે મરે છે. આ માટે આપણે પ્રયત્નો કરવાની જરૂર છે.

૦ માંસાહાર સાથે વ્યસનો પશુ આપણામાં-ધર્મી પક્ષમાં છે. બીડી આપણે પીએ છીએ, તે જોઈ આપણાં નાનાં બાળકો પીએ છે, અને તેમના કૂમળાં સરીરમાં રોગોના બીજ દાખલ થાય છે. દરોડો રૂપીઆ આ બીડીના છુભાઈમાં આદલ જાય છે, આ નાશ થતો અટકાવેલો જોઈએ છે. દારૂ વ્યસન પશુ હસકી વર્ણો તેમ જમી વર્ણોમાં શોષ ખાતર પસખું છે. પેસે રહે શરીર પાપમાલ થયા છે. એ દુષ્ટ વ્યસનથી આપણે ઘેર અંદાનતાના પાસમાં સંપ્રદાય છીએ. મંદુર વર્ષ પોતાની મજુરીનો વ્યય દારૂમાં કરી સદા દુઃખી રહે છે તો તે બાગતમાં તેમને સાપચેત કરવા જોઈએ. સરકારી રિપોર્ટો કહે છે કે દારૂ વ્યસન વધે છે. દારૂ શુદ્ધિ, ધન અને પરમવતી સુગતિને નોશ કરનાર મદા દુર્બલન છે. એનાથી બીજાં દુર્બલનોમાં મનુષ્ય સંપ્રદાય છે. આપણે આ બદીને નાશ કરવા પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. દારૂ દૂર થતા દરોડો રૂપીઆ બચાવો સરકારને પશુ લોનમાં નાણાં સારાં મરાશે.

રા. રા. વીરેન્દ્રરાવે દ ઇન્દિરાવે દ પંડિત વડીલ.

જેમણે ઘોડાઓ ઉપર યુગ્મરત્ન પાતકીપણું એ સંખી દરાવ મળતું જણાવ્યું કે “સ. બાના ઘોડાં આખ્યાનો બાદ મુખ્ય કાર્ય કરવાનું કામ મારે હાય આમ્મું છે અને તે નીચે પ્રમાણે એક દરાવ મળવાનો છે.

કરાવ.

ઘોડાઓ ઉપર ખૂણી કાપવી, તથા દેશન ખાતર બીજું જે પાતકીપણું યુગ્મરાવ છે, તે માટે આ સભા દીક્ષગીર છે. આ મારે યુગ્મરત્ના શ્રી જીવદયા જ્ઞાન પ્રસારક હંડ તરફથી નામદાર વાઇસરોય પ્રત્યે જે વિનંતિ પત્ર જનાર છે, તે તરફ આ સભા સંપૂર્ણ સહાનુભૂતિ પ્રકટ કરે છે.

દરાવ ધણો સહેલો છે, સર્વ જાતોના સહેલાઈથી સમજી શકે છે. ઘોડાઓ જે આપણા પર અમલ ઉપકાર કરે છે, તેનો નફો આવા રૂપમાં ન મળવો જોઈએ. આપણી દેશન ખાતર તેઓ બીજાનાં વાજીને કટકી ગયા દેશનમતિ ભોગવવી પડે છે. કાઈ કહેશે કે લડાઈમાં સંખ્યાબંધ ઘોડાઓ કપાય છે, તેનું શું ? તેમના જે ઉતર છે. પ્રયત્ન આપણા આર્થ ભૂમિના વિચાર પ્રમાણે જતો, તો લડાઈ ન થાય અને બીજું તેઓ તો મરી દેડ સારોનો સંજવ છુટો થાય છે, જ્યારે આ તો જની અસન યાતના સદન કરવાની છે. આશા છે કે સર્વ જાતોના આ દરાવ પ્રત્યે સહાનુભૂતિ દર્શાવશે.

શ્રી લલિતુલાલ શુલામચંદ, એવેરી,

વાળાઓના હર્ષનાદ સાથે શ્રી લલિતુલાલ પોતાનું વિવેચન શરૂ કર્યું. આજે આ સહેરમાં વ્યાખ્યાન આપતાં અને આનંદ થાય છે અને આ સહેરમાં આવી ઉપવેગી સરવાળ કાર્ય જોઈ અને પરમ સંતોષ થાય છે. હિંદુસ્થાનમાં જીવદયા માટે સભાઓ બરવી પડે એ દીક્ષગીર થયા જેનું છે. આવા જીવદયાના કાર્યમાં અતિ ઉત્સાહ પરાવનાર સહેરના નાક જોનાં ડો. દીનશામજી આચારે અહીં મોજુદ છે. જેઓ વિશાલત જઈ ત્યાંની મંજીનું

કાર્ય જોઈ આવ્યા છે. યુરોપમાં જીવદવાની મંડળીઓ કેવા સારા પાયા પર કામ કરે છે. તેઓ એવું વત લઈ ખેડા છે કે અમારી જીંદગીનો ઉપયોગ માંસાહાર બાંધે કરવામાં કરીશું. મરણ બાદ સ્વર્ગ મળે તોપણ કદીશું કે હે પ્રભુ ! અમને સાફ જ્ઞાન આપ, અમે અમારું અધુરું કાર્ય પૂરું કરી આવીએ. આપણે ત્યાં પણ આવી લીધાસો શરૂ થઈ છે. ઝાંઝા સહેરમાં આ સંસ્થા ધણી સમવર્ધી સ્થાપન થયેલી છે. “સાતસંગ” માસિક જે જીવદવાનો સંદેશો ઠેકાણે ઠેકાણે પહોંચાડે છે, તે આ સહેરનું બાણ જેવું છે. આવાં કાર્યો પ્રત્યે લોકોની પ્રીતિ આવતી સારી દાખરીથી સાબીત થાય છે. આજે મારા વિદ્યાન ધારાસાઓએ આપની આગળ જે દરજ્જા ધણી સારા રૂપમાં મૂક્યો છે. યોગ્યતાના પૂછડી કાપી પડતું લોહી બંધ કરવા ધન્યગતાં સળીઆ દાખે છે. યોગ્યને ધણી દિવસ આ કુંઝ સદન કરતું પડે છે. દેશન અંતર ઘટી આવી પાતનાઓ બંધ થવી જોઈએ છે. બીજા જીવોને પણ આપણી પંડેજ કુંઝ થાય છે. સર્વે બાઈઓ આ કરાવને સંગત થશે એવી આશા છે. બાદ દરજ્જા સર્વાંગુભે પસાર થયો હતો.

રા. રા. રેવાશંકર નાગેશ્વર વ્યાસ.

એમણે પોતાનું વ્યાખ્યાન શરૂ કર્યું હતું ત્રેલોકીએ તેમનું નામ સાંભળતા હર્ષનાદ અને તાળીઓના અવાજથી વધાવી લીધા હતા. પ્રથમ જીવદવા માટે કમણી રાગમાં એક સુંદર કુવ પદ ગાઈ વ્યાખ્યાતાએ પોતાનું વ્યાખ્યાન શરૂ કર્યું હતું અહિંજા પામો ધમ્મઃ એ સ્ત્રી સમસ્ત લોકો માન આપે છે પરંતુ તે સર્વેની માન્યતામાં કેટલેક અંશે ભેદ હોય છે. વિશેષ સમ્રાજ્ય જણાવી અહિંસા માટે એક સુંદર દૃષ્ટાંત કે જે પુનર્જન્મ તથા બ્રહ્મચર્યના પ્રભાવથી બરેણું હતું તે રજી કરવામાં આજુ હતું જેની અક્ષર શ્રોતાઓ ઉપર-મણી સારી થઈ હતી. સ્ત્રી સમાજ પર જીવ દવાનો મોટો આધાર છે. અને તે ન મુઘરે ત્યાં મુખી આપણાં આ વ્યાખ્યાનાનું કૃણ લોકોની બહાર જઈ ચક્રે તેમ નથી આપણે ત્યાં સ્ત્રી સમાજને જે શિક્ષણ આપવામાં આવે છે તેનું સુકાન યોડુંક દરજ્જામાં આવે તો આવા વિષયો ચર્ચાની આપણને વધુ જરૂર પડશે નહીં જીવદવા અને તેમાં મુખ્યત્વે ગાયો તારૂ વધુ લક્ષ્ય નહીં સમ્રાજ્યમાં આજુ તેને લઈ આજે હિંદની બેલી મોંઘી થઈ પડી છે. જે બજાર આઠ રૂપીએ મળતો હતો આજે દોઢશો રૂપીઆ આપણાં પણ તેવો બજાર મળતો નથી. અને હિંદ પાસે જે વિદ્યા બાળી ગુજરાનનું સાધન નથી, જે માટે એક કવિતા મણી સુંદર કહેવામાં આવી હતી. (રથગ સંક્રમને લીધે જેમો કુકા બાવજ અને કાંજવામાં આવ્યો છે.) બજારને ખાતર બૂખિને બેઠ કરીને બોઝનનો થાળ ભેટ કર્યો જેમાંથી ઘેમર, જસેમી, (શકિત, સંપ, અને વૈભવ) ઉગ્યાં હોવાથી મળ્યું છે. કાન્સ અને જમંની કમપાક (કળા, કોલ્લ) દળાવી ખેડા છે અને અમેરિકા લાડુ (કોલોન, વેપાર) ઉડાવી મળ્યું છે. રાજ, શાક, બાજી, કડી (નિર્વાહના બીજા સર્વ સાધનો) પણ અન્ય લોકો ઉડાવી મળ્યા છે. જિંદગીને તો બેલીરથ એક ખાણ એક કોરણે પાડ્યું છે તે ઉપર ગુજરાન ચાલે છે અને તેથીજ હિંદનું માન છે તેના ઉપર પણ માંસાહારીઓનું રજી ખંજર ચાલી રહ્યું છે. હિંદમાં દરરોજ સડ દળાર પ્રાણી કપાય છે અને પાત્રીસના રજાર દાઉડમાં નિત્ય ૧૨૦૦ ગાયો, ૧૦૦૦ વાઝરડાં, જે હળાર બકરાં અને એક હળાર કૂચર નિત્ય કપાય છે. આ આંકડો કમકમાટ ઉપજાવનારો નથી શું ? પ્રિય સભ્યો ત્યાં મુખી આપણાં આતા ઉપર આપણા પ્રસાને કષ્ટ તેને નિર્મળ કરવામાં ન આવે ત્યાં મુખી કૃપિ ઉત્તમ

નદી અને જીવદયાનો હેતુ જય સંસ્થાપ નદી. તે મહી સંગીત કીર્તનમાં ભારત જમિનો સંદેશો આધુનિક રિયલિ અને પડતીના કારણો અત્યુત્તમ છતાંથી મધૂર ગાગરાગણીમાં દારમો-નીચમ, નરમાં તોલ સુધી કહી પ્રેક્ષકોના ચિત્તને પૂર્ણ રીતે ત્રણ કર્યું હતું. આ સંગીત સાથેના સુદર વ્યાખ્યાન માટે પ્રમુખ સાદેજ રા. કમળાશંકરમાધ્યમે પણ વારંવાર ટાપમમાં વધુરો કરી આપ્યો હતો.

અને યતિ પ્રમાણવિન્યયએ પ્રસંગાનુરૂપ દેહકુક જીવદયા પર વિવેચન કર્યું હતું.

૨૧. રા. મોતીલાલ છોટાલાલ વ્યાસ

જીવદયાનો વિષય મુનિ મદારાજ શ્રી રત્નવિજયજીએ ધાર્મિક દૃષ્ટિથી, મુનિ માણેકમુનિએ આર્થિક દૃષ્ટિથી, ભ્યારે રેવાચંદ્રબાણએ ગંગીત સાથે દૃષ્ટાંતોથી ચર્ચા કરી છે. હાલમાં વ્યાખ્યાનો પછી માઈ ખોલવું અમૂલ્યપાન પછી છાંય જેવું છે. દાલમાં બનાવ મોંધું થયું છે. પીંડૂષ કે છાંય મળતાં નથી. આથી રિયલિમાંથી જયવાનો હવાય પધારણ છે. પ્રજાનું શારીરિક અને મોનસિક બળ જાતું રહ્યું છે. આ સર્વે પશુ રક્ષાથી સુખી રહે, આ કાર્ય માટે દેશના પંચે રાંત્ર ધર્મોચાર્ય મંડળો વગેરે તરફથી કાર્ય થવું જોઈએ. આ સંદેશો કામે કામે પહોંચાડવો જોઈએ.

૩૦. દીનશા જીવાજી એલ્ડ બહેરામ.

મંડળની પૂર્વે દહીંદત દર્શાવતાં કર્યું કે ૧૦ વર્ષ ઉપર અંગ્રેજી જડજ દંધારામે ગીડમલના મતની એને સ્થાપી હતી. વગેરે જદ રા. રા. ગણપતરામબાણ તથા મહંમ ખા. બ. બમનજી એલ્ડજી મોદી એઓ મળી અને ઘરઆતમાં ખૂબ ઉત્સાહથી કાર્ય કર્યું. પાછળથી અમરો ઉત્સાહ બોલો થયો. થોડાક સંમતતા મેં સર્વે વ્યવસ્થા બાધ છોડુબાણને સોંપી દીધી છે. આજે સવારે બાધ છોડુબાણ મને નિમંત્રણ કરેલા આગ્યા, ત્યારે મને અંગ્રેજી આવવા પણ પૂરું મન નહતું પણ અંગ્રેજી આવી અપૂર્વ મેદની જોષ મારો ઉત્સાહ ફરી આગ્યા. આની પ્રમાણે માંસાદારી પ્રજાના જગ્યામાં કરાવવી જોઈએ. હરિદાસ રા. રેવાચંદ્રમાળના કીર્તનથી મને એટલો સંતોષ થયો કે મારા કાળેલા સરીર પર જાળે જરૂર પડ્યું હોય ! તીલામતમાં આવી મંડળીઓ લોકોના આશ્રયને લીધે સારું કાર્ય કરે છે. અંગ્રેજી પણ તેના પ્રયત્ન કર્યાંથી દાર કે જે વાટે કરેલો રૂપીઆ જન્મ છે તે જગી ચકે.

૨૧. બ. કમળાશંકર પ્રાણશંકર ત્રિવેદી.

છેવટે પ્રમુખ તરીકે ત્રિવેદન કરનાં જગ્યાઓ કે વખત પછો થઈ ગયો છે. સર્વે આપણે કદાચ કંટાળ્યા હશે. જેથી હવે હું ઉપસંહાર રૂપે જ બોલીશ. અંગ્રેજી વ્યાખ્યાનો સર્વા છે, તે સર્વમાં જુદી જુદી દૃષ્ટિથી જીવદયાનો વિચાર કર્યો છે એટલે મારે માટે ખામ કહેવાનું કર્યું રહેતું નથી. જ્યાં એ પ્રાણી માનવો કુદરતી સ્વભાવ છે કોઈ ઉપર આપણે ઉત્સાર કરીએ તો તે સ્વાભાવિક રીતે આપણે જાણી રહે, પણ આપણે ઉપર અપ્રમુખ ઉપકાર કરે છે. વળી માણસના સ્વભાવનું બંધારણ તેના આદારપર છે. સાત્ત્વિક આદારથી વૃત્તિઓ સાત્ત્વિક થાય છે, અને તેથી મોક્ષ પ્રાપ્તિનો માર્ગ ખુલ્લો થાય છે. પણ રક્ષાથી દેશની રિયલિ સુખરી રાફે એમ છે. દારનું વ્યસન બાણ કરાવવાની તેટલીજ જરૂર છે. બાણકો પણ તેના માનપિતાને જોષ આપે વ્યસનોમાં સપડાય છે. બાણક બદલા સર્વ રીતે માનપિતાને મંત્રનું હોય છે. મરેરામાં તેમજ અમરો પણ બાણ કીડરાના મળતા હોય છે. પછાં રોગો પણ વંશપરંપરા કારે છે હોકારોને ધરના સરકાર સારા મળે તે માટે માનાઓને

કેળવવી જોઈએ. તેઓ કેળવાવાથી બચિંધની પ્રજા જલદી સુધરશે. હાલમાં પાંચ વરસે બાળક શાળામાં આવે છે, પણ તે પહેલાં તેનું આશ્રિત તો ઘડાઈ ચુકેલું હોય છે, તેમજ પરિસ્થિતિથી અસર તેની તેજ દાખમ રહે છે. માટે કન્યા કેળવણી માટે પણ સારૂ ભણ આપવાથી જલદી સ્થિતિમાં સુધારો થઈ શકશે. આવાં બ્યાખ્યાનો સંગીત સાથે જુદાં જુદાં ભાષાઓમાં આપ કરીને એવાં ભાષાઓમાં થાય કે જ્યાં માંસાહારી તથા શૂદ્ર પીનાર વર્ગ વધારે હોય, તો સૌથી શાયરો શાય. આવી સંસ્થાને સોકાએ સારો આશ્રય આપેલો ઘટે છે.

અતે પ્રમુખનો આભાર માનતાં રા. રા. કલ્યાણે ૧૪૬લાખાંધ્યે જજ્ઞાબ્ધ્યુ કે 'પ્રમુખની દરખાસ્ત કરનાર પણ પ્રમુખ સાહેબના શિષ્ય હતા, અને બ્યાખ્યાન કરનાર એક મુનિ તેમના શિષ્ય હતા, અને હું પણ એમનો શિષ્ય છું. અર્થાત પ્રમુખ સાહેબ યુજ્જરાતના જ્ઞાન ગુરુ છે. જ્ઞાનની આ સત્તામાં અપૂર્વ હાજરી એમના સુખારક પમવાંધા છે. દિદે એનીના પ્રદેહ છે. એટલે અહીં પણ વધ ન થવો જોઈએ. બાઈ હોડુબાઈએ આપેલા આંકડા પ્રમાણ ખીળ દેશી કરતાં આપણે ત્યાં પણ એની સખ્યા ધંચી જોઈ છે. પછીની શક્તિ પણ જોઈ છે. આવી સ્થિતિમાં પણ વધનો અટકાવ થવા જોઈએ. જાદ કેટલીક રચનાજ સખથી. ચંચાં કરી સર્વેનોઆભાર માનવાની દરખાસ્ત મૂકી હતી.

આ દરખાસ્તને રા. રતનચંદ ખીમચંદે રોકે આપેલો હતો.

છેવટે દરખાસ્તને વધુ રોકે આપતાં રા. મૂળચંદ કસનદાસ કાપડીઆએ દર્શાવ્યું કે આ હોલમાં આવી બરપુર માણસોની હાજરીવાળી સભા હું પહેલીજ વાર જોઈ છું. આવાં છૂક દખાના કાર્યમાં સર્વેએ ઉલટથી ભાગ લીધો તે માટે આભાર માનવાની જરૂર છે. દને જો પણ બ્યારે જ્યારે આ મંડળ તરફથી જાહેર સભાઓ મને ત્યારે સર્વે સોકા હાજરી આપી હોતોહ વધારશે એવી આશા છે.

માદ પ્રમુખ સાહેબે યોગ્યિત ત્રિવેચન કરી સભા પરખારત કરી હતી.

સમાપ્ત કામે રાત્રે ત્રણ વાગે પૂર્ણ થયું હતું.

નાથની સેવા

હરિગીત.

મુજ નાથ સદ જોગ્ય જાતી જમતી તું દેસ તિરેસમાં.
માળા મંદી મુજ નાથની, શરતી રહોરી પેરામાં;
અતિ પ્રેમથી પદ પદ જાણું, મુજ નાથ જ્ઞાસા નામનું.
મુજ દેહની શ્રમિ અને, ઉર સાન્નિ એ સદ નાથ છે.
દસ દિશમાં ગદારા સખિ ! પ્રિય નાથનો બોલાસ છે;
આવી રજો મુજ શક્તમાં, મુજ મંત્ર જ્ઞાસા નાથનો,
કે નાથ ઉર ગાળી રહો મુજ. છોહજ અનામિ નામનો.
મુજ હારથમાં કે રતનમાં, કે આંસુડાંના પૂરમાં,
પદ પદ સખિ ! દર્શન થતાં, પ્રચુર જ્ઞાસા નાથનાં;
અવદાર ને પરમાર્થમાં, મુજ નાથની સાથે રહી,
તન-ધન-કલન અર્પું જપું, મુજ નાથની સેવા મદો.

“નસિની કાન્ત.”

અમલીયાને આમંત્રણ.

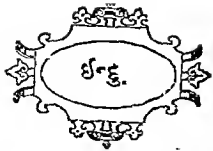
—૧૬ દરિયાત. ૧૬—

- આ મંત્ર છે આ મંત્ર છે આ મંત્ર છે સહુ આવજો,
આહા! અમલીયા વીર સરવે સાથ મળી ને આવજો;
લાવજો સંગાથ આગસ છોક્ર ખાતા આવજો,
હિનાર અંગ ઉપાંગ માંડી અમલ જાપતા આવજો. ૧.
- આવજો હિતાવળા અમને ઘણું દુઃખ થાય છે,
અમલ તણાં વિશેષથી અમ પ્રાણ સ્વર્ગે જાય છે;
કુમળી વિના યજ્ઞવગ કરી દિવ દર્દ વધતું જાય છે,
છોક્ર બગાસા છોક્રથી નચનતો તુડી જાય છે. ૨.
- જાલ કરતા સત્ય કરતા, જાલ વદતા આવજો,
સોમન ખાવા સોફો, છબ્બા સમારી લાવજો;
તેવાર ઘોળા અમલ કીધુ પ્રીતે પીના આવજો.
મીઠી બજાર પર નજર નાખી દુકા સાથે લાવજો. ૩.
- ઠપકા મલીન અંગે ધરી “જુઓ વીણીને આવજો,
નાવા તણું લાઇ નીમ અંગે મેલ લેતા આવજો;
નિદા નહિ આવે જરા પણ એકા ખાવા આવજો,
પરસવેદની પરનાળથી દુર્ગમ ફેલાવા આવજો; ૪.
- આવજો સહુ આવજો સુસ્તાઈ સંગે લાવજો,
જોખન તણાં સહુ રંગ તણ ગદપણ સાથે લાવજો;
કુમળુ ચરીર ગરદન ગળો, મહેરા શીશો લઇ આવજો,
આ જગતને જોવું નથી મેચો મીચીને આવજો, ૫.
- હુલર નથી હુલમ નથી મહંત નથી જા આવજો,
શાહુદાર ચરજો રીર નાખી કરજ કરતા આવજો;
ગાળેલ કે. રોયુ લઇ મીશાઈ ખાવા આવજો,
ગીરાચને જાતો કરી ધધો લોડીને આવજો. ૬.
- નિદા કરે કેલ અમલની તો દેવ દિવે લાવજો,
સુણો સુણાની ગરબી પાછો દશની આવજો;
અમલ અમલ મુખ ઝાગરીને નાખ જાપતા આવજો,
અવગુણ સુણાવે કેલ તો શ્રવણ મુદીને આવજો. ૭.
- ગોગી જાતો લોગી નહિ અવધૂન પંથી હો ખરા,
પુત્રા નહિ અંગે ધરી પ્રિયા મળી સહુથી જરા;
હો .મસ્ત કેદ અફીજુમાં લોજન તણને આવજો,
જો હાથ સધળી ધીર તો આ મંડળમાં આવજો. ૮.

રામપુત બોડાં
લાવનગર

ધોરસિંહ જ્ઞેરાભાઈ ગોહિલ,

૧ કુમળી-ગાય કરતા ઓછુ અફીજુ લેવું.

(૧)

એલ. એમ. એસ. પસાર કરીને જગદીશો મિત્રોને આમદથી દિલ્લીમાં પોતાની ડોક્ટરની દુકાન ખોલી. તેને પૈસાની એટલી બધી આવશ્યકતા નહોતી પણ તેને ડોક્ટરી વધુ પસન્દ હોવાથી પોતાની પ્રેક્ટિસ કરવા લાગ્યો. સ્ટીફન્સ કોલેજ દિલ્લીમાંજ એણે એફ. એ પસાર કરી હતી અને તેથીજ સ્થાનીય મિત્રોના આમદથી તેણે દિલ્લીમાં પોતાની પ્રેક્ટિસ ચાલુ કરી. જે યુદ્ધમાં તે વિદ્યાર્થી દશામાં રહ્યો હતો તેજ મકાન પોતાને રહેવાને માટે હાલ આડે રાખી લીધું. આમા નર્મદાશંકર પણ જગદીશની સાથેજ રહેવા લાગ્યા. જગદીશની માતા સાવિત્રીદેવી ધરનાં કામકાજ માટે અમ્મઆથેજ રહી. તેને ખીજી સર્વ બાબતનું સુખ હતું, ફક્ત જગદીશના તરફની તેને થોડીક ચિન્તા હતી. દારણ્યકે જગદીશના વિવાહ પ્યાર વર્ષની ઉમ્મરે કરવામાં આવ્યો હતા. એ વર્ષે પછી તે કન્યા મરણ્ય પામી હતી. પછી એન્ડ્રુન્સ પાસે ક્યાં સુધી ખીજા વિવાદની વાત પણ કોઈએ દાદી નહીં. એ વર્ષે જગદીશના પિતાનો સવર્ગવાસ થયો. ખીજે વર્ષે માતાએ જગદીશને વિવાહ માટે કહ્યું પણ તેણે ના કહી ડોક્ટરની પ્રેક્ટિસ શરૂ કરી તે વખતે જગદીશની ઉમ્મર ૨૪ વર્ષની હતી. પણ તેણે પોતાનો વિવાહ સમજાવેલા નિશ્ચય ફેરવ્યો નહીં. વૈદ્યકીય નિયમનાં પુસ્તકો વાંચવાથી તેનામાંથી સરખાનો લેખ થયો હતો. સાવિ-

ત્રીએ પોતાની બાબીને લખ્યું હતું કે “જગદીશને કોઈ વિવાહ માટે ખુશી કરે તો એને માટે હું એક ઉત્તમ કન્યા શોધી શકું” બાબીએ લખ્યું કે “એમનો લગ્ન કરવાનો મનોભાવ નથી.”

(૨)

જગદીશ ધ્યાનપૂર્વક ડોક્ટર મેમોરિયું નું નીકળેલું “The medical-a physiological fact” નામક નિબન્ધ વાંચી રહ્યો હતો. એટલામાં ઉપર કંઈ ફટ ફટ અવાજ થયો, ઉપર જોવાંજ તેને માધુમ પડ્યું કે એક પિંજરમાંનો પોપટ વ્યર્થ સ્વાધીનતાને લીધે ઉડવાનો પ્રયાસ કરી રહ્યો હતો. અને સામેની છત પર એક યુવતી ખાલી પાંજરા લઈ ઉડેથી ઉભી રહી હતી. જટ ખાલ્યું બંધ કરી જગદીશ પોપટને પકડી લીધેલ પકડીને તેને તેના માલીકને આપવા માટે જગદીશ માળ પરથી ઉતરી નીચે આવ્યો. સામેનાં ધરતું દાર ખખડાવતાં એક જુદે દાર ઉપાડ્યું. તેને જોઈને જગદીશે કહ્યું “રામ શાક તમે આ ધરમાં રહો છો ? મને તો ખબર પણ નહોતી. તમારે ત્યાંથી આ પોપટ ઉડી આવ્યો છે તે જોયો.”

રામશાક—“કોણ જગદીશ ? હવે તો ડોક્ટર જગદીશ બની ગયો. ઇન્દુનો પોપટ દશે.”

ઇન્દુ ઉપરથી ઉતરી પોપટ લેવા નીચે આવી જગદીશ આશ્ચર્યથી ઇન્દુને નીકળી શું તેજ એ ઇન્દુ છે કે જે વિદ્યાર્થી દશામાં જગદીશનાં મકાનમાં આવીને રમ્યા કરતો હતો !

(૩)

રામકાકા મળી, જોડેકો અને આખા
સરેન્દરા કાકા હતા. હુંકો ભરીને સવારથી તે
સા વાગ્યા સુધી મળીને નાકે ખેંસી રહેવું
અને આરતા - જતા દરેક ને "જય શ્રી
રામકૃષ્ણની જય" એમ કહેવું એ એમનું
કામ હતું.

જમદીયા જોડે વિવિધ ભક્ત મળતાંજ
કાકા જમદીયાના ડીરખેન્સરીમાં આવી ખેંસવા
લાગ્યા. રામકાકાને 'રામકૃષ્ણનીજય' શિવાય
આ સંસારમાંનાં ત્રણ મનુષ્યની પાત્ર આવડતી
હતી એક તો હંદુની માતા દ્રોપદીની, બીજી
હંદુના પિતા હૃષીકેશની અને ત્રીજી હંદુની.
એ સર્વમાં પણ હંદુની કથા તે વધારે રહ્યા
કરતા હતા. કથા છે કેવું, પાંચે છે કેવું
શીવે છે કેવું, રસોઇ કેવી બનાવે છે. ચિત્રો
કેવા ચિત્રે છે, વીગેરે બાબત એક એક વાત
રામકાકાના યુગથી કરી પૂરીજ દત્તી નડોતી
કાઠીર પિયાનની, નાગો અને સ્નાયુની, યુધ્ધ
છોડી હજી જમદીયાને રામકાકાની ધુનઃ ધુનઃ
કહેવી વાત કાણુ જાણે આ કારણથી રચતી હતા.

(૪)

એક દિવસ રામ કાકાના પગમાં લાગ
પાયા તે જમદીયાની ડીરખેન્સરીમાં આવી જ
કથો નહીં. જોડે દિવસે બીજાર જોડે ચાર
કામ ચાકી જમદીયા રામકાકાનાં મહાનમાં
ગયો. જાહેને કહ્યું "રામકાકા !"

હંદુની માતાએ કહ્યું "આજે જમદીયા,
અંદર આવવામાં શરમ થું છે કે તમે બાનાં
જગ્યાં જોવાનર છે. મહં કાથે કાકાના પગમાં
વાગ્યું છે."

જમદીયા કહ્યું "આહો, હું જોડું."

અંદર જતાં કાકાએ કહ્યું "આજે આજે
જમદીયા, હું કાકાથી તમારી રાહ જોધ
રહ્યા છું મેં રાત્રે એ વાત દ્રોપદીને રહો હતી
પણ દ્રોપદીએ કહ્યું કે એ કાકાદર છે શું
મને....."

વચમાંજ દ્રોપદીએ જણાવ્યું "ગરમ
કરીને હજીવર સુનો તો ખાંધી દીધો છે; આરામ
રહ જશે. નાહક અને તરડી આપવાથી તો
કાપડો છે ?"

જમદીયા કહ્યું "મને રાત્રેજ ખોલાવવો
હતો ને ! આહો દરો, હવે પડી ખોલો એટલે
જોધ લઈ."

પગ સારી રીતે જોધને. જમદીયા કહ્યું
"હું તમને એક 'મોહન' આપીશ તેને
સારો રીતે ખાંધી દેજો. એ ત્રણ દિવસમાં આ
ગમ રહ જશે."

કાકાએ જમદીયાને કહ્યુંએ પડી મારી
હા લગાવી, રોક કર્યો વીગેરે હકીકત પૂર્ણ
વિત્તાવથી સંભળાવી, અને અન્તે કહ્યું "મારી
લલમી રાણીને કાકા એવોજ રાગ વર મળે
તો મારી સર્વ આશા પૂરી થાય."

(૫)

સાંજના વખતે છા પરનાં કુંડામાં ખાંધી
સીંચતી હંદુને જોધ જમદીયા વિચાર કર્યો
કે ખરેખર હંદુ શુધ્ધવતી તો છે. વળા તેને
લાગ્યું કે શુધ્ધવતી છે તેમ તે સુન્દર સ્વરૂપ-
વાન પણ છે. અને તે સાથે એવો પાણુતરંગ
આવ્યો કે એનાં લગન દોની સાથે થશે કે એ
વિચાર આવતાં તેવું લલવ. ધકકના લાગ્યું.
કેલ સ્વરૂપવાન હોય અને કોણ કૂરૂપવાન હોય
પણ લગન તો સર્જને કરવાં પડે-એ કેવી
ખરેખર વાત છે.

ત્રીજો દિવસ રામકાકાના પગને આરામ
રહ મળે એટલે જમદીયા તેને ઘેર ગયો.
જમદીયાને ખુશી પર બેસાડી કાકાએ કહ્યું કે
"હવે તો એમ કચ્છા થઈ છે કે એક દિન
જમદીયાને આમનજી કહે ?"

જમદીયા કહ્યું તેને માટે મને કાંઈ જાતને
વધો નથી પણ રાત્રે એટલી કે કાકા પણ
જાતને આગમર હોવો જોઈએ નહીં.

હંદુની માતાએ કહ્યું આહંખર સાનો ?
આ ધરમાં જે રાજા રાંઠાં છે તેમ જાનશે ?

થયો ત્યારે તે સતોષ બરી દૃષ્ટિએ ઇન્દુને નીરખતો હતો. માતાએ વિચાર્યું કે હવે પુત્ર વધુને તેનાં પીયર મોકલવી જોઈએ. બીજા દિવસે તેને દિલ્લી મોકલી દીધી. જગદીશને હવે તદ્દન આરામ થઈ ગયો છે.

(૮.)

જગદીશની બીમારીની હકીકત સાંભળી ઇન્દુની માતા દ્રોપદી આકુળઆકુળ થઈ રહી હતી, ઇન્દુને આવતાંજ તેને ગુડગમની દેવીની પૂજા કરાવવાનું કહ્યું. બીજાજ દિવસે રામકાકા સાથે ઇન્દુ દેવીની પૂજા કરવા ગઈ.

પૂજા કરીને બહાર નીકળી તેણે કેટલાક કંગાલોને પૈસા વહેંચ્યા. ઇન્દુને એક કંગાલ બ્રાહ્મણે પેટ બતાવીને કહ્યું, 'હું પ્રભુ દિવસનો ભૂખ્યો છું એક પૈમાથી શું થશે?' ઇન્દુની પાસે બીજા પૈસા નહોતા પોતાની મા પાસે પૈસા લેવા ગઈ. કંગાલે ભવ્યુ કે વખર આપે એ જાણ છે. તેણે કહ્યું 'હું બ્રાહ્મણ છું તું મને પૈસા નહીં આપે તો તારો નાચ...' "

દ્રોપદીએ પાછું ફરીને જોયું. પણ એક પળમાં કંગાળ કોણ જાણે ક્યાંયે જતો રહ્યો બહુ શોકથી પણ ન મળ્યો. સર્વને ધણું આશ્ચર્ય લાગ્યું.

(૯)

બીજા દિવસે તેજ કંગાલ ટાપી તથા પહેરણ પહેરી રામ દાહની પાસે આવ્યો. 'જય રામ કૃષ્ણ' દીકરીને તેણે કાઢાની ચલમ-માંથી એ દમ લીધા. નવો સાધો મળ્યાંની સાથેજ કાઢાએ તેને વિસ્તારથી ઇન્દુ અને દ્રોપદીની કથા સંભળાવી, અને તેની સાથે તેના અને જગદીશના વિવાહની હકીકત પણ સંભળાવી દીધા, કંગાલે કહ્યું "ચાલો, મારે દ્રોપદી બાબતે મળવું છે."

કાઢાએ કહ્યું "દ્રોપદી તમારી બામો ધાય ?" તેણે કહ્યું "હા."

અંદર જતાંજ તેની સુરત જોઇને ઇન્દુ અચાક થઈ ગઈ. દ્રોપદીએ કહ્યું "તમે અહીં ક્યાંથી ?"

તેણે કહ્યું—"આજ દસ વર્ષે મેં તમને જોયાં બાબી ! મહારાણી ભગવતીના અર્ચક પટ્ટી હું દરવાજામાં પડ્યો હતો તેણે તમને મેળવી આપ્યાં ! ઇન્દુના લગ્ન કર્યાં, રાજા જમાઈ મળ્યો, સર્વે સારાં વાનાં થયાં મારે જરા તમારી સાથે એકાંતમાં બે વાત કરવી છે, પછી હું ચાલ્યો જઈશ."

રામકાકા ત્યાંથી બહાર ચાલ્યા ગયા. ઇન્દુ અંદર ચાલી ગઈ. કંગાલે કહ્યું "બાબી ! ઇન્દુના વિવાહ તો તે ફક્ત ૬ વર્ષની હતી ત્યારે કરો નાંખ્યા હતા હવે બીજા લગ્ન તમે શા માટે કર્યાં ? રામકાકાની ઉમ્મર અત્યારે ૮૦ વર્ષની છે અને તે જીવતો છે. જો એ વાત બહારમાં ન આવતી હોય તો મને ૫૦૦ પંચસો રૂપીઆ આપી દો, કે બીજા માગવી મટી જાય."

ઇન્દુના કાનમાં આ વાતનો સ્વર અંધકારો. તે બેઠોય થઈ ગઈ અને વક્ષ ઉપરથી ફળ પડી પડે તેમ તે જમીન ઉપર પડકાઈ પડી. તેની માતા ત્યાં દોડી આવી, અને જૂમ મારી ઉઠી કે 'મારી પુત્રીને મારી નાંખીરે !'

(૧૦)

કંગાલ બ્રાહ્મણને ૫૦૦ રૂપીઆ આપી રવાના કરી દીધો એટલે ઇન્દુ શુદ્ધિ ઉપર આવી, અને તેણે કહ્યું "મા ! મારાથી આ વાત તેં શા માટે છૂપાવી ?"

"માએ કહ્યું—"હું તો એને લગ્ન સમજતી નથી. ૬ ફક્ત ૬ વર્ષની હતી. તારા પિતા અને આ પનસ્યામ રાતના દશ વાગે તને સુતેલી ઉંચકી લઈ ગયા હતા, અને એ દલાકમાં તને પાછી આણી હતી. પનસ્યામે કહ્યું કે એનાં લગ્ન થઈ ગયાં છે. હું ધણું રડી ત્યારે એણે કહ્યું કે જ્યાં લગ્ન થયાં છે

સોળીચારાજનો બડમડાટ.

જ્યે હતની ખુબ હય, વેસો દેવે બતાવ,
વાકો ખૂંડો ન માનીએ, અવર કહાં સેવાય.

કહેજે નમજો ધણી રાજપર યરો ! એટલે શું ?
એટલેએજ કે બહારમાં બામશે પલ્લુ ધરામાં વાધ !
બોળની સામે નામદ પલ્લુ બહરીની સામે
મદ ! ! કહેવાની મતલબ એજ કે બહારથી
ગુરસે યધ આવે તે બહરીનાં તાડકાં બાંગે-
ખુરો કરે ! બધે જોખરી કરે અને ગુરસો
હતારે ! શું મરીય ? એથી મરીયની મહેમા-
નગીરી દાખવતો આ એક દળમખાઈનો
દ્રશ્ય મુનો તો સહી ! વિભાગ તરબતર યસે !
કહેજું થઈ યસે ! મન મસિનના તલસે !
દિયારાપજાને 'દહાવસે ! ! હા ! હા ! હા !
હા હા હા ! પારો ! આ પલ્લુ એક વિંટી
ખતાવવાની તાલાવેલીમાં ખુંપડી જલાવેલી !
તેવાજ એક દળમખાઈનો અનુપમ દ્રશ્ય ! !
" સમજ્યા કે પારો મેગ કથન " કેમરે અલ્યા
સોળીયાત ને વળી આ શું ઝોળ લાગ્યું ! આજે
તો આમ કહ્યું ને પછી તો " કોઈ દેખાજી
પારો મેરી મહાયુબ ! " નાના એમ તે કંઈ
હોય એ તો મેંજ ન્તેએલી ને ન્તેએલી પછી
તેમાં કોઈરી પૂછવાનુંજ શું હોય ! ! હવે
અતતારીની કહા કાં ચાલ્યા ? વાડમાં કે
ઝાડમાં ? નાળામાં ગટરમાં ! જ્યાં જતાય
ત્યાંજ તો બસા ! થો ત્યારે આપણું દ્રશ્ય
કેહિનુર આમળ ચલનેદો જનાજ ! ! " થો
સુનોજી પારો આ અજબ કથન ! ! ! "

x x x

મારો બેટા નાથીએ કોઈ વાતમાં પાછળ
પડે એમ નંદી હતો ! તેને તો શેકો થોડે
ચડે ! મોટરે ચડે ! દીયકી (સાઇકલ) ચડે કે
ચડે ? બસે જેમ હોય તેમ ! પલ્લુ ચડવાનું
જોજું હતું ! કારણ કે દળમખાઈ કરવા જવા

માણે બે ગાંઝી ચાલતું-ટાંડીઆ ધમડતાં જવું
પંડતું હતું. આખરે તે કંઈજ વાહન નહીં
મલકથી કુંભારનાં ગધેડાં ઉપર ચડી જવાનો
વિચાર કર્યો હતો, એવામાં એક દહાડો ને કાકા
પેસ્તનજીને ત્યાં દળમખાઈ ખનાવવા ગયો. દળમખાઈ
ખનાવતાં નાથીઆની મંજાર નયનો સ્ત્રીકલાં પર
ગોઠવેલાં " કોરાં " ઉપર પડી, એટલે જેમ
કોર પર નિલાડી તૈયાર મારે તેમ તેણે તે
કોરને ધોડીતું 'કંઈ' સમજી પેસ્તનજી કાકા
પાસે પડાવવાની બાજી રચી ! જ્યારે દળમખાઈ
ખની રહી ત્યારે કાકાપેસ્તનજીએ પેસા ખનનન
ખનનન ખનખનાવવા માંડ્યા એટલે ' નાથી-
આએ કહ્યું " કાકા ગારા મરીબનું 'કંઈ'
ખાનો તો એક વાત કહું. " ત્યારે પેસ્તનજીએ
કહ્યું 'મને ભાઈ મને તું ગરિમ-તપ'ગરનું'
કંઈ' હું નર મારીસ ! ત્યારે નોળીઆએ
કહ્યું. " જુઓ પેએણું સીંકા ઉપર જે ધોડીનું'
કંઈ' ગોઠવેલું છે તે મને આપો એટલે બસ !
તેના જલ્લામાં હું એક વરસ દિવસ સુધી
તમારી પાસે દળમખાઈના પેસા પલ્લુ નહીં લગી
અને છ'દગીબર આપનો મોટો ઉપકારવસ
ધઈ રહીસ !! કાકા પેસ્તનજી જાતે પારસીમખાઈ
એટલે તેને એવા હિંધા મેદ-બરમમાં સમજતા
વાર લાગે એમ ન હતું તેથી કહ્યું કે " વારી
જાહીરે..... ! " ચાલલદળ બેટા નાથીઆ !
હાથ ! અરે માંગ્યું માંગ્યુંને ધોડીનું 'કંઈ'
બહરીનું લોઈ માંગ્યું હોન તો તેપનથી આપી
સૂકને ! ! લદળ 'કંઈ' અને એમાંથી જે
ધોરો થાય તેપર એસો મારે ત્યાં કદરાક શરાક
હતો દળમખાઈ ખનાવવા આવજે ! ! ચલજ
બેટા તેરા કોર મેગ બેટાપાર ! ! !

* * *

હોસનો બર્થો ! ચાલજીયો યતો ! લક-
ડીકા ધોડાં કુદાવતો ! નાથીઆ 'કંઈ' લક

આથો ! એવામાં એતરાડીમાં તે હીસા જવાનો થયો એટલે વાંસની ત્રણમાં કોર (કે કુડું?) બાબુએ મુઠી ફરતી હાજતને આધીન ના-
યો ! ! એવામાં વાંસની ત્રણમાં બરાણ રહેલું સસલું નાથીઆના ખડબાટથી એકીને નાહું જેવું સસલું નાહું કે નાથીઓ સમજ્યો કે મારું કુડું વિઆયું અને ઘોડું નાહું ! કે તર્તજ સસલું (કે ઘોડું ?) ની પાછળ નાથીઆએ દોડવું બંદે રન કરવું આલુ કીડું અને તે દોડવામાં એટલે બંધ બની ગયો કે એતરામાંના ખૂંપરા, કોંટા, તેને કંઈજ નરવા નહી ! દોડતાં દોડતાં તેને દમ બરાણ આવ્યો પણ તે સસલું પણ ખનથી માનેલું ઘોડું હાથ આવ્યું નહી ! જ્યાંપરે લાચારીએ તેની પાછળ દોડવું છોડી ધર તરફનો રસ્તો પકડ્યો ! અને થોડે આવી દબલમ ધણીઆથી બાધ નાથીને પોતાના શેરાને સર્વે દતાંત દહી સંભળાવ્યો ! એટલે બાધ નાથીએ વચક જગાણ ! જરાક લચકાણ ! લમરીક મંચકાણ ! અને નખરાંબર નરકોર કૂસાવતાં કહ્યું “તમે કેવા છો ? દિશા જવા શું કરવા ખેડા ! સોધા દોર કેયે પણ શે.બ્યા વિના ધર તરફ ચાલ્યા આવતે ને ! ! અરે ! રામ ! જો એ ઘોડીયું છું” અહીં લાભ્યા હતો, અને અહીંજ જો વિઆયું હોતો તો ! મારે રોજંદા ચાલતાં છાલ લેવા જવાની જે મુસ્કેરી છે તેટલી તો

ખરી ટળી જતો ! ! તમે ‘તે કેવા... કે મનખ છો ? શું આટલીએ અખત (અકકમ) ન પહોંચી ? તમારા કરતાં તો અમારી અખત સારી ! “અહો જોઈ લ્યો જરા નાધીનો રણકાર !

X X X
આ રણકાર, સાંભળી નાથીઆનું પાકી આવ્યું અને ચુસ્કમાં આવી જઈ તેણે બાધ નાથીનો વંસો જે કેટલાક દયાડા ચવાં બોખરે થવાનો આશો હતો તે પુરેપુરા બોલો કરી નાંખ્યો, અને રાંડ એટલાં કુમળાં ઘોડાં ઉપર બેસવા સાતી તૈયાર થયો ? શું તે કુમળાં કેજ તુડી ન જાય કે ? અંતો રીને કંઈએલા હજામમાંથી જાહ નાધીના ઉપર પોતાનો ગુરસો ઉંઠાવ્યો ! ! એવામાં એ ધણી ધણીઆથીને ટોચ એક માણસ સાંભળતો હતો તેણે અદ્યા નાથીઆ તારા ઘોડાએ તો તો મારું બોખું એતર નાશ કીધું ! ! તેણું શું ? ! નાં દોડ તેને પકડી લાય ! અરે બાધ મસ્કરી શું કરો છો ? તે સમયે ઘોડું શું ને તમારું એતર શું મળાણું ? ત્યારે તેણે કહ્યું જે મુખાં સમયે ઘોડું નહી પણ સમયે સસલું હતો ! ! હાં હેઠ હેઠ તમારી વાત ચોક્ક ! ઘોડીનું તે કેયું છું હોવું હતું ? નાથીઆના દરવાજા ખુલ્યા ! ! આ પણ એક ભેજું કે બલા ! ! વાંચક તું મળે તે મલા ! !

લોચીધારાન.

દીન દરવેશનું સંક્ષિપ્ત ચરિત્ર.

(લખનાર—ધીરજ. બરવાળા)

જે વીર પ્રસવિનો મેલક શૂનિના પ્રસિદ્ધ પીરોનાં અનેક ગાથાઓ આજ સર્વત્ર હર્ષથી ગવાય છે; તેજ શૂનિના એક વિરક્ત મહા-ભાના સંક્ષિપ્ત પરિચય વાચકને અત્ર સદર કરવામાં આવે છે.

વીર શૂનિ મેવાડના એતેક કુતિવ પીરોનાં પરાક્રમે કવિદાસમાં મેલુક છે કાવ્યોએ-જેન-

કેએ તેમના પીરોદેશના યશોમાન ગાયાં છે આજ એવાં રણગીતને બદલે પેરાબની શાન્તિ રસધોતક કથા અહીં ભોજખવામાં આવે છે.

હિન્દ મવાળા દીન દરવેશના નામથી જામિદ હતા. મિતોડપી ઉદયપુર જતાં રસ્તામાં જે એમલી નામક રહેઠાન આવે છે, તેની પાસે શુકલી નામના ગ્રામમાં તેમને જન્મ

થયો હતો. તેમના જન્મની તિથિ કે સંવત્સરી તેમજ તેમનાં માતા—પિતાની કાંઈ પણ માહિતી મળતી નથી. પરંતુ તેમની કવિતાઓ ઉપરથી એટલું સિદ્ધ થાય છે કે વિક્રમની આગળીસમી શતાબ્દિના મધ્ય સમયમાં તેઓ જિવિત થયા હતા. તેમની ગણિતના સંબંધમાં પણ જુદાં જુદાં અનુમાનો છે. કોઈ કહે છે કે તેઓ હુદાર હતા અને ક્ષત્રિયના જેવો પકેર-વેશ રાખતા તેમનું તત્કાલિન ચિત્ર નેતાં તો તેઓનું ક્ષત્રિયત્વ પ્રતિત થાય છે. તેમનો એક હાથ કોઈએ કાપી નાંખ્યો હતો; જેના સંબંધમાં બે ધરનાઓ પ્રસિદ્ધ છે. (૧) કોઈ કહે છે કે રાત્રીમાં તેઓ બર ઉંધમાં હતા ત્યારે હાથે મૂશ્યાન બાજુમાં કડાં, વીંટીઓ વગેરે આભરણો નોંધ ચોર લોકોએ તેમને ગામના કાકોર સમજી ધરેણાં મેળવવા માટે હાથજ કાપી નાંખ્યો હતો. વળી (૨) કોઈ કહે છે કે એક અથ વેચનારો માણસ પોતાના ઘોડા વેચવા તે ગામમાં આવ્યો હતો. તેનો એક ઘોડો કોઈ સરદાર ખરિદવા મગ્ન હતો; પણ ઘોડામાં કાંઈક દ્રવ્ય હતું. કે જે દ્રવ્ય તે મહાત્માએ ખરિદનારને દેખાડી દીધું. એથી તે સરદારે ઘોડો લીધો નહિ. પાછળથી એ કારણને લીધે તે સોદાગરે કોઈ ગરામી રાતમાં તેમનો હાથ કાપી નાંખ્યો હતો.

કહેવાય છે કે મહાત્માજીનાં માતા પિતા તેમને છેક બાળક અવસ્થામાં છોડી પરલોક-વાસી થઈ ગયાં હતાં. તેમનું પાલનપોષણ તેમના જ્યેષ્ઠ ભ્રાતાએ કર્યું હતું; કિન્તુ તે પણ કેટલાક દિવસ પછી તેમને ધર આગળ એકલા મૂકી તીર્થાટન માટે ચાલ્યો ગયો. ઘણા દિવસ થયા તોપણ તે પાછો ન આવ્યો ત્યારે ન્હાનાબાઈ તેને જોળવા માટે નીકળી પડ્યાં. હજુ તેઓ પોતાના ગામથી જહુ દૂર નહોતા ગયા એટલામાં માર્ગમાં મરોર ગામની નજીક

એક મલોરી મુસલમાન ચાણુદારની સાથે જાપ થયો. તે ચાણુદારે તેમને પોતાને બોળન કરાવવા મગ્ન કરી; મહાત્માએ બોળન કર્યું નહિ તેથી ચાણુદારની તેમના ઉપર વિરોધ થતાં એટલી અને તેણે તેમને પોતાને ઘેર રાખી પૃથક્ પાના પીવાનો પ્રયત્ન કરી દીધો. અહીં મહાત્માશ્રીએ લાલિહોત્ર તથા આશા રોકજનું ગાન પ્રાપ્ત કર્યું.

કેટલાંક વર્ષે એ પ્રમાણે ત્યાં રહીને પછી તેઓ તીર્થ કરવા ચાલ્યા. જ્યારે તે બમવાન એકલિંગ મહાદેવજીના સ્થાનપર પહોંચ્યા ત્યારે ત્યાં એક વિરાગી મહાત્મા સાથે તેમનો મેળાપ થયો. તે મહાત્માશ્રીએ આપણા ચરિત્રના પદ ચિત્રમાં સ્પષ્ટતાનનો પ્રાદુર્ભાવ ઉત્પન્ન કર્યો; જેથી તેઓ તેમનાં નિમગ્ન રહેતાં લાગ્યાં.

વડપરાન્ત તત્કાલીન સિરાહીના મહારાજ સાથે તેનો મેળાપ થયો. તેઓ તેમને બહુ આશ્ચર્યચક્ર પોતાની રાજધાનીમાં લઈ ગયા. ત્યાં તેઓ સ્વકર્મિતનમાં લીન રહેવા લાગ્યા; પરંતુ જ્યારે મહારાજના સ્વગૃહીશ્રી પાછળ લોકોને મહાત્માશ્રીના આચારણ ઉપર જુદા સંદેહ થવા લાગ્યા ત્યારે તેઓ ત્યાંથી ચાલી નીકળ્યા. પુનઃ કોઈ સ્થાન ઉપર તેઓ સ્થાપી થઈને રહ્યા નહિ; સદૈવ ફરતાજ રહ્યાં. કદી કદી ઉદયપુરમાં પણ તેઓ આવતા ને રહેતા હતાં.

તેમનાં ધાર્મિક નિચારો જાણી ઉદાર હતા. તેઓ હિન્દુ મુસલમાનોના બેદ બાવને માનતા નહોતા. એકવાર તેમની પાસે એક કવિ આવ્યો. પોતે તેને પોતાના એક હાથનું વર્ણન કરતા કહ્યું ત્યારે તેણે નિમ્ન પદ ઉચ્ચાર્યું :
 દોષ કર ધ્યાતો દીન—તૌ તૌ કર દોષ હોતો
 એક કર ધ્યાયો દીન—તાતે તો કર એક હૈ.

લોકોની એવી માન્યતા હતી કે તેઓ કમિરદાસનો અવતાર હતા. તેથી હિન્દુ મુસલમાન અને તેમને માનતા હતા. એવાર તેઓ વાગડ પ્રાંતના કોઇ ઠાકોરને ત્યાં રહ્યા હતા. વાતચીતમાં તેમને કોઇ હિન્દુની મંદીનો સ્પર્શ થઇ ગયો, તેથી તેને ફોડી નાંખવા માટે ઉક્ત ઠાકોરે સંકેત કર્યો અને એક ઉગ્ર પર્વત ઉપરથી તેને ફેંકવા છતાં તે કૂચી નદિ તારે પોને નિમ્ન પદે આધુ—

નામ આ પ્રમાણે છે (૧) ભગનભડાસ (૨) તરસાર (૩) સર્વગર્ભાર (૪) અમતોડ (૫) રાજ ચેતાવની (૬) હરિપથ.

આ સર્વ અથો પ્રાયઃ હસ્તલિખિતગ્રંથમાં આવે છે તેઓ હિન્દી, મેવાડી તથા ગુજરાતી ભાષામાં કવિતા કરતા હતાં. તેમની કવિતાને એક નમુનો નચે આપવામાં આવે છે.

રાજા રાણા રાવકી અપને પરવા નહિં
પરવા થી પગલકી સો પાપા ઘટમાંહિં
સો પાપા ઘટમાંહિં પટ્ટ તક્ષિયા ના વન્દુ
વરૂં ન ચેડા કોય, અવેલા રહુ અનન્દુ

કહૈ દીન દાવેશ નિરંનન લુખ નિવાજા
અપને પરવા નહિં રાવ રાણાકો રામા ૧૧૧

રોટી ચદ્દર ચાહિયે, કહા દામસે કામં
વો હી દીન ફકીર હૈ, મનૈ નિરંનન નામ
મનૈ નિરંનન નામ, વલ્લ સાંગરમેં ફૂલૈ
નિદૈ કદૈ નહિં, નાહીં કુમ્હલાપન ફૂલૈ
કહૈ દીન દરવેશ સરી કહૈ ના સોટી
કહા દામસે કામ ચાહિયે ચદ્દર રોટી ૧૨૧

કહે છે કે તેમની કવિત્વશક્તિ મધ્ય વિલક્ષણ હતી. પ્રાયઃ સાધારણ વાતો પશ્ય તેઓ કવિતામાં જ કરતા હતા. એકવાર ગુજરાત પ્રાંતની ઉત્તરે આવેલા આદાસર અબ્બાહ મંદિરમાં તેઓ દર્શન કરવા ગયા હતા. ત્યાં તેઓ માતાજીનાં દર્શન કરી ભક્તિરસમાં એટલા તરફીન થઇ ગયા કે તેમના મુખમાંથી નિમ્ન લિખિત પદ નીકળ્યા ગયું:—

સુન માતા અમ્મે આગ્યારાતે

અમને વાચા વી ધી પરમાતે

સંવત કઠારહ ચૌચિસાનાવર્ષે

મોપૈ કૃપાવરી વની હરપે

માદરવા સુદ સાતમ દિને

શંમવ મિલ્યા સાચે મને

આ ઉપરથી વિક્રમાદ્દ એાગષ્ટીશમી મંદીના મધ્ય ભાગમાં તેમનું હોવાું સિદ્ધ થાય છે તેમજ કવિતા તથા પદોમાં ભક્તિ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય આદિનાં છ અન્યો રચ્યા છે. જેમના

ઉપરના કુંડળીઆથી આપજી અરિનાયં-
કની નેસર્ગિક પ્રતિભા, નવા નવા ઉન્મેષવાળી
પ્રવાણ પ્રધાન્ય ભોગવની કવિતા શેલી અને
નિઃક્રાંતા-કપિ હૃદયને સંલભ નિરૂપવા
પરેરેનો સાચી રીતે પરિચય થાય છે. મહાત્માઓ
અને તેમાંજ કવિ-ઉન્મેષ મહાત્માઓ સ્વતંત્ર
પ્રતિભા હોય છે; તે મુજબ દરવેશ પશ્ય
પરમ રક્તવ્રત પ્રતિભા પુરણ હતા. સંસારની
લાલચ કે એકાદની તેમને ગંધ પશ્ય નહોતી.
જીજ્ઞ મહાત્માઓની પેઠે તેઓ આશ્રમ બંધી
ને બેઠા નહોતા તેમજ કોઇ ખાસ સંપ્રદાય

સ્થાપ્તો નથી અને તેથીજ તેમનું કોઇ સ્થાન પ્રસિદ્ધ નથી. બીજા ધર્મગુરુઓની પેઠે એણેજોના કાન કુંડીને ધન સંગ્રહ કરવાનો માર્ગ નેમણે પગે કર્યો નહોતો. શિષ્યાઓ પાસે ચરણ સેવા કરાવવાની કે બુદ્ધાં બુદ્ધાં મિથ્યાન આરાગવાની પ્રથા ઉપર તેમને તિરસ્કાર હતો. તેઓ એક ખરા નિષ્કામ બ્રહ્મચોગી કવિ હતા. તેમની કવિતાઓમાં હૃદયનો સ્વન તત્ત્વનાટ દર્શિગેચર થાય છે.

મેવાડ પ્રાંતમાં તેમજ તેની આસપાસનાં ગામડાઓમાં એ મહાત્માના અનેક અનુયાયી ઓ-બહો મળ્યા આવે છે. હિન્દુ તથા મુસલમાન તેમને એક સરખી રીતે માને છે. જે મુસલમાનો તેમના શિષ્યો છે; તેઓ મદિગા-માંસનું સેવન કરતા નથી. દરવેશ મહાત્માનાં રચેલાં ભજનો તથા કવિતાઓનું એ તરફ સારું માન છે.

તેમના મૃત્યુસમયના સંબંધમાં એક બીજી ઘટના કોઇ કોઈ ડેકાણે પ્રસિદ્ધ છે. કહે છે કે મૃત્યુ પહેલાં તેમના શરીરમાં કીડા પડી ગયા હતા. અંતિમ વખતે કેટલાક રાજા મહારાજાઓ તેમની પાસે બેઠા હતા. તેઓ જ્યારે તેમના શરીરમાંથી કીડાઓ પકડી પકડીને બહાર ફેંકી દેતા હતા ત્યારે પોતે તે કીડાઓને પકડી પાછા પોતાના શરીરમાં મૂકતા હતા. એક રાજાએ જ્યારે એમ કરવાનું કાર્ય પૂરું થયું કે-“આપ આમ હલેટો થમ લા માટે કરો છો ?” ત્યારે મહાત્માશીએ ગંભીર હાસ્ય કરીને કહ્યું-“આ સર્વ મારા પૂર્વ જન્મનાં કર્મોનું ફળ છે. આ જીવેનો હું ઝાણી હતો અને તેથી તેમને પકડી પકડીને મારા શરીરમાં એટલાજ માટે દાખલ કરું છું કે કંઈપણ ઝાણ ખાધી રહી જતું હોય તો તે પુરું થઇ જાય !” ખન્ય ! મહાત્મા શ્રી ! તમારા ઉચ્ચ વિચારોને ધન્ય છે !

કવિત્વની સાથે આચાર-વિચારમાં ઉત્કૃષ્ટતા હોય તે જ ખરો કવિ છે. કવિઓ જગતના ગુરુ છે, તેથી તેનું અનંતઃકરણ વિકાર માત્રથી મુક્ત હોવું જોઈએ. બાકી તો રવ. કેશવલાલ લખે છે તેમ—

હેડે હરિ આવે નહિ, હૃદય વિષે નહિ રામ
જૂઠાં જોડે જોડકાં એ કવિનું શું કામ ?

પાપી પામર લોકનાં વર્ણન કરે અપાર
કવિત્વને કાળું કરે એ કવિને ધિક્કાર !

નરનારીનાં અંગ કે તેનો વિવિધ વિકાર
એમાં મન જેવું રમે તે કવિને ધિક્કાર !

ધૈર્યને વિપરીત કરે જેવો પોતે હોય,
એવા પામર લોકનો સંગ ન કરશો કોય.

આથી કવિત્વ શક્તિ સાથે ઉદાર ધાર્મિક વર્તનની પણ આવશ્યકતા સિદ્ધ થાય છે. પ્રાચીન કવિઓનાં જીવનચરિત્રોમાં ધણે ભાગે તેમના કવિત્વ કરતાં તેમની ધાર્મિક ભાવના વધારે પ્રતીત થાય છે, નરસિંહ મહેતા, મીરાંબાઈ, દુલસીદાસ, સુરદાસ, અખો બગત, વગેરે ભક્ત કવિઓની કૃતિમાં ઉત્તમ નીતિબોધ, ધૈર્યપરાયણતા અને હૃદયની સ્વતંત્રતા સાથે જોડે કવિત્વ નજરે પડે છે. દિન દરવેશની કવિતાઓમાં પણ તેમની બ્રહ્મમયતા, મનની સરલતા તથા અકૃત્રિમ પંડિતતા જણાઇ આવે છે. હિન્દનાં એવા પ્રાચીન કવિઓની કૃતિને ખોળી સંશોધન કરી પ્રકાશમાં લાવવાની ધૈર્યજ નરર છે. કારણ કે હાલનો લેખાયુ કવિ વર્ગ તેનું પરિશિલન કરીને પણ પોતાની બોડો મુધારે તો એ જોણું મહાત્મનું કામ નથી.

ધૂતપુર પદ્મની મુંદરી.

(લેખક—મુનિ માણેક મુનિજી.

નવલ્લયંદ શેઠે ભર્ય નગરમાં ધણા દિ-
વસથી વ્યાપારાયે આવેલા હતા, તેમની માથે
તેમની પત્ની સેનઆઈ પણ હતાં ધણીધણી
છીના પ્રેમી સ્વભાવથી ભર્યમાં સારા ખાન-
દાનોમાં તેમની યોગબાણુ થયેલી હતી તેથી
તેમની જન્મજીભી કાઠીયાવાડમાં જવાની તેમની
કમ્પણ થતી નહોતી.

નવલ્લયંદ ને કે પોતે દરેક કાર્યમાં
પ્રયોજ્ય હતા પણ બોળા સ્વભાવથી કોઈ કોઈ
વખત વાતોમાં ફસી જતા હતા અને હળવે
શિયાળુ તુકશાન ખમીને છુટતા હતા તેથી
તેમની પત્ની વારંવાર સખખવતી હતી કે
કુબ્ધ માણસો તમને લાલચમાં ફસાવી વા ધર્મે-
ના નામે કમીને હળવે શિયાળા ખાઈ ભય છે
છતાં તેમના ફંદામાં વારંવાર ફરવા મોટે
શા કારણે તેમને પ્રતિય રાખવો ભોમખે ! છતાં
પણ સરળ સ્વભાવથી એક વખત હા કહી
જીતું કહેતું માનીને પાછા જ્યાં કુબ્ધ ગાવી
બેઠા કે પાછા તેમનાં મોઢાં વચ્ચેમાં ફસી
પત્નીતું કહેતું બહીને તેમને વિચારે ધનની
ખરગાદી કરતા હતા.

ધનની ખરગાદી મુંદરયને બહુ તુકશાન
કર્તા છે આન ને દરિદ્રી થયો હોય તે પછી
તેતુ મોહું નેવા પણ કોઈ ગુલતું નથી એવું
પાનીએ વારંવાર સખખવવાથી નવલ્લયંદની
આંખો ઉઘડી અને પોતે પડો નિશ્ચય કર્યો

સાથે છુદિને પણ ઉપયોગ કરવાની મનુષ્યને
આવશ્યકતા છે. જ્યારે મોઢે પત્નીતું
કહેતું માનું ત્યારે લક્ષીને ધરમાં
રિયર વાસ થયો અને પત્નીના
દીવમાં પતિ ઉપર વાતવ્યમાન થયાથી
ધર્મના દરેક કાર્યમાં સદાયક થવાથી પુણ્યના
પ્રકર સમોગથી જીતે ગર્ભ રહ્યા અને મુકોમગ
અંગતમાં મુંદર બાગકને પૂર્ણ માસે પ્રસન્થો
પુત્ર મહોત્સવની ખુશીમાં હળવે શિયાળું
દાન આપ્યું અને પોતાનાથી ખની તેટલી
સદાય આપી અભાથ અપંગ વિધાર્થીઓને
આશ્રય આપી દેશ પરદેશનું દરિદ્ર ફરે રહે.

પુત્રનું મુખ મનોહર હોવાથી તેતું નામ
મનોહરદાસ. પાડ્યું આ મનોહરદાસને જ્યારે
ભણસ મોકલ્યો ત્યારે તેની નિપુણ છુદિથી
પડિત પ્રશ્ન થઇ થોડા વખતમાં પડિત
જિરેમણી જનાથી શેકને સોપિયો. શેકને પુત્ર
વિચારશીલ હોવાથી બાપે ઘેરે ભણવાની પણ
ચોજના કરી આપી.

પછી યોગ્ય કન્યા સાથે પિતાએ તેતું
લગન કરી આપ્યું ત્યારે ભણવાને બદલે જોના
મોહમાં પડી ભણવાતું ઉત્તુ મુક્યું અને
આપની પાસે વધારે વખત બેસતું પણ કોડી
દીધું તથા જી પ્રરપ ખતે ખુશીમાં આવે
ત્યાં જગીયામાં અથવા ઘરમાં રાત દિવસ
દેવદેવીની માફક ફરવા કામગીર ધર્મ શું ચીજ

લશર શું ચીજ છે તે સમજી બૂલી પોતાની
ખજામાં આવે તેમ દિવસ ગુનરત્રા માંડ્યા.

તેનાં માળાપને પુત્રની આવી ઘેરછા બેઠ
ધણ લાગી અનંતુ' તો પણ વખતે કહેવા
જતાં નુકશાન ન કરી બેસે એટલા માટે કહેવું
પણ મુઠી દીધું. ત્યારે આ અધિક નિરંકુશ
બની વધારે પ્રેમવેશે બની જેમ કોઇ સ્ત્રીએ
વંશીકરણ કરી પોતાનાં પતિને પૂરી રાખ્યો
હોય તેમ જણાવા માંડ્યું. ત્યારે માતપિતાએ
અબરાધ પુત્રને કિતશિક્ષા આપવા માણસ
મોકલી બોલાવ્યો.

મનોહરદાસ પ્રથમ તો માતપિતાને નગરકાર
કર્તા સિવાય મોઢામાં પાછી ધાલતો નહોતો
મંદિરે જવા વિના કે ગુરુનો ઉપદેશ સાંભળ્યા
જવા તેને એવ પડતું નહોતું તેની દશા હવે
તો એટલી બગડી ગઇ હતી કે માળાપ, ગુર
દેવ વગેરે એક પડકાર શત્રુસમાન થઇ પડ્યા
તેથી જ્યારે પિતા તરફથી માણસ આવ્યો
ત્યારે નકટ થઇને જવાબ આપ્યો કે મારા
માતપિતા કંઈ ઘેરમાં બની ગયેલાં દેખાય છે
કે વારંવાર મારા દેવશોકના મુખમાં વિદ્ર
કારણ થાય છે. શું એટલું સમજતાં નથી કે
યુવાવસ્થામાં સ્ત્રી અને બાલ્યાવસ્થામાં માતાના
હિસાબમાં બેસનારા પુરુષો પ્રશંસાને પાત્ર
ગણાય છે ! તો આ નીતિશાસ્ત્રે બૂલી, બે
માતાપિતા પાસે બેસનારો થાકે તો મારા જેવો
ખીજો અધમ કોણ ગણાશે. ? માટે કૃષા કરીને
માળાપને હાલ કે જો હવે અહીં રાખવો હોય
તો મને સતાવે નહીં, અને ફરીથી બે જરા
પણ બોલાવવાની વાત કરશે તો શરીને શરેરમાં
રહેવાના પણ મારે પંચમાણુ કરવા પડશે.
કારણકે સ્ત્રીને હોડી હું નીતિશાસ્ત્ર ઉલ્લંઘન
નહીં કરું !

પરંભવનાં સંચિત કર્મ આ ભવમાં ફળ
આપે છે તેમાં માણુમ ફેરફાર કરવા સમર્થ

નથી એમ સંતોષ માની નવલયંદ્ર અને
પત્ની બેસી રહ્યાં હતાં પણ અધિક
પરિચય રાખતાં શરીરના સત્વનો નારા
છે તથા રોગની કિપતિ થાય છે અને
એકતુ બોલિતું મરણ થાય અથવા
થાય તો ખીજને જીવવું મુશ્કેલ થાય
તથા વૃદ્ધાવસ્થા બનેલી હોવાથી દીકરાને
હાનતું અને વહુને ધરતું કાર્ય સમજાવવાતું
હોવાથી એક વખતે બોળા પિતાએ નોકરને
મોકલી પુત્રને બોલાવ્યો.

મનોહરદાસને આ માણસ દેખીને તથા
તેની વાત સાંભળીને એટલો કંટાળો આવ્યો
કે પોતાની પત્નીને દલા વિનાજ પરદેશ જવા-
નો નિશ્ચય કર્યો અને આ વેળા માણસને
ગમે તેમ સમજાવી પાડેો મોકલ્યો અને મોડી
રાતે જ્યારે સ્ત્રી ધરમાં સુઇ ગઇ ત્યારે એક-
લોજ ચોડા અમૂલ્ય રત્નોને લઇ રસ્તે પડ્યો.

ખીજે દિવસે સવારમાં સ્ત્રીને ખગર પડી
અને ઘણી શીખ કરવા છતાં પત્નો ન લાગવાથી
પોતે સાસુસસરાને મળી સઘળી વાત કરી
માતપિતાને પણ ઘણું દુઃખ થયું તેથી વહુને
દીલાસો આપી સાસુએ ધરમાં રાખી અને
ધરતું કાર્ય શીખવી દરેક વાતમાં
નિયંત્રણ કરી અને બાપે પુત્રની શોધ. માટે
અનેક જગ્યાએ માણસ મોકલ્યાં પરંતુ મનો-
હરદાસે વહિયાતો વેળે બહુલી એક સામાન્ય
સ્થિતિના મજુર જેવો બની ચાલતો હોવાથી
કે.ઇ પણ જાણી શકતું નહોતું. તેથી મજવાની
આશા હોડી શેઠ શેઠાણી અને વહુ પરમા-
ત્માતું દયાન કરતાં હતાં.

મનોહરદાસ સવારમાં જ્યારે એક ગામડામાં
આવ્યો ત્યારે તેને બાપની પીછાણવાળો માણસ
અવે પણ પોતે મજુર જેવો હોવાથી તેને
જાણજ્યો નહીં તેથી મનોહરદાસે પૂછ્યું કે